

Conferința științifică internațională
„PREVENIREA ȘI COMBATEREA VIOLENȚEI ÎN FAMILIE”

Conferința științifică internațională

„PREVENIREA ȘI COMBATEREA VIOLENȚEI ÎN FAMILIE”

Decembrie 1-2, 2022

CULEGERE DE COMUNICĂRI

STOP VIOLENCE

2023
Chișinău, Republica Moldova

Hanns
Seidel
Stiftung

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ PREVENIREA ȘI COMBATEREA VIOLENȚEI ÎN FAMILIE

Decembrie 1-2, 2022

CULEGERE DE COMUNICĂRI

**2023
Chișinău, Republica Moldova**

CZU 343(082)

P 91

Coordonatorii ediției:

STATI Vitalie, doctor în drept, profesor universitar

GUREV Dorina, doctor în drept, conferențiar universitar

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate și erorile tehnice aparține în exclusivitate autorilor

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

„Prevenirea și combaterea violenței în familie”, conferință științifică internațională (2022; Chișinău). Conferința științifică internațională „Prevenirea și combaterea violenței în familie”, 1-2 decembrie 2022: Culegere de comunicări / Culegerea comunicărilor / coordonatorii ediției: Stati Vitalie, Gurev Dorina; comitetul științific: Toader Tudorel [et al.]. – Chișinău: [S.n.], 2023 (CEP USM). – 427 p.: fig.color.

Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Departamentul Drept Penal [et al.]. – Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – [80] ex.

ISBN 978-9975-62-552-4.

343(082)

P 91

ISBN 978-9975-62-552-4.

PREAMBUL

La 1-2 decembrie 2022 s-a desfășurat Conferința științifică internațională „Prevenirea și combaterea violenței în familie”, eveniment organizat de *Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova*, în colaborare cu *Fundația Te Doy Moldova* și cu sprijinul financiar al *Departamentului de Stat al Statelor Unite ale Americii, Secția de Justiție Penală și Aplicare a Legii*, precum și al *Fundației Hanns Seidel Moldova*.

Manifestarea s-a înscris armonios în cadrul campaniei „16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen”, fiind organizată pentru a marca Ziua internațională pentru eliminarea violenței împotriva femeilor, desemnată în ziua de 25 noiembrie.

Cele „16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen” fac parte dintr-o campanie internațională care se desfășoară în fiecare an. Campania începe pe 25 noiembrie – Ziua internațională pentru eliminarea violenței împotriva femeilor și se încheie pe 10 decembrie – Ziua internațională a Drepturilor Omului. Această campanie, își propune să prevină și să pună capăt violenței împotriva femeilor și fetelor din întreaga lume, solicitând acțiuni globale pentru a crește gradul de sensibilizare cu privire la fenomenul violenței față de femei – ca fiind cea mai răspândită încălcare a drepturilor omului la nivel mondial; și să creeze oportunități pentru dezbateri despre provocări și soluții.

Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova întotdeauna a acționat în calitate de promotor al drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, ale principiilor supremației legii, egalității și echității în societate. De aceea, forul științific, în mod particular, alături de inițiativele de sensibilizare a opiniei publice în vederea stopării violenței orientate împotriva femeilor și fetelor, lansate de Organizația Națiunilor Unite, precum și de Consiliul Europei, s-a aliniat preocupărilor actuale de a pune capăt violenței în familie, prin creșterea gradului de conștientizare, prin împărtășirea experiențelor ce funcționează și prin mobilizarea autorităților publice, profesioniștilor, experților și mediului academic în lupta contra acestui flagel. În particular, obiectivul conferinței a fost de a oferi o platformă de discuții științifico-practice privind protecția juridică contra oricărei forme de violență în familie și în bază de gen [violență fizică, violență sexuală, violență psihologică, violență spirituală, violență economică ș.a.], identificarea bunelor practici de luptă cu

aceste fenomene și gășirea celor mai optime soluții pentru îmbunătățirea cadrului juridic.

La deschiderea conferinței au ținut alocuțiuni: dl Igor ȘAROV, doctor în istorie, conferențiar universitar, Rectorul Universității de Stat din Moldova; dna Felicia BECHTOLDT, Secretar de Stat al Ministerului Muncii și Protecției Sociale; dna Veronica MIHAILOV-MORARU, Secretar de Stat al Ministerului de Justiție; dna Maia BĂNĂRESCU, Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului; dl Tudorel TOADER, doctor în drept, profesor universitar, Rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași; dl Adrian STOICA, doctor habilitat, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept și Științe Administrative, Universitatea OVIDIUS din Constanța; dna Ruxanda REVENCU, Directoare de programe, Fundația Te Doy; dl Serghei BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

Evenimentul s-a desfășurat în format mixt, organizat în patru paneele de lucru: *Panelul I și II – Violența în familie: abordări juridice; Panelul III – Violența în familie. Aspecte criminologice, sociologice și psihologice; Panelul IV – Violența bazată pe gen. Femicidul*, pe parcursul cărora, specialiști notorii din domeniul dreptului, psihologiei, pedagogi, reprezentanți ai societății civile și a autorităților publice au pus în discuție probleme de maximă actualitate vizând violența în familie și violența bazată pe gen.

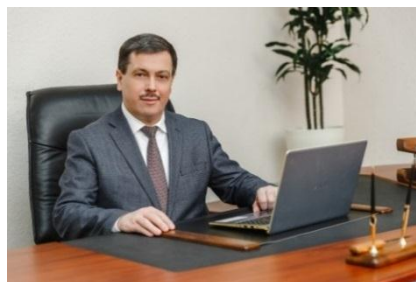
Forul științific internațional a reunit peste 150 de participanți din Republica Moldova, Polonia, România, Ucraina, Azerbaidjan, Statele Unite ale Americii. Participanții au subliniat din diverse perspective importanța promovării unei legislații și a unor practici adecvate care să ofere protecție victimelor violenței în familie, precum și necesitatea educării întregii societăți prin promovarea unor politici afirmative și nondiscriminatorii față de femei. Violența în familie și pe bază de gen continuă să fie o pandemie globală și nu se oprește de la sine. Consolidarea continuă a schimbului de informații între mediul academic, societatea civilă, practicieni și autorități publice este esențială în acest domeniu.

Comunicările prezentate în cadrul evenimentului vor fi completate de abordări integrate și vor fi publicate într-un volum al conferinței.

Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova aduce cordiale mulțumiri partenerilor și colaboratorilor, invitaților speciali și participanților la eveniment. Avem deplina convingere că printr-o solidaritate deplină și o voință reală, putem influența pozitiv lupta contra fenomenului violenței în familie și pe bază de gen!

CUVÂNT DE SALUT

BRÎNZĂ Serghei,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar,
Decanul Facultății de Drept
a Universității de Stat din Moldova

Onorată asistență,
Doamnelor și Domnilor

Salut prezența Dumneavoastră la Conferința științifică internațională cu genericul „Prevenirea și combaterea violenței în familie”, organizată de Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova, în colaborare cu Fundația Te Doy Moldova și cu sprijinul financiar al Departamentului de Stat al Statelor Unite ale Americii, Secția de Justiție Penală și Aplicare a Legii, precum și al Fundației Hanns Seidel Moldova.

Din numele Facultății de Drept, țin să mulțumesc invitaților speciali pentru deschiderea față de acest eveniment și să îmi exprim speranța că veți fi alături și în continuare de comunitatea academică în vederea implementării celor mai valoroase idei și propuneri ce vor fi promovate cu ocazia conferinței. Tocmai întru realizarea obiectivului declarat al evenimentului: **de a oferi o platformă de discuții științifico-practice privind protecția juridică contra oricărei forme de violență în familie și în bază de gen [violență fizică, violență sexuală, violență psihologică, violență spirituală, violență economică ș.a.], identificarea bunelor practici de luptă cu aceste fenomene și găsirea celor mai optime soluții pentru îmbunătățirea cadrului juridic.**

Aduc mulțumiri Ministerelor de resort din Republica Moldova, preocupate de problema violenței în familie și pe bază de gen, pentru receptivitatea de a participa la eveniment, demonstrată prin prezența reprezentativă onorantă.

Adresez un „mulțumesc” cordial către Fundația Te Doy Moldova pentru colaborarea eficientă și suportul prețios acordat în organizarea forului științific, dar și pentru efortul perpetuu depus întru susținerea celor mai vulnerabile probleme cu care se confruntă societatea noastră.

Această colaborare este înscrisă printre prioritățile mediului academic al Facultății de Drept a USM pentru a dezvolta cooperări de impact cu Fundația Te Doy Moldova, în domenii de interes comun.

Pe această cale, îmi exprim gratitudinea și pentru sprijinul financiar și susținerea oferită de Departamentul de Stat al Statelor Unite ale Americii, Secția de Justiție Penală și Aplicare a Legii, precum și al Fundației Hanns Seidel Moldova în realizarea acestui forum impresionant.

Este apreciabil efortul participanților din Republica Moldova și din alte state (SUA, România, Ucraina, Polonia, Azerbaidjan) de a evolua în cadrul prezentei reuniuni științifice internaționale, fie în calitate de vorbitori sau auditori.

Cu ocazia curenteii conferințe științifice, într-un spațiu favorabil discuțiilor, specialiști notorii din domeniul dreptului, psihologiei, pedagogiei, inclusiv factori de decizie vor pune în discuție probleme de maximă actualitate vizând violența în familie și violența bazată pe gen, având scopul de a contribui la formularea unei viziuni integrale asupra tematicii abordate și de a facilita schimbul de cunoștințe și experiențe. În context, apreciez organizarea evenimentului în baza unui program științific atractiv ce include subiecte de maximă importanță.

Violența în familie și pe bază de gen sunt probleme care încă persistă în societatea de astăzi. Mai mult ca atât, pandemia de COVID-19 a intensificat fenomenul violenței în familie și împotriva femeilor, evidențiind inegalitățile structurale profunde. Cine nu a auzit istoriile celor care sunt paralizați de frica de a trăi cu un părinte sau cu un partener violent? Vătămrile fizice și psihice, anxietatea, stresul și frica sunt consecințele inevitabile care privesc victimele de dreptul lor de a trăi liber și demn. Este un ciclu distructiv.

Tăcerea este inacceptabilă. Tăcerea este un rău insidios care face parte din oroarea violenței în familie. Și este responsabilitatea noastră: a mediului academic, a autorităților publice, a societății civile, a practicienilor din sectorul justiției, a fiecăruia – să ne pronunțăm împotriva acestui fenomen și să ne asigurăm că fiecare persoană evoluează într-o societate sigură și respectuoasă, în care legea este cea care guvernează. În fața violenței, trebuie să fim insolubili.

Acest eveniment științific internațional constituie o oportunitate pentru a dezvolta propuneri și soluții în lupta cu acest flagel, pentru a favoriza schimburi de bune practici, precum și pentru a lărgi orizonturile de cooperare științifică și profesională întru realizarea obiectivului evenimentului.

Tind să cred că, prin eforturi conjugate, vom reuși să asigurăm coerența între cercetare, jurisprudență, politici legislative. Printr-o solidaritate deplină și o voință reală, am convingerea că putem influența pozitiv lupta contra fenomenului violenței în familie!

În cele din urmă, permiteți-mi să închei acest discurs, citând cele spuse de Mahatma Gandhi: *„Trebuie să fii schimbarea pe care vrei să o vezi în această lume”*. În acest spirit, urez succes deplin Conferinței; tuturor vă doresc discuții interesante și productive! Iar dacă informația înseamnă putere, avem ocazia propice pentru a o răspândi!

Secțiunea I
VIOLENȚA ÎN FAMILIE: ABORDĂRI JURIDICE

CZU 347.6:347.78

DOI: 10.5281/zenodo.821083

PROTECȚIA IMAGINII FAMILIEI PRIN ELEMENTE DE DREPT DE AUTOR

ANECHITOAE Constantin

doctor, profesor universitar, Facultatea de Drept și Științe Administrative,
Universitatea „Ovidius” din Constanța,
Membru în Consiliul Departamentului de Drept
ORCID ID: 0000-0001-8909-8881

The role of the image about each individual separately, but especially within a family, is essential and primary in communication between individuals, respectively between families, the image becoming the ultimate means of presenting any entity, so that, after the impact of the image and in accordance with the feeling caused by it, we begin the conscious and detailed analysis of that entity. In the society we live in, we easily find that the image of the family is of particular importance and that it plays an important role between people and different organizations, and its strength is given by the fact that it has the power to impose itself in the process of communication, of evolution, orienting the opinions, attitudes, convictions, beliefs, but above all the behavior and actions of individuals, towards a single goal, that of doing everything in their power to transform the family name from a name to a reputation and to campaign to transform it into - a coat of arms with recognition between the family among other families.

Keywords: Intellectual property right (IPR), Family, Surname, First name

1. Introducere

În viziunea profesorului Viorel Roș, *dreptul proprietății intelectuale (DPI) este ramura de drept cu cea mai spectaculoasă evoluție în ultimul secol, numărul mare de convenții internaționale semnate, de directive comunitare adoptate și de organizații înființate stând mărturie* [1, p. 11], această definiție a disciplinei DPI a primind de curând o nouă calificare, fiind numită „*regina tuturor disciplinelor*” [2]. O apreciere justă pentru faptul că DPI, *presupune să știi și drept civil, și drept constituțional, și drept european, și dreptul muncii, și drept penal, și drept fiscal* [3, p. 1].

Protecția numelui unui individ sau a numelui de familie ca element de identificare a persoanei sau a familiei, este protejat prin instituția Dreptului civil („Numele cuprinde numele de familie și prenumele” [4]); a Dreptului familiei (nașterea, căsătoria, regimurile matrimoniale, consiliul de familie, filiația – care se dobândește prin purtarea numelui, etc.) [5]) dar și prin elemente de dreptul proprietății intelectuale, respectiv prin Legea nr. 8 din 1996 (r1) [6] sau Legea nr. 84/1998 (r3) [7] și [8, p. 487]. Numele ca atribut de identificare a unei persoane, a trecut prin diferite faze de alegere a acestuia, plecând de la anumite trăsături fizice sau anumite întâmplări din viață [9, pp. XV-XVI]. În acest mod se atribuiau nume

persoanelor în vârstă [10], în schimb, copiii nou-născuți erau numiți inclusiv după anumite evenimente legate de momentul nașterii, precum ziua, locul, dimineața/seara etc. [9, p. XVI], până astăzi când cele mai actuale elemente de cercetare și identificare a persoanei fizice sunt: Biometria cu caracteristicile sale, CNP-ul, după caracteristicile irisului [11, p. 113], sau identificarea persoanei pe baza amprentelor genetice, expertizei grafoscopice ori după scrisul de mână, pe baza expertizei grafoscopice, ca gen particular de identificare, realizată în cadrul expertizei criminalistice.

De asemenea, căutarea, descoperirea și aflarea numelui după semnalmente și portretul vorbit, are ca obiect identificarea criminalistică a unui individ, susceptibil de a fi identificat pe baza urmelor create în câmpul infracțional, având în vedere trăsăturile exterioare caracteristice fiecărei persoane (aspectul exterior al fetei, corpolența, existența unor malformații congenitale sau accidentale etc.) ori după caracteristicile generale (anatomice) ale întregului corp, avându-se în vedere capul, umerii, mâinile, trunchiul, picioarele, elementele caracteristice ale fizionomiei umane [12, p. 39].

2. Numele

Din punct de vedere gramatical, numele este un substantiv propriu, al cărui scop este acela de a distinge o persoană de alte nume care definesc: entități geografice, ape (hidronimia), corpuri cerești (astronomia), așezări omenești (oiconimia) ori ființe: Insulele Galápagos (galápagos = broască țestoasă) sau substantive comune: Cloșca cu puii de aur, etc.

Numele de familie, în vorbirea curentă (uzuală), este pronunțat sau înlocuit de sintagma „nume patronimic” [13].

Numele este imprescriptibil atât din punct de vedere extintiv - nu se pierde prin simplul fapt că nu este utilizat - cât și sub aspect achizitiv - oricât de mult timp ar utiliza un individ un nume, acesta nu-1 va putea obține decât în condițiile impuse de legislativ [14, p. 43].

Cel de-al doilea element component al identificării unei persoane, este prenumele, adesea desemnat prin „numele de botez” [15, p. 43] sau numele mic. Prenumele este alcătuit dintr-un cuvânt sau mai multe (nu poate fi format din mai mult de trei cuvinte) [16]. și comparativ cu numele de familie, acesta determină identificarea unei persoane în cadrul membrilor unei familii și chiar a acelor familii care au un nume patronimic identic.

Atribuirea prenumelui noului născut este stabilit de părinții, ori de către nașii acestuia [17, p. 17].

Examinând numele din punct de vedere al protecției acestuia ca element

primordial al vieții private acoperind mai multe sintagme: numele de familie, prenumele, pseudonimul, cei care pot deveni autori de produse al creației intelectuale, dar care potrivit legislației în domeniu pot utiliza numele real al autorului, un pseudonim sau chiar anonimatul.

3. Dreptul la nume [8, pp. 252-254].

Dreptul de a decide sub ce nume va fi adusă opera la cunoștință publică (dreptul la nume) [3, pp. 301-302] constă în posibilitatea juridică conferită autorului de a stabili cuvântul sau grupul de cuvinte, atașate denumirii operei, care au rolul de a indica persoana autorului creației intelectuale respective. [18, pp. 35-36].

Este evident faptul că numele sub care opera este adusă la cunoștință publică nu poate fi confundat cu denumirea acesteia [19, p. 38]. Denumirea este alcătuită dintr-un grup de cuvinte care au rolul de a identifica opera, ca atare.

4. Numele care pot constitui mărci [8, pp. 486-487]

Semnele care pot constitui mărci sunt enumerate de art. 3, lit. a) teza II al Legii nr. 84/1998 (r2). Din punct al legii, sunt acceptate cuvintele, inclusiv „*nume și persoane*, desene, litere, cifre, elemente figurative, forme tridimensionale și, în special, forma produsului sau a ambalajului său, combinații de culori”.

Spre deosebire de reglementarea din 1967, între semnele susceptibile de apropiere ca marcă nu figurează și prezentarea sonor [22, pp. 309-310]. Omisiunea a fost influențată de prevederile Tratatului de la Geneva privind dreptul mărcilor din 1994, care nu se aplică mărcilor hologramelor și mărcilor care nu sunt alcătuite din semne vizibile, în special mărcile sonore și mărcile olfactive.

Legea română cuprinde o enumerare enunțiativă a semnelor distinctive care pot fi înregistrate ca marcă. Sistemul enumerării nelimitative rezultă din posibilitatea solicitanților de a utiliza orice combinație a acestor semne.

4.1. Numele de persoane

Între semnele care pot constitui o marcă, legea prevede în mod expres cuvintele. În economia textului, termenul de cuvinte include atât *numele*, cât și denumirile [22, p. 212].

Principalele legislații europene au adoptat sistemul enumerării exemplificative a diferitelor semne care pot fi utilizate ca mărci în mod concret. Numele poate fi scris într-o manieră originală, poate fi îmbinat cu un cuvânt generic sau însoțit de o emblemă sau o indicație a domiciliului. Prin protecția dispoziției speciale, a aranjamentului, culorii sau a formei caracterelor utilizate pentru scrierea numelui, se evită riscul confuziei și monopolul titularului mărcii.

În unele state, numele poate fi utilizat ca marcă fără a fi necesar să prezinte o formă specială. Cu caracter derogatoriu, condiția formei distinctive trebuie respectată dacă numele este banal.

O marcă poate fi formată și din numele unei alte persoane decât a titularului. În această situație, este necesară autorizația terțului sau a succesorilor săi.

5. Familia

Dreptul la propria imagine a unei persoane, respectiv, dreptul la propria imagine a familiei, este, în prezent, o instituție relativ nouă în România și încă prea puțin analizată în instanțe.

Trăim într-o lume a imaginilor, unde oamenii nu reacționează în funcție de realitatea obiectivă, ci mai degrabă în funcție de modul cum își reprezintă ei această realitate, a imaginilor pe care le poartă în minte [23, p. 147]. Imaginea reprezintă un aspect esențial în ceea ce privește drepturile și libertățile individului, cu implicații masive asupra gradului de satisfacere a nevoilor lui, fapt pentru care se poate discuta despre un *drept la o imagine corectă*, deoarece drepturile și libertățile se pot realiza în momentul în care acțiunile și inacțiunile au la bază imagini corecte, conforme cu realitatea [23].

În concepția clasică, s-a susținut că știința dreptului *nu studiază persoana omenească în toată integritatea sa*, ci că oamenii sunt luați în considerare în drept, doar *din punctul de vedere al rolului pe care îl joacă în societate* [24, p. 3] *afirmându-se cu preponderență – rolul familiei*. Se poate afirma faptul că noțiunea de *persoană* individuală, semnifică în domeniul curent acea "*mască*" juridică [25] pe care o poartă ființa umană și care îi determină acesteia rolul jucat în sfera relațiilor sub incidența dreptului familiei. De la termenul de *persoană* derivă conceptul de *personalitate*, care în limbajul comun, înseamnă: ceea ce este propriu, particular fiecărui individ și îl distinge ca individualitate, mergând mai departe - în cadrul familiei la un drept al personalității familiei.

Așadar, sub denumirea consacrată de *drepturi ale personalității* (denumire de origine germană) sunt calificate acele prerogative preponderent nepatrimoniale, *intim atașate persoanei ca individ și familiei ca relațiile dintre soți și care exprimă chintesența ființei umane fiind intrinseci ale acesteia* [26, p. 192]. Personalitatea prin care se exprimă aceste drepturi, aceasta nu „se limitează la conceptul tehnic de personalitate juridică, ci vizează persoana umană în totalitatea sa”, în realitatea ei biologică, psihologică și socială [27, p. 47]. Așadar, denumirea acestor drepturi ca fiind *ale personalității* nu trebuie să creeze confuzie cu noțiunea de *personalitate* ce are ca sens calitatea de subiect de drept a persoanei fizice și nici cu noțiunea de drepturi strict personale, care se referă la exercițiul anumitor drepturi subiective doar de către titularul lor (de principiu nu și prin reprezentant) [28, p. 349].

Drepturile personalității, pe care unii doctrinari le numesc fie drepturi *primordiale*, fie *drepturi fundamentale ale omului* dare care sunt drepturi subiective,

care aparțin oricăror persoane fizice, câștigate sau câștigate chiar de la naștere [29, p. 2] și îmbogățite prin instituția căsătoriei în cadrul familiei. Dar în același timp, că atât drepturile personalității, cât și drepturile fundamentale ale omului au în esență, urmăresc un singur scop - protejarea ființei umane și totodată ele nu ar trebui confundate între ele, deoarece aceste drepturi fundamentale ale omului vizează raporturi juridice de drept public în cadrul cărora sunt ocrotite drepturi principale ale lui și de regulă în fața arbitrarului autorității statale, de unde rezultă un efect direct vertical, iar în cazul drepturilor personalității, protecția se îndreaptă împotriva atingerilor aduse de către persoane private și în consecință, efectul este unul direct orizontal.

Imaginea reprezintă întâiul mod de comunicare, de etalare plenară a caracteristicilor unui obiect, a unei organizări socio-politice, a unei întreprinderi, a mijloacelor mas-media ce vehiculează imagini despre persoane luate individual dar cu alt răsunet când sunt popularizate în contextul familial.

În prezent, rolul imaginii este esențial și primar în comunicare, imaginea devenind mijlocul suprem de prezentare a oricărei entități, astfel încât, după impactul imaginii și în acord cu sentimentul provocat de către aceasta, începem analiza conștientă și detaliată a entității respective. În societatea în care trăim, constatăm cu ușurință că imaginea este de o importanță deosebită și că aceasta *joacă un rol mediator între oameni și diferite organizații, iar forța ei este dată de faptul că are puterea de a se impune în procesul comunicării, orientând opiniile, atitudinile, convingerile, credințele, dar mai ales comportamentul și acțiunile indivizilor* [30], care ar trebuie să cunoască un singur țel, cel de a face tot ce le stă în putere să transforme numele de familie din nume în renume și să militeze de al transforma într-un blazon cu recunoaștere între alte familii.

Atunci când discutăm despre dreptul la imagine al unui om, luat individual ori al unui membru al familiei, ne raportăm la trăsăturile exterioare, fizice ale individului și nu la caracteristicile sale comportamentale, fiind vorba *despre trăsăturile fizice ale persoanei, dar noțiunea a fost extinsă și mai departe, de exemplu la voce, care este considerată a fi un atribut al personalității* [31, p. 50].

Dreptul la propria imagine nu este o instituție nouă, acest drept are rădăcini în jurisprudența franceză, exemplificativ avem în acest sens speța legată de un desen pictat actriței Rachel pe patul de moarte și ulterior vândut de către artistul operei, cu toate că familia actriței s-a opus aceluia fapt. Tribunalul de Sena, ce s-a pronunțat în legătură cu acest caz în anul 1858, a conchis că celebritatea actriței nu era de natură să suplinească acordul familiei, recunoscând existența dreptului la propria imagine și arătând faptul că dreptul de a se opune reproducerii este un drept absolut, avându-și

fundamentul în respectul solicitat de către familia în speță și neputând a fi ignorat, totodată.

În jurisprudența română, se poate remarca faptul că în prezent există o sumă de acte normative cu vocația de a reglementa raporturile juridice care se nasc în legătură cu apărarea ori utilizarea dreptului la imagine, printre ele putând fi enumerate Constituția țării, Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, Legea nr. 84/1998 privind mărcile și indicațiile geografice, Legea nr. 504/2002 privind audiovizualul sau Legea nr. 148/2000 privind publicitatea [32, p. 137]. Totodată, acest drept este recunoscut și de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, astfel încât, conform jurisprudenței, *„imaginea unei persoane este unul dintre attributele principale ale personalității sale, pentru că îi exprimă originalitatea și îi permite să se diferențieze de ceilalți. Dreptul persoanei la protecția imaginii sale este astfel una din condițiile esențiale pentru dezvoltarea sa personală. Aceasta presupune, în principal, controlul individual al imaginii sale în mod individual dar și al familiei sale, care include, în special, posibilitatea de a refuza difuzarea acesteia”* [33].

În dreptul nostru național românesc, respectiv, în Noul Cod Civil se prevede, la art. 73 alin. 1, că *„orice persoană are dreptul la propria imagine”*. În continuare se prevede faptul că: *„protejând dreptul la propria imagine, statuează la alin. 2 că în exercitarea dreptului la propria imagine, oricine este îndreptățit să interzică ori să împiedice reproducerea, în orice modalitate, a înfățișării sale fizice ori a vocii sale ori, după caz, utilizarea unei asemenea reproduceri”*. În continuare, articolul 74 prezintă acele fapte care pot fi considerate atingeri aduse vieții private a persoanei, printre ele aflându-se captarea ori folosirea imaginii sau a vocii unei persoane ce se află într-un spațiu privat, fără consimțământul acesteia și folosirea într-un mod necinstit a numelui, imaginii, vocii ori asemănării cu alt individ ori cu o altă familie.

6. Concluzii

Ne întrebăm, dacă dreptul la imagine poate fi considerat un drept specific ori doar un aspect al dreptului vieții private? Chiar dacă anumiți autori îl includ în dreptul la respectul vieții private, întrucât publicarea imaginii într-un mod abuziv se poate efectua și fără să se aducă atingere vieții private, aceștia au să îl trateze distinct. Astfel, fundamentul dreptului la înfățișare este diferit și deloc ușor de conturat când vorbim despre dreptul imaginii al comunității a două persoane – soț și soție ca familie și are o importanță vitală pentru familie

Dreptul la propria imagine al familiei ridică serioase dificultăți în ceea ce privește exigența consimțământului tuturor membrilor familiei, exteriorizării comunități a imaginilor (al soțului respectiv al soției). Asemenea numelui, imaginea unei familii respectabile, își află protecția cu titlu de componentă identificatoare a

tuturor membrilor familiei.

Aceasta, constând într-o reprezentare a elementelor fizice ale membrilor familiei, iar în momentul în care imaginea este prelucrată fără acordul tuturor membrilor familiei, constituie o lezare a dreptului la imagine a familiei.

Astăzi când imaginile cunosc o utilizare fără precedent a tehnologiilor informaționale, păstrarea secretului vieții private respectiv a imaginii familiei, devine tot mai dificilă [34].

Referințe:

1. ROȘ, V. „Cuvânt” în lucrarea lui Marius Pantea, Investigarea fraudelor: curs universitar, București: Pro Universitaria, 2012, p. 11.
2. ROȘ, V. Intervenție în cadrul: „Cea de-a doua ediție a dezbaterilor din seria „Educație, Lege, Drept, Dreptate”, în contextul apariției Volumului III al Enciclopediei Juridice Române, din 7 decembrie 2022.
3. ROȘ, V., Dreptul proprietății intelectuale. Dreptul de autor, drepturile conexe și drepturile sui-generis. Vol. I. București: C.H. Beck, 2016, p. 1.
4. Art. 83 din Codul Civil din 2009. În vigoare de la 01 octombrie 2011, Republicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 505 din 15 iulie 2011.
5. FLORIAN, E. Dreptul familiei. Căsătoria. Regimuri matrimoniale. Filiația, ediția 5, București: C. H. Beck, 2016.
6. Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe dreptului de autor. Republicat (r1) în Monitorul Oficial, Partea I nr. 489 din 14 iunie 2018. Ex.: art. 4, alin (1), teza a 2-a din „autor este ... persoana sub numele căreia opera a fost adusă pentru prima dată la cunoștința publică”.
7. Legea nr. 84/1998 privind mărcile și indicațiile geografice, Republicat (r3) în Monitorul Oficial, Partea I nr. 856 din 18 septembrie 2020. Ex.: art. 2 „Poate constitui marcă orice semn, cum ar fi cuvintele, inclusiv numele de persoane”.
8. ANECHITOAE, C Dreptul proprietății intelectuale. Craiova: Sitech, 2019, p. 487.
9. GRAUR Al. Nume de persoane, București: Ed. Științifică, 1965, p. 95, citat de: Oana-Nicoleta Retea, Dreptul la nume. Jurisprudență națională și europeană. București: Ed. C.H. Beck, 2018, pp. XV-XVI.
10. Documente datând din anul 1700 a reliefat importanța numelui în rândul marilor familii de boieri iar prenumele reflecta de fapt o „moștenire” de familie, „un blazon de recunoaștere”. Se putea observa că primi născuți de sex masculin dobândeau ca și prenume, prenumele bunicilor paterni, în timp ce fetele prenumele bunicilor materne. Constanța Vintilă Ghițulescu, Boierii și numele lor, în Dilema Veche nr. 120/2006, p. 17.
11. LUPU C. Stadiul actual privind recunoașterea persoanelor după iris și amprentă.

- Raport de cercetare nr. 1/ coordonator Vasile-Gheorghiță Găitan. Suceava, 2015, p. 113.
12. DUMITRESCU, C., GAGEA, E. Elemente de antropologie judiciară. București: Ministerului de Interne, 1993, p. 39.
 13. Nume pe care îl poartă (după tată, a bunicului sau a unui strămoș) toți membrii unei familii. În sens etimologic el însemnând „numele tatălui”, a fost introdus în limba franceză în sens larg de „nume comun tuturor descendenților unui [ei]: popor, națiuni, rase, categorii, extracții, grup, familii, generații, populații, ramuri, dinastii, etnii, linii, (sau unor: ascendenți, fii, lăstari, originari, copii, urmași, moștenitori, strămoși,) dobândit din numele aceluia ce este „tatăl”. Componenta derivată de la numele mamei se numește nume matronimic. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Patronimic>
 14. În componența dreptului la nume intră două elemente (numele patronimic și prenumele), dar care individualizează aceeași persoană, constituind „un întreg, o unitate”. Nu trebuie confundată unitatea cu unicitatea numelui care presupune că o persoană nu poate purta alternativ mai multe nume (cum ar fi: nume de familie și prenume) ci poate avea doar un singur nume cel stabilit de lege.
 15. Într-o definiție regăsită „Dicționar Explicativ al Limbii Române, prenumele este numele care i se dă unui om la naștere și care distinge pe fiecare dintre membrii din cadrul aceleiași familii. Prenumelui i se mai spune și nume de botez sau numele mic” <https://dexonline.net/definitie-prenume>.
 16. Art. 19 din Legea nr. 105/2022 pentru modificarea și completarea Legii nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă, precum și pentru abrogarea Ordonanței Guvernului nr. 41/2003 privind dobândirea și schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice, Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 412 din 29 aprilie 2022.
 17. GHIȚULESCU, C. Boierii și numele lor. p. 17. Spre exemplu, copiii domnului Constantin Brâncoveanu au fost botezați de stolnicul Constantin Cantacuzino, tară a se mai aplica regula întâlnită în acea perioadă de a transmite nepotului, prenumele bunicului patern.
 18. BODOAȘCĂ, T. Dreptul proprietății intelectuale. București: C.H.Beck, 2006, pp. 35-36.
 19. PÂRVU R., ROMIȚAN, C.-R. Lexicon juridic. Dreptul de autor și drepturile conexe. București: All Beck, 2005, p. 38.
 20. CĂTUNA L. Drept civil. Proprietate intelectuală, București: C.H. Beck, 2013, p. 73.
 21. BODOAȘCĂ, T. Dreptul proprietății intelectuale. Ed. a II-a. București: Universul Juridic, 2012, p. 45
 22. MACOVEI, I. Tratat de drept al proprietății intelectuale. București: C.H. Beck, 2010, pp. 309-310.

23. DOBRESCU, P. Mass Media și societatea. București: SNSPA, 2000, apud Valerică Dabu; Remus Borza, Dreptul la imagine și protecția imaginii prin norme de dreptul proprietății intelectuale. În: Revista Română de Dreptul Proprietății Intelectuale, nr. 2, 2006, p. 147.
24. UNGUREANU, O., MUNTEANU, C. Drept civil. Persoanele - în reglementarea Noului Cod civil. București: Hamangiu, 2015, p. 3.
25. Termenul latin persona reprezintă o calchiere a grecescului πρόσωπον, ce desemna masca purtată pe scenă de către actori și care stiliza esența personajelor din tragediile antice.
26. JUGASTRU, C. Prejudiciul - repere românești în context european. București: Hamangiu, 2013, p. 192.
27. CERCEL, S., OLTEANU, G.E. Considerații privind drepturile personalității. În: Revista de Științe Juridice, nr. 4, 2009, Craiova: Themis, p. 47 apud Bogdan Ionescu, Dreptul la propria imagine. O perspectivă practică. București: Universul Juridic, 2013, p. 41-42.
28. REGHINI, I., DIACONESCU, Ș., VASILESCU, P. Introducere în dreptul civil. București: Hamangiu, 2013, p. 349.
29. UNGUREANU, O. Dreptul la onoare și dreptul la demnitate. În: Acta Universitatis Lucian Blaga, Supliment, 2005, p.1 apud Călina Jugastru, Consimțământul în contextul drepturilor personalității. În: Anuarul Institutului de Istorie "George Barițiu" al Academiei Române, Seria Humanistica. București: Academiei Române, 2009, p. 2.
30. BALICA, R.-S. Importanța imaginii publice a unei biblioteci. În: Biblioteca Nationala a Romaniei. Informare si Documentare. [Accesat 06.01.2023] Disponibil: <https://search.proquest.com/openview/6df80faedc243d87abe4063abb7e8377/1?pq-origsite=gscholar&cbl=1606358>.
31. PAVEL, D., TURIANU, C. Calomnia prin presă. București: Șansa, 1996 apud Elena Bălan, Dreptul la propria imagine. În: Revista Română de Dreptul Proprietății intelectuale, an III, nr. 3, 2006. București: Globus Lex, 2006, p. 50.
32. CIRCA, A. Protecția drepturilor intelectuale. Actualități și perspective. București: Universul Juridic, 2013.
33. Right to the protection of one's image. [Accesat 06.01.2023] Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Own_image_ENG.pdf.
34. TARLAPAN, A. Dreptul subiectiv la propria imagine. În: Universul Juridic. [Accesat 06.01.2023] Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/dreptul-subiectiv-la-propria-imagine/>

CZU: 343.85

DOI: 10.5281/zenodo.8214241

TIPOLOGIA VIOLENȚEI ȘI MĂSURI DE COMBATERE PRIN NORMA DE DREPT

BOGDAN Manole Decebal

doctor, lector universitar, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea "1 Decembrie 1918" din Aba Iulia
ORCID ID: 0000-0001-8662-1243

CORDOȘ Ana Maria

doctor, lector universitar, Facultatea de Drept și Științe Sociale,
Universitatea "1 Decembrie 1918" din Aba Iulia
ORCID ID: 0000-0002-0318-4509

Violence is present in all areas of social life. We find violence at the level of individuals, but also at the level of social groups in different forms and intensities. Violence is involved in the process of socialization, but also in the formation of human consciousness. Domestic violence is actually a voluntary aggression with unexpected, even tragic consequences on the integrity of the other person. Of course, in the general sense, nothing can justify domestic violence in the family. In reality, however, for many women and their children the family home can equal danger. This phenomenon of domestic violence, ignored in the past, is becoming important in contemporary society, which is mobilizing to eradicate the phenomenon. As society modernizes, disruptive social vectors enter family life and generate conflicts that become cases of domestic violence, a phenomenon difficult to control, if the authorities do not specialize the sanctioning system derived from the law.

Keywords: criminal family law, family law, civil law, family violence, domestic violence.

K15 – civil law, K36 – family and personal law, K38 – human rights law.

Secțiune Introductivă

Problematica violenței este denunțată odată cu dezvoltarea spiritului modern al populației și este studiată în: sociologie, psihiatrie, psihologie, fiziologie, științe care contribuie la analizarea cauzelor și mecanismelor violenței.

Dimensiunile violenței. Cercetătorii au ajuns la concluzia că violența este o acțiune coercitivă pe care o persoană sau un grup social o exercită pentru rezolvarea anumitor interese. În ecuația socială, sociologia juridică ne arată că avem de a face cu autorul violenței și victimă violenței. Subiecții de drept pot fi persoane individuale, persoane organizate în grupuri sociale sau persoane organizate în grupuri infracționale. Obiectul de drept este acțiunea coercitivă exercitată de autorul violenței ce urmărește să obțină de la victimă un răspuns materializat prin: comportament, atitudine, bunuri sau servicii. Scopul violenței poate fi și pentru a

dobândi putere, prestigiu, afecțiune de la victime. Acțiunea coercitivă la care am făcut referire se poate realiza atât prin mijloace directe, cât și mijloace indirecte.

Tipologia violenței. Din punct de vedere al tipologiei, violența poate fi apreciată astfel:

- Violența este apreciată ca negativă dacă sunt lezate interese, iar dacă ajută la apărarea acestor interese, putem să apreciem violența ca fiind un act pozitiv;
- Violența exercitată de un grup social minoritar împotriva populației aflate ca majoritate este apreciată ca negativă și este condamnată, iar suprimarea, de cele mai multe ori, este justificată;
- Un alt criteriu de analiză a violenței este atitudinea față de cronologia istorică a progresului. Violența majorității se considera pozitivă, deoarece a fost purtătoare de progres. În același timp, violența minorității, considerată conservatoare, a fost apreciată negativ.
- Se poate aprecia violența în funcție de ordinea politic – socială. Cei care se revoltă, produc o violență negativă, iar cei care înăbușă revolta sunt considerați ca persoane care produc o violență pozitivă (în general autoritățile statului).
- Violențele pot fi organizate, spontane, instituționalizate, individuale, tolerabile, intolerabile, dar criteriul legitimității violenței este ambiguu. Depinde de punctul de vedere al observatorului care analizează.

Avem teorii diferite în raport cu violența care poate fi: înnăscută; din frustrare; lipsă de socializare; învățare și violența sistemelor și organizațiilor.

În ce privește **violența în familie, pe care o denumim și domestică**, avem conturate două procese. *Violență fizică și violență psihică*. Aceste procese pot fi manifestate individual între subiecții de drept din cadrul familiei, dar și combinat însumat. Se apreciază că violența în familie poate avea **cauze înnăscute**, iar procesul de socializare a inhibat aceste porniri instinctive o anumită perioadă de timp, după care cel care inițiază violența – răbufnește. O altă cauză a violenței în familie este, de fapt, **un rezultat al frustrării**, al privării indivizilor de a-și satisface o serie de nevoi fundamentale, care generează plăcere. Individul care nu are parte de satisfacerea anumitor trebuințe, trece într-o zonă de frustrare. Această teorie a frustrării, ne arată că atât timp cât indivizii își pot satisface nevoile sunt ne-agresivi.

Secțiunea - Orizont al cunoașterii

Multitudinea formelor prin care se manifestă violența generează o dificultate de a crea o matrice cu tipologii. Tipologia violenței trebuie să o privim ca ipoteză de lucru bazată pe ordine și precizie, raportate la ambiguitatea fenomenului. În 1969, sociologul J. Galtung clasifica violența pe șase dimensiuni: fizică; psihologică sau biologică; dacă urmează unui demers (negativ sau pozitiv); dacă există sau nu un

obiect afectat; dacă acționează o persoană; se manifestă deliberat sau involuntar ori este violență manifestă sau latentă. Șase ani mai târziu, același cercetător simplifică tipologia în patru tipuri din care distingem: *violență agresivă vs. defensivă; violență deliberată vs. involuntară; violență intra/inter persoane; violența inter grupuri/ inter societăți*. Acestor tipologii de bază sunt atașate: *violența clasică sau directă; elementele de sărăcie economică până la subzistență; represiunea* prin care omul este privat de drepturile consacrate constituțional și alienarea ce provoacă imposibilitate de a fi satisfăcute nevoi superioare. Un alt cercetător (J. M. Domenach) identifică violența sub aspect fiziologic, moral și politic. Se cunoaște faptul că raporturile de forță generează simboluri purtătoare de violență [1].

Realitatea socială demonstrează că violența și agresivitatea sunt un fapt cotidian în viața colectivităților umane [2, p.194-198]. Din punct de vedere juridic, violența se manifestă prin folosirea forței fizice sau a autorității personale, prin care se produce o vătămare integrității corporale sau vieții unei persoane (violență criminală, omucidere, lovire, rănire, viol etc.). Regăsim în conduita umană, pe lângă violența fizică, și violența orală, care se manifestă prin calomnie, denigrare și ironie.

Restrângem demersul nostru de cercetare de la violența analizată la nivel general la **violența domestică**, care este scopul acestei cercetări. **Violența domestică** este violența care afectează familia. În acest segment, de analiză, violența domestică mai are drept sintagme „*violență maritală, violență familială sau intrafamilială*”. Analizând sociologic, violența domestică se regăsește în arealul conflictelor din grupul social familial și o denumim „*violență în familie*”. Practic, efectul este de maltratarea partenerului sau/și a copiilor [3]. Actul vătămător, fizic ori emoțional, are loc între membrii unei familii.

Violența în familie se poate defini ca acțiunea sau inacțiunea manifestată, *fizic sau verbal*, de către un membru din familie împotriva unui alt membru al aceleiași familii. Efectul acestor acțiuni poate provoca suferințe fizice, psihice, emoționale, psihologice sau sexuale. În acest cadru, juridic, se înscrie și amenințarea cu astfel de acțiuni, constrângerea sau privarea arbitrară de libertate. Nu se înscriu în această situație efectele acțiunilor de autoapărare sau de apărare.

Specialiștii apreciază că familia este o formă de comunitate umană cu funcții foarte importante, ce contribuie la solidaritatea socială a membrilor oricărei societăți [4, p.435]. Familia ne oferă protecție în fața acțiunilor intruzive și ofensive ale unor grupuri sociale exterioare. Viața din familie se bazează pe relații primare, afecțiune, empatie și protecție reciprocă.

În timp, numeroasele cazuri prin care soții devin violenți au determinat societatea internațională să stabilească drept obiectiv politic stoparea și reducerea

fenomenului de violență în familie. Un document juridic de drept internațional, reprezentativ în studiul violenței domestice, a apărut prin *Declarația Națiunilor Unite privind violența împotriva femeilor*, adoptată prin Rezoluția nr. 48/104 din 20.12.1993. Documentul juridic definește violența împotriva femeii drept „*orice act de violență bazat pe deosebirea de sex din care rezultă sau este posibil să rezulte pentru femei traumatisme sau suferințe fizice, sexuale sau psihologice, inclusiv amenințările cu astfel de acte, constrângerea sau lipsirea arbitrară de libertate, săvârșită fie în viața publică, fie în viața privată.*”

În anul 2011 este adoptată și *Convenția de la Istanbul* [5] ce reprezintă documentul juridic cel mai cuprinzător care impune toleranță zero față de violența domestică. *Convenția* ratificată în dreptul intern român [6] urmărește prevenirea violenței domestice, protecția victimelor violenței domestice și trimiterea în judecată a infractorilor. Documentul juridic contribuie la schimbarea mentalității indivizilor, în special a bărbaților și a tinerilor, pentru a-și schimba conduita și atitudinea în raport cu fetele și femeile căsătorite. Efectele *Convenției* reiterează fenomenul egalitarismului între sexe, deoarece violența domestică împotriva femeilor are la bază o filozofie a culturii patriarhale ce discriminează femeile în raport cu bărbații. Prin această *Convenție internațională* se consideră că violența împotriva femeii este o violare a drepturilor fundamentale ale omului. Prin acest document juridic, internațional, statele semnatare își asumă planuri de acțiune pentru prevenire a violenței, protecția victimelor, pedepsirea agresorilor și politici integrate pentru eradicarea violenței domestice. De asemenea, *Convenția de la Istanbul* prezintă modul de manifestare a violenței din familie ca acte incriminatoare (violență verbală, psihologică, fizică, sexuală, economică, socială, spirituală).

Secțiunea – Analiză și Evoluție

Cauzele violenței domestice sunt numeroase din care exemplificăm cauzele cu frecvența cea mai mare: *neînțelegerile în familie, alcoolismul, dependența de droguri, sărăcia*. Există situații în care membrii familiei sunt incapabili să rezolve pașnic conflictele, fie din lipsă de educație sau datorită empatiei cu agresorul. *Violența este văzută ca o formă de soluționare a situațiilor tensionate/ conflictuale* [7]. Acest lucru este vizibil nu numai la nivelul familiei/cuplului, ci și la nivel comunitar și în modul de abordare a altor tipuri de situații conflictuale. Prin violență se încearcă impunerea unei viziunii proprii asupra unor aspecte care ridică divergențe.

Obişnuința de a utiliza forța pentru a atinge un scop generează acte de violență în familie. În numeroase situații, violența devine un secret de familie. Victima nu este protejată de către autorități întrucât acestea nu cunosc situația și nu intervin sau intervin tardiv.

În ecuația, anului 2021, referitoare la violența domestică [8], România are un număr de telefon unic la nivel național [9] destinat victimelor violenței domestice, dar și persoanelor discriminate pe criterii de sex sau trafic de persoane. Cercetările demonstrează că procentul cel mai mare de abuzuri are loc în interiorul spațiului conjugal. Un procent de aproximativ 90% reprezintă cazurile în care autorii violenței sunt bărbații, iar diferența de 10% este atribuită femeilor. Dacă analizăm victimele, se constată că 76% sunt femei, 11% sunt copii și doar 1% sunt bărbați. Statistica furnizată de Poliția Română arată că 53% din victimele agresiunilor mortale au fost fete și femei, 43% au fost victime ale membrilor familiei și 9% au fost victime ale unei persoane necunoscute [2]. În anul 2021 s-au identificat 5.547 apeluri primite (3.454 apeluri preluate; 1.197 apeluri scurte; 895 apeluri pierdute). Din 3.454 apeluri preluate, un număr de 1.993 apeluri sunt din domeniul violenței domestice. Apelanții au relatat acte de violență, informații privind victime ale adăposturilor pentru victimele violenței domestice, informații despre agresori și adăposturile acestora. 19 apeluri telefonice din cele 3.454 au făcut referire la traficul de persoane și 10 apeluri la egalitatea de șanse/gen. Regăsim în statistică 1.420 apeluri (41%) care au venit de la persoane cu probleme psihice. În statistica anului 2021 mai regăsim 13 apeluri în care se reclamă violența sexuală, în alt context decât violența domestică.

Calitatea persoanei apelante. Din cele 1.993 de apeluri telefonice descrise mai sus, persoana care a apelat și reclamat violența a fost „victima” în 1.372 cazuri, iar 485 persoane apelante au fost „martori” și 136 persoane apelante aveau calitate de „altă persoană”. Este de remarcat faptul că 24% din cei care au reclamat violența domestică sunt martori. Asta înseamnă un activism civic pro activ. Din statistica oficială, extragem o situație interesantă cu privire la tipurile violenței domestice: violență verbală (28,12%), violență psihologică (33,15%), violență fizică (32%), violență sexuală (1,19%), violență economică (1,2%), violență socială (3,57%), violență spirituală (0,12%) și violență cibernetică (0,64%). Desprindem din această statistică că violența psihologică și violența fizică sunt în proporție covârșitoare urmate de violența verbală, raportat la total violență domestică. Acestea sunt cazuri prin care victimele au fost înregistrate ca urmare a apelurilor telefonice. Ministrul Familiei, Tineretului și Egalității de Șanse, comunică [10] că în primele zece luni din anul 2022 *”sunt 70.000 femei au fost victime ale violenței domestice”*.

România și-a asumat legislația internațională derivată din *Carta Internațională a Drepturilor Omului* [11], *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene* [12]. Documentele juridice internaționale s-au ratificat perfecționând legislația națională pentru a preîntâmpina violența și a sancționa pe autorii violenței.

În anul 2022, România a introdus sisteme electronice de control electronic

perimetral și prin ”brățări electronice” montate pe gleznă sau pe brațul făptuitorilor/ inculpaților/ agresorilor sexuali sau a celor care exercită violență domestică. Împotriva agresorilor se poate emite **Ordinul de protecție provizoriu [13]** de către polițiști dacă se constată că există un risc iminent la viața, integritatea fizică ori libertatea unei persoane printr-un act de violență domestică. *Prin **Ordinul de protecție provizoriu** emis de polițist se dispune, pentru o perioadă de 5 zile, una ori mai multe măsuri de protecție:*

- *evacuarea temporară a agresorului din locuința comună, indiferent dacă acesta este titularul dreptului de proprietate;*

- *reintegrarea victimei și, după caz, a copiilor în locuința comună, după evacuarea agresorului;*

- *obligarea agresorului la păstrarea unei distanțe minime determinate față de victimă, față de membrii familiei acesteia, ori față de reședința, locul de muncă sau unitatea de învățământ a persoanei protejate;*

- *obligarea agresorului de a preda poliției armele deținute.*

Ordinul de protecție provizoriu va cuprinde și mențiunea că încălcarea oricăreia dintre măsurile dispuse constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani.

Ordinul de protecție reprezintă hotărârea emisă de instanța de judecată [14] prin care aceasta dispune, la solicitarea unei persoane a cărei viață, integritate fizică sau psihică ori libertate este pusă în pericol printr-un act de violență din partea unui membru al familiei, cu caracter provizoriu, una sau mai multe dintre următoarele măsuri - obligații sau interdicții:

- a) *evacuarea temporară a agresorului din locuința familiei, indiferent dacă acesta este sau nu titularul dreptului de proprietate;*

- b) *reintegrarea victimei și, după caz, a copiilor, în locuința familiei, numai după evacuarea agresorului;*

- c) *limitarea dreptului de folosință al agresorului numai asupra unei părți a locuinței comune atunci când aceasta poate fi astfel partajată încât agresorul să nu vină în contact cu victima;*

- d) *cazarea/plasarea victimei, cu acordul acesteia, și, după caz, a copiilor, într-un centru de asistență*

- e) *obligarea agresorului la păstrarea unei distanțe minime determinate față de victimă, față de membrii familiei acesteia, ori față de reședința, locul de muncă sau unitatea de învățământ a persoanei protejate;*

- f) *interdicția pentru agresor de a se deplasa în anumite localități sau zone determinate pe care persoana protejată le frecventează ori le vizitează periodic;*

g) obligarea agresorului de a purta permanent un sistem electronic de supraveghere;

h) interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în orice alt mod, cu victima;

Instanța de judecată poate dispune și suportarea de către agresor a chiriei și/sau a întreținerii pentru locuința temporară unde victima, copiii minori sau alți membri de familie locuiesc ori urmează să locuiască din cauza imposibilității de a rămâne în locuința familială. Pe lângă oricare dintre măsurile enumerate mai sus, instanța poate dispune și obligarea agresorului de a urma consiliere psihologică, psihoterapie și poate recomanda internarea voluntară, sau nevoluntară. Dacă agresorul este consumator de substanțe psihoactive, instanța poate dispune, cu acordul acestuia, integrarea lui într-un program de asistență a persoanelor consumatoare de droguri. Se mai pot dispune măsuri de control al respectării ordinului de protecție și pentru prevenirea încălcării acestuia, precum:

a) obligarea agresorului de a se prezenta periodic, la un interval de timp stabilit de instanță potrivit împrejurărilor, la secția de poliție competentă cu supravegherea respectării ordinului de protecție;

b) obligarea agresorului de a da informații organului de poliție cu privire la noua locuință, în cazul în care prin ordin s-a dispus evacuarea lui din locuința familiei;

c) verificări periodice și/sau spontane privind locul în care se află agresorul.

Ordinul de protecție este executoriu și se comunică de îndată (termenul este de maxim 5 ore) structurilor Poliției Române în a căror rază teritorială se află locuința victimei și a agresorului.

Legislație există, structuri care să aplice legea există și cu toate acestea fenomenul nu este controlat pentru a fi redus. Fluxurile de știri ale presei scrise și audiovizual sunt pline cu situații inedite și uneori abominabile ale cazurilor de violență domestică, unde cad pradă soțiile și copiii. Fenomenele economice și politice, în egală măsură, care au încurajat emigrația pe cauze pseudo economice au generat drame pe dreptul familiei. Părinții plecați, copiii abandonați sau lăsați în grija bunicilor ori a unor rude. Unul din părinți plecat la muncă în străinătate, celălalt având în grijă copiii, rămâne acasă și încearcă să își refacă viața printr-o altă relație. Sunt câteva din scenariile ce au echivalent în realitatea cotidiană și generează violența domestică, mergând până la omucidere.

Autoritățile de stat în România au implementat multe proiecte, care să atenueze fenomenul de violență domestică, dar nu este suficient. În perioada 2018-2021 s-a derulat un plan operațional pentru implementarea Strategiei Naționale privind promovarea egalității de șanse între femei și bărbați și prevenirea și

combaterea violenței domestice. *Raportul de monitorizare a stadiului de implementare al Strategiei Naționale privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice perioada 2018-2021* [15] prezintă pe parcursul celor 80 de pagini legislația în vigoare, instituțiile statului român responsabile cu implementarea Strategiei, ariile de intervenție, sursele de finanțare, dar și rezultatele obținute prin implementarea strategiei. În cadrul puterii executive Guvernul are un **Minister al Familiei, Tineretului și Egalității** [16] de șanse în cadrul căruia funcționează **Agencia Națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați** [17] structură guvernamentală care oferă non-stop sprijin, consiliere și îndrumare persoanelor care devin victime ale violenței domestice.

Desigur, că acestea sunt măsuri bune, cu impact politic mare și impact social mai mic. Realitatea socială a familiei și a străzii urmărește îndeaproape realitatea economică și culturală în care indivizii își pierd stima de sine, nu văd orizont de „mai bine” în viața lor. Zilnic, indivizii sunt bombardați cu știri negative, cu reclame la medicamente care îi fac să se întrebe dacă mai sunt sănătoși și dacă mai au o definiție socială în societate. Pierderea locurilor de muncă, de cele mai multe ori, din cauze politice, conjunctural geo-politice este o cauză reală pentru violența domestică. Utilizarea instrumentelor de inteligență artificială, rețele de socializare, site-uri de informare, dezinformare sau manipulare sunt alte elemente care destramă familii și îndepărtează indivizii de la rațiunea de a trăi împreună. Noile politici privind egalitatea de gen intră în coliziune directă și imediată cu societatea tradițională bazată pe familia constituită dintre un bărbat și o femeie. Societatea nu este pregătită pentru schimbări filozofice care sunt legități a dreptului viu în multe comunități. O societate tradițională cu istorie de mii de ani a grupurilor sociale din care se trag actualii membri ai societății este greu de schimbat de o societate dinamică constituită de câteva sute de ani. Aceste confuzii pentru cetățenii mai în vârstă sunt motive care determină alte cazuri de violență domestică asupra copiilor. Ecuația generațiilor nu va da semnul egal. Sub multitudinea de vectori targetați și marketați ce se abat asupra populației, persoana nu mai știe ce e bine, ce e rău, ce este corect, ce e incorect, întrucât nu mai simte nicio protecție reală a statului sau a familiei. După ce un individ în formarea lui intelectuală trebuie să se descurce singur este greu să accepte ajutorul atunci când nu mai are nevoie și devine neînțeles de către cei din jur.

La aceste cauze pe care le poate observa oricine fără multe cunoștințe de sociologie juridică contribuie și lipsa educației, abandonul școlar. Drepturile copiilor manifestate sub protecția părinților sau ale tutorilor de cele mai multe ori, conduc către o devianță socială, ce o regăsim apoi în violență domestică. Statul prin politicile

sociale nu reușește să corecteze cauzele fenomenului de violență domestică, dar asistă neputincios, câteodată la efectele cutremurătoare. De la banale divorțuri, violență psihologică asupra partenerului, violență verbală și câteodată pe criterii religioase, statul prin structurile sale, doar constată și ia măsuri de sancționare. Asistăm la cazuri de violență nemaîntâlnită și ne punem întrebarea dacă: ”Autorii au fost sau sunt în toate facultățile mintale?” La o analiză generală se observă că autorii violenței își pierd cumpătul, pe moment, devin călăi, apoi unii dintre ei se trezesc și regretă. Aici putem să propunem un sistem de expertiză psihiatrică la unele persoane din categorii cu risc ridicat. În aceste categorii se pot înscrie persoanele care își pierd locul de muncă, persoanele care sunt abandonate (părăsite) de partener, persoanele cu apetit spre violență s.a.

O altă rezolvare a unei părți din problemă este aceea de prevenție și acțiune în identificarea cazurilor de violență domestică. Nu este suficientă statistica din birou a anumitor structuri guvernamentale, ci trebuie elaborate politici și strategii prin care cetățenii să își redobândească demnitatea și sensul în viață, fără a mai cerși ajutoare sociale.

Nu lipsit de interes este intervenția statului în formarea de specialiști care să conducă la formarea tinerilor încă din copilărie, formarea profesorilor și a cadrelor medicale în raport cu cauzele, victimele și efectele violenței în familie.

Concluzii

Este greu să aduci concluzii unei analize sistematice despre violența domestică. Există multe necunoscute derivate din complicitatea societății cu agresiunile în familie (vecini prietenii nu sesizează de teama implicării în anchetele penale). În același timp victimele au teamă și uneori empatizează cu cei care le agresează.

Este necesar a se continua strategiile de comunicare publică pentru a conștientiza potențiali autori despre consecințe, dar și victimele despre drepturile pe care le au raportat la violența domestică.

Este necesar să se editeze ghiduri de bune practici și conduită astfel încât comportamentele viitoare. Probabil în viitor se poate legifera apariția unui registru a celor care sunt autori de violență domestică, înregistrare care să marcheze apetitul acestora spre infracțiuni ce aduc atingere drepturilor fundamentale. Acțiuni ferme de prevenire a cazurilor de violență domestică din partea autorităților statului.

În locul ultimei concluzii, inserăm procedura: **Cum se sesizează violența domestică?**

În cazul violențelor intrafamiliale, poliția poate acționa în urma depunerii

unei sesizări scrise¹ la sediul unității de poliție de pe raza de domiciliu a victimei, în urma unui apel telefonic la Serviciul Unic de Apel de Urgență 112 în România. Victima trebuie să știe că poate sesiza cu plângere prealabilă organul de cercetare penală sau procurorul. Dreptul de a depune o astfel de plângere are caracter personal și aparține părții vătămate. Acțiunea penală în cazul infracțiunilor sancționabile la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, de ex: lovire sau alte violențe (art.193 CP); amenințare (art. 206 CP); viol în forme neagravante (art. 218 alin 1 și alin 2 CP); agresiune sexuală în forme neagravante (art.219 alin 1 CP); furt între membrii de familie (art.231 alin 1CP); distrugere (art. 253 alin 1 și alin 2 CP). Victima poate decide retragerea plângerii, situație care stinge acțiunea penală începută în prealabil și **agresorul nu mai este pedepsit.**

În cazul infracțiunii de lovire sau alte violențe săvârșită asupra unui membru de familie, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare și din oficiu (adică nu la solicitarea victimei), și în acest caz, **voința victimei de a opri pedepsirea agresorului nu se mai poate manifesta.**

Pentru celelalte categorii de infracțiuni (pentru care legea nu solicită introducerea unei plângeri penale prealabile), organele de anchetă penală nu au nevoie de manifestarea expresă de voință a persoanei vătămate pentru tragerea la răspundere penală a autorului faptei, indiferent de modalitatea prin care au aflat de faptă.

Referințe:

1. POPA, N., MIHĂILESCU, I., EREMIA, M. Sociologie juridică. București: Editura Universității, 2003.
2. STĂNILĂ, L. M. Sociologie Juridică – Curs Universitar. București: Universul Juridic, 2017.
3. ZAMFIR, C., VLĂSCEANU, L. Sociologie. Iași: Polirom, 2011.
4. RĂDULESCU, S. M. Sociologia devianței și a problemelor sociale. București: Lumina Lex, 2010.
5. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. [Accesat la 28.11.2022] Disponibil www.coe.int/conventionviolence
6. Legea nr. 30/2016 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. În: Monitorul Oficial nr. 224/25.03.2016

¹ Dacă e făcută de victimă sesizarea se numește plângere, iar dacă e făcută de un martor se numește denunț

7. Poliția Română – cauzele violenței domestice [Accesat: 28.11.2022] Disponibil: <https://www.politiaromana.ro/ro/prevenire/violenta-domestica/cauzele-violentei-domestice>
8. Raportul Call Center. [Accesat la 28.11.2022] Disponibil: <https://anes.gov.ro/raport-activitate-call-center-01-01-31-12-2021/>
9. HELPLINE +40 800500333
10. Fișier video, [Accesat la 28.11.2022] Disponibil: <https://mfamilie.gov.ro/1/violenta-domestica-este-o-realitate-care-trebuie-tratata-ca-atare-nimeni-nu-trebuie-sa-inchida-ochii-in-fata-unor-asemenea-abuzuri-mii-de-femei-dar-si-barbati-au-fost-victime-in-acest-an/>
11. Declarația Universală a Drepturilor Omului. [Accesat la 28.11.2022] Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf
12. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene. [Accesat la 28.11.2022] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=RO>
13. Poliția română – Ordin de protecție provizoriu. [Accesat la 28.11.2022] Disponibil: <https://www.politiaromana.ro/ro/prevenire/violenta-domestica/ordinul-de-protectie-provizoriu>
14. Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, republicată, cu modificările și completările ulterioare (art. 38 alin 1).
15. Raport / Strategie 2021 [Accesat la 28.11.2022] Disponibil: <https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2022/03/RAPORT-STRATEGIE-2018-2021-PILON-ES.pdf>
16. Ministerul Familiei Tineretului și egalității de șanse [Accesat 28.11.22] Disponibil: <https://mfamilie.gov.ro/1/egalitate-de-sanse/>
17. Agenția Națională pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați [Accesat 28.11.22] Disponibil: <https://mfamilie.gov.ro/1/egalitate-de-sanse/>

CZU: 343.7:343(478)(094.4)

DOI: 10.5281/zenodo.8215033

**CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE PRIVIND OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNII
PREVĂZUTE LA ART. 233 DIN CODUL PENAL**

BOLDESCU Anastasia

doctorandă, Școala doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0003-3263-0552

The material object of the offense, provided in art. 233 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, is represented by living animals. Only living animals can ensure the participation of members of society in social relations defended against the offense provided in art. 233 CP RM. If at the moment of committing the offense the perpetrator erroneously considers that the hunted animal is alive, then art. 27 and 233 of the Criminal Code of the Republic of Moldova must be applied. Fauna, which forms the material object of the offense provided in art. 233 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, is represented by animals (except snails, snakes, frogs or other such creatures that are not likely to be hunted). Fauna, which forms the material object of the offense provided in art. 233 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, cannot be reduced to the notion “animals whose hunting is permitted under the law”. The material object of the offense, provided in art. 233 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, has a wider sphere than that of the notion “animals whose hunting is permitted under the law”. Of course, animals, whose hunting is prohibited under the law, can also be the material object of this offense.

Keywords: *material object of an offense; illegal hunting; animals; fauna; hunting fund.*

După S. Brînză, „o normă socială nu se poate adresa decât conduitei oamenilor, în calitatea lor de ființe sociale dotate cu rațiune. Nu pot fi stabilite reguli de conduită pentru lucruri. Însă, pot fi stabilite norme sociale care ar reglementa conduita oamenilor – ei între ei cu privire la bunuri. În concluzie, se poate spune că bunurile materiale nu reprezintă obiectul direct al relației sociale, ci obiectul derivat al relației sociale”. [1, p. 62]

Prin aceasta autorul precitat sugerează că nu pot exista relații sociale între persoane (adică membri ai societății) și entități asociale. În afară de aceasta, S. Brînză lasă să se înțeleagă că entitățile asociale respective nu fac parte din conținutul relațiilor sociale apărute de legea penală. Este corect să afirmăm că entitățile asociale respective prezintă interes pentru persoane, iar relațiile sociale apar datorită calităților utile ale acestor entități. În pofida acestui fapt, entitățile respective nu au o natură socială și nu fac parte din structura relațiilor sociale. Ele se află în orbita

relațiilor sociale protejate de legea penală, derivând din obiectul acestor relații, adică din conduita subiecților participanți la relațiile sociale.

S. Brînza mai menționează: „Nu toate entitățile, aflate în orbita relației sociale, pot avea calitatea de obiect material al infracțiunii. Această calitate o pot avea acele entități care, spre deosebire de fenomenele ideale, au o natură corporală și care, fiind influențate, fac posibilă fixarea influențării prin percepția din afară”. [1, p. 104]

Altfel spus, obiectul material al infracțiunii trebuie deosebit, în primul rând, de valoarea socială în jurul căreia apar, se dezvoltă și se desfășoară relațiile sociale apărute de legea penală. Spre deosebire de obiectul material al infracțiunii, o asemenea valoare socială are o natură socială. În al doilea rând, obiectul material al infracțiunii trebuie deosebit de obiectul imaterial al infracțiunii. Acesta din urmă este influențat, ca și obiectul material, în rezultatul săvârșirii infracțiunii. Însă, spre deosebire de obiectul material, cel imaterial are o natură incorporală.

Pornind de la aceste premise, venim cu ipoteza că infracțiunea, prevăzută la art. 233 CP RM, are obiect material. În art. 233 CP RM nu este specificat obiectul material al infracțiunii de vânat ilegal. Cu toate acestea, prezența unui asemenea obiect nu poate fi pusă la îndoială. Ca urmare, trebuie depuse eforturi pentru stabilirea conținutului acestui obiect.

Obiectul material al infracțiunii, prevăzute la art. 233 CP RM, se caracterizează prin anumite trăsături, care, împreună cu trăsăturile altor semne constitutive ale infracțiunii, ne permit să percepem esența juridică a infracțiunii analizate. Astfel, stabilirea corectă a obiectului material al infracțiunii, prevăzute la art. 233 CP RM, este importantă pentru calificarea faptei incriminate la acest articol.

Pentru lezarea obiectului juridic special al acestei infracțiuni, este indispensabilă influențarea directă, nemijlocită asupra entităților materiale de pe orbita relațiilor sociale care formează obiectul juridic special. În opinia lui V.V. Egoșin, „obiectul material nemijlocit al infracțiunii de vânat ilegal îl reprezintă animalele și păsările vâdate”. [2, p. 11]

Considerăm tautologică sintagma „obiectul material nemijlocit al infracțiunii”. Prin definiție, obiectul material al infracțiunii este unul nemijlocit. În acest sens, S. Brînza argumentează: „Obiectul material al infracțiunii constă în entitatea materială asupra căreia se îndreaptă influențarea nemijlocită infracțională, prin al cărei intermediu se aduce atingere obiectului juridic al infracțiunii”. [1, p. 114] Cu alte cuvinte, obiectul juridic special al infracțiunii, prevăzute la art. 233 CP RM, este lezat mijlocit, pe calea influențării nemijlocite asupra entităților care constituie obiectul material al infracțiunii examinate.

Obiectul material reprezintă proiecția în plan material a valorii sociale și a

relațiilor sociale care sunt protejate împotriva infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM. Astfel, valoarea și relațiile în cauză pot fi sesizate cu ajutorul simțurilor și al gândirii, prin reflectare nemijlocită. Entitățile, care constituie obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, servesc drept condiție de existență a valorii sociale și a relațiilor sociale protejate împotriva acestei infracțiuni. În rezultatul comiterii infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, entitățile, care constituie obiectul material al infracțiunii analizate, sunt scoase de pe orbita acestor relații. Prin săvârșirea infracțiunii examinate, sunt devalorizate relațiile sociale protejate. În același timp, entitățile, care reprezintă obiectul material al infracțiunii, își pierd integral sau parțial calitățile utile. Subiecții participanți la relațiile sociale, apărute împotriva infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, sunt lipsiți de posibilitatea de a beneficia de calitățile utile ale entităților respective și de a-și satisface interesele.

Fauna este cea care oferă o astfel de posibilitate. De aceea, pentru a stabili conținutul obiectului material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, trebuie să aflăm semnificația noțiunii de faună.

După E. Lupan, „prin „faună” se înțelege totalitatea animalelor de pe planetă, dintr-o anumită zonă, de pe un teritoriu dat sau dintr-o anumită epocă geologică, constituită în urma unui proces istoric de evoluție”. [3, p. 156] O opinie apropiată este exprimată de către E. Gugulan: „Cuvântul „faună” exprimă totalitatea speciilor de animale de pe tot Globul, dintr-o anumită regiune sau dintr-o anumită epocă geologică, constituită în urma unui proces istoric de evoluție”. [4] În legislația Republicii Moldova nu găsim o definiție de acest gen. În schimb, în art. 2 al Legii nr. 439 din 27.04.1995 a regnului animal (în continuare – Legii nr. 439/1995) identificăm definiția unei noțiuni care se intersectează cu noțiunea de faună: „regn animal – cea mai mare categorie sistematică în biologie. Totalitatea unor specii de animale care viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol, inclusiv monocelulare, nevertebrate și cordate”. [5]

Observăm că noțiunile „faună” și „regnul animal” sunt generice în raport cu noțiunea de animal. Or, animalele formează conținutul atât al faunei, cât și al regnului animal.

Bineînțeles, nu întreaga faună și nu întregul regn animal formează obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM. Dacă ar fi altfel, atunci infracțiunea dată nu ar putea fi delimitată de alte infracțiuni care au sau pot avea ca obiect material componente ale faunei / regnului animal.

Totodată, remarcăm că regnul animal îl formează doar animalele care viețuiesc în mod natural. În cazul animalelor care formează fauna, nu este obligatoriu ca acestea să viețuiască în mod natural. Însă, atât animalele care alcătuiesc fauna, cât și animalele, care alcătuiesc regnul animal, sunt animale care viețuiesc.

Din această perspectivă, venim cu ipoteza că obiectul material al infracțiunii, prevăzute la art. 233 CP RM, este reprezentat de animalele care viețuiesc. Se au în vedere animalele care, înainte de săvârșirea infracțiunii, sunt în viață. A.M. Kablov [6, p. 18] și S.B. Gavriș [7, p. 88-89] confirmă această ipoteză. Doar un obiect al biosferei, fiind înzestrat cu viață, poate reprezenta obiectul vânatului, în general, și al vânatului ilegal, în particular. Tocmai datorită funcției sale biologice, obiectul material al vânatului ilegal prezintă interes pentru subiectul infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM. Un obiect abiotic, mort, nu poate să reprezinte un asemenea obiect. Un obiect abiotic poate fi strâns, ridicat, colectat, numai nu vânat.

Ceea ce este mai important, tocmai funcția biologică a obiectului material al infracțiunii, prevăzute la art. 233 CP RM, condiționează apărarea prin mijloace penale a obiectului material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM. Doar animalele vii pot asigura participarea membrilor societății la relațiile sociale apărute împotriva infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM.

În condițiile enunțate este posibilă eroarea cu privire la obiectul material. Ne referim la cazul când, la momentul săvârșirii infracțiunii, făptuitorul consideră că animalul vânat este viu; în realitate, acest animal este mort. În acest caz, putem face o paralelă cu infracțiunea de omor intenționat. Astfel, S. Brînza și V. Stati afirmă: „Cerința ca fapta subiectului să se îndrepte contra unui om viu ridică problema dacă poate fi sancționată sau nu, de exemplu, fapta persoanei care, fără a-și da seama că ținta atacului său este o persoană care decedase cu puțin timp înainte, efectuează o împușcătură ochită în capul acesteia. În cazul dat, cele săvârșite reprezintă tentativa de omor. Această soluție de calificare își desprinde argumentele din necesitatea protejării eficiente și oportune a ordinii de drept, precum și din latura subiectivă a infracțiunii, din atitudinea deosebit de periculoasă a făptuitorului pentru societate. Numai din cauze independente de voința făptuitorului nu și-a produs efectul acțiunea acestuia, îndreptată nemijlocit spre lipsirea de viață a victimei”. [8, p. 157] Prin analogie cu situația descrisă de către S. Brînza și V. Stati, se poate afirma că trebuie aplicate art. 27 și 233 CP RM în cazul când, la momentul comiterii infracțiunii, făptuitorul consideră eronat că animalul vânat este viu. Orice altă soluție ar însemna ignorarea laturii subiective a infracțiunii, precum și încălcarea principiului legalității.

Continuând analiza obiectului material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, este necesar să menționăm varietatea de opinii doctrinare referitoare la partea din faună care poate forma acest obiect. De exemplu, în viziunea lui V.V. Egoșin obiectul material al vânatului ilegal îl constituie „animalele și păsările”. [2, p. 11] D.A. Sutulina este mai reticentă și susține că „dobândirea de reptile, de amfibieni și de nevertebrate (insecte, crustacee etc.) nu poate fi considerată vânătoare”. [9] O părere

apropiată au O.O. Dudorov și D.V. Kamenski, care consideră că obiectul material al vânatului ilegal nu poate fi reprezentat de „insecte, amfibieni, reptile”. [10] După S.V. Matveev, „obiectul material al vânatului ilegal nu poate fi reprezentat de păsările cântătoare, de șerpi și de alte animale care sunt vâdate în alt scop decât cel al utilizării lor ca hrană”. [11] Din contra, Iu.A. Mecetin afirmă că obiect material al vânatului ilegal se consideră „păsările și mamiferele terestre (animalele). Cu toate acestea, valoarea ecologică a altor viețuitoare (reptile, amfibieni, insecte etc.) nu este mai mică decât cea a păsărilor și animalelor”. [12, p. 8]

În doctrina penală autohtonă, partea din faună, care formează obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, este caracterizată prin cuvintele: „animale” [8, p. 1298]; „animale și păsări” [13, p. 350]; „mamifere și păsări”. [14, p. 562]

Pentru a depăși aceste controverse doctrinare, este necesar să analizăm anumite acte normative.

De exemplu, în Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21.05.1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică, în Anexa IV „Speciile de animale și plante de importanță comunitară care au nevoie de protecție strictă” sunt menționate: 1) animalele vertebrate (mamifere; reptile; amfibieni etc.); 2) animalele nevertebrate (artropode; moluște)”. [15] Totuși, sintagma „care au nevoie de protecție strictă” din denumirea acestei anexe generează suspiciuni privind relevanța unei astfel de înțelegeri a noțiunii „partea din faună, care formează obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM”.

În conformitate cu art. 1 al Legii model cu privire la regnul animal, adoptată la a noua sesiune plenară a Adunării Interparlamentare a Statelor Membre ale CSI prin Rezoluția nr. 9-14 din 08.06.1997, prin „animale” se are în vedere „mamifere, păsări, reptile, amfibieni, pești, insecte, crustacee, moluște etc.”. [16]

Exact același înțeles îl are noțiunea de animale în alin. (1) art. 1 al Legii nr. 439/1995. În același timp, din lit. c) alin. (1) art. 22 al acestei legi aflăm despre „animale care nu constituie obiecte ale vânatului”. [5] În alin. (1) și (2) art. 26 al Legii nr. 439/1995 este prezentată lista exemplificativă a unor asemenea animale „melci, șerpi, broaște etc.”. [5]¹ Această abordare este în concordanță cu opinia lui S.D. Bekişeva, potrivit căreia „obiectul material al vânatului ilegal îl pot constitui nu oricare animale, ci doar acelea care constituie obiectul vânatului”. [17]

Prin urmare, considerăm că faună, care formează obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, este reprezentată de animale (cu excepția melcilor, șerpilor, broaștelor sau a altor asemenea vietăți care nu sunt susceptibile a fi vâdate).

¹ Considerăm că această listă ar trebui să fie limitativă, pentru a fi exclusă interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale și aplicarea legii penale prin analogie.

Desigur, faună, care formează obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, poate fi reprezentată de păsări (inclusiv de păsări cântătoare), precum și de animale care sunt vâdate nu în scopul utilizării lor ca hrană. Modul de valorificare a animalelor, care formează obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM – consum alimentar, colectarea de trofee, împăiere, deținerea într-o grădină zoologică etc. – nu are nicio relevanță.

Din lit. c) alin. (1) art. 22, alin. (1) și (2) art. 26 al Legii nr. 439/1995 rezultă că melcii, șerpii, broaștele sau alte asemenea animale pot fi dobândite, nu însă vâdate. În conformitate cu alin. (1) art. 26 al acestei legi, „dobândirea de animale, care nu constituie obiecte ale vânatului și pescuitului (melci, șerpi, broaște etc.), se efectuează în baza autorizației eliberate de către autoritatea centrală abilitată cu gestiunea resurselor naturale și cu protecția mediului”. [5] Autorizația pentru dobândirea animalelor, care nu constituie obiecte ale vânatului și pescuitului (melci, broaște, șopârle, șerpi), este menționată în pct. 54 din Capitolul II „Actele permissive care se încadrează în categoria autorizațiilor” al Anexei nr. 1 la Legea nr. 160 din 22.07.2011 privind reglementarea prin autorizarea activității de întreprinzător. [18] În consecință, dobândirea neautorizată de animale, care nu constituie obiecte ale vânatului, atrage răspunderea în baza alin. (4) art. 263 din Codul contravențional sau a art. 241 CP RM. Într-un asemenea caz nu poate fi aplicat art. 233 CP RM.

În mod similar, nimicirea animalelor dăunătoare nu poate intra sub incidența art. 233 CP RM. După O.O. Dudorov și D.V. Kamenski, „nu trebuie considerate obiect material al infracțiunii de vânat ilegal animalele și păsările dăunătoare care nu sunt ocrotite de lege, deși acestea sunt împușcate și capturate în modul stabilit de lege (de exemplu, lupi, pisici și câini vagabonzi, corbi cenușii, coțofene, grauri)”. [10] O asemenea interpretare este consonantă în linii mari cu dispoziția lit. b) pct. 27 din Anexa nr. 1 la Legea nr. 439/1995: „Se permite [...] nimicirea în decursul întregului an a ciorilor sure, coțofenelor, precum și a câinilor și pisicilor vagaboande, depistate la o distanță de 200 m și mai departe de periferia localităților, conform deciziei autorităților administrației publice locale, cu acordul organului de stat pentru supravegherea cinegetică”. [5] Astfel de animale nu pot să reprezinte obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM. Or, animalele dăunătoare, specificate la lit. b) pct. 27 din Anexa nr. 1 la Legea nr. 439/1995, sunt nimicite, nu vâdate.

Totodată, accentuăm că faună, care formează obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, nu poate fi redusă la noțiunea „animalele al căror vânat este permis în condițiile legii”.

Pentru a percepe înțelesul acestei noțiuni, este necesar să aflăm mai întâi ce înseamnă „fond cinegetic”.

În context, L.A. Zueva consideră că obiectul material al infracțiunii de vânat ilegal îl reprezintă resursele cinegetice. [19, p. 8] A.M. Pleșakov afirmă că acest obiect îl constituie animalele care „viețuiesc pe teritoriul fondului cinegetic”. [20, p. 177] De asemenea, I.V. Samoșenco este de părere că obiectul material al infracțiunii de vânat ilegal îl reprezintă animalele care „fac parte din fondul cinegetic”. [21, p. 282] Părerii apropiate au A.M. Kablov [22, p. 18] și S.V. Matveev. [11]

Interpretarea doctrinară a noțiunii „fond cinegetic” este oferită de către G. Ardelean și I. Țeruș: „Fond cinegetic – totalitatea speciilor de animale sălbatice, ce viețuiesc în terenurile de vânatoare, constituie obiectul activităților de interes vânătoresc și aparțin domeniului public”. [23]

Noțiunea „fond cinegetic” este definită, de asemenea, în legislație. Astfel, conform pct. 2 din anexa nr. 1 la Legea nr. 439/1995, „animalele de interes vânătoresc și multitudinea de terenuri de vânatoare constituie Fondul cinegetic unic de stat al Republicii Moldova”. [5] În art. 2 al Legii nr. 298 din 30.11.2018 a vânătorii și fondului cinegetic (în continuare – Legii nr. 298/2018), merită atenție trei definiții:

- „fond cinegetic – unitate de gospodărire cinegetică, constituită din fauna de interes cinegetic și suprafața terenurilor, indiferent de categoria și de forma de proprietate, pe care fauna respectivă habitează, delimitată astfel încât să asigure o stabilitate optimă a faunei sălbatice aflate în interior”;

- „Fond cinegetic național – totalitatea fondurilor cinegetice din Republica Moldova”;

- „faună de interes cinegetic – totalitatea exemplarelor speciilor de faună sălbatică autohtonă sau migratoare, potrivit anexei, stabilite în funcție de efectivul populației și potențialul reproductiv al acestora, precum și de tradițiile naționale de vânatoare și de consum”. [24]

Definiții similare găsim în art. 1 al Legii României nr. 407 din 09.11.2006 a vânătorii și a protecției fondului cinegetic:

- „fond cinegetic – unitatea de gospodărire cinegetică constituită din fauna de interes cinegetic și suprafața de teren, indiferent de categoria acestuia, indiferent de proprietar, și astfel delimitată încât să asigure o stabilitate cât mai mare faunei de interes cinegetic în interiorul său; nu se includ în fondurile cinegetice suprafețele din parcurile naționale și din Rezervația Biosferei «Delta Dunării»” (lit. n));

- „faună de interes cinegetic – totalitatea exemplarelor din populațiile din speciile de faună sălbatică prevăzute în anexele nr. 1 și 2, existente pe teritoriul României” (lit. m)). [25]

Din aceste definiții rezultă că fondul cinegetic constă din fauna de interes

cinegetic și din biotopul acesteia.²

În definiția noțiunii „faună de interes cinegetic”, formulată în art. 2 al Legii nr. 298/2018, se face referire la Anexa la această lege. Denumirea acestei anexe este „Speciile de faună sălbatică la care este permisă vânătoria” [26].³ Rezultă că animale care, populează fondul cinegetic (sau, altfel spus, animalele de interes cinegetic), sunt animalele al căror vânat este permis în condițiile legii.

Considerăm că noțiunea „animalele al căror vânat este permis în condițiile legii” nu este potrivită pentru a caracteriza obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM. Or, subiectul infracțiunii, prevăzute la art. 233 CP RM, nu ține cont de prevederile legislației. De aceea, obiectul material al infracțiunii, prevăzute la art. 233 CP RM, are o sferă mai largă decât cea a noțiunii „animalele al căror vânat este permis în condițiile legii”.⁴ De bună seamă, animalele, al căror vânat este interzis în condițiile legii (de exemplu, cele care aparțin de speciile menționate în Cartea Roșie a Republicii Moldova), pot, de asemenea, să reprezinte obiectul material al acestei infracțiuni.

² Potrivit art. 2 al Legii nr. 439/1995, prin „biotop” se înțelege „teritoriul de viață limitat, cu condiții ecologice relativ similare, populat de o biocenoză caracteristică”. Conform aceluiași articol, prin „biocenoză” se are în vedere „sistemul biologic care reprezintă o totalitate de populații ale diferitelor specii de animale, plante și microorganisme care populează anumite biotopuri”.

³ În anexa dată sunt menționate următoarele specii de faună sălbatică:

- mamifere: căprioară (*Capreolus capreolus*); cerb comun (*Cervus elaphus*); cerb lopătar (Damadama); muflon (*Ovis aries musimon*); mistreț (*Sus scrofa*); câine enot (*Nictereutes procyonoides*); bursuc (*Meles meles*); iepure de câmp (*Lepus europaeus*); șacal (*Canis aureus*); vulpe (*Vulpes vulpes*); iepure de vizuină (*Oryctolagus cuniculus*);
- păsări: gâscă de semănătură (*Anser fabalis*); gâscă de vară (*Anser anser*); gârliță mare (*Anser albifrons*); graur comun (*Sturnus vulgaris*); guguștiuc (*Streptopelia decaocto*); turturică (*Streptopelia turtur*); porumbel gulerat (*Columba palumbus*); potârniche (*Perdix perdix*); prepeliță (*Coturnix coturnix*); lișiță (*Fulica atra*); nagâț (*Vanellus vanellus*); rață mare (*Anas platyrhynchos*); rață mică (*Anas crecca*); rață cârâitoare (*Anas querquedula*); rață fluierătoare (*Anas penelope*); rață sulțar (*Anas acuta*); rață cu cap castaniu (*Aythya ferina*); rață lingurar (*Anas clypeata*); sitar de pădure (*Scolopax rusticola*); sitar de mal (*Limosa limosa*); stâncuță (*Corvus monedula*); sturz de vâsc (*Turdus viscivorus*); sturz cântător (*Turdus philomelos*); sturz de vii (*Turdus iliacus*); sturz de iarnă (*Turdus pilaris*); becațină comună (*Gallinago gallinago*); cioară grivă (*Corvus cornix*); cioară de semănătură (*Corvus frugilegus*); cormoran mare (*Phalacrocorax carbo*); coțofană (*Pica pica*); fazan (*Phasianus colchicus*); fluierar cu picioare verzi (*Tringa nebularia*); gaită (*Garrulus glandarius*); găinușă de baltă (*Gallinula chloropus*).

⁴ Pentru comparație, în alin. (1) și (2) art. 237 din Codul penal al Republicii Bulgaria, obiectul material al infracțiunii de vânat ilegal este caracterizat prin sintagmele „vânat mare” și, respectiv, „vânat mic ”*. Aceasta arată că, în contextul legii penale bulgare, doar fauna de interes cinegetic poate să reprezinte obiectul material al infracțiunii de vânat ilegal.

* Codul penal al Republicii Bulgaria. [Accesat: 12.03.2022] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html

Referințe:

1. BRÎNZA, S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.
2. ЕГОШИН, В.В. Методика расследования незаконной охоты / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2002. 24 p.
3. LUPAN, E. Dreptul mediului. Tratat elementar. Vol. II. București: Lumina Lex, 1997. 240 p.
4. GUGULAN, E. Probleme actuale privind administrarea și gestionarea fondului cinegetic în Republica Moldova. În: Conferința științifico-practică internațională „Consolidarea administrației publice locale și perspectivele europene ale Republicii Moldova”, 23 noiembrie 2018. Chișinău: S. n., 2018, p. 264-271.
5. Legea nr. 439 din 27.04.1995 a regnului animal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 62-63.
6. КАБЛОВ, А.М. Уголовная ответственность за незаконную охоту: проблемы теории и практики / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2012. 31 p.
7. ГАВРЫШ, С.Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развитие законодательства. Харьков: Основа, 1994. 640 p.
8. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
9. СУТУЛИНА, Д.А. К вопросу о предмете незаконной охоты (ст. 258 УК РФ). În: «Проблемы и пути совершенствования уголовного и уголовно-исполнительного законодательства» в рамках VIII конгресса ученых-юристов: сб. материалов круглого стола в рамках VIII Пермского международного конгресса ученых-юристов, 21 октября 2017 г. Пермь: ФКОУ ВО Пермский институт ФСИН России, 2017, p. 181-184.
10. ДУДОРОВ, О.О., КАМЕНСЬКИЙ, Д.В. Проблеми кримінальної відповідальності за незаконне полювання. În: Часопис цивільного і кримінального судочинства, 2012, № 2, p. 84-97.
11. МАТВЕЄВ, С.В. Проблемні питання визначення об'єкта і предмета злочину незаконне полювання. În: Юридична наука, 2016, № 11, p. 13-22.
12. МЕЧЕТИН, Ю.А. Уголовно-правовая охрана животного мира / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2006. 26 p.
13. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., BÎRGĂU, M. et al. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A. Barbăneagră. Chișinău: Arc, 2005. 836 p.

14. ГЫРЛА, Л., ТАБАРЧА, Ю. Уголовное право: Часть особенная. Том 1. Кишинэу: Картдидакт, 2010. 712 p.
15. Directiva 92/43/CEE a Consiliului din 21.05.1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică. [Accesat: 12.03.2022] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=celex:31992L0043>
16. Модельный закон СНГ «О животном мире». [Accesat: 12.03.2022] Disponibil: https://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=31118
17. БЕКИШЕВА, С.Д. К вопросу об актуализации Нормативного постановления Верховного Суда Республики Казахстан от 18 июня 2004 года № 1 «О применении судами законодательства об ответственности за некоторые экологические преступления». În: Құқық қорғау органдары академиясының жаршысы, 2018, № 7, p. 39-47.
18. Legea nr. 160 din 22.07.2011 privind reglementarea prin autorizarea activității de întreprinzător. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr. 170-171.
19. ЗУЕВА, Л.А. Уголовная ответственность за незаконную охоту / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2015. 22 p.
20. ПЛЕШАКОВ, А.М. Уголовно-правовая борьба с экологическими преступлениями / Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Москва, 1994. 340 p.
21. БАУЛІН, Ю.В., БОРИСОВ, В.І., ТЮТЮГІН, В.І. та ін. Кримінальне право України. Особлива частина/За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Харків: Право, 2010. 608 p.
22. КАБЛОВ, А.М. Уголовная ответственность за незаконную охоту: проблемы теории и практики / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2012. 31 p.
23. ARDELEAN, G., TERUȘ, I. Conceptul definirii unor noțiuni ale domeniului activității vânătorești pasibilă de răspundere penală (art. 233 C.p. al R.M.) În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Științe socioumane, Chișinău, 2019, nr. 1, p. 19-26.
24. Legea nr. 298 din 30.11.2018 a vânătorii și fondului cinegetic. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 76-85.
25. Legea României nr. 407 din 09.11.2006 a vânătorii și a protecției fondului cinegetic. În: Monitorul Oficial al României, 2006, nr. 944.
26. Legea nr. 298 din 30.11.2018 a vânătorii și fondului cinegetic. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 76-85

CZU: 343.213:343(478)(094.4)

DOI: 10.5281/zenodo.8214341

**OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE
LA ART. 233 DIN CODUL PENAL**

BOLDESCU Anastasia

doctorandă, Școala doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0003-3263-0552

The relational-value approach is based on the scientific conception of the juridical object of an offense. The offense, provided in art. 233 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, is one of the factors that negatively influence the biodiversity of wildlife, which is an essential element of the planetary cycle of matter, climate formation and the potential for renewal of natural resources. The special juridical object of the illegal hunting must derive from the generic legal object of the offense provided in Chapter IX of the special part of the Criminal Code of the Republic of Moldova, i.e. social relations regarding the environment. The special juridical object of the illegal hunting has a unitary character. Biodiversity is that key attribute, which allows us to identify the special juridical object of the offense provided in art. 233 in the Criminal Code of the Republic of Moldova. Only after establishing the material object of the offense provided in art. 233 in the Criminal Code of the Republic of Moldova, we can find out what is the special juridical object of this offense.

Keywords: *special juridical object of an offense; social values; social relations; illegal hunting; biodiversity of wildlife.*

Din art. 15 CP RM deducem că nu există vreo infracțiune care să nu aibă un obiect juridic special. Tocmai în scopul protejării acestui obiect este adoptată o normă penală de incriminare, în care este stabilită o componentă de infracțiune. Nu constituie excepție nici infracțiunea prevăzută la art. 233 CP RM.

În demersul nostru de identificare a obiectului juridic special al acestei infracțiuni, pornim de la ideea că obiectul respectiv trebuie să derive din obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul IX din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, adică din relațiile sociale cu privire la mediul înconjurător.

Respectând această axiomă, X. Ulianovschi menționează că obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM îl formează „regnul animal în starea sa naturală”. [1, p. 483] Nimeni nu pune la îndoială că regnul animal în starea sa naturală ar putea să reprezinte o valoare socială particulară care deriva din mediul înconjurător. Însă, nu trebuie să uităm că, la baza concepției științifice privind obiectul juridic al infracțiunii, este pusă abordarea relațional-valorică. Referitor la această abordare, S. Brînză susține întemeiat: „Numai înțelegând că societatea este înainte de

toate un sistem de relații sociale (*relatio ad alteros*) cu privire la anumite valori, și nu relația omului față de valoare, putem concepe ansamblul de reprezentări și de idei despre obiectul infracțiunii. În fond, societatea nu este decât un sistem de valori și de relații sociale referitoare la aceste valori, influențând atât mediul fizic, cât și cel social în care individul trăiește. [...] Această lume de valori nu reprezintă entități izolate, exclusiv individuale; ele se află în relații de reciprocitate și prezintă interes pentru întreaga societate. În jurul și pe baza lor se formează, se desfășoară și se dezvoltă relațiile interumane, conferind acestor valori caracterul de valori sociale, adică de valori în a căror existență este interesată întreaga societate și, totodată, de valori al căror conținut se relevă pe deplin numai în cadrul relațiilor sociale”. [2, p. 17-18]

Ordinea de drept în sensul alin. (1) art. 2 CP RM – privită ca valoare socială care reprezintă obiectul juridic general al infracțiunii, din care derivă valorile sociale subsidiare apărute împotriva infracțiunilor – nu poate să existe în afara unui context social. Aceasta rezultă din interpretarea sistemică a alin. (1) art. 2 CP RM (în care persoana este specificată ca parte a ordinii de drept) și a alin. (1) art. 4 CP RM (în care persoana este denumită „valoare supremă a societății”). Dacă ordinea de drept este alcătuită din valori ale societății, atunci, în mod necesar, anumite relații sociale ar trebui să se formeze, să se dezvolte și să se desfășoare în jurul acestor valori. Doar într-un mediu social relațional ar fi posibilă evaluarea și valorificarea acelor entități pe care societatea le consideră valori sociale.

Pe cale de consecință, a doua idee, de la care pornim în demersul nostru de identificare a obiectului juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, este aceea că obiectul respectiv îl constituie o valoare socială specifică și relațiile sociale care se formează, se dezvoltă și se desfășoară în jurul acestei valori, împotriva cărora este îndreptată o infracțiune, care suferă o vătămare efectivă (în cazul consumării infracțiunii) sau potențială (în cazul neconsumării infracțiunii).

Mai mulți teoreticieni sunt de părerea că obiectul juridic special al infracțiunii de vânat ilegal are un caracter unitar. Cu alte cuvinte, acești autori consideră că, în cazul infracțiunii analizate, nu putem vorbi despre obiect juridic principal și obiect juridic secundar. De exemplu, X. Ulianovschi afirmă că obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM îl constituie „relațiile sociale cu privire la folosirea rațională a animalelor și păsărilor sălbatice”. [3, p. 407] L. Gîrla și Iu. Tabarcea susțin că acest obiect îl formează „relațiile sociale în domeniul protecției și folosirii animalelor sălbatice”. [4, p. 562] Opinii asemănătoare cu privire la conținutul obiectului juridic special al infracțiunii de vânat ilegal le exprimă unii doctrinari ruși și ucraineni. Astfel, N.I. Bratașova este de opinia că obiectul respectiv îl constituie „relațiile sociale cu privire la conservarea, restaurarea și utilizarea rațională a

obiectelor regnului animal”. [5, p. 13] Poziția lui A.S. Kurmanov constă în aceea că obiectul juridic special al infracțiunii de vânat ilegal îl formează „relațiile sociale cu privire la folosirea și conservarea rațională a lumii animale – a animalelor și păsărilor sălbatice”. [6, p. 10-11] V.C. Matviiciuk consideră că acest obiect îl constituie „relațiile sociale care asigură condiții pentru protecția, utilizarea rațională, reabilitarea și reproducerea animalelor și păsărilor sălbatice”. [7, p. 392] După părerea lui T.I. Vulina, obiectul juridic special al infracțiunii de vânat ilegal îl formează „relațiile sociale în domeniul protecției și utilizării faunei sălbatice și al conservării fondului genetic al animalelor sălbatice ca element integrant al mediului natural”. [8, p. 519] Nu în ultimul rând, S.A. Golub afirmă că obiectul respectiv este constituit din „relațiile sociale care asigură condițiile pentru protecția, utilizarea rațională, reproducerea și reabilitarea animalelor și păsărilor sălbatice care sunt ocrotite de legea penală, care se află în stare de libertate naturală sau sunt ținute în stare semiliberă, care sunt incluse în fondul cinegetic de stat, care viețuiesc pe teritoriul acestui fond și care sunt eliberate acolo în scopul reproducerii, fiind asigurate condițiile de existență a lor și de păstrare a integrității grupurilor naturale”. [9, p. 8] Cu referire la unele dintre aceste puncte de vedere, remarcăm că nu este funcția relațiilor sociale, care formează obiectul juridic special al unei infracțiuni, să asigure ceva. Obiectul apărării penale nu poate avea funcția unui factor de asigurare, întrucât el însuși necesită asigurare, apărare, ocrotire.

În alt context, observăm că toate punctele de vedere, reproduse mai sus, se reduc în esență la catalogarea ca valoare socială, apărută împotriva infracțiunii de vânat ilegal, a protecției eficiente și a folosirii raționale a resurselor regnului animal. În primul rând, protecția animalelor și a păsărilor sălbatice¹ nu poate să reprezinte o

¹ Conform art. 11 al Legii nr. 439 din 27.04.1995 a regnului animal (în continuare – Legii nr. 439/1995), „protecția regnului animal se asigură prin: a) stabilirea regulilor, normelor, termenelor și altor cerințe de protecție, folosire și reproducere a resurselor regnului animal; b) prevederea măsurilor de protecție a animalelor în proiectele de amenajare a teritoriului, de irigație, de construcții și în alte proiecte; c) neadmiterea folosirii neautorizate a resurselor regnului animal; c¹) vânătoarea de selecție; d) protecția și ameliorarea habitatului, condițiilor de reproducere și căilor de migrație a animalelor; e) încasarea amenzilor și despăgubirilor pentru pagubele cauzate animalelor și habitatului lor; f) crearea de arii naturale protejate de stat; f¹) crearea de noi biotopuri, protecția celor existente sau restabilirea biotopurilor degradate; g) reproducerea în condiții de captivitate a speciilor de animale rare, periclitate și vulnerabile; h) limitarea scoaterii animalelor din mediul natural și acclimatizarea de specii noi; i) recultivarea terenurilor deteriorate și crearea condițiilor de viață și reproducere pentru speciile de animale folosite; j) acordarea de ajutor animalelor în caz de îmbolnăvire sau pericol de pierdere, ca urmare a calamităților naturale și a altor cauze; k) efectuarea de cercetări științifice în domeniul protecției și folosirii resurselor regnului animal; l) efectuarea monitoringului asupra proceselor și fenomenelor ce au loc în lumea animală; m) educația ecologică a populației”.*

* Legea nr. 439 din 27.04.1995 a regnului animal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 62-63.

valoare socială protejată de legea penală. Legea penală nu poate proteja protecția. În al doilea rând, potrivit alin. (1) art. 22 al Legii nr. 439/1995, modalitățile de folosire a resurselor regnului animal sunt: „a) vânătoarea sportivă și de amatori; b) pescuitul industrial, sportiv și de amatori; c) dobândirea de animale care nu constituie obiecte ale vânatului și pescuitului; d) folosirea în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice; e) folosirea proprietăților utile ale animalelor și a produselor activității vitale a acestora”. [10] Analiza acestor modalități denotă că noțiunea de folosire a resurselor regnului animal este mult prea largă pentru a putea constitui valoarea socială apărută împotriva infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM. Aceeași concluzie rezultă din alin. (2) art. 1 al Legii nr. 1102 din 06.02.1997 cu privire la resursele naturale (în continuare – Legii nr. 1102/1997): „Resursele naturale se folosesc sau pot fi folosite ca mijloace de muncă, surse de energie, de materie primă și de materiale, nemijlocit ca obiecte de consum și recreare, ca bancă a fondului genetic sau sursă de informații despre lumea înconjurătoare” [11].²

Nu negăm faptul că folosirea rațională a resurselor regnului animal presupune utilizarea acestora într-un mod care să nu conducă la epuizarea biodiversității lumii animale și, prin urmare, să-i păstreze capacitatea de a se reproduce și de a satisface nevoile generațiilor prezente și viitoare. Astfel, sintagma „folosirea rațională a resurselor regnului animal” conține doar anumite indicii cu privire la obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, însă nu poate, de felul său, să reprezinte valoarea socială apărută împotriva infracțiunii date.

Punctele de vedere privitoare la conținutul obiectului juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM, evocate mai sus, nu iau în considerare faptul că vânatul este doar unul dintre genurile de folosire a lumii animale. În context, L. Gîrla și Iu. Tabarcea afirmă: „Gospodăria cinegetică este una dintre ramurile folosirii resurselor naturale, ale cărei principale sarcini sunt protejarea, folosirea rațională și reproducerea fondului cinegetic de stat”. [4, p. 562] Fauna sălbatică poate fi influențată negativ nu doar în rezultatul vânatului ilegal, ci și ca urmare a altor genuri de activități antropice (de exemplu: proiectarea, amplasarea, construcția, punerea în exploatare, exploatarea construcțiilor industriale, agricole, științifice sau a altor obiective; fabricarea, importul, exportul, îngroparea, păstrarea, transportarea sau utilizarea substanțelor, materialelor ori deșeurilor radioactive, bacteriologice sau toxice, a pesticidelor, erbicidelor sau a altor substanțe chimice; avariile cu poluare

² Potrivit alin. (1) art. 3 al Legii nr. 1102/1997, „resursele naturale care regenerează în circuitul substanțelor din biosferă sau pot fi întregite artificial într-o perioadă de timp comensurabilă cu termenul lor de consum (cu ritmul de activitate economică a omului) sunt resurse naturale renovabile”. În Anexa nr. 1 la aceeași lege, printre resursele naturale renovabile, este menționată fauna.

excesivă a mediului, cu poluare radioactivă, chimică, bacteriologică; eschivarea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de lichidare a consecințelor încălcărilor ecologice, etc.). Anume de aceea sintagma „pieirea în masă a animalelor” este utilizată în dispozițiile de la lit. c) art. 223, lit. d) alin. (2) art. 224, lit. b) alin. (1) art. 225, lit. b) alin. (1) art. 226 CP RM.

În același context, prezintă interes două definiții din art. 1 al Legii nr.851 din 29.05.1996 privind expertiza ecologică: „activități economice complexe și potențial periculoase pentru mediul înconjurător – activități, a căror desfășurare necesită aplicarea tehnologiilor nou-elaborate, folosirea resurselor naturale, care pot duce la degradarea mediului înconjurător, la apariția situațiilor excepționale, la crearea condițiilor nefavorabile pentru viața oamenilor, la distrugerea florei, faunei și solului”; „activități economice preconizate – orice activitate planificată sau proiectată care presupune folosirea resurselor naturale și în procesul căreia se modifică peisajul, se amplasează în mediul înconjurător deșeuri, se emană noxe și/sau se deversează substanțe poluante și care poate provoca modificarea stării mediului înconjurător și componentelor naturii”. [12] Faptul, că fauna sălbatică poate fi influențată negativ în rezultatul unor activități antropice altor decât vânatul ilegal, îl confirmă, de asemenea, următorul fragment din preambulul la Legea nr. 439/1995: „Un șir de specii de animale servesc drept surse pentru obținerea unor materii prime industriale, medicinale, produselor alimentare și altor valori materiale, necesare pentru satisfacerea cerințelor populației și ale economiei naționale, alte specii sunt utilizate în scopuri științifice, cultural-educative și estetice”. [9]

O astfel de idee este luată în considerare de către A.M. Kablov care consideră că obiectul juridic special al infracțiunii de vânat ilegal îl formează „relațiile sociale în domeniul protecției faunei sălbatice, precum și al folosirii raționale a acesteia într-o formă precum este vânatul”. [13, p. 16]

L.A. Zueva menționează că acest obiect îl constituie „relațiile sociale cu privire la protecția mediului natural în ceea ce privește păstrarea diversității biologice a lumii animale și utilizarea rațională a resurselor cinegetice”. [14, p. 19] Totuși, această viziune are ca efect limitarea sferei obiectului material al infracțiunii de vânat ilegal la resursele cinegetice. Astfel conform art. 1 al Legii nr. 298 din 30.11.2018 a vânătorii și fondului cinegetic (în continuare – Legii nr. 298/2018), prin „faună de interes cinegetic” se înțelege „totalitatea exemplarelor speciilor de faună sălbatică autohtonă sau migratoare, potrivit anexei, stabilite în funcție de efectivul populației și potențialul reproductiv al acestora, precum și de tradițiile naționale de vânătoare și de consum”. [15] Totodată, potrivit alin. (2) art. 4 al aceleiași legi, „teritoriul rezervațiilor științifice și al altor arii naturale protejate de stat în care vânătoarea este

interzisă face parte din fondul cinegetic, dar este considerat zonă de liniște” [15].³ Din Legea nr. 325 din 15.12.2005 cu privire la Cartea Roșie a Republicii Moldova [16], rezultă că, în cazul unor specii de animale incluse în Cartea Roșie, se interzice sau se limitează folosința lor. Din art. 233 CP RM nu reiese că obiectul material al infracțiunii de vânat ilegal este restrâns la resursele cinegetice. Astfel, acest obiect îl pot forma animalele sălbatice a căror vânătoare este complet interzisă.

În alt context, unele dintre părerile doctrinare reproduse mai sus nu iau în considerare că vânatul ilegal este incriminat nu doar în art. 233 CP RM, ci și în art. 234 CP RM. Iu.A. Mecetin încearcă să ia în calcul acest aspect. În opinia acestuia, obiectul juridic special al infracțiunii de vânat ilegal îl constituie „relațiile sociale care apar în legătură cu asigurarea securității persoanei, a societății sau a statului împotriva impactului negativ asupra obiectelor lumii animale terestre. [17, p. 19] Însă, nu este clar în ce măsură incriminarea vânatului ilegal poate asigura securitatea persoanei și a statului. De asemenea, nu este clar dacă lumea animală terestră, despre care vorbește Iu.A. Mecetin, include păsările sălbatice, precum și animalele sălbatice care viețuiesc în mediul subteran. Astfel, intenția lui Iu.A. Mecetin merită a fi apreciată, însă realizarea acestei intenții nu ne ajută prea mult la identificarea obiectului juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM.

Până acum am analizat opiniile științifice, conform cărora obiectul juridic special al infracțiunii de vânat ilegal are un caracter unitar. Însă, în literatura de specialitate atestăm și abordarea dihotomică a acestui obiect. De exemplu, A. Borodac menționează: „Obiectul nemijlocit fundamental al infracțiunilor ecologice îl constituie relațiile sociale concrete care condiționează utilizarea rațională a bogățiilor naturale (solul, subsolul, flora, fauna, apa, aerul și alte componente ale naturii) și asigurarea securității ecologice a populației. Obiectul nemijlocit suplimentar al acestor infracțiuni îl constituie relațiile sociale care apără viața, sănătatea sau proprietatea”. [18, p. 272] Este prea generalizată opinia precitată, care, din această cauză, nu reușește să ia în calcul particularitățile ce caracterizează obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM. În afară de aceasta, nu este clar cum infracțiunea de vânat ilegal poate leza relațiile sociale cu privire la viața sau sănătatea persoanei. Potrivit preambulului la Legea nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător (în continuare – Legii nr. 1515/1993), „protecția mediului înconjurător constituie o prioritate națională, *care vizează în mod direct condițiile de viață și sănătatea populației* (evid. ns.), realizarea intereselor economice și social-umane,

³ Conform art. 1 al Legii nr. 298/2018, zonă de liniște este „suprafață din cuprinsul unui fond cinegetic, delimitată și marcată pe teren, destinată asigurării condițiilor optime de viață a speciilor de faună de interes cinegetic”.

precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății pe viitor”. [19] Însă, aceasta nu înseamnă deloc că infracțiunea de vânat ilegal poate leza relațiile sociale cu privire la viața sau sănătatea persoanei.

Unii autori – G.M. Gadgilov [20, p. 10], A.S. Kurmanov [21, p. 29] și A.A. Gartfeld [22] – menționează că infracțiunea de vânat ilegal poate avea ca obiect juridic secundar relațiile sociale cu privire la regimul ariilor naturale protejate de stat sau cu privire la conservarea speciilor de animale rare sau pe cale de dispariție. O asemenea opinie este în concordanță cu specificul reglementării răspunderii pentru vânatul ilegal în legea penală rusă. Astfel, la lit. b) alin. 1 art. 258 din Codul penal al Federației Ruse [23], este incriminat vânatul ilegal săvârșit asupra păsărilor sau animalelor, a căror vânat este complet interzis. La lit. r) din același alineat este incriminat vânatul ilegal săvârșit, printre altele, într-o arie naturală protejată de stat. Întrucât astfel de prevederi lipsesc în art. 233 CP RM, nu ar fi întemeiat să vorbim despre prezența unui asemenea obiect juridic special al infracțiunii prevăzute de acest articol. Încălcarea modului stabilit de folosire a regnului animal, săvârșită în rezervațiile naturale sau în alte arii naturale protejate de stat, depășește cadrul infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM și necesită calificare suplimentară în baza art. 139 din Codul contravențional.

A.S. Kurmanov identifică un alt obiect juridic secundar al infracțiunii de vânat ilegal: „În procesul vânatului ilegal, desfășurat cu încălcarea ordinii stabilite, statului îi sunt cauzate daune materiale. Or, în bugetul de stat nu ajung plățile corespunzătoare”. [20, p. 28] Într-adevăr, în pct. 18 și 30 ale Anexei nr. 1 la Legea nr. 439/1995, se stabilește că, pentru obținerea dreptului de vânătoare, este necesară achitarea unor taxe pentru eliberarea permiselor, autorizațiilor, trofeelor sau a celor pentru deservire. Totuși, art. 233 CP RM prevede răspunderea nu pentru omisiunea de achitare a unor asemenea prelevări. În plus, daunele ce depășesc 200 de unități convenționale, care constituie urmările prejudiciabile ale infracțiunii prevăzute de acest articol, corespund nu mărimii unor astfel de prelevări, ci valorii exprimate în bani a exemplarelor din speciile de faună, obținute prin vânat ilegal. Daunele, specificate în dispoziția art. 233 CP RM, nu pot fi legate cauzal de omisiunea de achitare a unor taxe pentru eliberarea permiselor, autorizațiilor, trofeelor sau a celor pentru deservire.

În mod aprioric, conținutul obiectului juridic special al infracțiunii de vânat ilegal trebuie să reflecte conținutul dispoziției art. 233 CP RM. Pornind de la această premisă, S. Brînza și V. Stati consideră că „obiectul juridic special al infracțiunii de vânat ilegal îl formează relațiile sociale cu privire la biodiversitatea faunei, apărute împotriva vânatului fără autorizația corespunzătoare fie în perioada interzisă, fie în locurile interzise, fie cu unelte și metode nepermise (braconajul), fie cu folosirea

situației de serviciu, dacă acesta a cauzat daune ce depășesc 200 de unități convenționale”. [24, p. 1298] În această formulare, textul „vânatului fără autorizația corespunzătoare fie în perioada interzisă, fie în locurile interzise, fie cu unelte și metode nepermise (braconajul), [...] dacă acesta a cauzat daune ce depășesc 200 de unități convenționale” este preluat din dispoziția art. 233 CP RM. În acest mod, se urmărește delimitarea obiectului juridic special al infracțiunii prevăzute de acest articol de obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 234 CP RM, în care, de asemenea, este folosit termenul „vânat”.

Care este înțelesul noțiunii „biodiversitate”, utilizate de către S. Brînza, V. Stati și Iu. Diaconu? Autorii în cauză nu răspund la această întrebare. Totuși, noțiunea „biodiversitate” este definită în art. 2 din Convenția ONU din 05.06.1992 privind diversitatea biologică: „Diversitate biologică înseamnă variabilitatea dintre organisme vii din toate sursele inclusiv, printre altele, ecosistemele terestre, mările și alte ecosisteme acvatice și complexe ecologice din care fac parte; aceasta include diversitatea dintre specii, în cadrul speciilor și a ecosistemelor”. [25] Prin aceasta se sugerează că biodiversitatea presupune diversitatea în cadrul unei specii, între specii și în sistemele ecologice. În această ipoteză, pericolul social este condiționat de reducerea diversității biologice a păsărilor și animalelor sălbatice, precum și de modificările negative inerente ale întregului mediu înconjurător. O astfel de interpretare este conformă cu art. 2 al Legii nr. 1515/1993. Potrivit acestui articol, păstrarea biodiversității este menționată printre scopurile de protecție a mediului înconjurător. În conformitate cu art. 58 din aceeași lege, care face parte din Secțiunea 5 „Conservarea biodiversității și protecția monumentelor naturii”, „statul reconfirmă dreptul la existență a tuturor speciilor naturii vii (indiferent de importanța lor pentru om), ca element esențial al ciclului planetar de materie, de formare a climei și al potențialului de renovare a resurselor naturale”. [18] Mai mult, conform Hotărârii Parlamentului nr. 1442 din 24.12.1997 privind Concepția de dezvoltare a gospodăriei cinegetice naționale, „pentru conservarea biodiversității animalelor sălbatice, se vor lua măsuri de apărare a vânatului împotriva braconajului și altor factori negativi”. [26] Din interpretarea sistemică a acestor reglementări rezultă că infracțiunea, prevăzută la art. 233 CP RM, reprezintă unul dintre factorii care influențează negativ asupra biodiversității faunei sălbatice, care constituie un element esențial al ciclului planetar de materie, de formare a climei și al potențialului de renovare a resurselor naturale. Biodiversitatea faunei sălbatice implică asigurarea numărului de animale și păsări sălbatice, care este optim din perspectiva protecției mediului înconjurător. Fauna sălbatică și oamenii sunt părți ale unui tot întreg. Ca parte integrantă a ecosistemului global, fauna sălbatică nu trebuie privită ca sursă de exploatare irațională. În caz

contrar, degradarea continuă a faunei sălbatice va pune sub semnul întrebării însăși existența omenirii.

În concluzie, susținem ideea lui S. Brînză, V. Stati și Iu. Diaconu, că biodiversitatea este acel atribut cheie, care ne permite să identificăm obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM. Cu toate acestea, termenul „faună”, în raport cu care este folosit atributul respectiv, pare a fi prea general pentru a caracteriza valoarea socială specifică apărută contra infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM. Înțelegem că folosirea de către S. Brînză, V. Stati și Iu. Diaconu a acestui termen, împreună cu reproducerea textului „vânatului fără autorizația corespunzătoare fie în perioada interzisă, fie în locurile interzise, fie cu unelte și metode nepermise (braconajul), [...] dacă acesta a cauzat daune ce depășesc 200 de unități convenționale”, sunt menite să asigure delimitarea obiectului juridic special al infracțiunii, prevăzute la art. 233 CP RM, de obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 234 CP RM. În opinia noastră, această delimitare absolut necesară poate fi făcută altfel. Însă, pentru a înțelege cum trebuie făcută delimitarea celor două obiecte juridice speciale, este necesar să stabilim mai întâi conținutul obiectului material al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM. Doar după aceasta vom putea afla care este obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art. 233 CP RM.

Referințe:

1. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, GH., BERLIBA, V. et al. Codul penal al Republicii Moldova: Comentariu (Legea nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. Cu toate modificările operate până la republicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74/195 din 14.04.2009. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale.). Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
2. BRÎNZĂ, S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.
3. BRÎNZĂ, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V. et al. Drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.
4. ГЫРЛА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. Уголовное право Республики Молдова. Часть особенная. Том 1. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 712 p.
5. БРАТАШОВА, Н.И. Уголовно-правовые и криминологические аспекты борьбы с преступлениями в сфере охраны животного мира / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 2011. 30 p.
6. КУРМАНОВ, А.С. Незаконная охота: уголовно-правовые и криминологические аспекты / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Казань, 2002. 24 p.

7. АЛЕКСАНДРОВ, Ю.В., АНТИПОВ, В.И., ВОЛОДЬКО, М.В. та ед. Кримінальне право. Особлива частина / Відпов. ед. Шакун В.І. Київ: НАВСУ – «Правові джерела», 1998. 896 р.
8. Уголовное право России. Особенная часть / Отв. ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова. Москва: Инфра-М-Норма, 1997. 768 р.
9. ГОЛУБ, С.А. Кримінальна відповідальність за незаконне полювання / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2005. 14 р.
10. Legea nr. 439 din 27.04.1995 a regnului animal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 62-63.
11. Legea nr.1102 din 06.02.1997 cu privire la resursele naturale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr. 40.
12. Legea nr. 851 din 29.05.1996 privind expertiza ecologică. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr. 52-53.
13. КАБЛОВ, А.М. Уголовная ответственность за незаконную охоту: проблемы теории и практики / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2012. 31 р.
14. ЗУЕВА, Л.А. Уголовная ответственность за незаконную охоту / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2015. 22 р.
15. Legea nr. 298 din 30.11.2018 a vânătorii și fondului cinegetic. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 76-85.
16. Legea nr. 325 din 15.12.2005 cu privire la Cartea Roșie a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 21-24.
17. МЕЧЕТИН, Ю.А. Уголовно-правовая охрана животного мира / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2006. 26 р.
18. BORODAC, A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 р.
19. Legea nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător. În: Monitorul Oficial al Parlamentului Republicii Moldova, 1993, nr. 10.
20. ГАДЖИЛОВ, Г.М. Уголовно-правовой и криминологический анализ незаконной охоты / Автореферат диссертации кандидата юридических наук. Махачкала, 2003. 23 р.
21. КУРМАНОВ, А.С. Незаконная охота как экологическое преступление. Уфа: АТиСО, 2019. 122 р.
22. ГАРТФЕЛЬД, А.А. Объективные признаки составов преступлений о незаконной охоте (браконьерстве) в уголовном законодательстве России. În: Ученые труды Российской академии адвокатуры и нотариата, 2016, № 3, р. 51-57.

23. Уголовный кодекс Российской Федерации. [Accesat: 06.03.2022] Disponibil: <https://legalacts.ru/kodeks/UK-RF/osobennaja-chast/razdel-ix/glava-26/statja-258/>
24. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
25. Convention on Biological Diversity. [Accesat: 06.03.2022] Disponibil: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1992/06/19920605%2008-44%20PM/Ch_XXVII_08p.pdf
26. Hotărârea Parlamentului nr. 1442 din 24.12.1997 privind Concepția de dezvoltare a gospodăriei cinegetice naționale. În: Monitorul Oficial al Parlamentului Republicii Moldova, 1998, nr. 24-25.

CZU: 343.54(478):341.231.14

DOI: 10.5281/zenodo.8214638

**ANALIZA HOTĂRÂRII CtEDO DE CONSTATARE A ÎNCĂLCĂRII ART.3 DE CĂTRE
REPUBLICA MOLDOVA PRIN NEINTERVENȚIA ÎN CAZUL VIOLENȚEI ÎN FAMILIE**

BOTNARU Stela

doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-9739-4338

POZNEACOVA Veronica

Specialist Principal, Departamentul Relații Internaționale, Secția Proiecte și Granturi,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0003-0762-5049

Domestic violence is a common problem in practice in all countries of the world. It manifests in different forms, starting with physical violence, psychological violence and ending with economic violence. The European Court of Human Rights qualifies the application of domestic violence as a violation of art. 2 (right to life), art. 3 (right not to be subjected to torture, inhuman or degrading treatment or punishment), art. 6 (right to a fair trial), art. 8 (right to private and family life) and art. 14 (prohibition of discrimination). In this study, we would like to analyse the regional standards in the area of prevention of domestic violence, the positive obligations of the states, mentioned in the ECtHR case law, the violations found in the case Munteanu v. Republic of Moldova and the current situation in the Republic of Moldova in the domain of domestic violence.

Keywords: *right not to be subjected to torture, human rights, domestic violence, positive obligations, authorities, protection.*

Introducere.

Actualitatea și importanța temei abordate. Convenția Europeană a Drepturilor Omului [5] nu consfințește expres dreptul de a nu fi supus violenței domestice, ca drept fundamental, care este protejat în cadrul mecanismului european de protecție a drepturilor omului. Cu toate acestea, Curtea de la Strasbourg a elaborat principiul interpretării evolutive a Convenției [8] [2], care este adaptată la specificul dezvoltării societății contemporane. În jurisprudență s-a cristalizat interpretarea cunoscută sub denumirea de „protecție prin ricoșeu” aplicabilă, de exemplu, în cazul violenței în familie și a protecției dreptului la un mediu sănătos, dreptul protejat fiind dedus din conținutul altor drepturi reglementate de către Convenție cu scopul identificării mijloacelor de constrângere jurisdicțională.

Cazurile de violență în familie sunt calificate de către Curte ca fiind încălcarea

articolelor, precum art. 2 (dreptul la viață), în cazul în care victima violenței în familie a decedat sau viața acesteia este pusă în pericol; art. 3 (dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentului, pedepsei inumane și degradante), violarea constatată în cazul suferințelor grave ale victimei, care ating pragul torturii; art. 6 (dreptul la un proces echitabil), încălcat în cazul nerealizării de către autorități a obligațiilor pozitive pentru tragerea la răspundere penală a agresorului și nerespectarea garanțiilor acordate de acest articol; art. 8 (dreptul la viața privată și de familie), violarea determinată specificului violenței în familie, art. 14 (interdicția discriminării), victimele violenței în familie fiind supuse tratamentului diferențiat defavorabil de către autorități.

Scopul. În rezultatul cercetării ne-am pus drept scop definirea obligațiilor pozitive și negative ale statului în legătura cu prevenirea și contracararea violenței în familie, determinarea calificării cazurilor de violență în familie ca fiind tortura, tratamentul inuman și degradant, stabilirea încălcărilor admise în cauza Munteanu vs. Republica Moldova nr. 34168/11, decizia din 26 mai 2020.

Objective. În acest context, ne-am trasat următoarele obiective: definirea specificului protecției prin rigoare, elaborat în cazul jurisprudenței CtEDO, analiza calificării violenței în familie prin prisma art. art. 2, 3, 6, 8, 14 din CtEDO, analiza obligațiilor pozitive și negative a statului în legătura cu prevenirea și contracararea fenomenului violenței în familie, determinarea criteriilor în dependență de care este stabilită încălcarea art. 3, analiza încălcărilor constatate în Cauza Munteanu vs. Republica Moldova nr. 34168/11, decizia din 26 mai 2020.

Rezultatele cercetării.

Studiile ONU arată că cea mai des întâlnită formă de violență cu care se confruntă femeile din întreaga lume reprezintă abuzul fizic din partea partenerului intim. În medie, cel puțin una dintre trei femei din întreaga lume este supusă violenței fizice, relației sexuale forțate sau altor forme de violență din partea partenerului în timpul vieții sale [11]. Numărul mare de femei, care sunt victime ale violenței domestice subliniază necesitatea elaborării remediilor la nivel național pentru protejarea acestora de abuzul din partea partenerului și tragerea la răspundere penală sau contravențională a agresorilor.

Ca fenomen, violența domestică este definită diferit în tratatele și convențiile internaționale în domeniul drepturilor omului. În conformitate cu definiția Departamentului de Justiție al SUA, violența în familie reprezintă un model de comportament abuziv în relație, care este folosit de un partener pentru a obține sau menține puterea și controlul asupra unui alt partener intim [10]. Violența psihologică reprezintă un fenomen, care poate include mai multe manifestări, forme, în cadrul cărora sunt prezente trăsături specifice, care o delimitează de alte forme de violență.

Printre formele de manifestare a violenței se numără violența fizică, sexuală, emoțională, economică sau acțiuni cu impact psihologic, care se manifestă prin intimidare, manipulare, umilire, izolare, constrângere, amenințare sau cauzarea durerii psihologice [10]. Acest fenomen are un impact extrem de disproportionat asupra femeilor din întreaga lume, fiind recunoscut ca o încălcare legitimă a drepturilor omului [7].

Problema violenței domestice, care poate lua diferite forme, începând de la violența fizică și terminând cu violența psihologică sau insulte verbale reprezintă o problemă comună, care se referă la toate statele membre ale Consiliului Europei. Această problemă nu este una evidentă, deoarece are loc în cadrul relațiilor personale, formându-se un cerc vicios, care afectează nu numai femeile. CtEDO recunoaște că și bărbații pot fi victime ale violenței domestice și, într-adevăr acest lucru este constatat, dar și faptul că și copiii sunt adesea victime ale fenomenului respectiv, direct sau indirect [2].

Prezența violenței în familie reprezintă o problemă complexă, care poate fi caracterizată prin următoarele trăsături: 1. Aplicarea violenței în cadrul familiei, de către persoana foarte apropiată față de victimă. Acest aspect agravează suferința victimei și determină imposibilitatea sau reticența în raportarea abuzului la organele de drept. 2. Prezența unei discrepanțe între puterile victimei și ale agresorului. Victima violenței domestice, de regulă, se află în imposibilitate de a se apăra, iar agresorul abuzează de starea de neputință a acesteia. 3. Victima este într-o situație de dependență psihologică, economică, socială sau de altă natură față de agresor. Această dependență determină imposibilitatea schimbării locului de trai sau depunerii cererii de divorț și o determină pe victimă să mențină situația creată. 4. Prezența fenomenului victimizării. Aplicarea violenței în familie determină probleme psihologice pe termen lung. Victima se simte neputincioasă, incapabilă să schimbe ceva, apare anxietatea, depresia, insomnia, iar pentru depășirea situației de stres este necesară acordarea unei consilieri psihologice de lungă durată. De fapt, emoțiile negative o imobilizează pe victimă, care se află în neputință de a se apăra. În acest caz autoritățile, pe de o parte, sunt obligate să acorde victimelor violenței în familie asistență medicală și consiliere psihologică, iar, pe de altă parte, să evite victimizarea persoanei în timpul unui eventual proces penal, respectându-i toate drepturile reglementate de legislația procesual-penală.

Atenția sporită a comunității internaționale față de cazurile violenței în familie este dictată de vulnerabilitatea sporită a acestora, poziția de dependență directă față de agresor, tolerarea violenței domestice de către societate și colaboratorii organelor de drept, cât și lipsa mecanismelor eficiente aplicate în aceste cazuri. Printre victimele

violenței în familie se numără în special femeii, copii, în cazuri rare bărbați. În cazul aplicării violenței față de mamă, copilul poate avea fie statut de victimă indirectă, deoarece suferă psihologic din cauza faptului că este martor ocular a suferințelor la care este supus membrul familiei maltratat, fie statut de victimă directă, dacă suferințele acestuia ating pragul de gravitate al tratamentului degradant.

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a formulat obligațiile autorităților în lupta cu fenomenul violenței în familie. Obligațiile pozitive în acest caz implică atât adoptarea legislației eficiente pentru combaterea acestui fenomen, cât și luarea unor măsuri concrete în situații particulare pentru protejarea eficientă a vieții și integrități corporale a victimelor. Drept urmare, utilizând acest concept Curtea interpretează Convenția Europeană în sensul obligației statelor de a crea un cadru legal, precum și de a elabora măsuri de protecție eficientă a victimelor violenței domestice [3]. Totodată, judecătorii europeni au constatat că lipsa reacției autorităților statale în raport cu violența domestică, care afectează cel mai des femeile, reprezintă o discriminare a acestora [8].

Printre obligațiile pozitive ale statului pentru prevenirea și combaterea fenomenului violenței în familie se numără:

1) obligațiile de ordin material, printre care obligația statelor de a criminaliza violența în familie ca infracțiune sau circumstanță agravantă în cadrul unei componente de infracțiune; definirea clară a conceptului violenței în familie; aplicarea practică a reglementărilor adoptate; elaborarea mecanismelor eficiente de intervenție în cazurile violenței în familie, inclusiv restrângerea reală a accesului agresorului la victimă; crearea măsurilor eficiente pentru protecția victimelor violenței în familie. Un cadru legal adecvat în sensul jurisprudenței europene trebuie să permită definirea clară a cazurilor de violență domestică; pe de o parte, pentru a decela eficient aceste situații statele trebuie să ia în considerare definițiile date de instrumentele internaționale în materie (în principal fiind vorba despre Convenția de la Istanbul [4]), pe de altă parte, vulnerabilitatea crescută a victimelor violenței domestice atrage sarcina statelor de a prevedea mecanisme de intervenție adaptate în aceste cazuri, mecanisme care să restrângă în mod real accesibilitatea agresorului la victimă [8].

2) obligații de ordin procesual, printre care desfășurarea urmăririi eficiente și efective în cazul în care autoritățile cunoșteau sau trebuiau să cunoască despre riscul înalt al aplicării violenței în familie față de victimă, respectarea drepturilor procesual-penale ale victimei, informarea acestora despre toate deciziile luate în cazul ei, tragerea la răspunderea penală, contravențională sau civilă a făptuitorului și implementarea măsurilor eficiente pentru protejarea victimei de la agresor. Adesea

motivul încălcări constatate ține de nerespectarea unor obligații procesuale care reiese mai ales din interpretarea dată de Curte articolului 2 și 3 din Convenția Europeană. Anchetele desfășurate în contextul pericolului violenței domestice pentru viața victimei nu sunt întotdeauna efective, deși autoritățile cunosc situațiile în care se găsesc acestea un timp mai îndelungat [8].

La calificarea faptelor legate de violență domestică din perspectiva articolului 3, Curtea caută să țină cont de intensitatea tratamentului negativ suportat de victime. Deși în multe dintre cauzele analizate judecătorii europeni au decis cu majoritate că este vorba despre tratamente inumane sau degradante, luând în considerare un grad intermediar al gravității, mulți dintre ei au avut tendința să facă opinii separate considerând că este vorba despre tortură. Argumentele celor care au venit cu opinii separate trimit la necesitatea de a lua în considerare repetitivitatea, repetarea actelor de violență, gravitatea acestora, dorința de intimidare a victimei, provocarea sentimentelor de frică pentru viață, dar mai ales intenția de a „pedepsi” și de a se „răzbuna” pe victimă. Calificarea din perspectiva torturii ar induce un nivel sporit de protecție a victimei, în timp ce calificarea din perspectiva unui tratament mai puțin grav atrage o reparare mai slabă a prejudiciilor suportate de aceasta [8]. Prin urmare, Curtea în cazurile violenței domestice nu face excepții de la jurisprudența în materia aplicării torturii, tratamentului inuman și degradant în justiția penală, evaluând severitatea suferințelor victimei, care ating sau nu pragul de gravitate a torturii, tratamentului inuman și degradant, ceea ce reprezintă unul din principalele criterii de constatare a art. 3 sub aspect material.

Pentru a fi constatată încălcarea dreptului de a nu fi supus torturii, tratamentului inuman și degradant, Înalta Curte analizează faptul dacă autoritățile cunoșteau despre aplicarea violenței în familie față de victimă și volumul de acțiuni implementate de către acestea pentru protejarea victimei. Prin urmare, aplicarea violenței față de o femeie, care nu a fost raportată organelor de drept nu poate fi calificată ca încălcarea art. 3 din CtEDO [5]. Pentru a fi prezentă încălcarea drepturilor omului, autoritățile trebuie să cunoască despre cazul aplicării violenței domestice și să nu intervină pentru sancționarea agresorului și protejarea victimei. În plus, CtEDO analizează eficiența intervenției autorităților, executarea deciziilor acestora, a ordinelor de protecție emise și aplicarea sancțiunilor față de agresor. Cu părere de rău, constatăm că măsurile implementate de către autoritățile naționale se dovedesc a fi ineficiente, iar ordinele de protecție de regulă nu sunt executate.

În altă ordine de idei, menționăm că în cauza Munteanu c. Republicii Moldova din 2020 au fost enumerate următoarele obligații pozitive ale autorităților precum: (a) obligația de a adopta și a aplica în practică un cadru juridic adecvat, care asigură

protecție împotriva relelor tratamente aplicate de persoane fizice; (b) obligația de a lua măsuri rezonabile pentru a preveni un risc real și iminent de rele tratamente, riscul despre care autoritățile au știut sau ar fi trebuit să cunoască; și (c) obligația de a efectua o investigație eficientă în cazul unei acuzații întemeiate de rele tratamente[1].

La calificarea încălcării art. 3, Curtea evaluează mai multe criterii printre care: intensitatea suferințelor victimei, caracterul repetat și gravitatea violențelor, dorința de intimidare, răzbunare, pedepsire a victimei, provocarea sentimentului de frică pentru viața proprie sau a altor membri a familiei. Calificarea suferințelor victimei ca cele, care ating pragul de gravitate a torturii determină gradul de protecție mai avansat al victimei. Pragul de gravitate a torturii sunt evaluate în dependență de circumstanțele cazului, printre care natura și contextul tratamentului, consecințele fizice și mentale ale maltratării, starea de sănătate a victimei, durata tratamentului, sexul și vârsta victimei. În plus, CtEDO evaluează respectarea obligațiilor pozitive de către autorități.

În cauza *Munteanu vs. Republica Moldova* nr. 34168/11 decizie din 26 mai 2020[1] Înalta Curte a constatat încălcarea obligațiilor pozitive printre care: obligația de protejare a persoanelor supuse violenței domestice, obligația de a preveni violența domestică, obligația de a preveni repetarea acestei violențe, obligația autorităților de a asigura executarea ordonanțelor de protecție. CtEDO a reiterat faptul că ingerința autorităților în viața privată și de familie poate deveni necesară pentru a proteja sănătatea și drepturile omului. În cauza respectivă, măsurile implementate de către autorități erau ineficiente și nu au prevenit aplicarea violenței față de reclamanti. În special, ordinele de protecție acordate victimelor nu au fost executate pe deplin, ceea ce a determinat concluzia cu privire la acordarea unei protecții ineficiente victimei. Mai mult, colaboratorii organelor de drept au învinuit victima de săvârșirea acțiunilor de provocare a agresorului. Curtea a stabilit că față de victimă a fost aplicat tratamentul degradant, pornind de la suferințele și anxietatea acesteia. Autoritățile nu au realizat o evaluare reală și obiectivă a riscului violenței domestice, nu au implementat acțiuni eficiente pentru prevenirea aplicării violenței, în special, față de agresor nu a fost aplicat arest preventiv. Înalta Curte a stabilit că victima a fost discriminată pe criteriul de sex de către colaboratorii organelor de drept.

Concluzii. Statisticile din Republica Moldova arată că în 95% din cazurile de violență în familie, aceasta este comisă de către bărbați și experimentată de femei. Violența în familie reprezintă un fenomen răspândit în societatea autohtonă, fiind prezentă în cel puțin 65% din familiile din Moldova și nu depinde de statutul social, situația financiară și nici de educația agresorului [12]. În plus, 40 la sută dintre femeile din R. Moldova au fost maltratate fizic de către soț sau partenerul de viață, 12% au

fost maltratate sexual, iar fiecare a zecea femeie a trecut măcar o dată prin violență economică [6].

În majoritatea cazurilor, după primul abuz, situația se înrăutățește și persistă în timp. Anual, în Republica Moldova sunt înregistrate circa 34 de decese în urma violenței în familie [9]. În societate persistă spiritul tolerării violenței domestice, victima este „învinuită” de comportament provocator, iar femeile divorțate sunt discriminate în societate. Cu regret, constatăm că mecanismul de protecție a persoanelor în cazurile violenței în familie rămâne unul inefficient, iar statul nu realizează efectiv obligațiile pozitive și negative, care reies din standardele internaționale și regionale, în special jurisprudența CtEDO, Convenția de la Istambul [4] și Recomandările Grupului de experți privind combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (GREVIO).

Recomandări. Pentru prevenirea și contracararea fenomenului violenței în familie recomandăm: 1) majorarea numărului femeilor angajate în organele de drept; 2) organizarea instruirilor speciale pentru colaboratorii organelor de drept în domeniul psihologiei familiei; 3) instruirea colaboratorilor în domeniul gestionării situațiilor de criză și prevenirii revictimizării persoanelor; 4) specializarea colaboratorilor organelor de drept în domeniul violenței în familie; 5) organizarea campaniilor naționale împotriva violenței în familie, cu scopul schimbării atitudinii populației față de victimele violenței în familie; 6) sensibilizarea cercurilor largi ale populației; 7) acordarea asistenței psihologice victimelor violenței în familie; 8) elaborarea strategiei naționale de asistență victimelor violenței în familie; 9) elaborarea unor platforme la nivel național accesibile victimelor violenței în familie, care să le permită raportarea abuzurilor și primirea asistenței psihologice, juridice și sociale.

Referințe:

1. Case of Munteanu v. The Republic of Moldova (Application no. 34168/11) Strasbourg, 26 May 2020, final, 26/08/2020. [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202554>
2. Case of Opuz v. Turkey, (Application no. 33401/02) 9 June 2009 09/09/2009. [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-92945%22>}}
3. Case of Volodina v. Russia (Application no. 41261/17) 9 July 2019 04/11/2019. [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194321>
4. Convenția de la Istambul Council of Europe Treaty Series - No. 210. [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: CETS 210 - Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (coe.int)

5. Convenția europeană a Drepturilor Omului amendată de Protocoalele nr. 11, 14 și 15, completată de Protocolul adițional și de Protocoalele nr. 4, 6, 7, 12, 13 și 16. [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: [European Convention on Human Rights \(coe.int\)](http://coe.int)
6. Date alarmante: Câte femei din Republica Moldova sunt supuse violenței 13 Martie 2023. [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: [Date statistice: Câte femei din Republica Moldova sunt supuse violenței \(stiri.md\)](http://stiri.md)
7. Lee Hasselbacher, State Obligations Regarding Domestic Violence: The European Court of Human Rights, Due Diligence, And International Legal Minimums of Protection, 8 Nw. J. Int'l Hum. Rts. 190 (2010). [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njihr/vol8/iss2/3>
8. Sulima, Snejana. "The Impact of the ECHR Case-Law on the Domestic Violence Regulations." *Analele Stiintifice Ale Universitatii Alexandru Ioan Cuza Din Iasi Stiinte Juridice* 66 (2020): 269. [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: https://heinonline.org/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/anuaiclaw66&section=52
9. Tatiana Beghiu, Palma dureroasă primită din „afecțiune”. Cum se manifestă violența – povestesc cinci femei, 07 iul. 2022. [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: [Cinci femei care au fost victime ale violenței își povestesc istoria \(moldova.org\)](http://moldova.org)
10. U.S. Dep't of Justice, Office on Violence Against Women. [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: <http://www.ovw.usdoj.gov/ovw-fs.htm>
11. United Nations Dep't Public Information, U.N. Secretary-General's Campaign, Unite to End Violence Against Women, Factsheet, DPI/2498 (Feb. 2008). [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: <http://www.un.org/en/women/endviolence/pdf/VAW.pdf>
12. Violența în familie, Coaliția Națională „Viața fără Violență”. [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: [Accesat: 12.12.2022] Disponibil: <https://stopviolenta.md/>

CZU 343.54:343.85:340.134(498+100)

DOI: 10.5281/zenodo.8214696

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND PREVENIREA ȘI COMBATERICA VIOLENȚEI DOMESTICE. REGLEMENTĂRI INTERNAȚIONALE ȘI INTERNE

BRAȘOVEANU Florica

doctor, profesor universitar, Facultatea de Drept și Științe Administrative,
Universitatea „Ovidius” din Constanța
ORCID ID: 0000-0001-7243-3989

Domestic violence has become a widespread problem in modern societies. Preventing domestic violence involves proactive and educational measures. Education begins in the family, by encouraging constructive approaches to conflict and showing mutual respect, and by promoting a constructive approach when there are disputes. Other preventive measures include holding abusers accountable and promoting a non-violent mindset in the media.

The most effective way to prevent and combat domestic violence is through public and governmental measures. These measures include the creation of supportive and healthy services and supporting the victim's relatives to help them overcome the moment of abuse. States must also prioritize funding for domestic violence public education, research, and programming.

Professional codes of conduct must also be created and enforced to hold institutions and professionals who provide services to the victim accountable.

As such, preventing and combating domestic violence requires many proactive measures and multi-level education. Solutions should include public and government action, as well as holding abusers and courts responsible for providing victim services accountable. Education of families and society at large is essential to reduce the long-term impact of domestic violence.

Cuvinte cheie: *violența domestică, prevenire, combatere, protecție juridică.*

Considerații introductive

Violența domestică este un subiect foarte controversat, deoarece afectează milioane de persoane din întreaga lume, iar numărul victimelor este în continuă creștere. Se poate manifesta într-o varietate de forme, cum ar fi fizice, emoționale, sexuale, economice și psihologice. De aceea, prevenirea și combaterea violenței domestice sunt cheie în lupta împotriva acestui dezastru social. [1, p.250]

Atât organismele guvernamentale, cât și cele neguvernamentale dispun de mai multe strategii eficiente pentru a preveni și combate violența domestică, inclusiv educația populației și crearea unor parteneriate interinstituționale. Educația este esențială, deoarece își propune să schimbe convingerile sociale și culturale, normele și

valorile populației în vederea creșterii gradului de conștientizare a violenței domestice și a informării despre acțiunile eficiente pentru combaterea acesteia. [2, p. 44]

De asemenea, parteneriatele interinstituționale sunt criticabile în sensul că permit agențiilor guvernamentale și non-guvernamentale să participe la elaborarea, implementarea și evaluarea programelor specifice de prevenire a violenței domestice. Au fost create numeroase programe ce au în vedere atât prevenirea cât și combaterea violenței domestice, precum campaniile publice, atelierile educaționale și programele comunitare, ce au la bază o abordare holistă a prevenirii și combaterii acestui flagel. Aceste programe, împreună cu informarea populației și consolidarea parteneriatelor la nivel de instituții, pot avea un impact pozitiv asupra societății, oferind oportunități persoanelor aflate în această situație. [3, p. 36]

Ca atare, prevenirea și combaterea problemei violenței domestice necesită numeroase eforturi conștiente de la societate și necesită angajamentul tuturor factorilor implicați, guvernamentali și non-guvernamentali. Fostele victime trebuie să aibă șansa de a evolua pe calea recuperării și, prin urmare, trebuie să primească sprijinul necesar pentru a se recupera și a preveni astfel violența domestică. [4, p. 71]

Efectele preocupărilor internaționale pentru prevenirea și combaterea violenței s-au materializat în adoptarea mai multor instrumente internaționale care au stat și la baza legislației românești în domeniu.

Reglementări internaționale.

ONU a luat măsuri pentru a încuraja statele membre să prevină și să combată violența domestică, printre care includ: învățarea și sensibilizarea publică: cu ajutorul programelor sale, ONU a contribuit la educarea populației despre consecințele sociale și economice ale violenței domestice. Acest lucru include distribuirea de informații și materiale educaționale și punerea la dispoziție de formare profesională. Aceste măsuri au fost implementate în mai multe state în baza acordurilor internaționale și abordărilor locale. [5, p.105]

Sprijinirea persoanelor afectate de violența domestică: statele trebuie să acorde asistență persoanelor care se confruntă cu violența domestică prin oferirea de asistență medicală, juridică și psihologică, dar și sprijinirea financiară pentru a se asigura că femeile și copiii afectați de această formă de violență primesc asistența de care au nevoie. [6, p.7-8]

Responsabilizarea autorităților publice: ONU solicită statelor membre să-și asume responsabilitatea de a preveni și combate violența domestică la nivel național. Acest lucru include promovarea de politici care sprijină femeile afectate de acest tip de violență, crearea de programe și fonduri adecvate și creșterea resurselor financiare dedicate abordării acestei probleme.

Monitorizarea și analiza: ONU trebuie să monitorizeze și să evalueze îndeaproape aceste măsuri și să ofere sprijin și îndrumare statelor membre. Acest lucru se realizează prin raportarea lor în cadrul organismelor internaționale, reglementărilor naționale și mecanismelor de supraveghere. [7, p.225-226]

Principala forma de violență este violența fizică, deoarece provoacă pagube directe celui care o suferă. Violența fizică poate fi însoțită de amenințări, inclusiv amenințări verbale, agresiuni și chiar omoruri. Violența verbală se referă la leziunile emoționale și psiho-sociale. Agresiunile verbale pot include insulte, provocări etc. Violența sexuală este una dintre cele mai grave forme de violență și poate include orice act care provoacă suferință sexuală fizică sau psihologică victimei. Alte tipuri de violență cum ar fi abuzul fizic, abuzul psihologic, abuzul verbal, înșelătoria și abuzul economic. [8, p.9]

Violența are consecințe adverse pe termen lung pentru victime, datorită stresului emoțional și fizic pe care îl provoacă. Acestea pot include depresie, izolare, probleme de încredere, anxietate și sentimente de disconfort în comunicare sau în interacțiunea cu alți oameni. Aceste sentimente pot afecta sănătatea fizică, puterea fizică și psihică și pot contribui la o scădere a performanței la locul de muncă sau la școală. Totuși, consecințele negative nu se limitează doar la victime, ci pot afecta și pe cei care au comis actele. Pot apărea sentimente de vinovăție și lipsă de acceptare și pot contribui la declinul stării de sănătate fizică și mentală.

Violența nu poate fi redusă la zero, dar există mai multe strategii preferate pentru a se îmbunătăți producția și securitatea socială și pentru a reduce incidentele de violență și agresivitate. Acestea includ dezvoltarea de programe de educație pentru tineri pe tema adecvată a comportamentului, educarea profesilor sociale pentru a înțelege mai bine factorii care susțin actele violente, și promovarea interacțiunii sociale pozitive și de calitate. De asemenea, pot crea programe de prevenire a violenței și a abuzului, care să prevină și să intervină în situații de violență și abuz înainte ca acestea să se intensifice. [9, p.97]

Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale consacră, între altele, dreptul la viață, la libertate și siguranță, la respectarea vieții private și de familie ori interzicerea discriminării, ca drepturi fundamentale ale omului, susceptibile de a fi încălcate prin exercitarea actelor de violență. Această Convenție interzice tortura, pedeapsa sau tratamentele crude, inumane sau degradante, orice formă de discriminare și captivitatea arbitrară. Prin intermediul Convenției, statele se obligă să asigure respectarea și protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Acestea sunt garantate prin asigurarea condițiilor necesare pentru ca persoanele să poată exercita aceste drepturi și să beneficieze de acestea.

Mai mult, statele trebuie să ia măsuri adecvate pentru a asigura protecția și securitatea persoanelor și pentru a preveni abuzurile împotriva drepturilor fundamentale și libertăților persoanei. [10, p.106]

Adunarea Generală a Națiunilor Unite a fixat ziua de 25 octombrie ca Ziua Internațională pentru Eliminarea Violenței asupra Femeilor (Rezoluția Adunării Generale a ONU 54/134). Cu această ocazie au loc în toate statele manifestații și acte de condamnare a tuturor formelor de violență îndreptate asupra femeilor. Astfel, Adunarea Generală a O.N.U recomandă statelor, agențiile O.N.U., organizațiile internaționale guvernamentale și neguvernamentale să se implice în desfășurarea unor evenimente cu acest prilej pentru a atrage atenția asupra problemei violenței împotriva femeilor. [11, p.2]

Rolul Zilei Internaționale pentru Eliminarea Violenței asupra Femeilor este descurajarea și condamnarea tuturor formelor de violență împotriva femeilor, în scopul promovării și susținerii dispozițiilor și activităților bazate pe drepturi care aduc laolaltă toți sprijinatorii și cetățenii indiferent de sex, vârstă sau etnie, pentru a elimina violența bazată pe gen. Acest eveniment oferă, de asemenea, o oportunitate pentru a genera conștientizarea și a se angaja în activități de sensibilizare și educare cu privire la diferite forme de violență și discriminare, precum și de a stimula acțiuni colective ce au în vedere contribuția la eradicarea acestor comportamente nedemne și inacceptabile. [12, p.11]

Ziua Internațională pentru Eliminarea Violenței asupra Femeilor este un eveniment important și necesar pentru a ne aminti tuturor că, în ciuda anilor de progrese, violența împotriva femeilor este încă o problemă serioasă și există încă femei care suferă din cauza acesteia. Aceasta este o zi esențială dedicată sensibilizării și a angajării tuturor în vederea unui schimb semnificativ în lumea în care trăim și în relațiile pe care le construim cu ceilalți. În plus, acest eveniment are scopul de a aduce în atenția opiniei publice problemele specifice violenței împotriva femeilor și de a le cuantifica. De aceea, este important să promovăm o cultură a respectului și a libertății și să luptăm pentru progrese în domeniul respectării și încurajării drepturilor omului, incluzând drepturile femeilor de pretutindeni. [13, p.74]

România a aderat la două instrumente juridice internaționale, respectiv Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW-1982) și Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței domestice (Convenția de la Istanbul 2016). [14, p.130, 131]

Convenția pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice a fost adoptată de Consiliul Europei la 7 aprilie 2011 la Istanbul

(Convenția de la Istanbul), fiind deschisă pentru semnare la 11 mai 2011 și intrată în vigoare la 1 august 2014. [15, p.102, 103]

Obiectivele Convenției sunt „de a proteja femeile împotriva tuturor formelor de violență și de a preveni, de a urmări în justiție și de a elimina violența împotriva femeilor și violența domestică; de a contribui la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și de a promova egalitatea substanțială între femei și bărbați, inclusiv prin împuternicirea femeilor; de a proiecta un cadru cuprinzător, politici și măsuri pentru protecția și asistența tuturor victimelor violenței împotriva femeilor și a violenței domestice; de a promova cooperarea internațională în vederea eliminării violenței împotriva femeilor și violența domestică și de a furniza sprijin și asistență organizațiilor și agențiilor guvernamentale de aplicare a legii pentru a coopera în mod eficient în vederea adoptării unei abordări integrate pentru eliminarea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice”. [16, p.2]

Convenția prevede o gamă largă de măsuri, de la colectarea datelor și sensibilizare la măsuri juridice privind incriminarea a diferite forme de violență împotriva femeilor (...),” respectiv „Semnarea convenției în numele Uniunii va contribui la realizarea egalității între femei și bărbați în toate domeniile, ceea ce constituie un obiectiv fundamental și o valoare fundamentală a Uniunii care trebuie respectate în toate activitățile sale în conformitate cu articolele 2 și 3 din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE), cu articolul 8 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) și cu articolul 23 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Violența împotriva femeilor este o încălcare a drepturilor omului și o formă extremă de discriminare, înrădăcinată în inegalitățile dintre femei și bărbați, care contribuie la menținerea și amplificarea acestor inegalități”.

1. Mecanismul instituit

Acest instrument juridic obligatoriu prevede măsuri pentru prevenirea și combaterea acestei forme de violență, precum și drepturi și responsabilități clare și specifice pentru părțile contractante. Convenția vizualizează violența împotriva femeilor ca un inaccesibil abuz social și, ca atare, impune măsuri specifice pentru prevenirea acesteia, o supraveghere și combatere crescânde. De asemenea, se acordă o amplă protecție persoanelor și grupurilor vulnerabile și se garantează o serie de drepturi ale victimei, asigurând medierea în cele mai multe cazuri. Convenția oferă și un sistem de monitorizare eficient prin monitorizarea țărilor participante pentru a verifica implementarea prevederilor sale. În prezent, au aderat la Convenție 44 de state și 26 de organizații.

Convenția definește „violența împotriva femeilor” drept o încălcare a drepturilor omului și o formă de discriminare împotriva femeilor și va însemna toate

acțiunile de violență de gen care rezultă în, sau care sunt probabile a rezulta în, vătămarea sau suferința fizică, sexuală, psihologică sau economică cauzată femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acțiuni, coerciția sau deprivarea arbitrară de libertate, indiferent dacă survine în public sau în viața privată. "Conduita ilicită constă într-o acțiune sau inacțiune contrară prevederilor normelor juridice, săvârșite de o persoană care are capacitatea de a răspunde pentru faptele sale. În principiu încălcarea prevederilor normelor juridice atrage răspunderea juridică a persoanei vinovate". [17, p. 60]

Scopul recunoscut al Convenției de la Istanbul este acela de a asigura recunoașterea și protejarea drepturilor femeilor și copiilor naționali și internaționali față de violența de gen. Aceasta se adresează atât prevenirii cât și soluționării raporturilor care se nasc din violența de gen și orice forme de discriminare. [18, p.199]

Convenția precizează, de asemenea, că statele semnatare trebuie să asigure drepturi de bază pentru acești oameni și să ofere mecanisme de protecție și remedii adecvate la nivel național și internațional.

În concluzie, Convenția de la Istanbul oferă în prezent statelor semnatare un cadru internațional pentru prevenirea și combaterea violenței de gen și a violenței domestice și poate servi drept un forum de dezbatere și schimb de informații în această privință.

2. Cadrul normativ intern

Cadrul legislativ intern care reglementează acest tip de violență este dat de Legea nr. 217/2003 privind prevenirea și combaterea violenței în familie. Această lege stabilește dreptul la protecție a victimei, aplicarea sancțiunilor prevăzute de lege pentru agresor și sancțiuni în cazul nerespectării de către victime a obligațiilor pe care le are în vederea respectării interzicerii violenței. De asemenea, legea instituie servicii specializate destinate victimelor violenței domestice și practicilor care încalcă drepturile fundamentale ale omului și pe care autoritățile le pot furniza victimelor. În cazul infracțiunilor de violență domestică, aceasta lege prevede pedepse mai severe și o prezumție de violență persistă în privința acuzatului. [19, p.24]

Modificări semnificative au fost aduse prin Legea nr. 174/2018 care a operat modificarea conceptuală constând în înlocuirea, în titlul actului normativ, a expresiei „legea pentru prevenirea și combaterea violenței în familie” cu „legea pentru prevenirea și combaterea violenței domestice”.

România a adoptat Strategia națională și Planul național de acțiune privind implementarea Rezoluției 1.325 (2000) a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite – Femeile, pacea și securitatea pentru perioada 2020 — 2023. Acesta

are drept scop reducerea discriminării de gen și promovarea egalității de gen în vederea consolidării securității naționale, regionale și internaționale, precum și participarea femeilor în procesele de luare a deciziilor și de negociere din acest domeniu. [19, p.26]

Planul oferă o abordare integrală orientată spre rezultate, întemeiată pe următoarele direcții de acțiune:

1. Promovarea și garantarea drepturilor omului femeii și a drepturilor femeilor în raport cu viața publică și politică.
2. Promovarea reprezentării femeilor la toate nivelurile în procesele de luare a deciziilor și negociere.
3. Creșterea efectivului și competențelor femeilor în domeniul securității naționale și al apărării.
4. Încurajarea activismului femeilor în prevenirea și rezolvarea conflictelor.
5. Acordarea de asistență materială și socială femeilor și copiilor aflați în situație de risc.
6. Abordarea problemelor de gen în politica și planificarea instituțională.
7. Prevenirea și combaterea violenței sexuale și a genocidului în acele zone afectate de conflict intern sau regional.
8. Identificarea și eliminarea barierelor care împiedică participarea femeilor în procesele de luare a deciziilor, în planificare și dezvoltare, precum și în domeniul securității.
9. Crearea unei forțe productive a femeii prin oferirea oportunităților de formare profesională și acordarea de asistență pentru dezvoltarea antreprenorială.

4. Concluzii

Este binevenită adoptarea unor instrumente juridice internaționale, regionale europene, dar și naționale pentru prevenirea și combaterea fenomenului violenței domestice.

Revine autorităților statelor membre sarcina de a da efectivitate acestor instrumente și normelor juridice naționale adoptate pentru punerea în aplicare, în scopul descurajării manifestărilor de violență domestică sub toate aspectele sale.

Se impune o perfecționare a sistemului de protecție a victimelor violenței domestice, mai ales sub aspectul informării populației și al asigurării mijloacelor necesare desfășurării activității de protecție a persoanelor, care au fost victimele unui abuz domestic.

Concluzia principală se referă la necesitatea de a dezvolta și aplica mecanisme adecvate pentru a preveni și combate violența domestică.

În acest sens, instituțiile naționale și internaționale implicate în reglementarea comportamentului uman trebuie să îmbunătățească mecanismele legale de gestionare a violenței și să încurajeze comunitatea internațională să colaboreze în vederea prevenirii și combaterii acestei forme de violență.

De asemenea, este important să se consilieze și să se asigure sprijinul necesar pentru victimele violenței domestice și să se lupte împotriva stereotipurilor culturale și sociale care perpetuează convingerea că această formă de violență este acceptabilă. Campanii de conștientizare și educație sunt utile pentru promovarea toleranței și a respectului reciproc și pentru încurajarea adoptării valorilor fundamentale ale egalității și demnității umane.

Reglementările internaționale și interne privind prevenirea și combaterea violenței domestice au jucat un rol important în creșterea conștientizării problemelor legate de comportamentul abuziv și au oferit un cadru legal și instituțional pentru abordarea acestora. Astfel, în anul 1979, 52 de state semnatare ale Pactului Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale au adoptat Pactul, a cărui primă parte, art. 10, include “Dreptul la Protecția Familială și Protecția Socială”. Acest articol a stat la baza unor politici și abordări sectoriale și regionale prin care țările implicate pot împiedica și combate violența domestică.

Pe plan intern, există numeroase legi și măsuri de prevenire a violenței domestice în toate țările, de la cercetarea și monitorizarea activităților criminalității domestice, la terapia pentru vinovați și asistența victimelor și familiilor.

În general, se poate concluziona că aceste reglementări internaționale și interne, prin care au fost instituite politici de abordare, servicii și politici educaționale din partea guvernelor și organizațiilor neguvernamentale, au contribuit semnificativ la reducerea violenței domestice și identificarea și abordarea problemelor sistemice care stau la baza acesteia. Aceste măsuri au avut în vedere și cercetarea și monitorizarea problemelor violenței domestice, precum și asistența necesară victimelor și familiilor lor pentru a preveni și a răspunde cazului mai bine.

Reglementările internaționale și interne privind prevenirea și combaterea violenței domestice au tendința să fie general acceptate, însă implementarea acestora rămâne problematică.

Reglementările internaționale și cele interne prezintă numeroase trei direcții comune. Primul este un cadru juridic unitar prin care se asigură protecția victimei de la capacitatea sa de a primi o sentință adecvată. Al doilea obiectiv este asigurarea protecției victimei prin punerea în aplicare a prevederilor legale, prin aducerea la justiție a agresorului și prin crearea unor mijloace adecvate de reparație, indiferent de statutul său legal. Al treilea obiectiv este prevenirea ulterioară a violenței domestice

prin măsuri preventive.

În concluzie, reglementările internaționale și interne privind prevenirea și combaterea violenței domestice sunt necesare pentru protejarea victimei, pedepsirea agresorului și prevenirea în viitor a oricăror incidente de acest gen. Aceste reglementări trebuie, totuși, să fie implementate adecvat pentru a asigura protecția și respectarea victimelor în toate statele.

Referințe:

1. SULIMA, S. The Impact of the ECHR Case-Law on the Domestic Violence Regulations. În: *Analele Stiintifice Ale Universitatii Alexandru Ioan Cuza Din Iasi Stiinte Juridice* 66 (2020), p.250-269.
2. STOICAN, G. Domestic Violence or Family Violence? The Need for a Unitary Regulation of the Main Institutions in the Field of Domestic Violence. *Drepturile Omului / Human Rights* 2020 (2020).
3. PREDA, C. O premieră pentru ONG-urile de femei din România. În: *Revista de studii feministe*, no. 09 (2000), p.35–41.
4. MITITELU, C. The Human Rights and the Social Protection of Vulnerable Individuals. În: *Journal of Danubius Studies and Research*, vol. II, nr. 1, 2012, p. 70-77.
5. POPA, J.-C. Incrimination of Domestic Violence Crimes in International Jurisdictions. În: *Revista Universul Juridic* 2016 (2016).
6. CIUREA, G. S. European Law Instruments on Domestic Violence. EU Laws and Case-Law. În: *Revista Themis* 2020 (2020).
7. VLADILA, L. M. European and International Marks on the Family Violence. În: *Jurnalul de Studii Juridice* 7 (2012).
8. BULGARU, A, BERNA M.-B. The Istanbul Convention: European Context and National Analysis. *Drepturile Omului / Human Rights* 2019 (2019).
9. NIȚĂ A.-J. Bullying in Schools - A Core Issue to be Fomented by A Defective Legislative Context. În: *Analysis of Central Public Administration Institutions in Voivodeship of Transylvania, USA Scientia moralias*, februarie 2022 , pp.96-102 ISSN 2472-5331 (tipărit), ISSN 2472-5358 (Online), DOI: 10.5281/zenodo.6414849
10. POPA, J.-C. Incriminarea violenței în familie în legislații internaționale. În: *Universul Juridic*, no. 11 (2016).
11. CEEOL - Article Detail. Accessed 14 January 2023. [Accesat: 10.12.2022] Disponibil: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=999595>.
12. Ltd, ICB-InterConsult Bulgaria. Convenția de la Istanbul: contextualizare europeană și analiză națională. *Drepturile omului*, no. 2 (2019), p.9–23.
13. MARINICA, C. E. 10 Years since the Opening for the Signing of the Istanbul Convention. *Pandectele Romane* 2021 (2021).

14. MITITELU, C. *The Right to Life. From the Prevention of Torture and Inhuman Punishment to the Abolition of the Death Penalty*. În: “Ovidius” University Annals, Economic Sciences Series Volume XIII, Issue 2, 2013, p. 128-133.
15. NIȚĂ, A.- J. Bullying, provocări legislative. Abordare juridică și judiciară. În: Revista “Universul Juridic” nr.8/2021”, pp.101-108. ISSN 2393-3445 (Online) indexare BDI: HeinOnline și EBSCO
16. NIȚĂ, A.- J., Implementarea Convenției de la Istanbul în România – valoarea adăugată și aspectele problematice ale reglementărilor Convenției” în Revista “Universul Juridic nr.12/2022; ISSN 2393-3445 (Online) indexare BDI: HeinOnline și EBSCO. [Accesat: 10.12.2022] Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro/conventia-de-la-istanbul-valoarea-adaugata-versus-aspectele-problematice-ale-reglementarii>
17. TRANDAFIRESCU, B. C. Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar. Constanta: Muntenia, 2010.
18. JURCĂ C., CAZĂNEL M., CALAFUS, CIOCOIU G. Curs de drept civil. Constanta: Muntenia, 2003.
19. CAZĂNEL, M. The Structure, Characters and Effects of Legal Rights Potestative. În: Ovidius University Annals, Series Economic Sciences. 2015, Vol. 15 Issue 2.

CZU: 343.54:343.614

DOI: 10.5281/zenodo.8214802

**DETERMINAREA SINUCIDERII SAU A ÎNCERCĂRII DE SINUCIDERE
ÎN CONTEXTUL VIOLENȚEI ÎN FAMILIE**

COLȚENIUC Anatolie

Doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice,
Asistent universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0003-1688-4659

Domestic violence has become one of the most prevalent phenomena. People are becoming more vulnerable even in their family environment. Often, victims of domestic violence, because of shame or fear, do not report cases of domestic violence committed against them, and to end the suffering they resort to acts of suicide. In this article we will analyze the essential aspects for the qualification of the acts of determination to suicide or attempted suicide in the context of acts of domestic violence.

Keywords: *domestic violence, family member, suicide, determination, aggressor, victim.*

Subiectul violenței în familie în ultima perioadă este discutat tot mai mult, atrăgându-se atenția asupra caracterului infracțional al acestui fenomen, dar și punând accent pe prioritatea protecției victimelor sau a potențialelor victime ale violenței domestice.

Astfel, deseori conflictele familiale sunt însoțite de violență fizică și psihică împotriva victimei, adesea violența durează ani de zile. Marea majoritate a infracțiunilor împotriva vieții sau sănătății persoanei au fost comise în rezultatul abuzului în familie și al umilirii sistematice a demnității umane. [1, p.22]

Urmare a ratificării de către Republica Moldova a Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, țara noastră s-a angajat să se ghideze și să implementeze standardele privind incriminarea, urmărirea, prevenirea și descoperirea actelor de violență în familie în conformitate cu prevederile respectivului tratat internațional.

Astfel, Convenția definește violența în familie drept toate acțiunile de violență fizică, sexuală, psihologică sau economică, care survin în familie sau în unitatea domestică sau între foștii sau actualii soți sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărțit același domiciliu cu victima[2]. Astfel, se observă că textul Convenției deosebește patru tipuri de violență: fizică, sexuală, psihologică sau economică.

În legislația Republicii Moldova violența în familie este reglementată atât în calitate de contravenție, cât și în calitate de infracțiune. Astfel, Codul contravențional

al Republicii Moldova stabilește răspunderea contravențională pentru maltratarea sau alte acțiuni violente, comise de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale[3]. Codul penal al RM, printr-o normă specială din art.201¹, stabilește răspunderea pentru următoarele acțiuni sau inacțiuni intenționate comise de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care constituie variante-tip ale componenței de infracțiune respectivă, și într-o formă alternativă se califică drept violență în familie:

1. maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății;
2. izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei;
3. privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății;
4. acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care a provocat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății;
5. acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;
6. acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care a determinat la sinucidere sau la tentativă de sinucidere. [4]

Conform Raportului de activitate al Procuraturii pentru anul 2021, în anul 2021 procurorii au condus urmărirea penală în 947 cauze penale pornite în baza art.201¹ din Codul penal (violența în familie), fiind înregistrată o creștere comparativ cu anul 2020, în care s-au pornit 866 cauze penale (969 – 2019, 998 – 2018). În 56 cauze penale victimele au fost copii (2020 – 34). Totodată, agenții constatatori și procurorii au inițiat în anul 2021 – 1662 cauze contravenționale în baza prevederilor art. 78¹ din Codul contravențional (în 2021 – 1587 cauze).[5, p.115] Acest fapt ne permite să concluzionăm creșterea nivelului de raportare a cazurilor de violență în familie, or un semn distinctiv al acestei infracțiuni/ contravenții este latența faptelor comise, or fiind inspirată frica puternică victimelor de către agresori, acestea se tem să raporteze organelor de drept cazuri de comitere în privința acestora a acțiunilor/ inacțiunilor ce constituie violență domestică.

Însă, nu putem spune că problema respectivă privind frica victimelor de a raporta cazurile de violență în familie a dispărut. Multe victime, fiind dependente de

agresorul său sau considerând că se află într-o situație inevitabilă nu raportează organelor de drept manifestarea față de acestea a acțiunilor ce constituie violență în familie, dar și se rușinează sau se tem de a spune despre aceasta persoanelor apropiate. Or, în cazul persoanelor care sunt supuse sistematic la actele de violență în mediul său familial, este complicat sau uneori imposibil de a identifica fenomenul respectiv. Uneori împotriva victimei este îndreptată violență psihică, manifestată prin injosiri și umilire continuă, iar în cazul în care victima povestește cuiva despre aceasta, consecințele pentru ea pot fi cele mai groaznice (de la provocarea unor vătămări pentru sănătatea acesteia până la omor). Astfel, fiind disperată, victima recurge la sinucidere în calitate de unica soluție de a scăpa de la actele de violență provocate în mediul său familial. Dacă rudele victimei, persoanele apropiate pentru familia în care este comisă violența sau victima însăși, în cazul unei tentative de sinucidere nereușite, ar da mărturie fiabile despre recurgerea sistematică la violență, investigațiile acestor cazuri ar fi mult mai amănunțite cu un probatoriu suficient.

În acest context, în cele ce urmează, vom analiza a șasea variantă- tip a infracțiunii de violență în familie, care a provocat urmările sub forma de determinare la sinucidere sau la tentativă de sinucidere și delimitarea acesteia de infracțiunea prevăzută la art.150 CP RM.

Astfel, în primul rând, înainte de a analiza acțiunile care constituie violență în familie și au provocat determinarea la sinucidere sau la tentativă de sinucidere, trebuie să delimităm regula de calificare în raport cu acțiunile calificate conform art.150 CP RM - determinarea sau înlesnirea sinuciderii.

În acest sens, menționăm că la caz avem concurența între două norme – cea din art.201¹ alin.(3) lit. b) și cea din art.150 CP RM. Caracteristica generală a normelor, care se află în concurență, constă în faptul că acestea cu diferit grad de generalizare și cu diferită deplinătate prevăd semnele uneia și aceleiași infracțiuni.[6, p.32] La caz, suntem în prezența concurenței între o normă generală (art.150 CP RM) și cea specială (art.201¹ alin.(3) lit b) CP RM). Astfel, conform prevederilor art.116 alin.(1) CP RM normă generală se consideră norma penală care prevede două sau mai multe fapte prejudiciabile, iar normă specială – norma penală care prevede numai cazurile particulare ale acestor fapte.[4] Astfel, conform regulii de calificare enunțate în art.116 CP RM, în cazul concurenței dintre norma generală și cea specială, se aplică numai norma specială. Reieșind din această regulă, conchidem că în cazul în care violența în familie este comisă prin oricare din modalitățile faptice enunțate în art.201¹ CP RM, la care ne-am referit anterior, iar acțiunile respective au determinat victima la sinucidere sau tentativa de sinucidere, atunci se va aplica doar art.201¹ alin.(3) lit. b) CP RM. În cazul în care acțiunile/inacțiunile făptuitorului nu se

încadrează în modalitățile faptice ale componenței de infracțiune din art.201¹ CP RM, însă constituie manifestare a violenței în familie care a determinat victima la sinucidere sau la tentativa de sinucidere, se vor aplica prevederile art.150 CP RM, individualizate după caz.

Pentru a exemplifica cum acționează această regulă în practică, vom aduce următoare speță. T. L. a fost acuzată de săvârșirea infracțiunii prevăzute la lit. b) alin. (3) art. 201¹ CP RM. În fapt, în perioada septembrie 2010-06.01.2015, în locuința ei dintr-un sat din raionul Cimișlia, aceasta a maltratat-o, a jignit-o, a amenințat-o și a neglijat-o pe fiica sa minoră, care locuia împreună cu ea. În rezultat, la 06.01.2015, victima a consumat o cantitate mare de pastile, încercând să se sinucidă. Astfel, în speța respectivă, subiectul infracțiunii și victima infracțiunii aflându-se în relația „părinte-copil”, aveau calitatea de membri de familie. În consecință, luând în considerare regula fixată la art. 116 CP RM, s-a reținut calificarea celor comise de către T. L. în baza lit. b) alin. (3) art. 201¹ CP RM.[7]

În continuare, vom analiza prevederile speciale din art. 201¹ alin.(3) lit. b) CP RM, or în mare parte, articolul respectiv cuprinde cele mai răspândite manifestări ale violenței în familie, astfel calificarea cazurilor de violență în familie care au determinat victima la sinucidere sau tentativa de sinucidere se va face în baza acestei norme speciale prevăzute de Codul penal. În susținerea poziției respective, aducem și argumentele expuse de către profesorii S.Brînză și V.Stati, care au menționat că în cazul în care subiectul infracțiunii și victima infracțiunii au calitatea de membri de familie în sensul Codului penal, faptele de violență în familie care au determinat sinucidere sau tentativa la sinucidere trebuie să fie calificate în baza normei speciale din lit. b) alin. (3) art. 201¹ CP RM, or în cazul acestei componențe metodele de determinare la sinucidere pot fi oricare. Aceasta întrucât în dispoziția de la lit. b) alin. (3) art. 201¹ CP RM nu este stabilită o listă a unor asemenea metode.[7]

Vom elucida aspecte problematice ce țin de calificarea infracțiunii în baza componenței prevăzute la lit. b) alin. (3) art. 201¹ CP RM.

Dat fiind faptul că în dispoziția normei din alin.(3) li.b) art. 201¹ CP RM nu este stabilită lista metodelor prin care se exercită determinarea la sinucidere sau tentativă de sinucidere, fapt la care ne-am referit și supra, la calificarea faptei contează ca actele de violență îndreptate asupra victimei să fie considerate violență în familie. Pentru această, violența trebuie să fie manifestată de către un membru în familie în raport cu celalt membru în familie. În acest sens, Codul penal vine cu explicația privind această categorie de persoane, stabilind în art.133¹ CP RM că, prin membru de familie se înțelege;

1) în condiția de conlocuire: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, sub tutelă

și curatelă, rudele, afinii lor, soții rudelor, persoanele aflate în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj) sau dintre părinți și copii;

2) în condiția de locuire separată: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, rudele, afinii lor, copiii adoptivi, persoanele aflate sub curatelă, persoanele care se află ori s-au aflat în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj).

În primul rând, menționăm că specificul acestei fapte constă în aceea că persoana care devine subiectului infracțiunii prevăzute la art. 201¹ alin.3 lit.b) sau art.150 CP RM nu urmărește scopul de a provoca moartea victimei, fapt ce derivă din aceea că nu se exercită careva acțiuni în raport cu fizicul persoanei (cu excepția provocării unor vătămări), dar se urmărește intenția de a provoca afecțiuni psihologice victimei, care în urma influenței exercitate provoacă apariția la victimă a intenției de a se sinucide pentru a pune capătul acestor presiuni.

În cazul determinării la sinucidere sau la tentativă de sinucidere, victima este adusă în situația de a lua hotărârea de a se sinucide, insuflându-i-se ideea de sinucidere, fie prin convingerea victimei.[8, p.30]

Este important ca această hotărâre să fie luată de însăși victimă, or în celelalte cazuri nu va fi posibilă calificarea faptelor agresorului conform art.201¹ alin.(3) lit.b) CP RM. Or, dacă victima nu a decis liber asupra actului de sinucidere, ci a fost constrânsă de făptuitor prin orice metodă, fapta trebuie calificată ca omor.

Această logică pornește de la însăși noțiunea de determinare. Dat fiind faptul că prin determinarea la sinucidere se înțelege acțiunea de convingere a unei persoane de a se sinucide, din punct de vedere penal, prin determinare se înțelege aducerea victimei în situația de a lua hotărârea de a se sinucide, fie insuflându-i-se ideea de sinucidere (când victima nu se gândise la o asemenea posibilitate), fie prin convingerea victimei (atunci când aceasta avea încă îndoieli cu privire la luarea unei astfel de hotărâri).[9, p.63]

Un alt aspect important pentru calificarea în baza normei analizate, care se referă atât la infracțiunea prevăzută de art.201¹ alin.(3) lit.b) CP RM, dar și la cea din art.150 CP RM ține de faptele agresorului, care formează latura obiectivă a infracțiunii. Faptele care au determinat victima să ia decizia de a se sinucide pot fi reținute la calificare ca cele provocatoare numai dacă ele însele sunt periculoase din punct de vedere social, adică au o natură infracțională. Astfel, fapta (acțiune/inacțiune) care prin sine nu este una ilegală, chiar dacă ea este una imorală, și a devenit motivul sinuciderii (tentativei de sinucidere), nu poate forma latura obiectivă a infracțiunii, prevăzută de art.201¹ alin.(3) lit.b) CP RM.

În ceea ce privește urmările prejudiciabile, în cazul infracțiunilor prevăzute la art.150 CP RM, cât și art.201¹ alin.(3) lit.b) CP RM, acestea se exprimă sau în

sinuciderea persoanei, sau în tentativa de sinuciderea acesteia.

În acest context, constituie o problemă importantă distincția dintre încercarea de sinucidere și așa numitul „parasuicidul”, adică o demonstrație a dorinței de a se sinucide, fără intenție reală de a o face - înscenare. De cele mai dese ori, astfel de fapte se fac cu scopul de a atrage asupra sa atenție, dar nu de a își provoca moartea. Pentru reținerea calificării conform art.201¹ alin.(3) lit.b) CP RM, fiind vorba despre urmările prevăzute de norma, și anume sinuciderea sau tentativa la sinucidere a victimei este necesar să se constate că victima a făcut tot posibilul ca moartea ei să survină, și ele survin sau, în cazul tentativei, nu survin, din cauza unor factori ce nu depind de voința victimei. Or, dacă acțiunile făptuitorului au condus doar la pregătirea victimei la sinucidere, sau dacă victima se preface că încearcă să se sinucidă, normele puse în discuție nu pot fi aplicate, făptuitorul în acest caz fiind supus răspunderii pentru altă faptă, conform altui articol, dacă acțiunile lui conțin o altă infracțiune.

Cea mai complexă problemă care se reține la calificarea faptelor de determinare la sinucidere, în special, în contextul violenței în familie, se referă la stabilirea legăturii cauzale între faptele agresorului și urmările prejudiciabile survenite. Aceasta se datorează faptului că, subiectul infracțiunii încearcă să provoace din partea victimei un anumit comportament, influențând victima psihologic, dar subiectul potențial al infracțiunii nu dorește întotdeauna ca victima potențială să moară. În acest caz, obiectul general va fi viața unei persoane, iar secundar - psihicul său.[10, p.3]

Cea mai complicată întrebare apare la determinarea legăturii cauzale dintre o faptă și urmarea în cazurile în care victima însăși indică absența oricărei imixțiuni în luarea deciziei de a se sinucide. Vorbim despre scrisori în care se raportează că nimeni nu are vina în moartea persoanei. Pe de o parte, poziția victimei nu are caracter hotărâtor în luarea deciziei asupra pornirii dosarului penal, iar pe de altă parte, apare întrebarea dacă putem să vorbim despre existența oricărei componente de infracțiune atât timp cât victima expres prevede că nimeni nu este vinovat în sinuciderea acesteia.

Considerăm oportună părerea, conform căreia în dreptul penal moldav modern, nu există așa instituție, ca „consimțământul victimei la vătămare”, astfel poziția sinucigașului, exprimată de el înaintea survenirii morții, nu ar trebui să fie decisivă pentru concluzia despre prezența componentei de infracțiuni, însă trebuie să fie fundamentul pentru efectuarea cercetărilor cu atragerea specialiștilor din sfera psihologiei.[11, p.174]

Un alt aspect important se referă la delimitarea situației de luare de către

victimă a hotărârii de a se sinucide de încercarea victimei de a evita pericolul cu care o amenință făptuitorul (de exemplu, de pericolul de a fi aruncată din mijlocul de transport care se deplasează, victima sărind de frică din acesta și decedând).[12, p.48] În astfel de cazuri, dacă făptuitorul are intenția de a lipsi victima de viață, cele săvârșite trebuie să fie calificate în baza art.145 CP RM, relevantă fiind intenția făptuitorului de a provoca moartea persoanei.

Aceeași soluție de calificare (art.145 CP RM) se impune în cazul în care victima are o vârstă fragedă și nu poate înțelege la ce este îndemnată să săvârșească, precum și în cazul în care victima nu poate să-și dea seama de caracterul faptei sale, deoarece este iresponsabilă. Astfel, nu este posibil de reținut că se aplică componența infracțiunii de determinare la sinucidere sau tentativă de sinucidere în contextul violenței în familie în cazul persoanelor minore (în vârstă fragedă, care nu sunt apte de a-și aprecia acțiunile), dar și a persoanelor iresponsabile. Acest fapt reiese din concluzia la care am ajuns anterior, conform căreia principalul aspect ce necesită a fi prezent – hotărârea luată de însăși victima de a se sinucide. Astfel, această hotărâre trebuie să fie asumată și luată într-un mod conștient, fapt ce nu poate fi reținut în cazul persoanelor care nu dispun de consimțământ și nu realizează caracterul deciziilor luate.

O altă ipoteză în care se va reține calificarea în baza art.145 CP RM se referă la cazurile în care victima nu a decis liber asupra îndemnului venit de la făptuitor, ci a fost constrânsă de acesta să se sinucidă. Aceasta se explică prin faptul că victima nu mai are libertatea de a alege între viață și moarte, ci se supune făptuitorului.

În susținerea acestei poziții de calificare, în lucrarea sa Corcea N. aduce poziția practicii judiciare a Înaltei Curți de Casație și Justiție a României: „Fapta inculpatului care, prin violențe fizice și psihice, a constrâns victima să se arunce pe fereastra situată la etajul 4 al unui imobil, decedând, întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de omor, iar nu pe cele ale infracțiunii de determinare sau înlesnire a sinuciderii, întrucât în cazul acestei din urmă infracțiuni sinuciderea trebuie să fie rezultatul voinței libere a victimei, fără a exista constrângere”. În speță inculpatul, exercitând violențe fizice și psihice asupra victimei, a constrâns-o să se arunce pe fereastră. Victima nu a decis, deci, liber cu privire la sinucidere, ci ca urmare a constrângerii exercitate de inculpat și căreia nu i-a putut rezista, iar inculpatul și-a dat seama că, datorită violențelor exercitate, pentru a scăpa și fiind în imposibilitatea de a fugi, victima se va arunca de la etaj și a acceptat producerea rezultatului, acționând cu intenția indirectă de a ucide. În cazul constrângerii la sinucidere nu poate exista, deci, determinare, întrucât victima nu are libertatea de a decide. [9, p.116]

În concluzie, putem menționa că pentru calificarea faptelor în baza art.201¹

alin.(3) lit.b) CP RM – violență în familie care a determinat victima la sinucidere sau tentativă de sinucidere, trebuie să se aibă în vedere următoarele aspecte- cheie:

1) subiectul și victima infracțiunii să aibă calitatea de membru de familie în sensul art.133¹ CP RM;

2) hotărârea de a se sinucide să fie luată de însăși victimă, fără a fi constrânsă în privința acestei decizii;

3) hotărârea de a se sinucide trebuie să apară la victima urmare a supunerii acesteia actelor de violență în familie (să existe legătura cauzală între faptele agresorului și sinuciderea victimei).

Referințe:

1. НИГМАТУЛЛИН, М.Р. Домашнее насилие как причина доведения до самоубийства. В: Виктимология преступности. 2020. №2 (24), p. 19-26.
2. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestic, adoptată la Istanbul, 11.05.2011. [Accesat: 15.11.2022] Disponibil: <https://rm.coe.int/168046253e>.
3. Codul contravențional al Republicii Moldova, adoptat la 24.10.2008. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78-84.
4. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat la 18.04.2002. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74.
5. Raport despre activitatea procuraturii în anul 2021. Aprobă prin Dispoziția Procurorului General nr. 22 /8/1 din 21.03.2022.[Accesat: 20.11.2022] Disponibil: http://procuratura.md/file/2022-03-21_RAPORT%20de%20activitate%20FINAL.pdf
6. HADÎRCĂ, I., COPETCHI, S. Calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o normă generală și una specială. În: Revista Națională de Drept, nr.110, 2015, p.31-37. [Accesat: 21.11.2022] Disponibil: <https://uspee.md/wp-content/uploads/2019/04/RND-nr.-11-2015.pdf>.
7. BRÎNZĂ, S., STATI, V. Tendințe jurisprudențiale în aplicarea răspunderii pentru determinarea la sinucidere (art. 150 Cod penal). În: Results of the 13th International Conference: Collection of Research Papers (April 24, 2018). Montreal, Canada: Accent Graphics Communications, 2018.
8. CORCEA, N., FORTUNA, Gh. Sinteza științifică a unor aspecte discutabile în materia răspunderii penale pentru actele de violență în familie În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin Cercetare și Inovare”, 9-10 noiembrie 2017, p.28-31.

9. CORCEA, N. Violența în familie: aspecte juridico-penale. Teza de doctor în drept, Chișinău 2019, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept. [Accesat: 09.11.2022], Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/54878/>
10. ЮНИНА, А.Е. Уголовно-правовой аспект доведения до самоубийства. «Научно-практический электронный журнал Аллея Науки» №12(51) 2020. [Accesat: 10.11.2022] Disponibil: <https://bit.ly/3viAr2o>
11. COMAROVA, O. Determinarea sau înlesnirea sinuciderii (studiu de drept penal). Analele științifice ale USM. Lucrări studențești, ediția 2020.
12. IACUB, I., NANU, V. Suicidul și determinarea la suicid. Legea și viața, 2017, nr. 6. p. 45-51.

343.54:340.134(100-87)

DOI: 10.5281/zenodo.8214878

VIOLENȚA ÎN FAMILIE ÎN LEGISLAȚIA ALTOR STATE

COPEȚCHI Stanislav

doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0003-1822-4953

In the present study is analyzed a comparative study in the matter of the crime of domestic violence. Article 201¹ of the Criminal Code of the Republic of Moldova is analyzed in relation to similar criminal regulations from the legislation of some foreign countries. The legislations of European states are analyzed, such as: Romania, Hungary, Bulgaria, France, Czech Republic, Slovenia, Slovakia, Poland, Denmark, Portugal, Greece, Germany, Latvia, Lithuania etc. Several legislative approaches are highlighted in terms of: defining the crime of domestic violence; establishing the circle of victims of the crime of domestic violence; determining the forms of domestic violence etc. The distinctions between domestic violence, regulated by art. 201¹ of the Criminal Code of the Republic of Moldova, and the corresponding crimes from the legislation of some foreign countries are highlighted.

Key-words: domestic violence, foreign legislation, comparative study, legislative techniques, forms of domestic violence, victim of domestic violence.

Ca și concept, aidoma legiuitorului moldovean, noțiunea „violența în familie” este folosită și în legislația altor state (e.g. România, Slovenia). În Codul penal al Portugaliei, precum și în cel al Ungariei întâlnim o altă noțiune: „violența domestică”. De altfel, cel din urmă termen este folosit în textul Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (*alias* – Convenția de la Istanbul) [1], adoptată la 11.05.2011, semnată de către Republica Moldova la 06 februarie 2017, și ratificată relativ recent, la 14 octombrie 2021. În legislația Cehiei, infracțiunile similare celor de violență în familie, așa cum sunt reglementate la art.201¹ din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM), sunt reunite sub denumirea de „maltratarea persoanei care locuiește într-o reședință comună”.

În multe dintre legislațiile statelor studiate regăsim un *nomen juris* distinct care să incrimineze violența în familie. Cu titlu de exemplu evocăm: Codul penal al României, Codul penal al Cehiei, Codul penal al Poloniei, Codul penal al Slovaciei, Codul penal al Sloveniei, Codul penal al Ungariei, Codul penal al Portugaliei).

Astfel, în legislația României violența în familie este incriminată la art.199 din Codul penal, având următorul conținut: „Dacă faptele prevăzute în art.188, 189 [omorul; omorul calificat] și art.193-195 [lovirea sau alte violențe; vătămarea corporală; lovirea sau vătămările cauzatoare de moarte] sunt săvârșite asupra unui membru de familie, maximul special al pedepsei prevăzute de lege se majorează cu o pătrime [2]”.

În legislația Poloniei, în capitolul XXVI intitulat „Infrațiuni privind familia și obligația de întreținere”, la art.207 este prevăzută răspunderea pentru săvârșirea următoarelor fapte: „abuzul fizic sau psihic a unei persoane apropiate sau a unei alte persoane care se află într-o relație permanentă sau tranzitorie cu făptuitorul sau a unui minor [...]”. La alin.(2) și (3) sunt stipulate și două variante agravate de infrațiune: a) atunci când fapta este comisă cu o cruzime deosebită și, b) dacă în rezultat victima încearcă să se sinucidă. Apropos, ca și în Republica Moldova, în legislația Poloniei există o Lege privind prevenirea violenței în familie, adoptată la 29 iulie 2005.

În alte legislații, nu identificăm un *nomen juris* distinct. În aceste legislații, circumstanța „asupra unui membru de familie” sau alte circumstanțe similare (cu conținut similar) este apreciată pe post de semn calificativ în cadrul unor componente de infrațiune distincte (e.g. în cadrul componentei de omor, de vătămare gravă a sănătății persoanei etc.). Așa model întâlnim în legislația Croației, Franței, Lituaniei, Ducatului de Luxemburg, Maltei etc.

De exemplu, art.221-4 din Codul penal al Franței [3] stabilește răspunderea penală, în formă agravată, pentru omorul săvârșit asupra soțului/soției, ascendenților și descendenților în linie directă sau asupra oricărei alte persoane ce locuiește de obicei la domiciliul făptuitorului; sau pentru omorul săvârșit asupra unui ascendent legitim sau natural sau asupra taților sau mamelor adoptive.

Analogic, în legislația Croației [4] nu regăsim un articol similar cu art.201¹ CP RM. Ca și în cazul Franței în textul mai multor norme incriminatorii sesizăm prezența circumstanței agravante „asupra unui membru de familie” (e.g. uciderea unui membru de familie; vătămarea corporală gravă a unui membru de familie; șantajul asupra unui membru de familie; violul comis asupra unui membru de familie etc.).

În legislația penală a Bulgariei [5], în cadrul mai multor norme de incriminare, este consemnată circumstanța agravantă: „comisă într-o situație de violență în familie” (e.g. la pct.6a alin.(2) art.116 din Codul penal este incriminată fapta de omor comisă într-o situație de violență în familie (apropos, la art.115 din Codul penal este prevăzut omorul intenționat simplu, iar la art.116 din Codul penal – omorul calificat); la pct.5a alin.(2) art.131 din Codul penal este incriminată fapta de vătămare corporală

comisă într-o situație de violență în familie; la alin.(3) art.144a din Codul penal sunt incriminate actele de persecuție săvârșite într-o situație de violență în familie).

De precizat că această agravantă este cuprinsă și în textul altor norme de incriminare, *i.e.* în textul unor norme care protejează în plan principal alte valori sociale (*e.g.* norma de la pct.5a alin.(2) art.142 din Codul penal pedepsește răpirea și lipsirea ilegală de libertate săvârșită într-o situație de violență în familie).

De consemnat că, legiuitorul bulgar, la pct.31 art.93 din Codul penal definește noțiunea „infracțiune comisă într-o situație de violență în familie”. Această definiție a fost introdusă în Codul penal în anul 2019. De altfel, în același an circumstanța agravantă „comisă într-o situație de violență în familie”, a fost înscrisă în textul unor norme speciale a Codului penal. Astfel, prin „infracțiune comisă într-o situație de violență în familie” se înțelege infracțiunea *precedată* [evid. ns.] de exercitarea sistematică a violenței fizice, sexuale sau psihologice, plasarea în dependență financiară, restricționarea forțată a vieții personale, a libertății personale și a drepturilor personale [5].

Remarcăm că violența în familie formează situația-premisă a infracțiunii comise. De pildă, în contextul infracțiunii prevăzute la pct.6a alin.(2) art.116 din Codul penal, violența în familie reprezintă situația-premisă a omorului. Pentru a încadra în tiparul acestei norme se impune ca între victimă și făptuitor, anterior săvârșirii omorului, să fie existat relații caracteristice violenței în familie.

Desigur, această abordare legislativă deosebește textul incriminator înscris în legislația Bulgariei de textul incriminator consemnat în legislația Republicii Moldova.

Mai sesizăm legislații penale în care fenomenului violenței în familie nu se i se acordă o atenție atât de sporită. În aceste legiuri nu întâlnim un *nomen juris* dedicat reglementării răspunderii pentru săvârșirea violenței în familie. Totodată, nici în cadrul unor componente de infracțiune nu întâlnim împrejurarea agravată „asupra unui membru de familie” sau alte semne circumstanțiale agravante similare. În această categorie includem legislațiile penale ale următoarelor state: Cipru, Estonia, Finlanda, Olanda etc.

În unele state, manifestări ale violenței în familie sunt desprinse din normele ce incriminează relele tratamente (*e.g.* în Codul penal al Italiei, al Germaniei, al Danemarcei, al Letoniei).

Bunăoară, art.572 din Codul penal al Italiei stabilește răspunderea pentru „maltratarea unui membru de familie sau a unei persoane cu care conviețuiește sau aflate sub autoritatea sa, sau încredințată făptuitorului din motive de educație, instruire, grijă, supraveghere sau pază [6]”. De menționat că infracțiunea este considerată un delict împotriva familiei.

Similar, la art.213 din Codul penal al Danemarcei este prevăzută fapta „persoanei care, prin neglijare ori prin tratament degradant, produce rele tratament pentru soț/soție, copil ori pentru o persoană sub autoritatea și îngrijirea sa, sub 18 ani, sau pentru un ascendent, rudă sau afin [7]”.

În legislația Letoniei este incriminată „Cruzimea și violența la adresa minorilor”. Este considerată o infracțiune contra minorilor. Respectiv, victimă a acestei infracțiuni poate fi doar minorul. La concret, la art.174 din Codul penal este reglementată răspunderea pentru „aplicarea unor tratamente crude sau violente unui minor, dacă au fost provocate suferințe fizice sau psihice minorului și dacă au fost comise de către persoanele de care victima este dependentă din punct de vedere financiar [8]”.

În cazul legislațiilor ce reglementează distinct faptele de violență în familie, din perspectiva valorii sociale fundamentale protejate, identificăm două abordări. Într-o primă abordare, violența în familie este considerată infracțiune contra familiei (e.g. în legislația Cehiei, Poloniei, Slovaciei). Într-o altă abordare, violența în familie este apreciată drept infracțiune contra sănătății (e.g. în legislația Portugalia) sau contra persoanei, în general (e.g. în legislația României).

Prezintă interes categoriile de persoane ce pot evolua în postura de victimă a infracțiunii de violență în familie. Precizăm că, potrivit legislației moldave, victimă a infracțiunii de violență în familie este „membrul de familie”. În același timp, în acord cu art.133¹ CP RM prin „membru de familie” se are în vedere:

„a) în condiția de conlocuire: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, sub tutelă și curatelă, rudele, afinii lor, soții rudelor, persoanele aflate în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj) sau dintre părinți și copii;

b) în condiția de locuire separată: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, rudele, afinii lor, copiii adoptivi, persoanele aflate sub curatelă, persoanele care se află ori s-au aflat în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj) [9]”.

Merită atenție faptul includerii, în categoria membrilor de familie, a persoanelor aflate în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj) sau dintre părinți și copii (părinții și copii vitregi). De altfel, sesizăm că, în această privință legiuitorul moldav are o poziție similară cu cea a legiuitorului român.

În legislația unor state întâlnim și alte categorii de persoane pasibile să apară în postura de victimă a violenței în familie. De pildă, conform Codului penal al Austriei [10] în această postură poate evolua nu doar partenerul unui parteneriat civil (i.e. concubina/concubinul), ci și fratele/sora partenerului, precum și copilul sau nepotul partenerului civil. La fel, printre altele, și asistenții maternali profesioniști pot fi victime ai violenței în familie.

Potrivit Codului penal al Germaniei [11], victimă a acestei infracțiuni poate fi, *inter alia*, atât partenera/partenerul, cât și logodnica/logodnicul. Asemănător, în legislația Greciei [12] în categoria victimelor pot apărea, inclusiv logodnicii, precum și logodnicele fraților/surorilor.

Conform legislației Croației în calitate de victimă a violenței în familie poate să figureze, între altele, partenerul extraconjugal, inclusiv partenerul de același sex. În legislația acestui stat identificăm o definiție a „membrului de familie” extrem de elaborată.

Similar, conform Codului penal al Portugaliei victimă a violenței domestice poate fi, inclusiv „persoana de același sex sau de sex diferit cu care făptuitorul întreține sau a întreținut o relație amoroasă sau o relație similară celei a soților, chiar și fără a locui împreună [13]”. De asemenea este consemnabil faptul că, la categoria „rude”, doar cea de gradul I poate apărea în postura de victimă a acestei infracțiuni.

În acord cu legislația Cehiei [14] victimă a violenței în familie poate fi (i) ruda apropiată sau (ii) oricare altă persoană cu care făptuitorul locuiește împreună într-o reședință comună. Iar conform Codului penal al Bulgariei în categoria victimelor violenței în familie este inclusă orice altă persoană care locuiește sau a locuit în aceeași gospodărie cu făptuitorul.

Remarcăm abordarea extrem de largă a legiuitorului ceh și, mai ales, a celui bulgar, la definirea victimei violenței în familie.

Marea majoritate a legiuitorilor nu diferențiază răspunderea (prin norme distincte) a violenței în familie săvârșită față de anumite categorii de persoane (e.g. violența domestică comisă în raport cu persoane de gen feminin *versus* violența domestică comisă în raport cu persoane de gen masculin; sau, violența domestică săvârșită față de adulți *versus* violența domestică săvârșită față de minori). Cu titlu de excepție, legiuitorul portughez agravează răspunderea dacă fapta de violență domestică este comisă față de un minor.

În altă privință, din perspectivă comparată interesează formele de exprimare a violenței în familie. În secțiunea 198 din Codul penal al Cehiei este folosit termenul generic „maltratarea persoanei”. Dacă fapta este comisă „prin cruzimi sau metode cauzatoare de suferințe deosebite, atunci răspunderea se agravează [14]”.

Secțiunea 212A din Codul penal al Ungariei [15] (articol ce reglementează răspunderea pentru violența domestică) prevede următoarele forme de exprimare: încălcarea gravă a demnității umane; angajarea într-un comportament degradant și violent; deturnarea sau ascunderea de bunuri din proprietatea conjugală sau comună.

La art.207 din Codul penal al Poloniei [16] (articol similar cu art.201¹ CP RM) sunt prevăzute următoarele două forme de manifestare a violenței: abuzul fizic și

abuzul psihic. În același timp, ca în cazul legislației cehe, răspunderea se agravează atunci când fapta este comisă cu o cruzime deosebită.

În legislația Portugaliei, la art.152 din Codul penal sunt înscrise următoarele modalități normative de exprimare a faptei prejudiciabile: „aplicarea relelor tratamente fizice sau psihice, inclusiv a pedepselor corporale, a privărilor de libertate și a abuzurilor sexuale [13]”. Răspunderea se agravează dacă făptuitorul, suplimentar, „difuzează, prin intermediul internetului sau a altor mijloace de comunicare în masă, date cu caracter personal, în special imagini sau sunete privind viața privată a victimei, fără consimțământul acesteia [13]”.

La art.191 din Codul penal al Sloveniei (întitulat „Violența în familie”) identificăm următoarele modalități de manifestare a faptei prejudiciabile: lovirile; tratarea într-un mod dureros sau degradant; amenințarea cu un atac direct asupra vieții sau a integrității corporale; amenințarea cu scoaterea victimei din reședința comună; limitarea libertății de mișcare; urmărirea victimei; forțarea victimei să muncească sau să renunțe la ocupația sa [17].

În legislația Slovaciei, paragraful 208 din Codul penal reglementează următoarele forme de exprimare a violenței domestice: (i) bătăile repetate, loviturile, provocarea rănilor de diverse tipuri sau a arsurilor, umilirea, ignorarea, urmărirea continuă, amenințările, provocarea fricii sau a stresului prin izolare forțată, șantaj emoțional sau prin alte comportamente inadecvate care pun în pericol sănătatea fizică sau psihică a persoanei în cauză sau siguranța acesteia; (ii) lipsirea sistematică și nejustificată de alimentație, odihnă, somn, îngrijire de bază, îmbrăcăminte, igienă elementară, asistență medicală, locuință sau educație; (iii) obligarea la cerșetorie sau la efectuarea repetată a unor activități care provoacă suferințe fizice sau psihice intense, având în vedere vârsta sau starea de sănătate a victimei; (iv) expunerea repetată la substanțe cu un efect dăunător asupra sănătății; (v) restricționarea nejustificată a accesului la anumite bunuri pe care persoana în cauză are dreptul de a le folosi [18].

În altă ordine de idei, consemnăm că art.201¹ CP RM devine incident chiar și atunci când actul de violență este aplicat de o singură dată. În plan comparat, în funcție de caracterul sistematic sau non-sistematic al violenței aplicate, deosebim două poziții.

Într-o primă orientare, atestăm legislații în care nu se cere caracterul sistematic/repetat al actelor de violență pentru a încadra cele săvârșite în tiparul normei ce incriminează violența în familie. În această listă atribuim: Codul penal al Poloniei, al Cehiei, al Sloveniei, al României, al Portugaliei). De altfel, legiuitorul portughez, chiar punctează în dispoziția normei de incriminare asupra caracterului

necesitar al acestei împrejurări: „Cel care, în mod reiterat sau nu, aplică rele tratamente fizice sau psihice [...] [13]”.

Potrivit unei alte orientări, sesizăm legislații în care se cere caracterul sistematic/repetat al actelor de violență aplicate (e.g. legislația Slovaciei, a Ungariei sau a Bulgariei). De pildă, legiuitorul bulgar definește „infracțiunea comisă într-o situație de violență în familie” ca fiind „infracțiunea precedată de exercitarea sistematică a violenței fizice, sexuale sau psihologice [...]”. Sau secțiunea 212A din Codul penal al Ungariei (articol care pedepsește penal violența domestică) prevede că constituie infracțiune „Fapta persoanei care, în mod regulat [...]”.

Constatăm că, în cazul celor din urmă legislații violența în familie (violența domestică) reprezintă o infracțiune de obicei (de îndeletnicire).

Referințe:

1. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul, la 11 mai 2011. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://rm.coe.int/168046253e>
2. Codul penal al României. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html>
3. Codul penal al Republicii Franceze. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>
4. Codul penal al Republicii Croația. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html>
5. Codul penal al Republicii Bulgaria. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html>
6. Codul penal al Republicii Italia. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html>
7. Codul penal al Regatului Danemarcei. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Danemarca-RO.html>
8. Codul penal al Republicii Letonia. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html>
9. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74
10. Codul penal al Republicii Austria. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html>
11. Codul penal al Republicii Federale Germania. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html>

12. Codul penal al Greciei. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html>
 13. Codul penal al Republicii Portugheze. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Portugalia-RO.html>
 14. Codul penal al Republicii Cehe. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cehia-RO.html>
 15. Codul penal al Ungariei. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Ungaria-RO.html>
 16. Codul penal al Republicii Polone. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Polonia-RO.html>
 17. Codul penal al Republicii Slovenia. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovenia-RO.html>
 18. Codul penal al Republicii Slovace. [Accesat: 14.12.2022] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovacia-RO.html>
-

CZU: 343.549:343.54:341.24

DOI: 10.5281/zenodo.8214970

**EXCEPȚIA DE RISC GRAV CONFORM CONVENȚIEI DE LA HAGA PRIVIND ASPECTELE
CIVILE ALE RĂPIRII INTERNAȚIONALE DE COPII, ÎN CAZURILE DE
VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE**

DONI Valentina

doctorandă, Școala doctorală Științe Juridice,

Universitatea de Stat din Moldova.

ORCID: 0000-0003-0316-0651

This article reflects the application of article 13 of the Hague Convention of the Civil Aspects of International Child Abduction. The serious risk exception protects the child from domestic violence, in cases where the return to the state of habitual residence would have unbearable consequences for the physical, mental integrity or consequences that would otherwise affect the interests of the child.

Keywords: *child, visitation, custody, domestic violence.*

Introducere în polemică

Răpirea internațională de copii poate fi cauzată de fuga din calea violenței domestice. În acest context suntem în situația când un părinte se deplasează ilegal cu copilul peste hotare când celălalt părinte utilizează violență fizică sau psihică asupra sănătății mamei sau copilului. Deci, prin violență domestică îndreptată împotriva unui copil, se diferențiază violența indirectă îndreptată către un părinte sau un alt membru al familiei și afectând copilul, iar violența directă fiind îndreptată împotriva copilului.

Violența asupra copilului reprezintă forme de rele tratamente produse de către părinți sau de orice altă persoană căreia îi este încredințată ocrotirea ori se află în relație de încredere cu copilul. Copiii sunt supuși frecvent diferitor forme de violență în mediul lor familial, ca rezultat această problemă este asociată cu un risc înalt de dezvoltare a problemelor somatice, psihologice, comportamentale și cognitive.

Convenția internațională cu privire la drepturile copilului promovează drepturile copiilor în familie și societate și prevede la art.37 că Statele părți vor garanta că nici un copil nu este supus la tortură, la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. La fel în art.19 Convenția prevede obligația statelor de a lua toate măsurile legislative, administrative, sociale și educative corespunzătoare în vederea protejării copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau abuz, fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv abuz sexual, în timpul cât se află în îngrijirea părinților sau a unuia dintre ei, a

reprezentantului ori reprezentanților legali sau a oricărei persoane căreia i-a fost încredințat. [1]

Legea nr.338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului stabilește statutul juridic al copilului ca subiect independent, prevede asigurarea sănătății fizice și spirituale a copilului, formarea conștiinței lui civice pe baza valorilor naționale și general-umane, acordarea unei griji deosebite și protecții sociale copiilor lipsiți temporar sau permanent de anturajul familial sau care se află în alte condiții nefavorabile sau extreme. Articolul 4 din legea privind drepturile copilului prevede că dreptul copilului la viață și la inviolabilitatea fizică și psihică este garantat, iar protecția drepturilor copilului este asigurată de organele competente respective și de organele de drept. În cadrul art. 6 din lege este stabilit că Statul ocrotește inviolabilitatea persoanei copilului, protejându-l de orice formă de exploatare, discriminare, violență fizică și psihică, neadmițând comportarea plină de cruzime, grosolană, disprețuitoare, insultele și maltrătarile, antrenarea în acțiuni criminale, inițierea în consumul de băuturi alcoolice, folosirea ilicită de substanțe stupefiante și psihotrope, practicarea jocurilor de noroc, cerșetoriei, incitarea sau constrângerea de a practica orice activitate sexuală ilegală, exploatarea în scopul prostituției sau al altei practici sexuale ilegale, în pornografie și în materiale cu caracter pornografic.[2]

Rezultate și discuții

Republica Moldova a aderat la Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii prin Hotărârea Parlamentului nr.1468 din 29.01.1998, fiind în vigoare pentru RM din 01.07.1998.[3] Riscul grav pentru copii de a fi supuși violenței în familie este una dintre excepțiile în temeiul dreptului internațional de la principiul înapoierii copilului în țara reședinței sale obișnuite.

Astfel, conform art.13 lit.b) din Convenția sus numită, prin excepție, autoritatea judiciară sau administrativă a statului solicitat nu este ținută să dispună înapoierea copilului, dacă persoana, instituția sau organismul care se împotrivesc înapoierii sale stabilește că există un risc grav ca înapoierea copilului să-l expună unui pericol fizic sau psihic sau în orice alt chip să-l situeze într-o situație intolerabilă. La aprecierea împrejurărilor vizate, autoritățile juridice sau administrative urmează să țină seama de informațiile puse la dispoziție de autoritatea centrală sau orice altă autoritate competentă a statului în care se află reședința obișnuită a copilului privitor la situația sa socială. [3]

Enumerăm câteva situații de risc grav precum: violența fizică îndreptată direct asupra copilului sau chiar expunerea acestuia la acte de violență intrafamilială, îndreptate de către părintele părăsit împotriva părintelui care a luat copilul; abuz sau exploatare sexuală a copilului; separarea copilului de părintele care l-a luat, de

exemplu în cazul în care acesta din urmă pretinde că nu este în măsură să se întoarcă în statul reședinței obișnuite a copilului din motive de securitate, de sănătate sau de natură economică ori din cauza statutului său de imigrant sau a unei urmăriri penale pendinte în statul reședinței obișnuite a copilului; separarea copilului de frații și surorile sale; preocupări grave în materie de securitate, de educație, de sănătate sau de situație economică care îl privesc pe copil în statul reședinței obișnuite. [4] Menționăm că uneori, riscul grav pentru copil poate avea la bază și pericolul potențial la care părintele care a luat copilul este expus de către părintele părăsit în momentul înapoierii, inclusiv atunci când acest pericol poate afecta în mod semnificativ capacitatea părintelui care a luat copilul de a avea grijă de copil.

Sub aspectul violenței vor fi luate în calcul toate formele ei. Ca probe despre comportamentul violent al părintelui pot servi: caracteristicile eliberate la locul de trai; informațiile deținute de către organul de poliție; copiile sentințelor, deciziilor cu privire la aplicarea sancțiunilor penale sau contravenționale referitor la acte de violență în familie; declarațiile martorilor oculari etc.

Prin prisma art.2 din Legea 45/2007 [5], pot fi tratate ca violență economică, fizică, psihologică, sexuală, spirituală următoarele temeuri stipulate în art. 67 Codul Familiei [6]: eschivarea de la plata pensiei de întreținere, abuzul de drepturile părintești, părintele se comportă cu cruzime față de copil, aplicând violența fizică sau psihică, atentează la inviolabilitatea sexuală a copilului, părintele, prin comportare imorală, influențează negativ asupra copilului, părintele suferă de alcoolism cronic sau de narcomanie, săvârșirea infracțiunilor premeditate contra vieții și sănătății copiilor sau a soțului. Urmează de ținut cont și de faptul că copilului i se pot aduce suferințe și în cazurile în care obiect al infracțiunii poate fi viața sau sănătatea soțului, adică al celuilalt părinte al copilului. În aceste cazuri, la fel, este necesară existența unei sentințe de condamnare a părintelui vinovat. Cazurile în care părintele se comportă cu cruzime față de copil, se pot manifesta prin afectarea integrității morale și fizice a copilului. În cazul în care comportamentul manifestat cu cruzime față de copil se datorează nu părinților, ci altor membri de familie, însă părinții copilului nu se opun acestui comportament întru protejarea lui, aceștia pot fi decăzuți din drepturile părintești în temeiul art.67 Codul Familiei, această situație încadrându-se în rigorile art.67 lit.h), în alte cazuri când aceasta o cer interesele copilului.

Neglijarea copilului, potrivit art.3 din Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, constă în omisiunea sau ignorarea voluntară sau involuntară a responsabilităților privind creșterea și educarea copilului, fapt care pune în pericol dezvoltarea lui fizică, integritatea lui corporală, sănătatea lui fizică sau psihică și poate lua formele: neglijare alimentară – privarea

copilului de hrană sau malnutriția acestuia; neglijare vestimentară – lipsa de îmbrăcăminte și/sau de încălțăminte, în special, a celor necesare pentru perioada rece a anului; neglijare a igienei – nerespectarea normelor generale de igienă personală, condiții de locuit insalubre, care amenință viața sau sănătatea copilului; neglijare medicală – lipsa ori refuzul îngrijirilor medicale necesare pentru protecția vieții, integrității corporale și a sănătății copilului, neadresarea la medici în cazuri de urgență. [7]

Fiecare tip de risc poate fi invocat pe cale de excepție, în mod independent, nu în mod necesar cel expus direct să fie copilul, acceptându-se, în anumite circumstanțe excepționale, ca faptul expunerii părintelui, care a luat copilul, la un pericol fizic sau psihic, să creeze un risc grav ca, prin înapoierea sa, însuși copilul să fie plasat într-o situație intolerabilă. Termenul grav determină riscul, nu pericolul pentru copil, ceea ce înseamnă că riscul trebuie să fie real și să atingă un nivel ridicat pentru a fi caracterizat drept grav. Prin situație intolerabilă, înțelegem aceea a unei împrejurări pe care un copil nu ar trebui să fie nevoit să o suporte. Excepția de risc grav se concentrează asupra situației copilului la momentul înapoierii și asupra eventualității ca situația respectivă să expună copilul la un risc grav.

Desigur, își mențin relevanța și comportamentele sau incidentele din trecut, de violență domestică, dar acestea, nu ar trebui să susțină concluzia că pot fi obținute sau nu măsuri corespunzătoare adecvate și eficace pentru a proteja copilul de riscul grav. În acest fel, dovada existenței unei situații de violență domestică nu este, în sine, suficientă pentru a se stabili existența unui risc grav pentru copil. Astfel, autoritatea competentă să decidă înapoierea sau nu a copilului poate lua în considerare factori precum: efectul violenței domestice asupra copilului la înapoierea sa în statul reședinței obișnuite și posibilitatea ca efectul respectiv să atingă pragul ridicat al excepției de risc grav, date fiind natura, frecvența și intensitatea violenței. În concret, pot exista cazuri în care se poate aprecia că serviciile de poliție și cele sociale care acordă asistență victimelor violenței domestice nu sunt suficiente pentru a oferi protecția corespunzătoare, aptă de a-l feri pe copil de riscul grav, atunci când, de exemplu, din probele administrate rezultă că părintele părăsit a nesocotit de nenumărate ori ordinele de protecție emise. [8, p.165]

Adițional, menționăm că, între statele membre ale Uniunii Europene, aplicarea art.13 alin.(1) lit.b) din Convenție este limitată prin dispozițiile art.11 alin.(4) din Regulamentul nr.2201/2003 care prevăd că: o instanță judecătorească nu poate refuza înapoierea copilului în temeiul art.13 lit.(b) din Convenția de la Haga din 1980 în cazul în care se stabilește că s-au luat măsuri corespunzătoare pentru a asigura protecția copilului după înapoierea sa. [9]

Constatăm totuși faptul că nicio normă nu detaliază modul de verificare a îndeplinirii efective a obligației de a lua măsuri corespunzătoare și nu sunt instituite și garanții efective de control a acestor măsuri privind protecția copilului după înapoierea sa.

În aceeași ordine de idei facem referire la Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Voica c. României se menționează că instanța națională a apreciat că în accepțiunea art.13 alin.(1) lit. b) din Convenția de la Haga, riscul se referă la persoana copilului și nu a părintelui răpitor. În plus, instanța a subliniat că și în ipoteza în care pârâta ar fi reușit să își probeze apărările, această împrejurare nu ar fi fost de natură să conducă la respingerea cererii introductive, ci numai la luarea unor măsuri de cooperare internațională pentru a asigura protecția copiilor după înapoierea lor. Iar obiectivul major al Convenției de la Haga este tocmai crearea unui mijloc eficient de descurajare a răpitorului care pretinde ca acțiunea sa să fie legalizată de autoritățile statului de refugiu. [10]

Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza Voica a constatat că tribunalul București a examinat întreg contextul familial, inclusiv actele de violență comise de tată și s-a raportat la cooperarea internațională pentru a asigura siguranța copiilor în Franța, în conformitate cu principiul încrederii reciproce între statele membre ale UE, conturându-se astfel concluzia că tribunalul a identificat și stabilit, în mod convingător, interesul superior al copiilor, neexistând vreun indiciu de arbitrar în modul în care tribunalul a evaluat acuzațiile de risc grav formulate de reclamantă. [10]

Reținem că, la nivel de examinare efectivă în cazurile de răpiri internaționale de copii, de către unul dintre părinți, care implică și violență domestică, o aplicare corespunzătoare a excepției ar însemna nu numai luarea în considerare a violenței exercitate împotriva copilului, dar și cercetarea impactului violenței din familie asupra sănătății fizice sau psihologice a mamei și cel mai important, analizarea prejudiciilor cauzate copilului.

Continuând menționăm că conform dosarului nr.1347/2009 Curtea de Apel București, decizia civilă nr. 1131 se prezintă că, instanța de fond a constatat că pârâta nu a făcut dovada existenței unui risc grav, actual sau iminent de a-l expune pe minor unui pericol fizic sau psihic prin înapoierea sa la reședința obișnuită din Italia. Astfel, în cauză nu a fost probată săvârșirea de către reclamant a vreunei fapte penale în condițiile legii italiene, în sensul că ar fi consumator de droguri și că ar avea mai multe acțiuni penale în curs de soluționare. [11]

Ce merită atenție este faptul că pârâta a arătat că, în ultima vreme nu a avut loc de muncă în Italia, că soțul său nu îi acorda niciun sprijin material nici ei și nici copilului și că, în raport de această situație și de conjunctura relațiilor dintre cetățenii

români și cei italieni, a fost nevoită să revină în țară, împreună cu copilul. [11] Prin acest fapt, se prezintă riscul grav sub aspectul efectelor economice.

Atitudinea violentă a tatălui minorului nu justifică pronunțarea unei decizii de neînapoiere pentru motivul prevăzut la art.13 alin.(1) lit.b) din Convenție, având în vedere, pe de-o parte, că nu sunt dovedite, iar, pe de altă parte, că nu sunt relevante din perspectiva litigiului de față, întrucât nu se referă la violențe fizice sau psihice exercitate asupra copilului, de natură a-i pricinui traume severe așa încât înapoierea sa la reședința obișnuită să constituie un risc grav. [11] Deci, constatăm aceeași interpretare asupra probării riscului grav ca în cauza Voica c. României.

Un alt caz ce prezintă interes este decizia civilă nr.952, Curtea de Apel în care pârâta a indicat că în cazul în care s-ar dispune înapoierea minorei în Canada, aceasta ar fi supusă unui real pericol, încălcându-se prevederile art.13 din Convenție, dat fiind că reclamantului îi rămâne doar o sumă de 300 de dolari, insuficientă pentru a asigura traiul zilnic al acestuia și al minorei, ori pentru a angaja o bonă. Spre deosebire de acesta, pârâta deține condiții superioare, având un program de lucru normal, de opt ore, în cursul săptămâni minora fiind în îngrijirea unei supravegheate de buncii materni, iar veniturile nete ale mamei fiind de 3.000 lei lunar, neafectate de vreun împrumut bancar sau altfel de obligații. Determinant în luarea deciziei de către instanță îl constituie faptul că minora s-a integrat în noul său mediu, bucurându-se de o atenție deosebită și sprijin în familia bunicilor materni, alături de care locuiește cu mama sa, în acest sens fiind și concluziile autorității tutelare. [12]

În cauză sunt îndeplinite condițiile de excepție prevăzute de art.13 din Convenție. Chiar dacă din probatoriul administrat nu rezultă faptul că ar exista un risc grav ca înapoierea minorei în Canada s-o expună unui pericol care să-i afecteze dezvoltarea, având în vedere vârsta acesteia și atașamentul puternic față de mamă, faptul că nu a fost răpită și că familia din România îi oferă toate condițiile, Curtea apreciază că este în interesul superior al minorei să nu fie înapoiată în Canada la reședința sa obișnuită, fără ca prin aceasta să se pună în dezbatere fondul dreptului privind încredințarea. [12]

Referindu-ne și la Hotărârea CJUE din 19.09.2018 în cauzele conexe C-325/18 PPU și C-375/18 PPU ce țin de înapoierea în Regatul Unit a trei copii minori, deplasați în Irlanda de către părinți pentru a evita o punere sub tutelă a acestor copii. Consiliul comitatului Hampshire, își exprimase deja în acest sens îngrijorarea în ceea ce privește această familie, în special în considerarea nivelului de igienă în sânul căminului, a capacității părinților de a gestiona comportamentul copiilor lor, a violenței domestice în cursul unor relații anterioare și a problemelor de toxicomanie.[13]

La 08.09.2017, Înalta Curte de Justiție (Anglia și Țara Galilor), Regatul Unit a emis o ordonanță de punere sub tutelă judiciară a celor trei copii, care atribuia drepturile privind încredințarea în favoarea Consiliul comitatului Hampshire și care cuprindea un ordin de înapoiere a celor trei copii. La 21.09.2017, Înalta Curte, Irlanda a adoptat o ordonanță în conformitate cu capitolul III din Regulamentul nr. 2201/2003, recunoscând ordonanța de punere sub tutelă și dispunând ca această decizie „să fie executată pe acest teritoriu”. În aceeași zi, cei trei copii au fost predați lucrătorilor sociali ai Consiliul comitatului Hampshire și s-au înapoiat în Regatul Unit.[13]

Cererea de înapoiere a celor trei copii nu a fost întemeiată pe Convenția de la Haga din 1980. Astfel, din art.60 din Regulamentul nr. 2201/2003, reiese că acest regulament prevalează asupra Convenției de la Haga din 1980. Deci, un titular al răspunderii părintești poate solicita recunoașterea și executarea unei hotărâri judecătorești referitoare la autoritatea părintească și la înapoierea de copii adoptate de o instanță competentă chiar dacă nu a formulat cerere de înapoiere întemeiată pe Convenția de la Haga din 1980.

Concluzii

În concluzie, menționăm că, excepția de risc grav permite neînapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și neacordarea dreptului de vizită părintelui părăsit în cazurile de violență în familie sub formă de violență fizică, psihică sau violență care în alt mod îi afectează integritatea fizică, economică, spirituală, psihică și dreptul la un mediu de viață sănătos și armonios.

La fel, constatăm că instanțele de judecată trebuie să analizeze toate circumstanțele pe care le invocă părțile și să aprecieze atât gradul de pericol pentru interesele superioare ale copilului, cât și măsurile de protecție pe care le pot asigura autoritățile statului reședinței obișnuite a copilului. Acest mecanism permițând înlăturarea consecințelor negative ale violenței în familie asupra copiilor.

Neînapoierea copilului în statul reședinței obișnuite trebuie aplicat doar ca excepție și doar atunci când există probe a violenței, a pericolului real și potențial, cât și când nu sunt posibile de aplicat măsuri de protecție și asigurare a siguranței copilului. De asemenea, aplicarea excepției de risc grav nu trebuie interpretată ca o nișă de eludare a prevederilor ce țin de înapoierea copilului în statul reședinței sale obișnuite și asigurarea dreptului de vizită.

În cazul aplicării excepției de risc grav trebuie luate în considerare interesele superioare ale copilului în coraport cu drepturile la viața privată și de familie a părinților sau a unor alte persoane în îngrijirea cărora se află copilul.

Referințe:

1. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului nr.52 din 20.11.1989, în vigoare pentru RM din 25.02.1993. În: *Tratate Internaționale*, 1998, nr.1, art.52. [Accesat: 27.11.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115568&lang=ro
2. Legea nr.338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. În: *Monitorul Oficial*, 1995, nr.13, art.127. [Accesat: 27.11.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94939&lang=ro
3. Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii nr. 67 din 25.10.1980. În vigoare pentru RM din 01.07.1998, Hotărârea Parlamentului nr.1468 din 29.01.1998. În: *Tratate Internaționale*, 1999, nr.15, art.67. [Accesat: 27.11.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118015&lang=ro
4. Ghid de bune practici în baza Convenției de la Haga de Drept Internațional Privat din 25.10.1980 asupra aspectelor civile ale răăpirii internaționale de copii, partea a VI art.13, alin.(1), lit.b). [Accesat: 27.11.2022] Disponibil: <https://assets.hcch.net/docs/1ce59177-b1e6-4811-8433-c1d47e10c3f4.pdf>
5. Legea nr.45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. În: *Monitorul Oficial*, 2008, nr.55-56, art.178. [Accesat: 27.11.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122823&lang=ro#
6. Codul Familiei Republicii Moldova nr. 1316 din 16.10.2000. În: *Monitorul Oficial*, 2001, nr.47-48, art.210. [Accesat: 27.11.2022] Disponibil https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134444&lang=ro#
7. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr.140 din 14.06.2013. În: *Monitorul Oficial*, 2013, nr.167-172 art.534. [Accesat: 27.11.2022] Disponibil https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133290&lang=ro#
8. SPÎRCHEZ, G.-B. Interpretarea și aplicarea practică a excepției de risc grav, prevăzută de art.13 alin.(1) lit.b) din Convenția de la Haga, asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, în cazurile de violență domestică. În: *Revista Universul Juridic* nr.4, aprilie 2022, p.165. [Accesat: 29.11.2022] Disponibil: https://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2022/06/12_Rvista_Universul_Juridic_nr_4-2022_PAGINAT_BT_Spirchez.pdf
9. Regulamentul nr.2201/2003 CE al Consiliului din 27.11.2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului CE nr.1347/2000. [Accesat: 27.11.2022] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32003R2201>

10. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Voica c. României. [Accesat: 05.12.2022] Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22\%22CASE%20OF%20VOICA%20v.%20ROMANIA%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-203630%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22\%22CASE%20OF%20VOICA%20v.%20ROMANIA%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-203630%22]})
 11. Curtea de Apel București, secția a III-a civilă și pentru cauze cu minori și familie, decizia civilă nr. 1131. [Accesat: 05.12.2022] Disponibil: <https://legeaz.net/spete-civil-minori-familie/rapire-internationala-de-copii-1131-2009-qxx>
 12. Decizia civilă nr.952, Curtea de Apel secția a III-a civilă și pentru cauze cu minori și familie. [Accesat: 05.12.2022] Disponibil: <https://legeaz.net/spete-civil-minori-familie/rapire-internationala-de-copii-952-2009-xhd>
 13. Hotărârea CJUE din 19.09.2018 în cauzele conexate C-325/18 PPU și C-375/18 PPU. [Accesat: 05.12.2022] Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=205877&doclang=RO>
-

CZU 343.54:343.12

DOI: 10.5281/zenodo.8215074

VIOLENȚA ÎN FAMILIE – MOTIV DE ÎNCEPERE A URMĂRIIRII PENALE

DONICĂ Ina

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-3199-9430

It motivates me to address this topic because a large part of our society does not know, does not realize how serious the problem in the family is and what negative consequences it can lead to for both the victim and the aggressor. The need to inform as massively and operatively as possible the people who are the victims of family violence, about the methods of defense against the family aggressor, the initiation of criminal prosecution, the responsibility and the punishment that the aggressor will bear according to the legislation in force. The normative framework offers us enough legal tools to counteract this phenomenon with very deep roots appearing since the ancient period. Violence against women and violence in the family prevails all over the world in Republic of Moldova it is far from an exception, studies and data based on a limited number of surveys reveal not only the existence of phenomenon of violence against women but also a significant increase in violence marked by the high level of poverty unstable political situation and imperfect legal systems.

Keywords: *violence, aggressor, sexual, verbal, emotions, family, prosecution, punishment, victim, poverty, defense.*

Mă motivează să abordez anume această tematică deoarece o mare parte din societatea noastră nu cunoaște sau dacă cunoaște nu conștientizează cât de gravă este violența în familie și la ce consecințe negative atât pentru victimă cât și pentru agresor poate duce. Necesitatea de a informa cât mai masiv și operativ persoanele care sunt victimele violenței în familie despre metodele de apărare împotriva agresorului familial, începerea urmăririi penale, răspunderea și pedeapsa care o va purta agresorul conform legislației în vigoare. Cadru normativ ne oferă destule instrumente legale ,pentru a contracara acest fenomen cu rădăcini foarte adânci apărute încă din perioada antică. Violența față de femei și violența în familie prevalează în întreaga lume și Republica Moldova nici pe departe nu este o excepție, studiile și datele bazate pe un număr limitat de sondaje relevă nu numai existența fenomenului violenței față de femei ci și o creștere de amploare a violenței marcată de nivelul înalt de sărăcie, situație politică instabilă și sisteme juridice imperfecte.

Cunoaștem că celula de bază a societății a fost și va fi familia din originea latină a termenului familia provine de la cuvântul „famulus –sclav de casa – o interpretare

eronată pe vremea aceea dar care a lăsat urme și în ziua de astăzi. În trecut familia era proprietatea bărbatului – pater familias, soția, copii fiind considerați o proprietate subordonată care nu aveau drepturi ci doar obligații. Din păcate acestea erau valorile greșite în care credeau oamenii zi de zi. Era o violență deghizată în normalitate și se transmitea de la o generație la alta. Violența reprezintă de fapt o acțiune ilegală și intenționată asupra corpului și sau psihicului unei persoane săvârșită contrar sau în pofida voinței victimei cauzându-i un prejudiciu considerabil sau punând victima în pericol.

La ziua de astăzi avem o mulțime de norme internaționale și naționale care apară interesele victimei violenței în familie. Una din aceste norme juridice internaționale este Convenția Europeană a drepturilor Omului [1] la care Republica Moldova face parte din 12 septembrie 1997. Este principalul instrument elaborat în cadrul Consiliului Europei pentru garantarea drepturilor fundamentale ale omului. Conform înțelegerii statele semnatare ale convenției au obligația sa nu încalce drepturile și obligațiile garantate și să asigure o protecție judiciară cât mai adecvată.

Atunci când la nivel național drepturile sunt lezate de nenumărate ori și înfăptuirea justiției nu este în strictă conformitate cu legislația victimele violenței în familie nu au altă ieșire decât să se adreseze Curții Europene a drepturilor Omului. Avem bine cunoscut în practica CEDO cauza Mudric versus Republica Moldova [2] cererea înregistrată cu nr.74839/10, în care Lidia Mudric în vârstă de 72 de ani era bătută sistematic de fostul ei soț care a și intrat ilegal în casa ei, a bătut-o și a rămas să trăiască fără permisiune, conform Hotărârii de la Strasbourg din 16 iulie 2013, devenită definitivă, a obligat statul Republica Moldova să achite un prejudiciu moral de 15.000 EUR (cincisprezece mii euro), plus 2.500 EUR (doua mii una sută cincizeci euro) cu titlu de costuri și cheltuieli. Să nu fi fost omisiunea autorităților de a-i acorda prompt protecție victimei violenței în familie prin executarea ordonanțelor de protecție nu era sa fie luată aceasta hotărâre prin care sa reținut violarea art. 14 coroborat cu art. 3 din Convenție.

Pe lângă această cauză mai sunt o mulțime de situații similare prin care sa făcut dreptate la curte cum ar fi cauza Eremia și Alții versus Republicii Moldova [3] cererea nr. 3564 din 28.05.2013, unde în fapt Lilea Eremia și fiicele sale minore erau de asemenea agresate sistematic de fostul soț, tatăl copiilor. Avocata reclamantelor susține că în ambele cazuri din partea victimelor au existat nenumărate plângeri la poliție și la procuratura, dar acestea nu le-au oferit protecția solicitată, la fel ordonanțele emise de judecată nu au fost executate. Curtea a hotărât că a avut loc o violare a art.3 și art. 8 din Convenție și a obligat statul RM la plata unei sume de 15.000 euro cu titlul de prejudiciu moral plus 2100 (euro) cu titlu de costuri și cheltuieli.

Totuși Republica Moldova a făcut un pas important când președintele a promulgat Legea cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. Un decret în acest sens a fost semnat la 19 octombrie 2022, Convenția a fost ratificată de Parlamentul Republicii Moldova în lectura finală și ca rezultat Moldova devine al 35-lea stat Membru al Consiliului Europei care ratifică acest document, cunoscut și sub numele de Convenția de la Istanbul. [4] Tratatul include 81 de articole cu prevederi prin care statele părți asigură prevenirea și combaterea violenței în potrivea femeilor și a violenței în familie, protejării victimelor, urmării penale a infractorilor și a adoptării politicilor integrate.

La nivel național avem mai multe legi care protejează victima violenței în familie, pe primul loc este Constituția Republicii Moldova [5] unde în art. 28 e scris negru pe alb și se spune că „Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată „sau art. 47” Dreptul la asistență și protecție socială „art. 50” Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor. Toate aceste drepturi sunt reflectate de legea supremă a Republicii Moldova dar în nenumărate rânduri sunt încălcate de către persoane fizice cât și de autoritățile competente să apere drepturile fundamentale ale omului.

În ultimii ani, Republica Moldova a realizat mai multe acțiuni orientate spre reducerea incidenței violenței în familie și împotriva femeilor, unele dintre cele mai importante fiind adoptarea Legii nr. 45/2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie [6] ea stabilește bazele juridice și organizatorice ale activității de prevenire și combatere a violenței în familie, autoritățile și instituțiile abilitate de prevenire și combatere, mecanismul de sesizare și soluționare a cauzelor violenței în familie.

Conform textului legii Putem deosebi mai multe tipuri de violență despre care este mențione în lege violența fizică ce rezultă în cauzarea vătămarilor corporale, durere sau leziuni, violența sexuală-viol și alte abuzuri, violența psihologică care după părerea mea nu este mai puțin gravă deoarece poate trauma victima în așa fel ca rezultat să recurgă la sinucidere sau chiar să săvârșască o infracțiune cum ar fi omorul săvârșit în stare de afect sau intenționat a agresorului sau a agresorilor în caz că sunt mai mulți. Societatea mai puțin cunoaște despre alte două forme de violență despre care se face mențiune în lege - cea economică și spirituală - care au și ele un impact negativ asupra societății cum ar fi de exemplu impunerea unui sistem de valori personal inacceptabile sau limitarea accesului persoanei la resurse (transport, baie, alimentație, îmbrăcăminte) Femeile sunt victime a violenței în familie în 95% de cazuri din 100 % au statut de victimă conform sondajului de unde concluzionăm că atacul agresiv, direct și imoral vine din partea bărbaților (aceștia fiind soți, tați, fii).

Răspunderea penală pentru actele de violență în familie o regăsim în art. 201¹ Cod Penal [7] unde violența în familie este descrisă ca o acțiune sau o inacțiune intenționată manifestată fizic sau verbal comisă de un membru al familiei asupra altui membru „Deci în așa situație neplăcută și tragică autoritățile îndeamnă victimele care în unele cazuri de fapt nici nu cunosc ca au așa calitate sau dacă cunosc și nu doresc să facă public situațiile problematice cu care se confruntă zi de zi, să depună o sesizare scrisă sau verbală sau măcar o înștiințare telefonică la numărul - 112.

Anunțarea despre actele de violență în familie inclusiv încălcarea ordonanței de protecție care conform statisticii se încalcă foarte des de către agresori. Organul de constatare va întocmi un raport de autosesizare și în cazul în care informațiile sunt comunicate prin intermediu internetului, fax, telefax, mass media...în cazul în care rezultă bănuiala rezonabilă ca a fost săvârșită infracțiunea descrisă în art. 201¹ Cod Penal raportul va fi înregistrat imediat dar nu mai târziu de 24 de ore în Registrul de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni a serviciului de gardă al Inspectoratului de Poliție teritorial pentru începerea procesului penal. Acțiunile procesuale se efectuează în conformitate cu prevederile art. 273 alin (1), (2), (3), (4) Cod de Procedură Penală [8] reținerea făptuitorului este prima acțiune procesuală care de obicei este cea mai dramatică parte din proces atât pentru agresor cât și pentru victimă. Reținerea este permisă în baza art. 165 alin. 2 și art. 166 din Codul de Procedură Penală când există temeiuri de a bănuși că agresorul a săvârșit o infracțiune pentru care legea prevede privațiunea de libertate pe un termen mai mare de un an. Reținerea este necesară în cazuri ce nu suferă amânare scopul ei principal fiind prevenirea unui comportament inadecvat și nedorit.

Agresorul în multe cazuri devine și mai agitat atunci când este bănușit de o astfel de infracțiune, iar victima la rândul său încearcă să îl ajute implorând colaboratorii poliției să nu îl aresteze. Altă acțiune este ridicarea corpurilor delictive dacă sunt, și la fel se solicită informațiile și documentele necesare pentru constatare infracțiunii, citarea persoanelor care dețin ceva informații (vecini, rude, autoritățile publice locale, și declarațiile lor. Se evaluează paguba plus alte acțiuni ce nu suferă amânare. Toate actele de constatare întocmite cu mijloacele de probă consemnate se predau în termen de 24 de ore de către organele de constatare din cadrul poliției către organul de urmărire penală. Făptuitorul reținut este predat dar nu mai târziu de 3 ore de la momentul reținerii organului de urmăririi penale.

În conformitate cu exigențele art. 274, alin (1) Cod de Procedură Penală organul de urmărire penală sesizat în modul prevăzut de art. 262 și art. 273 Cod de Procedură Penală dispune în termen de 30 de zile prin ordonanță începerea urmăririi penale în cazul în care din cuprinsul actului de sesizare sau a actului de constatare rezultă o

bănuială rezonabilă ca a fost săvârșită o infracțiune ca urmare se informează persoana care a depus această sesizare sau organul respectiv. Dacă ne confruntăm cu situației când victima nu dorește nici de cum să depună plângerea fiind din start amenințată de agresor cu răfuiala fizică organul de urmărire penală este în drept să inițieze urmărirea penală la fel și polițistul poate documenta cazul fără participarea victimei.

În ceea ce privește agresorii minori care prezintă o atenție sporită Codul de Procedură penală prevede că urmărirea penală, judecarea precum și punerea în executare a hotărârilor judecătorești se efectuează potrivit procedurii generale, limita de vârstă de la care survine răspunderea penală a persoanei fizice pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 201¹ Cod penal este de 16 ani, minorul care are vârsta cuprinsă între 14 și 16 poartă răspundere penală numai pentru săvârșirea infracțiunilor indicate expres în art. 21 alin (2) Cod penal. Pedepsa penala stipulata în art. 201¹ alin. (1) Cod penal prevede pedeapsa cu munca neremunerata în folosul comunității de la 150-180 de ore sau cu închisoarea de până la 3 ani, prevederile alin (2) pedeapsa cu muncă neremunerata în folosul comunității de la 180-240 de ore sau cu închisoarea de la 1-6 ani, alin (3) prevede doar închisoarea de la 6-12 ani, alin (4) închisoarea de la 12 la 15 ani.

Toate aceste sancțiuni sunt îndreptate spre corectarea și pedepsirea persoanelor care se fac vinovate de aplicarea violentei în familie, și mai mult ca atât aș menționa faptul ca nu sunt deloc aspre aceste sancțiuni față de impactul negativ care îl au asupra societății și nimic nu poate fi mai grav decât afectul psihologic și fizic care aceste persoane l-au îndreptat spre cele mai dragi și mai apropiate persoane - familia.

Violența împotriva femeii în familie este un rezultat al inegalității de gen care sunt acceptate socialmente și din păcate rămân pe larg nesoluționate. Nivelul de cunoștințe cu privire la cadrul legal existent și serviciile de sprijin pentru victime este foarte redus în Moldova, 80 % din femeile intervievate cunosc despre faptul că violența în familie este o infracțiune dar doar jumătate din ele au auzit despre existența Legii nr. 45. Femeile din mediu rural și femeile mai în vârstă sunt cel mai puțin informate, aceste constatări ne aduc la concluzia că trebuie luate măsuri necesare pentru a spori nivelul de conștientizare în rândul tuturor femeilor mai cu seamă spre femeile din mediu rural. La fel agresorii nu dispun de cunoștințe necesare despre faptul că violența în familie este o infracțiune precum și despre prevederile Legii nr. 45, aceasta reprezintă o deficiență importantă care trebuie să fie abordată oferind bărbaților diferite activități cu caracter educațional care ar spori nivelul de conștientizare.

Victimele au accentuat o tendință clară unde invocă că este o lipsă de interes din partea autorităților iar teama că vor apela și nu vor fi ajutate înlesnește dorința victimei de nu a mai apela la ajutor. Conform Legii nr. 45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie art. 12 alin (5) Poliția este obligată să răspundă imediat la comunicările despre cazurile de violență și să nu subestimeze importanța acțiunilor de contracarare a oricăror forme de violență în familie. Dacă dorim cu adevărat să ajutăm victimele violenței în familie trebuie să înțelegem de ce ele nu sunt mulțumite de sprijinul, ajutorul oferit de organele competente și să găsim acea lacună care face inefficientă lupta împotriva violenței în familie.

Referințe:

1. Convenția Europeană a drepturilor Omului. [Accesat 19.11.2022] Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
2. Cauza Mudric vs Republica Moldova. [Accesat 21.11.2022] Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/03/MUDRIC-RO.pdf>
3. Cauza Eremia vs Republica Moldova. [Accesat 21.11.2022] Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Eremia-%C8%99i-al%C8%9Bii-%C3%AEmpotriva-Republicii-Moldova.pdf>
4. Convenția de la Istanbul. [Accesat 20.11.2022] Disponibil: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list>
5. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994
6. Legea nr 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova , 18.03.2008 nr. 55-56
7. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 cu modificările din 14-04-2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29-07-22 nr. 72-74 art. 201 ¹
8. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova , 05-11-2013, nr.248-251,art. 273

CZU: 343.54:343.85(478)

DOI: 10.5281/ZENODO.8218761

IMPEDIMENTE DE FAPT ȘI DE DREPT ÎN PREVENIREA ȘI COMBATEREA FENOMENULUI DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

DUMNEANU-SPÎNU Ludmila

doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-0195-8267

The prevention and combating of domestic violence are part of the national policy to protect and support the family and it also represents an important issue related to public health. For the consolidation, protection and support of the family, for the ensurance of all fundamental legislative principles, acknowledging the fact that the equality of gender between women and men constitutes the key-element in combating violence against women, the fact that domestic violence affects women in a disproportional way, but also the fact that children and men can also be victims of violence.

Key words: domestic violence, prevention, combating, measures, protection programmes, primary prevention

Reținem un factor important relativ subiectului în dezvăluire că constant Republica Moldova ține activ subiectul prevenirii și combaterii violenței în familie atât în jurisprudență, precum și în legislație.

Parlamentul Republicii Moldova a adoptat la 01.03.2007 *Legea nr. 45 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*. Evident că evoluția evenimentelor nu a început din acest moment, anumite activități au fost concentrate mai devreme.

Politica statului RM cu privire la acest subiect este enunțată public și în mod oficial (n.a. în preambolul legii citate) - *prevenirea și combaterea violenței în familie fac parte din politica națională de ocrotire și sprijinire a familiei și reprezintă o importantă problemă de sănătate publică. Pentru consolidarea, ocrotirea și sprijinirea familiei, pentru asigurarea respectării principiilor fundamentale ale legislației cu privire la familie, recunoscînd faptul că realizarea egalității de gen între femei și bărbați constituie elementul-cheie în prevenirea violenței asupra femeilor, faptul că violența în familie afectează femeile în mod disproporționat, dar și faptul că și copiii și bărbații pot fi de asemenea victime ale violenței*, [1].

Menționăm că comunitatea juridică din țară, dar și cea din afară, este destul de receptivă privind procesul de prevenire și combatere a violenței în familie. Explicațiile cel puțin pe interior stau cam așa: din tradiție *”femeia să asculte de bărbat”* sau *”ce*

nu se întâmplă în familie” altele, am conștientizat că, ca rezultat, ne-am pomenit cu încă un alt tip de fenomen – violența în familie. Astfel, chiar și în conjunctura unor acte emise de autorități cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie din punct de vedere al aplicării pe domeniul dreptului penal, constatăm impedimente în acest proces anevoios.

Și cel dintâi, tocmai că constituie cel ce îl desemnăm prin termenul – tradiții și obiceiuri.

Societatea autohtonă încă mai blochează și opune rezistență conformării prevederilor legale în eradicarea acestui fenomen. Mai grav, acest proces întâmpină rezistență și din partea unor reprezentanți ai autorităților care au drept oblicații și competențe, de fapt, să aplice buchia legii așa cum a instituit-o legiuitorul.

Indiferent, de câte blocaje sau forme de exprimare a rezistenței sunt semnalate, schimbările și politica actuală în acest sector trebuie continuate și accelerate.

Or actuala politică instituită în vederea prevenirii și combaterii oricăror forme de exprimare a violenței în familie, este în interesul cetățeanului, societății în totalitate, convețuirii sociale, dar și pentru a restabili încrederea în valorile de familie.

Suntem părținători acestei politice, o împărtășim și credem că în acest proces complex, trebuie să convingem prin susținere și implicare mai amplă, constructivă, în mod special din partea tuturor actorilor implicați în acest proces.

Mai credem că contextul actual pe acest segment, este încă complicat.

Or deaceea, cu certitudine, urmează continuitatea acțiunilor de prevenire și combatere, pe toate domeniile implicate: funcționarea mecanismului coercitiv în toate cazurile de abuz în familie, fără excepții, verificarea și promovarea unor actori integri în tot acest proces, revizuirea constantă a legislației pe acest segment pentru a asigura funcționalitatea mecanismului enunțat, simplificarea și accelerarea procedurilor de examinarea cauzelor penale și non-penale de violență în familie, digitalizarea pe segmentul dat și multe altele.

Experiența în domeniu, înregistrează și la momentul actual diverse încercări de așa-zisă „anihilare”, ce urmărește neînregistrarea și examinarea în modul stabilit de legislație a diferitor forme de violență în familie. Uneori, reprezentanții poliției recurg la manevre de convingere a victimelor să nu depună plângeri sau să denunțe acte de violență în familie or creează impedimente de ordin procesual: distrugeri de probe, neacumularea de probe, tergiversare sau altele.

O mare importanță în acest proces îl reprezintă prevenirea primară: măsuri, programe, inițiative care vizează victimele violenței în familie, în mod special copiii ce nu au fost vreodată implicați în sistemul de justiție penală, dar și despre atribuțiile polițistului la etapa prevenției primare.

Străduințe insistente pe specificațiile atribuțiilor polițistului la etapa prevenției secundare și terțiare și menționarea instituțiilor și profesioniștilor implicați în implementarea activităților de prevenire a violenței în familie.

Procesul ar culmina prin acțiuni de evaluare a serviciilor de prevenire a violenței în familie în toate domeniile implicate în acest proces. Aceasta ar avea drept scop identificarea practicilor pozitive și dificultăților întâlnite în acest proces, de instituțiile publice și private cu referire la îmbunătățirea mecanismului de prevenire a violenței în familie.

Am formulat unele recomandări, considerându-le ca fortificatoare în această activitate: adoptarea unui planu operațional (de către instituția centrală responsabilă și instituțiile atrase/implicate) de prevenire a violenței în familie pentru anumit an calendaristic; revizuirea și specificarea în regulamente și fișe de post ale specialiștilor a atribuțiilor specifice în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie; elaborarea, adoptarea de către instituțiile centrale a instrucțiunilor metodologice pentru fiecare categorie de specialiști și, după caz, instruirea specialiștilor. Marea majoritate a tratatelor internaționale accentuează și prioritizează necesitatea și obligativitatea statului parte de a asigura activitățile de consolidare a capacităților profesioniștilor pe dimensiunea acoperită de tratat.

Pe parcursul a câtorva decenii, Misiunea OSCE în Moldova a susținut un șir de activități de informare a publicului privind efectele devastatoare ale violenței în familie asupra vieții partenerilor de căsătorie, a copiilor, membrilor familiei extinse și a societății în întregime. Spectacolul CASA M., care se bazează pe relatările veridice ale victimelor violenței în familie, a fost jucat în orașele și satele Republicii Moldova pe parcursul mai multor ani. Misiunea OSCE în continuare, organizează seminare de instruire pentru reprezentanții organelor de drept în domeniul implementării eficiente a ordonanțelor de protecție în cazurile de violență în familie.

Cu toate acestea, studiile arată că în Republica Moldova fiecare a patra femeie este supusă unei forme anumite de violență în familie, în timp ce numărul ordonanțelor de protecție emise și executate este în creștere [2].

Din Raportul anual al Ministerului Sănătății și Protecției Sociale pe anul 2020 cu privire la violența în familie și violența față de femei *”Anul 2020 a oferit omenirii o provocare unică și enormă după caracterul său geografic, social și economic – pandemia Covid 19, care a destorsionat bunul mers al vieții oamenilor, statelor. Măsurile de restricție impuse de întreaga lume pentru a reduce răspîndirea Covid 19 au impactat grav siguranța și drepturile victimelor violenței în familie, pentru care și mai înainte mediul casnic nu era prietenos dar pe perioada pandemică a devenit și mai periculos, plin de frică, insecuritate și incertitudine. Măsurile impuse pentru a ocroti*

oamenii de acest virus, recanalizările resurselor financiare naționale și internaționale spre sistemul de sănătate pentru a face față situației și a stopa pandemia, restricțiile de circulație impuse au oferit agresorilor familiali putere și control suplimentar” [3].

Astfel, un alt impediment înregistrat privind reușita în procesul de prevenire și combatere a violenței în familie a fost nefericitul eveniment Covid-19.

În conjunctura creată la nivel local, dar și global victimele nu au solicitat asistența potrivită pe motiv de frică de contagiune, limitarea a circulației, minimalizare a activității serviciilor specializate, deoarece nu erau siguri și familiarizați cum să gestioneze riscul de infectare.

Mai mult, că consecințele economice în rezultatul pandemiei, inclusiv pierderea locurilor de muncă sau a veniturilor, la fel a afectat grav femeile prin faptul că au creat sau chiar au exacerbat dependența financiară a acestora față de partenerul de viață, care deseori s-a adeverit a fi violent, scăzând-le astfel pofta de a părăsi agresorii.

Un eveniment important în contextual prezentelor discuție îl constituie – semnarea *Convenției Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței față de femei și violenței în familie (Convenția de la Istanbul)* în data de 6 februarie 2017, care a marcat asumarea angajamentului Guvernului de inițiere a procesului de armonizare a legislației naționale la Tratatul menționat.

Urmare acestui eveniment, procesul a continuat prin realizarea a două Rapoarte analitice realizate cu suportul societății civile:

1. Raportul privind compatibilitatea legislației RM cu Convenția de la Istanbul.

2. Raportul de analiză comparativă a normelor penale naționale referitoare la infracțiunile privind viața sexuală vizavi de standardele în domeniu oferite de Convenția de la Istanbul, Statutul Curții Penale Internaționale (Statutul Curții de la Roma), Convenția Lanzarote.

Ulterior, au fost elaborate și prezentate mai multe proiecte de legi, care asigură parțial armonizarea legislației naționale la prevederile internaționale pe domeniu, proiecte finalizate sau în proces de finalitate.

Constatăm că sectorul cercetării este abundent de multiple noțiuni, termeni, expresii.

Este de menționat, că un alt impediment ar constitui incertitudinea în interpretarea acestor termeni.

Spre exemplu, Legea nr. 45 în art. 2 explicarea unor termeni, institui mai multe definiții ale "violenței" în diferite combinații cu diverși termeni - ..., următoarele noțiuni semnifică:

violență în familie – acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau

economică, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral;

violență fizică - vătămare intenționată a integrității corporale ori a sănătății prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, în orice formă și de orice intensitate, prin otrăvire, intoxicare, alte acțiuni cu efect similar;

violență sexuală - orice violență cu caracter sexual sau orice conduită sexuală ilegală în cadrul familiei sau în alte relații interpersonale, cum ar fi violul conjugal, interzicerea folosirii metodelor de contracepție, hărțuirea sexuală; orice conduită sexuală nedorită, impusă; obligarea practicării prostituției; orice comportament sexual ilegal în raport cu un membru de familie minor, inclusiv prin mângâieri, sărutări, pozare a copilului și prin alte atingeri nedorite cu tentă sexuală; alte acțiuni cu efect similar;

violență psihologică - impunere a voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecventării instituției de învățământ; deposare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar;

violență spirituală - subestimare sau diminuare a importanței satisfacerii necesităților moral-spirituale prin interzicere, limitare, ridiculizare, penalizare a aspirațiilor membrilor de familie, prin interzicere, limitare, luare în derâdere sau pedepsire a accesului la valorile culturale, etnice, lingvistice sau religioase; impunere a unui sistem de valori personal inacceptabile; alte acțiuni cu efect similar sau cu repercusiuni similare;

violență economică - privare de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate; abuz de variate situații de superioritate pentru a sustrage bunurile persoanei; interzicere a dreptului de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune; control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune; refuz de a susține familia; impunere la munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv a unui membru de familie minor; alte acțiuni cu efect similar....

În doctrină se utilizează și altele: în teza de doctorat, autoarea M.Botnarenco cercetează violența sexuală în familie [4, p.26]. Așadar, autoarea indică că în cazul în care în calitate de victimă a infracțiunii de hărțuire sexuală evoluează un membru de familie. În acest caz, susține M.Botnarenco conduita infracțională trebuie încadrată în temeiul art.173 CP RM, nu însă al art.201¹ CP RM „Violența în familie”. Autoarea susține tezele întâlnite în literatura de specialitate și în privința încadrării juridice a faptelor în baza art.173 și 201 CP RM „Incestul” în cazul în care constrângerea, amenințarea, șantajul se suprapun săvârșirii raportului sexual între rude pe linie dreaptă până la gradul trei inclusiv, precum și între rude pe linie colaterală (frate sau soră) [4, p.26].

Analizând și opiniile nonjuridice, ale istoricilor, psihologilor și criminologilor în materia tipurilor de violențe și, în special, a violenței în familie, putem concluziona următoarele: *violența este un comportament exteriorizat, brutal și dureros; violența în familie este un comportament învățat al agresorului și al victimei fiind fundamentat pe tradiții patriarhale ale familiei* [5, p.118]; violența în familie este o formă de violență de sacrificiu pentru binele întregului neam, familia neavând mecanisme de autodirijare, ci fiind influențată de neam și societate; pe parcursul istoriei, motivele violenței în familie nu s-au schimbat radical, fiind supuse unor modificări nesemnificative, condiționate de particularitățile socioeconomice ale perioadei istorice în care au avut loc evenimentele violente; infidelitatea, gelozia, alcoolismul partenerului și ura reciprocă se mențin a fi motivele dominante ale violenței în familie; violența în familie are la rădăcina sa abuzul, adică actul prin care se produc vătămări corporale, tulburări psihologice emoționale sau expuneri la situații periculoase ori percepute a fi periculoase de către o persoană dintr-o categorie subordonată; violența în familie în varianta sa ordinară este determinată de putere și de manifestarea acesteia prin exploatare, constrângere, manipulare, folosirea poziției de superioritate în folosul propriu, ... [6, p.55].

Prevenirea și combaterea violenței în familie prin intermediul instrumentului juridico-penal este asigurat doar prin formarea conceptului clar și unanim al violenței în familie. Astfel, este foarte important ca legislativul să definească normativ totalitatea de termeni utilizați în domeniu, organizând anterior consultări publice în procesul de definire, asigurându-se, astfel, că este în corespundere cu cercetările doctrinare și cu definițiile conținute în instrumentele internaționale, ratificate de Republica Moldova.

Literatura de specialitate din țară, actualmente nu simte deficitul unor surse științifice de sine stătătoare în materia analizei juridico-penale a violenței în familie, existând un număr impunător de lucrări (articole, tratate, manuale) în care este

abordat acest subiect.

Cercetările, însă, nu trebuie continute or prevenirea și combaterea violenței în familie este un proces în derulare, necesită cercetat în orice perioadă de timp, prin care fapt denotă caracterul său de fenomen.

O ultimă abordare pentru această data constituie faptul că sursele nonpenale din Republica Moldova în domeniul conținutului noțiunii de violență în familie nu corespunde definiției enunțate în Codul Penal.

Prin urmare, segmentul el mai vulnerabil îl constituie revizuirea cadrului normativ cu perspectiva concretizării acțiunilor și inacțiunilor ce constituie fapta de violență în familie din punct de vedere juridico-penal.

Potrivit autorilor autohtoni, S.Brînză și V.Stati, care își expun opinia referitor la această discrepanță legislativă: „Este regretabilă contradicția pe care legiuitorul o admite în definițiile formulate în art.133¹ CP RM și în alin.(2) art.3 al Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Această contradicție este generatoare de erori în practica judiciară. Totuși, această contradicție poate invalida axioma, potrivit căreia, în planul interpretării art.201¹ CP RM, prioritate i se oferă unei norme de referință penale, nu unei norme de referință extrapenale” [7, p.1010].

În continuare, autorii enunță că ar fi nocivă și neinspirată includerea concubinilor în categoria membrilor de familie în sensul art.133¹ CP RM. Ei pledează pentru apărarea familiei legitime rezultate din căsătorie. În calitate de argumente sunt aduse următoarele: „Căsătoria implică asumarea de responsabilități reciproce între soți, față de copii și societate. Concubinajul, dimpotrivă, implică eludarea asumării de obligații. Recunoașterea unor defecte identice sub aspect juridic înseamnă subminarea căsătoriei prin recunoașterea concubinajului ca alternativă legitimă” [7, p.1011].

Am conceput acest studio prin invocarea readucerii valorii de familie, deaceea ne solidarizăm cu opiniile acestor autori.

Referințe:

1. Legea Nr. 45 din 01-03-2007cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, publicat : în Monitorul Oficial Nr. 55-56 18-03-2008
2. Biroul National de Statistică al Republicii Moldova, în colaborare cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Programul Națiunilor Unite pentru Femei și Programul Națiunilor Unite pentru Populație, Violența în Familie împotriva Femeilor în Republica Moldova, și Avocații pentru Drepturile Omului, Implementarea legislației interne a Republicii Moldova: Raport privind drepturile omului, 2019.

3. Raportul anual al Ministerului Sănătății și Protecției Sociale pe anul 2020 cu privire la violența în familie și violența față de femei <https://ms.gov.md/wp-content/uploads/2021/04/Raport-2020-privind-violen%C8%9Ba-%C3%AEn-familie-%C8%99i-fa%C8%9B%C4%83-de-femei.pdf>.
 4. BOTNARENCO, M. Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în Republica Moldova: Teză de doctor în drept, Specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 2016. 197 p.
 5. CORCEA, N. Violența în familie din perspectiva criminalisticii, criminologiei și a dreptului penal. În: Revista științifică a Universității de Stat din Moldova „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe Sociale”, 2015, nr. 3(83), pp. 116-126. ISSN 1814-3199
 6. CORCEA, N. Identificarea etimologică a termenului „violența în familie”. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr. 1, pp. 48-55. ISSN 1811-0770
 7. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Volumul I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, 1328 p
-

CZU: 343.343.6(478)

DOI: 10.5281/zenodo.8218794

**PREMISE CARE VIZEAZĂ JUSTIFICAREA INCRIMINĂRII INFRAȚIUNII DE
ORGANIZARE A MIGRAȚIEI ILEGALE**

FRUMUSACHI Victor

doctorand, Universitatea de Studii Politice și
Economice Europene „Constantin STERE”
ORCID ID: 0000-0002-7167-7700

It is correct that the rules for qualifying a criminal deed within the limits of the criminal normative are to respect certain justifying premises: either the need to provide certain new, sufficiently widespread forms of prejudicial behavior, within the limits of criminal liability; or the need to mitigate criminal liability for certain crimes by creating special rules; or the need to tighten criminal liability for certain crimes, creating special rules.

It is clearly observed that the legislator from the Republic of Moldova did not rely on such justifying premises at the stage of enforcing the article 362¹ of the Criminal Code of the Republic of Moldova. This last fact results mainly from the reality of analyzing the limits of the criminal sanction for the crime of illegal crossing of the state border and the organization of illegal migration, being, tacitly, attested an equal prejudicial degree of the incriminated crimes. However, neither at the initial stage (after the adoption of the rule) nor at this stage, the delimitation between the crime of illegal crossing of the state border and the crime of organizing illegal migration is not clearly justified. If the rules provide for the same sanction limits, the matters of legally qualifying the crime are much more obvious, without making a clear and normative distinction between the general rule and the special rule.

Keywords: *migration, illegal migration, organization of illegal migration, state border.*

Introducere

Articolul științific „**Premise care vizează justificarea incriminării infracțiunii de organizare a migrației ilegale**” include analiza premiselor care confirmă ori infirmă necesitatea de calificare a faptelor de organizare a migrației ilegale în limitele stricte ale normativului penal, punând în vedere, în particular semnificația și conținutul gradului prejudiciabil al acestor fapte supuse răspunderii juridice. În raport cu scopul publicației, au fost trasate următoarele obiective:

- identificarea și analizare unor opinii pro și contra necesității de incriminare a infracțiunilor de organizare a migrației ilegale;
- stabilirea particularităților incriminării infracțiunii de organizare a migrației ilegale în aspect evolutiv.

Scopul și obiectivele trasate au fost materializate prin operarea mai multor metode și procedee științifice, principalele fiind: metoda logică, metoda istorică (procedeul științific al analizei istorico-comparative), metoda sistematică, metoda comparată etc.

În fapt, creșterea eficienței de combatere a infracțiunilor legate de organizarea migrației ilegale nu se identifică în mod obligatoriu prin completarea legislației penale cu norme noi. Cu toate acestea, cerințele referitoare la criminalizare pot fi luate în vedere prin adoptarea unor limite normative noi sau modificarea textului legilor deja adoptate. Ca efect, incriminarea infracțiunii de organizare a migrației ilegale, în conformitate cu art. 362¹ CP RM și potrivit textului lansat la etapa anului 2005, nu era, în opinia noastră, suficient de justificată.

Conținut de bază

Elemente evolutive. Varianta inițială a CP RM, adoptată la 18 aprilie 2002, pune în evidență infracțiunea de trecere ilegală a frontierei de stat (art. 362 CP RM), care prevedea următorul text normativ:

Varianta tipică a infracțiunii (*infracțiune mai puțin gravă*) pune în evidență *trecerea ilegală a frontierei de stat a Republicii Moldova*, fiind pasibilă, în mod alternativ, de o pedeapsă principală în formă de amendă în mărime de până la 400 unități convenționale sau închisoare de la 1 la 3 ani.

Legea penală, pe baza art. 362 alin. (2)-(3) CP RM, prevedea și variante agravante/deosebit de agravante ale infracțiunii, în particular:

- săvârșirea infracțiunii **repetat** (art. 362 alin. (2) CP RM), fiind pasibilă de o pedeapsă principală în formă de amendă în mărime de la 300 la 600 unități convenționale, alternativă închisorii de la 2 la 5 ani (*infracțiune mai puțin gravă*);

- *săvârșirea infracțiunii însoțite de violență* (art. 362 alin. (3) lit. a) CP RM);
- *săvârșire infracțiunii cu aplicarea armei* (art. 362 alin. (3) lit. b) CP RM),

aceste ultime variante deosebit de agravante fiind pasibile de o pedeapsă penală sub forma închisorii pe un termen de la 3 la 8 ani (*infracțiune gravă*).

Art. 362 alin. (4) CP RM reglementa situația de neextindere a reglementărilor vizate de această normă în cazul *cetățenilor străini veniți în Republica Moldova, fără pașaportul stabilit sau fără autorizație, pentru a se folosi de dreptul de azil acordat de Constituția Republicii Moldova, precum și asupra persoanelor care sunt victime ale traficului de ființe umane*.

Operând cu anumite elemente ale ipotezei normei penale aferente art. 362 CP RM, stabilim faptul că infracțiunea prevăzută de art. 362 alin. (1) CP RM, fiind catalogată de către legiuitor ca fiind una ușoară (art. 16 alin. (2) CP RM), nu supunea răspunderii penale și pedepsei penale (art. 26 alin. (2) CP RM) pregătirea de

infracțiune (*înțelegerea prealabilă de a săvârși o infracțiune, procurarea, fabricarea sau adaptarea mijloacelor ori instrumentelor, sau crearea intenționată, pe altă cale, de condiții pentru săvârșirea ei dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, infracțiunea nu și-a produs efectul* [1]).

De asemenea, se constata faptul că infracțiunea era susceptibilă de a avea tentativă de infracțiune și să fie comisă prin participație complexă. Potrivit art. 83 CP RM, organizatorul, instigatorul și complicele la infracțiunea de trecere ilegală a frontierei de stat a Republicii Moldova se sancționa în baza pedepsei prevăzute de art. 362 CP RM, ținându-se cont de contribuția fiecărui participant la săvârșirea infracțiunii, precum și de prevederile art. 75 CP RM.

Prin Legea nr. 376/2005 (în vigoare la 31 ianuarie 2006), Parlamentul Republicii Moldova a introdus în acțiunea normativului penal art. 362¹ CP RM (Organizarea migrațiunii ilegale), care prevedea următorul text: [2]

Varianta tipică a infracțiunii (*infracțiune mai puțin gravă*) pune în evidență *organizarea*, în scop de profit, a intrării și/sau șederii ilegale pe teritoriul unui stat a persoanei care nu este cetățean sau rezident al acestuia, săvârșită prin:

a) confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale false;

b) eliberarea sau obținerea documentelor în mod ilegal ori printr-o declarație falsă;

c) folosirea documentelor oficiale de către o altă persoană decât titularul legitim,

fiind pasibilă, în mod alternativ, de o pedeapsă în formă de amendă în mărime de la 300 la 500 de unități convenționale sau închisoare de la 1 la 3 ani (pedepse principale), cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 3 ani (pedeapsă complementară), iar pentru persoana juridică - amendă în mărime de la 1000 la 2000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, sau cu lichidarea întreprinderii.

Legea penală, punând în evidență art. 362¹ alin. (2)-(3) CP RM, prevedea și variante agravante/*deosebit de agravante* ale infracțiunii, în particular:

- săvârșirea infracțiunii **repetat** (art. 362¹ alin. (2) lit. a) CP RM),
- săvârșirea infracțiunii **asupra a două sau mai multor persoane** (art. 362¹ alin. (2) lit. b) CP RM),
- săvârșirea infracțiunii **de două sau mai multe persoane** (art. 362¹ alin. (2) lit. c) CP RM),

fiind pasibile de o pedeapsă în formă de amendă în mărime de la 500 la 800 de

unități convenționale sau închisoare de la 3 la 5 ani (*pedepse principale*), cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 3 ani (*pedeapsă complementară*), pentru persoana juridică - amendă în mărime de la 2000 la 3000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, sau cu lichidarea întreprinderii (art. 362¹ alin. (2) CP RM – *infracțiune mai puțin gravă*);

- săvârșirea infracțiunii **de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală** (art. 362¹ alin. (3) lit. a) CP RM);
- săvârșirea infracțiunii care **s-a soldat cu daune în proporții deosebit de mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice și juridice** (art. 362¹ alin. (3) lit. b) CP RM),

fiind pasibile de o pedeapsă în formă de amendă în mărime de la 800 la 1000 de unități convenționale sau închisoare de la 5 la 7 ani (*pedepse principale alternative*), cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 3 la 5 ani (*pedeapsă complementară*), pentru persoana juridică - amendă în mărime de la 3000 la 5000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate, sau cu lichidarea întreprinderii (art. 362¹ alin. (3) CP RM – *infracțiune gravă*).

Prin Legea nr. 193/2008 (în vigoare la 21 octombrie 2008) [3], Parlamentul Republicii Moldova modifică:

a) titlul art. 362¹ CP RM: din ***Organizarea migrațiunii ilegale*** în ***Organizarea migrației ilegale***,

și

b) dispoziția art. 362¹ alin. (1) CP RM, acest text fiind completat cu următorul conținut: „*organizarea, în scopul obținerii, direct sau indirect, a unui folos financiar sau material, a intrării, șederii, tranzitării ilegale a teritoriului statului sau a ieșirii de pe acest teritoriu a persoanei care nu este nici cetățean, nici rezident al acestui stat*”.

Adică, în fapt, varianta tipică este reformulată, prin excluderea unor modalități normative de manifestare obiectivă a infracțiunii de organizare a migrației ilegale, în speță, prin excluderea concretizărilor precum că incriminarea infracțiunii de organizare a migrației ilegale să fie săvârșită prin confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale false; eliberarea sau obținerea documentelor în mod ilegal ori printr-o declarație falsă; folosirea documentelor oficiale de către o altă persoană decât titularul legitim.

Ulterior,

- prin Legea nr. 277/2008 (în vigoare la 24 mai 2009) [4], art. 362¹ alin. (2) lit. a) CP RM, adică varianta agravantă a infracțiunii de organizare a migrației ilegale –

săvârșirea infracțiunii în mod **repetat** – este exclusă,

- prin Legea nr. 20/2013 (în vigoare la 29 martie 2013), art. 362¹ CP RM a fost completat alin. (4) cu următorul cuprins: „*Victima migrației ilegale este absolvită de răspundere penală pentru faptul intrării, șederii, tranzitării ilegale a teritoriului statului sau al ieșirii de pe acest teritoriu, precum și pentru faptele de deținere și folosire a documentelor oficiale false în scopul organizării migrației sale ilegale*” [5],

- prin Legea nr. 270/2013 (în vigoare la 10 decembrie 2013), art. 362¹ alin. (2) CP RM se completează cu lit. d), care are următorul cuprins: „*de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică, de o persoană publică străină sau de un funcționar internațional*” [6],

- prin Legea nr. 207/2016 (în vigoare la 7 noiembrie 2016), în sancțiunea art. 362¹ alin. (1) CP RM, textul „de la 300 la 500” se substituie cu textul „de la 650 la 850”, iar textul „de la 1000 la 2000” – cu textul „de la 2000 la 3000”; în sancțiunea art. 362¹ alin. (2) CP RM, textul „de la 500 la 800” se substituie cu textul „de la 850 la 1150”, iar textul „de la 2000 la 3000” – cu textul „de la 3000 la 4000”; în sancțiunea art. 362¹ alin. (3) CP RM, textul „de la 800 la 1000” se substituie cu textul „de la 1150 la 1350”, iar textul „de la 3000 la 5000” – cu textul „de la 4000 la 6000” [7].

După cum menționează, pe bună dreptate, autorii O. IAKIMOV și S. IAKIMOVA, criminalizarea unor fapte prejudiciabile în limitele normativului penal urmează să fie la maxim justificată, echilibrată și corectă, fiind calificate (incluse în aceste limite) infracționale și pasibile de pedeapsă penală doar acele comportamente prejudiciabile, care prezintă pericol social [8, p. 78-80].

Potrivit art. 15 CP RM, *gradul prejudiciabil al infracțiunii se determină conform semnelor care caracterizează elementele infracțiunii: obiectul, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă* [1].

Autorii V. BERLIBA și I. UNGUREAN, făcând referire la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, invocă faptul că Curtea Europeană, în jurisprudența sa, a statuat că noțiunea de „lege”, prevăzută de art. 7 din CEDO, implică respectarea cerințelor **calitative**, îndeosebi cele privind **accesibilitatea** și **previzibilitatea** (Cauza Del Río Prada c. Spania (Hotărârea din 21 octombrie 2013, pct. 91)) [9, p. 7; 10].

Mai mult decât atât, după cum consemnează autorii citați, legea internă pertinentă care înglobează atât dreptul scris, cât și pe cel nescris, trebuie să fie formulată cu o precizie suficientă pentru a permite persoanelor interesate, care pot apela, la nevoie, la sfatul unui specialist, să prevadă într-o măsură rezonabilă consecințele care pot rezulta dintr-un act determinat (Cauza Wingrove c. Regatul Unit (Hotărârea din 25 noiembrie 1996), Cauza Sunday Times c. Regatul Unit (Hotărârea din 26 aprilie 1979)) [9, p. 8; 11].

Hotărârea Curții Constituționale nr. 13 din 15 mai 2015 (pct. 105 și pct. 108) statuează faptul că art. 23 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova pune în sarcina statului obligația de a face accesibile toate legile și actele normative. Deși art. 23 din Constituție cuprinde expres doar criteriul de accesibilitate și claritate al legii, Curtea Constituțională, prin jurisprudența sa, a reținut că normele adoptate de către autoritățile publice urmează a fi și suficient de precise și previzibile. Orice act normativ trebuie să respecte principiile și normele constituționale, precum și exigențele de tehnică legislativă, menite să asigure claritatea, previzibilitatea, predictibilitatea și accesibilitatea actului. Legea trebuie să reglementeze în mod unitar, să asigure o legătură logico-juridică între dispozițiile pe care le conține, iar în cazul unor instituții juridice cu o structură complexă, să prevadă elementele care disting particularitățile lor [12].

Este adevărat faptul că infracțiunea de organizare a migrației ilegale, prin esența sa, constituie o infracțiune atipică, manifestată obiectiv prin pregătirea infracțiunii de trecere ilegală a frontierei (intrare și/sau ieșire în/din țată), în care se implică nu doar organizatorul infracțiunii, dar și alți participanți, fiind abordată inclusiv în afara modalităților incriminatorii prevăzute de art. 362 alin. (1) CP RM.

La etapa introducerii în textul legii penale a art. 362¹ CP RM (*Legea din 29 decembrie 2005, nr. 376-XVI, intrată în vigoare la 31 ianuarie 2006* [2]) nu era clară necesitatea incriminării acestei norme, fiind lansat un ansamblu de incoerențe și coliziuni normative, în particular:

a) art. 362 alin. (1) CP RM (variante tipică a infracțiunii de trecere ilegală a frontierei de stat) nu punea în evidență careva modalități normative de manifestare a infracțiunii în variantele ei atipice (norma art. 362 CP RM prevedea, în conținutul ei, doar următorul text - *trecerea ilegală a frontierei de stat a Republicii Moldova*) – pregătire/tentativă de infracțiune, participație la infracțiune etc., fiind dictată necesitatea stabilirii în acest rol a mai multor variante faptice incidente

iar

art. 362¹ alin. (1) CP RM a punctat pe organizarea, în scop de profit, a intrării și/sau șederii ilegale pe teritoriul unui stat a persoanei care nu este cetățean sau rezident al acestuia, săvârșită prin:

- *confecționarea, deținerea, vânzarea sau folosirea documentelor oficiale false;*
- *eliberarea sau obținerea documentelor în mod ilegal ori printr-o declarație falsă;*
- *folosirea documentelor oficiale de către o altă persoană decât titularul legitim;*

b) art. 362¹ CP RM nu era perfect dimensionat la incriminarea și sancționarea infracțiunilor prevăzute de art. 362 CP RM, pe de o parte, și art 332 CP RM și/sau art. 361 CP RM, pe de altă parte;

c) sancțiunea art. 362¹ CP RM și sancțiunea art. 362 CP RM, în varianta tipică de manifestare a infracțiunii, prevedeau absolut aceleași limite de saționare cu pedeapsa închisorii, fiind puțin diferențiată pedeapsa principală alternativă în forma amenzii;

d) care a fost justificarea reducerii limitelor de pedeapsă penală în cazul trecerii ilegale a frontierei de stat a Republicii Moldova, prin Legea nr. 277 din 18 decembrie 2008 (în vigoare la 24 mai 2009) [4], pe măsură ce nivelul faptelor de asemenea natură a conturat un ritm permanent de majorare, mai cu seamă în perioada acestor modificări operate [4].

Aceste probleme, de principiu, au rămas în vigoare, fiind unele înlocuite cu altele.

Operând cu această incriminare adoptată de către legiuitorul Republicii Moldova în anul 2005, se atesta, poate, faptul că într-adevăr pericolul social al pregătirii infracțiunii de trecere ilegală a frontierei de stat este într-atât de mare, încât legiuitorul a admis o excepție de la regula generală, incriminând pregătirea unei infracțiuni ușoare. Or, posibil că legiuitorul a analizat într-atât de complex gradul și caracterul prejudiciabil al acestei fapte atipice, încât a văzut necesitatea incriminării individuale a acestei pregătiri a unei infracțiuni ușoare [8, p. 78-80].

În acest context, această pregătire de infracțiune a trecerii ilegale a frontierei de stat, deși era acoperită de normativul penal și până la intrarea în vigoare a normei prevăzute de art. 362¹ CP RM, în baza art. 26 alin. (2) CP RM nu era supusă răspunderii și pedepsei penale, deoarece era o infracțiune ușoară (art. 362 alin. (1) CP RM). Nu era admisă această liberare, însă, și în raport cu variantele agravante ale infracțiunii de trecere ilegale a frontierei de stat a Republicii Moldova (art. 362 alin. (3) CP RM), aceasta din urmă fiind catalogată ca o infracțiune gravă.

Sușinem pe deplin faptul că o corespundere mai semnificativă se impune pentru facilitarea asistenței reciproce, procedurilor de transmitere sau confiscare, dar acest fapt nu devine necesar, dacă întreg diapazonul faptelor prevăzute de convenție devine pasibil de răspundere și pedeapsă penală [13, p. 35; 14, p. 275; 15, p. 357; 16, p. 442].

Este adevărat că toate faptele prejudiciabile, cu caracter prohibitiv, urmează să fie tratate de către state din perspectiva unei infracțiuni. Se menționează expres faptul că excepția poate fi acordată dispozițiilor referitoare la persoanele juridice, inclusiv structurile corporative, răspunderea cărora poate fi juridico-penală, contravențională sau civilă, în dependență de principiile adoptate și recunoscute la nivel național [13, p. 35-36]. Anume în acest sens, răspunderea penală a persoanei juridice pentru organizarea migrației ilegale este reglementată selectiv, o mare parte

din statele lumii neabordând normativ această problemă.

Creșterea eficienței de combatere a infracțiunilor transnaționale nu se identifică în mod obligatoriu, concretizează autorul A. PEHOV, în completarea legislației penale cu norme noi, dar mai degrabă în perfecționarea sistematică a normativului penal în vigoare, prin oferirea unor detalizări normative bine diferențiate [19, p. 379-393, 437].

Adică, cerințele referitoare la criminalizare pot fi luate în vedere prin adoptarea unor limite normative noi sau modificarea textului legilor deja adoptate. Infracțiunile prevăzute de legislația nou adoptată sau modificată, în baza convenției, coincide, de regulă, denumirii și termenelor utilizate, dar acest ultim fapt nu are o importanță principală [13, p. 35]. În opinia noastră, la prima vedere, incriminarea infracțiunii de organizare a migrației ilegale, în conformitate cu art. 362¹ CP RM și potrivit textului lansat la etapa anului 2005, nu era suficient de justificată, legiuitorul admitând o redundanță (*supraabundență inutilă* [17]) textuală [18, p. 9-10].

Este corect, că regulile de calificare a unei fapte penale în limitele normativului penal, urmează să respecte anumite premise justificative:

- necesitatea de a prevedea anumite forme noi, suficient de răspândite, ale comportamentului prejudiciabil, în limitele răspunderii penale;
- necesitatea de a atenua răspunderea penală pentru unele infracțiuni, creându-se norme speciale;
- necesitatea de a înăspri răspunderea penală pentru unele infracțiuni, creându-se norme speciale.

Se observă clar că legiuitorul din RM nu s-a bazat pe asemenea premise justificative la etapa includerii în acțiune a art. 362¹ CP RM. Acest ultim fapt rezultă mai cu seamă din realitatea analizei limitelor sancționării penale pentru infracțiunea de trecere ilegală a frontierei de stat și organizarea migrației ilegale, fiind, tacit, atestat un același grad prejudiciabil al infracțiunilor incriminate.

Or, la delimitarea în două părți (tipică și atipică) a unui și aceluiași element material al infracțiunii (trecerea ilegală a frontierei de stat), legiuitorul a invocat o aceeași răspundere penală, prin prisma limitelor evidențiate [8, p. 78-80] (cu mici excepții, în particular legate de răspunderea penală a persoanei juridice în cazul infracțiunii de organizare a migrației ilegale, precum și limitele amenzii aplicabile persoanelor fizice).

Devine evident, deci, faptul că, de multe ori, textul unor acte internaționale (convenții, tratate etc.) sunt preluate de către legiuitorul național „text cu text”, fără a le adapta la anumite particularități sistemice și sistematice care rezultă din conținutul legislației naționale. Pe această cale, este iminent contextul că legiuitorul urmează să

valorifice anume esența și spiritul convenției, dar nu pur și simplu să transmită textul actului internațional sau să-l includă pe deplin în textul normativului nou adoptat sau modificat. Or, legiuitorul trebuie să se bazeze pe faptul că noile reglementări să corespundă unor baze și principii, care rezultă din legislația națională [13, p. 36]. Anume acest moment va indica la excluderea unor coliziuni, incoerențe și incertitudini legate de interpretarea și aplicarea corectă a normativului în vigoare, precum și să se excludă posibilitatea de a fi recunoscute aceste dispoziții neconstituționale [13, p. 36].

Legiuitorul a inclus art. 362¹ CP RM – organizarea migrației ilegale - în același grup generic de infracțiuni cu cea de trecere ilegală a frontierei de stat, aceste norme fiind chiar consecutive, fapt care oferă temei de a identifica un caracter de omogenitate mai evident. Dar, nici la etapa inițială (după adoptarea normei), și nici la această etapă, nu este clar justificată delimitarea între infracțiunea de trecere ilegală a frontierei de stat și infracțiunea de organizare a migrației ilegale (autorul M. Megherea le nominalizează prin categoria generică de *infracțiuni care afectează regimul frontierei de stat* [20, p. 75]). În cazul în care normele prevăd aceleași limite de sancționare, problemele de calificare juridică a infracțiunii sunt mult mai evidente, nefăcându-se distincție clară și normativă între norma generală și norma specială [8, p. 78-80].

Problemele au devenit mult mai multe, după operarea modificărilor în textul art. 362 alin. (1) CP RM, când, prin Legea nr. 277/2008 [4], această normă a fost modificată în felul următor:

sintagma „*trecerea ilegală a frontierei de stat a Republicii Moldova*” a fost înlocuită cu sintagma „*trecerea frontierei de stat a Republicii Moldova, eludându-se controlul de frontieră sau tăinuindu-se de el*”,

iar ulterior, prin Legea nr. 304/2012, această sintagmă din art 362 alin. (1) CP RM a căpătat un alt text normativ:

cuvintele „*eludându-se controlul de frontieră sau tăinuindu-se de el*” au fost substituie cu cuvintele „*prin eludarea sau sustragerea de la controlul efectuat la trecerea acesteia*” [21].

Or, la etapa includerii în acțiune normativă a art. 362¹ CP RM, infracțiunea de trecere ilegală a frontierei de stat nu pune în evidență anumite modalități normative de comitere a acesteia (în particular eludarea controlului de frontieră sau sustragerea de la controlul efectuat la trecerea acesteia), iar infracțiunea de organizare a migrației ilegale, care presupune inclusiv organizarea intrării și/sau ieșirii în/din țară făcea alegație anume la asemenea anumite modalități. La etapa actuală anume trecerea ilegală a frontierei de stat (art. 362 alin. (1) CP RM) indică, însă, la anumite modalități

normative de manifestare obiectivă a infracțiunii, iar organizarea acestei treceri (intrare și/sau ieșirea în/din țară) nu se evidențiază prin asemenea modalități. În fapt, însuși trecerea ilegală a frontierei de stat nu este pasibilă de răspundere penală decât dacă este comisă prin eludarea controlului la frontieră sau sustragerea de la controlul efectuat la trecerea acesteia, iar pregătirea (organizarea intrării și/sau ieșirii) infracțiunii de trecere ilegală a frontierei de stat de către cetățenii străini sau apatrizi să fie supusă răspunderii penale, fără antrenarea identificării unor limite prescise ale modalităților de trecere ilegală a frontierei de stat.

Concluzii

- În cazul în care normele prevăd aceleași limite de sancționare, problemele de calificare juridică a infracțiunii sunt mult mai evidente, nefăcându-se distincție clară și normativă între norma generală și norma specială.

- Incriminarea infracțiunii de organizare a migrației ilegale, în conformitate cu art. 362¹ CP RM și potrivit textului lansat la etapa anului 2005, nu era suficient de justificată, legiutorul admitând o redundanță (*supraabundență inutilă*) textuală.

- Regulile de calificare a unei fapte penale în limitele nomativului penal, urmează să respecte anumite premise justificative: necesitatea de a prevedea anumite forme noi, suficient de răspândite, ale comportamentului prejudiciabil, în limitele răspunderii penale; necesitatea de a atenua răspunderea penală pentru unele infracțiuni, creându-se norme speciale; necesitatea de a înăspri răspunderea penală pentru unele infracțiuni, creându-se norme speciale. Se observă clar că legiutorul din RM nu s-a bazat pe asemenea premise justificative la etapa includerii în acțiune a art. 362¹ CP RM.

- La etapa actuală anume trecerea ilegală a frontierei de stat (art. 362 alin. (1) CP RM) indică la anumite modalități normative de manifestare obiectivă a infracțiunii, iar organizarea acestei treceri (intrare și/sau ieșirea în/din țară) nu se evidențiază prin asemenea modalități.

Referințe:

1. Lege. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002 (în vigoare 12.06.2003). Republicat în: MO al RM nr. 72-74, art. 195, din 14.04.2009. În: MO al RM nr. 128-129, art. 1012, din 13.09.2002.
2. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 29 decembrie 2005, nr. 376-XVI (în vigoare la 31 ianuarie 2006). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 31 ianuarie 2006, nr. 20.
3. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 26 septembrie 2008, nr. 193-XVI (în vigoare la 21 octombrie 2008). În: Monitorul Oficial al

- Republicii Moldova din 21 octombrie 2008, nr. 189.
4. Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova din 18 decembrie 2008, nr. 277-XVI (în vigoare la 24 mai 2009). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 24 februarie 2009, nr. 41-44.
 5. Legea pentru completarea articolului 362¹ din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 din 1 martie 2013, nr. 20 (în vigoare la 29 martie 2013). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 29 martie 2013, nr. 64-68.
 6. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 7 noiembrie 2013, nr. 270 (în vigoare la 10 decembrie 2013). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 10 decembrie 2013, nr. 290.
 7. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 29 iulie 2016, nr. 207 (în vigoare la 7 noiembrie 2016). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 28 octombrie 2016, nr. 369-378.
 8. ЯКИМОВ, О., ЯКИМОВА, С. Организация незаконной миграции: проблемы уголовной ответственности. În: Уголовное право, 2005, nr. 1, p. 78-80.
 9. BERLIBA, V., UNGUREAN, I. Statul de drept și supremația legii în Republica Moldova prin prisma drepturilor fundamentale absolute prevăzute de art. 3 și art. 7 din CEDO. 10 p. [Accesat 25.04.2020]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3517165
 10. Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Marea Cameră. Hotărârea din 21 octombrie 2013. Cauza Del Río Prada împotriva Spaniei (cererea nr. 42750/09) Strasbourg [Accesat 02.03.2020]. Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Del-Rio-Prada-%C3%Aempotriva-Spaniei.pdf>
 11. Sunday Times contra Marea Britanie - Libertatea de exprimare. Condiții de aplicare. CEDO, Plenul, hotărârea din 26 aprilie 1979, 6538/74 [Accesat 02.03.2020]. Disponibil: <https://jurisprudentacedo.com/Sunday-Times-contra-Marea-Britanie-Libertatea-de-exprimare-Condiții-de-aplicare.html>
 12. Hotărârea pentru controlul constituționalității Legii nr. 261 din 1 noiembrie 2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova (Sesizarea nr.16a/2014) din 15 mai 2015, nr. 13 [Accesat 25.04.2020]. Disponibil: <http://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h1315052015ro0d4ab.pdf>
 13. UNODC. Управление ООН по наркотикам и преступности. Руководство для законодательных органов по осуществлению Конвенции Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности (233 p.), p. 1-233 [Accesat 06.02.2020]. Disponibil: https://www.unodc.org/pdf/crime/legislative_guides/05%20Russian%20Legislative%20guide_Firearms%20Protocol.pdf
 14. Руководство для законодательных органов по осуществлению Протокола о предупреждении и пресечении торговли людьми, особенно женщинами и

- детьми, и наказание за нее, дополняющего Конвенцию Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности. Часть вторая (111 p.), p. 273-349 [Accesat 06.02.2020]. Disponibil: <https://www.un.org/ru/events/11thcongress/part2.pdf>
15. Руководство для законодательных органов по осуществлению Протокола против незаконного ввоза мигрантов по суше, морю и воздуху, дополняющего Конвенцию Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности. Часть третья (132 p.), p. 335-436 [Accesat 06.02.2020]. Disponibil: <https://www.un.org/ru/events/11thcongress/part3.pdf>
16. Руководство для законодательных органов по осуществлению Протокола против незаконного изготовления и оборота огнестрельного оружия, его составных частей и компонентов, а также боеприпасов к нему, дополняющего Конвенцию Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности. Часть четвертая (269 p.), p.441-564 [Accesat 06.02.2020]. Disponibil: https://www.unodc.org/pdf/crime/legislative_guides/05%20Russian%20Legislative%20guide_Firearms%20Protocol.pdf
17. DEX-online. [Accesat 25.04.2020] Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/redundanta>
18. КОРОБЕЕВ, А. Уголовно-правовая политика: проблема обоснованности запретов в Уголовном кодексе Российской Федерации 1996 г. În: Materialele Conferinței științifico-practice cu genericul Предмет уголовного права и его роль в формировании уголовного законодательства Российской Федерации. Sub redacția autorului Б. Разгильдиев. Саратов: Издательство СГАП, 2002, p. 9-10.
19. ПИХОВ, А. Теоретические основы противодействия транснациональной преступности. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Краснодар: 2017. 488 p. [Accesat 05.03.2020]. Disponibil: <https://www.dissercat.com/content/teoreticheskie-osnovy-protivodeistviya-transnatsionalnoi-prestupnosti/read>
20. MEGHEREA, M. Infrațiuni care afectează regimul frontierei de stat a Republicii Moldova. Teză de doctorat. Chișinău: USM, 2018. 175 p. [Accesat 01.03.2020]. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/54168/marin_meghera_thesis.pdf
21. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 26 decembrie 2012, nr. 304 (în vigoare la 5 martie 2013), care asigură transpunerea dispozițiilor articolului 4 alineatul (2) din Regulamentul (CE) nr.810/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iulie 2009 privind instituirea unui Cod comunitar de vize (Codul de vize). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 5 martie 2013, nr. 48.

CZU: 343.13:343.85:340.5

DOI: 10.5281/zenodo.8218836

NORME DE DREPT PROCESUAL PENAL SPECIFICE COMBATERII INFRACTIUNILOR SĂVÂRȘITE ÎN CADRUL FAMILIEI. DREPT COMPARAT

GHEORGHE Teodor-Viorel

doctor în drept, lector universitar,
Facultatea de Științe Juridice și Științe Economice din Constanța
Universitatea Spiru Haret București,

The study presents aspects of substantive and procedural law specific to crimes committed within the family, with the highlighting of regulatory deficiencies that can complicate the evidentiary activity and criminal prosecution of the perpetrator. The alignment of the national legislation with the requirements of the Istanbul Convention (2011) is analyzed, as well as the way of representation in the process of the minor and the person lacking discernment. At the same time, arguments are made for removing the privilege of witnesses to not give statements against the perpetrator who is a family member with them, as well as for removing the legally conditioned probative value of the statements of protected witnesses, when they are family members of the accused person.

Keywords: *Istanbul Convention, domestic violence, protected witness, representation of the victim.*

Context. Problematica infracțiunilor săvârșite în cadrul familiei și a probării lor.

Familia constituie celula de bază a societății, formată pe baza unor relații de căsătorie, filiație sau rudenie, iar fundamentul social și psihologic al acesteia este dat de comunitatea de viață, interese și întrajutorare [1, p. 100]. Ocrotirea și sprijinirea familiei constituie un obiectiv de interes național, iar prevenirea și combaterea violenței domestice reprezintă o importantă problemă de sănătate publică.

Cu toate acestea, practica judiciară dovedește că în acest microunivers familial se pot petrece fapte penale, între acestea detașându-se sub aspectul gravității ridicate cele săvârșite cu violență fizică și cele contra libertății persoanei, inclusiv contra libertății sexuale, denumite generic, alături de alte categorii de acțiuni antisociale, “violență domestică”. În sensul Legii nr. 217/2003, art. 3 [2], violența domestică înseamnă “*orice inacțiune sau acțiune intenționată de violență fizică, sexuală, psihologică, economică, socială sau spirituală care se produce în mediul familial sau domestic ori între soți sau foști soți, precum și între actuali sau foști parteneri, indiferent dacă agresorul locuiește sau a locuit împreună cu victima*”.

Cum este de așteptat, victimele violenței domestice sunt membrii vulnerabili ai familiei, cu un statut dezavantajat, respectiv copiii și, în mare parte, femeile, bătrânii

și bolnavii ori persoanele cu dizabilități. Violența împotriva femeilor este întâlnită din toate timpurile, în toate țările și la toate nivelurile societății [3]. O anchetă privind violența asupra femeilor, realizată de Agenția Uniunii Europene pentru Drepturi Fundamentale, a estimat că “una din cinci femei a fost supusă violenței fizice și/sau sexuale de către partenerul de viață actual sau anterior, și, dintre femeile supuse violenței sexuale în cuplu, o treime declară că au suferit șase sau mai multe incidente de viol din partea partenerului de viață”. [4, p. 3], [10]. Violența împotriva copiilor, acasă, este chiar mai extinsă; conform studiului Ministerului Educației din Republica Moldova și UNICEF, „Violența asupra copiilor” (2007) [5], 25% dintre copii spun că sunt bătuți de părinți, și 40% din părinții cu copii de până la 7 ani aplică bătaia ca metodă de „educație”.

Infraacțiunile în mediul familial pot căpăta însă și accente deosebit de grave. Din practica judiciară putem cita cazuri concrete care să reliefeze abundența, varietatea și gravitatea acestor categorii de infraacțiuni, precum infraacțiuni de omor calificat sau de lovituri cauzatoare de moarte, infraacțiuni de viol, agresiune sexuală și rele tratamente aplicate minorului, infraacțiuni de trafic de minori și proxenetism sau de exploatarea cerșetoriei și obligarea la muncă forțată, în care victima este membru de familie al agresorului și, în cvasitotalitatea situațiilor, este minor sau femeie.

Este adevărat că dreptul penal ocrotește corespunzător victimele violenței domestice, însă el trebuie pus în aplicare prin intermediul instrumentelor procedurale apte de a descoperi faptele și de a stabili adevărul în cauză. Or, în acest domeniu aplicativ intervin o seamă de situații care îngreunează demersul public de stopare și prevenire a acestui fenomen extins, precum lipsa informațiilor cu privire la săvârșirea unor astfel de infraacțiuni, greutatea strângerii probelor relevante, carențe în reglementarea instituțiilor de drept procesual penal. Așadar, în cele ce urmează vom trece în revistă, cu unele note critice și propuneri de îmbunătățire, instituții de drept procesual penal ce au o strânsă legătură cu infraacțiunile săvârșite în cadrul familiei.

1. Exercițarea din oficiu a acțiunii penale și prelungirea ori înlăturarea prescripției răspunderii penale.

Una dintre măsurile procesuale ce pot fi luate chiar din debutul cercetărilor este cea a posibilității punerii în mișcare a acțiunii penale din oficiu, chiar în situația infraacțiunilor pentru care, ca regulă, ar fi necesară o plângere prealabilă.

Măsura este absolut necesară, fiind preconizată și în documente internaționale la care România este parte, dat fiind că, prin specificul infraacțiunilor de violență în familie, cel mai adesea victima se află sub o formă de control din partea agresorului și astfel poate fi împiedicată, fizic sau psihologic, să depună o plângere prealabilă. Menționăm ca reglementare internațională de dată relativ recentă, Convenția

Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul la 11 mai 2011 [6] care, la art. 55 și 58, stipulează că statele părți trebuie să adopte măsuri legislative astfel încât cercetarea sau urmărirea judiciară a infracțiunilor de violență fizică, violență sexuală (inclusiv violul) să nu fie dependentă în totalitate de o declarație sau plângere depusă de victimă, precum și că procedurile pot continua chiar dacă victima își retrace declarația sau plângerea. Corelativ acestei măsuri, se stabilește și principiul conform căruia termenul de prescripție a răspunderii penale cu privire, între altele, la infracțiunile de violență sexuală, trebuie prelungit pentru o perioadă de timp proporțională cu gravitatea infracțiunii în cauză, pentru a permite solicitarea tragerii la răspundere penală de către victimă, după ce a atins vârsta majoratului.

Legislația română și-a adaptat prevederile pentru a respecta aceste cerințe, ultima modificare relevantă fiind operată prin Legea nr 186/2021 [7]; astfel, pe de o parte, pentru infracțiunile contra persoanei săvârșite asupra unui membru de familie, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare din oficiu, chiar în cazul acelor fapte care, ca regulă, pot fi urmărite doar la plângere prealabilă; totodată, a fost înlăturată prescripția răspunderii penale pentru infracțiunile intenționate contra vieții ori care au produs moartea victimei, pentru infracțiunile de sclavie sau tortură, trafic de persoane și de minori, proxenetism, precum și pentru infracțiunile contra libertății și integrității sexuale.

În același timp, în cazul infracțiunilor de trafic și exploatare a persoanelor vulnerabile și al celor contra libertății și integrității sexuale pentru care nu a fost înlăturată prescripția răspunderii penale, aceasta începe să curgă de la data la care victima minoră a împlinit vârsta majoratului.

Cu toate acestea, subzistă unele reglementări ce pot avea drept consecință sincope în tragerea la răspundere penală a făptuitorilor unor infracțiuni de violență în familie. Astfel este situația infracțiunilor de „rele tratamente aplicate minorului” (art. 197 Cod penal) și de „lipsire de libertate în mod ilegal” (art. 205 Cod penal), care nu beneficiază nici de imprescriptibilitate, nici de prorogarea curgerii termenului prescripției de la data când victima a devenit major. În aceste condiții, cursul termenului prescripției s-ar putea împlini mai înainte ca victima infracțiunii să se elibereze, sub o formă sau alta, de sub controlul infractorului, pentru a putea sesiza organele judiciare. Opinăm, astfel, că dispoziția privind începerea curgerii termenului prescripției răspunderii penale de la data la care victima a atins vârsta de 18 ani trebuie extinsă și la aceste două infracțiuni.

2. Reprezentarea victimei minor în cazul infracțiunilor domestice.

Reprezentarea în procesul penal a victimei este o condiție fără de care drepturile legitime ale acesteia, dar și înfăptuirea dreptății, în sine, pot fi compromise;

În acest sens, este de netăgăduit că exercitarea deplină a drepturilor procesuale asigură egalitatea de arme juridice, dreptul la apărare și, în ansamblu, procesul echitabil. Or, în materia violenței domestice, în care de multe ori făptuitorul este în același timp și reprezentantul legal al victimei minore (sau iresponsabile), conflictul de interese între aceștia impune ca în procesul penal aceasta din urmă să fie reprezentată de o altă persoană.

În Codul de procedură penală al României [8] nu regăsim o prevedere expresă care să rezolve această situație, iar, în aceste condiții, se apelează la instituția corespunzătoare statuată de Codul de procedură civilă, cea a curatei speciale [9], potrivit căreia, în caz de conflict de interese între reprezentantul legal și cel reprezentat, instanța numește, dintre avocații anume desemnați de barou, un curator special.

În schimb, Codul de procedură penală al Republicii Moldova [10] stabilește expres, în art. 77, că, în cazul în care victima, partea vătămată (...) nu au reprezentanți legali dintre cei menționați expres, inclusiv ca urmare a faptului că nu se admite ca reprezentant legal al acestora persoana căreia i se impută infracțiunea, organul de urmărire penală sau instanța de judecată numește din oficiu ca reprezentant legal autoritatea tutelară.

Așadar, specialist în drept (avocat), în cazul României, *versus* specialist în interesele superioare și în psihologia copilului (autoritatea tutelară), în cazul Moldovei. Este de remarcat că, dacă în procesul penal în Republica Moldova interesele justiției pot fi compensate prin asigurarea apărării calificate a minorului, din oficiu, în procesul penal în România interesele social-psihologice ale minorului nu vor putea fi compensate satisfăcător, cât timp avocații desemnați drept curatori speciali nu urmează o specializare în materia protecției minorului.

3. Privilegiul membrului de familie al acuzatului de a nu da declarație ca martor.

Pentru a fi descoperite, instrumentate și sancționate infracțiunile de violență în familie, trebuie ca organele judiciare să ia cunoștință despre ele, pe cât posibil cu celeritate, și trebuie să poată fi administrate probe relevante și suficiente pentru dovedirea lor. În multe situații, dat fiind mediul privat în care s-au desfășurat faptele, inaccesibil terțelor persoane, sesizările și declarațiile membrilor familiei ar putea fi singurele mijloace disponibile pentru stabilirea unei stări de fapt infracționale, sau, în orice caz, pot avea o pondere importantă în ansamblul probațiunii. În acest context, principiul libertății probelor și al mijloacelor de probă, consacrat în sistemul de drept procesual penal al României, ca și imperativul protejării valorilor sociale prin măsuri de drept penal, reclamă valorificarea tuturor acestor mijloace probatorii.

Cu toate acestea, Codul de procedură penală statuează că membrii de familie ai autorului faptei penale nu sunt obligați, în calitate de martori, să dea declarație împotriva acestuia; de la această regulă nu sunt exceptate nici situațiile în care probațiunea privește o infracțiune de violență în familie.

Corelativ acestui privilegiu, Codul penal [11], în cadrul infracțiunii de nedenunțare (art. 266), instituie pentru membrii de familie o cauză de nepedepsire, în situația în care aceștia, luând cunoștință despre comiterea unei infracțiuni contra vieții, unei infracțiuni care a avut ca rezultat moartea victimei, a unor infracțiuni de trafic și exploatare a persoanelor vulnerabile ori contra libertății și integrității sexuale, acestea din urmă, săvârșite față de un minor, nu înștiințează de îndată autoritățile.

O abordare similară în privința dreptului membrilor de familie ai acuzatului de a refuza să dea declarații ca martor o au și sistemele de drept ale altor state. Spre exemplu, Codul de procedură penală al Republicii Moldova, în art. 21 și 90, stabilește că „*Nici o persoană nu poate fi silită să facă declarații contrar intereselor sale sau ale rudelor sale apropiate, iar rudele apropiate, precum și soțul, soția, logodnicul, logodnica, concubinul, concubina bănuțului, învinutului, inculpatului, nu sînt obligate să facă declarații împotriva acestuia*”. Se poate observa că nu sunt instituite excepții de la această regulă, pentru infracțiunile săvârșite în cadrul familiei.

Așadar, rezumând, potrivit actualelor reglementări, membrii de familie pot să treacă sub tăcere săvârșirea unor infracțiuni dintre cele mai grave de către unii contra altora, fără teama că vor suferi consecințe ale legii penale, și, totodată, nu pot fi obligați să producă dovezi împotriva autorului faptei, în măsura în care acesta face parte din familie. Se arată în doctrină că această soluție de principiu acordă întâietate relațiilor de familie și se întemeiază pe rațiunea protejării unei anume decențe a sentimentelor de familie [12]. Însă, putem concluziona că o astfel de situație limitează în mare măsură posibilitatea organelor judiciare de a lua cunoștință și a instrumenta eficient infracțiuni de violență domestică.

Nu toate sistemele de drept au, totuși, această concepție. Legiuitorul italian [13], spre exemplu, a stabilit excepții de la dreptul membrilor de familie de a refuza să fie audiați ca martor, și anume atunci când ei înșiși au introdus un denunț, o plângere sau o cerere, ori ei înșiși sau un alt membru al familiei sunt cei vătămați prin infracțiune.

Prevederi similare conține și legislația britanică [14], dar și cea a altor state de influență common-law [15], acestea statuând regula că soțul sau soția acuzatului sunt datori să dea declarație pentru acuzare fără consimțământul acuzatului atunci când acesta este învinuit de orice infracțiune împotriva soțului/soției sau împotriva copiilor lor, sau de infracțiunile de bigamie, viol referitor la membrii familiei, incest,

mărturie mincinoasă în legătură cu infracțiunile menționate mai sus.

Considerăm ca fiind mai judicioasă această ultimă concepție legislativă, întrucât, în situația infracțiunilor domestice, nu se poate da prevalență relațiilor de familie în detrimentul aflării adevărului în cauzele penale, câtă vreme s-a formulat o plângere sau o sesizare chiar de un membru de familie al făptuitorului, iar, în orice caz, obligația de susținere a victimei infracțiunii ori imperativul protecției proprii persoane are întâietate față de obligația similară față de infractorul membru de familie. În alte cuvinte, între protecția infractorului de tragerea la răspundere penală și protecția membrului de familie de infracțiunile săvârșite de infractor, nu se poate da întâietate primului deziderat, deoarece ar fi imoral, contrar protecției drepturilor omului și contrar asigurării unui climat de siguranță familială.

Așadar, în opinia noastră, ar fi de dorit ca și în dreptul procesual român, în materia infracțiunilor împotriva membrilor familiei, să fie eliminată cauza de nepedepsire în caz de omisiune a sesizării organelor judiciare, precum și privilegiul membrului de familie de a refuza să dea declarații. Aceasta, întrucât legea nu poate lipsi organele judiciare penale de instrumente probatorii relevante și existente ce pot fi utile tragerii la răspundere penală pentru astfel de infracțiuni grave ce afectează substanța familiei.

4. Limitarea valorii probante a declarațiilor martorilor protejați, membri ai familiei acuzatului.

O a doua situație de limitare a posibilității organelor judiciare române de a trage la răspundere penală infractorii ce au săvârșit infracțiuni de violență în familie decurge din regula valorii probante condiționate a declarațiilor martorilor protejați. Astfel, potrivit art. 103 alin (3) Cod procedură penală, *„Hotărârea de condamnare, de renunțare la aplicarea pedepsei sau de amânare a aplicării pedepsei nu se poate întemeia în măsură determinantă pe declarațiile investigatorului, ale colaboratorilor ori ale martorilor protejați”*.

Or, în materia infracțiunilor săvârșite în cadrul familiei pot apărea frecvent situații de audiere a unor martori protejați, membri ai familiei sau chiar persoane vătămate. Art. 113 reglementează protecția persoanei vătămate și a părții civile prin trimitere la măsurile de protecție ce se pot lua în beneficiul martorilor, fiind prezumate vulnerabile, între altele, victimele copii, cele care sunt în relație de dependență față de autorul infracțiunii, cele ale violenței sexuale ori ale violenței în cadrul relațiilor apropiate.

Așadar, situația este oarecum paradoxală: pe de o parte, pentru dovedirea infracțiunii, probe furnizate de membrii familiei sunt esențiale, pe de altă parte, declarațiile acestor persoane, în măsura în care s-au dispus măsuri de protecție în

beneficiul lor, nu pot susține în mod determinant o soluție de tragere la răspundere penală a autorului infracțiunii. Astfel, se poate ajunge la o impunitate *de facto* a infractorului ce săvârșește o faptă penală contra unui membru al propriei familii.

Opinia noastră, exprimată și în alte lucrări [16], este că legiuitorul român a implementat greșit regula stabilită în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, aceea că o condamnare nu se poate baza exclusiv sau determinant pe declarația unui martor anonim. Noțiunea de „exclusiv sau determinant” folosită de instanța europeană este una autonomă [17], și se referă la o mărturie *pe care acuzatul nu a avut posibilitatea de a o contesta și testa* [18]. Dacă acuzatul și-a putut exercita dreptul la apărare prin propunerea de contraprobe față de relatarea martorului anonim (protejat), dacă a avut posibilitatea de a contrainteroga acest martor, atunci, conform jurisprudenței Ct.E.D.O., condamnarea poate fi întemeiată pe această declarație a martorului anonim, chiar singulară fiind ca element de probă. Așadar, în esență, în viziunea Curții, proba exclusivă sau determinantă are înțelesul de probă neverificată de acuzat, iar nu de probă unică/esențială desprinsă din declarația martorului protejat. Or, reglementarea română, dimpotrivă, statuează acest al doilea sens al noțiunii, ceea ce conduce la imposibilitatea legală de folosire la întreaga valoare probatorie a declarațiilor martorilor protejați, chiar dacă au fost supuse contrainterogării ori încercării de infirmare prin alte probe ale apărării.

Mai mult, folosirea în acuzare a declarațiilor unor martori anonimi nu este în orice situație incompatibilă cu exigențele procesului echitabil [19], dacă acuzarea indică motivele temeinice pentru menținerea anonimatului și asigură compensarea dificultăților apărării datorate acestui fapt.

În concluzie, drepturile, atât cele procesuale cât și cele substanțiale, ale victimelor infracțiunilor domestice, sunt afectate într-o manieră incompatibilă cu procesul echitabil, prin interdicția de a fi utilizate drept probe în acuzare declarațiile persoanelor protejate ce au putut fi verificate și contestate de către inculpat, deoarece o astfel de limitare a valorii probațiunii depășește echilibrul între acuzare și apărare statuat de Curtea europeană. S-ar impune, așadar, în opinia noastră, înlăturarea prevederii criticate, urmând ca valoarea probatorie a martorilor protejați să fie apreciată judiciar, ca și orice altă probă.

Referințe:

1. CRISTEA, D. Tratat de psihologie socială, vol. II. București: Editura Renaissance, 2011, 411 p.
2. Legea nr. 217/2003 din 22 mai 2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, republicată. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, din 24 martie 2014, nr. 205.

3. NIȚĂ, A.-J. Convenția de la Istanbul—valoarea adăugată versus aspectele problematice ale reglementării. În: Universul Juridic, 15 dec. 2022. [Accesat: 20.12.2022]. Disponibil: <https://www.universuljuridic.ro>
4. European Union Agency for Fundamental Rights, Violența împotriva femeilor: o anchetă la nivelul UE. [Accesat:18.11.2022]. Disponibil: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_ro.pdf
5. UNICEF Moldova, Combaterea violenței împotriva copiilor. [Accesat:18.11.2022]. Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/ce-facem/protec%C5%A3ia-copilul-ui/combaterrea-violen%C5%A3ei-%C3%AEmpotriva-copiiilor>
6. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul la 11 mai 2011, ratificată de România prin Legea nr. 30/2016 din 17 martie 2016 pentru ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul la 11 mai 2011. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, din 25 martie 2016, nr. 224.
7. Legea nr 186/2021 din 1 iulie 2021 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, din 2 iulie 2021, nr. 657.
8. Legea nr 135/2010 privind Codul de procedură penală. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, din 15 iulie 2010, nr. 486.
9. Art. 58 din Legea nr 134/2010 privind Codul de procedură civilă. Republicată în: Monitorul Oficial al României, Partea I, din 10 aprilie 2015, nr. 247. „(1) (...) *Instanța va numi un curator special în caz de conflict de interese între reprezentantul legal și cel reprezentat (...).* (3) *Numirea acestor curatori se va face de instanța care judecă procesul, dintre avocații anume desemnați în acest scop de barou (...).*”.
10. Codul de procedură penală a Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 7 iunie 2003, nr. 104-110. (intrat în vigoare la 12.06.2003, cu modificări și completări până în 2013).
11. Legea nr 286/2009 privind Codul penal. În: Monitorul Oficial al României, partea I, din 24 iulie 2009, nr. 510.
12. PRADEL, J. Procedure penale, 18e edition. Paris: Edition Cujas, 2015, 1023 p., p. 423.
13. REPUBBLICA ITALIANA. Codice di Procedura Penale, Parte Prima, art. 199 pct. 1. [Accesat:10.09.2020]. Disponibil: www.legislationline.org
14. MURPHY, P. (Editor-in-Chief), BIRCH, D., GUNN, M.-J., HIRST, M., KEANE, A., LEIGH, L., McMAHON, R., SPRACK, J., TAYLOR, R.-D., WASIK, M. Blackstone's Criminal Practice 2002. New York: Oxford University Press Inc, 2002, 2550 p. (în referire la Police and Criminal Evidence Act 1984, s. 80).

15. THE REPUBLIC OF ZIMBABWE. Criminal Procedure and Evidence Act, Revised Edition 2004, [Accesat:10.07.2019]. Disponibil: www.wipo.int
 16. GHEORGHE, T.-V., în VOLONCIU, N., UZLĂU, A.-S.(coord.), UZLĂU, A.-S., MOROȘANU, R., VOICU, C., VĂDUVA, V., TUDOR, G., ATASIEI, D., GHEORGHE, T.-V., GHIGHECI, C., CHIRIȚĂ, C.-M., MANEA, T. Codul de procedură penală comentat, ed. a 3-a revizuită și adăugită. București: Editura Hamangiu, 2017, 1681 p., p. 350; GHEORGHE, T.-V. Aflarea adevărului, principiu fundamental al procesului penal. București: Editura Hamangiu, 2021, 489 p, p. 188.
 17. CtEDO a reținut, exemplificativ, următoarele situații în care declarația unui martor anonim a avut caracter exclusiv sau determinant: audiere necontradictorie în cursul urmăririi penale, fără ca martorul să fie audiat și în instanță; audierea necontradictorie, ce nu a fost înregistrată audio-video pentru a oferi acuzatului posibilitatea de a o viziona și contesta; motivul neprezentării în instanță a martorului nu a fost justificat obiectiv de organul judiciar.
 18. CtEDO. Cauza Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit, hot. din 15 decembrie 2011, parag. 62, 90, 123, 128, 130, 131-135, 158. [Accesat:25.09.2019]. Disponibil: www.hudoc.echr.coe.int
 19. CtEDO. Cauza Van Mechelen și alții c. Țărilor de Jos, hot. din 23 aprilie 1997, parag. 52, [Accesat:25.09.2019]. Disponibil: www.hudoc.echr.coe.int
-

CZU: 343.14:343.847(478)

DOI: 10.5281/zenodo.8218875

EVOLUȚIA ȘI DEZVOLTAREA SISTEMULUI DE PROBAȚIUNE ÎN REPUBLICA MOLDOVA. ASPECTE EXECUȚIONAL-PENALE

MAHU Iurie

șef al Direcției analitice, Inspectoratul Național de Probațiune

ORCID ID: 0000-0003-4425-5155

The National Probation Inspectorate fulfills its attributions on the entire territory of the Republic of Moldova through its territorial subdivisions, whose activity organizes, coordinates and controls it in accordance with Law no. 8-XVI of February 14, 2008 on probation and Regulation no. 827/2010 on the organization and functioning of probation bodies.

The mission of the probation system is to participate in the administration of justice by providing support to the judiciary in individualizing sentences, supervising the execution of non-custodial sentences, social reintegration of persons who have violated the law, in order to reduce recidivism and increase the level of social security.

Keywords: *organization of the probation system, probation clients, offenders abroad, rehabilitation, assistance and surveillance.*

La 12 ianuarie 2007, prin Hotărârea Guvernului nr.44, au fost introduse modificări și completări în Regulamentul de activitate a Ministerului Justiției, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 129 din 15 februarie 2000 și Regulamentului Departamentului de executare a deciziilor judiciare, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 312 din 15 martie 2002, în care s-a stipulat că exercitarea activității de probațiune va fi realizată de către Direcția probațiune nou creată din cadrul Departamentului de executare a deciziilor judiciare, ca urmare a reorganizării Direcției de executare a documentelor penale, non-privative de libertate [8]. Direcția probațiune era o structură specializată, care prin intermediul secțiilor de probațiune ale oficiilor de executare, pune în aplicare pedepsele penale non-privative de libertate și exercita probațiunea cu persoanele eliberate de pedeapsa penală. Secțiile de probațiune au fost în cadrul oficiilor de executare în număr de 42, conform divizării administrativ-teritoriale a Republicii Moldova.

După patru ani de activitate, sistemul de probațiune al Republicii Moldova este supus unei reorganizări. Astfel, prin adoptarea Hotărârii Guvernului nr. 827 din 10 septembrie 2010 privind organizarea și funcționarea organelor de probațiune a fost creat Oficiul central de probațiune pe lângă Departamentul Instituțiilor Penitenciare.

La 01 ianuarie 2013 Oficiul central de probațiune a fost transferat din subordinea Departamentului Instituțiilor Penitenciare în subordinea directă a Ministerului Justiției [9].

La 12 octombrie 2015, prin modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 827 din 10 septembrie 2010 privind organizarea și funcționarea organelor de probațiune, Oficiul central de probațiune și-a modificat structura organizațională și modul de funcționare a organelor de probațiune. Astfel, Oficiul central de probațiune este redenumit în Inspectoratul Național de Probațiune (INP) și crează în subordinea sa 3 Inspectorate Regionale de probațiune în zona de Nord, Centru și Sud ale țării și 42 de Birouri de probațiune. Inspectoratele regionale, la rândul lor, vor coordona și monitoriza activitatea Birourilor de probațiune existente, a Centrelor de reabilitare socială a persoanelor liberate de pedeapsa penală și a Centrelor instructiv-metodice.

La 18 iulie 2019, prin modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 827/2010 privind organizarea și funcționarea organelor de probațiune, a intrat în vigoare modificarea statului de personal și schema de încadrare ale INP și ale subdiviziunilor teritoriale ale acestuia în limitele fondului de retribuire a muncii și ale structurii și efectivului-limită stabilite de Guvern. Astfel, au fost reorganizate Birourile de probațiune din mun. Chișinău, fiind creat Biroul de probațiune Chișinău (cu statut de direcție generală) și a fost instituită Direcția monitorizare electronică în cadrul INP, fiind o prioritate, inclusiv pe agenda Guvernului [10].

Actualmente, la nivel național, activează 38 de Birouri de probațiune teritoriale subordonate Inspectoratului Național de Probațiune [10]. Personalul de probațiune este alcătuit din consilieri de probațiune cu statut de funcționari publici.

Legislația privind sistemul de probațiune în Republica Moldova este în continuă dezvoltare și implementare, după regulile europene de probațiune și practica europeană în ansamblu.

Astfel, actele normative cu privire la probațiune au fost modificate și completate, începând cu anii 2008 de la adoptarea Legii cu privire la probațiune, apoi Hotărârea Guvernului nr.827/2010 privind organizarea și funcționarea organelor de probațiune, și alte acte până în prezent. De asemenea, au fost efectuate multiple modificări în Coduri și Hotărâri de Guvern ce se referă la executarea hotărârilor judecătorești și a pedepselor penale, în scopul racordării probațiunii la regulile europene de probațiune.

În acest sens, au fost incluse noi concepte în legislație, cum ar fi: umanizarea pedepselor penale, condamnarea cu suspendarea parțială a executării pedepsei, programe probaționale, resocializare, eficacitatea aplicării măsurii de liberare condiționată înainte de termen, îmbunătățirea calității referatului presentențial,

monitorizare electronică, protecția victimelor, dezvoltarea parteneriatelor, promovarea probațiunii, etc.

Scopul organului de probațiune este pe larg reglementat în legislația națională, astfel, să urmărească reducerea recidivei prin stabilirea de relații pozitive cu infractorii, a-i supraveghea și controla unde este necesar, a-i îndruma și a-i asista pentru a promova cu succes incluziunea socială, a contribui la siguranța comunității și la administrarea corectă a justiției.

Viziunea de viitor este consolidarea sistemului de probațiune ca alternativă credibilă la detenție, ce contribuie la menținerea gradului de siguranță comunitară, reducerea costurilor sociale ale detenției, reducerea recidivei și reintegrarea în societate prin valorificarea potențialului persoanelor care au încălcat legea.

Activitatea de probațiune se desfășoară pe principiul participarea comunității la procesul de asistență, de consiliere psihosocială și de control.

Organele de probațiune, potrivit competenței lor, colaborează cu autorități publice și organizații neguvernamentale.

Autoritățile administrației publice locale pot acorda ajutor organelor de probațiune prin acordarea de spații pentru desfășurarea activității de probațiune, prin crearea de centre de reabilitare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție, prin finanțarea diverselor programe legate de probațiune [5, art.20].

Organul de probațiune întreprinde acțiuni de asistență, supraveghere și control a persoanelor la aplicarea următoarelor pedepse (măsuri) penale:

Participarea consilierului de probațiune la activitatea de probațiune penitenciară.

Responsabili pentru realizarea procesului de asistență în vederea reintegrării sociale și pregătirii pentru liberare a condamnaților sunt următorii specialiști [13]:

- a) asistentul social și/sau educatorul din cadrul instituțiilor penitenciare;
- b) consilierul de probațiune din cadrul biroului de probațiune.

La etapa inițială, birourile de probațiune oferă suport informațional, la solicitarea administrației instituției penitenciare, cu privire la referatul prezentențial de evaluare psiho-socială a personalității condamnatului pentru anexarea la Programul individual de executare a pedepsei condamnatului, dacă un asemenea referat a fost întocmit.

Administrația penitenciarului asigură accesul consilierilor de probațiune în instituțiile penitenciare pentru petrecerea convorbirilor, desfășurarea intervențiilor structurate, derularea activităților planificate în vederea asistării condamnaților la etapa finală, ce vor [13]:

- a) oferiri suport informațional pentru supravegherea post-detenție;

- b) acorda asistență condamnatului la solicitarea acestuia;
- c) participa la ședințele Comisiei penitenciare, în cadrul cărora se vor examina cererile condamnaților pentru liberare condiționată înainte de termen.

Asistentul social și/sau psihologul în comun cu consilierul de probațiune vor aplica Programul de pregătire pentru liberare, axat pe schimbare comportamentală.

Activitățile de pregătire către liberare și reintegrare socială impun implicarea mai multor organizații și specialiști din domeniul social în rezolvarea problemelor deținutului, potrivit Legii cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din detenție.

Birourile de probațiune, de comun cu instituțiile penitenciare, implică instituții guvernamentale și organizații necomerciale în vederea executării măsurilor obligatorii stabilite în privința condamnatului cum ar fi: identificarea locurilor de muncă disponibile, a cursurilor de școlarizare, a cursurilor de calificare sau recalificare profesională, etc.

Condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei.

Dacă, la stabilirea pedepsei cu închisoare pe un termen de cel mult 5 ani pentru infracțiunile săvârșite cu intenție și de cel mult 7 ani pentru infracțiunile săvârșite din imprudență, instanța de judecată, ținând cont de circumstanțele cauzei și de persoana celui vinovat, va ajunge la concluzia că nu este rațional ca acesta să execute pedeapsa stabilită, ea poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate vinovatului, indicând numaimedcât în hotărâre motivele condamnării cu suspendare condiționată a executării pedepsei și perioada de probațiune.

Aplicând condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța de judecată îl poate obliga pe condamnat [3, art.90]: a) să nu-și schimbe domiciliul și/sau reședința fără consimțământul organului competent;

- b) să nu frecventeze anumite locuri;
- c) să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică;

c¹) să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent;

- d) să acorde o susținere materială familiei victimei;
- e) să repare daunele cauzate în termenul stabilit de instanță;
- f) să participe la programe probaționale;
- g) să presteze muncă neremunerată în folosul comunității;
- h) să fie supus monitorizării electronice, dar nu mai mult de 12 luni.

Condamnarea cu suspendarea parțială a executării pedepsei cu închisoare.

În cazul în care instanța de judecată, ținând cont de circumstanțele cauzei și de

personalitatea vinovatului, ajunge la concluzia că nu este rațional ca acesta să execute întreaga pedeapsă cu închisoare în penitenciar, aceasta poate dispune suspendarea parțială a executării pedepsei aplicate vinovatului, indicând în hotărâre perioada de executare a pedepsei în închisoare și perioada de probațiune, precum și motivele condamnării cu suspendarea parțială a executării pedepsei. Prima parte a pedepsei se execută în penitenciar, iar restul pedepsei se suspendă sub supraveghere de organele de probațiune [3].

Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen.

Persoanei care execută pedeapsa cu închisoare i se poate aplica liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen dacă a realizat programul individual de executare a pedepsei, a reparat integral daunele cauzate de infracțiunea pentru care a fost condamnată, cu excepția cazului când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească, și dacă se constată că corectarea ei este posibilă fără executarea deplină a pedepsei. Persoana poate fi liberată, în întregime sau parțial, și de pedeapsa complementară [3].

Amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și persoane care au copii în vârstă de pînă la 8 ani.

Femeilor condamnate gravide și persoanelor care au copii în vârstă de pînă la 8 ani, cu excepția celor condamnate la închisoare pe un termen mai mare de 5 ani pentru infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave, instanța de judecată le poate amîna executarea pedepsei pînă la atingerea de către copil a vârstei de 8 ani [3].

În cazul în care vreuna din persoanele condamnate, refuză să-și exercite drepturile și obligațiile părintești sau încalcă condițiile probațiunii după avertismentul făcut de organul de probațiune, instanța de judecată, la propunerea organului nominalizat, poate să anuleze amînarea executării pedepsei și să trimită persoana condamnată pentru executarea pedepsei la locul stabilit în hotărîrea judecătorească.

Amnistia.

În cazul amnistiei, instituțiile și organele care asigură executarea categoriei respective de pedeapsă examinează aplicabilitatea actului de clemență fiecărui condamnat și, după caz, cu acordul condamnatului, înaintează un demers instanței de judecată competente. La demers se anexează dosarul personal al condamnatului, dovezile motivelor de fapt și de drept invocate.

Organul de probațiune asigură executarea hotărîrii și informează instanța de judecată despre executarea ei după aplicarea actului de amnistie [4, art.272].

Grațierea.

Organul de probațiune este competent să supravegheze comportamentul

persoanei liberate de pedeapsă în temeiul actului de grațiere, dacă are un termen de probațiune și informează anual, până la expirarea termenului de probațiune, Președintele Republicii Moldova asupra comportamentului condamnatului. La expirarea termenului de probațiune stabilit, organul de probațiune, comunică Președintelui Republicii Moldova și instanței care a judecat cauza în fond despre încetarea măsurilor de supraveghere [4, art.273].

Măsurile de constrângere cu caracter educativ.

Persoanelor liberate de răspundere penală sau de pedeapsă penală li se aplică următoarele măsuri de constrângere cu caracter educativ:

- a) avertismentul;
- b) încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat;
- c) obligarea minorului să repare daunele cauzate. La aplicarea acestei măsuri se ia în considerare starea materială a minorului;
- d) obligarea minorului de a urma un curs de reabilitare psihologică;
- e) obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu;
- f) obligarea minorului de a participa la un program probațional.

Minorului îi pot fi aplicate concomitent câteva măsuri de constrângere cu caracter educativ [3, art.104].

În cazul eschivării sistematice a minorului de la măsurile de constrângere cu caracter educativ, la propunerea organului de probațiune, procurorul anulează măsurile aplicate și trimite cauza în instanța de judecată, iar în cazul în care măsurile respective au fost stabilite de către instanța de judecată, aceasta le anulează și dispune trimiterea cauzei penale la procuror sau, după caz, stabilește o pedeapsă prevăzută de lege pentru fapta săvârșită.

Monitorizarea electronică.

Sistemul de monitorizare electronică în Republica Moldova constă în supravegherea de la distanță, prin sistemele GPS (*Sistem Global de Poziționare*), utilaj telefonic fix sau mobil cu care se monitorizează locația și mișcarea persoanelor supuse supravegherii și controlului, printr-o brățară specială instalată la mână sau picior, în temeiul hotărârilor judecătorești sau a deciziilor șefilor de penitenciare. Monitorizarea electronică în Republica Moldova a obținut un statut legal, fiind modificate mai multe acte legislative prin Legea nr. 138/2015 [7]: Codul penal, Codul de executare, Legea nr. 8/2008 cu privire la probațiune.

Sunt supuse monitorizării electronice: persoanele liberate de pedeapsă penală, menționate mai sus, condamnaților care se deplasează fără escortă sau însoțire și/sau celor care se deplasează pe o durată scurtă în afara penitenciarului;

persoanelor cărora le este aplicată o măsură preventivă cu stabilirea anumitor obligații sau restricții; persoanelor bănuite, învinuite sau inculcate de comiterea faptelor de violență în familie, precum și victimelor sau, după caz, membrilor familiilor acestora în scopul verificării respectării obligațiilor de către agresori [12].

Asigurarea monitorizării electronice a tuturor categoriilor de persoane monitorizate se efectuează de către organele de probațiune [5, art.2¹⁰].

Monitorizarea electronică a persoanelor prevăzute se efectuează de către organele de probațiune, în colaborare cu instituțiile penitenciare, organele de poliție și cu alte autorități publice în conformitate cu legislația.

Munca neremunerată în folosul comunității.

Munca neremunerată în folosul comunității constă în antrenarea condamnatului, în afara timpului serviciului de bază sau de studii, la muncă, determinată de autoritățile administrației publice locale.

Munca neremunerată în folosul comunității se stabilește pe un termen de la 60 la 240 de ore și este executată de la 2 la 4 ore pe zi, iar în cazul condamnatului care nu este antrenat în activități de bază sau de studii, la solicitarea sau la acordul acestuia – până la 8 ore pe zi [3, art.67].

Executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității se asigură de către organul de probațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatului în conformitate cu prevederile Codului de executare al Republicii Moldova și Regulamentului cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1643/2003 [4, art.189].

Persoana condamnată la muncă neremunerată în folosul comunității semnează în instanța de judecată un angajament prin care se obligă să se prezinte, în termen de 5 zile de la momentul rămînerii definitive a hotărârii judecătorești, la organul de probațiune în a cărui rază teritorială își are domiciliul.

În caz de eschivare cu rea-voință a condamnatului de la munca neremunerată în folosul comunității, ea se înlocuiește cu închisoare. Munca neremunerată în folosul comunității va fi prestată timp de cel mult 18 luni, timp care se calculează de la data rămînerii definitive a hotărârii judecătorești.

De asemenea, organul de probațiune, de comun acord cu autoritățile administrației publice locale, determină locul și volumul de muncă pentru condamnat, cu ajutorul organizațiilor și asociațiilor identifică obiectele la care poate fi folosită munca neremunerată în folosul comunității [11].

Privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate.

Privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate constă în interzicerea de a ocupa o funcție sau de a exercita o activitate de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul la săvârșirea infracțiunii [3, art.65].

Instanța de judecată trimite hotărârea privind privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate și dispoziția de executare organului de probațiune în a cărui rază teritorială își desfășoară activitatea sau își are domiciliul condamnatul.

Organul de probațiune trimite hotărârea judecătorească organului abilitat cu dreptul de a dispune eliberarea condamnatului din funcție sau de a-i interzice exercitarea unei anumite activități.

Indiferent de faptul dacă persoana condamnată ocupă o anumită funcție sau exercită o anumită activitate, organul de probațiune ține evidența condamnaților, efectuează controlul respectării de către condamnați a interdicției, stabilite în hotărârea judecătorească, de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, verifică îndeplinirea prescripțiilor hotărârii judecătorești de către administrația organizației în care lucrează condamnatul, precum și de către organele împuternicite să anuleze autorizația privind exercitarea unei anumite activități.

Privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept.

Privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport sau anularea acestui drept constă în interzicerea conducerii oricărui tip de mijloc de transport pe drumurile publice.

Privarea de dreptul de a conduce mijloace de transport poate fi aplicată de instanța de judecată pe un termen de la 1 la 5 ani [3, art.65¹].

Asistența postpenitenciară.

Legea cu privire la probațiune, dispune [5, art.2⁸], asistența postpenitenciară se acordă persoanelor eliberate din detenție înainte de termen și persoanelor eliberate din detenție după expirarea termenului.

Asistența postpenitenciară presupune acțiuni desfășurate individual sau în grup, orientate spre dezvoltarea personală a subiectului probațiunii, suportul pentru acesta în situații de criză în vederea soluționării problemelor apărute în viața sa socială după detenție.

Asistența postpenitenciară se acordă în baza hotărârii judecătorești pentru persoanele eliberate înainte de termen sau în baza acordului semnat dintre fostul deținut și consilierul de probațiune cu persoanele eliberate după ispășirea completă a pedepsei. Tipul și formatul Acordului de asistență postpenitenciară este aprobat prin ordinul directorului Inspectoratului Național de Probațiune.

Asistența postpenitenciară constă în [5, art.2⁸] :

- a) prezentarea informației despre posibilitățile de acordare a locului de trai;
- b) acordarea suportului în căutarea unui loc de muncă;
- c) acordarea suportului pentru plasament în instituții de servicii sociale;
- d) acordarea suportului în perfectarea buletinului de identitate și a altor documente necesare subiectului probațiunii;
- e) organizarea și implicarea în programe probaționale;
- f) consilierea pentru soluționarea diverselor probleme sociale și psihologice;
- g) implicarea, cu ajutorul autorităților publice, organizațiilor neguvernamentale din domeniul psihologic, medical și social, în soluționarea problemelor subiecților probațiunii.

Legea cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție [6, art.7], dispune că, în scopul eficientizării procesului de adaptare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție și al bunei desfășurări a muncii în rândurile lor, se creează un sistem de stat de tutelă postpenitenciară care va promova politica socială a statului. Autoritățile de bază ale sistemului de stat de tutelă postpenitenciară sânt: a) Consiliul național de coordonare a activității de reintegrare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție; b) organele de probațiune.

Autoritățile administrației publice locale, în domeniul adaptării sociale a persoanelor eliberate din locurile de detenție, în teritoriul subordonat [6, art.5]:

- a) acordă ajutor persoanelor menționate în soluționarea problemelor ce țin de alegerea domiciliului;
- b) colaborează cu agențiile pentru ocuparea forței de muncă situate pe teritoriul subordonat, soluționînd problemele ce țin de plasarea în câmpul muncii a persoanelor eliberate din locurile de detenție.

Activitatea de probațiune cu cetățenii străini.

În activitatea de probațiune este aplicabil principiul egalității tuturor în fața legii. Astfel, modul și condițiile de punere în executare a documentelor executorii se extind asupra, persoanelor fizice, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială, și asupra persoanelor juridice, indiferent de tipul de proprietate și de forma juridică de organizare [4, art.3].

Așadar, cu cetățenii străini activitățile de probațiune se derulează în Republica Moldova, dacă se află cu domiciliul temporar pînă la expirarea termenului de pedeapsă. În cazul întoarcerii cetățenilor străini în țara de reședință este inițiată procedura de transfer.

Republica Moldova nu este stat membru al UE și nu poate aplica *Decizia-cadru*

2008/947 a Consiliului privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce hotărârilor judecătorești și deciziilor de probațiune în vederea supravegherii măsurilor de probațiune și a sancțiunilor alternative [2].

În legătură cu faptul că Republica Moldova este doar stat membru al Consiliului Europei, neavând și statutul de țară membră a Uniunii Europene, prin Legea nr. 131 din 11.07.2014, Republica Moldova a acceptat *Convenția europeană privind supravegherea infractorilor condamnați condiționat sau liberați condiționat*, adoptată la Strasbourg la 30 noiembrie 1964 [1].

Cu toate acestea, mai multe state membre a Consiliului Europei nu sunt parte la Convenția menționată, fapt ce va pune în dificultate executarea sentințelor ce implică cetățeni străini, sau cetățeni ai Republicii Moldova care posedă dubla cetățenie și se stabilesc cu domiciliul permanent în statele străine.

Necesitatea aderării Republicii Moldova la Convenția dată s-a dedus din sarcinile acesteia și efectele juridice produse, care urmăresc scopul ca pedeapsa penală să fie executată întru restabilirea echității sociale și prevenirea săvârșirii unor noi infracțiuni, cu posibilitatea supravegherii de către organele competente a condamnaților suspendați condiționat sau liberați condiționat înainte de termen pe teritoriul statelor membre a Convenției nominalizate și executarea hotărârilor judecătorești irevocabile, care au un caracter executoriu.

În vederea reintegrării sociale a infractorilor condamnați cu suspendarea condiționată a executării pedepsei sau liberați condiționat înainte de termen, care își schimbă reședința (locul de trai) într-un stat străin, depun o cerere pentru strămutarea dosarelor și anexează actele necesare, potrivit art.26 al Convenției europene privind supravegherea infractorilor condamnați condiționat sau liberați condiționat. Cu statele care nu au ratificat Convenția europeană se inițiază încheierea acordurilor de reciprocitate.

Referințe:

1. Convenția europeană privind supravegherea infractorilor condamnați condiționat sau liberați condiționat, adoptată la strasbourg la 30 noiembrie 1964, acceptată de RM prin Legea, nr.131 din 11 iulie 2014. [Accesat: 10.03.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=21501&lang=ro
2. Decizia-cadru 2008/947 a Consiliului privind aplicarea principiului recunoașterii reciproce hotărârilor judecătorești și deciziilor de probațiune în vederea supravegherii măsurilor de probațiune și a sancțiunilor alternative. [Accesat: 10.03.2022] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32008F0947>
3. Codul penal al Republicii Moldova. Cod nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul

- Oficial al Republicii Moldova din 14.04.2009, nr. 72-74.
4. Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.12.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, Nr. 214-220, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova 2010, nr. 160-162, art. 584.
 5. Legea Republicii Moldova nr. 8/2008 cu privire la probațiune. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 22.01.2016, nr. 13-19 art. 29.
 6. Legea Republicii Moldova nr.297/1999 cu privire la adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 22.04-.1999, nr. 39-41 art. 171.
 7. Legea Republicii Moldova nr.138/2015 privind modificarea și completarea unor acte legislative, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 03.12.2015. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr. 361-369.
 8. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 44 din 12.01.2007. [Accesat: 10.03.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=14461&lang=ro
 9. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 735 din 03.10.2012 *cu privire la optimizarea structurii, activității Ministerului Justiției și autorităților administrative din subordine*, publicată în Monitorul Oficial la 12.10.2012, în vigoare din 01.01.2013.
 10. Regulamentul privind organizarea și funcționarea organelor de probațiune, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova, nr. 827/2010. Publicat: 14-09-2010 în Monitorul Oficial Nr. 166-168 art. 907.
 11. Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1643/2003. Publicat: 23-01-2004 în Monitorul Oficial Nr. 16-18 art. 124.
 12. Regulamentul privind monitorizarea electronică a persoanelor, aprobat prin Hotărârea Guvernului, nr. 1322/2016. Publicat : 16-12-2016 în Monitorul Oficial Nr. 441-451 art. 1414.
 13. Regulamentul cu privire la pregătirea pentru liberare a persoanelor ce execută o pedeapsă penală privativă de libertate, aprobat prin Ordinul comun INP și ANP din 27.06.2018. [Accesat: 10.03.2022] Disponibil: <http://probatune.gov.md/acte-normativa-care-reglementeaza-activitatea-interna>
-

CZU: 343.54

DOI: 10.5281/zenodo.8218888

CONSIDERAȚII JURIDICE PRIVIND VIOLENȚA ÎN FAMILIE

MIRON Adriana

asistent universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea Transilvania din Brașov

The legislator has made substantial changes in terms of fundamental notions regulated by Law no. 217/2003, on preventing and combating domestic violence. The article is dedicated to social approaches to preventing and combating domestic violence. The successive amendments did not take into account a correlation of the institutions regulated by the law on domestic violence or with the provisions provided by the criminal law criminalizing domestic violence. Preventing and combating domestic violence is part of the national family protection and support policy and is an important public health issue. In order for the law to be a useful and effective tool in preventing and combating the phenomenon of domestic violence, a terminological and regulatory correlation is required.

Keywords: social aspects of violence, abuse, family member, legal definitions, unitary regulation, violence prevention, domestic violence.

Studiul violenței ca fenomen care se manifestă în cadrul unor determinări date de anumiți participanți, cu referire la apartenența la un grup ori la o categorie predefinită, reprezintă o preocupare majoră a entităților juridice cu atribuții în domeniu a sociologilor, juriștilor, dar și a altor categorii de profesioniști a căror activitate interferează cu acest fenomen. Monitorizarea, evaluarea și combaterea violenței se concentrează pe analiza violenței domestice, recunoscându-se în mod unanim evoluția și amplificarea acestui tip de violență.

Organizația Mondială a Sănătății¹ definește violența ca fiind folosirea intenționată a forței sau puterii, în mod real sau sub formă de amenințări, împotriva propriei persoane, împotriva unei alte persoane sau împotriva unui grup sau comunități, care determină sau are o probabilitate ridicată de a determina rănirea, moartea, afectarea psihologică, afectarea dezvoltării etc.

În definiția de mai sus regăsim conceptualizarea generală a violenței, ca atitudine exterioară ai cărei actori – agresori ori victime – pot fi orice persoane, fără a prezenta anumite caracteristici care să le particularizeze ori să le califice. Violența domestică, regăsită în unele cazuri sub denumirea de violență în familie, reprezintă o

¹ Organizația Mondială a Sănătății este o organizație internațională cu sediul central la Geneva, înființată în anul 1948, care are rolul de a menține și coordona situația sănătății populațiilor pe glob.

categorie subordonată conceptului-gen al violenței care restrânge și califică participanții atât agresorul, cât și victima, dar care conferă și alte elemente circumstanțiale.

În temeiul raționamentului gen-specie, constatăm că violența împotriva femeilor poate reprezenta atât o specie a violenței domestice, cât și o specie a conceptului general al violenței, atunci când în conținutul acesteia nu se regăsește elementul de „domesticitate”.²

Ca atitudine intenționată și nelegitimă în același timp, violența este de natură a încălca drepturile fundamentale ale omului, astfel cum acestea au fost statuate în Declarația Universală a Drepturilor Omului³, între care reținem ca fiind esențiale: dreptul la viață, libertatea și egalitatea, libertatea și securitatea, ca drepturi civile ale persoanei.

Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale⁴ consacră dreptul la viață, la libertate și siguranță, la respectarea vieții private și de familie, ori interzicerea discriminării, ca drepturi fundamentale ale omului, susceptibile de a fi încălcate prin exercitarea actelor de violență. Având caracteristici circumstanțiale atât în privința spațialității, cât și în privința particularităților actorilor acesteia, respectiv victima și agresorul, violența domestică reprezintă o specie a categoriei generale a violenței.

Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, cunoscută și sub numele de Convenția de la Istanbul, adoptată de Consiliul Europei pe 11 mai 2011 și ratificată de statul român prin Legea nr. 30/2016, cuprinde în sfera sa de reglementare fenomenul violenței sale ample, de a acoperi întregul spectru de violență care se manifestă, în general și cu

² Caracteristica de a se manifesta în spațiul domestic.

³ Declarația Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată la 16 decembrie 1948, prin Rezoluția 217 A, în cadrul celei de-a treia sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite. Aceasta nu este un tratat internațional ce implică consecințe juridice în cazul nerespectării. În timp, a devenit un document de referință spre care statele tind și în raport de care se verifică respectarea drepturilor omului în diferite state ale lumii. Prevederile acesteia au fost ulterior preluate și extinse în diferite tratate internaționale. România a semnat Declarația la 14 decembrie 1955 când prin R 955 (X) a Adunării generale ONU, a fost admisă în rândurile statelor membre.

⁴ Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale este un catalog al drepturilor fundamentale elaborat de Consiliul Europei, semnat pe 4 noiembrie 1950 la Roma și intrat în vigoare pe 3 septembrie 1953. A fost ratificată de Parlamentul României prin Legea nr. 30/1994. Convenția și protocoalele sale adiționale apără mai multe drepturi și libertăți fundamentale ce au ca titulari persoane fizice, private individual, sau diverse entități sociale; structurile statale pot fi, de asemenea titulare ale acțiunilor în fața Curții Europene a Drepturilor Omului în ipoteza cererilor interstatale (prin intermediul cărora, statutul reclamant invocă, împotriva statutului pârât, încălcarea drepturilor și libertăților prevăzute de Convenția Europeană.

precădere, împotriva femeilor. Obiectivele Convenției privesc protejarea femeilor împotriva tuturor formelor de violență, prevenirea acestui fenomen, urmărirea în justiție a agresorilor, eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și promovarea egalității substanțiale între femei și bărbați, inclusiv prin susținerea și capacitatea femeilor, proiectarea unui cadru cuprinzător de politici și măsuri pentru protecția și asistența tuturor victimelor violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, promovarea cooperării internaționale în vederea eliminării violenței împotriva femeilor și violenței domestice, furnizarea de sprijin și asistență organizațiilor și agențiilor guvernamentale de aplicare a legii pentru a coopera în mod eficient în vederea adoptării unei abordări integrate pentru eliminarea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. Convenția mai stabilește un mecanism de monitorizare specific în vederea asigurării implementării efective a dispozițiilor sale de către părți.⁵

Convenția de la Istanbul are o sferă de reglementare amplă, fiind un tratat internațional menit să ducă la limitarea și eliminarea violenței împotriva femeilor. În același timp, ea definește violența domestică în mod particular ca fiind: toate acțiunile de violență fizică sau unitatea domestică sau între foștii sau actualii soți sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărțit același domiciliu cu victima.

Cadrul legislativ intern care reglementează acest tip de violență este dat de Legea nr. 217/2003, privind prevenirea și combaterea violenței domestice, republicată⁶, care a fost ulterior modificată și completată. Modificări semnificative au fost aduse prin Legea nr. 174/2018⁷ care a operat modificarea conceptuală constând în înlocuirea, în titlul actului normativ, a expresiei „legea pentru prevenirea și combaterea violenței în familie”, cu „legea pentru prevenirea și combaterea violenței domestice”.

Potrivit art. II din Legea 174/2018 în cuprinsul actelor normative în vigoare, sintagma violență în familie se înlocuiește cu sintagma violență domestică, cu excepția Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, cu modificările și completările ulterioare. Înlocuirea sintagmelor s-a realizat direct în textul prezentei forme consolidate.

Termenul domestic vine de la cuvântul latinesc *domus* – ce semnifică caracteristica de a fi legat de casă, de gospodărie, de familie, specific vieții gospodărești sau intim, privat, în timp ce termenul familial semnifică ceva ce aparține familiei, referitor la familie. Se pune întrebarea, de ce ar trebui ca violența domestică să fie analizată în mod particular, care ar fi specificitatea acestui gen de violență în

⁵ Georgeta Stoican. Drepturile Omului, nr. 1/2020.

⁶ Monitorul Oficial nr. 205/24.03.2014.

⁷ Monitorul Oficial nr. 618/18.07.2018.

contextul violenței interumane, în general.

Rațiunile care au determinat reglementarea specifică a violenței domestice în mod distinct sunt relevante în expunerea de motive a actului normativ. Ele rezidă în nevoia de a ocroti și sprijini familia și de consolidare a solidarității familiale, bazată pe prietenie, afecțiune, ajutor material și moral a membrilor familiei, considerată de legiuitor ca fiind un obiectiv de interes național⁸.

În viața socială, în limbajul curent, se utilizează în mod alternativ atât sintagma violență domestică, cât și cea de violență în familie, sintagme între care nu se poate pune semnul echivalenței. Această confuzie terminologică se datorează faptului că Legea nr. 174/2018 care a adus modificări substanțiale, inclusiv în ce privește denimirea actului normativ, reglementând violența domestică ca o formă specifică a violenței nelegitime, nu a realizat o corelare de reglementare și nu a instituit o terminologie unitară, păstrând parte din terminologia ori trimiterile existente în forma anterioară, dând naștere unor inadvertențe a căror corectare se impune a fi realizată.

În primele prevederi ale legii se regăsește o inadvertență, păstrându-se textul inițial din Capitolul I – Dispoziții generale, art. 1, alin. (1), ce se constituie ca o expunere de motive. Aceste prevederi limitează scopul și adresabilitatea legii la familie, deși termenul de „domestic” este mult mai larg, putând excede ca adresabilitate dincolo de componența familiei.

Codul civil român⁹, care reprezintă legea cadru, nu cuprinde o definiție legală a noțiunii de familie. Cartea a II-a, deși poartă denumirea marginală „Despre familie”, conținând articolele 258-534, nu cuprinde o conceptualizare legală a acestei instituții. O delimitare conceptuală a reglementării avansate de legiuitorul civil în art. 258 alin. (1) conform căreia familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora, precum și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea și educarea copiilor lor. Dispozițiile Codului Civil contribuie la identificarea unor elemente legale de clarificare conceptuală în materie: instituția juridică a familiei se întemeiază pe instituția căsătoriei, cu respectarea principiilor legale care guvernează desfășurarea relațiilor interumane în cadrul căsătoriei.

Noțiunea de familie nu cunoaște o definiție unitară în dreptul românesc, conținutul acesteia și întinderea raporturilor de familie fiind reglementate în mod distinct de diverse acte normative, în funcție de obiectul de reglementare.

O primă definiție e aceea că familia reprezintă entitatea biologică și social-

⁸ Georgeta Stoican. Drepturile Omului, nr. 1/2020.

⁹ Adoptat prin Legea nr. 287/2009, Monitorul Oficial nr. 505/15.07.2011.

juridică alcătuită din două persoane de sex diferit, soți, unite între ele prin căsătorie¹⁰. De asemenea, familia a fost definită ca fiind grupul de persoane între care există drepturi și obligații care se nasc din căsătorie, rudenie, adopție, precum și din alte raporturi asimilate de lege, sub anumite aspecte, raporturilor de familie¹¹.

În doctrină s-a conturat și opinia conform căreia dacă atât Declarația universală a drepturilor omului, cât și Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, consacră dreptul fundamental al persoanei la viața de familie și la ocrotirea acesteia, este mult mai relevantă, din perspectivă juridică, clarificarea noțiunii de viață de familie, în condițiile în care chiar art. 26 alin. (1) din Constituția României prevede că autoritățile publice respectă și ocrotesc viața intimă, familială și privată¹².

Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, consacră dreptul fundamental al persoanei la viața de familie și la ocrotirea acesteia. Din această perspectivă, dreptul la căsătorie și dreptul la a întemeia o familie reprezintă drepturi distincte, care nu se identifică și nu se condiționează, chiar dacă sunt interdependente¹³.

În jurisprudența Curții Europene se dă prevalență realității de facto a vieții de familie, apreciindu-se că o conviețuire bazată pe relații strânse între anumite persoane, pe afecțiune și apropiere, indiferent că această legătură este sau nu instituționalizată, satisface exigențele noțiunii de viață de familie și că aceasta trebuie ocrotită în egală măsură ca familia tradițională¹⁴. În ce privesc legăturile dintre părinți și copii, s-a apreciat că esențiale sunt relațiile personale strânse și nu neapărat legătura biologică, dacă nu există alte elemente care să dovedească legătura de apropiere¹⁵.

În contextul reglementării violenței domestice, importanța determinării noțiunii de familie „pălește” față de importanța noțiunii de viață de familie, cu o semnificație mult mai bine conturată și care ajută la determinarea aplicabilității unor instituții de drept. Tocmai de aceea, apreciem că scopul declarat în expunerea de motive a legii nr. 217/2003 trebuie să fie pus în acord cu cerințele reglementărilor internaționale, interne și ale jurisprudenței C.E.D.O., deoarece interesul general ar trebui să fie acela al ocrotirii vieții de familie, și nu să vizeze doar familia tradițională.

¹⁰ A se vedea Rădescu D., Rădescu E., Stoican G., Dicționar de drept civil și a proceduri civile, Ediția a doua, Ed. C.H. Beck, 2017, p. 489.

¹¹ A se vedea Avram Marieta. Dreptul Familiei, Ediția a II-a. Ed. Hamangiu, 2016, p. 68-75.

¹² Idem.

¹³ Georgeta Stoican. Drepturile Omului, nr. 1/2020.

¹⁴ Jurisprudența CEDO, Kroon Ș.A. contra Olandei, 27 octombrie 1994.

¹⁵ Jurisprudența CEDO, Bronda contra Italiei, 9 iunie 1998.

În concluzie, apreciem că noțiunea de violență domestică, astfel cum a fost reținută de forma actuală a legii, este cea adecvată în definirea manifestărilor de violență prevăzute de lege, care se petrec între persoane care au stabilit legături ce realizează caracteristicile vieții de familie, conferind o cuprindere și o determinare mai amplă, fiind generoasă în analiza acestui fenomen¹⁶.

Legea nr. 217/2003, privind prevenirea și combaterea violenței domestice, republicată, cu modificările și completările ulterioare, definește în art. 3 violența domestică ca fiind orice inacțiune sau acțiune intenționată de violență fizică, sexuală, psihologică, economică, socială sau spirituală care se produce în mediul familial sau domestic, ori între soți sau foști soți, precum și între actuali sau foști parteneri, indiferent dacă agresorul locuiește sau a locuit împreună cu victima.

În Legea nr. 174/2018 era reglementată noțiunea de violență în familie ca fiind orice acțiune sau inacțiune intenționată, cu excepția acțiunilor de autoapărare ori de apărare, manifestată fizic sau verbal, săvârșită de către un membru de familie împotriva a altui membru al aceleiași familii, care provoacă ori poate cauza un prejudiciu sau suferințe fizice, psihice, sexuale, emoționale ori psihologice, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, constrângerea sau privarea arbitrară de libertate.

Anumite acte de violență care aduc atingere dreptului la viață, ori dreptului la integritate corporală sau a sănătății sunt incriminate prin infracțiunea de violență în familie în art. 199 din Codul penal care a intrat în vigoare la data de 1 februarie 2014, anterior apariției Legii nr. 174/2018, ce consacră noțiunea de violență domestică. De aici și denumirea infracțiunii, ce amintește de conceptul de violență în familie din forma inițială a Legii 217/2003. Potrivit legii penale, atunci când infracțiunile de omor, omor calificat, lovire sau alte violențe, vătămare corporală, loviri cauzate de moarte sunt săvârșite asupra unui membru de familie, se impune o sancțiune penală majorată¹⁷.

Potrivit art. 15 alin. (1) din Codul penal, pentru a fi infracțiune, fapta trebuie să fie nejustificată. Codul penal reglementează între cauzele justificative legitima apărare¹⁸ și starea de necesitate¹⁹. Pentru ca actele materiale să constituie acte de

¹⁶ Georgeta Stoican. Drepturile Omului, nr. 1/2020.

¹⁷ Potrivit art. 199 alin. (1) din Codul penal, dacă faptele prevăzute în art. 188, art. 189 și art 193-195 sunt săvârșite asupra unui membru de familie, maximul special al pedepsei prevăzute de lege se majorează cu o pătrime.

¹⁸ Art. 19 din Codul penal, cu denimirea marginal „Legitimă apărare” prevede că: 1. Este justificată fapta prevăzută de legea penală săvârșită în legitimă apărare. 2. Este în legitimă apărare persoana care săvârșește fapta pentru a înlătura un atac material, direct, imediat și injust, care pune în pericol persoana sa, a altuia, drepturile acestora sau un interes general, dacă apărarea este proporțională cu gravitatea atacului.

violență, calificate și sancționate ca atare de lege, ele trebuie să fie nelegitime.

Actorii violenței domestice (victima și agresorul), art. 5 alin.(1) din Legea nr. 217/2003 definește noțiunea de „membru de familie” printr-o enumerare care aduce la un loc următoarele categorii de persoane:

- a. ascendenții și descendenții, frații și surorile, soții și copiii acestora, precum și persoanele devenite rude prin adopție, potrivit legii;
- b. soțul/soția și/sau fostul soț/fosta soție; frații, părinții și copiii din alte relații ai soțului/soției sau ai fostului soț/fostei soții;
- c. persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, actuali sau foști parteneri, indiferent dacă acestea au locuit sau nu cu agresorul, ascendenții și descendenții parteneri/partenerului, precum și frații și surorile acestora;
- d. tutorele sau altă persoană care exercită, în fapt ori în drept, drepturile față de persoana copilului;
- e. reprezentantul legal sau altă persoană care îngrijește persoana cu boală psihică, dizabilitate intelectuală ori handicap fizic, cu excepția celor care îndeplinesc aceste atribuții în exercitarea sarcinilor profesionale.

Este vorba de categorii de persoane între care, în mod justificat, se presupune că sunt stabilite anumite relații strânse de afecțiune, sprijin, suport. În contextul în care obiectul reglementării este violența domestică, definită în terminis în art. 3, definirea prin enumerare a noțiunii membru de familie apare ca lipsită de sens și inutilă construcției legale, persoanele enumerate putând fi deopotrivă agresori ori victime, prin prisma relațiilor strânse legate între ele.

Odată cu definirea noțiunii de membru de familie, se menține confuzia terminologică, potrivit căreia natura violenței ar fi aceea de a sancționa violența dincolo de granițele familiei tradiționale, generează mai departe un lanț de confuzii, explicația regăsindu-se în modul în care era definită violența (în familie) anterior apariției Legii nr. 174/2018²⁰.

Forma în care este definită victima în art. 5 alin. (2)²¹ din Legea nr. 217/2003 este discutabilă, potrivit acestuia, prin victimă se înțelege persoana fizică ce este

¹⁹ Art. 20 din Codul penal, cu denumirea marginal „Starea de necesitate” prevede că: 1. Este justificată fapta prevăzută de legea penală săvârșită în stare de necesitate. 2. Este în stare de necesitate persoana care săvârșește fapta pentru a salva de la un pericol imediat și care nu putea fi înlăturat altfel viața, integritatea corporală sau sănătatea sa ori a altei persoane sau un bun important al său ori al altei persoane sau un interes general, dacă urmările faptei nu sunt vădit mai grave decât cele care s-ar fi putut produce în cazul în care pericolul nu era înlăturat.

²⁰ Georgeta Stoican. Drepturile Omului, nr. 1/2020.

²¹ Alin. 22 al art. 5 a fost introdus prin Legea nr. 174/2018.

supusă uneia sau mai multor forme de violență, inclusiv copiii martori la aceste forme de violență. Pe de o parte, victima face parte din categoria celor definiți ca membri de familie, deoarece altfel nu am fi în prezența violenței domestice. Pe de altă parte, definind victima, este necesar să definim și agresorul.

Sintagma „persoană fizică” pentru a defini victima este nepotrivită, cât timp din definiția legală a violenței domestice și a membrilor de familie rezultă în mod neechivoc faptul că numai o persoană fizică poate avea calitatea de victimă.

Observăm că în actuala concepție, examinând definiția legală a violenței domestice, calificarea dată ca atare pornește în principal de la componența spațială, ambientală, și nu de la calitatea persoanei, definită ca membru de familie. Astfel, violența domestică se poate realiza în două modalități principale:

1. fie în mediul familial ori domestic;
2. fie între soți sau foștii soți ori parteneri și foști parteneri.

Când actele de violență au loc între soți sau foștii soți ori parteneri și foști parteneri, legea nu condiționează ca acestea să se realizeze într-o anumită determinare spațială, locul săvârșirii acestora putând fi oriunde. Nici pentru victimă și agresor legea nu condiționează să locuiască sau să fi locuit împreună. Legăturile în temeiul unei căsătorii sau în temeiul unei convenții de facto, fac ca actele de violență să capete caracterul actelor de violență efectuate între aceste persoane.

Trebuie avute în vedere pe de o parte relațiile neoficiale, uniunea liberă, care nu este interzisă prin lege, ceea ce nu înseamnă că legea se dezinteresează, în mod absolut, de această situație. Particularitatea constă în faptul că raporturile juridice dintre concubini nu sunt supuse reglementărilor din Codul civil²².

Trebuie avute în vedere și parteneriatele între persoane de același sex, deoarece nesocotind aceste parteneriate de facto, s-ar ajunge la o discriminare, încălcându-se prevederile art. 8 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale referitor la protecția vieții de familie, iar jurisprudența CEDO statuează că uniunea între două persoane de același sex intră în sfera vieții de familie²³.

O ipoteză a textului legal realizează o determinare a spațiului în care este necesar a se realiza actele de violență, aceasta deoarece noțiunea de mediu desemnează totalitatea factorilor externi în care se află ființele și lucrurile. În ceea ce privește dihotomia mediu familial-mediul domestic, s-ar impune o analiză pentru a desluși diferența între cele două medii determinate.

Delimitarea celor două medii specifice nu este clară, iar în raport de

²² A se vedea Avram Marieta, op. cit., p. 93-95.

²³ Jurisprudența CEDO, Schalk și Kopf contra Austriei, 24 iunie 2010.

considerentele expuse anterior, termenul de mediu domestic este mai adecvat, nefiind necesar a fi dublat de termenul mediu familial, care ar induce confuzia privind restrângerea domeniului violenței domestice doar la aria familiei, în sens tradițional. Aici, victima și agresorul pot fi oricare dintre persoanele enumerate la art. 5 din lege, incluzând chiar și pe soții ori foștii soți, parteneri ori foști parteneri. Aici avem o coabitare întâmplătoare, iar între persoanele participante trebuie să existe anumite relații de apropiere.

Observăm de asemenea preocuparea legiuitorului de a cuprinde în categoria membrilor de familie (actorii violenței) și alte persoane decât cele prevăzute inițial, astfel încât sfera protecției acordate de această lege să cuprindă toate potențialele victime ale fenomenului violenței domestice. În forma anterioară legii, intrau sub protecția acestor reglementări persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, doar în cazul în care conviețuiau. Or, dacă între parteneri există relații asemănătoare cu cele dintre soți, atunci protecția trebuie să fie în egală măsură pentru parteneri și în situația în care nu conviețuiesc²⁴.

Noțiunea de membru de familie din legea violenței domestice nu coincide cu cea din dreptul penal. În doctrina penală s-a apreciat că se impune un tratament penal mai aspru în cazul infracțiunii de violență în familie, fiind vorba de o formă agravantă pentru fiecare din infracțiunile la care se raportează, în considerarea raportului dintre victimă și agresor. Gravitatea acestor fapte este evidentă, iar necesitatea aplicării unor pedepse mai aspre în aceste cazuri este pe deplin justificată²⁵.

Este mai cuprinzătoare noțiunea de membru de familie reglementată de legea violenței domestice, incluzând și fostul soț, frații, părinții și copiii din alte relații ai soțului sau ai fostului soț; soții ascendenților, descendenților, fraților și surorilor, actuali sau foști parteneri, indiferent dacă acestea au locuit sau nu cu agresorul, ascendenții și descendenții partenerei/partenerului, precum și frații și surorile acestora; persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, tutorele sau altă persoană care exercită în fapt ori în drept drepturile față de persoana copilului; reprezentantul legal sau altă persoană care îngrijește persoana cu boală psihică, dizabilitate intelectuală ori handicap, cu excepția celor care îndeplinesc aceste atribuții în exercitarea sarcinilor profesionale. De asemenea, persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, legea penală condiționează calitatea de membru de familie de conviețuirea efectivă.

²⁴ Georgeta Stoican. Drepturile Omului, nr. 1/2020.

²⁵ A se vedea Cioclei V., Drept penal, Partea specială, vol. I., Ed. C.H.Beck, 2016, p. 94-95.

Recomandări:

1. mai multă atenție la informarea opiniei publice despre problema vizată pentru ca societatea să conștientizeze violența și să-și asume responsabilitatea confruntării cu acest fenomen;
2. cadrul legislativ cu referire la prevenirea și combaterea violenței în familie să fie mai drastic și să-i permită victimei să obțină protecție, de urgență, în momentul de criză;
3. diversificarea serviciilor sociale menite să intervină în cazurile de abuz;
4. instruirea continuă a specialiștilor din cadrul echipei multidisciplinare care au menirea să intervină și să ofere asistență și protecție victimelor violenței în familie.

De asemenea, minimalizarea fenomenului violenței în familie poate rezulta dacă se va ține cont de următoarele recomandări:

- desfășurarea unor campanii masive de sensibilizare a populației, care ar schimba atitudinea acestora față de problema dată și mai ales atitudinea factorilor de decizie;
- numărul mai mare de specialiști pentru realizarea și organizarea unor cercetări comune, ceea ce ar permite tratarea problemei mai profund și multilateral;
- realizarea seminarelor informative și a companiilor de sensibilizare în școli a tinerii generații privitor la cultivarea unui mediu de viață non-violent;
- lansarea serviciilor pentru agresori, specializarea unor organizații/structuri care ar lucra cu agresorul în vederea prevenirii abuzului în familie;
- instruirea unor echipe multidisciplinare care s-ar ocupa de cazurile de violență în familie, iar preluarea experiențelor pozitive din alte țări în acest domeniu vor aduce doar schimbări în acest sens.

Concluzii

Legea trebuie să satisfacă cerințele clarității și predictibilității pentru a construi un instrument legal util și eficient. Art. 8 alin. (3) din Legea nr. 24/2000²⁶, republicată, privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, textul legislativ trebuie să fie formulat clar, fluent și inteligibil, fără dificultăți sintactice și pasaje obscure sau echivoce. Forma și estetica exprimării nu trebuie să prejudicieze stilul juridic, precizia și claritatea dispozițiilor.

Pe de o parte, s-ar impune reglementările din cuprinsul legii privind prevenirea și combaterea violenței domestice să fie corelate între ele în mod coerent pentru a se asigura o reglementare unitară a principalelor instituții specifice. Pe de altă parte,

²⁶ Monitorul Oficial, nr. 260/21.10.2010.

instituții aflate în strânsă legătură cuprinse în această lege și prevederile legale penale s-ar impune a fi puse de acord. Inadvertențele, neclaritățile, lipsa de rigurozitate precum și unele confuzii semnalate pot afecta realizarea finalității pentru care a fost reglementat domeniul violenței domestice, lipsind în mod semnificativ actul normativ de eficiența necesară.

Referințe:

1. AVRAM, M. Dreptul Familiei. Ediția a II-a. Editura Hamangiu, 2016.
2. CIOCLEI, V. Drept Penal. Partea Specială. Editura C.H.Beck, vol. I., 2016.
3. RĂDESCU, D., RĂDESCU, E., STOICAN, G. Dicționar de drept civil și proceduri civile. Ediția II. Editura C.H.Beck, 2017.
4. Declarația Universală a Drepturilor Omului.
5. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.
6. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice.

CZU: 343.54:347.926:343.988

DOI: 10.5281/zenodo.8218906

GARANȚIILE PROCESUAL-CIVILE ALE VICTIMEI VIOLENȚEI ÎN FAMILIE

MOSCALCIUC Vitalie

Doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova,
jurist în cadrul grefei Curții Europene a Drepturilor Omului,
divizia moldovenească
ORCID ID: 0000-0002-0257-5807

Domestic violence is a widespread phenomenon in the Moldovan society. Nevertheless, the government is taking a wide range of actions, both social and structural, with the purpose to inform society, aiming to stimulate victims of domestic violence to address for help. Many legal instruments have been introduced to discourage this phenomenon and to offer adequate protection for the victims. One of such instruments has a civil nature and is included in the Civil procedure code providing civil protective measures for the victims of domestic violence. In this paper we perform an evaluation test, under the instrument of civil procedure guarantees, in order to determine what exactly are the procedural guarantees offered to the victim and how efficient are these guarantees in real life.

Keywords: *domestic violence, civil procedure, guarantees, victim, aggressor.*

Violența în familie este un fenomen social aparte, despre care se vorbește, probabil, la fel de mult cât și se tace, iar tăcerea reprezintă de fapt durerea prin care trece victima și despre care aceasta nu vorbește, pe motiv de frică, rușine sau neputință. Uitându-ne la datele statistice vedem că cazurile de violență în familie sunt în continuă creștere: *în anul 2020, autoritățile au fost sesizate în 12.970 de cazuri de violență în familie, cu peste 1100 de cazuri mai multe decât în anul 2019 și cu aproape 2000 de cazuri mai multe decât în anul 2018.* [1]

Este determinată această creștere de un număr mai mare de cazuri de violență, sau totuși această creștere ne vorbește de un număr mai mare de raportări parvenite de la victimele violenței? Lăsăm această întrebare fără răspuns, deschisă pentru o altă discuție, însă cu speranța că de fapt fiecare sesizare este un strigăt pentru ajutor al celui ce nu mai poate și nu mai dorește să rabde. Totodată, un număr mai mare de plângeri este, de fapt, și un răspuns la toate discuțiile ce se poartă în societate despre violența în familie, dar ce și mai important, aceasta este o confirmare a încrederii în voința și putința statului de a interveni, salva și proteja victima de la agresor.

Trebuie să constatăm că în ultimii ani Republica Moldova a realizat mai multe acțiuni orientate spre apărarea victimelor violenței în familie, unele dintre cele mai

importante fiind criminalizarea tranșantă a acțiunilor de violență în familie (art.201¹ Cod Penal RM), adoptarea Legii nr. 45/2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie și semnarea și ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, cunoscută și sub denumirea de Convenția de la Istanbul.

În toată această gamă de măsuri, considerăm că nu trebuie ignorat nici mecanismul procesual-civil, pus de legiuitor la dispoziția victimelor violenței în familie și inclus în Capitolul XXII² „Aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie” (art.278³-278⁹).

Totuși, considerăm că adoptarea unui cadru normativ este doar prima etapă, crucială fiind eficacitatea mecanismului legal implementat și funcționalitatea acestuia. Astfel, în cele ce urmează ne propunem efectuarea unui test, al cărui scop este identificarea garanțiilor procesuale puse în serviciul și apărarea drepturilor procesuale ale victimei, al cărui rezultat ne va permite să stabilim pe cât de eficiente și suficiente sunt aceste garanții, dar nu înainte să stabilim ce sunt garanțiile și care este rolul acestora în realizarea drepturilor și intereselor subiecților de drept.

Termenul *garanție* este pe larg utilizat în comunicarea uzuală, dar și în acte oficiale, atât de declarare, cât și de aplicare a drepturilor. Astfel, bunăoară, Constituția Republicii Moldova utilizează termenul *garanție* sau *garantează* de 24 de ori în textul său, cu toate acestea, în tot dreptul pozitiv al Republicii Moldova nu găsim o definiție sau o descifrare clară a acestei categorii juridice.

Concentrându-și atenția pe obiectul garantării știința juridică pe nedrept a lipsit de atenție problema înțelegerii a însuși conceptului de garanție. Nu întâmplător în majoritatea lucrărilor moderne problematica privind conținutul și esența garanțiilor este ignorată de autori, iar (ceea ce e și mai rău), la categoria garanțiilor juridice sunt trecute cele mai diverse fenomene juridice, inclusiv cele ce nu au nicio tangență cu domeniul dreptului. [2, p.3]

Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române: **GARANȚIE**, garanții, s. f. Obligație în virtutea căreia o persoană sau o instituție răspunde de ceva; mijloc legal prin care se asigură executarea unei obligații (materiale); (concr.) ceea ce servește drept asigurare că o obligație luată va fi ținută. ♦ Loc. vb. A lua pe garanție = a garanta. ♦ Expr. Pe garanția cuiva = pe răspunderea cuiva. A da garanție = a da asigurări că un lucru va fi îndeplinit. A prezenta garanție de... = a se prezenta astfel încât să trezească încrederea, să ofere siguranță. – Din fr. garantie, it. garanzia. [3]

Л.Ю. Грудцына în teza sa de doctorat susține: „Garanțiile sunt chemate să asigure un mediu favorabil în care drepturile și libertățile subiective, consfințite în Constituție și în alte acte normative, ar deveni realitatea obiectivă pentru fiecare

subiect de drept. Garanțiile nu sunt necesare de la sine și pentru sine, ci pentru a asigura transpunerea faptică a drepturilor și a libertăților”. [4, p.38] În același context, profesorul universitar A.Arseni menționează: „Libertățile recunoscute sau proclamate, fără garanții, țin mai mult de filozofie decât de drept”. [5, p.351] B.M. Чхиквадзе apreciază garanțiile ca fiind un sistem de premise, condiții, mijloace și procedee economice, politice, morale, juridice și organizaționale ce creează condiții egale pentru realizarea drepturilor, libertăților și intereselor subiective. [6, p.49]

Definirea conceptului *garanție* constituie un subiect de polemici pentru savanți, nefiind crucială pentru prezentul studiu, prioritară fiind stabilirea elementelor ce ne ajută să înțelegem rolul garanțiilor și cum să le delimităm de alte fenomene juridice, care adesea sunt confundate cu garanțiile.

În viziunea noastră, argumentată detaliat în teza de doctor [7], garanțiile juridice, ce fac parte din supra-categoria de garanții, se identifică prin trei criterii ce deosebesc garanțiile juridice de alte fenomene juridice, precum și le diferențiază de alte tipuri de garanții, și anume: **funcția, forma și obiectul**.

Astfel, în baza acestor trei criterii – funcția, forma și obiectul, noi obținem posibilitatea în primul rând să delimităm garanțiile de alte fenomene juridice sau sociale, precum și să stabilim un mecanism de distingere a diverselor tipuri de garanții și să identificăm garanțiile juridice în vastul sistem de garanții și structuri juridice.

Funcția este criteriul universal, având rolul definitoriu în delimitarea garanțiilor de alte categorii de fenomene juridice și sociale. Astfel, ori de câte ori un fenomen juridic sau social îndeplinește funcția de protecție sau de apărare a drepturilor și libertăților subiective, va trebui să constatăm că suntem în prezența unei garanții.

Forma de exprimare a garanțiilor constituie criteriul ce permite distingerea garanțiilor exprimate sub o formă *normativă*, adică îmbrăcând forma unei norme juridice, și *nenormativă*.

Obiectul garanțiilor juridice constituie acel criteriu ce facilitează delimitarea garanțiilor juridice de oricare alte tipuri de garanții normative, precum și permite de a trasa o linie de demarcație clară între garanții, pe de o parte și, drepturi și libertăți subiective, pe de altă parte. Obiectul drepturilor și libertăților este subiectul, pe când obiectul garanțiilor sunt drepturile și libertățile. Astfel, drepturile și libertățile sunt mereu orientate în exterior, către subiect, prescriind acestuia o anumită conduită, pe când garanțiile juridice au o orientare în interior, către acel drept sau către acea libertate subiectivă, asigurând realizarea acestora.

Astfel, în cadrul studiului mai vast al garanțiilor, pornind de la elementele identificate mai sus, am definit *garanțiile juridice* ca fiind *norme juridice cu funcții de apărare și protecție ce asigură realizarea drepturilor, libertăților, precum și a altor interese juridice ale subiecților de drept*.

Totodată, din categoria garanțiilor juridice face parte și subcategoria de garanții procesual-civile, pe care vom încerca să le identificăm în cadrul instituției procesuale de *aplicare a măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie*.

Pentru o mai bună înțelegere, vom porni de la o scurtă definiție a garanțiilor procesual-civile pentru a putea mai ușor opera cu acest termen. Astfel, garanțiile procesual-civile constituie *norme procesual-civile cu funcții de apărare și protecție ce asigură realizarea drepturilor, libertăților, precum și a altor interese juridice ale participanților la proces, strict în cadrul unei forme procesuale*.

Aici doar vom evidenția elementul distinctiv a acestei categorii de garanții – forma procesuală. Astfel, în afara unui proces civil și, ca urmare, în afara unei forme procesual-civile, garanțiile procesual-civile nu pot să existe. Drept consecință, forma procesual-civilă este o garanție în sine a punerii în aplicare a drepturilor, obligațiilor și garanțiilor stabilite în normele dreptului procesual-civil, iar buna funcționare a garanțiilor este posibilă numai cu respectarea formei procesual-civile

Făcând aceste precizări conceptuale și terminologice, mai trebuie să facem doar o scurtă oprire pentru a determina mecanismul de recunoaștere a garanțiilor.

Astfel, cercetarea garanțiilor procesual-civile oferite victimei violenței în familie trebuie să înceapă prin identificarea drepturilor subiective, adică a acelor drepturi speciale de care beneficiază victima, pentru realizarea plenară a căror drepturi au fost constituite garanțiile procesuale.

Necesitatea identificării drepturilor subiective constă în imperativul găsirii răspunsului la întrebarea: Care este dreptul subiectului ce trebuie să fie garantat și protejat? Astfel, dacă se încearcă a fi identificate garanțiile, fără să fie cunoscut scopul și utilitatea acestora, adică fără a se cunoaște ce se garantează prin aceste instrumente, procesul căutării devine unul haotic și nu poate oferi o imagine clară, ca rezultat la categoria garanțiilor fiind atribuite unele fenomene ce nu au această calitate și funcție, sau invers, fiind omise adevăratele garanții.

Ca urmare, identificarea clară a drepturilor procesuale subiective și găsirea răspunsului la întrebarea – ce vrem să garantăm? – ne permite să aflăm care este cercul de garanții procesuale puse în serviciul acestor drepturi, oferind astfel răspunsul – cum garantăm?!

Astfel, identificând drepturilor procesuale ce nimeresc în zona de risc al încălcării, devine posibilă stabilirea cercului de garanții procesuale, menite să reducă sau să excludă riscul de încălcare a acestor drepturi.

La examinarea oricărei instituții sau instrument procesual pornim de la dreptul generic de care beneficiază orice participant la proces – dreptul la un proces echitabil. Totodată, dreptul la un proces echitabil este un concept generic, rezultat din

Convenția Europeană a Drepturilor Omului și desfășurat în practica Curții, cumulând în sine mai multe drepturi și elemente structurale, astfel, pornind de la condiția specifică a participantului la proces concret, pot fi identificate elementele componente ale dreptului la un proces echitabil ce nimeresc sub riscul de a fi încălcate sau contestate și pentru al căror fortificare sunt necesare garanțiile juridice.

Mecanismul dat ne permite, concomitent, să testăm și garanțiile existente și aplicabile pentru apărarea drepturilor sau intereselor, determinând astfel măsura în care garanțiile date își realizează sarcinile.

Victima violenței în familie, în cadrul instituției procesuale de *aplicare a măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie* beneficiază în mod special de următoarele drepturi:

- dreptul la accesul liber și nestingherit la justiție;
- dreptul la examinarea cauzei într-un termen rezonabil;
- dreptul la apărare;
- dreptul la executarea hotărârii judecătorești într-un termen cât mai restrâns.

Raportând la aceste drepturi procesuale, vom identifica garanțiile specifice puse în apărarea și realizarea cât mai eficientă a acestor drepturi.

Dreptul la accesul liber și nestingherit la justiție este un drept critic pentru victima violenței în familie și de realizarea acestui drept depinzând succesul procesului și voința victimei de a recurge la instrumentul procesual creat de legiuitor.

O primă garanție a realizării acestui drept este inclusă de legiuitor în art.278⁴ CPC RM, care stabilește în alin.(1) cercul de subiecți în drept să depună cererea de aplicare a măsurilor de protecție, incluzând, pe lângă victimă: *organul de poliție, organul de asistență socială sau procuror; în interesele copilului sau ale persoanei în privința căreia a fost instituită o măsură de ocrotire poate fi depusă de autoritatea tutelară, persoana însărcinată cu ocrotirea persoanei aflate sub ocrotire, de procuror sau de orice altă persoană care justifică un interes privind apărarea și protecția personală sau patrimonială a persoanei aflate sub ocrotire.*

Numărul atât de mare de subiecți cu drept de solicitare a aplicării măsurilor de protecție are rolul de a asigura un acces cât mai eficient a victimei la măsurile de protecție oferite de stat.

O altă garanție a dreptului la accesul liber la justiție este inclusă în alin.(2) al aceluiași articol, stabilind o competență largă a instanțelor de judecată pentru examinarea cererii: *Cererea privind aplicarea măsurilor de protecție se depune la instanța judecătorească competentă de la domiciliul sau locul de aflare a victimei sau a agresorului, de la locul unde victima a solicitat asistență sau de la locul unde a avut loc actul de violență.*

Dreptul la examinarea cauzei într-un termen rezonabil este al doilea element component al dreptului la un proces echitabil, fiind un drept critic pentru victimă.

Exigența respectării termenului rezonabil este fundamentată pe ideea unei justiții înfăptuite fără întârziere, în caz contrar fiind compromisă eficacitatea și credibilitatea întregului sistem. Acest principiu își găsește reflectare în cunoscutul citat englez „Justice delayed is justice denied” (Justiția tergiversată este o justiție tăgăduită). [8, p.86]

Realizarea acestui drept al victimei este asigurată în primul rând prin garanția inclusă în art.278⁶ CPC RM, care în alin.(1) include cerința conform căreia *după primirea cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, instanța de judecată dispune imediat citarea victimei și a persoanelor interesate, contactează organul de poliție de la locul aflării agresorului și solicită informarea acestuia despre procedura inițiată.*

Alin.(4) al aceluiași articol include garanția ce permite examinarea plângerii victimei chiar și în lipsa agresorului, sau în caz de neprezentare a raportului de caracterizare a familiei vizate, ceea ce evidențiază importanța celerității examinării și apărării victimei.

O altă garanție a dreptului examinat este inclusă în alin. (1) al art.278⁷ CPC RM, conform căreia instanța de judecată emite, în 24 de ore de la primirea cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, o încheiere prin care admite sau respinge cererea.

Dreptul la apărare al victimei este asigurat de legiuitor în primul rând prin garanția inclusă în alin.(2) al art.278⁶ CPC RM, conform căruia: *La examinarea cererii victimei privind aplicarea măsurilor de protecție, instanța de judecată solicită coordonatorului oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea neîntârziată a unui avocat pentru acordarea asistenței juridice calificate garantate de stat victimei.*

Desemnarea unui avocat din oficiu este una dintre cele mai eficiente garanții procesuale ce poate fi acordată unui participant la proces, fiind justificată în primul rând prin condiția de vulnerabilitate, atât morală, cât și materială, a victimei violenței în familie.

Devierea admisă de legiuitor de la regulile sarcinii de probațiune constituie o altă garanție procesuală, menită să asigure realizarea dreptului la apărare a victimei, fiind inclusă în alin.(3) al art.278⁶ CPC RM, conform căruia: *Declarația independentă a victimei este suficientă pentru emiterea ordonanței de protecție în caz de pericol iminent de comitere a violenței fizice.*

Dreptul la executarea hotărârii judecătorești într-un termen cât mai restrâns este un drept la fel de critic pentru victimă, iar nerealizarea eficientă a acestui drept riscând să compromită întreg actul de justiție.

Realizarea acestui drept și punerea lui în funcțiune este asigurată prin două garanții. Prima garanție este inclusă în alin.(4) al art.278⁷ CPC RM, conform căruia: *Instanța remite de îndată ordonanța de protecție poliției, organului de probațiune și altor instituții sau persoane care, conform legii, sunt responsabile de implementarea măsurilor de protecție spre executare imediată.*

Ce-a de-a doua garanție o găsim în alin.(2) al art.278⁹ CPC al RM, care stabilește: *Contestarea încheierii privind aplicarea ordonanței de protecție nu suspendă executarea măsurilor aplicate.*

În cumul, aceste două garanții asigură punerea imediată în aplicare a ordonanței de protecție a victimei, oferind astfel protecția și siguranța necesară victimei violenței în familie.

Concluzie: Efectuând testul eficienței cadrului normativ inclus în Capitolul XXII² al CPC RM „Aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie” am identificat în primul rând drepturile procesuale critice pentru victima violenței în familie, la examinarea plângerii acesteia în cadrul instanței de judecată.

Ca urmare a identificării drepturilor speciale ale victimei violenței în familie a devenit posibilă evidențierea și gruparea pe categorii de drepturi a garanțiilor procesual-civile puse de legiuitor la dispoziția victimei.

Cunoscând drepturile speciale ale victimei și identificând garanțiile ce pun în funcțiune și asigură buna realizare a acestor drepturi a devenit posibilă evaluarea și aprecierea eficienței per ansamblu a instituției procesual-civile de aplicare a măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie.

Astfel, putem constata că legiuitorul a stabilit un șir de garanții critice pentru apărarea victimei violenței în familie, investind în primul rând un număr larg de subiecți cu dreptul de a solicita pe cale judiciară protecția victimei violenței în familie, totodată, flexibilitatea în alegerea instanței la adresarea cererii de protecție oferă un grad sporit de eficiență la realizarea dreptului la accesul liber la justiție.

Stabilirea termenului expres de 24 de ore pentru examinarea plângerii pe cazurile de violență în familie, în paralel cu posibilitatea examinării plângerii în lipsa agresorului și fără un formalism excesiv în ceea ce ține de actele și rapoartele prezentate instanței, oferă o garanție solidă pentru asigurarea unui termen minim pentru examinarea categoriei date de plângeri.

În mod deosebit trebuie evidențiate și apreciate garanțiile dreptului la apărare, fortificat prin oferirea victimei unui avocat din oficiu, precum și caracterul decisiv al explicațiilor victimei, în calitate de mijloc de probă.

Nu poate fi omisă și nici garantarea realizării dreptului la executare neîntârziată a actelor de dispoziție ale instanței pe această categorie de cauze, prin transmiterea

imediată spre executare a ordonanței de protecție, precum și excluderea posibilității de a suspenda punerea în aplicare a acesteia prin atacarea acestui act procesual de către agresor.

Evaluând cumulativ garanțiile oferite victimei violenței în familie putem concluziona că legiuitorul a abordat cu mare grijă și atenție poziția procesuală a victimei violenței în familie, acordându-i un spectru larg de garanții procesuale, extrem de eficiente în condiția de vulnerabilitate a victimei.

Referințe:

1. Națiunile Unite Moldova. [Accesat: 18.11.2022] Disponibil: <https://moldova.un.org/ro/152168-numarul-cazurilor-de-violenta-familie-sesizate-si-inregistrate-de-autoritati-este-continua>
2. ЛОШКАРЕВ, А.В. Правовые гарантии: Теоретические проблемы определения понятия и классификации: Дис. ... канд. юрид. наук. Самара, 2008. 245 p.
3. Dicționar Explicativ al Limbii Române (ediția a II-a revăzută și adăugită); Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan” București: Univers Enciclopedic Gold, 2009. 1248 p.
4. ГРУДЦЫНА, Л.Ю. Особенности конституционных гарантий реализации прав человека в России (На примере гражданского судопроизводства)/Дис...канд. юрид. наук. Москва, 2004. 134 p.
5. ARSENI, A. Drept constituțional și instituții politice. Vol. II. Chișinău, 1997. 502 p.
6. ЧХИКВАДЗЕ, В.М. Гарантировано Конституцией (Беседы о Конституции СССР). Баку: Мол. Гвардия, 1961. 206 p.
7. MOSCALCIUC, V. Garanțiile procesual-civile ale părților la examinarea cauzei în lipsa pârâtului/ Teză de doctor în drept, Chișinău, 2020. 222p.
8. PENN, William. Some Fruits of Solitude. Headley,1905. Published by Applewood Books 7/1/1996. 176 p

CZU: 343.62:004:343.85(4)

DOI: 10.5281/zenodo.8218914

CÂTEVA ASPECTE PRIVIND MĂSURILE ADOPTATE LA NIVEL EUROPEAN PENTRU COMBATerea VIOLENȚEI PE INTERNET

RAMAZAN Alper

doctor în drept, lector universitar, Facultatea de Drept și Științe Administrative,
Universitatea „Ovidius” din Constanța, România

Everywhere in today's digitally connected world, computer programs collect an impressive amount of personal data in all the circumstances in which natural persons enter into legal relations, with the trade of data becoming of major importance in international commerce. Minors are unfortunately the most exposed to providing personal data, not being aware of the consequences that will occur over time .

Keywords: *legislation, internet, violence, protection, minors.*

Peste tot în lumea conectată digital de astăzi prin intermediul internetului se derulează transformarea societății în care trăim într-o lume nouă, post modernă unde cel puțin la nivel teoretic ne vom soluționa raporturile juridice digital, la distanță, prin intermediul unor generații noi de dispozitive. Noile generații de dispozitive sunt apte să comunice independent, pot adopta diverse decizii urmând să ne influențeze modul în care gândim, trăim și comunicăm. Cu toate aceste transformări de tranziție către lumea digitală nivelul de violență cunoscut autorităților nu a scăzut semnificativ, dar au apărut noi provocări prin modul în care asemenea fapte se pot produce și propaga la distanță, influența majoră asupra minorilor, a persoanelor vulnerabile, a modului în care percepem realitatea ce se înconjoară. Comerțul cu date a devenit obiect al comerțului internațional ce este într-o continuă dezvoltare. Interacțiunea la distanță permite cu ușurință distribuirea de materiale cu conținut violent, unele chiar extreme ce își găsesc urmăritori și propagatori cu consecințe nefaste.

În condițiile în care interacțiunea umană devine digitală, diversele obiecte comunică independent, vechile raporturi juridice devin desuete, iar la nivel european s-au adoptat reglementări legislative specifice pentru a exista un control democratic adecvat, un echilibru între libertatea de exprimare și imperativele respectării drepturilor omului. Din nefericire copii, minorii în general sunt cei mai expuși la vizionarea de asemenea materiale, nu realizează urmările ce se vor produce de-a lungul timpului prin diverse forme de imitare.

Transformarea digitală a lumii nu ar trebui să ne înfricoșeze ci ar trebui să constituie un motor de creștere economică, de dezvoltare a prosperității, un factor de

conștientizare în cazul faptelor cu caracter antisocial, o modalitate de responsabilizare în cazul întreprinderilor în vederea diminuării propagării de conținut cu caracter violent, dar mai ales de limitare a efectelor ce s-ar putea produce prin imitare.

Comisia Europeană și-a propus ca drepturile și principiile digitale vor călăuzi Uniunea Europeană în promovarea unei societăți favorabile incluziunii, prospere și durabile. Aceasta va fi un punct de referință pentru toată lumea și un ghid pentru factorii de decizie politică și pentru întreprinderile care dezvoltă tehnologii digitale. Drepturile și principiile digitale se vor reflecta în acțiunile Uniunii Europene, în activitățile sale viitoare și în colaborarea cu partenerii globali [1]. Aceste drepturi și principii ar trebui să îi însoțească pe cetățenii UE în viața lor de zi cu zi: conectivitate digitală de mare viteză și la prețuri abordabile pretutindeni și pentru toți, săli de clasă bine dotate și cadre didactice cu competențe digitale, acces neîntrerupt la serviciile publice, un mediu digital sigur pentru copii, deconectarea după programul de lucru, obținerea de informații ușor de înțeles cu privire la impactul produselor noastre digitale asupra mediului, controlarea modului în care sunt utilizate datele lor cu caracter personal și cu cine sunt partajate.

Asemenea transformări implică și responsabilități majore din partea autorităților în condițiile unui acces facil la internet mai ales în lipsa unor frontiere digitale. Digitalizarea rapidă, accentuată după epidemia globală a oferit noi oportunități de creștere, a schimbat radical percepția oamenilor, a întreprinderilor asupra modului în care interacționăm. Transformarea digitală a oferit noi oportunități de dezvoltare educațională, incluziune în cazul grupurilor defavorizate, creșterea societății în ansamblul ei.

Disponibilitatea tot mai mare a serviciilor digitale, comunicațiile facile prin intermediul noilor platforme, educația la distanță, accesarea neautorizată și mai ales comerțul cu date și informații cu caracter personal a condus la noi provocări în menținerea unor informații sigure, corecte și corespunzătoare. Societatea europeană se confruntă cu răspândirea de conținut digital nelegal, propaganda violenței și a extremismului, dezinformarea, criminalitatea informatică și atacurile cibernetice, exploatarea și abuzurile asupra ființelor umane, inclusiv a copiilor, supravegherea în masă, prejudecățile algoritmice care împiedică accesul echitabil și nediscriminatoriu la informații și chiar cenzura [2].

Propunerile Comisiei Europene doresc să consolideze drepturile și libertățile fundamentale, tranziția digitală nu trebuie să afecteze nicidecum toate aceste principii ci se tinde către întărirea prin mijloace de natură juridică protecția oferită. Comisia Europeană propune atât măsuri corective, dar și preventive prin reglementări de natură tehnică noi, inovative prin care să se asigure garantarea concretă a

drepturilor și libertăților fundamentale în societățile noastre. Cu toate acestea, pe măsură ce soluțiile tehnologice care ne afectează viețile devin din ce în ce mai interconectate, omniprezente și complexe, devine tot imperios necesar să ne intensificăm eforturile pentru a avea un acces deschis, echitabil și egal la instrumentele, serviciile, infrastructurile și competențele digitale ce să ne protejeze și să nu constituie impedimente în dezvoltările viitoare [2].

Dezvoltarea noilor tehnologii ar trebui să conducă la diminuarea faptelor de violență prezentate și propagarea acestora în mediile sociale, fără însă a institui diverse forme de cenzură sau dezinformare. Siguranța, securitatea datelor disponibile nu trebuie să afecteze dreptul la informare, însă trebuie să diminueze accesul la propagarea violenței de orice fel, extrem de răspândită și ușor accesibilă persoanelor tinere ce pot fi ușor influențabile sau asemenea comportamente pot fi imitate, mimetismul unor asemenea fapte antisociale fiind larg răspândit.

La nivel unional Comisia Europeană a prezentat o propunere directivă privind combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice [3]. Propunerea vizează combaterea efectivă a violenței împotriva femeilor și a violenței domestice în întreaga UE. În acest sens, propunerea cuprinde măsuri în următoarele domenii: incriminarea infracțiunilor relevante și stabilirea de sancțiuni cu privire la acestea; protecția victimelor și accesul la justiție; acordarea de sprijin victimelor; prevenție; coordonare și cooperare. Propunerea de reglementare la nivel unional se bazează pe integrarea tot mai profundă între diversele comunități europene, reglementările naționale nemaifiind suficiente pentru asigurarea unei protecții corespunzătoare împotriva unor asemenea fapte întrucât atrag multiple probleme în ceea ce privește modul de interpretare, precum și abordări distincte în raport de locul unde se petrec asemenea fapte.

Violența împotriva femeilor a fost definită ca violența pe criterii de gen îndreptată împotriva unei femei pe motiv că este femeie sau violența care afectează în mod disproporționat femeile. Aceasta include toate actele de violență pe criterii de gen care cauzează sau sunt susceptibile de a cauza prejudicii sau suferințe fizice, sexuale, psihologice sau economice, inclusiv amenințările cu astfel de acte. Aceasta înglobează infracțiuni cum ar fi violența sexuală, inclusiv violul, mutilarea genitală feminină, căsătoria forțată, avortul forțat sau sterilizarea forțată, traficul de persoane în scopul exploatării sexuale, urmărirea în scopul hărțuirii, hărțuirea sexuală, feminicidul, discursurile de incitare la ură și infracțiunile bazate pe sex și diversele forme de violență online („violența cibernetică”), inclusiv partajarea sau manipularea neconsensuală de materiale cu caracter intim, urmărirea cibernetică și hărțuirea pe internet. O astfel de violență își are originea în disparitatea de gen, care este o

manifestare a discriminării structurale împotriva femeilor.

Violența domestică a fost definită ca o formă de violență împotriva femeilor întrucât afectează femeile în mod disproporționat. Aceasta survine în familie sau în unitatea domestică, indiferent de legăturile de familie biologice sau juridice, fie între parteneri intimi, fie între alți membri de familie, inclusiv între părinți și copii. Femeile sunt reprezentate în mod disproporționat ca victime ale ambelor forme de violență din cauza modelelor subiacente de constrângere, putere și/sau control. Cu toate acestea, oricine poate fi o victimă potențială a unei astfel de violențe, indiferent de sex sau gen. În special, în cazul violenței domestice, aceasta poate afecta orice persoană, inclusiv bărbații, persoanele tinere sau în vârstă, copiii și persoanele lesbiene, gay, bisexuale, transgen, non-binare, intersexuale și queer [3].

Violența cibernetică are un rol aparte în lumea contemporană ca urmare a modului în care se derulează modul de operare în comiterea acesteia.

La nivel european a fost adoptat un cadru legislativ nou menit să asigure obligații de diligență furnizorilor de servicii intermediare în ceea ce privește modul în care ar trebui să combată conținutul ilegal, dezinformarea online sau alte riscuri societale. Asemenea reglementări legislative se impun a fi adoptate la nivel european pentru a cuprinde un spațiu fără frontiere interne, în care sunt asigurate libera circulație a mărfurilor și a serviciilor și libertatea de stabilire, dată fiind natura intrinsec transfrontalieră a internetului, care este utilizat în general pentru furnizarea de bunuri, servicii, satisfacerea unor multiple interese de orice fel. Un comportament responsabil și diligent din partea furnizorilor de servicii este esențial pentru un mediu online sigur, previzibil și de încredere și pentru a permite cetățenilor Uniunii Europene și altor persoane să își exercite drepturile fundamentale garantate de Carta drepturilor fundamentale, în special libertatea de exprimare și de informare, libertatea de a desfășura o activitate comercială, dreptul la nediscriminare și atingerea unui nivel înalt de protecție a consumatorilor [4].

Astfel au fost introduse reglementări uniforme pentru a atinge obiectivul asigurării unui mediu online sigur, previzibil și de încredere, în sensul în care conceptul de „conținut ilegal” trebuie să reflecte în linii mari normele existente în mediul offline. În special, conceptul de „conținut ilegal” trebuie să fie definit în sens larg pentru a acoperi informațiile referitoare la conținutul, produsele, serviciile și activitățile ilegale. În mod deosebit, acest concept ar trebui înțeles ca referindu-se la informațiile, indiferent de forma lor, care, în temeiul dreptului aplicabil, sunt ele însele ilegale, cum ar fi discursurile ilegale de incitare la ură sau conținutul cu caracter terorist și conținutul discriminatoriu ilegal, sau care, în temeiul normelor aplicabile, sunt declarate ilegale deoarece se referă la activități ilegale. Exemplele includ

partajarea de imagini care prezintă abuz sexual asupra copiilor, partajarea ilegală neconsensuală de imagini private, urmărirea în mediul online, vânzarea de produse neconforme sau contrafăcute, vânzarea de produse sau furnizarea de servicii cu încălcarea dreptului privind protecția consumatorilor, utilizarea neautorizată a materialelor protejate prin drepturi de autor, oferirea ilegală de servicii de cazare sau vânzarea ilegală de animale vii. În schimb, un videoclip în care martorii observă o potențială infracțiune nu ar trebui să fie considerat conținut ilegal, doar pentru că redă un act ilegal, atunci când înregistrarea sau diseminarea unui astfel de material video către public nu este ilegală în temeiul dreptului intern sau al dreptului Uniunii. În această privință, este irelevant dacă caracterul ilegal al informațiilor sau al activității este stabilit în baza dreptului Uniunii sau a dreptului intern care este conform cu dreptul Uniunii și care este natura exactă sau obiectul legii în cauză [4 recitalul nr. 12].

Furnizorii de platforme online utilizate de minori trebuie să adopte măsuri adecvate și proporționale pentru a proteja minorii, proiectându-și interfețele online sau unele părți ale acestora astfel încât să aibă în mod implicit un maxim de confidențialitate, siguranță și securitate pentru minori, dacă este cazul, sau adoptând standarde de protecție minorilor sau coduri de conduită pentru protecția minorilor.

Deoarece copiii încep să utilizeze internetul la vârste foarte fragede, este necesar ca educația în domeniul siguranței online să înceapă în primii ani ai copilăriei, prin adaptarea strategiilor de implementare la nevoile și gradele de autonomie specifice copiilor de vârstă mică și adolescenților. Școlile sunt cel mai bine plasate pentru a asigura o comunicare eficientă cu majoritatea copiilor, indiferent de vârstă, venitul sau educația acestora, precum și cu alți beneficiari-cheie ai mesajelor privind siguranța online, cum ar fi profesorii și (indirect) părinții și nu ar trebui să contribuie la diseminarea de conținut cu caracter violent.

Ca urmare a creșterii substanțiale a timpului petrecut de copii și persoanele tinere pe internet s-a născut ideea de a crea un internet mai bun, mai sigur [5] Comisia Europeană își propune să lucreze împreună cu marile platforme de furnizare – Meta, Snap, Tik Tok să furnizeze un conținut mai sigur, un conținut adaptat nevoilor copiilor potrivit unor norme de conduită în așa fel încât copii, minorii în general să nu se simtă amenințați, înfricoșați sau triști. Mai mult, conținutul, termenii și condițiile de utilizare a unor asemenea platforme trebuie să fie ușor înțeles, să respecte viața privată, să limiteze nivelul de publicitate precum și interzicerea formelor de incitare la ură. Strategia adoptată la nivel european prevede un plan de măsuri bazat pe mai mulți piloni pentru crearea unui spațiu virtual mai sigur, mai ușor de înțeles și mai prietenos cu copii, dar în același timp asigurând un înalt nivel de calitate al

informațiilor disponibile.

Evoluțiile tehnologice rapide și globalizarea au generat noi provocări pentru protecția împotriva violenței cibernetice. Fără adoptarea unor măsuri legislative la nivel unional violența cibernetică ar fi devenit un fenomen lipsit de orice control, în timp ce ne revine tuturor responsabilitatea pentru conținutul publicat în mediul online. Violența cibernetică s-a dezvoltat în ultimii ani ca urmare de dezvoltării rapide a instrumentelor informatice și a utilizării pe scară largă a internetului. Sunt multe situații în care violența cibernetică este în realitate extensia unor asemenea acte din mediul offline, din viața de zi cu zi.

Violența din mediul virtual se propagă către un număr nedefinit de persoane prin incitarea la ură, violență pe criterii de sex, gen fiind dificil de cuantificat imediat impactul unor asemenea acte, dar trebuie să conștientizăm efectele pe termen lung ale unor asemenea fapte în lipsa reglementării unor măsuri ferme de combatere pentru a putea obține măcar o diminuare într-un orizont temporal mediu.

Opinăm că violența cibernetică reprezintă o formă particulară a criminalității informatice, ce necesită o reglementare distinctă, complexă, iar viitoare reglementare unională la nivel de directive își propune să armonizeze cadrul legislative în mod unitar, cu respectarea principiilor subsidiarității și proporționalității.

Violența cibernetică afectează în mod disproporționat femeile și fetele în medii educaționale, cum ar fi în școli și universități, cu consecințe grave asupra formării lor continue și asupra sănătății lor mintale, ceea ce poate conduce, în cazuri extreme, la suicid. De asemenea, violența din mediul virtual afectează persoanele educate prin reducerea sau paralizarea vieții sociale, a reputației, împiedicarea unei vieți normale participative.

Utilizarea tehnologiilor informației și comunicațiilor prezintă riscul unei amplificări facile, rapide și pe scară largă a anumitor forme de violență cibernetică, efectul constând în provocarea sau agravarea vătămării profunde și îndelungate a victimei.

Noua reglementare europeană definește termenul de „multitudine” ce ar trebui să fie înțeles ca referindu-se la ajungerea la un număr semnificativ de utilizatori finali ai tehnologiilor în cauză, permițând astfel un acces semnificativ la materialele respective și posibila distribuție ulterioară a acestora. [3 recitalul nr. 18]

Urmărirea cibernetică este o formă modernă de violență care este adesea săvârșită împotriva membrilor de familie sau împotriva persoanelor care locuiesc în aceeași gospodărie, dar care este săvârșită și de foști parteneri sau de cunoștințe. De regulă, autorul infracțiunii utilizează tehnologia în mod abuziv pentru a proceda la intensificarea manifestării unui comportament de tip coercitiv și de dominare, precum și la acțiuni de manipulare și de supraveghere, sporind astfel teama,

anxietatea și izolarea treptată a victimei față de prieteni și familie. Prin urmare, trebuie stabilite norme minime privind urmărirea cibernetică. Infracțiunea de urmărire cibernetică trebuie să includă supravegherea continuă a victimei, prin intermediul tehnologiilor informației și comunicațiilor, fără consimțământul acesteia sau fără o autorizație legală. Acest lucru ar putea fi posibil prin prelucrarea datelor cu caracter personal ale victimei, de exemplu prin furt de identitate sau prin obținerea acestor date prin spionarea diverselor platforme de comunicare socială sau de mesagerie, a e-mailurilor sau a telefonului victimei, prin furtul de parole sau piratarea dispozitivelor victimei pentru a-i accesa spațiile private, prin instalarea de aplicații de geolocalizare, inclusiv de tip „stalkerware”, sau prin furtul dispozitivelor victimei. În plus, urmărirea trebuie să includă monitorizarea victimelor fără consimțământul acestora sau fără o autorizare, prin dispozitive tehnologice conectate prin internetul obiectelor, cum ar fi aparatele electrocasnice inteligente [3 recitalul nr. 20] .

Incriminarea urmăririi cibernetice nelegale prin intermediul tehnologiei informațiilor reprezintă o formă nouă de criminalitate informațională specifică lumii actuale cu implicații pe termen lung ce va necesita ample dezbateri ulterior adoptării reglementării legislative prin modalitățile de dovedire a săvârșirii unor asemenea fapte. Trebuie subliniat că asemenea comportamente sunt dificil de demonstrat în practică datorită caracterului intrinsec transnațional al lumii informatice sens în care se impune un echilibru între drepturile protejate și modul de obținere a dovezilor în cazul unor asemenea infracțiuni în vederea respectării unor drepturi fundamentale .

O altă formă de violență cibernetică ce propune a fi reglementată unitar este cea de hărțuire pe internet pentru a contracara inițierea unui atac împreună cu părți terțe sau participarea la un astfel de atac îndreptat împotriva unei alte persoane, prin asigurarea accesului unei multitudini de utilizatori finali la materiale cu caracter de amenințare sau insultător. Astfel de atacuri ample, inclusiv atacurile în grup (de tip „mob”) coordonate online, se pot transforma în agresii offline sau pot provoca traume psihologice semnificative și, în cazuri extreme, victima poate recurge la suicid. Adesea, aceste pot să apară în contexte diferite, de exemplu în campusuri sau în școli. Această violență cibernetică trebuie abordată în special în cazul în care atacurile au loc pe scară largă, de exemplu sub forma hărțuirii în cascadă (de tip „pile-on”) comise de un număr semnificativ de persoane [3 recitalul nr. 21] .

Creșterea accentuată a instigării publice la violență și la ură, inclusiv pe criterii de sex sau gen a fost amplificată în ultimii ani de popularitatea rețelelor de comunicare socială. Difuzarea facilă, rapidă și pe scară largă a discursurilor de instigare la ură în mediul digital este amplificată de efectul de dezinhibare online, întrucât presupusul anonim pe internet și sentimentul de impunitate reduc inhibiția

persoanelor de a se implica în astfel de discursuri. Femeile sunt adesea ținta urii cu caracter sexist și misogin în mediul online, care se poate transforma în infracțiune motivată de ură în mediul offline. Acest comportament trebuie să fie interceptat într-un stadiu incipient. Limbajul utilizat în cazul acestui tip de instigare nu se referă întotdeauna în mod direct la sexul sau genul persoanei (persoanelor) vizate, însă motivația pârtoitoare poate fi dedusă din conținutul sau contextul general al instigării [3 recitalul nr. 22].

În concluzie, în prezent amplitudinea comunicării informaționale a determinat creșterea în mod deosebit a faptelor de violență cibernetică sub multiple aspecte, complexe ce necesită o reglementare atentă, la nivel unional, un echilibru just între valorile încălcate și necesitatea de protecție cu respectarea drepturilor fundamentale garantate.

Din prezentarea formelor noi de violență cibernetică rezultă cu prisosință conștientizarea riscurilor la care ne supunem în lumea virtuală de azi, dar pe de altă parte noua formă de criminalitate nu poate să rămână nereglementată.

Violența în actualul context al dezvoltării sociale nu mai este neapărat o formă de agresiune fizică ci a căpătat forme noi reprezentate de urmărire, hărțuire, instigare la ură, răspândire de conținut digital către o multitudine de utilizatori finali ce pot opta pentru stocarea pe termen nedefinit a unor asemenea materiale. Noile provocări digitale urmează lumii conectate în care reglementările europene trebuie să se integreze unitar și să asigure un nivel satisfăcător de protecție victimelor unor asemenea fapte. Nu în ultimul rând, necesitatea imperioasă de protecție legală în privința noilor forme de violență cibernetică trebuie să asigure menținerea standardelor de protecție a drepturilor fundamentale ale omului fără de care societatea democratică și-ar pierde în mediul virtual conținutul.

Referințe:

1. Comunicarea Comisiei Digital EU, ianuarie 2022, ISBN 978-92-76-46951-3
2. Stabilirea unei Declarații europene privind drepturile și principiile digitale pentru deceniul digital. Comunicarea Comisiei, COM, 26.01.2022
3. Propunere de directivă privind combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, COM 2022,105, final, Strasbourg 08.03.2022
4. Regulamentul (UE) 2022/2065 al Parlamentului European și al Consiliului din 19 octombrie 2022 privind o piață unică pentru serviciile digitale și de modificare a Directivei 2000/31/CE (Regulamentul privind serviciile digitale), publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria L nr.277/1 din 22.10.2022
5. Comunicarea Comisiei Europene COM(2011) Agenda Uniunii Europene pentru Drepturile copilului

6. Kids' Corner. [Accesat la 20.11.2022] Disponibil: <http://europa.eu/kids-corner/>
7. [Accesat la 20.11.2022] Disponibil: <http://ec.europa.eu/0-18/>
8. BIK Strategy - BIK Portal - Better Internet for Kids. [Accesat la 20.11.2022] Disponibil: <https://www.betterinternetforkids.eu>
9. Regulamentul UE nr.2016/679 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor)
10. Priorități cheie ale Strategiei UE privind competențele informatice „Competențe informatice pentru secolul XXI” COM(2007) 496
11. Livingstone, S., & Haddon, L.: EU Kids Online Final Report (2009)
12. O'Neill, B., Livingstone, S., & McLaughlin, Final recommendations for policy, methodology and research (2011)

CZU: 343.54:342.565.2(478)

DOI: 10.5281/zenodo.8218920

JURISPRUDENȚA CURȚII CONSTITUȚIONALE PRIVIND VIOLENȚA ÎN FAMILIE

RENIȚĂ Gheorghe

doctor în drept, lector universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0003-2722-009X

This article analyzes the jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Moldova regarding domestic violence. It was noted that the issues put before the Constitutional Court concerned: a) the alleged lack of criminalization of psychological violence; b) if domestic violence between ex-spouses is possible; c) the impossibility of applying a contraventional sanction for family violence committed by persons who have reached the general retirement age; and d) the alleged unpredictability of the „insignificant injury to bodily integrity” text. However, the Constitutional Court did not declare any provision unconstitutional.

Keywords: domestic violence, crime, misdemeanor, statute of limitations, penalty, injury.

I. Introducere

Violența în familie este incriminată la art. 201¹ din Codul penal al Republicii Moldova (CP RM). Conform alin. (1) al acestui articol, acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin:

a) maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății;

b) izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei;

c) privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății,

se pedepsește cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 150 la 180 de ore sau cu închisoare de până la 4 ani.

Potrivit alin. (2) al articolului menționat, faptele prevăzute la alin.(1):

a) săvârșite asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei;

a¹) săvârșite cu bună știință asupra unui minor ori asupra unei femei gravide sau profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, dizabilității ori unui alt factor;

b) săvârșite în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecție;

c) care au provocat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății, se pedepsesc cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore sau cu închisoare de la 1 la 6 ani.

În baza alin. (3) al articolului în discuție, faptele prevăzute la alin. (1) și (2) care:

a) au cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;

b) au determinat sinuciderea sau încercarea de sinucidere, se pedepsesc cu închisoare de la 6 la 12 ani.

În fine, alin. (4) al aceluiași articol stabilește că faptele prevăzute la alin. (1) sau (2) care au cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății soldată cu decesul victimei se pedepsesc cu închisoare de la 12 la 15 ani.

De asemenea, art. 78¹ din Codul contravențional al Republicii Moldova stabilește răspundere pentru maltratarea sau alte acțiuni violente, comise de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale. Această contravenție se sancționează cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore sau cu arest contravențional de la 7 la 15 zile.

Unele prevederi din articolele menționate au fost contestate în fața Curții Constituționale. Le voi analiza în continuare.

II. Rezultate și discuții

a) Pretinsa lipsă de incriminare a violenței psihologice

Astfel, în 2017, într-o excepție de neconstituționalitate s-a susținut necesitatea incriminării violenței psihologice în familie (sesizarea nr. 64g/2017). S-a invocat că în baza prevederilor Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței în familie și a violenței față de femei, statele au obligația pozitivă de a incrimina toate formele de violență în familie, inclusiv cea psihologică [1].

Sub acest aspect, Curtea Constituțională a observat că elementele noțiunii de „violență psihologică” stabilite în art. 2 din Legea nr. 45 din 1 martie 2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie (conform acestui articol, violență psihologică reprezintă impunere a voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interdicere a realizării profesionale, interdicere a frecventării instituției de învățământ; deposedare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar) sunt incriminate la lit. b) alin. (1) art. 201¹ CP RM [2] (izolare,

intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei).

Curtea a mai observat că sesizarea privind excepția de neconstituționalitate vizează o abordare *in abstracto* a problemelor de aplicare a legii, care nu are legătură cu fondul cauzei în care a fost ridicată excepția, fiind o *actio popularis*, care este inoperabilă în cadrul soluționării cazurilor excepționale de neconstituționalitate, spre deosebire de controlul ordinar al constituționalității normelor. Or, în speță au fost aplicate prevederile art. 78 din Codul contravențional, articol care stabilește răspunderea pentru maltratarea sau alte acțiuni violente care au cauzat vătămare neînsemnată a integrității corporale [3].

Totodată, Curtea a reținut că, în motivarea excepției, autorul nu a indicat dispozițiile din Constituție în raport cu care prevederile contestate ar fi în contradicție. Prin urmare, instanța de jurisdicție constituțională nu își poate aroga competența să se pronunțe asupra unei asemenea excepții, deoarece s-ar substitui părții în ceea ce privește invocarea motivului de neconstituționalitate ridicat. Acest fapt ar avea semnificația exercitării unui control de constituționalitate din oficiu, ceea ce este inadmisibil potrivit prevederilor constituționale și legale care reglementează competența instanței de jurisdicție constituțională [4].

Din aceste motive, Curtea a declarat inadmisibilă sesizarea menționată, deoarece nu întrunea condiția aplicabilității prevederilor contestate în cauza în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate. Totodată, chiar dacă prevederile contestate ar fi fost aplicabile, sesizarea nu era argumentată. De altfel, conform art. 39 alin. (2) din Codul jurisdicției constituționale, sesizarea trebuie să fie motivată. Simpla enumerare a normei constituționale, în lipsa argumentelor care ar fundamenta pretinsa relație de contrarietate a dispozițiilor legale criticate față de aceasta, nu poate fi considerată o veritabilă critică de neconstituționalitate [5].

Așadar, Curtea Constituțională nu a identificat vreo problemă de neconstituționalitate în contextul examinării sesizării nr. 64g/2017.

b) Violența în familie între foștii soți?

În 2018, Curtea Constituțională a fost sesizată din nou (sesizarea nr. 135g/2018). De data aceasta, autorul sesizării privind excepția de neconstituționalitate a contestat textul „persoanele aflate [...] în divorț” din art. 3 alin. (2) lit. b) din Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie și din art. 133¹ lit. b) CP RM.

În motivarea sesizării, autorul a susținut că, potrivit dispozițiilor legale contestate, persoanele divorțate și care locuiesc separat sunt considerate membri de familie și, prin urmare, pot fi subiecte ale infracțiunii de violență în familie. Acest fapt ar fi în contradicție cu noțiunea de familie prevăzută de (art. 48) Constituție, potrivit

căreia familia se bazează doar pe căsătorie [6].

Sub acest aspect, Curtea a menționat că art. 48 din Constituție garantează dreptul la căsătorie și relațiile de familie care rezultă din căsătorie, distinct de dreptul la viața intimă, familială și privată, cu un conținut juridic mult mai larg, garantat de articolul 28 din Constituție și articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [7].

Așa fiind, Curtea Constituțională a făcut apel la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Astfel, Curtea Europeană a reținut că în timp ce obiectul esențial al articolului 8 din Convenție este să protejeze un individ împotriva acțiunilor arbitrare ale autorităților publice, acesta implică, de asemenea, obligații pozitive inerente „respectului” efectiv pentru viața privată și de familie, și aceste obligații impun adoptarea unor măsuri în sfera relațiilor între particulari (*Eremia v. Republica Moldova*, 28 mai 2013, §72) [8].

Cu privire la respectarea vieții private, Curtea Europeană a menționat, în diferite contexte, că acest concept include integritatea fizică și psihologică a unei persoane. În acest sens, Curtea a precizat în jurisprudența sa că obligațiile pozitive impuse autorităților în baza articolului 8 privit separat sau coroborat cu articolele 2 sau 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului includ și obligația de a adopta și de a aplica un cadru legal corespunzător care să asigure protecția efectivă împotriva actelor de violență comise de persoanele fizice (a se vedea *Osman v. Regatul Unit*, 28 octombrie 2008, § 128-130, *Đorđević v. Croația*, 24 iulie 2012, §141-143; *M.G. v. Turcia*, 22 martie 2016, § 77, 78) [9].

Astfel, combaterea și prevenirea violenței în familie reprezintă obligații pozitive ale statului în virtutea articolelor 2, 3 și 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [10].

De asemenea, Curtea Europeană a subliniat vulnerabilitatea particulară a victimelor violenței în familie. Mai mult, implicarea activă a statului în protejarea lor a fost accentuată în diferite instrumente internaționale (*B. v. Republica Moldova*, 16 iulie 2013, §70) [11].

Unul dintre aceste instrumente internaționale este Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul la 11 mai 2011 (în continuare – Convenția de la Istanbul), semnată inclusiv de către Republica Moldova [12] și ratificată.

Potrivit art. 3 (Definiții) lit. b) din Convenția de la Istanbul, „violența domestică” presupune toate acțiunile de violență fizică, sexuală, psihologică sau economică care au loc în mediul familial sau domestic ori între foștii sau actualii soți sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărțit același domiciliu cu victima. În acest

sens, și art. 45 din Convenție stabilește obligația statelor de a lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a se asigura că infracțiunile stabilite în conformitate cu Convenția de la Istanbul sunt pasibile de sancțiuni eficiente, proporționale și disuasive, având în vedere gravitatea acestora. De asemenea, potrivit art. 46 lit. a) din Convenția de la Istanbul, constituie circumstanță agravantă comiterea unei infracțiuni împotriva unei(ui) fost(e) sau actual(e) soț(ii) sau partener(e), după cum recunoaște legislația internă, de către un membru de familie, de către o persoană care conviețuiește cu victima sau de către o persoană care a făcut abuz de puterea sa, în măsura în care nu face parte deja din elementele constitutive ale infracțiunii [13].

Din textul Convenției în discuție rezultă în mod cert că pot fi subiecte ale infracțiunii de violență domestică și foștii soți sau chiar foștii concubini, indiferent dacă agresorul a trăit sau trăiește împreună cu victima și, prin urmare, reprezintă o obligație a statelor de a reglementa în acest mod cercul de subiecte ale violenței domestice în dreptul lor intern [14].

Totodată, analizând nota informativă la proiectul de lege prin care s-au adăugat la lista subiectelor violenței în familie și persoanele aflate în divorț, chiar dacă locuiesc în mod separat, Curtea Constituțională a constatat că această modificare urmărește scopul ajustării legislației naționale la prevederile Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, în perspectiva ratificării acesteia [15].

Astfel, având în vedere angajamentele asumate de Republica Moldova în domeniul combaterii violenței domestice, Curtea Constituțională a reținut că este nefondată critica autorului excepției de neconstituționalitate, potrivit căreia includerea în lista subiectelor infracțiunii de violență în familie a persoanelor divorțate care locuiesc separat contravine noțiunii de familie prevăzută de art. 48 din Constituție. De altfel, prevederile contestate au scopul salvagărdării dreptului la viața intimă, familială și privată, garantat de art. 28 din Constituție și de articolul 8 din Convenția Europeană, drept care include, între altele, integritatea fizică și psihologică a unei persoane și care are un conținut mult mai larg decât dreptul la căsătorie [16].

Totuși, Curtea Constituțională a reținut că art. 201¹ CP RM, care stabilește răspunderea penală pentru infracțiunea de violență în familie, este inclus în capitolul VII din Codul penal, intitulat „infracțiuni contra familiei și minorilor”. Astfel, din punct de vedere juridico-penal, această infracțiune are ca obiect principal relațiile sociale cu privire la consolidarea familiei și buna-conviețuire în cadrul familiei, iar integritatea fizică sau psihică a persoanei constituie un obiect secundar. Prin urmare, atunci când actele de violență au fost comise împotriva unui fost soț sau fost concubin, mai ales după curgerea unei perioade substanțiale de timp, persoanele care posedă

competența aplicării legii penale trebuie să constate dacă conflictul dintre victimă și agresor este o consecință a relației lor de căsătorie sau de concubinaj anterioare. În caz contrar, aceste acțiuni ar putea fi calificate, după caz, în baza altor norme penale sau contravenționale, fapt care este conform cu Convenția Europeană a drepturilor omului și cu jurisprudența Curții Europene (a se vedea cauza *Mudric v. Republica Moldova*, 16 iulie 2013, § 23, 24 și 48) [17].

Din aceste considerente, Curtea Constituțională a declarat inadmisibilă sesizarea. Chiar și așa, Curtea a oferit răspuns la problema cu care a fost sesizată, *i.e.*: actele de violență au fost comise împotriva unui fost soț sau fost concubin, mai ales după curgerea unei perioade substanțiale de timp, persoanele care posedă competența aplicării legii penale trebuie să constate dacă conflictul dintre victimă și agresor este o consecință a relației lor de căsătorie sau de concubinaj anterioare. Așadar, aici implică o problemă de apreciere de la caz la caz.

c) Imposibilitatea aplicării unei sancțiuni contravenționale

Tot în 2018, o judecătore a ridicat o excepție de neconstituționalitate (sesizarea nr. 111g/2018) și a invocat că restricțiile stabilite de articolele 37 alin. (3) și 38 alin. (6) din Codul contravențional, și anume faptul că munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată fără acordul persoanei și faptul că arestul contravențional nu poate fi aplicat față de persoanele care au împlinit vârsta generală de pensionare, plasează instanța de judecată în imposibilitatea de a sancționa contravențional pentru comiterea faptei prevăzute de articolul 78¹ din Codul contravențional [18].

Curtea Constituțională a examinat această problemă din perspectiva art. 24 alin. (2) din Constituție, articol care garantează că nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

Curtea a constatat că, în cazul comiterii faptei contravenționale prevăzute de art. 78¹ din Codul contravențional de către o persoană care a împlinit vârsta generală de pensionare, aplicarea sancțiunii contravenționale pentru fapta săvârșită depinde exclusiv de acordul persoanei de a executa sancțiunea muncii neremunerate în folosul comunității. În lipsa unui astfel de acord al persoanei de a executa sancțiunea contravențională rămâne un vid în materie de sancționare. Acest vid se manifestă prin imposibilitatea instanțelor de judecată de a sancționa violența în familie și conduce la încălcarea obligațiilor procedurale ale autorităților statale din perspectiva art. 24 alin. (2) din Constituție și a art. 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, referitoare la funcționarea efectivă a sistemului de sancționare a tuturor formelor de violență în familie [19].

În aceste condiții, Curtea a examinat (i) dacă acordul persoanei de a executa

munca neremunerată reprezintă o condiție proporțională și (ii) dacă interdicția aplicării arestului contravențional față de persoanele care au împlinit vârsta generală de pensionare este proporțională.

Cu privire la faptul dacă acordul persoanei de a executa munca neremunerată reprezintă o condiție proporțională, Curtea a reținut că, în lipsa unei alternative punitive, sancționarea persoanei cu pedeapsa muncii neremunerate în folosul comunității în lipsa consimțământului constituie o reacție a statului la comiterea violenței în familie. În această situație, acordul persoanei de a executa munca neremunerată în folosul comunității apare ca un detaliu insignifiant în raport cu obligația autorităților statale de a garanta un sistem efectiv de sancționare a tuturor formelor de violență în familie în baza art. 24 alin. (2) din Constituție și a art. 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. De altfel, autoritățile statale nu pot invoca dezacordul făptuitorului de a executa munca neremunerată în folosul comunității pentru a justifica nesancționarea acestuia pentru violența aplicată victimei [20].

Pentru a consolida această concluzie, Curtea a făcut apel la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Astfel, în cauza *Opuz v. Turcia*, § 147, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a menționat că în cauzele de violență în familie drepturile agresorului nu pot substitui drepturile victimelor la viață și la integritate fizică și mintală. De asemenea, în cauza *Valeriu și Nicolae Roșca v. Republica Moldova*, 20 octombrie 2009, § 71, Curtea Europeană a menționat că instanțele judecătorești nu trebuie să accepte în nici un caz ca suferințele fizice și psihice provocate victimei să rămână nesancționate. Această condiție este esențială pentru susținerea și menținerea încrederii publice în sistemul judiciar, precum și pentru prevenirea suspiciunilor potrivit cărora autoritățile tolerează sau acceptă în mod tacit acțiunile ilegale [21].

Prin urmare, Curtea Constituțională a menționat că în cazul în care este comisă contravenția prevăzută de art. 78¹ din Codul contravențional, instanțele de judecată pot aplica sancțiunea muncii neremunerate în folosul comunității fără acordul persoanei. Curtea a notat că această soluție este dictată de obligațiile procedurale care decurg din art. 24 alin. (2) din Constituție și din art. 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [22].

Cu toate acestea, Curtea a constatat că, deși munca neremunerată în folosul comunității ar putea fi aplicată fără acordul persoanei, aceasta din urmă se poate sustrage de la executarea sancțiunii, fapt care conduce la înlocuirea sancțiunii cu arestul contravențional (art. 37 alin. (6) din Codul contravențional). Totuși, arestul contravențional nu poate fi aplicat față de persoanele care au împlinit vârsta generală

de pensionare (art. 38 alin. (6) din Codul contravențional). Așadar, având în vedere faptul că în cazul neexecutării muncii neremunerate în folosul comunității sistemul de sancționare prezintă, din nou, un vid, Curtea Constituțională a considerat că aplicarea sancțiunii în discuție fără acordul persoanei este insuficientă pentru ca statul să-și îndeplinească pe deplin obligațiile procedurale referitoare la stabilirea unui sistem efectiv de sancționare a tuturor formelor de violență în familie [23].

Cu privire la faptul dacă interdicția aplicării arestului contravențional față de persoanele care au împlinit vârsta generală de pensionare este proporțională, Curtea Constituțională a constatat că scutirea persoanelor care au împlinit vârsta generală de pensionare de o eventuală privare de libertate nu există în legea penală. Vârsta înaintată a persoanei reprezintă o circumstanță atenuantă în sensul art. 76 alin.(1) lit.k) din Codul penal, care trebuie avută în vedere la stabilirea pedepsei. Astfel, teoretic, pedeapsa închisorii le poate fi aplicată și persoanelor care au atins vârsta pensionării. În același timp, în cazurile penale, instanțele de judecată pot ține cont, la stabilirea pedepsei, și de starea de sănătate a persoanei, fapt care le permite judecătorilor să aplice pedeapsa închisorii pe un termen mai mic. Pe de altă parte, în cazurile contravenționale, persoana trebuie exceptată de la aplicarea arestului contravențional doar în baza criteriului vârstei. Curtea a menționat că această diferențiere apare în contextul în care măsura lipsirii de libertate, impusă ca sancțiune pentru săvârșirea unei contravenții, intră, în general, sub incidența dreptului penal, cu excepția cazului în care aceasta nu este vătămătoare, prin natura, durata sau modul ei de executare [24].

Prin urmare, Curtea Constituțională a considerat că, în contextul contravenției prevăzute de art. 78¹ din Codul contravențional, aplicarea legii contravenționale într-un mod diferit față de legea penală în privința măsurii lipsirii de libertate față de persoanele care au împlinit vârsta generală de pensionare nu este justificată. Caracterul nejustificat al acestei diferențieri constă în faptul că cele două legi, contravențională și penală, sunt guvernate de aceleași principii în contextul sancțiunii lipsirii de libertate [25].

Potrivit Curții Constituționale, arestul contravențional ar trebui să reprezinte mai curând un element care ar încuraja persoanele să execute munca neremunerată în folosul comunității. În același timp, în contextul neexecutării muncii neremunerate în folosul comunității, faptul că persoana a împlinit vârsta generală de pensionare nu poate justifica lipsa sancționării acesteia [26].

În acest caz, Curtea Constituțională a pus în balanță interdicția aplicării arestului contravențional în privința persoanelor care au împlinit vârsta generală de pensionare cu obligația procedurală a autorităților statale de a stabili un sistem efectiv de

sanționare a tuturor formelor de violență în familie, prin prisma următorilor factori:

(i) aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității fără acordul persoanei nu este suficientă, deoarece în cazul neexecutării ea nu poate fi înlocuită cu aplicarea arestului contravențional;

(ii) legislatorul nu a prevăzut alte sancțiuni suficient de disuasive în caz de neexecutare a muncii neremunerate în folosul comunității;

(iii) sancțiunea amenzii nu poate fi aplicată, deoarece poate afecta în mod indirect victima;

(iv) scutirea persoanelor care au împlinit vârsta generală de pensionare de o eventuală privare de libertate nu există în legea penală;

(v) există un număr suficient de mare de persoane care au împlinit vârsta generală de pensionare și care nu pot fi sancționate cu arest contravențional pentru comiterea violenței în familie [27].

Astfel, având în vedere toți acești factori, Curtea Constituțională a considerat că, în contextul comiterii contravenției prevăzute de art. 78¹ din Codul contravențional, interdicția absolută a aplicării arestului contravențional în cazul persoanelor care au împlinit vârsta generală de pensionare este disproporționată în raport cu obligația procedurală a autorităților statale de a stabili un sistem efectiv de sancționare a tuturor formelor de violență în familie. Mai mult, această interdicție contravine și standardului stabilit de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Valeriu și Nicolae Roșca*, potrivit căruia instanțele judecătorești nu trebuie să accepte în niciun caz ca suferințele fizice și psihice provocate victimei să rămână nesancționate [28].

Din aceste motive, Curtea a recunoscut constituționale următoarele prevederi din Codul contravențional:

- textul „se sancționează cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore sau cu arest contravențional de la 7 la 15 zile” de la articolul 78¹;

- articolul 37 alin. (3), în măsura în care, în cazul comiterii contravenției prevăzute de articolul 78¹, instanțele judecătorești pot aplica sancțiunea muncii neremunerate în folosul comunității fără acordul persoanei;

- articolul 38 alin. (6), în măsura în care, în cazul comiterii contravenției prevăzute de articolul 78¹, instanțele judecătorești le pot aplica arestul contravențional persoanelor care au împlinit vârsta generală de pensionare, dacă starea lor de sănătate permite acest fapt.

Totodată, până la modificarea legii contravenționale de către Parlament, Curtea Constituțională a stabilit că instanțele de judecată pot aplica, cu titlu de excepție, amenda pentru comiterea contravenției prevăzute de art. 78¹ din Codul

contravențional, doar dacă se respectă următoarea ordine consecutivă:

(i) nu este executată munca neremunerată în folosul comunității aplicată fără acordul persoanei;

(ii) nu poate fi aplicat arestul contravențional din motive ce țin de starea de sănătate, în cazul persoanelor care au împlinit vârsta generală de pensionare, și

(iii) amenda nu va afecta în mod indirect victima.

Curtea Constituțională nu s-a oprit aici. Ea a mai analizat două aspecte: termenul de prescripție și conformitatea considerentelor Curții cu principiul neretroactivității legii penale.

Cu privire la termenul de prescripție, Curtea a observat că fapta de violență în familie este reglementată atât de legea contravențională, cât și de cea penală. Legea penală stabilește că termenul de prescripție pentru tragerea la răspundere penală pentru comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 201¹ alin. (1) din Codul penal este de 5 ani (art. 16 alin. (3) și 60 alin. (1) lit. b) din Codul penal), în comparație cu termenul de un an (art. 30 alin. (2) din Codul contravențional) pentru comiterea contravenției prevăzute de art. 78¹ din Codul contravențional [29].

Curtea a mai constatat că art. 78¹ din Codul contravențional are un caracter suficient de punitiv pentru a atrage incidența acelorași principii conținute în legea penală. Așadar, Curtea a decis că până la modificarea legii contravenționale de către Parlament, termenul de prescripție de tragere la răspundere pentru comiterea contravenției prevăzute de art. 78¹ din Codul contravențional va fi de 5 ani [30].

În fine, Curtea a decis că sancționarea violenței în familie în baza considerentelor Curții Constituționale nu este contrară articolelor 22 din Constituție și 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [31], care garantează principiul legalității incriminării și al legalității pedepsei. Curtea Constituțională și-a fundamentat poziția prin prisma a două cauze examinate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului: *S.W. v. Regatul Unit* și *C.R. v. Regatul Unit*.

Hotărârea Curții Constituționale referitoare la imposibilitatea aplicării unei sancțiuni contravenționale a pus capăt unei impunități, fapt care este salutar. Lipsa de intervenție a Curții Constituționale ar fi putut conduce la constatarea unor încălcări de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Prin urmare, susțin soluția și considerentele Curții Constituționale.

d) Pretinsa imprevizibilitate a textului „vătămare neînsemnată a integrității corporale”

În cele din urmă, o altă problemă pusă în fața Curții Constituționale a constat în pretinsa imprevizibilitate a textului „vătămare neînsemnată a integrității corporale” din art. 78¹ din Codul contravențional. În acest sens, un agent constator a ridicat o

excepție de neconstituționalitate și a susținut că textul menționat ar fi imprevizibil, pentru că nu prevede răspunderea contravențională în cazul violenței în familie care nu a provocat o vătămare corporală.

Curtea Constituțională a declarat inadmisibilă excepția de neconstituționalitate, deoarece excepția nu a fost motivată [32]. Într-adevăr, Curtea nu se poate substitui autorilor excepțiilor de neconstituționalitate.

III. Concluzii

Facta de violență în familie este reglementată atât de legea contravențională, cât și de cea penală. Diferența rezidă în urmările prejudiciabile.

Totodată, mai multe prevederi din Codul penal, precum și din Codul contravențional au fost contestate în fața Curții Constituționale. Mai exact, Curtea Constituțională a trebuit să examineze patru excepții de neconstituționalitate.

Aspectele puse în fața Curții Constituționale vizau:

- (i) pretinsa lipsă de incriminare a violenței psihologice;
- (ii) dacă este posibilă violența în familie între foștii soți;
- (iii) imposibilitatea aplicării unei sancțiuni contravenționale pentru violența în familie comisă de persoanele care au atins vârsta generală de pensionare; și
- (iv) pretinsa imprevizibilitate a textului „vătămare neînsemnată a integrității corporale”.

Totuși, Curtea Constituțională a constatat o problemă de constituționalitate doar în cazul ce a vizat imposibilitatea aplicării unei sancțiuni contravenționale pentru violența în familie comisă de persoanele care au atins vârsta generală de pensionare.

Așadar, autorităților/persoanelor dotate cu competența aplicării legii penale și a legii contravenționale le revine sarcina să aplice normele relevante referitoare la violența în familie, astfel încât să nu se încalce Constituția și Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Bibliografie

1. A se vedea § 16-17 Decizia Curții Constituționale nr. 53 din 27 iunie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 64g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale art. 201/1 alin. (1) lit. c) din Codul penal, art. 78 alin. (1) și art. 78/1 din Codul contravențional. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 411-420/109 din 24 noiembrie 2017.
2. Ibidem, § 16-17.
3. Ibidem, § 28-29.
4. Ibidem, § 30-31.
5. A se vedea § 23 din Decizia Curții Constituționale nr. 188 din 23 decembrie 2022

- de inadmisibilitate a sesizării nr. 148g/2022 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 20 alin. (2) lit. c) din Legea insolvenței nr. 149 din 29 iunie 2012 (documentele anexate la cererea introductivă a creditorului). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 17-20/12 din 24 ianuarie 2023.
6. A se vedea § 18 din Decizia Curții Constituționale nr. 113 din 2 octombrie 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr.135g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 3 alin. (2) lit. b) din Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie și din articolul 133/1 lit. b) din Codul penal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 59-65/22 din 22 februarie 2019.
 7. Ibidem, § 24.
 8. Ibidem, § 25.
 9. Ibidem, § 26.
 10. Ibidem, § 27.
 11. Ibidem, § 28.
 12. Ibidem, § 29.
 13. Ibidem, § 31-32.
 14. Ibidem, § 33.
 15. Ibidem, § 34.
 16. Ibidem, § 35.
 17. Ibidem, § 36.
 18. A se vedea § 25 din Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 22 noiembrie 2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 78/1 din Codul contravențional (sesizarea nr. 111g/2018). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 448-460/185 din 7 decembrie 2018.
 19. Ibidem, § 34.
 20. Ibidem, § 38.
 21. Ibidem.
 22. Ibidem, § 39.
 23. Ibidem, § 40.
 24. Ibidem, § 44.
 25. Ibidem, § 46.
 26. Ibidem, § 55.
 27. Ibidem, § 56.
 28. Ibidem, § 57.
 29. Ibidem, § 72.
 30. Ibidem, § 74.
 31. Ibidem, § 79.

32. Decizia Curții Constituționale nr. 27 din 16 februarie 2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 221g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 78/1 din Codul contravențional (vătămare neînsemnată a integrității corporale cauzată de violența în familie). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 88-95/53 din 2 aprilie 2021.

CZU: 343.123.3

DOI: 10.5281/zenodo.8218927

ÎNCETAREA DISCREȚIONARĂ A URMĂRIIRII PENALE DE CĂTRE PROCUROR

ROMAN Dumitru

doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0001-5322-8066

Discretionary termination of criminal proceedings by the prosecutor may be ordered on certain grounds provided by the Articles 54, 55, 56, 57, 58, 59 of the Criminal Code, applying the institution of release from criminal liability. The order for discretionary termination must be based on all the cumulative conditions, provided by criminal and procedural law, with a justified conclusion edified on multiple circumstances favorable for defendant, which sounds like: „correction of the person is possible without being subject to criminal liability”. Educational measures of restraint, determined by the prosecutor against a minor, are executed by the probation counselor. The fine shall be paid in full within 30 days after the entry into force of the order for the termination of criminal proceedings.

Keywords: *Termination of the criminal prosecution on discretionary grounds, release from criminal liability, prosecutorial discretion, educational measures of restraint, fine up to 150 conventional units.*

1.Generalități privind dreptul discreționar al procurorului și oportunitatea urmăririi penale

În doctrina autohtonă s-a menționat „Inițial **„dreptul discreționar”** în faza urmăririi penale a fost formulat în sistemul de drept anglo-saxon, apoi și-a găsit aplicare în țările sistemului de drept continental (romano-german). În cele din urmă, acest drept a fost reflectat în documentele internaționale.” [1, p.19] În altă sursă s-a indicat „Principiul **oportunității** sau așa-numitul principiul al **puterilor discreționare** conferă de fapt procurorului o împuternicire de stabilire a politicii penale, în mod special în raport cu poliția. Motivul principal pentru adoptarea principiului oportunității (promptitudinii) a fost dorința de a evita efectele secundare negative ale aplicării stricte a principiului legalității care, în anumite împrejurări, poate duce la injustiție. Scopul principiului oportunității este individualizarea justiției penale și acordarea posibilității de reabilitare a infractorului.” [2, p.294]

Principiul oportunității este recunoscut ca atare în special în țările cu tradiție în procedura contradictorială, dar a fost consacrat legislativ și în dreptul continental (Franța, Germania, Olanda, Belgia, Suedia Norvegia). În aceste sisteme judiciare,

procurorul are posibilitatea să aprecieze dacă este oportun sau nu să exercite acțiunea publică pentru tragerea la răspundere a unei persoane în privința căreia se pretinde că a comis o infracțiune. Justificarea acestui principiu rezidă în degrevarea organelor judiciare de cauzele „mărunte” și adaptarea politicii penale la împrejurările sociale. Contrar tezei oportunității urmăririi penale, principiul legalității acuzării, tradițional în deptul continental, garantează egalitatea cetățenilor în fața legii și crează premisa unui statut de independență al procurorului însă numărul mare de cauze penale și resursele limitate împiedică soluționarea tuturor raporturilor juridice penale de conflict. Chiar și în țările care adoptă principiul legalității acuzării (Italia) procurorii se bucură de o marjă de apreciere în alegerea cauzelor trimise în judecată. [3]

În România principiul **oportunității urmăririi** penale se manifestă prin instituția **renunțării la urmărirea penală**. Curtea Constituțională a României respingând, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate ridicată de Gheorghe Bolovan în Dosarul nr. 11.633/318/2018 al Judecătorei Târgu Jiu - Secția penală, a menționat „Instituția renunțării la urmărirea penală reprezintă o excepție de la principiul legalității procesului penal, specific dreptului continental, instituită în favoarea principiului oportunității urmăririi penale, specific dreptului anglo-saxon. Reglementarea acesteia a fost motivată de supraîncărcarea organelor judiciare cu cauze penale și de necesitatea unei soluții intermediare între soluția de clasare și cea de trimitere în judecată. Aceasta are ca fundament interesul public de a proceda la punerea sub acuzare a persoanei care a săvârșit o anumită faptă prevăzută de legea penală, motiv pentru care nu a fost prevăzută pentru a susține interesele procesuale ale inculpatului, ci pentru a satisface interesul statului de a realiza un just echilibru între nevoia de tragere la răspundere penală a persoanelor care săvârșesc infracțiuni și nevoia de a degreva organele de urmărire penală de soluționarea anumitor cauze care nu prezintă un interes semnificativ pentru ordinea publică.” [4]

Potrivit legislației României soluția discreționară a procurorului privind renunțarea la urmărirea penală urmează a fi confirmată sau, după caz, infirmată de instanța de judecată. Astfel,, după constatarea în procedura internă a legalității și temeiniciei soluției de renunțare la urmărirea penală, dispusă prin ordonanță sau rechizitoriu, se trece în procedura judiciară obligatorie de verificare a soluției, care se realizează de către judecătorul de cameră preliminară de la instanța căreia i-ar reveni, potrivit legii, competența să judece cauza în primă instanță (după caz, Judecătorie, Tribunal, Curtea de Apel sau Înalta Curte de Casație și Justiție), în raport de încadrare juridică reținută de procuror la dispunerea soluției. Deliberând asupra cererii procurorului de confirmare a soluției de renunțare la urmărire penală, indiferent de stadiul urmăririi penale – in rem sau in personam (cu suspect și/sau inculpat),

judecătorul de cameră preliminară poate dispune prin încheiere definitivă următoarele soluții:

a) admite cererea procurorului și confirmă soluția de renunțare la urmărirea penală, constatând că soluția este legală și temeinică;

b) respinge cererea procurorului, desființează soluția de netrimitere în judecată și trimite motivat dosarul la procuror pentru:

b.1.) completarea urmăririi penale începută în rem și, după caz, începerea urmăririi penale în personam – față de suspect (caz de reluare a urmăririi penale);

b.2.) punerea în mișcare a urmăririi penale față de suspect, care devine inculpat și completarea urmăririi penale (caz de reluare a urmăririi penale);

c) respinge cererea procurorului, desființează soluția de renunțare la urmărirea penală și dispune clasarea cauzei.” [5]

În Republica Moldova atât Codul penal (art.54,55,56,57,58,59), cât și Codul de procedură penală (art. 285 alin.(2), (10), 483, 510-512) reglementează dreptul discreționar al procurorului [6, p.32] sau oportunitatea urmăririi penale, *desi expressis verbis*, nu găsim acești termeni în legislație. Anterior Legea nr. 294-XVI din 25 decembrie 2008 cu privire la Procuratură (abrogată), art.10, prevedea „aplicarea măsurilor de alternativă urmăririi penale” care presupunea definirea dreptului discreționar al procurorului „În cadrul urmăririi penale, în condițiile Codului penal și ale Codului de procedură penală, procurorul poate decide liberarea de răspundere penală a persoanei care a săvârșit o faptă ce conține elementele constitutive ale infracțiunii.” [7]

Confirmarea de către procurorul ierarhic superior sau de către instanța de judecată a soluției discreționare de încetare a urmăririi penale dispusă de procuror, **nu se cere**. Anterior, legislația Republicii Moldova prevedea confirmarea ordonanței de încetare a urmăririi penale și a ordonanței de suspendare condiționată a urmăririi penale, dar s-a renunțat de la această formă de control, considerată ca fiind ineficientă, prin Legea nr. 66 din 05.04.2012. [8] Totodată considerăm binevenită practica de coordonare a soluției discreționare cu procurorul ierarhic superior. Prin coordonarea soluției ce urmează a fi adoptată de către procurorii inferiori se evită omisiunile și abaterile procesuale.

2. Circumstanțele care motivează soluția discreționară a procurorului

Potrivit legislației României „Criteriile de apreciere a **interesului public** sunt prevăzute în Codul de procedură penală în art. 318 alin. (2) și (3) și se evaluează în raport cu: conținutul faptei și împrejurările concrete de săvârșire a faptei, modul și mijloacele de săvârșire a faptei, scopul urmărit, urmările produse sau care s-ar fi putut produce prin săvârșirea infracțiunii, eforturile organelor de urmărire penală

necesare pentru desfășurarea procesului penal prin raportare la gravitatea faptei și la timpul scurs de la data săvârșirii acesteia, atitudinea procesuală a persoanei vătămate, existența unei disproporții vădite între cheltuielile pe care le-ar implica desfășurarea procesului penal și gravitatea urmărilor produse sau care s-ar fi putut produce prin săvârșirea infracțiunii, iar când **autorul faptei este cunoscut**, la aprecierea interesului public sunt de avute în vedere **și persoana suspectului sau a inculpatului**, conduita avută anterior săvârșirii infracțiunii, **atitudinea suspectului sau a inculpatului** după săvârșirea infracțiunii și eforturile depuse pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii.” [9]

Cadrul legal al Republicii Moldova prevede multitudinea de condiții, indicate expres în art.54,55,56,57,58,59 C. pen., și art.510-512 C.proc.pen., care urmează a fi cumulative pentru fiecare temei juridic separat, inclusiv **consimțământul învinuitului**. Toate temeiurile discreționare includ o condiție generală – **corectarea persoanei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale**. Prin urmare, dreptul de discreție al procurorului se răsfrânge asupra acestei circumstanțe complexe, care urmează a fi motivată și probată.

4. Încetarea urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală și aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ a minorilor

În 2021 procurorii au dispus în 11 cauze încetarea urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală a minorilor și aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. [10, p.118]

Numărul redus de soluții discreționare în privința minorilor poate fi explicată prin aplicarea altor temeiuri de nereabilitare la încetarea urmăririi penale (... *în 89 de cauze urmărirea penală a fost încetată în conformitate cu art.109 din Codul penal, în legătură cu împăcarea părților; în 9 cauze penale urmărirea penală a fost încetată în baza art.285 alin.(2), p.2) din Codul de procedură penală pe motiv că persoana nu a atins vârsta răspunderii penale; în 21 de cauze penale urmărirea penală a fost încetată în legătură cu retragerea plângerii de către partea vătămată.*) [10, p.118]

Din condițiile cumulative, prevăzute de art.54 C. pen., procurorul aplică discreționar soluția încetării prin prisma condiției „**corectarea copilului este posibilă fără aplicarea sancțiunii penale**”. La stabilirea acestei condiții pot fi luate în considerație următoarele circumstanțe, menționate în *Ghidul avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat copiilor aflați în conflict cu legea*: a) Copilul a săvârșit infracțiunea pentru prima dată; b) Copilul a săvârșit fapte penale, dar a fost liberat de răspundere penală sau nu are antecedente penale potrivit art. 111 alin.(2) lit. a), b), c), d), și e) din Codul penal. În acest caz se cer a fi luate în considerare și alte circumstanțe ce motivează faptul corectării copilului fără aplicarea pedepsei; c)

Copilul s-a autodenunțat; d) Copilul a recunoscut vinovăția; e) Copilul a contribuit activ la descoperirea infracțiunii; f) Copilul se caracterizează pozitiv la locul de studii sau de muncă; g) Copilul nu este dependent de alcool sau droguri; h) Copilul este angajat în câmpul muncii sau își face studiile; i) Copilul a săvârșit fapta penală ca urmare a unui concurs de împrejurări grele; j) Copilul regretă fapta comisă, se căiește sincer de comiterea infracțiunii și față de victimă; k) Părinții, tutorii, curatorii sau rudele apropiate ale copilului și-au luat angajamentul de a-l reeduca; l) Copilul compensează de bună voie dauna materială cauzată sau repară în alt mod prejudiciul cauzat prin infracțiune.

Concluzia că copilul nu prezintă pericol pentru societate poate fi bazată și pe alte împrejurări, invocându-se una sau mai multe circumstanțe. [11, p.32]

O altă condiție, discutată în doctrina autohtonă, este comiterea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave de către o persoană ce nu a împlinit 18 ani, indiferent de vârsta la momentul emiterii ordonanței de către procuror. În această privință s-au expus opinii diametral opuse. Drept exemplu poate fi poziția că „... indubitabil faptul că vârsta de până la 18 ani prevăzută în art.54 CP al RM trebuie să existe atât în momentul comiterii infracțiunii, cât și la momentul liberării de răspundere penală.”[12,p. 106] Nu susținem această opinie și considerăm că atingerea vârstei de 18 ani de către făptuitor nu este impediment de adoptare a soluției discreționare conform art.54 C. pen. Această concluzie rezultă din fraza prevăzută la art.474 alin.(2) C.proc.pen., “ *Dispozițiile privind obiectul probatoriului, durata reținerii sau arestării preventive, liberarea de răspundere penală se aplică și după atingerea vârstei de 18 ani.*”

În cazul unui concurs de temeuri discreționare prevăzute la art.55,59 C. pen., procurorul va aplica art.54 C. pen., iar în cazul concursului dintre temeiul prevăzut de art. 54 C. pen., și temeiul „ *plângerea prealabilă a fost retrasă de către partea vătămată, a fost încheiată o tranzacție în cadrul procesului de mediere sau părțile s-au împăcat*”, procurorul va înceta urmărirea penală conform art. 285 alin.(2) pct.1) C.proc.pen.

5. Încetarea urmăririi penale cu liberarea de răspundere penală și tragerea la răspundere contravențională

Procurorul poate adopta soluția discreționară conform art. 55 C.pen., dacă sunt întrunite cumulativ următoarele condiții:

a) „*a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă*”. Acest fapt urmează a fi probat prin informația din cazierul judiciar al persoanei;

b) „ *a recunoscut vina*”. În procesul verbal de audiere a învinuitului recunoșterea vinovăției trebuie să fie integrală, privind toate aspectele laturii

obiective a infracțiunii imputate;

c) *„a reparat prejudiciul cauzat prin infracțiune”*. La dosarul penal urmează a fi anexată declarația părții vătămate (dacă există) privind repararea integrală a prejudiciului sau lipsa de pretenții materiale față de învinuit;

d) *„s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale”*.

Motivarea acestei constatări trebuie făcută prin invocarea unor circumstanțe confirmate prin probe. În practică concluzia că persoana nu prezintă pericol pentru societate și că poate fi reeducată fără aplicarea unei pedepse penale se face, de multe ori, în lipsa unor argumente suficiente care ar fi reflectate în materialele dosarelor. Într-un șir de cazuri nu se ia în considerație comportamentul acestora în cadrul urmăririi penale, prezența condamnărilor penale anterioare, funcția pe care o deține persoana, nu se acumulează informația necesară care ar caracteriza personalitatea făptuitorilor. S-a constatat aplicarea procedurii discreționare:

- 1) în cazul în care persoana a comis mai multe infracțiuni;
- 2) în privința persoanei care nu a reparat prejudiciul cauzat prin infracțiune;
- 3) în situațiile când învinuiții nu recunosc în volum deplin acuzarea înaintată;
- 4) neluarea în considerație, la încetarea urmăririi penale în baza art.55 din Codul penal, a prezenței condamnărilor penale anterioare, precum și faptul că în privința persoanei anterior a fost încetată urmărirea penală cu aplicarea articolului vizat. [13, p.54-56]

Nu pot fi dispuse soluții de liberare de răspundere penală conform art.55 C.pen., în cazul infracțiunilor prevăzute la: art. 181¹ (Coruperea alegătorilor), art 256 (Primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației), art.264 alin.(2) (Încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport în stare de ebrietate), art.264¹(Conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat sau în stare de ebrietate produsă de alte substanțe), art.303 (Amestecul în îndeplinirea justiției și în urmărirea penală), art. 314 (Determinarea la depunerea de declarații mincinoase, la formularea de concluzii false sau la efectuarea de traduceri incorecte), art. 326 alin. (1¹) (Traficul de influență), art. 328 alin. (1) Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu), art. 332 alin. (1) (Falsul în acte publice), art. 333 alin. (1) (Luarea de mită), art. 334 alin. (1) și (2) (Darea de mită), art. 335 alin. (1) (Abuzul de serviciu), art. 335¹ alin. (1) (Falsul în documente contabile).

Din sancțiunile contravenționale prevăzute în art.55 alin.(2) C.pen., procurorul poate aplica **numai amendă în mărime de până la 150 de unități convenționale.**

Celelalte sancțiuni: 1) privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate; 2) privarea de dreptul de a deține anumite funcții; 3) privarea de dreptul special de a conduce vehicule; 4) privarea de dreptul special de a deține armă și de portarmă; 5) muncă neremunerată în folosul comunității; 6) arest contravențional de până la 30 de zile, se aplică de către instanța de judecată, reieșind din dispozițiile art. 35-38 din Codul contravențional.

Astfel, în cazurile prevăzute de art. 285 alin.(10) C.proc.pen., dacă aplicarea sancțiunii contravenționale nu ține de competența procurorului, cauza se transmite imediat instanței de judecată spre examinare. În acest caz legea nu precizează prin ce act procurorul sesizează instanța de judecată -prin ordonanță de aplicare a unei sancțiuni contravenționale sau prin rechizitoriu ? În opinia noastră, interpretând fraza din art.296 alin.(2) C.proc.pen., fraza „ ***precum și temeiurile pentru liberarea de răspundere penală conform prevederilor art.53 din Codul penal dacă constată asemenea temeiuri***”, considerăm oportună trimiterea cauzei în judecată cu rechizitoriu. Aplicarea sancțiunii contravenționale în instanța de judecată se va aplica prin sentință după examinarea probelor și stabilirea culpabilității inculpatului. [14, p.316,317] Respectiv, în faza de judecare a cauzei, procurorul urmează să solicite instanței de judecată aplicarea față de inculpatul, care întrunește condițiile cumulative pentru aplicarea procedurii, a prevederilor din art.55 din Codul penal, încetarea procesului penal, liberarea lui de răspundere penală și tragerea la răspundere contravențională cu aplicarea în calitate de sancțiune principală sau complementară a privării de un anumit drept, a muncii neremunerate în folosul comunității sau a arestului contravențional.

Consimțământul la aplicarea art.55 C.pen., se documentează prin declarația în scris sau cererea învinutului de liberare de răspundere penală și încetarea urmăririi penale.

6. Dispozitivul ordonanței de încetare a urmăririi penale

Potrivit art.285 alin.(5) și (6)C.proc.pen., dispozitivul ordonanței de încetare discreționară cuprinde:

- a) dispoziția privind încetarea urmăririi penale,temeiurile juridice penale și procesual-penale, datele privind persoana învinutului;
- b) aplicarea măsurii/măsurilor de constrângere cu caracter educativ față de minor sau sancțiunii contravenționale (amendă până la 150 unități convenționale);
- c) clasarea procesului penal, dacă în prezenta cauză nu mai sunt alți învinuiți;
- d) dispoziția privind corpurile delictelor;
- e) organul responsabil de nimicirea corpurilor delictelor;

- f) măsura de siguranță-expulzarea, în privința cetățenilor străini;
- g) dispoziția privind achitarea amenzii pe contul IBAN:MD95TRGAAA14311101300000; [15]
- h) revocarea măsurii preventive neprivative de libertate, în legătură cu încetarea de drept a acesteia;
- i) încasarea cheltuielilor judiciare;
- j) dispoziția de executare din momentul adoptării sau după caz, după expirarea termenului de atac;
- k) ordinea contestării, conform art.299¹ C.proc.pen.;
- l) expedierea copiei ordonanței de încetare a urmăririi penale Inspectoratului Național de Probațiune, în cazul aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ.

7. Executarea ordonanței procurorului privind încetarea discreționară a urmăririi penale

Executarea ordonanței de încetare discreționară a urmăririi penale privind aplicarea măsurii/măsurilor de constrângere cu caracter educativ față de minor este în competența Inspectoratului Național de Probațiune. De exemplu, avertismentul, ca măsură de constrângere, se face în scris, contra semnătură, în termen de 5 zile, în sediul organului de probațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului. În cadrul întrevederii, consilierul de probațiune va aduce la cunoștința minorului conținutul hotărârii instanței de judecată sau al ordonanței procurorului și va explica: a) consecințele încălcării măsurii de constrângere cu caracter educativ stabilite; b) consecințele săvârșirii repetate a unei infracțiuni; c) respectarea regulilor de drept etc. Organul de probațiune informează, în termen de 5 zile, instanța de judecată care a examinat cauza în fond despre executarea hotărârii sau, după caz, procurorul despre executarea ordonanței. [16, p.85-87]

Totodată, consilierul de probațiune va întocmi *Actul privind asigurarea executării măsurii / măsurilor de constrângere cu caracter educativ*, prin care minorul se obligă: 1) să respecte normele de conduită, care se referă, în principal, la a nu avea un comportament violent sau agresiv, ori o atitudine nepotrivită sau un limbaj necenzurat, care ar putea prejudicia drepturile reprezentanților legali, organelor specializate de stat, personalului de probațiune, precum și a altor persoane terțe; 2) să anunțe, în prealabil, orice schimbare de domiciliu/reședință temporară și orice deplasare care depășește 5 zile; 3) să prezinte informații veridice la solicitarea personalului organelor de probațiune. [17] Actul este semnat de consilierul de probațiune, minor, reprezentantul legal și reprezentantul autorității tutelare.

Amenda stabilită de către procuror se achită integral și benevol de către

persoana liberată de răspundere penală. Procuratura Generală, în raportul din 2016, a menționat anumite abateri privind achitarea amenzii, stabilite în temeiul art.55 C.pen., ... achitarea amenzii până la adoptarea deciziei de încetare a urmăririi penale; achitarea doar a 50% din amenda contravențională aplicată față de făptuitori.” [13, p.54-56] Referitor la achitarea integrală a amenzii considerăm justificată poziția Procuraturii Generale. Dispoziția din art. 34 alin,(3) din C. contr., care prevede „*Contravenientul este în drept să achite jumătate din amenda stabilită dacă o plătește în cel mult 3 zile lucrătoare de la data aducerii la cunoștință a deciziei de aplicare a sancțiunii contravenționale*” **nu poate fi aplicată**, deoarece amenda stabilită conform art.55 C.pen. este o sancțiune pentru comiterea unei infracțiuni. Totodată, menționăm că în asemenea cazuri se aplică prin analogie dispozițiile art.34 alin.(2⁴) și (4) C.contr., amenda se achită de către făptuitor în mod benevol în termen de 30 de zile de la data intrării în vigoare a ordonanței de încetare a urmăririi penale. Dacă persoana liberată de răspundere penală nu a achitat amenda în decursul a 30 de zile de la data intrării în vigoare a ordonanței procurorului, se va proceda conform reglementărilor Codului de executare.

Concluzie. Încetarea discreționară a urmăririi penale de către procuror poate fi dispusă pentru anumite temeiuri prevăzute de art. 54,55,56,57,58,59 din C. pen., aplicând instituția liberării de răspundere penale. Ordonanța de încetare discreționară trebuie să fie întemeiată privind toate condițiile cumulative, prevăzute de legea penală și cea procesuală, administrându-se probe suficiente referitor la personalitatea făptuitorului. În cazurile încetării discreționare a urmăririi penale conform art.54, 55 C.pen. procurorul este responsabil de punerea în aplicare a ordonanței. Măsurilor de constrângere cu caracter educativ față de un minor se execută de consilierul de probațiune. În cazul aplicării art.55 C.pen., amenda se achită integral după intrarea în vigoare a ordonanței de încetare a urmăririi penale, în termen de 30 de zile.

Referințe:

1. POSTOVAN, D. „Dreptul discreționar” în faza urmăririi penale. În: Revista Națională de Drept, nr. 9, 2011. ISSN 1811-0770 [Accesat la 06.11.2022] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/18-21_Dreptul%20discre%C5%A3ionar%20in%20faza%20urmaririi%20penale.pdf
2. DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, I., [at al.] Drept procesual penal. Partea specială, Volumul II, Ed. a 2-a, rev. și completată. Chișinău: Cartdidact, 2006 (Tipografia „Reclama”) ISBN 978-9975-940-95-5
3. LĂBUȘ, A.C. Principiul oportunității. [Accesat la 09.11.2022] Disponibil: http://www.inm-lex.ro/fisiere/d_1220/Principiul%20oportunitatii.pdf
4. Decizia nr.125 din 2 martie 2021 referitoare la excepția de neconstituționalitate a

- dispozițiilor art. 7 alin.(2), ale art.17 alin.(1), ale art.286 alin.(2) lit.c) și f) și ale art.318 din Codul de procedură penală. Monitorul Oficial al României nr.528 din 21 mai 2021. [Accesat la 13.11.2022] Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/242465>
5. BARBU, S.G., COMAN, V. Renunțarea la urmărirea penală. Repere actuale privind procedura de confirmare a soluției introdusă prin O.U.G. nr.18/2016. ABC JURIDIC, februarie 27, 2017. [Accesat la 13.11.2022] Disponibil: <https://abcjuridic.ro/renuntarea-la-urmarirea-penala-repere-actuale-privind-procedura-de-confirmare-solutiei-introdusa-prin-o-u-g-nr-182016/>
 6. DOLEA, I., ROMAN, D. Ghid privind procedurii prietenoase copiilor la faza de urmărire penală:Gid pentru procurori; Coord.ed. Cristina Beldiga; Institutul de Reforme Penale (IRP), Ch.;S.n., 2011 (Tipografia „Bons Offices SRL”) ISBN 978-9975-80-447-9
 7. Legea nr. 294-XVI din 25 decembrie 2008 cu privire la Procuratură, abrogată prin Legea nr.3 din 25.02.2016. [Accesat la 13.11.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=91762&lang=ro
 8. Viziunile Procuraturii asupra componentelor ce urmează să-și găsească reflecție în reforma procedurii penale în Republica Moldova, pct.9 Asigurarea independenței procesuale a procurorului în coraport cu principiul controlului ierarhic intern și cel judecătoresc în cadrul urmăririi penale. [Accesat la 13.11.2022] Disponibil: <http://procuratura.md/file/VIZIUNI%20LA%20PROIECT%20REFORMA%20PROCEDURA%20PENALA.pdf>
 9. DINU, M. A. Aprecierea interesului public în dispunerea unei soluții de renunțare la urmărirea penală fără suspect sau inculpat în cauză. JURIDICE, Drept penal, 30.03.2018. [Accesat la 16.11.2022] Disponibil: <https://www.juridice.ro/572446/aprecierea-interesului-public-in-dispunerea-unei-solutii-de-renuntare-la-urmarirea-penala-fara-suspect-sau-inculpat-in-cauza.html>
 10. Raport despre activitatea Procuraturii în anul 2021, Chișinău 2022. [Accesat la 18.11.2022] Disponibil: http://procuratura.md/file/2022-03-21_RAPORT%20de%20activitate%20FINAL.pdf
 11. ROTARU, V., ZAHARIA, V., DARII L., [at al.], Ghidul avocatului care acordă asistență juridică garantată de stat copiilor aflați în conflict cu legea. Chișinău: Cu drag, 2013. ISBN 978-9975-4388-3-4
 12. ENACHI, GH. Particularitățile de aplicare a liberării de răspundere penală a minorilor. În: Materialele Conferinței științifice „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”, Ediția a III, 14 decembrie 2017. [Accesat la 20.11.2022] Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/103-110_11.pdf
 13. Raport despre activitatea Procuraturii în anul 2016, Chișinău 2017. [Accesat la

- 17.11.2022]Disponibil: <http://procuratura.md/file/2Raportul%20Procurorului%20General%202016%2005.06.17.pdf>
14. ROMAN, D. Încetarea procesului penal în ședința de judecată și particularitățile sentinței de încetare. În: Polish Science Journal, Issue 4(25), International Science Journal, WARSAW, POLAND Wydawnictwo Naukowe "iScience" 2020. [Accesat la 20.11.2022] Disponibil: <https://sciencecentrum.pl/wp-content/uploads/2020/04/POLISH%20SCIENCE%20JOURNAL%20%E2%84%9625%20%28web%29.pdf>
15. Materialele cauzei penale nr.2022010796.
16. BOLOCAN-HOLBAN,A. STRULEA, M. Importanța și rolul măsurilor de constrângere cu caracter educativ. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2017, nr.3(103) Seria „Științe sociale” ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017. [Accesat la 20.11.2022] Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2017/01/10.-p.82-87.pdf>
17. Ordinul Directorului Inspectoratului Național de Probațiune nr. 22 din 17 februarie 2020, Anexa nr.5. [Accesat la 20.12.2022] Disponibil:<https://www.e-learningprobation.md/wp-content/uploads/2021/11/Ordinul-nr.-22-din-17.02.2020-la-Regulament-1.pdf>
-

CZU: 343.54:343.85:351.74

DOI: 10.5281/zenodo.8219096

PREVENIREA VIOLENȚEI ÎN FAMILIE – CA FORMĂ DE PREVENIRE A PRACTICĂRII ACTIVITĂȚII MERCENARILOR

SOROCEANU Igor

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a
Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova
ORCID ID: 0000-0002-8719-0454

Family violence, like other illegal acts, is a crime, for which the legislator has provided for both contravention liability and criminal liability, depending on its degree of social danger. The prevention of these illegalities is a noble activity that needs to be carried out continuously and at the same time, it is meant to serve to prevent other crimes. Thus, in the order that follows, we propose to analyze how effective is the prevention of family violence, so that in the end it constitutes a form of crime prevention regarding the activity of mercenaries.

Keywords: *misdemeanor, crime, violence, prevention, family, children, mercenary, etc.*

Introducere.

Violența în familie este o problemă omniprezentă în toate țările lumii, cu consecințe grave în plan fizic, emoțional, financiar și social asupra victimelor, familiilor și societății în întregime. Marea majoritate a victimelor sunt femeile care se confruntă cu dificultăți în accesul la justiție și serviciile de asistență și protecție. În multe societăți, inclusiv în Republica Moldova, inegalitățile de gen prezente și cultura dominării masculine le determină pe femeile să accepte, să tolereze și să raționalizeze violența în familie și să păstreze tăcerea despre aceste incidente. În plan internațional a fost recunoscută necesitatea unei abordări cuprinzătoare și multidisciplinare pentru soluționarea acestei probleme sociale, iar rolul organelor poliției fiind unul decisiv în acest sens.

Adoptarea Legii nr.45 din 01.03.2017 *cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie*, constituie un pas important în vederea stopării actelor de violență și marchează recunoașterea și începutul implementării de către Republica Moldova a angajamentelor internaționale de respectare a drepturilor omului. Astfel, legea stabilește un cadru de colaborare dintre diferite autorități responsabile și organizații non-guvernamentale în prevenirea și combaterii violenței în familie. Totuși, Poliția are un rol cheie și ar trebui să fie mobilizată să devină mult mai eficientă în acordarea protecției pentru victime, să pună capăt lipsei de răspundere a agresorilor, să ofere acces la justiție și remedii juridice și să răspundă de o manieră adecvată nevoilor

speciale a femeilor-victime¹.

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. La etapa actuală, importanța și scopul de elaborare a prezentului demers științific, apare din intenția autorului de a releva în prim-plan o nouă abordare de prevenire a fenomenului activității mercenarilor, ca rezultat al activităților desfășurate în vederea prevenirii și combaterii violenței în familie.

Materiale utilizate și metode aplicate. În procesul elaborării articolului științific ne-am ghidat de mai multe și diverse metode de cercetare științifică care au făcut posibilă investigarea corespunzătoare a subiectului respectiv, dintre care putem enumera: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, precum și metoda comparativă.

Baza teoretico-juridică a demersului științific cuprinde cadrul normativ și administrativ definitoriu autohton, precum și unele documente relevante din activitatea cotidiană – care direct sau indirect, abordează esența și conținutul subiectului supus cercetării.

Rezultatele obținute în baza analizelor științifice efectuate. Conform cadrului normativ, prin *violență în familie* se înțelege acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral².

Copiii fiind victime ale violenței în familie și asistând la această situație de criză, poate să i se formeze în conștiința sa, un proces sumbru și antisocial. Acest fenomen, treptat se poate dezvolta și produce efecte negative în viața copiilor. Iar, printre efectele generate, pot fi: comiterea ilegalităților patrimoniale, promovarea actelor de violență în familie, sau poate participarea la diverse forme de agresivitate, chiar și pe plan internațional, care în final ar putea fi calificate ca activități ilegale ale mercenariatului.

Astfel, în condițiile descrise, periodic, de către angajații Poliției sunt întreprinse diverse măsuri și acțiuni în vederea diminuării cazurilor de violență în familie, prevenirii victimizării femeilor care se confruntă cu dificultăți în accesul la justiție și

¹ Programă de formare continuă a angajaților Ministerului Afacerilor Interne (subofițeri) în domeniul violenței în familie, avizată la ședința Direcției „Centrul integrat de pregătire pentru aplicarea legii” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (proces-verbal nr.6 din 05.04.2022), aprobată la ședința Senatului Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI (proces-verbal nr.4 din 07.04.2022).

² Legea nr.45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.55-56 din 18.03.2008, în vigoare conform ultimelor modificări și ajustări din 01.07.2022, art.2.

serviciile de asistență și protecție, precum ar fi prevenirea practicării activității de mercenariat al subiecților infracțiuni, în calitate de victime ale fărâdelegilor săvârșite în familiile din care provin. Copii locuind și simțind atmosfera degradantă în cadrul familiei, ca urmare a abuzurilor care au loc (mediu inadecvat de conviețuire), aceștia în perioada adolescenței pot recurge la activități antisociale, inclusiv la practicarea activității de mercenariat.

Prin urmare, acțiunile Poliției în vederea prevenirii și combaterii violenței în familie, față de femei și față de copii, precum și promovarea unui mod de viață sănătos sunt binevenite.

La etapa incipientă de cercetare, vom menționa o speță cazuistică de prevenire, care în esență se referă la faptul că, în perioada 27.09-30.09.2021, de către Inspectoratul de Poliție Botanica al Direcției de Poliție a mun. Chișinău a IGP, a fost desfășurată Campania de informare cu tematica „Împreună pentru o familie fără violență”, fiind elaborat un plan de acțiuni concrete, înregistrat în Registrul actelor pe intern cu numărul 531int din 22.09.2021, în scopul prevenirii actelor de violență în familie, garantării siguranței victimelor violenței domestice și asigurării unui sprijin de încredere persoanelor care au de suferit în urma actelor de violență, precum și în scopul informării despre modalitatea de intervenție a poliției la documentarea cazurilor de violență domestică.

Astfel, în perioada vizată au fost desfășurate un șir de acțiuni prin care Poliția a făcut un apel la responsabilitatea și solidaritatea umană, prin transmiterea unui mesaj de sensibilizare și informare a populației referitor la conștientizarea violenței drept încălcare a drepturilor omului, evidențierea efectelor grave pe care le are violența asupra femeii, în mod special, și a familiei în general, și anume au fost întreprinse următoarele măsuri:

1. a fost efectuată o analiză numerică a cazurilor înregistrate și raportate referitor la acte de violență în familie pe teritoriul administrativ deservit (Botanica), prin care s-a stabilit că pe parcursul lunii septembrie 2021 au fost înregistrate 4 cazuri, fiind întocmite 4 procese-verbale cu privire la contravenție în temeiul art.78¹ alin.(1) Cod contravențional al RM, iar în baza art. 201¹ Cod penal al RM, au fost inițiate 3 cauze penale;

2. au fost informate 42 de victime ale violenței în familie despre acțiunile necesare de întreprins și despre posibilitățile de apărare;

3. a fost desfășurat lucrul de prevenire terțiară, în particular, cu 6 agresori familiari, cu privire la obligațiile necesare de realizat, norme de comportament în familie și societate;

4. de comun cu angajații APL, a fost vizitată o familie în care anterior soțul s-a

aflat în vizorul poliției pentru comiterea actelor de violență, la moment situația familiară fiind satisfăcătoare;

5. au fost duse discuții cu 140 cetățeni din teritoriu, prin promovarea telefonului de încredere 0 8008 8008 (Telefonul de Încredere pentru Femei și Fete)³, și încurajarea raportării cazurilor de violență în familie;

6. au fost distribuite 132 de pliante și recomandări cetățenilor, locuitori atât ai blocurilor locative, cât și ai caselor la sol, privind protecția bunurilor personale⁴. Astea toate, fiind desfășurate doar în limitele teritorial administrative ale sectorului Botanica din mun. Chișinău. Totodată, este important de notat că, măsurile de prevenire și combatere a fenomenului violenței în familie a fost desfășurat continuu și după 30 septembrie 2021, întru sporirea gradului de conștientizare a violenței drept încălcare a drepturilor omului, sensibilizarea cetățenilor, familiarizarea acestora cu efectele grave pe care le are violența asupra femeii, în mod special, și a familiei în general.

Tot la acest capitol, este notabil faptul că, analiza stării infracționale și rezultatele obținute de subdiviziunile Poliției teritoriale din mun. Chișinău întru prevenirea și contracararea infracțiunilor îndreptate contra vieții și sănătății persoanei, pe parcursul anului 2021, denotă faptul că, în unele Inspectorate ale Poliției capitale s-a agravat esențial situația la compartimentul prevenirii infracțiunilor ce atentează la viața și sănătatea persoanei, în special a celor comise în sfera relațiilor de familie și anume: 32 cazuri s-au soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale a victimelor (IP Botanica al DP a mun. Chișinău – 5, IP Buiucani al DP a mun. Chișinău – 6, IP Centru al DP a mun. Chișinău – 9, IP Ciocana al DP a mun. Chișinău – 4, IP Rîșcani al DP a mun. Chișinău – 8) precum și 2 cazuri soldate cu decesul victimei (IP Buiucani al DP a mun. Chișinău – 1, IP Ciocana al DP a mun. Chișinău – 1) și 1 caz de vătămare gravă a integrității corporale, victima agresiunii fiind minoră (IP Ciocana al DP a mun. Chișinău).

³ Telefonul de Încredere pentru Femei și Fete – 0 8008 8008, are scopul de a promova un mod de viață non-violent în familie și protecția drepturilor victimelor violenței în familie (2012_RO_Telefon_de_incredere.pdf (lastrada.md)).

⁴ Planul cu privire la organizarea și desfășurarea campaniei de informare „Împreună pentru o familie fără violență”, în perioada 27.09-30.09.2021, înregistrat în Registrul actelor pe intern al Inspectoratului de Poliție Botanica al Direcției de Poliție a mun. Chișinău a IGP cu numărul 531int din 22.09.2021.

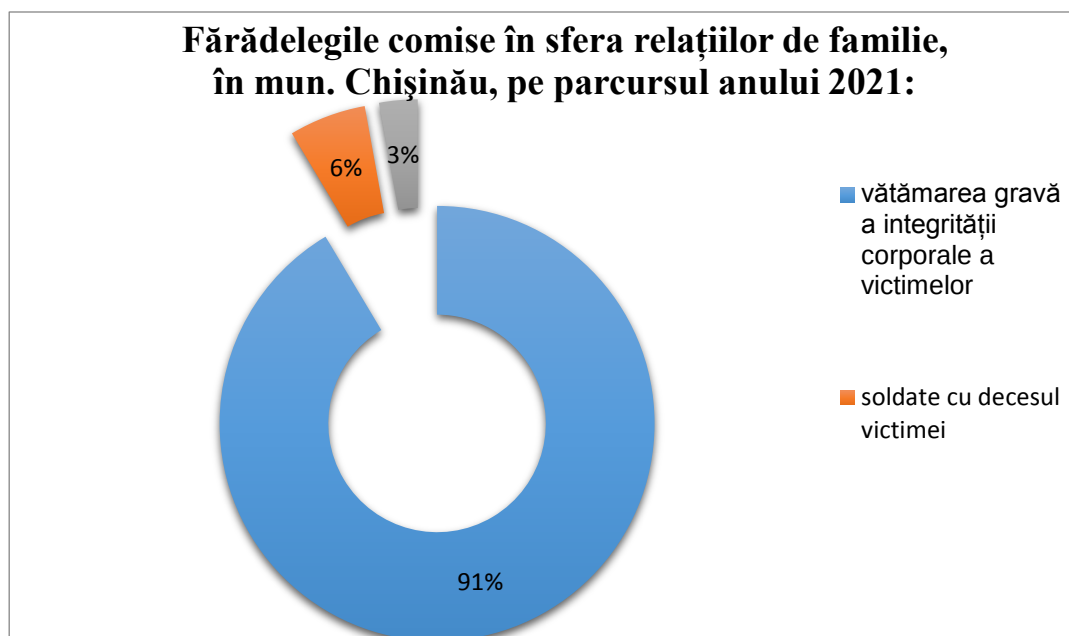

Figura nr.1.

Sursa: Elaborată de autor

Cu toate acestea, există o descreștere la general a fonului infracțional, fiind înregistrate 60 infracțiuni în domeniul violenței în familie (IP Botanica al DP a mun. Chișinău – 17, IP Buiucani al DP a mun. Chișinău – 12, IP Centru al DP a mun. Chișinău – 13, IP Ciocana al DP a mun. Chișinău – 10 și IP Rîșcani al DP a mun. Chișinău – 8), comparativ cu anul 2020 – 70, (IP Botanica al DP a mun. Chișinău – 12, IP Buiucani al DP a mun. Chișinău – 20, IP Centru al DP a mun. Chișinău – 13, IP Ciocana al DP a mun. Chișinău – 15 și IP Rîșcani al DP a mun. Chișinău – 10). La fel, urmare a examinării incidentelor în familie, au fost inițiate 220 dosare contravenționale pe parcursul anului 2021, în temeiul art.78¹ Cod contravențional (Violența în familie): IP Botanica – 42, IP Buiucani – 64, IP Centru – 56, IP Ciocana – 14 și IP Rîșcani – 44. Totodată, pentru prevenirea acestui flagel, la începutul anului 2022, de către angajații Poliției capitale, au fost inițiate spre desfășurare următoarele măsuri și acțiuni în vederea diminuării cazurilor de violență în familie, prevenirii victimizării femeilor care se confruntă cu dificultăți în accesul la justiție și serviciile de asistență și protecție, precum ar fi prevenirea practicării activității de mercenariat al subiecților infracțiuni, în calitate de victime ale fărădelegilor săvârșite în familiile din care provin:

1. analiza permanentă a cauzelor și condițiilor care generează comiterea fărădelegilor de acest gen, prin organizarea și petrecerea măsurilor concrete, întru utilizarea tuturor formelor și metodelor de prevenire față de persoanele predispuse de a comite astfel de crime;

2. aducerea la cunoștință prin intermediul întrunirilor petrecute cu populația, cu colectivele de muncă, precum și cu tineretul studios, prevederile legale privind sancționarea cazurilor de violență în familie, drepturile victimelor agresiunilor, modalitatea executării Ordinilor de restricție de urgență și a Ordonanțelor de protecție de către agresori, etc.;

3. insuflarea participanților la întruniri a toleranței zero față de acțiunile de violență fizică și/sau psihică în cadrul unei familii, care le-au devenit cunoscute, cu sesizarea organelor cu competențe în domeniu, în scopul întreprinderii măsurilor de rigoare;

4. identificarea, înregistrarea și raportarea promptă a cazurilor de violență în familie, asigurând evidența nominală a agresorilor, sesizarea, în cazul copiilor victime ale violenței în familie, a autorităților tutelare pentru întreprinderea măsurilor de protecție care se impun;

5. examinarea calitativă a plângerilor și sesizărilor parvenite din partea cetățenilor, asistenților sociali, instituțiilor de învățământ, instituțiilor medicale și Centrului de Medicină Legală pe marginea conflictelor familiale, actelor de violență, amenințărilor cu moartea sau privitor la existența unui pericol iminent de săvârșire a lor, cu întreprinderea de urgență a tuturor acțiunilor prevăzute de legislația în vigoare, atât în privința victimelor violenței în familie, cât și în privința agresorilor;

6. supunerea la verificări periodice la domiciliu a familiilor, membrul/membrii cărora se află la evidența Poliției ca agresori familiali, petrecerea lucrului de prevenire a cazurilor de comitere repetată a actelor de violență în familie, prin discuții, atenționarea în scris a persoanelor predispuse spre comiterea actelor de agresiune în familie;

7. explicarea victimei, în cazul constatării actului de violență în familie, a dreptului de a se adresa instanței de judecată pentru obținerea Ordonanței de protecție, iar în cazul stabilirii imposibilității acesteia de a se adresa de sine stătător la instanța de judecată, la cererea victimei, acordarea de către Poliție a asistenței necesare întru inițierea procedurii de obținere a Ordonanței de protecție, precum și acordarea asistenței pentru plasarea lor în centrele pentru victimele violenței în familie;

8. eliberarea Ordinilor de restricție de urgență în privința agresorilor, cu explicarea drepturilor victimelor și a restricțiilor impuse agresorilor, în cazul constatării gradului de risc sporit sau mediu al repetării acțiunilor de violență în familie;

9. asigurarea supravegherii asupra respectării de către agresori, a interdicțiilor stipulate în ordonanțele în cauză, prin aducerea la cunoștință persoanelor vizate în

modul, în cazul emiterii ordonanțelor de protecție în privința victimelor violenței familiale;

10. supravegherea subiecților violenței în familie și a subiecților probațiunii, condamnați pentru comiterea crimelor în sfera relațiilor de familie, întru neadmiterea recidivei sau a eventualelor consecințe fatale ale acțiunilor lor agresive;

11. efectuarea, în situații de criză, a reținerii contravenționale a agresorului, în funcție de gravitatea cazului, în scopul protejării membrilor familiei de posibile manifestări de violență;

12. monitorizarea și instrumentarea, în comun cu asistenții sociali, a cazurilor de violență în familie din teritoriul deservit, sesizarea/expedierea cazurilor înregistrate către alte autorități cu competențe în domeniu, pentru acordarea serviciilor de consiliere;

13. asigurarea conlucrării și implicării active în procesul de prevenire a violenței în sfera relațiilor familiale, a organelor administrației publice locale, asociațiilor obștești de la locul de trai, a organizațiilor non-guvernamentale, prin mediatizarea metodelor de soluționare a conflictelor familiale și cotidiene, totodată publicarea în sursele mass-media a cazurilor cu o rezonanță sporită în societate;

14. participarea la ședințele echipelor multidisciplinare, create în scopul prevenirii și soluționării cazurilor de agresiune domestică, cu efectuarea intervențiilor comune, întru excluderea pe viitor a repetării cazurilor de violență în familiile respective;

15. analizarea situației și organizarea conlucrării cu forțele suplimentare de menținere a ordinii publice, întru patrularea pe timp de zi și noapte a parcurilor, scuarurilor, a adiacentului instituțiilor de agreement, verificând persoanele suspecte, care au un comportament imoral, care anterior s-au aflat în conflict cu legea și care pot fi potențial predispuse să comită crime contra vieții și sănătății persoanei;

16. etc.⁵.

Consecvent cu aceasta, este de menționat faptul că, în perioada 15.05-15.06.2022, a avut loc o nouă etapă de măsuri și acțiuni în vederea diminuării cazurilor de violență în familie, prevenirii victimizării femeilor care se confruntă cu dificultăți în accesul la justiție și serviciile de asistență și protecție, precum ar fi prevenirea practicării activității de mercenariat al subiecților infracțiuni, în calitate de victime ale fărâdelegilor săvârșite în familiile din care provin. Iar, ca urmare a fost obținut următorul produs:

⁵ Dispoziția Direcției de Poliție a mun. Chișinău a IGP al MAI nr.9 din 12.01.2022 „Cu privire la organizarea și desfășurarea măsurilor de prevenire și combatere a infracțiunilor grave contra persoanei, în special a crimelor comise în sfera relațiilor de familie”.

REZULTATELE DE ACTIVITATE obținute de către angajații Poliției ai Direcției de Poliție a mun. Chișinău, în cadrul activităților de prevenire a violenței în familie, în perioada: 15 mai – 15 iunie 2022		
Nr.	Indicatori de activitate	
d/o		
1.	Prevenirea violențe față de femei și a violenței în familie:	
1.1	Întruniri cu organizații/întreprinderi	3
1.2	Activități desfășurate	3
1.3	Persoane informate	250
1.4	Materiale informative distribuite	400
1.5	Activități reflectate	3

Figura nr.2.

Sursa: Elaborată de autor.

Totodată, analiza stării infracționale și rezultatele obținute de subdiviziunile teritoriale ale Poliției din mun. Chișinău întru prevenirea și contracararea infracțiunilor îndreptate contra vieții și sănătății persoanei, pe parcursul a 9 luni ale anului 2022, denotă faptul că au fost înregistrate 55 cazuri de violență în familie, conform semnelor componenței de infracțiune prevăzute de art.201¹ Cod penal (Violența în familie), (IP Botanica – 12, IP Buiucani – 14, IP Centru – 7, IP Ciocana – 11 și IP Rîșcani – 11), comparativ cu anul precedent 43, atestându-se o creștere cu 27,91%. În unele Inspectorate ale Poliției capitalei, s-a agravat esențial situația operativă la compartimentul prevenirii infracțiunilor ce atentează la viața și sănătatea persoanei, în special a celor comise în sfera relațiilor de familie și anume: 21 cazuri s-au soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale a victimelor (IP Botanica – 4, IP Buiucani – 7, IP Centru – 6, IP Ciocana – 3 și IP Rîșcani – 2).

La fel, urmare a examinării incidentelor în familie, au fost inițiate 180 dosare contravenționale în temeiul art.78¹ Cod contravențional (Violența în familie), (IP Botanica – 46, IP Buiucani – 50, IP Centru – 37, IP Ciocana – 22 și IP Rîșcani – 25). În condițiile descrise, în vederea prevenirii victimizării femeilor care se confruntă cu dificultăți în accesul la justiție și serviciile de asistență și protecție, precum ar fi

prevenirea practicării activității de mercenariat al subiecților infracțiuni, în calitate de victime ale fărădelegilor săvârșite în familiile din care provin, pe întreg mun. Chișinău, a fost demarată în perioada 25 octombrie – 11 decembrie 2022, Campaniei de informare și sensibilizare a cetățenilor cu genericul „Capitala pentru un viitor sănătos – fără violență”.

Scopul acestei Campanii fiind informarea și sensibilizarea opiniei publice cu privire la problema violenței față de femei a violenței în familie, precum necesitatea implicării comunității în reducerea acestui fenomen, asigurarea protecției victimelor, educarea tinerei generații cu reguli elementare referitor la modul sănătos de viață. Obiectivele generale ale Campaniei fiind:

- a) prevenirea violenței în familie prin promovarea *TOLERANȚEI ZERO* față de fenomen, în vederea diminuării acestuia în Republica Moldova;
- b) consolidarea mecanismului de protecție, asistență pentru victimele violenței în familie;
- c) asigurarea responsabilizării, resocializării agresorilor prin informarea despre serviciile și mecanismele de supraveghere;
- d) sensibilizare asupra problemei existente în mediul specialiștilor implicați în activitatea de prevenire și combatere a violenței în familie, etc.⁶.

Conform Planului-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal al anului de studii 2022-2023⁷, toți elevii beneficiază de vacanțe. Prin urmare, în baza actului administrativ prenotat, în perioada 26.10-30.10.2022 (5 zile) a avut loc vacanța de toamnă. Astfel, în acest interval de timp, de către Poliția capitalei au fost realizate diverse măsuri și întreprinse vaste acțiuni, precum ar fi:

- prevenirea și combaterea delincvenței juvenile, reducerea cazurilor de victimizare a copiilor, prevenirea și combaterea vagabondajului și cerșitului, abandonului de domiciliu și altor forme de plasament, pe parcursul perioadei vacanței de toamnă;
- în scopul diminuării delincvenței juvenile, riscurilor de victimizare a copiilor inclusiv de asigurare și menținere a ordinii și securității publice, în perioada vacanței de toamnă, au fost desfășurate măsuri de prevenire primară, secundară și terțiară, conform prevederilor Planului-tip operațional „Siguranța copiilor”;
- acordarea asistenței reprezentanților serviciilor abilitate, la verificarea

⁶ Dispoziția Direcției de Poliție a mun. Chișinău a IGP al MAI nr.138 din 25.10.2022 „Cu privire la desfășurarea unor acțiuni suplimentare complexe de prevenire și combatere a violenței în familie și față de femei, precum și promovarea unui mod de viață sănătos, în perioada 25 octombrie – 11 decembrie 2022, cu genericul „Capitala pentru un viitor sănătos – fără violență!”.

⁷ Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal al anului de studii 2022-2023, aprobat prin ordinul Ministrului Educației și Cercetării nr.123 din 28.02. 2022.

locurilor de agrement, centrelor de recreere, centrelor sportive și întremare a sănătății copiilor și adolescenților la capitolul respectării regulilor și normativelor sanitaro-epidemiologice de stat, în vederea evaluării modului de asigurare a securității copiilor și pazei bunurilor materiale, cu întreprinderea măsurilor pentru înlăturarea cauzelor și condițiilor care pot contribui la comiterea delictelor și excluderea factorilor generatori de incidente;

- organizarea vizitelor periodice la domiciliul copiilor aflați în conflict cu legea (în special a celor rămași fără îngrijirea unuia sau a ambilor părinți, din familiile aflate în situații de risc), precum și a celor care sunt predispuși de a comite infracțiuni în scopul stabilirii copiilor aflați fără supravegherea părinților ori persoanelor în grija cărora aceștia se află, care au abandonat domiciliul sau alte forme de plasament în cadrul cărora au fost plasați, în scopul prevenirii cazurilor de violență, neglijare și exploatare a copiilor, de comun cu asistenții sociali comunitari și alți reprezentanți ai serviciilor din domeniul protecției drepturilor copilului și probațiune⁸.

Consecvent cu aceasta, este de menționat faptul că, asigurarea protecției, siguranței și realizării drepturilor victimelor violenței în familie, precum și eficientizarea mecanismului de monitorizare a agresorilor familiari, inclusiv de reducere a comportamentului agresiv a acestora – reprezintă un proces complex, care înglobează diverse măsuri și acțiuni ce necesită a fi întreprinse în vederea diminuării cazurilor de violență în familie. Acest proces, poartă un caracter intersectorial eficient în asemenea cazuri, și are la bază următoarele principii:

1) **principiul egalității de gen** – instituțiile responsabile de intervenția în cazurile de violență în familie, asigură cooperarea intersectorială pornind de la conștientizarea conexiunii între egalitatea de gen și violența în familie și recunoscând faptul că violența în familie reprezintă o expresie a relațiilor inegale de putere între femei și bărbați;

2) **principiul abordării individuale și centrate pe victimă** – drepturile, necesitățile și doleanțele victimelor violenței în familie sunt prioritare, fiind luate în considerare diverse riscuri, vulnerabilități, impactul deciziilor și acțiunilor întreprinse, inclusiv evitarea victimizării secundare a victimelor violenței în familie;

3) **principiul respectării drepturilor omului** – intervenția intersectorială se bazează pe standardele internaționale în domeniul drepturilor omului, victimele violenței în familie fiind asigurate cu servicii de plasament, asistență juridică, asistență medicală, consiliere psihologică și tratate cu respect și demnitate, asigurând

⁸ Dispoziția Direcției de Poliție a mun. Chișinău a IGP al MAI nr.139 din 25.10.2022 „Cu privire la măsurile de prevenire a delincvenței juvenile și a victimizării minorilor în perioada vacanței de toamnă (26-30.10.2022)”.

autonomia victimelor violenței în familie; principiul presupune respectarea drepturilor agresorilor și tratarea lor cu respect și demnitate;

4) **principiul siguranței și securității victimelor violenței în familie** – cooperarea intersectorială este oferită astfel, încât este prioritizată siguranța și securitatea victimelor violenței în familie și a copiilor acesteia;

5) **principiul abordării sensibile la dimensiunea de gen, vârstă și mediul cultural** – cooperarea intersectorială este asigurată cu recunoașterea dinamicii la gen, a impactului și consecințelor violenței împotriva femeilor, circumstanțelor individuale și experiențelor de viață ale femeilor și fetelor, luând în considerare vârsta, cultura, etnia și preferințele lor lingvistice;

6) **principiul nediscriminării** – subiecții violenței în familie sunt tratați fără discriminare bazată pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență etnică, avere, naștere, stare civilă, statut educațional și socio-economic, dezabiliate sau oricare alt criteriu;

7) **principiul respectării confidențialității** – confidențialitatea este respectată la toate etapele cooperării intersectoriale, cu excepțiile expres prevăzute de cadrul administrativ/normativ;

8) **principiul responsabilizării agresorilor familiari** – agresorul poartă răspundere conform legii pentru actele de violență produse în familie;

9) **principiul cooperării și interoperabilității** – organele abilitate cu competențe în domeniu, intervin prompt, pe domeniul de competență, la fiecare sesizare despre actele de violență în familie și cooperează în vederea stabilirii tuturor circumstanțelor cauzei, asigurării protecției victimei și atragerii la răspundere a agresorului⁹.

Urmare a celor menționate, putem adăuga că, una din cele mai grave probleme cu care se confruntă societatea contemporană – este considerat a fi fenomenul violenței în familie. Aceasta este o problemă complexă, care implică atât protecția integrității personale a victimelor, cât și protejarea intereselor lor sociale comune, precum libertatea, independența și democrația¹⁰.

Concluzie. În contextul tezelor enunțate în prezentul demers științific, putem concluziona că, violența în familie reprezintă o faptă socialmente periculoasă pentru

⁹ Instrucțiunea privind mecanismul de cooperare intersectorială în cazurile de violență în familie, aprobată prin ordinul comun al Ministrului Muncii și Protecției Sociale, Ministrului Afacerilor Interne, Ministrului Sănătății, Ministrului Justiției și al Președintelui Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat nr.48/298/610/162/5 din 22.06.2022, înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova nr.1731 din 24.06.2022.

¹⁰ Soroceanu Igor, *Violența în familie: instrument negativ în procesul educațional*. În: Polish science journal. International science journal, issue 4, iulie 2018, Warsaw, Polonia, p.96, numărul total de pagini: 103, ISBN 978-83-949403-4-8.

viața și sănătatea persoanelor. Urmare a comiterii acestor fărădelegi, în funcție de gravitatea acestora, subiectul de drept este pasibil de răspunderea juridică, fie conform art.78¹ Cod contravențional al Republicii Moldova sau potrivit art.201¹ Cod penal al Republicii Moldova.

Copiii, care sunt victime ale violenței în familie, asistă cu regret la o situație de criză manifestată prin „imagini sumbre de culori închise”. Aceste împrejurări pot avea un rezultat negativ și în final, de ai crea o viziune antisocială. Factorul dat, de la o zi la alta, poate primi amploare în dezvoltare și a produce efecte negative asupra copiilor. Iar, printre efectele generate, provocate ca urmare a violenței în familie, putem enumera următoarele: săvârșirea contravențiilor și infracțiunilor cu un grad de pericol social minor, inclusiv prin promovarea actelor de violență în familie, sau poate participarea la **diverse forme de agresivitate** în afara cercului familial, uneori chiar și în condiții externe, care în final ar putea fi calificate ca activități ilegale ale mercenariatului.

Astfel, putem constata că, prevenirea la săvârșirea acestor acte ilicite în realitatea obiectivă – este foarte relevantă, necesară și meritorie. La acest capitol, este notabil de remarcat că, Poliția Națională are un rol primordial în desfășurarea activităților de prevenire, inclusiv desfășurarea numeroaselor măsuri de acordare a protecției pentru victimele violenței în familie.

Referințe:

1. Legea nr.45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.55-56 din 18.03.2008, în vigoare conform ultimelor modificări și ajustări din 01.07.2022
2. Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal al anului de studii 2022-2023, aprobat prin ordinul Ministrului Educației și Cercetării nr.123 din 28.02.2022
3. Instrucțiunea privind mecanismul de cooperare intersectorială în cazurile de violență în familie, aprobată prin ordinul comun al Ministrului Muncii și Protecției Sociale, Ministrului Afacerilor Interne, Ministrului Sănătății, Ministrului Justiției și al Președintelui Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat nr.48/298/610/162/5 din 22.06.2022, înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova nr.1731 din 24.06.2022
4. Dispoziția Direcției de Poliție a mun. Chișinău a IGP al MAI nr.9 din 12.01.2022 „Cu privire la organizarea și desfășurarea măsurilor de prevenire și combatere a infracțiunilor grave contra persoanei, în special a crimelor comise în sfera relațiilor de familie”
5. Dispoziția Direcției de Poliție a mun. Chișinău a IGP al MAI nr.138 din 25.10.2022

„Cu privire la desfășurarea unor acțiuni suplimentare complexe de prevenire și combatere a violenței în familie și față de femei, precum și promovarea unui mod de viață sănătos, în perioada 25 octombrie – 11 decembrie 2022, cu genericul „Capitala pentru un viitor sănătos – fără violență!””

6. Dispoziția Direcției de Poliție a mun. Chișinău a IGP al MAI nr.139 din 25.10.2022 *„Cu privire la măsurile de prevenire a delincvenței juvenile și a victimizării minorilor în perioada vacanței de toamnă (26-30.10.2022)”*
7. Programa de formare continuă a angajaților Ministerului Afacerilor Interne (subofițeri) în domeniul violenței în familie, avizată la ședința Direcției „Centrul integrat de pregătire pentru aplicarea legii” a Academiei „Ștefan cel Mare a MAI (proces-verbal nr.6 din 05.04.2022), aprobată la ședința Senatului Academiei „Ștefan cel Mare a MAI (proces-verbal nr.4 din 07.04.2022)
8. Planul cu privire la organizarea și desfășurarea campaniei de informare *„Împreună pentru o familie fără violență”*, în perioada 27.09-30.09.2021, înregistrat în Registrul actelor pe intern al Inspectoratului de Poliție Botanică al Direcției de Poliție a mun. Chișinău a IGP cu numărul 531int din 22.09.2021
9. SOROCEANU, I. *Violența în familie: instrument negativ în procesul educațional*. În: Polish science journal. International science journal, issue 4, iulie 2018, Warsaw, Polonia, p.96, numărul total de pagini: 103, ISBN 978-83-949403-4-8

CZU: 343.54:340.134(478+73)

DOI: 10.5281/zenodo.8219118

**UNELE ASPECTE JURIDICE PRIVIND VIOLENȚA ECONOMICĂ ÎN FAMILIE
PRIN PRISMA LEGISLAȚIEI RM ȘI SUA**

STRATAN Andrei

doctorandă, Școala doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-1590-7209

Being one of the most important models of human community, family is a specific, complex relationship that combines various aspects that cannot be found in other social categories. The importance of this social category is determined also by the fact that it is enshrined in article 48 of the Constitution of the Republic of Moldova. There are often situations where the family member(s) abuses the dominant economic position by exerting pressure on the other members. These acts take form of financial/economic violence, which are punished according to the law. The application of economic violence as a coercive instrument carries a serious character, an argument in this sense being the inclusion of the respective factual modality in the art. 201¹ para. (1) lit. c) from the Criminal Code of the Republic of Moldova. On the other side, in the legislation of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, economic violence is regulated separately, a notion introduced by the Domestic Abuse Act ("Domestic Abuse Act"), in force from April 29, 2021. In terms of punishment, British legislation establishes a harsher penalty (prison of up to 5 years and/or fine) compared to RM legislation (currently - imprisonment of up to 3 years, and with the entry into force of the law for the modification of some normative acts no. 316 of November 17, 2022, in force since January 9, 2023, the prison sentence will be up to 4 years for the non-aggravated crime). On the other hand, the legislative framework of the United States of America also establishes adequate protection for victims of domestic violence and for instance the Domestic Violence Statute set forth in California Penal Code 273.5 carries a penalty of up to 5 years in prison and a fine of up to \$10,000 (for a felony), up to 1 year in prison, and/or a fine up to \$2,000 (for a misdemeanor).

Keywords: *economic violence, financial violence, economic abuse, medical neglect, victim of domestic violence, Commissioner for Domestic Violence.*

Fiind una dintre cele mai importante forme de comunitate umană, în sens sociologic, familia este o relație specifică, complexă, care îmbină diverse aspecte ce nu pot fi găsite în cadrul altor categorii sociale. Componenta socială a familiei are la bază următoarele raporturi:

a) de căsătorie, care constituie baza familiei;

- b) cele dintre soți, care constituie efectele căsătoriei;
- c) cele dintre părinți și copii, care sînt rezultatul raporturilor dintre soți. în unele cazuri mai pot exista și alte raporturi, cum ar fi raportul dintre mama necăsătorită și copilul ei, dintre adoptat și adoptator etc.
- d) în sens juridic, familia desemnează grupul de persoane între care există drepturi și obligații care izvorăsc din căsătorie, rudenie, adopție, precum și din alte raporturi asimilate raporturilor de familie.

Importanța acestei categorii sociale este determinată, inclusiv prin consfințirea noțiunii de “familie” în art. 48 din Constituția Republicii Moldova [1]. Conform alineatului (1), *familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului*. Familia poate fi asimilată unui mecanism care se autogestionează în baza unor criterii echitabile, juste, bazate pe o abordare flexibilă, fiind stabilite de către “părțile contractului”. Astfel, reieșind din trăsăturile de bază ale familiei desprindem trei funcții principale:

- biologică;
- economică;
- educativă.

Toate funcțiile enunțate mai sus sunt indispensabile unei familii și pot fi abordate doar cumulativ, cu toate acestea vom acorda o atenție deosebită funcției economice a familiei. Potrivit M. Nistor [2, p. 3], *funcția economică* a familiei se manifestă prin comunitatea de bunuri a soților, prin faptul că familia poate fi o unitate de producție prin care se asigură o bunăstare a soților și a copiilor lor, prin susținerea materială reciprocă între membrii familiei și, îndeosebi, a membrilor inapți de muncă și care necesită ajutor material. Funcția economică a familiei, fiind un element nu mai puțin important ca funcția biologică, permite aplicarea, în anumite limite, a normelor juridice pentru reglementarea relațiilor ce apar între membrii familiei.

Aspectul economic se regăsește în majoritatea principiilor de bază a relațiilor familiale, cele mai indicate fiind obligația de *întreținere* dintre membrii familiei (Titlul IV din Codul Familiei), sprijinul reciproc *material* și moral.

Deseori atestăm situații în care membrul/membrii familiei abuzează de poziția economică dominantă exercitând presiune asupra celorlalți membri. Aceste fapte iau forma unor acte de *violență financiară/economică*, care sunt sancționate conform legislației.

În conformitate cu art. 1 din legea nr. 45 din 1 martie 2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie [3], *violența în familie* reprezintă acte de

violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică (sublinierea- n.a.), cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral.

În același articol este definită *violența economică* care se exprimă prin privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate; abuzul de variate situații de superioritate pentru a sustrage bunurile persoanei; interzicerea dreptului de a posedea, folosi și dispune de bunurile comune; controlul inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune; refuzul de a susține familia; impunerea la munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv a unui membru de familie minor; alte acțiuni cu efect similar.

Aplicarea violenței economice în calitate de instrument coercitiv poartă un caracter grav, un argument în acest sens fiind includerea modalității faptice respective în cadrul art. 201¹ alin. (1) lit. c) din Codul Penal al Republicii Moldova [4]. Vom fi în prezența infracțiunii consumate în contextul modalității faptice de *violență economică* în cazul când a survenit una dintre urmările prejudiciabile sub forma: 1) suferinței fizice; 2) vătămării ușoare a integrității corporale sau a sănătății; 3) suferinței psihice; 4) prejudiciului material sau moral.

De menționat că, Titlul IV din Codul Familiei al RM [5] stabilește obligația de întreținere dintre membrii familiei. În aceeași ordine de idei, conform art. 133¹ din Codul Penal al RM, prin membru de familie se înțelege:

a) *în condiția de conlocuire*: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, sub tutelă și curatelă, rudele, afinii lor, soții rudelor, persoanele aflate în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj) sau dintre părinți și copii;

b) *în condiția de locuire separată*: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, rudele, afinii lor, copiii adoptivi, persoanele aflate sub curatelă, persoanele care se află ori s-au aflat în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj).

Referindu-ne în continuare la prevederile Codului Familiei al RM, bunăoară, articolul 100 -*Obligația patronului de a reține pensia de întreținere* constituie de fapt una din garanțiile legale prin care sunt prevenite potențiale acte de violență economică în familie. Prin urmare, desprindem două condiții necesare în vederea aplicării prezentei prevederi:

- existența unui contract privind plata pensiei de întreținere;
- nerespectarea termenelor de plată a pensiei de întreținere.

În ipoteza neexecutării obligației respective, Codul Contravențional [6] ne oferă

o soluție viabilă în cadrul articolului 63 - *Neîndeplinirea obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului*. În lumina celor expuse, desprindem faptul că neîndeplinirea obligațiilor de întreținere a copilului, la fel constituie o formă a violenței economice.

Neglijarea copilului, potrivit art. 3 din Legea nr.140 din 14 iunie 2013 [7] privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, constă în omisiunea sau ignorarea voluntară sau involuntară a responsabilităților privind creșterea și educarea copilului, fapt care pune în pericol dezvoltarea lui fizică, integritatea lui corporală, sănătatea lui fizică sau psihică și poate lua formele de:

- *neglijare alimentară* – privarea copilului de hrană sau malnutriția acestuia;
- *neglijare vestimentară* – lipsa de îmbrăcăminte și/sau de încălțăminte, în special, a celor necesare pentru perioada rece a anului;
- *neglijare a igienei* – nerespectarea normelor generale de igienă personală, condiții de locuit insalubre care amenință viața sau sănătatea copilului;
- *neglijare medicală* – lipsa ori refuzul îngrijirilor medicale necesare pentru protecția vieții, integrității corporale și a sănătății copilului, neadresarea la medici în cazuri de urgență.
- *neglijare educațională* – refuzul încadrării copilului într-o instituție școlară, neșcolarizarea copilului;
- *neglijare emoțională* – ignorarea problemelor psihoemoționale ale copilului;
- *neglijare în supraveghere* – punerea sau lăsarea copilului în condiții ori circumstanțe în care lipsa de supraveghere poate conduce la îmbolnăvirea copilului, traumatismul copilului, exploatarea copilului sau decesul acestuia.

În legislația **Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord** violența economică este reglementată în mod separat, noțiune introdusă prin Actul privind Abuzul Domestic (“Domestic Abuse Act”), în vigoare din 29 aprilie 2021 [8]. Astfel, conform art. 1 alin. (4) *abuzul economic* reprezintă orice comportament care are un efect negativ asupra abilității victimei de a:

- a) dobândi, folosi sau poseda bani sau orice alt tip de proprietate, sau
- b) obține bunuri sau beneficia de servicii

Cât privește violența economică în raport cu femeile, legiuitorul britanic stabilește anumite criterii bine definite:

- 1) *nivelul de trai* - controlul mijloacelor financiare de către făptuitor, astfel încât victima să fie lipsită de cele necesare pentru un trai decent. Victima ar putea fi nevoită să întrețină singură copiii și pe sine. Ar putea fi nevoie să-și caute gazdă sau să rămână cu agresorul până se face partajul averii (dacă partenerii au avere

comună)

- 2) *pierderea venitului/ locului de muncă* - făptuitorul ar putea să împiedice victima să lucreze sau să-i saboteze eforturile acesteia de a găsi un loc de muncă. Victima va fi nevoită să continue comunicarea în scopul obținerii pensiei alimentare și astfel să fie ținta acuzațiilor și reproșurilor;
- 3) *pierderea sau deteriorarea bunurilor* - făptuitorul ar putea distruge lucrurile de importanță sau valoare de care dispune victima sau de care ar urma să dispună.

De asemenea, *Domestic Abuse Act* distinge violența economică de violența financiară, drept exemple în acest sens fiind controlul făptuitorului asupra utilizării cardurilor bancare ale victimei, stabilirea unor obligații contractuale fără consimțământul victimei, risipa sau gajarea bunurilor în cadrul jocurilor de noroc. Violența/abuzul financiar, care la fel se manifestă prin sustragerea banilor sau bunurilor victimei, înșelăciunea, gestionarea neconformă a proprietății victimei, contrar voinței acesteia, precum și alte conduite sunt incriminate în Partea a V-a din Legea S.76 privind infracțiunile grave din 2015 [9] (“S.76 The Serious Crime Act 2015”). Violența economică conține o categorie mai largă de acțiuni incriminatorii, cum ar fi privarea de hrană sau alte bunurile de primă necesitate, privarea de educație etc. Sub aspectul pedepsei, legislația britanică stabilește o sancțiune mai aspră (închisoare de până la 5 ani și/sau amendă) comparativ cu legislația RM (în prezent- închisoare de până la 3 ani, iar din odată cu intrarea în vigoare a legii pentru modificarea unor acte normative nr. 316 din 17 noiembrie 2022 [10], în vigoare din 9 ianuarie 2023, pedeapsa cu închisoare va fi de până la 4 ani pentru varianta neagravată a infracțiunii consemnate la art. 201¹ CP RM).

O noutate a legislației britanice reprezintă instituirea prin lege în anul 2019 a *Comisarului pentru Violența Domestică* care are drept scop sensibilizarea opiniei publice, precum și sesizarea autorităților publice în cazurile privind violența domestică, în limitele prerogativelor stabilite prin legea privind violența domestică (“Domestic Abuse Bill”) [11].

În altă ordine de idei, cadrul legislativ al **Statelor Unite ale Americii**, de asemenea, stabilește o protecție adecvată față de victimele violenței în familie. Astfel, prin *Legea federală privind violența împotriva femeilor din 1994* [12] promulgată de către B. Clinton conține remedii privind asigurarea securității economice pentru victimele diferitor forme de violență domestică. Având în vedere caracterul general al legii date, statele federate s-au racordat la prevederile acesteia prin adoptarea unor norme speciale care incriminează conduitele deviante. Prin legea nr. 1795 din 14 noiembrie 2019 privind includerea abuzului economic în calitate de formă a violenței domestice [13], în art. 15 s-a operat modificarea noțiunii de “victimă a violenței

domestice” prin introducerea mențiunii că “abuzul economic” care va include orice comportament coercitiv, bazat pe înșelăciune, care în mod nerezonabil restrânge sau controlează abilitatea persoanei de a dobândi, utiliza sau reține resursele financiare la care este îndreptățită”.

Legea privind violența domestică stabilită în Codul Penal 273.5 al Californiei [14] reține pedeapsa cu închisoare de până la 5 ani și o amendă de până la 10000 USD (pentru o infracțiune gravă), pedeapsa cu închisoarea de până la 1 an și/sau o amendă de până la 2000 USD (pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă). Sub aspect comparativ, menționăm că sancțiunile se situează în limite similare celor stabilite de legislația Marii Britanii pentru acte similare.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1.
2. NISTOR, M. *Dreptul familiei. Note de curs*. Chișinău 2013.
3. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 01.03.2007. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 55-56.
4. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002/ În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009 (redacție nouă), nr. 71-74.
5. Codul familiei al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 26.10.2000/ În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr. 47-48.
6. Codul contavențional al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 78-84.
7. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 14.06.2013. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 167- 172.
8. Domestic Abuse Act 2021 (UK Public General Acts). [Accesat: 28.11.2022] Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2021/17/contents/enacted>
9. Serious Crime Act 2015 (UK Public General Acts). [Accesat: 26.11.2022] Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/9/section/76/enacted>
10. Legea pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie), adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 17 noiembrie 2022. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 316 (în vigoare din 09.01.2023)
11. Domestic Abuse Bill 2020. [Accesat: 27.11.2022] Disponibil:

- <https://www.gov.uk/government/collections/domestic-abuse-bill>
12. Violence Against Women Act of 1994. [Accesat: 27.11.2022] Disponibil: <https://www.congress.gov/bill/103rd-congress/senate-bill/11>
 13. Law on expanding protections for victims of domestic violence to include economic abuse, no. 1795, 14.11.2019
 14. Legea nr. 1795 din 14 noiembrie 2019 privind includerea abuzului economic în calitate de formă a violenței domestice. [Accesat: 26.11.2022] Disponibil: <https://legistar.council.nyc.gov/LegislationDetail.aspx?ID=4230045&GUID=86E31956-6F86-4DE9-81E6-B882DF2F586A>
 15. California domestic abuse law (Penal code 273.5). [Accesat: 26.11.2022] Disponibil: <https://www.justice.gov/ovw/domestic-violence>
-

CZU: 343.346.8:343(478)(094.4)

DOI: 10.5281/zenodo.8219207

**INFORMAȚIA COMPUTERIZATĂ – OBIECT IMATERIAL AL
INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 259 CP RM**

STRÎMBEANU Alexandru

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova,
ORCID: 0000-0002-7746-6541

For the purposes of art. 259 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, computerized information is information intended for processing on a computer, fixed on a medium that can be read by a computer or transmitted in an environment that makes it possible to interact within a computer system or computer network. Computer data is meaningful to the recipient. Without the receiving subject, the computer data remains only computerized information. The syntagma “computer data” is used in other articles in Chapter XI of the special part of the Criminal Code of the Republic of Moldova (e.g. in art. 260¹-260³, 260⁵ and 260⁶). In addition, the notion of “computer data” is defined in art. 2 of Law no. 20/2009. It is necessary that in art. 259 of the Criminal Code of the Republic of Moldova the phrase “computerized information” to be replaced by the words “computer data”. Also, Chapter XIII of the special part of the Criminal Code of the Republic of Moldova must be completed with art. 134²¹ which would have formulated the definition of the notion “computer data”.

Keywords: *information; computerized information; computer data; computer program; computer system.*

Tranziția de la o societate industrială la o societate informațională este marcată de creșterea rolului informației în toate sferile activității umane. Nimeni nu poate pune la îndoială că informația a devenit unul dintre elementele cheie ale societății moderne. Grație caracteristicilor sale specifice, informația constituie o resursă profitabilă. Acest aspect condiționează posibilitatea folosirii informației în scopuri ilegale. Conform pct. 3 din Anexa la Legea nr. 299 din 21.12.2017 privind aprobarea Concepției securității informaționale a Republicii Moldova, „creșterea dependenței societății contemporane de globalizarea sistemelor informaționale și a infrastructurilor de comunicații conduce la sporirea vulnerabilității persoanei, a societății și a statului față de amenințările, tot mai accentuate, din domeniile informațional-tehnologic și informațional-mediatic”. Într-adevăr, apariția unor oportunități calitativ noi de schimburi de informație la nivel global, regional și național, pe care le oferă tehnologiile informaționale, face ca domeniul informațional să fie extrem de atractiv pentru infractori. Dezvoltarea dinamică a rețelelor de telecomunicații, crearea a numeroase resurse informaționale și

baze de date, dezvoltarea unor soluții mai avansate pentru obținerea, colectarea, stocarea, prelucrarea și diseminarea informației – toate acestea facilitează comiterea infracțiunilor care au ca obiect imaterial informația în general și informația computerizată în particular.

Odată cu dezvoltarea progresului științific și tehnologic, relațiile în sfera circulației informațiilor computerizate au obținut un puternic impuls. Apariția unui nou tip de relații sociale are ca efect faptul că mai devreme sau mai târziu devine necesară ocrotirea lor. Din art. 259 CP RM rezultă în mod vădit că relațiile în sfera circulației informației computerizate sunt ocrotite datorită faptului că accesarea ilegală a unei asemenea informații sau crearea ilegală de obstacolele în calea utilizării informației computerizate prejudiciază drepturile și interesele ocrotite de lege ale unor persoane fizice sau juridice. În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 259 CP RM, obiectul juridic special este lezat pe calea influențării nemijlocite asupra informației computerizate. Drept urmare, devine necesară stabilirea înțeleșului noțiunii „informație computerizată”, care este folosită în art. 259 CP RM.

Fiind unul dintre tipurile informației, informația computerizată posedă toate caracteristicile informației în general, dar și anumite caracteristici particulare.

După părerea lui N.-G. Drăgulănescu, „conceptul „informație” [...] ar putea fi definit ca fiind o colecție de fapte (reprezentând răspunsuri la întrebări esențiale ca ce?, unde?, când?, cine?) organizate astfel încât valoarea lor să fie superioară sumei valorilor faptelor respective, în sine”. [1] În opinia lui C. Dinte și I.-T. Gigi, „informația este o comunicare, un mesaj, care conține elemente noi – în raport cu ce cunoștea până atunci utilizatorul ei – privind caracterizarea unei anumite situații, fenomen, fapt, proces economic etc., în scopul declanșării acțiunii. Ca atare, informația constituie un instrument de cercetare a proceselor care au loc în diferite sisteme, reflectând legăturile obiective cauză-efect din mediul înconjurător”. [2] În viziunea lui C. Gaindric, „informațiile constituie o colecție ierarhică de date despre anumite aspecte ale lumii reale. Informațiile sunt un flux de mesaje din care se creează cunoștințe, de obicei sub forma unui document (pe hârtie sau într-un format digital, inclusiv multimedia). Informațiile au un destinatar (sau mai mulți) și un expeditor, care informează destinatarul în scopul luării deciziilor”. [3]

Din aceste definiții se poate deduce că, în esență, informația reprezintă rezultatul perceperii obiectelor și fenomenelor din lumea înconjurătoare prin mesaje și simboluri care sunt transmise și recepționate în procesul cunoașterii.

În mod aparent, prin „informație computerizată” s-ar înțelege informația percepută computerizat, adică prin intermediul unui computer (calculator). Or, computerul percepe informația indiferent de forma acesteia cu ajutorul unui

dispozitiv de introducere a informației (tastatură, mouse, microfon, cameră video etc.), iar apoi codifică informația recepționată în scopul prelucrării ulterioare a acesteia. În acest fel, noțiunea de informație computerizată ar trebui înțeleasă ca informație interpretată de către un program de calculator, de către un alt produs informatic sau de către un ansamblu al acestora.

Totuși, în art. 259 CP RM se pune accentul nu pe forma de percepere a informației computerizate, ci pe mediul în care se află informația la momentul săvârșirii infracțiunii. Astfel, în dispoziția din alineatul (1) al acestui articol se menționează: „informația computerizată, adică [...] informația din calculatoare, de pe suportii materiali de informație, din sistemul sau rețeaua informatică”. În fond, aceeași abordare a fost promovată în alin. 1 art. 176¹ CP RM din 1961, în care se vorbea despre „accesul ilegal (nesanționat) la *informația ce se păstrează în sistemul computerizat* (evid. ns.)”.

De asemenea, nu forma de percepere a informației computerizate, ci mediul, în care se află informația la momentul săvârșirii infracțiunii, este criteriul pus la baza definirii noțiunii de informație computerizată în unele surse doctrinare. De exemplu, M.A. Zubova este de părerea că „informație computerizată constituie acea manifestare a realității obiective, care poate schimba caracterul relațiilor sociale, care reprezintă rezultatul activității umane și care este fixată pe un suport material, într-un calculator, într-un sistem informatic sau într-o rețea informatică”. [4, p. 9-10] De asemenea, L.I. Gasan enunță că „informație computerizată [...] trebuie considerată fascicolul de date cu privire la persoane, obiecte, fapte, evenimente, fenomene sau procese, indiferent de forma de prezentare a acestora, aflate într-un sistem informatic sau pe suporturi materiale, care sunt transmise prin canale de comunicare”. [5]

Din aceste viziuni doctrinare se desprinde că informația computerizată este informația destinată prelucrării pe un calculator, fixată pe un suport care poate fi citit de un calculator sau transmis într-un mediu care face posibilă interacționarea în cadrul unui sistem informatic sau al unei rețele informatice.

În acest context, este necesar să precizăm că transmisia de date informatice¹

¹ După M. Dobrinioiu, prin „transmisie de date informatice” se înțelege „fluxul de pachete informatice (succesiunea de biți „0” și „1”, adică succesiunea de impulsuri electrice rezultată din variația controlată a tensiunii), care sunt transportate de la un echipament de calcul către altul sau în interiorul aceluiași sistem informatic și spre care se îndreaptă interesul făptuitorului. Se are în vedere, inclusiv, energia (emisia) electromagnetică ce radiază sau se găsește în formă reziduală ori necontrolată (necontrolabilă) în imediata vecinătate a echipamentelor electronice care alcătuiesc sistemul informatic vizat”.*

* DOBRINOIU, M. Infracțiunea de interceptare ilegală a unei transmisii de date informatice. În: Revista română de dreptul proprietății intelectuale, 2006, nr. 2, p. 68-85.

(inclusiv a unei emisii electronice) – care nu sunt publice și care sunt destinate unui sistem informatic, provin dintr-un asemenea sistem sau se efectuează în cadrul unui sistem informatic – poate să nu constituie obiectul imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 259 CP RM. În conjunctura infracțiunii prevăzute la art. 260¹ CP RM, transmisia de date informatice (inclusiv a unei emisii electronice), care nu sunt publice și care sunt destinate unui sistem informatic, provin dintr-un asemenea sistem sau se efectuează în cadrul unui sistem, informatic, este interceptată ilegal.

Din art. 260¹ CP RM (și anume din sintagma „se efectuează în cadrul unui sistem informatic”) rezultă că transmisia de date informatice (ca și orice altă informație computerizată,) poate fi localizată într-un sistem informatic. În această ipoteză, se poate susține că art. 260¹ CP RM este o normă specială față de art. 259 CP RM. Din art. 116 CP RM rezultă că aplicarea art. 260¹ CP RM exclude calificarea faptei în baza art. 259 CP RM. În celelalte ipoteze (la care se referă formularea „care sunt destinate unui sistem informatic, provin dintr-un asemenea sistem”) nu există o relație de concurență între art. 259 și 260¹ CP RM.

Informația computerizată, care constă în transmisia de date informatice localizată în rețeaua informatică, poate reprezenta obiectul imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 259 CP RM. Aceasta desigur dacă sunt îndeplinite condițiile cu privire la celelalte semne constitutive ale infracțiunilor în cauză.

În acest plan, este de luat în considerare definiția de la lit. 6) art. 1 al Acordului de cooperare între statele membre ale Comunității Statelor Independente (în continuare – CSI) în combaterea infracțiunilor din sfera informațiilor informatice. În această normă, inițial, prin „informație computerizată” s-a înțeles „informația din memoria unui calculator, de pe suporturile electronice sau de pe alte suporturi materiale, care este accesibilă percepției de către un calculator sau care este transmisă prin canale de comunicare”. [6] În această definiție, sintagma „sau care este transmisă prin canale de comunicare” poate să nu corespundă paradigmei din art. 259 CP RM, potrivit căreia informație computerizată trebuie considerată doar „informația din calculatoare, de pe suportii materiali de informație, din sistemul sau rețeaua informatică”.

În altă ordine de idei, menționăm că în unele surse normative, în locul sintagmei „informație computerizată” se folosește sintagma „date informatice”.

Astfel, înainte de toate, sintagma „date informatice” este utilizată în alte articole din Capitolul XI al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova (și anume – în art. 260¹-260³, 260⁵ și 260⁶). În afară de aceasta, noțiunea „date informatice” este definită în art. 2 al Legii nr. 20 din 03.02.2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice (în continuare – Legii nr. 20/2009): „date

informatică – orice reprezentare de fapte, informații sau concepte sub o formă adecvată prelucrării într-un sistem informatic, inclusiv un program capabil să determine executarea unei funcții de către un sistem informatic”.²

Totodată, noțiunea mai largă „date” este definită în alte două legi. Conform art. 2 al Legii nr. 1069 din 22.06.2000 cu privire la informatică (în continuare – Legii nr. 1069/2000), prin „date” se înțelege „fapte, noțiuni, fenomene, evenimente, însușiri, indici, instrucțiuni etc., reprezentate sub o formă convențională, adecvată comunicării, interpretării sau prelucrării manuale ori cu mijloace automate”. Potrivit art. 3 al Legii nr. 467 din 21.11.2003 cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat, „date” înseamnă „informația prezentată într-o anumită formă care permite a o comunica, comenta și prelucra”.

De reținut că, în corespundere cu ultimul dintre articolele sus-menționate, prin „informație” se înțelege „cunoștințe despre persoane, subiecte, fapte, evenimente, fenomene, procese, obiecte, situații și idei”. Dacă vom compara această definiție cu cea a noțiunii „date”, vom vedea că ultima noțiune este mai îngustă decât prima. Or, date constituie informația prezentată într-o formă facilă comunicării, comentării și prelucrării acesteia. În această privință, aderăm la punctul de vedere al lui C. Gaidric: „Diferența dintre informații și date constă în faptul că datele reflectă fapte concrete, evenimente și fenomene, fiind stocate pe anumite suporturi, iar informațiile apar ca rezultat în procesul de rezolvare a unor probleme. [...] Datele sunt o formă de prezentare a informațiilor. Informația este un produs al interacțiunii între date și metode, luate în considerare în contextul acestei interacțiuni. Cel puțin în sistemele informaționale ea există exact cât durează interacțiunea respectivă, iar restul timpului este păstrată în bazele de date sub formă de date”. [3]

Respectiv, datele informatice trebuie privite ca informație reprezentată într-o formă adecvată efectuării de operațiuni prin mijloace informatice cu posibila implicare a unei persoane. Datele informatice nu pot fi percepute nemijlocit de către o persoană. Ca urmare, pentru a organiza interacțiunea dintre o persoană și un calculator, este necesară codificarea (convertirea informației de intrare într-o formă percepută de calculator) și decodificarea (convertirea datelor informatice într-o formă care poate fi percepută de om). Datele informatice, obiectul și subiectul acestora apar în contextul unei relații. Elementele unei astfel de relații sunt:

- 1) obiectul datelor informatice (adică fapte, noțiuni, fenomene, evenimente, însușiri, indici, instrucțiuni etc.);
- 2) datele informatice propriu-zise;

² Remarcăm că această definiție este identică cu cea a noțiunii „date informatice” din nota 1 la art. 286 din Codul penal model al CSI.

3) subiectul care recepționează datele informatice. Datele informatice comportă semnificație pentru subiectul care le recepționează. Fără subiectul receptor, datele informatice rămân a fi doar informație computerizată.

Cele menționate mai sus ne fac să susținem recomandarea din pct. 34 al Proiectului de aviz comun al Comisiei de la Veneția și al Direcției Generale Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI) a Consiliului Europei pe marginea Proiectului de lege nr. 161 pentru modificarea și completarea legislației moldovenești din domeniul criminalității informatice: „Se recomandă reformularea integrală a art. 259 din Codul penal, astfel încât să se asigure, în conformitate cu Convenția de la Budapesta, o sancționare exactă a diferitelor fapte concrete care implică accesul ilegal la sistemele informatice. Sintagma „informația computerizată” ar trebui să fie substituit cu sintagma „date informatice”, având în vedere că această sintagmă este folosită în alte articole din Codul penal, care pun în aplicare Convenția. De asemenea, pentru a asigura coerența cu Convenția și Legea privind criminalitatea informatică, ar trebui să fie utilizate definițiile prevăzute de prezenta lege (punerea în aplicare a Articolului 1 al Convenției)”. [7]

Într-adevăr, în art. 1 din Convenția de la Budapesta, la lit. b) este formulată următoarea definiție: „expresia „date informatice” desemnează orice reprezentare de fapte, informații sau concepte sub o formă adecvată prelucrării într-un sistem informatic, inclusiv un program capabil să determine executarea unei funcții de către un sistem informatic”. [8] Observăm că această definiție este identică cu cea a noțiunii „date informatice” din art. 2 al Legii nr. 20/2009.

În pct. 25 din Raportul explicativ la Convenția de la Budapesta pot fi identificate anumite explicații referitoare la definiția noțiunii „date informatice” din art. 1 din Convenția de la Budapesta: „Definiția noțiunii „date informatice” se bazează pe definiția noțiunii de date a Organizației Internaționale de Standardizare (ISO). Această definiție conține expresia „potrivit pentru prelucrare”. Aceasta înseamnă că datele sunt reprezentate într-o asemenea formă încât să poată fi procesate direct de sistemul informatic. Pentru a clarifica faptul că datele în accepția prezentei convenții trebuie înțelese ca date în formă electronică sau în altă formă direct prelucrabilă, este introdusă noțiunea „date informatice”. Datele informatice, care sunt prelucrate automat, pot fi ținta uneia dintre infracțiunile prevăzute în prezenta convenție, precum și obiectul aplicării uneia dintre măsurile de investigație specificate în prezenta convenție”. [9]

Definiția noțiunii „date informatice” de la lit. b) art. 1 din Convenția de la Budapesta a servit ca model nu doar pentru definiția noțiunii omonime din art. 2 al Legii nr. 20/2009. În legile penale ale unor țări găsim definiții similare. Astfel, conform

alin. 22 art. 93 din Codul penal al Republicii Bulgaria, prin „date informatice” se înțelege „orice reprezentare a faptelor, informațiilor sau conceptelor într-o formă ce poate fi supusă prelucrării în sisteme informaționale, inclusiv un program care este capabil să determine un sistem informațional să execute o anumită funcție”. [10] Conform lit. i) art. 13 din Codul penal al Greciei, prin „date digitale” se înțelege „prezentarea evenimentelor, informațiilor și conceptelor într-o formă adecvată în scopul prelucrării prin sistemul informatic, inclusiv programul prin care sistemului informatic poate executa o anumită funcție”. [11] În conformitate cu alin. (1) art. 337B din Codul penal al Republicii Malta, prin „date informatice” se înțelege „orice reprezentare a faptelor, informațiilor sau conceptelor într-o formă care să poată fi prelucrată într-un sistem digital sau sistem computerizat, inclusiv un program care poate realiza o funcție³ într-un sistem de computere”. [12]

În Codul penal al României, în alin. (2) art. 181, este formulată următoarea definiție a noțiunii „date informatice”: „orice reprezentare a unor fapte, informații sau concepte într-o formă care poate fi prelucrată printr-un sistem informatic”.

Trebuie de menționat că noțiunea de date informatice este definită, de asemenea, în alin. (5) art. 138 din Codul de procedură penală a României: „Prin date informatice se înțelege orice reprezentare de fapte, informații sau concepte sub o formă adecvată prelucrării într-un sistem informatic, inclusiv un program capabil să determine executarea unei funcții de către un sistem informatic”. Luând în considerare sintagma „inclusiv un program capabil să determine executarea unei funcții de către un sistem informatic”, această definiție se aseamănă cu cea din Legea României nr. 161 din 19.04.2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției (în continuare – Legea României nr. 161/2003), în care, la lit. d) alin. (1) art. 35, prin „date informatice” se înțelegea „orice reprezentare a unor fapte, informații sau concepte într-o formă care poate fi prelucrată printr-un sistem informatic. În această categorie se include și orice program informatic care poate determina realizarea unei funcții de către un sistem informatic”.⁴

³ Conform alin. (2) din același articol, prin „funcție” se înțelege „operații logice, control, operații aritmetice, ștergerea, păstrarea, obținerea și comunicarea de date sau telecomunicații către, de la sau în cadrul unui computer”. *

* Codul penal al Republicii Malta. [Accesat: 07.03.2022] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Malta-RO.html

⁴ Referirea la programul informatic, la care se recurge în definițiile din alin. (5) art. 138 din Codul de procedură penală a României și din lit. d) alin. (1) art. 35 al Legii României nr. 161/2003, apropie aceste definiții de cele ale noțiunii „date informatice” din art. 2 al Legii nr. 20/2009 și de la lit. b) art. 1 din Convenția de la Budapesta.

În legătură cu discrepanța dintre definiția din alin. (2) art. 181 al Codului penal al României și cea din alin. (5) art. 138 din Codul de procedură penală a României, M. Dunea exprimă următorul raționament: „Rezultă că trebuie admis faptul că noțiunea penală materială de date informatice este chiar și parțial distinctă (mai restrânsă) față de cea procesual penală (altfel spus, punctual: se poate oare considera că, în sensul legii penale substanțiale, un program capabil să determine executarea unei funcții de către un sistem informatic nu reprezintă parte componentă a conceptului de date informatice, dar că în sens procesual penal acesta se încadrează în noțiunea respectivă)? În cazul unui răspuns afirmativ, ne întrebăm: de ce?; care ar fi justificarea logică a acestei deosebiri? În cazul unui răspuns negativ, ne întrebăm oare de ce această (aparentă) incongruență terminologică, această aparentă diferență de sferă de cuprindere și de formulare a unuia și aceluiași concept, în cadrul unitar de referință al dreptului penal (fie acesta material / substanțial sau formal / procesual penal)?”. [13]

Considerăm că, din analiza alin. (5) art. 138 din Codul de procedură penală a României (și a lit. d) alin. (1) art. 35 al Legii României nr. 161/2003), nu rezultă că definiția din alin. (5) art. 138 din Codul de procedură penală a României ar fi mai largă decât cea din alin. (2) art. 181 al Codului penal al României. Sintagma „inclusiv un program capabil să determine executarea unei funcții de către un sistem informatic” din alin. (5) art. 138 din Codul de procedură penală a României are un caracter de precizare, nu de augmentare. Această concluzie rezultă din următorul fragment din Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție a României nr. 68 din 29.09.2021 referitoare la interpretarea dispozițiilor art. 360 alin. (1) din Codul penal: „Efectuând controlul de constituționalitate cu privire la dispozițiile art. 360 din Codul penal referitoare la infracțiunea de acces ilegal la un sistem informatic, Curtea Constituțională precizează că infracțiunea a fost preluată din Legea nr. 161/2003 [...], reținând că «chiar dacă Codul penal nu a preluat toate definițiile din Legea nr. 161/2003, aceasta rămâne în continuare un reper pentru înțelegerea elementelor de conținut ale infracțiunii criticate» (Decizia nr. 183 din 29 martie 2018, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 486 din 13 iunie 2018)”. În consecință, este întemeiat ca prin „date informatice” să se înțeleagă, printre altele, un program informatic.

În vederea valorificării ideilor prezentate mai sus, considerăm oportună modificarea art. 259 CP RM. La concret, în dispoziția alineatului (1) al acestui articol: textul „informația computerizată, adică la informația din calculatoare, de pe suportii materiali de informație, din sistemul sau rețeaua informatică” trebuie substituită prin cuvintele „datele informatice”; cuvântul „informației” trebuie înlocuit prin cuvântul „datelor”. De asemenea, în dispoziția de la lit. g) alin. (2) art. 259 CP RM, sintagma

„informației protejată” trebuie substituită prin cuvintele „datelor informatice protejate”.

Pe lângă acestea, Capitolul XIII din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova trebuie completat cu art. 134²¹ în care ar fi formulată următoarea definiție: „Prin date informatice se înțelege orice reprezentare de fapte, informații sau concepte sub o formă adecvată prelucrării într-un sistem informatic, inclusiv un program capabil să determine executarea unei funcții de către un sistem informatic”.

Referințe:

1. DRĂGULĂNESCU, N.-G. Concepte ale societății informaționale „informare” – „informație”. În: Magazin bibliologic, 2011, nr. 1-2, p. 3-6.
2. DINTE, C., GIGI, I.-T. Informația și rolul acesteia în managementul financiar al întreprinderii. [Accesat: 07.03.2022] Disponibil: www.oeconomica.uab.ro/upload/lucrari/820062/24.pdf
3. GAINDRIC, C. Cu privire la noțiunile de date, informații, cunoștințe. În: Akademos, 2020, nr. 3, p. 15-18.
4. ЗУБОВА, М.А. Компьютерная информация как объект уголовно-правовой охраны / автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Казань, 2008. 28 p.
5. ГАСАН, Л.И. К вопросу о трактовке несанкционированного доступа к компьютерной информации (ст. 349 УК Республики Беларусь). În: Правовое обеспечение инновационного развития общества и государства: материалы междунар. науч. конф. студентов, магистрантов и аспирантов. Минск, 29-30 окт. 2010 г., Минск, 2011, p. 229-230.
6. Соглашение о сотрудничестве государств-участников Содружества Независимых Государств в борьбе с преступлениями в сфере компьютерной информации. [Accesat: 06.03.2022] Disponibil: <https://docs.cntd.ru/document/902140948>
7. Proiect de aviz comun al Comisiei de la Veneția și al Direcției Generale Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI) a Consiliului Europei pe marginea Proiectului de lege nr. 161 pentru modificarea și completarea legislației moldovenești din domeniul criminalității informatice. [Accesat: 07.03.2022] Disponibil: <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=IbGsshOB2Ys%3D&tabid=90&language=ro-RO>
8. Convention on Cybercrime. [Accesat: 06.03.2022] Disponibil: <https://rm.coe.int/1680081561>
9. Explanatory Report to the Convention on Cybercrime. [Accesat: 06.03.2022] Disponibil: <https://rm.coe.int/16800cce5b>
10. Codul penal al Republicii Bulgaria. [Accesat: 07.03.2022] Disponibil:

- <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html>
11. Codul penal al Greciei. [Accesat: 07.03.2022] Disponibil:
<https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html>
 12. Codul penal al Republicii Malta. [Accesat: 07.03.2022] Disponibil:
<https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Malta-RO.html>
 13. DUNEA, M. Unele provocări juridico penale ca urmare a evoluției tehnologiei informației (inclusiv a evoluției internetului). În: Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, seria Științe Juridice, 2019, nr. 2-bis, p. 187-200.
-

CZU: 343.625:343.54:343.137.5

DOI:10.5281/ZENODO.8219323

НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИЙ В СЕМЕЙНОМ НАСИЛИИ

ГЫРЛА Лилия

доктор права, доцент, Юридический Факультет,
Молдавский Государственный Университет
ORCID ID: 0000-0002-4979-3027

The peculiarity of the subject of legal regulation of juvenile law is the presence of a minor subject, which is a mandatory participant in all juvenile legal relations, on the one hand, and a subject of legal relations involved in the upbringing, prevention of possible criminal behavior and social security of the child, on the other, which determines the peculiarity of this legal relationship.

According to modern data, adolescent victimization is understood as a kind of ability to become a victim of negative phenomena. There are certain qualities in personality of teenager that make him, under certain circumstances, a victim, and more quickly and easily than another who does not have these personality qualities.

Undoubtedly, the nature and quality of communication between children and their parents in the family affects the process of schooling, relationships in the classroom, and interaction with teachers.

A significant role in the origin of delinquent behavior is played by the microsocial situation, namely: asocial and antisocial environment (alcoholism of parents; asocial and antisocial family / company); neglect; large and incomplete family; intra-family conflicts; chronic conflicts with significant others.

Keywords: *minor; juvenile law; juvenile delinquency; criminal offences against the minor; family crimes; family criminology; prevention of family crimes against the minor.*

Несовершеннолетний в современной ювеналистике. Исследование общественных отношений с участием несовершеннолетних является объектом целого ряда наук – философии, педагогики, психологии, социологии и др., поэтому обозначение границ ювенального права нельзя признать достаточно определенным.

Ювенальное право – в качестве юридической отрасли представляет собой комплексную отрасль отечественного права, состоящую из юридических норм, регулирующих общественные отношения в сфере обеспечения рождаемости новых поколений и их благополучного социального развития [1]. *Объект науки ювенального права (ювеналистики)* определяется как исследование содержания общественных отношений с участием несовершеннолетних, выявление их эффективности и разработку обоснованных рекомендаций по совершенствованию

ювенального законодательства [2, с.102].

Ювенальное правоотношение – общественное отношение, урегулированное нормами ювенального права. Участниками правоотношений могут быть лица (физические, юридические лица, органы центрального или местного управления), связанные между собой субъективными правами и обязанностями, которые возникают в силу наличия правового регулирования соответственного общественного отношения. Комплекс прав и обязанностей субъектов правоотношения определяет обеспеченную законом юридическую модель их допустимого и должного поведения. Ювенальные правоотношения могут возникать, реализовываться и без участия ребенка, еще до его рождения, когда, например, правовое регулирование общественных отношений стимулирует повышение рождаемости, создавая для этого благоприятные социально-экономические условия. С другой стороны, понятие «участие» предполагает совместную деятельность с кем-либо, что же касается несовершеннолетних, то они зачастую, являясь недееспособными, не имеют возможности для такой деятельности, то есть в данном случае границы объекта неоправданно уменьшены.

В связи с этим представляется более целесообразным и обоснованным в качестве объекта науки ювенального права (ювеналистики) определять *совокупность понятий, взглядов и идей о правовом регулировании общественных отношений, связанных с обеспечением потребностей общества и государства в рождаемости новых поколений и их благополучном социальном развитии.*

Характерным для ювенального права отраслевым методом правового регулирования, т.е. специфическим способом юридического воздействия, базирующимся на базовом императивном методе, является *метод воспитания*. Метод воспитания заключается в принятии мер правового, педагогического, психологического и иного воздействия на несовершеннолетнего субъекта ювенальных правоотношений с целью выработки желательного для общества и государства поведения [3, с.8].

Под *благополучным социальным развитием* несовершеннолетнего следует понимать процесс социализации личности ребенка, обусловленный физическим, умственным, нравственным, правовым, трудовым и иными видами воспитания, устранение причин и условий, порождающих детскую беспризорность, безнадзорность и правонарушения.

Ювенальная политика – одно из направлений государственной социальной политики; управление в области общественных отношений, обеспечивающих рождение новых поколений и их благополучное социальное развитие.

Потребность общества и государства в воспроизводстве новых поколений и их социализации является вполне обусловленной, иначе могут исчезнуть как общество, так и государство. Уделяя необходимое внимание этим проблемам, государство будет придавать своей социальной политике разумность, перспективность и гуманность. Качество правового регулирования в данной области может являться показателем эффективной ювенальной политики, а понимание необходимости правового обеспечения защиты детства и семьи должно стать неотъемлемым элементом социальной государственной политики.

Виктимность несовершеннолетних в семье. Согласно современным данным, под **виктимностью подростков** понимается своего рода способность стать жертвой негативных явлений. Подросток ею еще не стал, но в его личности имеются определенные качества, делающие его при определенных обстоятельствах жертвой, причем скорее и легче, чем другого, у кого этих качеств личности нет.

Ребенок, пострадавший от семейного насилия – это ребенок находящийся в трудной жизненной ситуации. *Дети, находящиеся в трудной жизненной ситуации*, – это дети, оставшиеся без попечения родителей; дети-инвалиды; дети, имеющие недостатки в психическом и (или) физическом развитии; жертвы вооруженных и межнациональных конфликтов, экологических и техногенных катастроф, стихийных бедствий; дети из семей беженцев и вынужденных переселенцев; дети, оказавшиеся в экстремальных условиях; дети – жертвы насилия; дети, отбывающие наказание в виде лишения свободы в воспитательных колониях; дети, находящиеся в специальных учебно-воспитательных учреждениях; дети, проживающие в малоимущих семьях; дети с отклонениями в поведении; дети, жизнедеятельность которых объективно нарушена в результате сложившихся обстоятельств и которые не могут преодолеть данные обстоятельства самостоятельно или с помощью семьи [4].

Благополучные и неблагополучные семейные отношения. Одной из наиболее актуальных проблем современного детства и отрочества выступают семейные взаимоотношения. Безусловно, характер и качество коммуникации детей с родителями в семье оказывает влияние и на процесс школьного обучения, и на отношения в классе, и на взаимодействие с педагогами. Состав семьи, стиль родительского воспитания, эмоциональная атмосфера, культурные особенности и социально-бытовые условия – всё это находит отражение в психическом состоянии и поведении детей и подростков.

Родители, как особая социальная группа, обретают свою ролевую сущность в семье, при рождении и воспитании детей. Они выполняют свойственные им

ролевые функции и развиваются на личностном уровне с большей или меньшей успешностью, в зависимости от наличия у них психических ресурсов [5, с.79].

Характерной чертой семьи на нынешнем этапе развития общества является утрата традиционной модели материнского поведения. Сегодня женщина выполняет не только семейные (супружескую и материнскую), но и профессиональные роли, что обусловлено социально-экономическими реалиями современной жизни, потребностью в самореализации. Это неизбежно влияет на выполнение репродуктивной и родительской функций и требует формирования новой модели материнства, основанной на осознании, как потребностей самой матери, так и особенностей психического развития ребенка. В ситуации, когда система социальных норм, определяющих приемлемость тех или иных вариантов материнского поведения, подвергается серьезной трансформации, увеличивается риск формирования его девиантных форм [6, с.120].

Под термином *«благополучная семья»* понимается семья (полная или неполная), имеющая определённый культурный и материальный достаток; обладающая неким социальным положением (статусом); это семья, в которой отсутствует физическое насилие и систематические конфликты; для подобной семьи характерны высокая социальная активность и гармоничный эмоциональный фон [7, с.11-12].

В классической педагогике и психологии особое внимание уделяется неблагополучным семьям как основному источнику возникновения различных психологических девиаций и аномалий в детской и подростковой среде. Под термином *«неблагополучная семья»* понимается семья (полная или неполная), имеющая *сложные социально-бытовые (имущественные) условия*, в которой отмечаются *признаки девиантного и/или аддиктивного поведения* (систематические конфликты, насилие (физическое, сексуальное, психологическое), рукоприкладство, употребление алкоголя и наркотических средств и т.д.) [8, с.107].

Причины, вызвавшие подобные паттерны поведения, достаточно очевидны: *генетическая составляющая* в совокупности с *социально-дисгармоничным образом мира*, сформированным в неблагополучной семье, не может не накладывать свой трагический отпечаток на всю последующую жизнь ребёнка. Тем не менее, на практике специалисты нередко сталкиваются с тем, что дети и подростки из благополучных семей также оказываются инициаторами школьных конфликтов, используют ненормативную лексику, демонстративно неуважительны по отношению к учителям и другим взрослым, не посещают уроки, воруют, курят (иногда употребляют алкоголь и лёгкие наркотики).

Семейное неблагополучие в форме депривации родительской заботы и внимания, семейное насилие являются общепризнанными девиантогенными факторами. Не таким очевидным, но не менее опасным девиантогенным фактором выступает модель родительского поведения, характеризующаяся стремлением оградить своего ребенка от всевозможных трудностей, даже разумных и нетравматичных. Исследователи фиксируют широкое распространение у детей, подростков из внешне благополучных семей неконструктивных стратегий совладания со стрессом и с трудными жизненными ситуациями, что провоцирует их на безнравственные или антисоциальные формы поведения [9].

Семья как криминогенный фактор в воспитании ребенка. Существенную роль в происхождении делинквентного поведения играет микросоциальная ситуация, а именно: асоциальное и антисоциальное окружение (алкоголизм родителей; асоциальная и антисоциальная семья / компания); безнадзорность; многодетная и неполная семья; внутрисемейные конфликты; хронические конфликты со значимыми другими.

В связи с особой важностью роли семьи в формировании законопослушного или противоправного поведения, Д.А. Шестаков вводит понятие *семейной криминологии*, изучающей семейные причины преступного поведения, семейные преступления и реакцию общества на первое и второе. Автор подчеркивает, что не существует прямой связи между особенностями семьи и преступными наклонностями ее членов [10, с.147-148].

Если внутренней основой делинквентного поведения личности является комплекс эмоциональных и когнитивных характеристик, то внешними факторами становления делинквентного поведения личности выступают дисфункциональная семейная ситуация, травмирующие события в жизни подростка, а также дисгармоничные стили воспитания у матерей [11, с.16]. Под влиянием семейных конфликтов происходит резкое снижение уровня когнитивных и поведенческих характеристик: потребности в познании; направленности на дело и способности к саморуководству [5, с.80].

Девиантологические исследования демонстрируют постулат о том, что социально-средовые причины (факторы) деструктивного поведения детей и молодежи связаны с ненормальным функционированием *института брака и семьи*, чаще всего воплощаются в девиантном поведении родителей, семейном насилии, в деструктивных внутрисемейных конфликтах, личностных искажениях у родителей, в нарушениях родительских моделей поведения и стилей воспитания и др.

Латентность семейного насилия в отношении несовершеннолетних. *Нераскрываемость преступлений* создает у ряда людей ощущение безнаказа-

нности, тем самым подталкивая их к совершению незаконных действий. К числу таких нераскрываемых или труднораскрываемых преступлений относится семейное физическое и сексуальное насилие наряду с заказными убийствами видных политических деятелей, коррупцией высших чиновников.

Итак, **криминогенными семейными факторами** выступают семейная десоциализация и конфликтность.

Семейная десоциализация связана с отсутствием семьи или нарушением ее структуры, нарушением баланса между духовным и материальным началом, снижением культурно-образовательного уровня, девиантным поведением членов семьи, насилием в семье. *Семейная конфликтность* в качестве криминогенного фактора проявляется в хронических внутренних или внешних семейных конфликтах.

Характер появляющихся у детей из неблагополучных семей отклонений в эмоциональном состоянии и во взаимоотношениях с окружающими представляет собой явную, открытую форму сопротивления и отвержения [6, с.121]. Дети и подростки из благополучных семей также могут проявлять в своём поведении признаки девиации, носящие, в данном случае, неясный, скрытый характер, так как причины возникновения подобного отклоняющегося поведения, на первый взгляд, не столь очевидны. Дети из благополучных семей также могут проявлять немотивированную агрессивность по отношению к окружающим, воровать, заниматься вандализмом, использовать нецензурную лексику, употреблять спиртное и наркотики [8, с.108].

И, наконец, весьма значимый момент заключается в том, что дети, демонстрирующие признаки отклоняющегося поведения, характеризуют свои отношения с родителями как «*посредственные*», «*холодные*», «*равнодушные*»; нередко эти дети подчёркивают отсутствие искреннего интереса и внимания со стороны родителей. «*Моим родителям всё равно*» – вот наиболее популярная формулировка «*трудным*» ребёнком характера отношения родителей и к его отклоняющемуся поведению, и к его проблемам в целом. Причём такая ситуация является типичной не только для детей из неблагополучных семей [8, с.108].

Внешне благополучные семьи нередко заключают в себе целый комплекс проблем, маскируемых от общества (часто осознанно). Подавляемые конфликты, непережитое горе, неотреагированные негативные эмоции, ситуация эмоционального «развода», неудовлетворённость результатами в социально-бытовой сферы, напряженность на уровне партнеров – всё это может приводить к нарушению внутренней семейной гармонии, которая проявляется возникновением девиантного поведения у ребёнка. В данном случае ребёнок (подросток)

выступает в роли лакмусовой бумажки, наглядно демонстрирующей скрытое семейное неблагополучие.

Значимым фактором возникновения у ребёнка из благополучной семьи отклоняющегося поведения является так называемое *латентное психологическое насилие*, заключающееся в следующем: тотальный контроль над жизнью ребёнка; отсутствие возможности проявления малейшей инициативы (родители выбирают своему ребёнку друзей, хобби, увлечения, будущую профессию и, как следствие, будущую судьбу); запелляционное навязывание собственных авторитетов, ценностей, убеждений; грубое подавление личности ребёнка; систематическое демонстративное неуважение его мнения, его личных взглядов, убеждений, желаний; подчёркивание малоценности жизненного опыта ребёнка (зачастую публично) [12, с.83]. Психологическое насилие со стороны родителя может проявляться и в систематическом отсутствии интереса к личности ребёнка, «подмене» эмоций, принуждении ребёнка маскировать семейные неурядицы.

Риски алкоголизации в семье с отягощенным алкогольным прошлым и настоящим. В указанном контексте следует отметить, что факторы социального окружения в формировании подростковых отклонений выполняют функцию разрешающих. Из них наиболее “близким” по своему влиянию является семейное окружение. Сам по себе факт воспитания в родительской семье уже воздействует на подростковую алкоголизацию. Так, воспитание вне семьи обуславливает в подростковой среде как очень раннюю (до 7 лет), так и сравнительно позднюю (17–19 лет) первую пробу алкоголя [13].

Прослеживается и влияние семейного окружения на частоту употребления подростками в популяции крепких спиртных напитков. Проживающие вне семьи подростки демонстрируют и наиболее частое, и относительно редкое употребление крепких напитков, тогда как проживающие в семье – и среднее по частоте, и наиболее редкое употребление.

Семейные воспитательные воздействия не являются фактором, предохраняющим подростков от алкоголизации, но лишь моделируют эту алкоголизацию в направлении менее тяжелых форм употребления алкоголя. Действительно, подростки-юноши под влиянием родителей чаще формируют модели употребления алкоголя, характеризующиеся умеренной алкоголизацией только по праздничным дням или в зависимости от эмоционального состояния и ситуации. Нетрудно заметить сходство этого влияния с влиянием родительской семьи вообще. Другими словами, влияние родительской семьи – это, как и следовало ожидать, прежде всего, *влияние родителей*. Однако их влиянием

воздействие семейного окружения далеко не исчерпывается.

Риска суицидального поведения несовершеннолетнего в семье. Можно выделить некоторые факторы риска суицидального поведения личности: 1) предшествующие попытки суицида (данного человека); 2) семейная история суицида; 3) кризисная ситуация (неизлечимая болезнь, смерть близкого человека, безработица и финансовые проблемы, развод); 4) семейный фактор (депрессивность родителей, детские травмы, хронические конфликты, дисгармоническое воспитание); 5) эмоциональные нарушения (прежде всего депрессия); 6) психические заболевания (алкоголизм, наркомания, шизофрения); 7) социальное моделирование (демонстрация суицида СМИ, их изображение в литературных произведениях – «эффект Вертера») [14, с.40-41].

Особенно остро проблема подростковых суицидов ощущается в мегаполисах и крупных населенных пунктах. Этому способствуют, в том числе, смещение ориентиров с нравственных внутрисемейных ценностей на материальное и социальное положение в обществе, изменение приоритетов воспитания в современном образовании, бесконтрольное использование подростками Интернет-ресурсов.

Самовольные уходы несовершеннолетних как реакция на семейное насилие. «Самовольные уходы и побеги» несовершеннолетних относят к девиантным формам поведения, не соответствующим общепринятым или официально установленным рамкам. Под самовольным уходом воспитанника из учреждения подразумевают его безвестное отсутствие с момента установления факта его отсутствия.

Профессор, доктор медицинских наук А.Е. Личко связывал уходы (побеги) с тяжело протекающими возрастными кризисами. По его мнению, одна треть детей и подростков, совершающих побеги из дома или учреждения, имеют патологическую основу. Первые побеги обычно совершаются в страхе наказания или как реакция оппозиции, а по мере повторения превращаются в «условно-рефлекторный стереотип» [15, с.288].

Одним из ведущих факторов, способствующих уходам несовершеннолетних из дома, является семейное неблагополучие. Тяжелое материальное положение семьи, алкоголизм и наркомания родителей, создают серьезные перегрузки для ребенка. В связи с этим увеличение числа неблагополучных семей таит в себе большую социальную угрозу.

Но дети уходят не только из неблагополучных семей. Как показывает официальная статистика, около 70 процентов беглецов – дети, воспитывающиеся в относительно благополучных семьях. Они уходят из дома в поисках приключений,

в знак протеста против чрезмерной опеки родителей или, наоборот, пытаюсь привлечь их внимание. Причинами самовольных уходов подростков могут быть унижение, оскорбления, физические и сексуальные насилия. В таких случаях самовольные уходы будут являться формой протеста против невыносимых условий жизни. Подростки могут испытывать жажду острых ощущений и впечатлений, и это тоже может стать причиной бегства из привычной обстановки, от обыденных отношений [16].

На самовольный уход также может влиять возраст и время года. Самый сложный период: весна и осень. А по возрастным особенностям, конечно, более подвержены бегству подростки от 10 до 15 лет. Это сложный психологический период для ребенка по многим причинам. Как правило, у несовершеннолетних, совершающих самовольные уходы, наблюдаются проблемы в обучении, им сложно строить взаимоотношения с окружающими. Нередко такие подростки обладают различными психофизическими отклонениями в состоянии здоровья, имеют различные зависимости.

Влияние семьи на формирование педагогической запущенности ребенка.

Педагогическая запущенность – отклонения от нормы в развитии ребенка, обусловленные недостатками в обучении и воспитании, которое выражается в неадекватном поведении ребенка в школе, приводит к формированию личностной патологии и отсутствию успешной социализации в обществе. Наличие неблагоприятной микросоциальной среды способствует попаданию детей в группу риска и криминогенную среду.

Однако, нередко понятие «*педагогическая запущенность*» используется как синоним близких ему по смыслу понятий «*трудновоспитуемость*», «*социальная дезадаптированность*», «*отклоняющееся*» или даже «*преступное поведение*». На наш взгляд, именно понятие «*педагогическая запущенность*» лежит в основе девиантного поведения детей, находящихся на постоянном воспитании в детских учреждениях.

Педагогическая запущенность развивается постепенно, проходит определенные стадии, каждая из которых имеет доминирующие причины и признаки. При этом на каждой стадии необходимо осуществление преемственных между собой важнейших профилактических мероприятий в условиях детских учреждений интернатного типа, детских домов и т. д.

Сексуальное насилие над несовершеннолетним в семье. Сексуальное преступление, совершаемое в отношении несовершеннолетнего, – это уголовно-наказуемое деяние лица, достигшего восемнадцати лет, посягающее на половую неприкосновенность или половую свободу несовершеннолетнего, напра-

вленное на удовлетворение половой потребности либо совершенное в иных целях, наносящее вред нормальному физическому, психическому и нравственному развитию несовершеннолетнего.

Сексуальное насилие, применяемое в отношении несовершеннолетних, может быть классифицировано: *по виду насилия* – на физическое и психическое; *по форме насилия* – на открытое и скрытое; *по степени подготовленности* – на заранее планируемое преступником и спонтанное (заранее не планируемое и не подготавливаемое); *по времени осуществления* – на одноразовое и многократное; *в зависимости от взаимоотношений виновного с жертвой* – на внутрисемейное (в отношении собственных детей), семейно-бытовое (в отношении детей знакомых, родственников, соседей) и внесемейное (осуществляемое в отношении ранее не знакомых несовершеннолетних); *в зависимости от механизма осуществления* – на контактное и бесконтактное; *по половому признаку потерпевшего* – на гетеросексуальное и гомосексуальное.

Криминологический портрет преступника (по Н.М. Паршину, 2018), совершающего сексуальное преступление в отношении несовершеннолетнего, выглядит следующим образом: в основной массе это лица мужского пола (90,3 %), в возрасте 36-45 лет (33,4 %), жители городов (87,5 %), состоящие в браке (54,1 %), работавшие на момент совершения преступления (65,4 %), имеющие среднее или неполное среднее образование (77,4 %). Такие лица характеризуются негативными нравственно-психологическими свойствами и качествами, заключающимися в пристрастии к спиртным напиткам и наркотикам, в силу чего совершившие преступления в состоянии алкогольного (46,5 %) и наркотического (15,7 %) опьянения, имеющие криминальный опыт (42,2 %), обнаруживающие различные психические отклонения (17,7 %), осуществившие сексуальные посягательства на несовершеннолетних прежде всего в целях удовлетворения своей сексуальной потребности (60,4 %) или в корыстных целях (37,9 %) [17, с.8-9]. В зависимости от места совершения сексуального посягательства можно выделить два основных типа личности преступника: 1) семейно-бытовые сексуальные преступники (67 %); 2) внесемейные сексуальные преступники (33 %). [17, с.8-9].

В целом **система профилактики виктимного поведения** [18] должна представлять собой организованную на социально-педагогических принципах целенаправленную деятельность различных специалистов профессий, направленную на выявление и устранение виктимогенных факторов и процессов в сфере внутрисемейных, общественных, неформальных отношений, обуславливающих виктимизацию подростка как потенциальной жертвы преступных посягательств конкретного индивида либо конкретных обстоятельств, включая в

себя следующие этапы:

1. Выявление деструктивных семей и работа с ними.
2. Диагностика индивидуально-психологических черт личности подростков с целью выявления «*группы риска*», подверженности виктимизации.
3. Просвещение обучающихся и родителей о наиболее распространенных преступлениях, связанных с посягательством на жизнь и достоинство личности, обстоятельствах возникновения криминальных ситуаций, эффективных способах выхода из них, особенностях поведения преступников.
4. Самое главное в профилактике виктимного поведения детей и подростков – это грамотное воспитание и благоприятная психологическая среда развития ребенка в семье. Ведь семья – это не только первый институт социализации будущей взрослой личности, но и микромир, «*среда обитания*» ребенка. И при правильной ее организации риски виктимизации будет сведен к минимуму.

Ссылки:

1. ПРОНИН, А. А. Об учебном пособии «Ювенальное право». В: Концепт: научно-методический электронный журнал официального сайта эвристических олимпиад «Совёнок» и «Прорыв». Май 2012, ART 1255. Киров, 2012 г. Гос. рег. Эл № ФС 77-46214. ISSN 2225-1618 [Посещение: 06.11.2022] Доступно: <http://www.covenok.ru/koncept/2012/1255.htm>
2. ГОРЯН, Э. В., ЗАБАРА, З. К. Российская модель ювенальной юстиции: проблемы эффективного функционирования и пути их устранения. В: Территория новых возможностей. 2018. №2 (41). [Посещение: 15.11.2022] Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/rossiy-skaya-model-yuvenalnoy-yustitsii-problemy-effektivnogo-funktsionirovaniya-i-puti-ih-ustraneniya>
3. ТЕЛЕГИН, Р.Е. правовой статус участников семейных правоотношений в россии. Социально-правовые аспекты трансформации института современной семьи в контексте реализации государственной семейной политики. В: Сборник статей по материалам международной научно-практической конференции, посвящённой 25-летию принятия Семейного кодекса Российской Федерации. 29 октября 2020 г. / под общ. ред. О.Ю. Ильиной. Тверь: Тверской государственный университет, 2020. 300 с.
4. ЯКУШЕВ, П.А. Традиционные ценности в механизме правового регулирования семейных отношений в россии и странах европы. / Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Российская государственная академия интеллектуальной собственности, Москва, 2020, 531 с.

5. ЛАВРЁНОВА, Т.И., ЛЫГИНА, М.А. Социальное сопровождение и поддержка детей в трудной жизненной ситуации. [Посещение: 15.11.2022] Доступно: https://psyjournals.ru/journals/sociosphera/archive/2011_n3/sociosphera_2011_n3_46842.pdf
6. ТКАЧЕНКО, И.В. Детерминирующее влияние семьи на личностное развитие родителей семья и личность: проблемы взаимодействия. В: Научный журнал № 2, 2014, с.79-83.
7. Психология и педагогика кризисов саморазвития личности: коллективная монография / отв. ред. А.Ю. Нагорнова. Ульяновск: Зебра, 2018. 248 с. [Посещение: 15.11.2022] Доступно: <https://soc-education.ru/wp-content/uploads/2017/11/Монография-4.pdf>
8. БОГОМЯГКОВА, О.Н. Особенности детско-родительских отношений в семьях разных социальных категорий. Семья и современный социум, серия: семья и дети в современном мире. Коллективная монография. / Под общей и научной редакцией доктора психологических наук, профессора В. Л. Ситникова, кандидатов психологических наук С.А.Бурковой, Э.Б.Дунаевской. СПб.: «Социально-гуманитарное знание», 2017. 466 с. [Посещение: 18.11.2022] Доступно: <https://www.hse.ru/data/2018/04/06/1168813027/2Сид2017%20.pdf>
9. МАЧУРИНА, Т.Н. Причины возникновения отклоняющегося поведения у детей и подростков. В: European research. 2016. №12 (23). [Посещение: 18.11.2022] Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/prichiny-vozniknoveniya-otklonyayuschegosya-povedeniya-u-detey-i-podrostkov>.
10. Методические рекомендации по внедрению в практику образовательных организаций современных методик в сфере профилактики деструктивного поведения подростков и молодежи (на основе разработок российских ученых). [Посещение: 18.11.2022] Доступно: <https://fioco.ru/Media/Default/Documents/Аналитический%20центр%20по%20мониторингу%20и%20профилактике%20деструктивного%20поведения%20подростков%20и%20молодежи%20ФИОКО/ПРОЕКТ%20Методических%20рекомендаций%20профилактике%20деструктивного%20поведения.pdf>
11. МЯСНИКОВА, К. А. Преступное насилие в криминофамилистике. В: Общество и право. 2012. №2 (39). [Посещение: 20.11.2022] Доступно: <https://cyberleninka.ru/article/n/prestupnoe-nasilie-v-kriminofamilistike>
12. ГАРТВИК, Е. В. Психологические факторы делинквентного поведения личности. / Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук. Челябинск, 2021, 189 с.
13. ДАВЫДОВА, И.Н. Психология предназначения. Теория и практика. Москва, 2020, 290 с. [Посещение: 20.11.2022] Доступно: <https://raen.info/upload/reда>

ctorfiles/Davydova.pdf

14. Поведенческие аспекты употребления алкоголя подростками: тенденции и социальные неравенства в Европейском регионе ВОЗ, 2002–2014 годы Наблюдения по итогам совместного межнационального исследования ВОЗ «Поведение детей школьного возраста в отношении здоровья» (HBSC) Под редакцией: Jo Inchley, Dorothy Currie, Alessio Vieno, Torbjørn Torsheim, Carina Ferreira-Borges, Martin M. Weber, Vivian Barnekow & João Breda. ISBN 978-9-289-05355-6
15. НОВАКОВСКАЯ, В.С., МАМЕДОВА, Л.В. Психолого-педагогическая работа с детьми и подростками с девиантным поведением (для бакалавров направления 050400.62 «Психолого-педагогическое образование», студентов специальности 050703.65 - «Дошкольная педагогика и психология», 050708.65 – «Педагогика и методика начального образования») Учебно-методическое пособие Нерюнгри 2011, 109 с. [Посещение: 22.11.2022] Доступно: https://nti.s-vfu.ru/sveden/files/Metod_UMP_Psihologo-pedagogicheskaya_rabota_s_detymi_i_podrostkami_s_deviantnym_povedeniem_Novakovskaya_Mamedova.pdf
16. ЛИЧКО, А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. Психология индивидуальных различий. Тексты / Под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, В.Я. Романова. Москва: МГУ, 1982. с. 288-318
17. АГУЗАРОВА, Г.В. Профилактика самовольных уходов несовершеннолетних (Методические рекомендации для педагогов) Министерство образования Ставропольского края государственное казенное учреждение для детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. 2018 г.
18. ПАРШИН Н. М. Предупреждение сексуальных преступлений, совершаемых в отношении несовершеннолетних. / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Саратов, 2018, 31 с. [Посещение: 22.11.2022] Доступно: <http://test.ssla.ru/dissertation/referats/17-01-2019-5r.pdf>
19. Виктимное поведение несовершеннолетних жертв преступных действий. Профилактика виктимности детей и подростков для родителей и специалистов образовательных организаций. Ханты-Мансийск, 2019. [Посещение: 22.11.2022] Доступно: https://iro86.ru/images/documents/olymp/sem/Виктимное_поведение_несовершеннолетних_брошюра.pdf

CZU: 344.122-055.2:305(477)

DOI: 10.5281/zenodo.8219331

**ВОИНСКИЙ УЧЕТ ЖЕНЩИН В УКРАИНЕ: ГЕНДЕРНО-ЧУВСТВИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ
НОВАЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО ЗАКРЕПЛЕНИЯ**

КОЛОМОЕЦ Татьяна

доктор юридических наук, профессор, декан Юридического Факультета
Запорожского Национального Университета, Украина
член-корреспондент НАПрН Украины, Заслуженный юрист Украины
ORCID ID: 0000-0001-9416-4513

КРЕМОВА Дарья

доктор философии в области права (PhD), Юридический Факультет,
Запорожский Национальный Университет, Украина
ORCID ID: 0000-0001-5334-8498

The paper substantiates the expediency of a broad approach to the understanding of violence against women and proves it by the example of modification of the normative model of military registration of women during the martial law in Ukraine. Taking into account the specificity of military registration of women as a type of military registration as a whole, its professional criterion is singled out, the normative model of fixation of which caused the expansion of powers of the Ministry of Defense of Ukraine on legal application of measures of violence against women. The normative legal acts of 2022 are analyzed, which in dynamics consolidated and subsequently eliminated the grounds for coercion of women when registering for military service and passing through the military registration procedure. Through specific examples, the important role of the public in modifying the normative model of military registration of women, in the transition from the general imperative for women who have received a specialty or profession on the list in the order of the Ministry of Defense of Ukraine, personally the procedure of registration in the military register, with the possibility of measures of coercion against her, to objectively conditioned division of the military registration of women in two types - mandatory (when receiving medical or pharmaceutical specialties) and voluntary (to the procedure of military registration) is substantiated.

Keywords: *violence, women, military registration, normative model, modification, martial law.*

В условиях кардинального обновления законодательства Украины, в т.ч. и внедрения заимствованных в результате ратификации международных нормативно-правовых актов правовых стандартов предотвращения насилия в отношении женщин, внимание законодателя концентрируется на всех без исключения сферах общественных отношений, в которых возможным является участие женщин.

Наряду с т.н. «традиционными» общественными отношениями с возможным участием женщин, в особенные периоды существования государства, к которым вполне можно отнести и все разнообразие неординарных правовых режимов, в т.ч. и правовой режим военного положения, возникают новые общественные отношения или же ранее существовавшие модифицируются с учетом вызовов конкретного времени, что объективно обуславливает предпосылки для возможного насилия в отношении женщин и его необходимо предотвратить, используя все разнообразие имеющегося у государства инструментария.

Насилие возможно не только в традиционном виде (физическое, сексуальное и др.), но и в комбинированном и целесообразной является концентрация усилий всех участников общественных отношений для устранения любых предпосылок для его существования, нормирование оснований существования отношений без насилия в отношении женщин, без принуждения их к существованию в «некомфортных» (по сравнению с ранее существующими аналогами) условиях.

Так, например, введение правового режима военного положения в Украине в связи с внешней вооруженной агрессией объективно обусловило целесообразность поиска новых путей решения вопросов кадрового обеспечения ВСУ и других воинских формирований, в т.ч. и специалистами, которые бы обеспечивали «качественное» сопровождение функционирования вышеуказанных формирований. Речь идет о специальностях в области медицины, связи, картографии, метрологии и др., представителями которых, как свидетельствует анализ данных Единой государственной электронной базы данных об образовании, являются в преимущественном большинстве женщины.

Соответствующие разновидности специальностей соответствуют воинско-учетным аналогам, а, следовательно, лица, получившие такие специальности, вполне логично могут и должны быть потенциальными субъектами общественных отношений, субъектами со специальным правовым статусом (статусом военнообязанных лиц), непосредственно связанных с возможностью использования полученных лицами специальных знаний и профессиональных компетентностей для обеспечения функционирования ВСУ и других воинских формирований. Такие лица традиционно подлежат воинскому учету, это же относится и к женщинам. Институт воинского учета женщин не является новационным для Украины, поскольку урегулирован Законом Украины от 25.03.1992 года «О воинской обязанности и воинской службе», Постановлением Кабинета Министров Украины от 07.12.2016 года № 921 «Об утверждении Порядка организации и ведения воинского учета призывников и военнообязанных», но именно в связи с возрастающей угрозой внешней агрессии, а в последующем уже в ее период

существенно уменьшились векторы реализации государственной политики относительно использования ресурса этого вида воинского учета в условиях военного времени и нормирования его основ. И именно в этот период наметились тенденции «усиления принудительного элемента» в использовании ресурса воинского учета женщин, что даже в условиях военного положения оправданным и обоснованным признать нельзя.

Поскольку воинский учет женщин (а для его обозначения в законодательстве используются положения с четкими указанными на принадлежность лица к соответствующему полу – «воинский учет женщин», «учетные карточки женщин» и др., хотя для обозначения субъектов всех иных видов учета используется слово «лица») является отдельным видом с поликритериальным подходом для его выделения среди всего видового разнообразия воинского учета в целом, вполне логично, что именно на его «специальных» критериях и их значимости для потребностей военного времени сосредоточено все внимание современного законодателя.

К числу «специальных» критериев относятся: гендерный («воинский учет женщин») и профессиональный, предполагающий наличие специальных знаний и профессиональных компетентностей, необходимых для сопровождения функционирования ВСУ и других воинских формирований. Для полного учета всех вызовов военного времени в профессиональном критерии воинского учета женщин согласно Закону Украины от 30.03.2021 года «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно усовершенствования отдельных вопросов исполнения воинского учета» Министерство обороны Украины получило полномочия утверждать Перечень специальностей и / или профессий, после получения которых женщины подлежат воинскому учету как военнообязанные, что и нашло свое закрепление в приказе Министерства обороны Украины от 11.10.2021 года № 313, текст которого и следует рассматривать как «акт, предполагающий насилие» в отношении женщин. Именно в этом акте существенно увеличить перечень специальностей и профессий как модель профессионального критерия воинского учета женщин.

По сравнению с ранее существовавшим нормативным предписанием относительно шести специальностей, новационный акт закрепил двести специальностей и тридцать шесть профессий, соответствующих воинско-учетным, после получения которых женщины подлежат воинскому учету. Было ли оправданным чрезмерное (по сравнению с ранее существовавшим аналогом) расширение профессионального критерия воинского учета женщин? Даже с учетом вызовов военного времени, Перечень, закрепленный в приказе

Министерства обороны Украины, вызывает много вопросов относительно обоснованности включения в него тех или иных составляющих – библиотекарей, музейных работников, менеджеров и др. Не возражая в целом против необходимости пересмотра профессионального учета и обеспечения релевантности его содержательного наполнения требованиям не только мирного, но и военного времени, в то же время необходимым является обеспечение соблюдения принципов определенности, обоснованности при формировании новой нормативной модели соответствующего перечня специальностей и профессий.

Кроме того, анализ соответствующего приказа Министерства обороны Украины позволяет с уверенностью утверждать, что его положения закрепляют основания в отношении женщин, легализуют насилие, а именно:

а) нормирована дата, до наступления которой все женщины, получившие специальность, закрепленную в Перечне (что подтверждает наличие диплома), обязаны пройти процедуру постановки на воинский учет;

б) наличие диплома о получении образования по предусмотренной приказом специальности является императивом для постановки на воинский учет, даже если женщина работает не по специальности или вообще не работает;

в) работодатели обязаны проверить весь «женский контингент» и передать сведения в территориальный центр комплектования о женщинах, которые соответствуют профессиональному критерию воинского учета;

г) оформление трудовых отношений с женщинами (реализация их права на труд) должно осуществляться с соблюдением общих нормативов относительно воинского учета;

д) за уклонение от прохождения процедуры постановки на воинский учет женщин предусмотрена возможность привлечения женщин (с учетом их потенциального правового статуса военнообязанных лиц) к административной и уголовной ответственности, также как и за нарушение законодательства в целом.

Предусмотренные положения закрепляют ряд предписаний, применение которых не предполагает согласие женщин, предписания императивного характера с применением к женщинам помимо их воли и желания.

С учетом отсутствия достаточного переходного периода для введения новых нормативных предписаний, их содержание выглядит как «существенно ухудшающее» положение женщин по сравнению с ранее существовавшим, а возможность применения мер нескольких видов юридической ответственности и вообще «такими, которые легализуют насилие «по отношению к женщинам». Вполне логичной является реакция общества в виде возросшего общественного интереса, общественного беспокойства и использования одного из инструментов

обращения к Президенту Украины как гаранту Конституции Украины и соблюдения прав и свобод граждан, в т.ч. и в условиях действия правового режима военного времени, – электронной петиции (№ 22 / 130110 – эп), которая всего за несколько дней набрала 37852 подписи (при закреплённом нормативе 25000) и обусловил необходимость реагирования со стороны Украины как центральному органу исполнительной власти, уполномоченному реализовывать государственную политику в соответствующей сфере общественных отношений, приоритетных направлений модификации основ нормирования воинского учета женщин с устранением предпосылок для любых форм насилия в отношении последних.

Благодаря активной роли общественности и ее воздействию на субъектов нормотворчества в сфере воинского учета в целом и воинского учета женщин в частности в период с апреля по октябрь 2022 года, несмотря на концентрацию усилий всех субъектов общественных отношений на обеспечение противодействия внешней вооруженной агрессии против государства, обеспечение территориальной целостности и независимости последнего, «угроза насилия» в нормативной модели воинского учета женщин устранены – приказы Министерства обороны Украины от 07.02.2022 года № 35, от 06.09.2022 года № 259, Закон Украины от 07.10.2022 года «О внесении изменений «О воинской обязанности и воинской службе». Как результат не только существенно сокращен Перечень специальностей и / или профессии, после получения которых женщины подлежат воинскому учету (с 200 специальностей и 35 профессий к 14 специальностям и 7 профессиям), с усилением принципов объективности, обоснованности, определенности, но и оттерминирован конечный срок постановки на учет, максимально внедрены цифровые технологии в самой процедуре, устраняющие императив личного участия женщины, что особенно актуально в условиях возрастающих рисков для безопасности в период военного времени; приостановлено («объективно обусловленная пауза») применение деликтных норм за несоблюдения законодательства о воинском учете до окончательного нормирования соответствующих отношений и окончания подготовительного срока для внедрения новой нормативной модели.

Однако главным результатом эффективного воздействия общества на формирования приоритетов государственной политики использования ресурса воинского учета женщин как в мирное время, так и в особенные периоды функционирования государства, с закреплением соответствующих правовых нормативов можно считать нормирование разделения воинского учета женщин на два вида – обязательный (профессиональный критерий – медицинские и

фармацевтические специальности) и добровольный (профессиональный критерий – все другие специальности и профессии, закрепленные в Перечне, утверждённом приказом Министерства обороны Украины), что устраняет любые предпосылки для применения насилия в отношении женщин, закрепляет основание для выполнения воинской обязанности ими (императивный учет, сформировавшийся уже в течении многих десятилетий, общепринятый и распространенный в мире), а также реализации ими права (добровольный учет) для формирования «качественного» кадрового сопровождения функционирования ВСУ и других воинских формирований как в мирное время, так и в период военного положения.

CZU: 343.54:343.85(479.24):341.24

DOI: 10.5281/zenodo.8219361

**УГОЛОВНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
И СТАМБУЛЬСКАЯ КОНВЕНЦИЯ О ПРЕДОТВРАЩЕНИИ И БОРЬБЕ С
НАСИЛИЕМ В ОТНОШЕНИИ ЖЕНЩИН И ДОМАШНИМ НАСИЛИЕМ**

САМЕДОВА Шахла

доктор юридических наук, профессор, Заведующий кафедрой
Уголовного Права и Криминологии,
Бакинский Государственный Университет
ORCID ID: 0000-0001-6995-7140

More than 11 years have passed since the adoption of the Istanbul Convention, but disputes around it still do not subside. Unlike most of the member states of the Council of Europe, the Republic of Azerbaijan has not only not ratified, but even signed the Istanbul Convention. However, despite this, the current Criminal Code of the Republic of Azerbaijan of 1999 criminalizes almost all the acts specified in the Istanbul Convention. At the same time, in the article, the author comes to the conclusion that it is necessary to further improve the criminal legislation of the Republic of Azerbaijan.

Keywords: *gender equality, domestic violence, family violence, protection of women's rights, discrimination, criminal responsivity.*

Со времени принятия Конвенции Совета Европы о предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием (больше известная как Стамбульская Конвенция) [5], прошло более 11 лет, но до сих пор вокруг неё не утихают споры. Первой страной, ратифицировавшей Конвенцию, которая вступила в силу 1 августа 2014 года, стала Турция (14 марта 2012 года), которая стала также первой страной (насколько известно, пока и единственной), объявившей о выходе из Конвенции с 1 июля 2021 года.

Однозначно, что эффективность защиты жертв насилия напрямую зависит от воли государства. Европейский суд по правам человека также неоднократно в своих постановлениях выделял концепцию «необходимых усилий» со стороны государства. То есть государство должно принять активную позицию в рамках своей юрисдикции по защите прав каждого человека. Борьба против домашнего насилия и разработка механизма в законодательстве для его исполнения, в настоящее время, является целью всех демократических обществ. И это еще раз наглядно подтверждается интересными выступлениями докладчиков на ежегодных ноябрьских международных конференциях, организуемых Молдавским государственным университетом и посвященных борьбе с домашним насилием. Ряд

зарубежных стран приняли специальные законодательные акты по обеспечению гендерного равенства, борьбе с семейным насилием [3, 2]. При этом координирующая роль международных организаций в борьбе с домашним насилием также неоспорима. Принятые со стороны ООН, Совета Европы и других международных организаций в этой области конвенции, рекомендации и положения образуют основные стандарты и принципы в области предотвращения домашнего насилия. Так, анализ международных документов по правам человека свидетельствует, что уже во Всеобщей декларации прав человека (1948 г.) содержатся положения, которые гарантируют равенство прав мужчин и женщин (ст.2), в Международном пакте о социальных, экономических и культурных правах провозглашается равенство граждан в любой сфере жизни, независимо от возраста, пола, цвета кожи и т.п.

Азербайджан сразу после обретения независимости в 1991 году ратифицировал Конвенцию ООН «О ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин» 1979 года, и имплементировал свои обязательства по этой конвенции в национальное законодательство. Отметим, что вначале процесса проведения правовых реформ в стране вопросы борьбы с домашним насилием больше рассматривались в контексте защиты прав человека. В последующие годы были приняты также специальные законы в этой области. Так, 10 октября 2006 года был принят Закон Азербайджанской Республики «Об обеспечении гендерного равенства», 22 июня 2010 года был принят Закон «О предотвращении бытового насилия», в соответствии с которым внесены соответствующие изменения в процессуальные нормы и независимо от тяжести причиненного насилия соответствующие уполномоченные органы должны немедленно предпринять должные шаги по защите прав человека, подвергнутого насилию [4].

В отличие от большинства государств-членов Совета Европы, Азербайджанская Республика не только не ратифицировала, но даже и не подписала Стамбульскую Конвенцию. Вместе с тем неприсоединение к Стамбульской Конвенции, вовсе не означает, что этот вопрос остался вне внимания в Азербайджане.

В уголовно-правовом и в криминологических аспектах проблема домашнего насилия в Азербайджане также становилась объектом специального изучения со стороны ряда авторов. Так, например, были защищены докторские диссертации Н. Алиевой («Криминологическая характеристика и профилактика преступлений, совершаемых в сфере семейных отношений», 2018 г.), Г.Алескеровой («Проблемы противодействия домашнему насилию в международном и внутригосударственном праве», 2017 г.), готовится к защите докторская диссертация Н.Гошгаровой («Проблемы борьбы с насильственными преступлениями против жизни и здоровья

женщин: уголовно-правовые и криминологические аспекты», 2023 г.) [12, 13]. Примечательно, что эта тема является предметом исследования именно молодых женщин-ученых. Заслуживает внимания также работа доктора юридических наук, судьи Конституционного Суда Азербайджанской Республики Д.Гараджаева, содержащая комментарии к Закону Азербайджанской Республики «О предотвращении бытового насилия» (2011 г.) [14].

Не касаясь вопросов одобрения или, наоборот, осуждения отдельных положений Стамбульской Конвенции 2011 года, а также причин неприсоединения Азербайджаном к этому международному акту, приведем краткий анализ состояния уголовного законодательства Азербайджанской Республики в области деяний, рекомендованных к криминализации в тексте Стамбульской Конвенции.

Конвенция требует, чтобы присоединившиеся к ней государства ввели уголовную или иную юридическую ответственность за следующие деяния:

- домашнее насилие (физическое, сексуальное, психологическое или экономическое);
- преследование (сталкинг);
- сексуальное насилие, включая изнасилование;
- сексуальные домогательства;
- принудительные браки;
- калечащие операции на женских гениталиях;
- принудительные аборты и принудительная стерилизация [5].

В зарубежных странах термин «насилие» имеет широкое толкование. В частности, он упоминается в Декларации «Об искоренении насилия в отношении женщин» (1993 г.) и в материалах IV Всемирной конференции по положению женщин (Пекин, 1995 г.): «как любой совершенный на основе полового признака акт насилия, который причиняет или может причинить вред физическому, половому или психологическому здоровью женщины или страдания, а также угрозы совершения таких актов, принуждение или произвольное лишение свободы, будь то в общественной, или в личной жизни» [1].

Вопрос криминализации домашнего насилия как самостоятельного вида преступления в уголовном законодательстве Азербайджанской Республики заслуживает особое внимание. Домашнее насилие – комплексная проблема и довольно широкое понятие. Определить понятие домашнего насилия не так легко. Это понятие имеет как правовой, так и социальный аспект, диапазон жертв различен и поэтому единого понятия не существует. В самом распространенном понимании, домашнее насилие -это один из видов насилия против женщин, которое совершается их **близкими людьми, членами семьи**. Стамбульская

Конвенция так определяет домашнее насилие: «домашнее насилие» означает все акты физического, сексуального, психологического или экономического насилия, которые происходят в кругу семьи или в быту, или между бывшими или нынешними супругами и/или партнерами, независимо от того, проживает или не проживает лицо, их совершающее, в том же месте, что и жертва [5].

Прежде чем криминализировать домашнее насилие как самостоятельный вид преступления в Особенной части УК, мы бы предложили для начала как промежуточный вариант ввести совершение деяния на почве домашнего насилия как обстоятельство, отягчающее наказание, в ст. 61 Общей части УК, и также в Особенной части предусмотреть его как критерий дифференциации уголовной ответственности в качестве отягчающего обстоятельства конкретных преступлений. Например, убийства, причинения вреда здоровью, истязания и некоторых других, включая и половые преступления, т.к. более 30% жертв насильственных преступлений – это жертвы именно домашнего насилия.

В соответствии с официальной статистикой преступности в Азербайджане за 2000/2021 годы:

- в 2000 году было зарегистрировано 551 факт убийств и покушений на убийство, в 2005 году – 480, в 2010 году – 470, в 2015 году – 486, в 2017 году – 421, в 2018 году – 430, в 2019 году – 390, в 2020 году – 470, в 2021 году – 406;
- в 2000 году было зарегистрировано 290 фактов причинения тяжкого вреда здоровью, в 2005 году – 217, в 2010 году – 267, в 2015 году – 361, в 2017 году – 388, в 2018 году – 326, в 2019 году – 333, в 2020 году – 332, в 2021 году – 352;
- в 2000 году было зарегистрировано 49 фактов изнасилования, в 2005 году – 44, в 2010 году – 16, в 2015 году – 27, в 2017 году – 37, в 2018 году – 28, в 2019 году – 22, в 2020 году – 21, в 2021 году – 26 [15].

Значительная часть пострадавших от насильственных преступлений – женщины, и можно сказать, что почти все они, в том числе, и жертвы домашнего насилия. Например, в 2019 году жертвами насильственных преступлений стали 6429 (30,8%) женщин, из них 69 жертвы умышленного убийства, здоровью 39 женщин был причинен тяжкий вред [15, 36-37]. В статистике преступности за 2021 год 1499 преступлений насильственного характера были совершены на почве домашнего насилия. Среди общего числа жертв домашнего насилия (1536) 78,5% (1205) принадлежали к лицам женского пола. Среди них 73 (73%) женщин – жертвы умышленного убийства; 26 (54,2%) женщинам причинен тяжкий вред здоровью; 94 (72,3%) женщинам причинен менее тяжкий вред здоровью; 976

(80,6%) женщинам причинен легкий вред здоровью; 7 (77,8%) женщин – жертвы истязаний; 7 (87,5%) женщин – потерпевшие от угроз убийством или причинением тяжкого вреда здоровью [8, с.34-37]. Таким образом, объектами посягательства на почве домашнего насилия в абсолютно большинстве случаев выступают жизнь, здоровье, личная свобода и достоинство, половая неприкосновенность и половая свобода женщины.

Стамбульская Конвенция привела к активному использованию в правовой лексике таких слов как stalking (психологическое насилие), харрасмент (сексуальные домогательства), гендерное насилие или даже гендерные преступления, не говоря уже о том, что понятия «домашнее насилие», «семейное насилие», «бытовое насилие» получили свое законодательное закрепление в ряде нормативных актов. Следует отметить, что на законодательном уровне в Азербайджане терминологически больше используется понятие «бытовое насилие», а не «семейное насилие» [4].

В УК Азербайджанской Республики отдельной статьи за stalking нет. Тем не менее, в некоторых случаях привлечение к уголовной ответственности за stalking возможно: когда действие stalkера по отдельности, попадают под действие существующей статьи Уголовного Кодекса (это может быть и клевета, оскорбление, нарушение тайны частной жизни, причинение насилия, хулиганство и т.д.).

Уголовная ответственность за половые преступления предусмотрена в обособленной главе 20 УК. В структуре преступности Азербайджанской Республики половые преступления в целом занимают небольшое место – около 1%, а среди всех преступлений против личности только около 5% приходится на долю половых преступлений. Так, в среднем за последние пять лет в год совершается около 245 преступлений против половой независимости и половой свободы личности. Наиболее тяжкими среди рассматриваемой группы преступлений являются изнасилование (ст. 149) и насильственные действия сексуального характера (ст. 150). Доля этих преступлений (ст.149 и 150) в системе половых преступлений в 2016-2020 годах составила 14,5%; в системе преступлений против личности – 0,75%, а в общей структуре преступности – 0,1% [7, 386]. Следует также отметить, что в середине 90-х годов прошлого века эти показатели были в два раза выше. Вместе с тем, половые преступления имеют наиболее высокий латентный характер среди всех остальных преступлений и, очевидно, число их значительно выше заявленных в правоохранительные органы. Особенно это касается случаев сексуального насилия в семьях, когда жертва насилия находится в материальной или иной зависимости от насильника.

В главе 20 УК наряду с изнасилованием (ст.149), сексуальными действиями насильственного характера (ст.150) и некоторыми другими деяниями предусмотрена также ответственность за понуждение к действиям сексуального характера (ст.151), что в целом соответствует понятию сексуальных домогательств.

В УК Азербайджанской Республики также криминализованы такие деяния как незаконный аборт (ст.141), незаконное искусственное оплодотворение или имплантация эмбриона, принудительная медицинская стерилизация (ст.136), принуждение женщины к вступлению в брак (ст.176-1). Что касается криминализации деяния в виде «калечащие операции на женских гениталиях», то подобные операции (обряды) не присущи в нашей стране и поэтому вводить чисто в декларативном порядке подобные нормы в УК нет надобности.

И в заключение обзора уголовного законодательства Азербайджанской Республики в рамках положений Стамбульской Конвенции «О предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием» отметим следующие выводы:

1. Во всех случаях насильственные преступления против жизни и здоровья женщин следует рассматривать как гендерное насилие. Преступления, совершаемые против жизни и здоровья женщин, как наиболее тяжкие формы гендерного насилия, должны быть криминализованы как самостоятельный вид преступления в действующем уголовном законодательстве Азербайджанской Республики.

2. «Домашнее насилие» (или «бытовое насилие») следует квалифицировать как самостоятельный вид преступления в Особенной части действующего УК Азербайджанской Республики. В этом случае норма, определяющая ответственность за бытовое насилие, будет выступать в качестве общей нормы в отношении других норм, предусматривающих ответственность за специальные виды преступлений, совершенных на почве бытового насилия (предлагаемые в нижеследующем пункте 4). Следует отметить, что криминализация бытового насилия как самостоятельного преступного деяния также отвечает положениям Закона Азербайджанской Республики «О предупреждении бытового насилия» и целям «Национального плана действий по борьбе с бытовым насилием в Азербайджанской Республики на 2020-2023 годы» [4, 6].

3. Действующее уголовное законодательство Азербайджанской Республики соответствует положениям Декларации ООН «Об искоренении насилия в отношении женщин» 1993 года и Конвенции 1979 года «О ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин» 1979 года. Кроме того, хотя Азербайджанская Республика не присоединилась к Стамбульской конвенции «О предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием»,

принятой Советом Европы 11 мая 2011 года, в которой рекомендовалось криминализировать отдельные виды гендерного насилия, указанные деяния (за исключением некоторых деяний, не характерных для нашей страны) самостоятельно или в составе других видов преступлений в той или иной степени криминализированы в действующем УК 1999 г.

4. Предлагается дополнить соответствующие составы насильственных преступлений против личности (раздел VIII) и общественной безопасности и общественного порядка (раздел X) в действующем уголовном законодательстве Азербайджанской Республики отягчающими ответственность обстоятельствами в виде совершения деяния вследствие бытового насилия (умышленное убийство – ст.120.2, причинение тяжкого вреда здоровью –126.2, причинение менее тяжкого вреда здоровью – ст.127.2, причинение легкого вреда здоровью – ст.128.2, истязание – ст.133.2, хулиганство – ст.221.2 и др.);

5. В ст. 61 УК Азербайджанской Республики к перечню отягчающих наказание обстоятельств предлагается добавить совершение деяния на почве бытового или гендерного насилия;

6. Согласно принятой судебной практике Азербайджанской Республики, при отсутствии отягчающих ответственность обстоятельств, предусмотренных ст.120.2 УК Азербайджанской Республики, умышленное убийство на почве ревности, мотивов мести, ненависти, зависти, личных отношений, в том числе так называемые убийства женщин со стороны членов семьи «из-за чести» при отсутствии отягчающих обстоятельств, указанных в ст.120.2, квалифицируются как простое убийство по ст.120.1. В это время насилию, возникающему из семейно-бытовых отношений, не придается юридического значения, крайний гегемонистский умысел, ложно интерпретируемый преступником мотивом «защиты чести», вуалируется правопримирителем, не имеющим юридического основания ввиду пробела уголовного закона в этом вопросе, под мотивом «ревности». В этом случае наиболее опасная форма гендерного насилия - лишение жизни женщины подлежит наказанию в пределах от 9 до 14 лет лишения свободы (санкция ст.120.1), что, на мой взгляд, не отвечает общепревентивной цели наказания за совершенное деяние.

7. Исследования показывают, что во многих случаях женщины подвергаются к принудительным абортam для предотвращения рождения девочек или по иным мотивам со стороны близких. По нашему мнению, поскольку такое насилие во многих случаях ставит под угрозу жизнь и здоровье женщин, а также вызывает в будущем демографический кризис из-за пола детей, «принудительный аборт» и «аборт по гендерному признаку» (селекционный

аборт) должны быть криминализированы как виды незаконного аборта в ст.141 УК.

8. Зарубежный опыт показывает, что для эффективного решения проблемы уголовного насилия необходимы комплексные меры: профилактика и воспитание, программы социальной, психологической и консультационной помощи жертвам насилия и их семьям, специальные программы просвещения, программы психокоррекции для виновника насилия, координации усилий различных органов и служб (правоохранительных органов, судов, социальных служб, кризисных центров, психоневрологических диспансеров, общественных правозащитных организаций, учебных заведений), но самое главное - совершенствование правовой базы для такой деятельности. Все указанные комплексные меры нашли свое отражение в Национальном плане действий по борьбе с бытовым насилием в Азербайджанской Республике на 2020-2023 годы, принятым 27 ноября 2020 года.

Ссылки:

1. Декларация ООН «Об искоренении насилия в отношении женщин» от 20 декабря 1993 года. [Посещение: 07.12.2022] Доступно: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/violence.shtml
2. Домашнее насилие по законодательству зарубежных стран: ответственность и превенция / Отв. ред. Н.А. Голованова. М.: Юстицинформ, 2011, 384 с.
3. Забелина Т.Ю. и др. Канада и проблема насилия в семье: двадцать лет борьбы. [Посещение: 07.12.2022] Доступно: www.owl.ru/win/research/kanada.htm
4. Закон Азербайджанской Республики «О предотвращении бытового насилия» от 3 октября 2010 года. [Посещение: 07.12.2022] Доступно: <https://mia.gov.az/ru/legislation/1/view/56/>
5. Конвенция Совета Европы о предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием от 11 мая 2011 года.
6. «Национальный план действий по борьбе с бытовым насилием в Азербайджанской Республике на 2020-2023 годы», принятый 27 ноября 2020 года. [Посещение: 07.12.2022] Доступно: <https://e-qanun.az/framework/46358>
7. Самедова Ш.Т. Уголовное право Азербайджанской Республики. Особенная часть: в двух томах. Баку: Адильоглы, 2020, т.1, 824 с.
8. Статистика преступности. Государственный комитет статистики Азербайджанской Республики. [Посещение: 07.12.2022] Доступно: <https://www.stat.gov.az/source/crimes/>
9. Уголовный Кодекс Азербайджанской Республики. Баку: Адильоглы, 2020, 312 с.

10. Шакина В.А. Женщина как жертва семейного насилия в супружеских отношениях: проблемы, причины, предупреждение. / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Иркутск, 2002, 204 с.
11. Шестаков Д.А. Супружеское убийство как общественная проблема. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургского университета, 1992 90 с.
12. Əliyeva N.N. Aillə-məişət münasibətləri sahəsində törədilən cinayətlərin kriminoloji xarakteristikası və profilaktikası. Bakı: Ecoprint, 2018, 240 s.
13. Ələsgərova G.R. Beynəlxalq və dövlətdaxili hüquqda məişət zorakılığına qarşı mübarizə problemləri. H.ü.f.d. ... diss. avtoreferatı. Bakı, 2016, 31 s.
14. Qaracayev C.Y. Məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun Kommentariyası. Bakı: Uğur, 2011, 132 s.

Secțiunea II

VIOLENȚA ÎN FAMILIE: ASPECTE CRIMINOLOGICE, SOCIOLOGICE ȘI PSIHOLOGICE

CZU: 343.54:159.972

DOI: 10.5281/zenodo.8223

ABORDAREA PSIHOLOGICĂ A RELAȚIEI VIOLENȚA DOMESTICĂ ȘI TULBURĂRI DE PERSONALITATE

BÎTCA Lucia

doctorandă, master în psihologie clinică și consiliere psihologică,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
ORCID: 0000-0002-2801-4039

Domestic violence can be defined as a pattern of behaviors in any relationship that is used to gain or maintain power and control over an intimate partner. The problem of violence among people diagnosed with various mental disorders is a research topic with important implications for specialists working in the field of mental health, as well as for those in the judicial field (for example, criminologists or forensic psychologists). In the last two decades, numerous studies have been published that had as their main objective the relationship between mental disorders and antisocial behavior. The paper presents the introduction, the theoretical framework, the way to treat personality disorders and influences on children's development.

Keywords: domestic violence, personality disorders, psychiatric comorbidities, developmental vulnerabilities, health-risk behaviors.

1. Introducere

Violența domestică este atunci când o persoană încearcă să controleze și să-și impună puterea asupra partenerului său într-o relație intimă. Poate fi vorba de abuz fizic, abuz emoțional sau abuz financiar. În majoritatea cazurilor este săvârșită de bărbați și experimentată de femei. Orice femeie poate fi afectată și se poate întâmpla în orice cămin. Pot exista semne de avertizare pentru identifica dacă este abuzivă. Abuzul se poate manifesta prin acțiuni fizice, sexuale, emoționale, economice sau psihologice sau amenințări de acțiuni care influențează o altă persoană. Acesta include orice comportamente care sperie, intimidează, terorizează, manipulează, rănește, umilește pe cineva. Violența domestică poate apărea la oricine, de orice rasă, vârstă, orientare sexuală, religie sau sex. Se poate întâmpla la cuplurile care sunt căsătorite, locuiesc împreună sau în relații de orice tip.

Violența în familie afectează persoanele din toate mediile socio-economice și din toate nivelurile de educație.

Convenția de la Istanbul definește:

„violența domestică” desemnează toate actele de violență fizică, psihică, sexuală, psihologică sau economică care apar în interiorul familiei sau a unei unități domestice, între foști sau actuali soți ori parteneri, chiar dacă aceștia împart sau nu

aceeași rezidență cu victima.

„violența împotriva femeii” este înțeleasă drept o încălcare a drepturilor omului și o formă de discriminare împotriva femeilor și va însemna toate acțiunile de violență de gen care rezultă în, sau care sunt probabile a rezulta în, vătămarea sau suferința fizică, sexuală, psihologică sau economică cauzată femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acțiuni, coerciția sau deprivarea arbitrară de libertate, indiferent dacă survine în public sau în viața privată.

Tulburările de personalitate (mai ales cele care implică severitatea manifestărilor și a consecințelor, cum este *tulburarea antisocială* sau *tulburarea de tip borderline*) reprezintă o categorie clinică aparte, prin implicațiile pe care le au pentru persoanele diagnosticate, familiile de apartenență, comunitate și societate (Ruegg și Francis, 1995; Magnavita, 2004; Millon, 2004).

Tulburările de personalitate severe (de tip psihopat) se asociază cu pattern-uri comportamentale care implică devieri semnificative de la cerințele și normele socio-culturale și care se caracterizează prin stabilitate în timp, inflexibilitate (situațională) și pervazivitate (DSM-5, 2013). Etiologia include *factori biologici* (de exemplu: vulnerabilități genetice, traume fizice experimentate în cursul vieții), la care se adaugă experiențele sociale și emoționale timpurii negative. Tulburările severe de personalitate se asociază cu numeroase complicații în domeniul funcționării personale, familiale, profesionale și sociale (Levy și Scott, 2006; Millon, 2004; Trull, Stepp și Solhan, 2006). Astfel, este bine documentat faptul că tulburările de personalitate reprezintă un factor de risc important pentru angajarea în comportamente infracționale (Davison și Janca, 2012; Fridell, Hesse, Jaeger și Kuhlhorn, 2008; Mendez, 2009), în special cele comise cu violență, cum sunt omorul, vătămarea corporală gravă sau violul (De Brito și Hodgins, 2009; Stone, 2007).

Populația persoanelor private de libertate pentru diverse infracțiuni penale și care sunt diagnosticate cu o tulburare de personalitate recunoscută din punct de vedere clinic prezintă o eterogenitate a caracteristicilor socio-demografice, la care se adaugă variabile specifice traseului dezvoltării și socializării. Acestea din urmă cumulează vulnerabilități ale personalității și riscuri comportamentale grefate, adesea, pe adversități care s-au manifestat cronic, pe parcursul dezvoltării din copilărie și până la vârsta adultă (DSM-5, 2013). Pe lângă factorii toxici legați de traseul dezvoltării, tulburările de personalitate severe sunt recunoscute ca reprezentând un factor de risc major pentru trecerea la actele criminale, mai ales la cele care implică violența manifestată împotriva altor persoane (Mitrofan, Zdrengea și Butoi, 1997; Sirocich, 2008).

Rezultatele studiilor de factură epidemiologică realizate în populația studiată în unitățile corecționale evidențiază o prevalență destul de ridicată a tulburărilor de

personalitate (în special a celor cărora le sunt caracteristici manifestări și consecințe severe), atât în rândul bărbaților, cât și în cel al femeilor (Fazel și Danesh, 2002; Trestman, 2000; Watzke, Ullrich și Marneros, 2006).

2. Cadrul teoretic

Personalitatea se manifestă în ceea ce gândește, simte și face omul. Se constituie și se dezvoltă pe întreg parcursul vieții individului și are la bază trei determinanți: biologic, psihic și socio-cultural. Prin urmare, atunci când ne referim la componentele personalității, avem în vedere următoarele aspecte ale structurii sale (Rubinștein, 1962):

- particularitățile morfobiologice (particularitățile anatomo-fiziologice și de vârstă, care sunt direct dependente de particularitățile funcționale ale creierului);
- particularitățile individuale tipologice (se manifestă în temperament, caracter și aptitudini);
- procesele psihice și activitatea (procesele psihice cognitive - senzații, percepții, memoria, gândirea, vorbirea, imaginația; procese psihice volitive - voința; procese psihice afective - emoțiile și senzațiile);
- orientarea personalității (se manifestă în trebuințe, necesități, interese, idealuri, motive ale activității, în comportament, concepția despre lume și viață).

Se întâmplă ca pe fondul structurii de personalitate, unele trăsături nu se dezvoltă armonios, ci, din anumite cauze, se dezvoltă dizarmonic. Astfel, trăsăturile individului se accentuează devenind simptome. În astfel de situații vorbim despre **tulburări ale personalității**.

Deși ne referim la accentuări, tulburările de personalitate nu se încadrează în tiparul clasic de boală. Nu au un debut limitat în timp, o perioadă de stare și apoi o vindecare în urma unui tratament. Nefiind boli, au fost denumite dezvoltări dizarmonice ale structurii psihice ale persoanei în cauză. Aceste structuri particulare au următoarele caracteristici generale (DSM IV, 2003):

- sunt schițate și se dezvoltă încă din copilărie;
- se cristalizează la adolescență;
- însoțesc persoana de-a lungul întregii sale existențe;
- sunt caracterizate printr-un ansamblu de trăsături (cognitive, afective și relaționale) persistente în timp care determină un comportament invalidant neașteptat și neadecvat grupului social;
- sunt egosintonice ceea ce înseamnă că persoanele cu tulburări de personalitate nu sunt pe deplin conștiente de impactul lor asupra celorlalți.

Având aceste caracteristici generale, tulburările de personalitate au fost definite drept *„tipare (modele) cognitive, emoționale, ale impuls-controlului și relațiilor cu ceilalți, constante și durabile în timp, nonfuncționale, perturbate, care nu permit funcționarea normală în viața de zi cu zi”* (DSM IV, 2003).

Debutul tulburărilor de personalitate se observă de timpuriu în viața unei persoane, încă din copilărie sau adolescență, iar consecințele tulburărilor de personalitate se identifică în probleme de integrare socială, profesională, relațională (apar relații sociale, profesionale, familiale perturbate care creează obstacole și dificultăți în funcționarea armonioasă a persoanei). Altă consecință este comportamentul antisocial și actele de violență. Cea mai serioasă consecință este comportamentul de autovătămare, automutilare, tentativele de suicid.

Cauzele tulburărilor de personalitate nu se cunosc. Aproximativ 5-10% din populația adultă suferă, sub o formă sau alta, de o tulburare de personalitate. Aceste tulburări psihice sunt mai frecvent întâlnite la persoane ce provin din familii dezorganizate, cu consum de alcool și droguri, comportament agresiv sau încercări de sinucidere în familie.

Factorii de risc implicați în dezvoltarea tulburărilor de personalitate sunt ereditari (genetici) și psihosociali (DSM IV, 2003):

Factorii genetici - materialul genetic, moștenit de la părinți, joacă un rol important în dezvoltarea tulburărilor de personalitate. S-a observat că aceste tulburări psihice apar mai frecvent la persoane care au în familie părinți cu tulburări psihice.

Factorii psihologici - sunt legați de traume în copilărie, maltratarea și abuzul din partea părinților, abuz sexual asupra copilului, ca și calitatea de martor la abuz și violență. Abuzul asupra copilului poate fi fizic și/sau verbal. Abuzul fizic constă în maltratarea fizică a copilului (bătăi și pedepse sub diferite forme). Abuzul verbal constă în exprimarea verbală din partea mamelor cum că nu-și iubesc copii, amenințarea că îi vor abandona, amenințarea cu sinuciderea etc. ceea ce crește riscul dezvoltării tulburărilor de personalitate. Copiii se simt neîbușiți, neglijăți, îndepărtați, nedoriți, vinovați, devin nesiguri, fără încredere în sine și în alții, paranoici, instabili emoțional.

Factorii psihosociali - sunt legați de mediul de dezvoltare psihică și formare a personalității. Se are în vedere dezvoltarea psihică și copilăria în familii dezorganizate, alături de părinți cu tulburări psihice, într-un mediu cu consum de alcool și droguri, cu deficiențe în îngrijire și educație. Se studiază rolul traumelor psihice, comportamentele agresive și conflictuale între membrii de familie, neglijarea emoțională a copilului, violența și abuzul în familie, absența unui membru al familiei

(de exemplu absența tatălui), dezvoltarea psihică alături de mame cu tulburări de personalitate sau alte tulburări psihice etc.

Toți acești factori pot duce la formarea și consolidarea personalității dizarmonice în perioada adolescenței. Astfel, în tulburările de personalitate pot apărea deficiențe în (DSM IV, 2003):

Dezvoltarea gândirii (se produc interpretări eronate ale semnalelor din mediul de viață). Distorsionarea gândirii duce la anticiparea unor consecințe nefavorabile sau catastrofale pentru persoana în cauză sau pentru cei apropiați. Distorsionarea gândirii se situează la granița cu psihoza, gândurile distorsionate nu sunt adecvate realității. De exemplu apar gânduri de urmărire, gânduri de vătămare sau atac la integritatea propriei persoane ca în cazul tulburării de personalitate paranoidă.

Dezvoltarea emoțională (răceală emoțională, capacitate imatură de trăire și reacție emoțională în cadrul contactelor cu alții, emoții inadecvate la mediul social). Creșterea și formarea personalității într-un mediu sărac în emoții pozitive de bucurie, dragoste, mulțumire, satisfacție duce la incapacitatea de trăire a acestor emoții. Dezvoltarea într-un mediu care nu oferă suficientă dragoste și siguranță, cu părinți detașați emoțional, cu reacții de respingere a propriului copil, reacții de distanțare și detașare, duce la formarea unor modele de comportament și reacții similare la copil. Individul cu deficiențe emoționale se simte nesigur, lipsit de modele adecvate de comportament emoțional. De exemplu apare agresivitatea trăită intens în cazul unei critici minore sau în imposibilitatea satisfacerii unei nevoi. Astfel, emoțiile devin fie prea intense, fie nediferențiate sau apare instabilitatea emoțională, trecerea rapidă de la o stare emoțională la alta ca în cazul tulburării de personalitate borderline.

Dezvoltarea defectuoasă a capacității de interacțiune socială (cu alte persoane din mediul apropiat de viață sau cu persoane din cadrul autorităților sociale). Stabilirea de relații cu alții este greoaie, dificilă sau este evitată. Relațiile sunt lipsite de trăiri emoționale adecvate, apar relații reci, lipsite de comunicare și încredere, dominate de suspiciune și izolare, retragere socială ca în cazul tulburării de personalitate schizoidă.

Capacitatea de impuls-control. Viața într-un mediu de familie conflictual duce la formarea de comportamente reactive la stimulii de mediu. Astfel, controlul impulsurilor este slab, apar reacții neașteptate la stimulii psihosociali, de exemplu persoana sare la bătaie, se asociază cu necunoscuți, trece fără judecată la acte antisociale (ex. furt, atacuri), se implică ca membru în grupuri cu acțiuni antisociale, criminale, ilegale. Comportamentul unei persoane lipsită de un control adecvat al impulsurilor este reactiv, ceea ce înseamnă că comportamentul este o reacție la mediu și nu o elaborare în urma gândirii și raționamentelor, după analiza situațiilor cu

avantaje, dezavantaje, consecințe etc, ca în cazul tulburării de personalitate antisocială. De asemenea un control slab al impulsurilor duce la acte de automutilare și lezare a propriei persoane (de ex. ingestia de medicamente în scop de sinucidere sau încercării de mutilare prin alte mijloace) ca în cazul tulburării de personalitate de tip borderline.

Factorii care contribuie la dezvoltarea tulburărilor de personalitate (factori declanșatori) pot fi stresul, experiențele traumatiche, dezmembrarea familiei, îmbolnăvirea sau dispariția unui membru al familiei, o boală incurabilă etc.

În funcție de aspectele care sunt afectate și gradul de afectare a acestora, tulburările de personalitate au fost împărțite în trei grupe (DSM IV, 2003):

Grupa A - ciudat și excentric:

Tulburare de personalitate paranoidă

Tulburare de personalitate schizoidă

Tulburare de personalitate schizotipală

Grupa B - dramatic, emoțional și imprevizibil:

Tulburare de personalitate antisocială

Tulburare de personalitate borderline

Tulburare de personalitate histrionică

Tulburare de personalitate narcisică

Grupa C - anxios sau temător:

Tulburare de personalitate evitantă

Tulburare de personalitate dependentă

Tulburare de personalitate obsesiv-compulsivă

Alte tulburări de personalitate care nu sunt incluse în aceste grupe sunt:

Tulburare de personalitate pasiv - agresivă

Tulburare de personalitate depresivă

Stabilirea diagnosticului tulburare de personalitate este dificil, granița între personalitatea normală și personalitatea patologică nefiind clară. Intervin factorii culturali așa că aceleași modele de personalitate sunt acceptate într-o cultură (societate) și respinse în alta.

Când se stabilește diagnosticul de tulburare de personalitate se au în vedere simptomele dar, și mai important, gradul de disfuncționalitate al persoanei. Simptomele tulburării de personalitate trebuie să aibă o semnificație clinică, să producă o disfuncție. Produce simptomul o disfuncție în viața persoanei respective? În ce grad tulburarea de personalitate împiedică persoana afectată să aibă o funcționare normală la locul de muncă, în școală, în familie și/sau societate? - Acestea reprezintă întrebări la care psihologul evaluator este necesar să răspundă.

3. Modalitatea de tratare a tulburărilor de personalitate

Cele mai multe persoane cu tulburări de personalitate găsesc strategii de adaptare și reușesc să aibă o viață normală fără tratament. Atunci când tulburările de personalitate au o patologie asociată cu risc de sinucidere, vătămare corporală, comportament antisocial sau funcționare defectuoasă în viața zilnică se recurge la tratament. Tratamentul tulburărilor de personalitate este simptomatic. Prima alegere ca metodă de tratament este psihoterapia. Tratamentul farmacologic în tulburările de personalitate este nespecific.

Ce se tratează? În tulburările de personalitate se tratează simptomele, se încearcă reducerea sau ținerea lor sub control. Prin psihoterapie se încearcă dezvoltarea capacității de a face față situațiilor dificile, formarea capacităților de reglare a afectelor și impulsurilor, ținerea sub control a izbucnirilor impulsive, dezvoltarea capacității de interacțiune cu alții, reducerea riscului de vătămare și sinucidere. Tulburările de personalitate nu se vindecă, dar prin tratament se îmbunătățește considerabil capacitatea de a funcționa optim în viața de zi cu zi. Cu alte cuvinte, relații mai bune, conflicte mai puține, stare de bine și mulțumire, izbucniri mai reduse, mai puține tentative de autovătămare.

Psihoterapia integrativă va urmări toate aceste obiective în procesul terapeutic, utilizând orice metodă sau tehnică potrivită în acest sens, specifice:

- psihoterapiilor cognitiv-comportamentale (de identificare a strategiilor disfuncționale de raționament și comportament și înlocuirea cu noi modele de conduită în situațiile dificile, de rezolvare de probleme sau conflicte);
- psihoterapiilor psihodinamice (de conștientizare a individului cu privire la ceea ce era inconștient - iraționalul și comportamentele disfuncționale, și sprijinire a persoanei afectate în procesul de maturizare a Eului);
- psihoterapiilor experiențiale (de aducere a persoanei în dificultate în prezentul trăirilor aici și acum prin conștientizarea emoțiilor și a manifestărilor fiziologice aferente și identificarea dinamicii relaționale dintre trecut și dificultățile relaționale produse în prezent).

Indiferent de strategia terapeutică utilizată, terapia tulburărilor de personalitate poate fi o provocare pe termen lung pentru ambii - terapeut și pacient. Dimensiunea principală în asistența oricărui tip de tulburare de personalitate este crearea și consolidarea alianței terapeutice a pacientului cu terapeutul. Încrederea, insuflarea optimismului și speranței, precum și lipsa deplină a judecării și etichetării pacientului reprezintă pilonii acestui tip de proces terapeutic.

4. Influențe asupra dezvoltării copiilor

Într-o familie bântuită de violență, copiii cresc într-o atmosferă în care nevoile

lor de bază (nevoia de siguranță, de viață ordonată, de dragoste) sunt profund neglijate. Copiii care cresc în familii violente dezvoltă comportamente și o condiție fizică ce-i face ușor de recunoscut:

- Probleme fizice: boli inexplicabile, dezvoltare fizică mai lentă;
- Probleme emoționale și mentale: anxietate mărită, frica de abandon, mânie, frica de răniri și moarte;
- Probleme psihologice: neîncredere în sine, depresie, comparare cu viața mai fericită a colegilor;
- Probleme de comportament: agresivitate/pasivitate la agresiunile celorlalți, bătaii, fuga de acasă, sarcini la vârste mici, consum de droguri și alcool, comportament defensiv cu minciuna;
- Probleme școlare - neîncredere, eliminare, schimbări bruște în performanțele școlare, lipsa de concentrare;
- Identificare cu eroi negativi.

Numărul mare de copii victimizați în familie dar și violențe crescute între concubini, care în prezent, potrivit legislației în vigoare, nu beneficiază de statutul de „familie”. În rândul tinerilor a crescut fenomenul sinuciderii, a tentativelor de suicid - pe primul loc în rândul cauzelor se află climatul familial deteriorat și slaba comunicare în cadrul familiei.

Nu există un tipar pentru victimele violenței domestice, dar relațiile abuzive au caracteristici similare. În majoritatea cazurilor, partenerul pretinde putere și control absolut asupra celeilalte persoane.

Mânia constituie una dintre metodele la care recurge agresorul pentru a obține autoritatea supremă. El mai poate apela la *violența fizică* (lovituri, ciupituri, palme, pumni, strangulări), chiar și cu caracter *sexual* (forțând partenera să întrețină raporturi sexuale sau dorind să o implice în diferite activități sexuale împotriva propriei sale voințe). În acest tip de relații abuzive, agresorul utilizează diferite tactici pentru a obține puterea: copiii pe post de pioni; constrângere și amenințări; negare și cenzură; abuzul economic/emoțional; intimidare; izolare; putere.

Concluzii

Discrepanța dintre Eul Real și Eul Ideal nu îndeplinește un rol esențial în stabilirea echilibrului individual al victimelor în mod repetat al violențelor în familie. Iar impactul pe care tulburările de personalitate îl au asupra pacienților, familiilor acestora, comunităților din care fac parte, precum și la nivelul societății este substanțial.

R. Ruegg și A. Francis (1995) sumarizează într-un stil elocvent implicațiile tulburărilor de personalitate: „*Tulburările de personalitate se asociază cu infracțiuni,*

abuzul de substanțe, dizabilități, nevoia crescută pentru îngrijire medicală, tentative de suicid, comportamente de auto-vătămare, atacuri fizice, întârzierea recuperării în cazul unor boli psihice diagnosticate pe Axa I sau a unor boli organice, instituționalizare, subrealizare, rată scăzută a angajării pe piața muncii, destrămarea familiei, neglijarea și abuzarea copiilor, vagabondajul, ilegitimitatea, sărăcia, bolile cu transmitere sexuală, diagnosticarea și tratarea incorectă a unor boli medicale și psihiatrice, cazuri de malpraxis, recidiva medicală și judiciară, insatisfacția față de tratamentul psihiatric și întreruperea acestuia, respectiv cu dependența de suportul public” (p. 16-17).

Pacienții diagnosticați cu tulburări de personalitate întâmpină dificultăți în controlul impulsurilor și al emoțiilor. Adesea, au percepții greșite despre ei înșiși și despre ceilalți. În general, prezintă diverse niveluri ale deficitului de adaptare la rolurile familiale și profesionale și de integrare în societate. Adesea, familiile pacienților diagnosticați cu tulburări de personalitate sunt forțate să asiste la manifestări impulsiv-explozive și agresive, acte de automutilare, precum și la episoade depresive severe, care sunt însoțite de comportamente parasuicidare sau suicidare (Beckwith, 2014).

Referințe:

1. AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION. Manual Diagnóstico y Estadístico de los Trastornos Mentales DSM-IV-TR. Barcelona: Masson. 2002
2. AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. Fifth Edition (DSM-5 TM), Arlington, VA, American Psychiatric Association, 2013.
3. BECKWITH, H., MORAN, P.F., REILLY, J. Personality disorder prevalence in psychiatric outpatients: A systematic literature review. In: Personality and Mental Health, 2014, 8, 2, p. 91-101.
4. DAVISON, S., JANCA, A. Personality disorder and criminal behavior: What is the nature of the relationship? In: Current Opinion in Psychiatry, 2012, 25, 1, p. 39-45.
5. DE BRITO, S.A., HODGINS, S. Antisocial personality disorder, în M. MCMURRAN & R. HOWARD (Eds.), Personality, Personality Disorder and Violence, West Sussex, John Wiley & Sons, Ltd., 2009, p. 133-154.
6. FAZEL, S., DANESH, J. Serious mental disorder in 23 000 prisoners: A systematic review of 62 surveys, Lancet, 2002, 359, 9306, p. 545-550.
7. FRIDELL, M., HESSE, M., JAEGER, M.M., KÜHLHORN, E. Antisocial personality disorder as a predictor of criminal behavior in a longitudinal study of a cohort of abusers of several classes of drugs: Relation to type of substance and type of crime. In: Addictive Behaviors, 2008, 33, 6, p. 799-811.

8. LEVY, K.N., & SCOTT, L.N., Other personality disorders, în M. HERSEN & J.C. THOMAS (Editors-in-Chief), *Comprehensive Handbook of Personality and Psychopathology, Adult Psychopathology*, New Jersey, John Wiley & Sons, Inc., 2, 2006, p. 316-336.
9. MAGNAVITA, J.J., Classification, prevalence, and etiology of personality disorders: Related issues and controversy, în J.J. MAGNAVITA (Ed.), *Handbook of Personality Disorders. Theory and Practice*, New Jersey, John Wiley & Sons, Inc., 2004, p. 3-23.
10. MILLON, T., *Personality disorders in modern life* (2nd ed.), New Jersey, John Wiley and Sons, Inc., 2004.
11. MITROFAN, N., ZDRENGHEA, V., BUTOI, T., *Psihologie judiciară* (Ediția a III-a). București: Casa de Editură și Presă „Șansa”, 2000.
12. ROMILĂ, A. (coord.șt.) *Manual de diagnostic și statistică a tulburărilor mentale - ediția a IV-a (DSM-IV)*. București: Asociației Psihiatrilor Liberi din România, 2003.
13. RUBINSTEIN, S.L. *Existență și conștiință*, Editura Științifică, București, 1962.
14. RUEGG, R., & FRANCIS, A., New research in personality disorders, *Journal of Personality Disorders*, 1995, 9, 1, p. 1-48.
15. SIROTICH, F. Correlates of crime and violence among persons with mental disorder: An evidence-based review. In: *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 8, 2, 2008, p. 171-194.
16. TRESTMAN, R.L. Behind bars: Personality disorders. In: *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 2000, 28, 2, p. 232-235.
17. TRULL, T.J., STEPP, S.D., & SOLHAN, M. Borderline personality disorder, în M. HERSEN & J.C. THOMAS (Editors-in-Chief). *Comprehensive Handbook of Personality and Psychopathology, Adult Psychopathology*, New Jersey, John Wiley & Sons, Inc., 2, 2006, p. 299-315.
18. WATZKE, S., ULLRICH, S., & MARNEROS, A. Gender and violence-related prevalence of mental disorders in prisoners In: *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 2006, 256, 7, p. 414-421.

CZU: 343.435:343.541

DOI: 10.5281/zenodo.8228291

VIOLENȚA PSIHICĂ ÎN CAZUL INFRACTIUNILOR PRIVIND VIAȚA SEXUALĂ (VIOLUL)

BUGA Larisa

doctor în drept, conferențiar universitar,
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată
ORCID: 0000-0001-9548-4009

In this article, the author addresses some aspects with reference to psychological violence in the case of the crime of sexual life, namely, the crime of rape. Physical violence is analyzed in relation to psychological violence and the forms of manifestation of the crime of rape.

Keywords: *physical violence, mental violence, coercion, threat, crime.*

Creșterea alarmantă a violenței reprezintă una din problemele mari la început de mileniu, amenințând încontinuu relațiile dintre oameni și dintre națiuni.

Amploarea violenței și consecințele acesteia nu pot fi estimate la justa lor valoare din cauza disimulării unor fapte, a nereclamării acestora, a includerii în statistică numai a condamnărilor definitive, precum și din alte cauze care generează diferențieri între infracționalitatea reală și cea aparentă.

Violența criminală poate servi drept unul dintre cei mai importanți indicatori ce caracterizează o societate. În această ordine de idei, unii autori [1, p. 52] menționează că fiecare societate se va deosebi prin nivelul, specificul de manifestare a fenomenului de violență, fapt care se află în funcție directă de structura socială, de particularitățile naționale și culturale ale ei.

Prezența unui anumit nivel de violență în societate este un fenomen normal, susține V. Bujor, afirmând că depășirea nivelului respectiv va atesta tendințele nefavorabile într-o asemenea structură socială, iar atunci când creșterea violenței depășește cu mult creșterea populației, atestăm procese distructive în societate și că aceasta din urmă se află în pragul unor mari perturbări sociale [2, p. 10].

Acest subiect în prezent este puțin discutat de savanți, dar, totuși, se află în atenția criminologilor autohtoni, printre care V. Bujor, Gh. Gladchi, S. Brînză, precum și a celor străini: I. Burns, A. Miller, E. Byron etc.

Scopul acestei lucrări este de a prezenta câteva aspecte ale manifestării violenței psihice în cazul infracțiunilor sexuale, în special în cazul infracțiunii de viol.

Pentru a atinge acest scop ne-am propus următoarele obiective:

- dezvoltarea noțiunii de violență;

- elucidarea formelor violenței (fizică și psihică);
- manifestările violenței psihice în cazul infracțiunii de viol.

Violența, ca element al multor infracțiuni, influențează asupra calificării infracțiunilor și răspunderii penale.

Violența semnifică orice act de constrângere fizică, directă sau indirectă, de o anumită finalitate [3, p. 138], realizat cu ajutorul unei persoane, situații, instituții, comunități sau împotriva oricărui alt obiect, în urma căreia obiectul poate fi distrus [4, p. 732].

Autorul Gauhman definește violența ca pe o „influență ilegală, social periculoasă asupra organismului uman, săvârșită contrar voinței sale sau cu amenințarea aplicării forței fizice” [5, p. 6]. O astfel de determinare a noțiunii violenței nu corespunde conținutului real, nefiind luate în considerare o serie de circumstanțe.

În primul rând, violența nu poate fi determinată numai ca influență asupra organismului uman „împotriva violenței sale”. Situația în care victima își manifestă voința, iar acuzatorul se opune nu este întâlnită de fiecare dată. Cel mai des vinovatul nu reacționează deschis împotriva voinței victimei, la prima vedere ignorând-o, ci acționează pe ascuns sau folosind minciuna. De aceea, mai corect ar fi de caracterizat violența ca pe o *influență exercitată asupra subiectului împotriva voinței sale*.

În al doilea rând, chiar dacă vorbim numai de violența fizică, n-o putem atribui numai influenței forței fizice asupra corpului uman. La categoria respectivă de violență trebuie de atribuit și limitarea violentă a libertății victimei (legarea victimei sau încuierea ei în odaia unde se află). În cazul dat, privarea de libertate a victimei duce la suferințe fizice și morale, iar uneori chiar și la traume fizice sau psihice (de exemplu, ținerea victimei într-o încăpere neîncălzită pe timp de iarnă).

În al treilea rând, violența psihică nu poate fi limitată numai la amenințarea cu aplicarea forței fizice.

Altfel, considerăm că obiectul oricăror amenințări îl reprezintă relațiile juridice legate de activitatea psihicului uman dar și cele legate de inviolabilitatea corporală. Asupra psihicului influențează nu numai amenințarea cu aplicarea forței fizice, dar și amenințarea asupra altor valori și interese ale omului (de exemplu, demnitatea, onoarea, libertatea). Ba mai mult chiar: violența psihică constă nu numai din amenințări. Influența violentă asupra psihicului poate fi și sub forma de ofensă, insultă, ultraj și alte forme susceptibile de a produce traume psihice [6, p. 5].

Influențând nemijlocit asupra sistemului nervos central, persoanei îi pot fi insuflate anumite temeri sau poate fi dirijat comportamentul uman.

Astfel, putem defini violența ca fiind o influență exercitată nemijlocit asupra

unei persoane împotriva voinței sale, folosind pentru aceasta diverse mijloace cum ar fi: constrângerea, abuzul, cruzimea etc.

Legislația penală în vigoare nu definește noțiunea de violență. Analiza legislației penale arată că legiuitorul folosește peste 40 de termeni [1, p. 33], pentru a indica actele de violență, frecvența termenilor folosiți variind mult, printre care și noțiunea de constrângere.

Dacă aruncăm o privire în Dicționarul de expresii juridice latine, observăm că, în funcție de natura răului cu care este amenințată o persoană, violența se împarte în:

- violență fizică;
- violență psihică.

Desigur, între violența fizică și cea psihică există multe deosebiri, dar, totodată, atestăm între ele și o legătură intrinsecă. Violența fizică implică de fiecare dată anumite traume, deoarece orice durere fizică traumează psihicul (cu excepția cazurilor când durerea este adusă unei persoane aflate în stare inconștientă, de exemplu, sub anestezie).

În același timp, trauma psihică poate duce la dereglări ale unor funcții ale organismului sau chiar la deces.

În dicționarul de expresii juridice latine se menționează că violența psihică provine de la latinescul „metus” care înseamnă teamă și desemnează acel viciu de comportament ce constă în amenințarea cu un rău moral (de exemplu, compromiterea reputației, amenințări ce ating onoarea ori demnitatea persoanei etc.) de natură să provoace o temere care determină acea parte (persoană) să încheie un act, pe care nu l-ar fi încheiat în lipsa acestei temeri.

Violența psihică presupune un element *obiectiv*, respectiv amenințarea cu un rău, și un element subiectiv care constă în temerea insuflată; și anume răul privește personalitatea morală a victimei sau a altei persoane de care partea ce încheie actul este legată emoțional-afectiv.

De asemenea, violența psihică trebuie să aibă un caracter determinant la încheierea actului juridic, în ceea ce privește persoana care insuflă temerea, aceasta poate fi chiar contractantul sau o terță persoană.

Violența psihică atrage sancțiunea nulității relative a actului: dreptul la acțiunea în anulare se prescrie în trei ani, iar dovada se poate face prin orice mijloc de probă, inclusiv prin martori.

Din categoria infracțiunilor comise prin violență se detașează cele care vizează viața sexuală a persoanei.

În teoria și practica juridico-penală sunt expuse opinii controversate privind noțiunea și rolul violenței psihice în cazul infracțiunii de viol. Codul penal al Republicii

Moldova [7] utilizează termenul de constrângere psihică pentru a desemna violența psihică în cazul infracțiunii de viol.

Constrângerea morală [2, p. 29] sau psihică se execută prin amenințarea persoanei cu un pericol grav pentru ea sau pentru o altă persoană apropiată ei, amenințare menită să-i inspire victimei temerea că pericolul nu va putea fi înlăturat decât prin acceptarea relației sexuale.

Amenințarea trebuie să fie serioasă, adică susceptibilă să alarmeze victima, să se refere la săvârșirea unei infracțiuni sau a unei fapte păgubitoare, iar, în raport de circumstanțele concrete în care se produce, sensul ei trebuie să fie neîndoielnic. Astfel, aici trebuie să fie prezent refuzul categoric al victimei de a consimți sau de a lăsa să se înțeleagă că ar consimți un raport sexual cu făptuitorul.

Când constrângerea a avut un alt scop, fapt confirmat de nesăvârșirea unui raport sexual sau a altor acțiuni cu caracter sexual, ea nu va constitui o tentativă de viol, ci o altă infracțiune contra persoanei (lovire, amenințare etc.).

În situația în care constrângerea psihică a avut scopul de a avea un raport sexual cu victima, dar, din motive independente de voința făptuitorului, acțiunea de constrângere a fost întreruptă, fapta nu poate fi încadrată ca o altă infracțiune contra persoanei, ci ca tentativă la infracțiune de viol sau perversiune sexuală prin constrângere. Constrângerea psihică poate fi exercitată atât de autorul actului sexual, cât și de un complice sau câțiva complici ai acestuia (atât bărbați cât și femei).

După cum este bine cunoscut, cea mai gravă infracțiune sexuală este violul, deoarece aproape în toate cazurile se cauzează victimei un prejudiciu fizic sau unele traume psihice în urma cărora victima poate rămâne cu dereglări neuropsihice grave și durabile în timp. Referitor la sexul victimei, în literatura de specialitate persistă ideea, conform căreia Victimă în cazul violului poate fi nu numai o femeie, dar și un bărbat. Actualmente, persoanele de sex feminin dau dovadă de nu mai puțină inițiativă decât persoanele de sex masculin în sfera relațiilor sociale privind viața sexuală [8, p. 160]. Împărtășim punctul de vedere expus de autorii autohtoni și ne aliniem acestei poziții.

În aceeași ordine de idei, vom menționa că violul poate fi comis și prin *amenințare*. Prin amenințare, ca mijloc de înfrângere a rezistenței victimei, se subînțelege sperierea victimei cu asemenea acțiuni sau vorbe care dezvăluie intenția reală a vinovatului de a aplica forța fizică față de victimă sau prin acțiunile de demonstrare a armei (pistolului, cuțitului), aplicând forța psihică asupra victimei.

Împărtășim ideea autorului Blinder B. care menționează în acest sens că: „nu contează, - scrie el, - de ce natură este amenințarea și când făptuitorul amenință să întreprindă acțiunile sale. Important este de constatat că pericolul poartă un caracter

serios, real și concret, că a înfrânt voința femeii de a opune rezistență și ea a fost impusă să jertfească libertatea sa” [9, p.8].

Pe bună dreptate, înfrângerea voinței victimei de a opune rezistență este posibilă nu numai prin amenințarea cu aplicarea forței fizice, dar și prin amenințări de altă natură. Dacă viața și sănătatea constituie valori supreme pentru persoană, societate, stat, aceasta nu înseamnă că demnitatea și libertatea sunt mai puțin importante pentru ființa umană. În toate cazurile amenințarea acestor valori influențează tot atât de mult asupra victimei ca și amenințarea cu atentarea la viața și sănătatea individului.

În ceea ce privește amenințările cu aplicarea violenței pe viitor, vom reitera că prezintă același efect, ca și amenințările cu aplicarea imediată a violenței. Victima poate conștientiza că ea nici acum, nici pe viitor nu-l va putea împiedica pe făptuitor să-și execute amenințarea sa. Iată un exemplu în acest sens.

În seara zilei de 02.07.90, C., întâlnind-o pe minora M. pe o alee din parcul central, a tras-o în tufări cu forța și a impus-o să accepte un act sexual cu el, amenințând-o că dacă nu va fi de acord, el va declara în public că ea este bolnavă de o boală cu răspândire sexuală. Știind că C. este capabil să-și pună în aplicare amenințarea, M. a cedat.

În cadrul măsurilor de urmărire penală, M. a explicat că în acel parc se afla iubitul ei și minciuna respectivă ar fi fost pentru ea „mai rău decât moartea”, iar să se opună acțiunilor lui C. ea nu a fost în stare.

Concluziile urmăririi penale și a instanței de judecată privind gradul de influență a amenințării asupra victimei trebuie să se bazeze nu numai pe conținutul amenințării, dar și pe particularitățile psihologice și de vârstă ale victimei, pe atitudinea ei față de valorile la care atentează vinovatul, pe concretizarea împrejurărilor în care a fost săvârșită infracțiunea, pe calitățile fizice și psihice ale vinovatului și pe alți factori ce influențează voința victimei.

Referitor la circumstanțele săvârșirii faptei, L. Andreeva menționează următoarele: „Această împrejurare poate avea loc, în principiu, la săvârșirea acestei infracțiuni în locurile puțin populate, unde neproportionalitatea forțelor fizice ale violatorului și victimei este atât de evidentă, încât frica pentru viața sa exclude posibilitatea de a opune rezistență din partea victimei” [10, p. 80].

Astfel, doctrinara Andreeva, presupune comiterea violului în prezența amenințării concludente, când amenințarea vieții și sănătății victimei nu este expusă direct de vinovat, dar ea rezultă din însăși împrejurările, din comportamentul violatorului etc. Un moment complicat pentru calificare îl reprezintă violul prin amenințări mascate (ascunse). Acestea din urmă prezintă varietăți ale amenințării cu

caracter concludent. În astfel de cazuri, acțiunile vinovatului nu conțin semne reale ale amenințării. Calitățile negative ale subiectului sau calitățile unor obiecte sunt demonstrate din motive de laudă sau din alte motive. De obicei, violatorul vorbește pe un ton obișnuit, calm. Cu toate acestea, însă, informația primită de victimă într-o împrejurare respectivă poate, totalmente, să înăbușe voința sa.

R., neluând în considerare refuzul lui N., a insistat s-o conducă acasă de la restaurant. Pe drum el a început să-i povestească despre faptul că tocmai fusese eliberat din detenție, unde-și ispășise pedeapsa pentru omor, subliniind tot aici că pe el nu-l costă nimic să ucidă un om. Toate acestea au avut o influență atât de mare asupra lui N., încât atunci când R. a oprit-o pe o cărăruie neumblată la acea oră și i-a cerut să intre în contact sexual cu el, N. n-a opus nicio rezistență. Însă atunci când a început actul sexual a doua oară, victima i-a propus să intre la ea în casă, conducându-l de fapt, la vecini, unde locuia un colaborator al poliției. Aici R. și a fost reținut, iar apoi supus răspunderii penale.

În rechizitoriu și în sentință s-a menționat că violența s-a manifestat prin influența psihică asupra voinței victimei, pe care vinovatul a înfrânt-o prin dezvăluiri lăudăroase înfricoșătoare.

În opinia noastră, în acest caz infracțiunea a fost calificată corect, adică se caracterizează prin violența psihică, și nu fizică, deoarece voința victimei a fost paralizată de vorbele vinovatului care au precedat actul sexual și care au fost recepționate de victimă drept amenințare.

O atenție deosebită se acordă aspectelor influenței neinformative asupra psihicului victimei pentru a o aduce într-o stare de neputință (impunerea victimei de a lua substanțe narcotice sau somnifere). În acest caz ne aflăm în fața *violenței psihice*, dacă ea se rezumă la influența psihică și nu cauzează daune fizice, sau *fizică*, dacă soluția introdusă duce la schimbări patologice în organismul victimei.

Însă în cazul profitării de starea neputincioasă în care se află victima din cauze independente de voința vinovatului, este vorba despre o altă modalitate de săvârșire a violului, care se deosebește de violența fizică și psihică.

Referințe:

1. BUJOR, V. Noțiunea violenței în Dreptul Penal și în criminologie. În: *Legea și viața*, nr. 4, 1995.
2. BUJOR. V., MIRON. I. *Violența sexuală: aspect juridico-penale și criminologice*, Chișinău, 2001.
3. DONGOROZ, V., ș. a., *Noul Cod și Codul Penal anterior – prezentare comparativă*. București, 1968.
4. GROS, C. *Dicționar enciclopedic de psihiatrie*, București, 1992.

5. ГАУХМАН, Л. Д. Борьба с насильственными посягательствами. Moscova, 1969.
 6. КОСТРОВ, Г. К. Уголовно-правовое значение угрозы. Автореферат канд. дис. Moscova, 1970.
 7. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. Republicat în temeiul articolului III lit. c) al Legii nr. 277-XVI din 18 decembrie 2008, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 41- 44, art.120.
 8. BRÎNZĂ, S., ULIANOVSKI, X., STATI, S., GROSU, V., ȚURCANU, I. Drept penal. Partea Specială. Vol. II. Ediția II-a. cartier Juridic. USM, Chișinău, 2005, 804 p.
 9. БЛИНДЕР, Б.А. Ответственность за изнасилование по советскому уголовному праву. Автореф. канд. дис., Ташкент, 1966.
 10. АНДРЕЕВА, Л.А. Состав преступления изнасилования в советском уголовном праве, Leningrad, 1962.
-

CZU: 343.54:343.988:341

DOI: 10.5281/zenodo.82237

IMPACTUL VIOLENȚEI ÎN CUPLU ASUPRA COPIILOR

BUCUR Mihaela-Corina

Membru fondator al Societății Române de Victimologie

Mediator autorizat - Birou de Mediator Mihaela-Corina Bucur

Profesor titular, grad definitive, Școala Postliceală Sanitară “Carol Davila”

Student, Facultatea de Drept, Universitatea Bioterra din București

ORCID ID: 0000-0001-8904-0436

Domestic violence is a phenomenon of alarming proportions, present in all ethnic, social, religious and educational groups, the vulnerable categories being women and children. The dysfunctional family, affected by violence, cannot fulfill its roles for the harmonious development of children. Thus, they often have impaired physical, emotional, social development, lower intelligence level, being exposed to predelinquent behaviors, at risk of becoming aggressors or victims in adult life, and manifest psychological suffering. Special support measures are needed for the development of innovative programs for the needs of these children, for comprehensive strategies to protect the rights of vulnerable children, paying particular attention to children with disabilities, preventing and combating violence and promoting justice in the best interest of the child. As legal implications, at the time of the decision regarding the separation and custody of the child, the accusations of domestic violence must be analyzed first. There are numerous national and international regulations regarding domestic violence, human rights and children's rights, but when this violence will no longer be ignored, justified, and the victims will no longer be humiliated and blamed, we will have a real social policy, aiming for a good quality of life for children and their families.

Keywords: domestic violence, victim, aggressor, impact on children, support measures.

Context internațional

Violența domestică a însoțit dintotdeauna construirea și dinamica familiei, însă doar începând din ultimii 20 de ani, științele sociale și reglementările legale internaționale fac referire la acest fenomen [1, p.139].

Conform Raportului Mondial asupra Violenței și Sănătății, peste 1.500.000 de persoane își pierd viața anual în urma unor acte de violență și multe alte victime suferă din cauza comportamentelor de acest gen; 137 de femei sunt ucise zilnic de către un membru al familiei, pentru că locul unde există cea mai mare probabilitate ca o femeie să-și piardă viața în mod violent este propria ei casă, potrivit unui raport al Agenției Națiunilor Unite pentru Combaterea Drogurilor și Criminalității [2, p. 11]; 12% dintre copiii sub 11 ani au fost expuși la abuz domestic între adulți în casele lor;

25-30% dintre femei trec prin abuz domestic de-a lungul vieții, debutul având loc adesea în momentul sarcinii, nașterii sau când copiii sunt mici [3, p. 2].

Într-un studiu efectuat asupra a 246 de copii care locuiesc cu mamele care fuseseră agresate fizic de către partenerii lor, 73% din copii au fost martori direcți la atacuri asupra mamelor și 52% au asistat la rănirea acestora, iar 92% dintre copii se aflau în aceeași cameră sau în cea alăturată în timp ce mamele lor au fost agresate [4, p. 211].

Majoritatea femeilor implicate într-o relație violentă conștientizează amploarea pericolului violenței pe care o suportă abia în momentul în care manifestările copiilor le trezesc sentimentul responsabilității parentale. Unul dintre cele mai frecvente argumente ale femeilor care rămân în relație cu un partener violent este că, în momentele de liniște, el știe să fie un tată bun, iar copiii ar avea nevoie de ambii părinți [5, p. 6].

Context național

România ocupă locul 14 ca incidență de cazuri de violență domestică în clasamentul țărilor europene. Viețile umane și suferința victimelor nu au preț, însă cunoașterea costurilor financiare poate determina statele să aloce fonduri mai consistente pentru a preveni violența împotriva femeilor, al cărei cost se ridică la 12 miliarde de euro pe an în România și la 290 de miliarde de euro pe an în Uniunea Europeană (UE) [6].

În timpul pandemiei s-a înregistrat o creștere a cazurilor de violență domestică raportate Poliției, numărul apelurilor la serviciul de urgență 112 din primele nouă luni ale anului 2020 fiind cu 18% mai ridicat față de anul 2019.

Un procent de 55% dintre femei ar apela la familie dacă ar avea nevoie de ajutor, 13% ar apela la autorități, 2% ar solicita ajutor bisericii, 1,8% ar apela la organizații nonguvernamentale; 24% dintre femeile din România au fost afectate de violență din partea partenerului, 24% au fost supuse la violență fizică sau sexuală de către un adult înainte de vârsta de 15 ani, 74% nu cunoșteau niciun serviciu de suport specializat în caz de violență domestică, 17% au apelat la Poliție după un incident sever de violență și 1% la serviciile sociale, comparativ cu media europeană, de 33% [7, p. 57-60].

Potrivit sondajului „Barometrul de opinie publică - Adevărul despre România”, realizat de INSCOP Research la comanda ziarului „Adevărul”, 55% dintre români cred că violul este justificat în anumite circumstanțe, plasându-ne în fruntea unui clasament european, cu un procent al cetățenilor care disculpă violul aproape dublu față de media din UE; aproape o treime dintre români sunt încredințați că „femeile sunt bătute și din vina lor”, un român din 12 crede că bătaia în familie e „ruptă din

rai”, un român din 13 crede că „femeia este proprietatea bărbatului”, o femeie este lovită la fiecare 30 de secunde și un viol are loc la fiecare patru ore [8].

Reglementări naționale și internaționale

Cele mai importante reglementări naționale privind violența domestică, drepturile omului și drepturile copilului sunt: Constituția României; Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, republicată, cu modificările și completările ulterioare; Ordinul nr. 28 din 3 ianuarie 2019 privind aprobarea standardelor minime de calitate pentru acreditarea serviciilor sociale destinate prevenirii și combaterii violenței domestice; Hotărârea nr. 559 din 19 mai 2021 privind aprobarea Programului național integrat pentru protecția victimelor violenței domestice și a Metodologiei-cadru privind organizarea și funcționarea rețelei naționale inovative integrate de locuințe protejate destinate victimelor violenței domestice.

Cele mai importante reglementări internaționale pe aceste teme sunt: Convenția Europeană a Drepturilor Omului; Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva torturii și altor tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante; Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor; Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități; Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (articolele 21, 23, 24 și 47); Convenția Organizației Națiunilor Unite din 20 noiembrie 1989 cu privire la drepturile copilului; Regulamentul nr. 2201/2003 al Consiliului European din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești (Regulamentul Bruxelles); Comentariul general nr. 13 al Comitetului pentru drepturile copilului din 18 aprilie 2011 privind dreptul copilului la protecție împotriva oricărei forme de violență; Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind ordinul european de protecție; Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității (Directiva privind drepturile victimelor); Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul), care a intrat în vigoare la 1 august 2014; Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, intrată în vigoare la 1 ianuarie 2016, respectiv obiectivele de dezvoltare durabilă privind egalitatea de gen și privind eliminarea abuzului, a exploatării, a traficului și a tuturor formelor de violență și de tortură împotriva copiilor; Platforma mecanismelor de experți independenți privind discriminarea și violența împotriva femeilor (EDVAW Platform) și Declarația din 31 mai 2019 intitulată „Intimate partner violence against

women is an essential factor in the determination of child custody”; Declarația din 24 martie 2020 a președintei Grupului de experți în intervenția contra violenței împotriva femeilor și a violenței domestice a Consiliului Europei, Marceline Naudi, intitulată „For many women and children, the home is not a safe place”, privind necesitatea de a respecta standardele Convenției de la Istanbul în perioadele de pandemie; Rezoluția Parlamentului European din 6 octombrie 2021 referitoare la impactul violenței în cuplu și al drepturilor privind încredințarea asupra femeilor și copiilor.

Familia funcțională *versus* familia disfuncțională

O privire comparativă asupra celor două tipuri de familii va evidenția următoarele deosebiri [9]: principala funcție a familiei normale este protejarea și creșterea copiilor, făcându-i capabili de o viață autonomă și de a-și asuma responsabilitatea creșterii generației următoare, în timp ce în familia disfuncțională, supusă violenței domestice, această funcție este neglijată.

În exercitarea autorității părintești, familia funcțională educă și formează adulți echilibrați, iar în familia disfuncțională, se instalează teroarea, care poate frâna dezvoltarea mentală și afectivă normală a copilului.

Într-o familie sănătoasă, părinții sunt într-un parteneriat și se situează pe raporturi egale; la polul opus, raportul în cuplul disfuncțional este de dominare-supunere, iar violența ia o formă punitivă; cel care domină este caracterizat de o judecată morală imatură; în majoritatea cazurilor, raportul de putere îl desemnează pe barbat ca fiind pe poziția dominantă, iar femeia supusă.

Familia normală este un spațiu al satisfacerii nevoilor existențiale ale tuturor membrilor ei și se bazează pe cunoaștere și dragoste, care reglează relațiile dintre membri; pe de altă parte, în absența moralei sănătoase, cei mai slabi membri ai familiei vor fi la bunul plac al celor puternici, al unor sentimente perisabile, ce vor determina oscilații comportamentale.

Familia funcțională este guvernată de o gândire morală cu principii clare, cunoașterea și respectarea nevoilor umane în general și a nevoilor copilului pentru o dezvoltare normală, în special, de către toți membrii adulți, pot garanta calitatea vieții familiei; drepturile omului reprezintă nevoile umane pentru o dezvoltare și funcționare normală. Prin contrast, în familia supusă violenței, stabilitatea și regularitatea vieții sunt întrerupte de evenimente violente, familia este marginalizată în comunitate, copiii sunt expuși la riscuri fizice, prin ținerea lor în timpul incidentelor violente sau prin neglijarea lor, nu există o preocupare specială pentru a procura copilului experiențele necesare, conforme cu vârsta și particularitățile lui, iar responsabilitățile acordate copiilor le depășesc capacitățile, devenind abuzuri.

Violența în cuplu și implicațiile juridice

Violența în cuplu apare în toate grupurile etnice, sociale, religioase și educaționale, în familiile educate, ca și în cele cu educație deficitară, în cele care se confruntă cu lipsurile materiale, ca și în cele cu statut financiar bun, fiind indisolubil legată de violența împotriva copiilor și de abuzurile asupra lor. Expunerea copiilor la violență în familie este considerată violență împotriva copiilor [10, lit. AC].

Situația victimelor se înrăutățește considerabil dacă acestea sunt dependente din punct de vedere economic sau social de agresor.

Dat fiind că predomină regula implicită a custodiei sau autorității părintești comune la luarea măsurilor privind încredințarea copiilor, accesul, contactul și vizitarea, este esențial să se acorde atenția cuvenită acuzațiilor de violență domestică înaintea acestor decizii [10, lit. Q].

În cazurile care implică atât violență domestică, cât și aspecte legate de protecția copilului, instanțele ar trebui să recurgă la experți care dețin cunoștințele și instrumentele necesare pentru a evita hotărârile luate împotriva mamei, care nu țin seama în mod corespunzător de toate circumstanțele [10, lit. N].

Victimizarea copiilor în situații de violență împotriva femeilor poate continua și poate escalada în contextul litigiilor dintre părinți, legate de încredințare și îngrijire [10, lit. AC].

Instanțele trebuie să se asigure că se efectuează o evaluare cuprinzătoare întemeiată pe principiul „interesului superior al copilului”, pentru a stabili drepturile de încredințare și de vizitare, în cazurile de separare, care să includă audierea copilului, implicarea serviciilor relevante, furnizarea de asistență psihologică și expertiza profesioniștilor implicați [10, lit. Q].

Violența împotriva copiilor este legată și de violența pe criterii de gen, fie pentru că aceștia sunt martori la acte de violență comise împotriva mamelor lor, fie pentru că sunt ei înșiși victime ale relelor tratamente, atunci când sunt folosite ca modalitate indirectă de a exercita putere și violență psihologică împotriva mamelor lor [10, pct. 28].

Agresorii recurg adesea la proceduri judiciare pentru a-și extinde puterea și controlul și pentru a continua să își intimideze și să își înspăimânte victimele.

Copilul și solicitarea exercitării autorității părintești de către ambii părinți sunt adesea manipulați de părintele violent pentru a ajunge în continuare la mamă după separare.

Agresorii adesea abuzează sau amenință să rănească sau să ia copiii, cu scopul de a le face rău partenerilor/foștilor parteneri, cu efecte grave asupra dezvoltării armonioase a copilului.

Neplata pensiei alimentare poate fi utilizată de către agresori ca pe o amenințare sau ca pe o formă de abuz împotriva victimelor lor, cărora le poate cauza traume psihologice grave și le poate crea sau agrava dificultățile financiare [10, pct. 3].

Impactul asupra copiilor

Se estimează că o proporție de 87 % din copiii care trăiesc într-un climat de violență sunt martorii acesteia și suferă efecte psihologice secundare, care includ comportament agresiv și depresie [11, p. 34]. Victima fiind de obicei mama, aceasta încearcă să-i protejeze, sperând că aceștia nu își dau seama de ceea ce se întâmplă. Din păcate, copiii înțeleg mai mult decât credem noi și este imposibil să le fie ascunse aceste lucruri. La rândul lor, copiii ascund înțelegerea realității, fiind constrânși astfel să poarte o povară suplimentară, simțind că este de datoria lor să mențină acest secret pentru a-și proteja părintele.

Copiii suferă de pe urma actelor de violență la care au fost martori în mediul casnic, asistând la orice formă de rele tratamente săvârșite prin acte de violență împotriva persoanelor de referință sau a altor persoane importante din punct de vedere afectiv [10, lit. N]. Ignorarea acestei violențe are consecințe dezastruoase pentru femei și copii, care pot ajunge chiar la femicid și/sau infanticid [10, lit. Q].

Personalitatea copiilor care au suferit sau au asistat la acte de violență domestică poate suferi modificări profunde, dezvoltarea fizică, emoțională și socială și comportamentul lor ulterior le pot fi afectate: odată ce ajung adulți, băieții au o probabilitate mai ridicată să devină agresori, iar fetele victime [12, p. 10-14].

Copiii care au fost expuși violenței domestice au competențe sociale reduse și un coeficient de inteligență mai scăzut decât copiii din case nonviolente, contribuind la niveluri mai scăzute de performanță în clasă [13]. Aceștia manifestă suferință psihologică, existând un efect negativ semnificativ asupra funcționării acestora, iar ratele psihopatologiei fiind de până la patru ori mai mari față de copiii din familii funcționale.

Ei cresc învățând că violența poate fi o metodă de schimb în relațiile cu ceilalți [14, p. 324], prin care poți obține tot ce vrei, poți să-ți impui punctul de vedere și să te faci ascultat. Bărbații care pedepsesc femeile sunt prezentați ca masculi adevărați, încrezători, care nu-și exprimă sentimentele și sunt întotdeauna ascultați și respectați.

Violența în familie constituie principala cauză a comportamentelor predelincente adoptate de minori (fugă de acasă, abandon școlar și implicit analfabetism, vagabondaj), care reprezintă un prim pas către dezvoltarea unei traiectorii delincente, concretizate în furturi, tâlhării, consum și trafic de droguri etc [15, p. 174].

Copiii pot alege să-și exprime sentimentele prin manifestarea unui comportament negativ. Părinții înțeleg în mod greșit aceste manifestări și pedepsesc copiii -

comportament ce ignoră sentimentele acestora, le întăresc gândul că ei sunt cauza violenței în familie, se simt responsabili și nu înțeleg că este o problemă doar a adulților; ei cred că părinții se ceartă din cauză că ei, copiii, au greșit cu ceva.

Pentru copii, experiența violenței în familie intră în contradicție cu principiul loialității și le creează un sentiment de confuzie, mai ales atunci când sunt apropiați de ambii părinți. Sentimentele lor de iubire și afecțiune intră în conflict cu ceea ce se întâmplă între părinți. Copiii se văd la mijloc și simt că fiecare părinte îi vrea de partea lui, ceea ce face situația imposibil de rezolvat [16].

Copiii depind de adulți, pentru ei este fundamental să se simtă ascultați și protejați; atunci când propriul lor cămin nu mai este un loc sigur, le este îndepărtat un punct de referință foarte important. În această perioadă a vieții lor, copiii au nevoie de un spațiu sigur și protejat în care să se dezvolte armonios.

Din perspectiva sănătății mentale, victimele pot prezenta tulburări tranzitorii sau definitive în sfera emoțională [17, p. 51-59]: frică sau ură, fobii, teama de a face greșeli, dificultăți de concentrare, stres posttraumatic, atacuri de panică, probleme de exteriorizare: agresivitatea (față de colegi, prieteni, profesori sau pasivitate la agresiunile celorlalți) și hiperactivitatea, probleme de interiorizare: anxietate crescută, neliniște și depresie acută sau cronică, tulburări de personalitate, tulburări comportamentale, probleme somatice: dureri de cap, dureri de stomac, enurezis, tulburări alimentare, tulburări de somn, coșmaruri; tulburări de vorbire, tendința de a-și face rău, introvertire, frică de abandon, frică de răniri și de moarte, dificultăți de învățare și socializare, gânduri sau tentative suicidale.

Măsuri de protecție și sprijinire a copiilor

Se impune stabilirea unor definiții juridice comune și a unor standarde minime la nivelul UE pentru combaterea violenței pe criterii de gen și pentru protecția copiilor victimelor violenței pe criterii de gen, deoarece violența în cuplu și violența la care se asistă nu sunt recunoscute în multe sisteme juridice.

Este necesară atribuirea statutului de victimă a violenței pe criterii de gen, în procedurile penale și de anchetă, copiilor care au fost martori ai violenței în cuplu sau care sunt expuși la violență, astfel încât aceștia să beneficieze de o protecție juridică mai bună și de asistență adecvată.

Ar fi utilă instituirea unor proceduri sistematice de monitorizare, în special psihologică, a copiilor care sunt victime, dar și martori ai violenței domestice, pentru a răspunde tulburărilor provocate de această situație și pentru a-i împiedica să reproducă astfel de acte de violență în viața adultă.

Ar fi de ajutor introducerea de măsuri speciale privind violența la care se asistă, inclusiv dispoziții privind circumstanțe agravante specifice [10, pct. 22].

Statele membre ale UE ar putea institui campanii pentru a informa copiii și a crește gradul de sensibilizare cu privire la drepturile lor.

Se impune înființarea de puncte de contact pentru copii, care să fie ușor accesibile, inclusiv prin telefon, e-mail, chat online etc., unde aceștia să poată să vorbească și să pună întrebări, precum și să raporteze cazurile de violență împotriva propriei persoane sau împotriva unui părinte, unui frate sau unei surori și unde să poată să obțină informații ori consiliere sau să fie redirecționați către o altă organizație pentru a primi mai mult ajutor [10, pct. 23].

Copilului trebuie să i se ofere în special posibilitatea de a fi ascultat, lucru esențial pentru a stabili ce este în interesul superior al acestuia, atunci când se examinează cazurile de încredințare și de plasament, în funcție de vârsta și de maturitatea lui [10, pct. 24].

În prezent, centrele pentru adăpostirea victimelor violenței în familie asigură gratuit atât victimei, cât și minorilor aflați în îngrijirea acesteia: protecție împotriva agresorului, îngrijire medicală, hrană, cazare, asistență psihologică și consiliere juridică, pe o perioadă determinată, până la rezolvarea situației familiale [18, p. 67]. Ar fi important să se asigure un nivel adecvat, pe termen lung, de asistență psihologică și psihiatrică și de consiliere socială pentru victime și copiii lor pe parcursul întregului proces de recuperare după perioada de abuz [10, pct. 24].

Este necesară înființarea de centre specifice care să se ocupe de copiii care sunt victime ale violenței, cu pediatri și terapeuți specializați în violența pe criterii de gen [10, pct. 23], iar instanțele care se ocupă de abuzuri asupra copiilor ar trebui să fie specializate și în domeniul violenței pe criterii de gen [10, pct. 26].

În fiecare caz, dar mai ales în cele în care există suspiciuni de violență în cuplu, audierile trebuie să se desfășoare într-un mediu propice pentru copii, sub conducerea unor profesioniști - medici sau psihologi - cu formare corespunzătoare, inclusiv cu calificări în domeniul neuropsihiatriei infantile, astfel încât să se analizeze efectele încrederii în alții asupra dezvoltării armonioase a copilului și să se evite agravarea traumelor lor și victimizarea [10, pct. 24].

Se vor elabora strategii cuprinzătoare pentru a proteja drepturile copiilor cu dizabilități sau aparținând unui grup vulnerabil, acordându-le o atenție deosebită în vederea prevenirii, combaterii violenței și promovării justiției în interesul copilului.

În cazurile de suspiciuni de abuz asupra copiilor, trebuie să se întreprindă prompt acțiuni pentru a garanta siguranța copilului și pentru a stopa continuarea violenței, asigurând totodată dreptul copilului de a fi ascultat pe parcursul întregului proces [10, pct. 26].

Copiii trebuie să primească sprijin pentru a face față experiențelor legate de

violență și să înțeleagă că nu este normală conviețuirea în teroare și abuzuri [19, pct. 14].

Cazurile de violență în familie se recomandă să fie supuse, la cererea părților, medierii realizate de către mediatori autorizați [20, art. 27]. Medierea, însă, nu oprește desfășurarea procesului penal sau aplicarea de sancțiuni pentru cei care au săvârșit abuzuri.

Se vor desfășura programe inovatoare pentru a răspunde nevoilor acestor copii, de exemplu prin furnizori de formare care lucrează cu copiii, pentru a depista semnalele de alertă timpurie, pentru a oferi copiilor sprijin psihologic efectiv în timpul procedurilor penale și civile în care sunt implicați [10, pct. 28].

Limite și dificultăți

Barierile în calea diminuării acestui fenomen sunt numeroase, începând de la breșele din legislație până la instruirea insuficientă a angajaților din sistemul de protecție a victimei, dar la fel de descurajantă și de dăunătoare se dovedește și îngăduința cu care o mare parte a societății privește abuzul fizic, mai degrabă empatizând cu agresorul și culpabilizând victima.

Mentalitatea populației României este încă departe de obiectivul „toleranță zero față de violența domestică”, promovat de UE și susținut de către Guvern [21]; nu există o reacție puternică de respingere a acestui tip de violență la nivelul societății, pactizarea cu agresiunea fiind încă des întâlnită, iar astfel comportamentele violente sunt mascate și se transmit de la o generație la alta.

Victimele violenței domestice sau ale violului sunt privite cu reticență și de multe ori umilite și culpabilizate atunci când depun plângere împotriva agresorului, iar aceasta în condițiile în care, oricum, aceste agresiuni sunt raportate în foarte mică măsură Poliției sau spitalelor. În consecință, violența domestică este un fenomen mult mai amplu decât demonstrează sondajele.

Violența împotriva femeilor continuă și din cauza lipsei de reacție a martorilor unei agresiuni – nu se spune nimic, nu se intervine, nu se anunță Poliția; de aceea, este importantă implicarea activă a fiecărui membru al comunității în gestionarea problemei violenței.

În România, lipsa informării referitoare la serviciile accesibile victimelor se asociază cu neîncrederea în autorități și în mecanismele legale de protecție împotriva violenței.

Legile cu privire la violență s-au modificat cu o mare lentoare, iar aplicarea instrumentelor legale se dovedește adeseori deficitară. Eliberarea de către organele de Poliție a ordinului de restricție temporar, cu efecte imediate, este o măsură foarte bună, doar că modul de implementare este adesea defectuos într-un sistem fără resurse și cu numeroase breșe.

Datele disponibile în prezent, colectate de autoritățile judiciare, nu reflectă pe deplin amploarea violenței în cuplu și impactul și efectele sale pe termen lung atât asupra femeilor, cât și asupra copiilor, deoarece nu se colectează date comparabile defalcate pe genuri și nici nu se recunoaște violența în cuplu ca o infracțiune specifică, ceea ce rezultă într-o zonă gri, prevalența și incidența reală a violenței în cuplu fiind astfel necuantificată și necartografiată în mod semnificativ. Totodată, lipsesc date cu privire la riscurile și la prevalența mai ridicată a violenței domestice în cazul unor grupuri specifice, cum ar fi cele de femei defavorizate sau discriminate [22, p. 34].

Atât numărul serviciilor de sănătate mintală destinate copiilor, cât și numărul adăposturilor pentru victime, sunt insuficiente, iar capacitatea de cazare la nivel național este doar puțin peste jumătate din necesarul pentru victime.

Copiii care sunt martori ai actelor de violență în mediul lor familial nu sunt recunoscuți ca victime ale violenței pe criterii de gen [10, pct. 22], ceea ce are un impact direct asupra colectării de date în sectorul polițienesc și judiciar și asupra cooperării transfrontaliere.

Mare parte a violenței domestice rămâne o problemă subestimată de autorități, însă de multe ori nici nu este raportată acestora [2, p. 40].

Concluzii

Violența în familie se află la originea celor mai dificile probleme sociale ale comunităților; femeile și copiii, partea vulnerabilă din cadrul familiei, continuă să fie expuși la violență în cuplu, ceea ce constituie o încălcare gravă a drepturilor omului și a demnității lor și are un impact asupra capacității economice a femeilor, fenomen exacerbat în timpul crizei provocate de pandemia de COVID-19.

În privința eradicării violenței pe criterii de gen, sunt necesare date administrative coerente și comparabile, bazate pe un cadru solid și coordonat de colectare a acestora.

Doar când gradul de educație a populației va crește, generând un progres în mentalul colectiv, când violența domestică va fi oprită din existența ei secretă și devastatoare, când nu va mai fi ignorată, justificată, iar victimele nu vor mai fi umilite și culpabilizate, atunci vom putea vorbi despre o reală politică socială, tinzând spre o bună calitate a vieții individului și a familiei.

Referințe:

1. MUNTEAN, A. Violența în familie. În: FERRÉOL, G. – NECULAU, A., ed., Violența. Aspecte psihosociale, col. Psihologie aplicată, Polirom, Iași, 2003, p. 139.
2. United Nations Office On Drugs And Crime. Global Study On Homicide Gender-related killing of women and girls. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil:

- https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/Booklet_5.pdf
3. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene. *Violența împotriva femeilor: o anchetă la nivelul UE*. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2014. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_ro.pdf
 4. RAȚIU, A. M., HIZO-MILOȘ, L. S. *Violența domestică. Aspecte generale*, vol. I. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2016, p. 211.
 5. MIGHIU, C., CERNOLEVSCHI, E. *Modalități de intervenție a asistenților parentali profesioniști/părinți-educatori în protecția copiilor expuși la violență și/sau violență de gen*. Suport de curs. Chișinău, 2022. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil: <https://www.unicef.org/moldova/media/9836/file/Suport%20de%20curs:%20Modalit%C4%83%C8%9Bi%20de%20interven%C8%9Bie%20a%20asisten%C8%9Bilor%20parentali%20profesioni%C8%99ti%20sau%20p%C4%83rin%C8%9Bi-educatori.pdf>
 6. SÁNCHEZ NICOLÁS, E. *One-in-three women in the EU aged 15 or over has experienced physical and/or sexual violence*. Bruxelles, 2021. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil: <https://euobserver.com/rule-of-law/152377>
 7. ALEXANDRU, A., BRAGĂ, A., PANTEL, M. Centrul FILIA. *Experiențele femeilor în timpul pandemiei. Starea de fapt și recomandări pentru măsuri post-criză sensibile la gen*, 2021, p. 57-60. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil: https://coronavirus.centrulfilia.ro/wp-content/uploads/2021/01/Raport_Online_ro-1.pdf
 8. RĂDUCANU, M. Infografie. *O femeie e bătută la fiecare 30 de secunde. Ce cred românii despre misoginie*. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil: <https://adevarul.ro/stiri-interne/societate/infografie-o-femeie-e-batuta-la-fiecare-30-de-1466392.html>
 9. Asociația Societatea Națională Spiru Haret pentru Educație, Știință și Cultură. *Rolul climatului familial în formarea copilului*. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil: <https://eduform.snsh.ro/baza-de-date-online-cu-bune-practici-pentru-dezvoltarea-capacitatii-institutionale-a-scolilor-defavorizate/rolul-climatului-familial-in-formarea-copilului>
 10. Rezoluția Parlamentului European din 6 octombrie 2021 referitoare la impactul violenței în cuplu și al drepturilor privind încredințarea asupra femeilor și copiilor. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52021IP0406>
 11. Centrul de Drept al Femeilor, Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Inspectoratul General al Poliției. *Ghid practic privind intervenția eficientă a*

- poliției în cazurile de violență în familie. Chișinău, 2015, p. 34.
12. Studiul WAVE “Away from Violence: Guidelines for Setting up and Running a Refuge”, 2004, p. 10- 14.
 13. Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii. Copiii supuși violenței au un IQ mai scăzut decât cei neagresați. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil: <https://www.cnpac.md/ro/copiii-supusi-violentei-au-un-iq-mai-scazut-decat-cei-neagresati/>
 14. VIZITIU, D. Impactul violenței domestice asupra integrității familiei, p. 324. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil: https://repository.usmf.md/bitstream/20.500.12710/4039/1/Impactul_violentei_domestice_asupra_integritatii_familiei.pdf
 15. VOINEA, M. Familia contemporană. Mică enciclopedie. Focus, București, 2005, p. 174.
 16. BIJI, A. Cum sunt afectați copiii de conflictele ce au loc în familie. În: Psychologies, 2012. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil: <https://www.psychologies.ro/arta-de-a-trai/familie-copii/cum-sunt-afectati-copiii-de-conflictele-ce-au-loc-in-familie-1744893?v=f5b15f58caba>
 17. OLĂRESCU, V., VELEANOVICI, A. Tulburări emoționale la copiii aflați în situație de abuz și neglijare. Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, 2016, p. 51-59.
 18. Ghid practic pentru victimele violenței în familie. Elaborat în cadrul proiectului „Dezvoltarea și consolidarea rețelei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor”, finanțat prin granturile SEE în cadrul Fondului ONG în România. 2014. p. 67. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil: https://violentaimpotrivafemeilor.ro/wp-content/uploads/2016/04/Brosura-A4_01_.pdf
 19. Rețeaua Austriacă a Adăposturilor pentru Femei (coord.). Departe de violență. Ghid de lucru pentru înființarea și administrarea unui adăpost pentru femei, ed. a doua, Viena, 2008. [Accesat: 18.04.2023] Disponibil: http://fileservers.wave-network.org/trainingmanuals/Away_from_Violence_2004_Romanian.pdf
 20. Legea nr. 217 din 22.05.2003 pentru prevenirea și combaterea violenței domestice. În: Monitorul Oficial al României, 2020, nr. 948.
 21. Strategia Națională din 24.05.2018 privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018 – 2021. În: Monitorul Oficial al României, 2018, nr. 465 bis.
 22. BĂLUȚĂ, I., TUFÎȘ, C. Barometrul violenței de gen 2022 Violenta împotriva femeilor în România: reprezentări, percepții. Presa Universitară Clujeană, Editura Dota, 2022, p. 34.

CZU: 343.625:343.988:343.85

DOI: 10.5281/zenodo.8229102

VIOLENȚA ÎN FAMILIE ASUPRA MINORULUI ȘI IMPACTUL ACESTEIA ÎN DIVERSE MEDII INFRAȚIONALE

MAGHERESCU Delia

doctor în drept,
avocat, Baroul Gorj, România
ORCID ID: 0000-0003-0939-1549

The offences committed with violence have always had a significant impact upon the individuals involved in different criminal environments. The offences' repercussions are very difficult to be combated by the public authorities invested with their duty of controlling this phenomenon. The situation is more serious as long as the victims of the phenomenon of domestic violence are the minors, usually under age. The adults' aggressive impulsions, very difficult to be counselled by the aggressor's family members who do not have experience in this matter, have firstly repercussions upon the family environment the minors belong to. In the current paper, a research study has been conducted on the domestic violence impact upon the minors integrated in different criminal environments. It is about the family, educational and community environments, each of them with their particular features. Moreover, the study has been focused on highlighting the role which the judicial bodies have in the process of preventing and combatting the domestic violence in cases in which the phenomenon involves minors. The conclusive remarks obtained during the research study are provided at the end of the paper along with certain proposals of programmes which should diminish the rate of criminality having as object the offences of domestic violence.

Keywords: *domestic violence; criminal environments; preventing domestic violence; controlling phenomenon; the role of judicial bodies*

1. Noțiuni introductive

Infrațiunile cu violență au avut întotdeauna un impact major asupra indivizilor, aflați în diverse medii infracționale. Repercusiunile unor asemenea fapte sunt greu de remediat de către autoritățile investite cu rolul de control asupra acestui fenomen. Evoluția acestuia a căpătat dimensiuni agravate, cu atât mai mult cu cât sunt avansate mai multe cauze și mai mulți factori de natură diversă, care au contribuit direct sau indirect la dezvoltarea violenței în familie. Din acest punct de vedere, a apărut o problemă de conceptualizare a violenței în familie, o privire specială fiind focalizată cu preponderență asupra minorilor [1, p. 1-11].

Situația este cu atât mai gravă cu cât victime ale fenomenului de violență în

familie cad minorii, văzuți ca persoane vulnerabile, de cele mai multe ori cu vârste fragede. Acestea sunt persoane care, în formarea lor ca viitori adulți, au nevoie de un mediu familial propice creșterii și dezvoltării lor personale, un mediu ”prietenos” cu regulile de conviețuire socială, cu normele și regulile de bună-purtare, atât în societate, dar în primul rând în familie. Aceste reguli de viață, pe care minorul le deprinde în mediul familial, îl vor însoți pe acesta pe tot parcursul vieții sale și, în egală măsură, acesta le va transmite mai departe urmașilor săi. Așadar, regulile de conviețuire socială, dobândite în familie, sunt de extremă importanță pentru viitorul adult și, din acest considerent, acestea trebuie transmise într-un climat prielnic, cu evitarea oricăror forme de agresiune, fizică, psihologică ori de altă natură.

Impulsurile agresive ale adulților, foarte dificil de consiliat de către membrii familiei agresorului care nu au experiență în domeniu, se repercutează în primul rând asupra mediului familial, din care fac parte și minorii, iar pe viitor aceștia din urmă riscă să devină ei înșiși agresori.

În prezenta lucrare, am realizat un studiu asupra impactului pe care violența în familie îl are asupra minorilor, aflați în diverse medii infracționale. Sunt avute în vedere mediul familial, mediul educațional și mediul comunitar, fiecare prezentând particularitățile sale, cu cauze proprii, cu circumstanțe și consecințe diverse, în funcție de diverși factori care contribuie la dezvoltarea fenomenului de violență în familie.

De asemenea, s-a urmărit evidențierea rolului pe care organele judiciare îl au în procesul de prevenire și combatere a violenței în familie, acolo unde acest fenomen implică minori, știindu-se faptul că, condiția juridică specială a minorului, așa cum aceasta este definită de legislația în vigoare [2], impune un statut judiciar special pe măsura nevoilor sale, pe de o parte, și a interesului superior al minorului, ca principiu fundamental în materie, pe de altă parte.

În acest sens, legea privind protecția și promovarea drepturilor copilului prevede că ”Autoritățile publice, furnizorii privați acreditați, precum și persoanele fizice și persoanele juridice responsabile de protecția copilului sunt obligate să respecte, să promoveze și să garanteze drepturile copilului stabilite prin Constituție și lege, în concordanță cu prevederile Convenției Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, ratificată prin Legea nr. 18/1990, republicată, cu modificările ulterioare, și ale celorlalte acte internaționale în materie la care România este parte” [2].

Studiul privind fenomenul de violență în familie asupra minorului și impactul acestuia în diverse medii infracționale a fost realizat ca o lucrare conceptuală, doctrinară, cu elemente pe practică judiciară din jurisprudența națională referitoare la cauzele penale în care au fost implicați minori sau în legătură cu aceștia. În realizarea acestei lucrări, a fost efectuat un studiu având ca obiect mediile

infracționale în care sunt prezenți minorii, precum și consecințele care rezultă ca urmare a actelor de violență în familie exercitate asupra acestora.

Concluziile obținute în urma acestui demers doctrinar sunt prezentate la finalul lucrării, alături de unele propuneri de programe, care să reducă rata criminalității având ca obiect infracțiuni de violență în familie îndreptate împotriva minorilor.

2. Condiții ale exercitării violenței în familie asupra minorului

Condițiile exercitării violenței în familie, ca fenomen general, combină laolaltă cauzele declanșatoare, pe de o parte, și factorii care agravează fenomenul, pe de altă parte. Atât cauzele, cât și factorii sunt de importanță considerabilă, având în vedere faptul că, de cele mai multe ori, condițiile săvârșirii faptelor de violență în familie sunt aproximativ aceleași, cu unele particularități de la caz la caz. Doar circumstanțele cauzelor de violență în familie îmbracă aspecte specifice fiecărui caz în parte și determină consecințe care fac să se deosebească acele cazuri între ele.

2.1. Cauzele declanșatoare

Din categoria clauzelor declanșatoare, ceea ce trebuie precizat, încă de la început, este faptul că, cele care influențează cel mai mult fenomenul de violență în familie nu sunt cauzele privite de sine stătător, ci un cumul de cauze. Cu toate acestea, cel mai adesea se întâlnesc cauzele macro-sociale, în sensul în care, la nivelul societății apar unele discrepanțe, care fac din violența în familie un fenomen antisocial foarte răspândit.

- *Lipsa educației* în rândul părinților apare ca o cauză din cele mai frecvent întâlnite [3, p. 151-152]. Aceasta produce criminalitate sub forma agresiunilor asupra minorilor și a actelor de violență exercitate de către minor în mediul educațional.
- *Lipsa unui venit* este, la rândul său, o cauză care declanșează fenomenul de violență în familie. Acesta poate funcționa singur sau coroborat cu alte cauze, în mare parte din categoria celor ce privesc lipsa resurselor financiare, care să asigure un venit minim garantat familiei agresorului. Cel mai adesea, acesta se coroborează cu lipsa unui loc de muncă.
- *Lipsa perspectivei de viitor* este cea care completează lista lungă a cauzelor declanșatoare a violenței în familie. Aceasta poate fi considerată cea mai de temut dintre cauzele respective, în sensul că poate să declanșeze și alte forme infracționale, așa cum este cazul infracțiunilor grave.

2.2. Factori agravanți

Pe de altă parte, un rol determinant în cadrul cercetării criminologice a fenomenului de violență în familie îl au factorii agravanți. Aceștia nu contribuie în

mod direct la producerea fenomenului, însă amplifică atât conduita infracțională, cât și rezultatul socialmente periculos. Din această categorie, cei mai frecvenți sunt factorii de natură obiectivă, exteriori mediului familial.

- *Predispoziția către criminalitate* a agresorului, sub forma violenței și agresiunii exercitate asupra membrilor familiei, este un factor-cheie în studierea modului în care sunt exercitate diversele forme de infracționalitate în mediul familial. Se consideră astfel, deoarece interferența genetică a constituit dintotdeauna un dezechilibru și un impediment pentru autoritățile judiciare în demersurile lor de combatere a fenomenului de violență în familie.
- *Anturajele nepotrivite* sunt, de asemenea, un factor de dezechilibru, de natură obiectivă. Acestea nu sunt foarte impregnate în mediul familial, așa cum este cazul precedent prezentat, însă dacă avem în vedere condițiile în care intervin, mai exact prin cumulara mai multor medii infracționale (mediul profesional, mediul carceral, mediul comunitar etc.), atunci putem spune că acești factori agravează fenomenul de violență în familie.
- *Încurajarea din partea familiei*, deși pare un factor improbabil în acest domeniu, acesta se produce destul de frecvent în practică, în sensul că un număr considerabil de cauze de violență în familie are la bază factori din cadrul familial. La rândul lor, aceștia nu acționează individual, ci, cel mai adesea, în coroborare cu factori proveniți din alte medii infracționale.

Referitor atât la cauzele declanșatoare ale fenomenului de violență în familie, cât și la factorii agravanți, ceea ce trebuie precizat este că aceștia contribuie la stabilirea *gradului de determinare* a influenței pe care violența în familie o are asupra minorului. Gradul de determinare privește ponderea tuturor cauzelor declanșatoare ale fenomenului, pe de o parte, și a factorilor agravanți, care mențin fenomenul, pe de altă parte [4]. De asemenea, acest indicator urmărește impactul pe care violența în familie îl are în alte medii infracționale, aspect ce va fi detaliat ulterior.

3. Impactul violenței în familie asupra unor medii infracționale

În practica de specialitate distingem mai multe categorii de medii infracționale, fiecare cu particularitățile sale, cu caracteristici proprii, cu consecințe produse în plan social prin diverse modalități și moduri de operare infracționale.

Mediile infracționale sunt, de regulă, afectate de violență, iar violența în familie, putem spune, ocupă un rol primordial în ierarhia acestor fapte antisociale. De aceea, discutând despre implicațiile pe care violența în familie le are asupra mediilor infracționale este bine să determinăm *cadrul conflictual* al fiecăruia dintre aceste medii.

Dintre acestea, cele care prezintă un interes deosebit pentru această temă privind violența în familie asupra minorilor și implicațiile acesteia asupra mediilor

infracționale sunt *mediul familial, mediul educațional și mediul comunitar*.

3.1. Mediul familial

Din punctul de vedere al criminologiei, studiile realizate asupra fenomenului de violență în familie au constituit un bun prilej de a avansa unele ipoteze de lucru pentru diverse situații care ar putea determina o configurare a consecințelor produse, precum și o regândire a soluțiilor pe care autoritățile competente pot să le preia în vederea implementării lor în programe de specialitate.

Din acest considerent, mediul familial se prezintă ca fiind cel mai bine poziționat pentru cercetătorul criminolog, dându-i posibilitatea acestuia să analizeze pertinent pârghiile ca posibile soluții din categoria celor prezentate mai sus.

În ceea ce privește mediul familial, acesta constituie principala sursă de criminalitate pentru minor, situație privită nu doar din punctul de vedere al momentului exercitării actelor de violență asupra sa, ci și al viitorului adult, precum și al conduitei pe care acesta și-o va forma pe viitor.

Referitor la aceste aspecte, distingem mai multe ipoteze de lucru ce pot fi avansate.

Ipoteza I. Dacă minorul a crescut într-un mediu familial agresiv, în care cel puțin un membru era violent, dezvoltând relații violente cu minorul, atunci este posibil ca acel minor, devenit adult, să dezvolte el însuși un comportament violent.

Comportamentul violent, pe care ar putea să-l dobândească minorul și pe care să-l manifeste odată ce a devenit adult, se poate întâlni atât în mediul familial, văzut ca un mediu restrâns, cât și în societate, la nivel extins.

În concluzie, referitor la mediul familial și la modul cum acesta se repercutează asupra minorului, putem afirma următoarele remarci.

Ca regulă generală, mediul familial este prolific în ceea ce privește criminalitatea în rândul tinerilor. S-a observat o predispoziție a tinerilor către agresivitate, în special a acelor forme de infracțiuni asociate consumului de alcool și droguri. Din acest punct de vedere, mediul familial își pune, așadar, amprenta asupra conduitei tinerilor mai mult ca celelalte medii infracționale, chiar dacă nu le exclude pe acestea din urmă. Este vorba despre mediul educațional și mediul comunitar, ce vor fi analizate subsecvent.

Ipoteza II. Dacă minorul a crescut într-o familie în care s-au consumat substanțe interzise sau alcool, este posibil ca minorul – viitor adult să dezvolte un comportament agresiv, tocmai pe fondul consumului de droguri sau alcool.

Această ipoteză are la bază ideea potrivit căreia, cei mai mulți dintre minori au început să consume droguri de la vârste fragede, după ce i-au avut ”model” pe propriii lor părinți.

În concluzie, referitor la această ipoteză de lucru, se poate aprecia că violența în

familie exercitată de către părinți asupra copiilor lor minori poate avea mai multe forme de manifestare și poate fi însoțită sau adesea este realizată alături de alte forme de ”agresiune”, așa cum este cazul consumului de droguri.

Ipoteza III. *Dacă un minor a crescut într-o familie în care cel puțin un membru a suferit o condamnare și a executat o pedeapsă privativă de libertate pentru infracțiuni cu violență, este posibil ca, odată ce devine adult, acesta să fie predispus la infracțiuni cu violență.*

Această ipoteză ne indică faptul că, într-un mediu agresiv, nu poate crește decât o persoană care va deveni, mai devreme sau mai târziu, un agresor și va fi, la rândul său, condamnat pentru infracțiuni de această natură. La o simplă analiză a fenomenului și a categoriilor de infracțiuni grave, cele mai frecvent întâlnite cazuri sunt cele din domeniul infracțiunilor economice, cu precădere accentul fiind pus pe infracțiuni grave, precum cele de spălare a banilor și evaziune fiscală [5, p. 384-390], acestea fiind teme dezbătute spre soluționare la nivel european, chiar dacă acestea nu epuizează subiectul în discuție.

Toate aceste aspecte trebuie să fie luate în considerare de către instanța de judecată la momentul dispunerii unor măsuri de protecție a minorului [6]. Din punctul de vedere al prevederilor legale s-a apreciat că „Se consideră motive întemeiate pentru ca instanța să decidă ca autoritatea părintească să se exercite de către un singur părinte alcoolismul, boala psihică, dependența de droguri a celuilalt părinte, violența față de copil sau față de celălalt părinte, condamnările pentru infracțiuni de trafic de persoane, trafic de droguri, infracțiuni cu privire la viața sexuală, infracțiuni de violență, precum și orice alt motiv legat de riscurile pentru copil, care ar deriva din exercitarea de către acel părinte a autorității părintești” [2]. Dispozițiile Legii nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului sunt unanime în a reglementa faptele cu violență și agresiunea împotriva minorului ca fiind drept cauze primare în condiția juridică și statutul minorului.

Sintetizând asupra celor prezentate în cadrul acestei secțiuni, trebuie precizat că legiuitorul a avut în vedere, la momentul adoptării cadrului legal privind protecția drepturilor copilului, principiul interesului superior al minorului și faptul că pentru buna creștere și educare a acestuia se va analiza cu prioritate ”istoricul cu privire la violența părinților asupra copilului sau asupra altor persoane. Acest istoric poate fi probat prin orice mijloc de probă permis de lege, cel mai adesea prin certificate medico-legale, rapoarte de evaluare realizate de către asistentul social sau rapoarte de expertiză psihologică a minorului, ascultarea minorului în camera de consiliu, coroborate cu orice alte mijloace de probă prevăzute de lege” [2].

Așadar, ceea ce face ca o bună conduită a minorului să nu genereze un comportament agresiv pe viitor pornește chiar de la principiul interesului superior al

minorului, promovat în legislația în vigoare, principiu care se regăsește implementat în diverse forme de sprijin și protecție a minorului. Sunt relevante, în acest sens, unele programe și planuri de servicii sociale, menite să sprijine orice formă de protecție asupra minorului, în vederea prevenirii „abuzului, neglijării, exploatarei și a oricăror forme de violență asupra copilului sau separarea copilului de familia sa” [2]. În acest sens, serviciile publice, înființate în acest scop, au obligația de a livra servicii eficiente, optime asigurării principiului interesului superior al minorului în oricare situație s-ar afla acesta. Un bun model de programe destinate tinerilor, cu rol eficient în reducerea riscului de radicalizare a acestora în societate, este Programul Diamond în Olanda sau Programul Molenbeek-Saint-Jean în Belgia [3, p. 170-172].

3.2. Mediul educațional

Fenomenul de violență în familie, cu diversele sale forme de manifestare, se repercutează în mediul educațional asupra minorului, declanșând un val de alte fapte antisociale subsecvente. Toate acestea coroborate creează un factor de menținere a criminalității în rândul minorilor. Cu toate acestea, trebuie precizat că sursa dezvoltării criminalității în ceea ce-i privește pe minori în mediul educațional o poate constitui violența în familie, violență ce este exercitată asupra acestora. Această formă de violență nu face altceva decât să dezvolte, în rândul minorilor, forme de agresivitate, pe care aceștia le preiau și le transmit diferit mai departe. Din acest punct de vedere, se consideră că mediul educațional este un câmp propice de ”acțiune”, unde minorii livrează criminalitate, iar de cele mai multe ori programele menite să diminueze acest fenomen sunt ineficiente [7, p. 8].

Cel mai adesea, formele de criminalitate exercitate de către minori în mediul educațional sunt bullying-ul în școli [8; 9] și consumul de substanțe interzise [3, p. 216-218].

Referitor la bullying-ul exercitat în mediul educațional, trebuie reținut faptul că un moment destul de important în prevenirea și combaterea acestui fenomen l-a constituit modificarea legislativă din anul 2019, realizată asupra Legii educației, care a definit și reorganizat sistemul de învățământ pe principii noi, adaptate realităților vieții socio-educative ale momentului [8]. În acest context, bullying-ul ca violență psihologică reprezintă ”acțiunea sau seria de acțiuni fizice, verbale, relaționale și/sau cibernetice, într-un context social dificil de evitat, săvârșite cu intenție, care implică un dezechilibru de putere, au drept consecință atingerea demnității ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptate împotriva unei persoane sau grup de persoane și vizează aspecte de discriminare și excludere socială, care pot fi legate de apartenența la o anumită rasă, naționalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată ori de convingerile,

sexul sau orientarea sexuală, caracteristicile personale, acțiuni sau serie de acțiuni, comportamente ce se desfășoară în unitățile de învățământ și în toate spațiile destinate educației și formării profesionale” [8].

De remarcat faptul că, în viziunea legiuitorului, noțiunea de bullying este una pe cât de nocivă, pe atât de frecvent întâlnită în mediul educațional, datorită formelor multiple sub care se prezintă, pe de o parte, dar și datorită conexiunilor pe care aceasta le stabilește cu alte medii infracționale, așa cum este cazul mediului informatic. Astfel, devine tot mai pregnantă ideea de apărare a mediului educațional, nu în principal de factorii externi care se răsfrâng asupra acestui mediu și care produc indubitabil diverse forme de criminalitate, ci de factorii interni, proveniți din rândul minorilor ca expresie a comportamentului de bullying în acest mediu.

În fapt, nu este vorba despre o conexiune propriu-zisă pe care bullying-ul o stabilește cu alte medii infracționale, (*i.e.*, mediul virtual), ci despre domeniul online în care se resimt cel mai adesea consecințele exercitării acestui fenomen asupra minorilor. Chiar dacă acesta excedează spațiul educațional, este bine cunoscut faptul că elevii, chiar de la vârste fragede, își petrec mare parte din timpul lor în mediul online, stabilind contacte individual sau în rețele. Acesta este doar unul dintre nenumăratele exemple pe care le putem enumera când vine vorba despre formele diverse de bullying în mediul educațional.

Pe de altă parte, nu este mai puțin relevant fenomenul privind consumul de substanțe interzise, de asemenea exercitat în mediul educațional. S-a observat, că minorii experimentează consumul de substanțe interzise, adesea în afara școlii, însă fenomenul devine mai periculos când se săvârșește în mediul educațional, în sens restrâns, în școală. Este adevărat, că numărul unor astfel de fapte periculoase este mai mic decât cel petrecut în legătură cu bullying-ul, dar, luând în considerare gravitatea faptelor și a urmărilor periculoase pe care le prezintă, consumul de substanțe interzise necesită o monitorizare specială. Adesea nu doar din partea membrilor comunității școlare – cadre didactice și, în subsidiar, părinți – ci și din partea autorităților competente să monitorizeze acest fenomen în societate, în general. Acolo unde există indicii că sunt proliferate forme ale consumului de droguri, ar trebui să existe măsuri ferme de eradicare a acestora. Dar, măsurile de prevenție trebuie să alterneze cu metode eficiente de intervenție care să dea rezultatele dorite de către toate părțile implicate în acest context [10, p. 48-97].

Este de notorietate faptul că acolo unde există fapte de consum de droguri în mediul educațional, cu siguranță există și un dealer în proximitate, care livrează astfel de substanțe minorilor. Acest lucru înseamnă că identificarea și combaterea fenomenului nu sunt elemente care să depășească capacitatea tehnică și organizatorică a organelor competente.

În consecință, există soluții pentru ca, pe viitor, să vorbim despre fenomenul consumului de substanțe interzise în mediul educațional doar la nivel teoretic.

3.3. Mediul comunitar

Mediul comunitar este cel mai extins dintre mediile infracționale analizate până în prezent. Acesta creează criminalitate, pe de o parte, și captează criminalitate din alte medii infracționale, pe de altă parte. Captarea formelor diverse de criminalitate, inclusiv a celor săvârșite cu violență, se realizează din alte medii infracționale, așa cum este și cazul mediului familial. Altfel spus, violența în familie este generatoare de criminalitate, cu influențe asupra mediului comunitar, chiar dacă cea mai mare parte a activității minorului nu se desfășoară în acest mediu. Cu toate acestea, viitorul adult este ”produsul” criminalității pe care acesta a perceput-o încă din copilărie. Acest aspect ne indică faptul că există o legătură de cauzalitate între fenomenul de violență în familie și mediul comunitar, ca receptor de criminalitate în acest domeniu.

Așadar, din punctul de vedere al receptării – transducerii criminalității cu violență din mediul familial către mediul comunitar, putem spune că minorul expune ”în exterior” ceea ce se petrece ”în interior”, în cadrul familiei. Astfel, nu de puține ori, faptele cu violență petrecute în mediul comunitar sunt rezultatul formelor de agresivitate ale minorului, dobândite în mediul familial. Din acest considerent, se apreciază că minorul, ca viitor adult, exercită forme de violență, chiar dacă în mod indirect, asupra mediului comunitar.

În practica judiciară s-a apreciat că violența exercitată sub forma agresiunii fizice asupra minorului are influență negativă în ceea ce privește creșterea minorului și integrarea acestuia în mediul comunitar [11]. Același efect îl au formele grave de agresiune sexuală, exercitate de către o persoană din anturajul minorului, care are rolul de a forma educațional acel minor [12].

Având în vedere aceste aspecte, putem concluziona faptul că este evident că minorul și conduita infracțională a viitorului adult au un impact semnificativ în ceea ce privește dezvoltarea criminalității în mediul comunitar.

Posibile soluții? Desigur, că cele mai uzitate dintre acestea sunt cele care privesc modele de dezvoltare socială [13, p. 220-231], frecvent întâlnite drept modele de lucru în criminologie, prin intermediul cărora sunt găsite soluții pentru diversele conflicte de natură juridică, ce apar în mediile infracționale.

4. Concluzii

Studiul efectuat asupra violenței în familie exercitată asupra minorului și implicațiilor pe care aceasta le produce în diverse medii infracționale a concluzionat următoarele aspecte.

În primul rând, violența în familie exercitată împotriva minorului va produce

criminalitate în alte medii infracționale, cel mai adesea consecințele acestui fenomen fiind vizibile în mediul educațional și în mediul comunitar. Este vorba, în special, despre acele forme de infracțiuni săvârșite cu violență, care generează criminalitate în rândul minorilor, încă de la vârste fragede.

În al doilea rând, procesul de transpunere a comportamentului infracțional, violent, al minorului în alte medii infracționale poate fi un proces de lungă durată, ca rezultat al replicării/ reproducerii actelor de violență, cu care acesta s-a deprins în mediul familial.

Nu în ultimul rând, s-a constatat că mediul comunitar este cel mai prolific pentru faptele infracționale săvârșite cu violență. Acesta preia din fenomenul de violență în familie, dar și din celelalte medii infracționale. Este, dacă putem spune astfel, un receptor total al criminalității și, implicit, al infracționalității violente.

Referitor la acest aspect, se apreciază că, în acest context, funcționează pe deplin cele două așa-zise postulate, conform cărora ”violența naște violență” și ”criminalitatea generează criminalitate”. Ambele au un impact atât de mare în practica judiciară, încât nici nu mai trebuie demonstrate, fiind de notorietate consecințele produse de către acestea.

Cât privește practica judiciară în materie, trebuie subliniat faptul că instanțele de judecată sunt unime în a acorda maximă atenție în respectarea principiului interesului superior al minorilor.

Referințe:

1. LLOYD, M. Domestic violence and education: Examining the impact of domestic violence on young children, children, and young people and the potential role of schools. În: *Frontiers in Psychology*, 2018, vol. 9, p. 1-11.
2. Legea nr. 272/2004 republicată privind protecția și promovarea drepturilor copilului. În: *Monitorul Oficial al României*, 2014, nr. 159.
3. MAGHERESCU, D. *Criminologie*, București: ProUniversitaria, 2021. 234 p.
4. Decizia penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 348/RC/2022 din 30.06.2022. [Accesat: 28.12.2022] Disponibilă: <https://www.scj.ro/>
5. MĂNESCU, D. M., Pandora Papers and the latest European efforts to combat money laundering, tax evasion and tax avoidance. În: *Technium Social Science Journal*, 2022, vol. 27, p. 384-390. BUTTON, M., HOCK, B., SHEPHERD, D., *Economic crime. From conception to response*, Abingdon: Routledge, 2022.
6. Decizia penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 71/2022 din 8.02.2022. [Accesat: 29.12.2022] Disponibilă: <https://www.scj.ro/>
7. WALTERS, A. Violence in schools: our failure to protect children. În: *The Brown*

- University Child and Adolescent Behavior Letter, 2018, vol. 34 (6).
8. Legea nr. 221/2019 pentru modificarea și completarea Legii educației naționale nr. 1/2011. În: Monitorul Oficial al României, 2019, nr. 929.
 9. Ordinul nr. 4343 din 27 mai 2020 privind aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor art. 7 alin. (11), art. 561 și ale pct. 61 din Anexa la Legea educației naționale nr. 1/2011, privind violența psihologică – bullying. În: Monitorul Oficial al României, 2020, nr. 492.
 10. ROSE, I. School violence: Studies in alienation, revenge and redemption, London: Routledge, 2019. 160 p.
 11. Decizia penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 559/RC/2021 din 14.12.2021. [Accesat: 4.12.2022] Disponibilă: <https://www.scj.ro/>
 12. Decizia penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 59/RC/2021 din 11.02.2021. [Accesat: 8.12.2022] Disponibilă: <https://www.scj.ro/>
 13. ARIA-RIVERA, S., HIDALGO GARCIA, V. Theoretical framework and explanatory factors for child-to-parent violence. A scoping review. În: Anales de Psicología, 2020, vol. 36(2), p. 220-231.
-

CZU: 341.215.2:340.134(100)

DOI: 10.5281/zenodo.8229327

**PARTICIPATION OF INTERNATIONAL NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS
IN THE APPLICATION OF INTERNATIONAL LEGAL NORMS**

MIRZAYEVA Elnara

PhD in Law, Associate Professor of the Department of Private
International Law and European Law,
Faculty of Law, Baku State University
ORCID ID: 0000-0001-9847-8659

In the article, the issues related to the participation of international non-governmental organizations in the application of international legal norms have been extensively analyzed based on the existing diversity of opinions and international legal norms in the legal literature. It was noted that modern international relations and international law are characterized by the increasing number of international non-governmental organizations, the expansion of their role and importance in the modern world, and the more precise definition of the places and legal status of these types of organizations in international cooperation and international law. The increase in the number of international non-governmental organizations, and the strengthening of their activity at the international level ultimately require new scientific research and necessary theoretical research, one of which is the analysis of the participation of international non-governmental organizations in the application of international legal norms. The analysis of the experience of involving international non-governmental organizations in monitoring the implementation of international agreements clearly shows that in this case, the partnership between states and international non-governmental organizations has the potential to be more permanent and significant. Thus, the analysis of issues related to the participation of international non-governmental organizations in the application of international law norms once again confirms the comprehensiveness, breadth, and importance of their activities in this sphere. Taking into account that today the spheres of international control are constantly increasing, at the same time, issues that have long been included in the sphere of influence of domestic law have already entered the regulatory object of international law, which has made it urgent to look at the role of international non-governmental organizations in this field from a new direction.

Keywords: *international non-governmental organizations, international agreements, norms of international law, international organizations, civil society, application of international law norms.*

In recent years, almost all countries of the world have witnessed a trend related to the creation of a large number of international non-governmental organizations (INGOs). INGOs researchers note that they have observed extraordinary activity in the

creation of private, commercial organizations, voluntary organizations, associations and foundations [1]. Modern international relations and international law are characterized by the increasing number of international non-governmental organizations, the expansion of their role and importance in the modern world, the more precise definition of the places and legal status of these types of organizations in international cooperation and international law. The creation and activity of non-governmental organizations has become an object of research in legal literature for a long time. This type of research mainly focuses on helping to solve global problems such as the nature, conditions of establishment of INGOs, international legal status, international security to states and international intergovernmental organizations, protection of human rights, environmental protection, etc.

Currently, more and more states and the world community as a whole start to realize that it is necessary to look for new, mainly non-traditional approaches to solving the problems of people's better and more prosperous life, to create and reorganize new mechanisms to coordinate the efforts of only states in this direction. One of the opportunities that really exists, but is not used at the global level, is the recognition by states of the partnership role of their societies, represented by numerous non-governmental organizations whose activities in the international arena do not in any way threaten the democratic regime. Moreover, the activities of these types of organizations strengthen the potential of their state, and at the same time increase their international reputation.

According to experts conducting research in this direction in scientific literature, INGOs act as the main form of civil society and representation in the modern world, during their activities, shape the public interests of different sections of the population of the countries of the world, develop and prepare international norms, participate in legal proceedings in international courts using their own means and methods, monitor compliance with the principles and norms of international law, and in some cases, at the request of interested states, perform the function of independent, impartial judges in resolving legal disputes [2].

The increase in the number of INGOs and their increasing influence in the international world are related to a number of factors. Among these factors, the following should be emphasized: the emergence of new global problems for the solution of which the capabilities of states and international organizations are no longer sufficient; the diversity of relations between nations that need new international institutions to realize themselves; the strengthening of democratic processes in the field of internal and international relations of states, as a manifestation of this, the desire to make society more open and transparent;

transformation in the field of national interests of states (transition from state interests, sovereignty to universal values such as human rights and environmental protection, fight against global diseases, for example joint fight against COVID-19); initiatives to increase control over decision-making processes in matters affecting the vital interests of individuals worldwide; expansion of cross-border communication and activity opportunities of the public of different countries, as well as expansion of technological progress opportunities.

In this regard, according to the opinion of a number of authors (A. Aust [3], A-K Lindblom [4], M. Noortmann [5] and I. Rossi [6]), humanity has entered such a stage of development of international relations that already states began to objectively distance themselves from the idea that they are the only subjects of international relations. Peter J. Spiro points out that non-governmental organizations and the public they represent act as serious international players, but their effective influence and opportunities in international relations are not adequately reflected in international law [7].

The increase in the number of INGOs and the strengthening of their activity at the international level ultimately require new scientific research and necessary theoretical research, one of which is the analysis of the participation of international non-governmental organizations in the application of international legal norms.

The analysis of the experience of involving international non-governmental organizations in monitoring the implementation of international agreements clearly shows that in this case, the partnership between states and international non-governmental organizations has the potential to be more permanent and significant. Since governments fear that their failure in one or another area may be discovered, it can be reasoned that the effectiveness of the work of the committees in relation to the fulfillment of the provisions of the international legal agreement can be seriously weakened [8].

Control is an important component of the international mechanism that ensures the implementation of international legal norms. Measures to implement treaties are generally carried out by the subjects of the treaty, that is, mainly by states, but INGOs play a special role in the operation of control mechanisms.

INGOs rarely act as control subjects themselves. At this time, international humanitarian law norms, which are one of the means to ensure the implementation of international humanitarian law at the international level, are excluded in the activity of the International Committee of the Red Cross. In the intergovernmental regulatory bodies, INGOs are mostly given a supporting role.

Today, INGOs participate in the activities of all convention committees, and are

more or less integrated into the work of those committees. INGOs are more closely involved in the activities of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights, the Committee against Torture, the Committee on the Rights of the Child and the Committee on the Elimination of Racial Discrimination. As for the Human Rights Committee and the Committee for the Elimination of Discrimination Against Women, INGO's are also involved in the activities of the mentioned institutions.

A number of intergovernmental monitoring bodies operate within the UN whose main task is to monitor the fulfillment of treaty obligations by states. This monitoring system is especially actively used in the field of human rights, where today there are nine committees. The main forms of activity are the consideration of reports and individual complaints of member states on the fulfillment of contractual obligations. Committees in the field of human rights were formed as international treaty mechanisms as the main control systems for the fulfillment of the relevant international treaty provisions by the states on compliance with the obligations assumed by those international documents and belong to them: Human Rights Committee, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Committee Against Torture, Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, Committee on the Rights of the Child, Committee on the Protection of the Rights of Migrant Workers and their Family Members, Committee on the Rights of Persons with Disabilities, Committee on Enforced Disappearances.

The Human Rights Committee monitors states' implementation of their obligations under the International Covenant on Civil and Political Rights. Individual complaints are submitted in accordance with Article 1 of the First Optional Protocol to the said Covenant. At the same time, Article 2 of the Protocol states that only persons who claim that their rights under the Covenant have been violated have the right to submit a written notification to the Committee. The Committee has repeatedly emphasized the submission of information by INGOs or their representatives [9]. At the same time, according to the Rules of Procedure, the notification can be submitted either by the victim of the violation personally or through his representative. INGOs take advantage of this opportunity and are very active in providing their services to victims of violations of the Covenant [10].

The draft Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, which began in 1990 and was adopted on 10 December 2008, provides for the possibility of sending information to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights, individually or in groups, or on their behalf. This rule is broader than the provisions of the Optional Protocol to the International Covenant on

Civil and Political Rights. The point is that the 2008 Protocol allows NGOs to independently appear before the Committee to defend their rights. However, according to the Rules of Procedure, consultative NGOs may send a written notification to the Committee if they contribute to the realization of rights enshrined in the Covenant [11].

The Committee on the Elimination of Racial Discrimination may receive individual information from individuals or groups of individuals in accordance with Article 14 of the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. Similar to the mechanism of the Human Rights Committee, INGOs can act as representatives of victims of violations of the Convention. The committee considers the cases on their merits and makes a decision [12].

The Committee against Torture may, if States so consent, receive information from or on behalf of victims of violations of the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. According to the Committee's Rules of Procedure, either a close relative or a written authorized representative may submit information on behalf of the victim. In some of the cases considered in the proceedings of the committee, INGOs acted as representatives, and in others, on behalf of the victims [13].

The Committee on the Elimination of Discrimination against Women receives reports of violations of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women from or on behalf of individuals or groups (with their consent), if the communicator is unable to do so [14].

The Committee for the Protection of the Rights of Migrant Workers and their Family Members established on the basis of the Convention on the Protection of the Rights of Migrant Workers and their Family Members can receive individual complaints and review them on their merits. According to the Committee's Rules of Procedure, INGOs have the right to submit information to the Committee in writing.

Thus, within the framework of convention bodies that monitor the fulfillment of states' obligations under universal humanitarian agreements, INGOs play an important role in the protection and representation of persons whose rights are allegedly violated by the state.

One of the widespread forms of participation of INGOs in the application of international legal norms is related to the participation of these organizations in the activities of international judicial bodies.

International non-governmental organizations are increasingly playing a role in international courts, such as the UN International Court of Justice and the European Court of Human Rights. D. Shelton, who conducts research in this field, notes that by

participating in the consideration of cases in international judicial bodies, INGOs contribute to the development of international law. In this way, INGOs can initiate and participate in court proceedings as parties, participate as experts appointed or invited by the court to determine the facts of a case or provide legal analysis, testify as a witness, or participate in the court proceedings as a third party, in addition, with the permission of the court, have the right to present the facts of the lawsuit and the interpretation of the law as they know it [15].

Currently, the number of trials held in all international courts is constantly increasing. Especially for this purpose, the number of human rights cases heard in both specialized and non-specialized courts is increasing. In addition, for example, cases related to environmental protection have also been submitted to the courts. In the framework of such international processes, issues of a purely private nature are rarely raised, not related to public interests, but only to the interests of the parties. Even when the parties resolve a specific issue, such as a border dispute between states, the issue of human rights may be raised in general, as a change in the border between states may directly involve human rights violations. Even if the parties do not raise this issue, such problems arise in solving problems such as determining the residents of the respective territory that is divided or united. In this situation, the question of the application of the right to self-determination can be raised by interested INGOs acting as third parties to ensure the fairness of the completeness of information that states do not feel it necessary to provide.

The European Court of Human Rights is increasingly allowing international non-governmental organizations to participate in court hearings as a third party and provide information on human rights violations. The European Court of Human Rights, established under the European Convention on Human Rights, has jurisdiction over cases brought against a state party to the Convention. The case is referred by the European Commission of Human Rights to the European Court of Human Rights after review by the European Commission itself or the interested state within 3 months from the date of the Commission's report. The reason for the involvement of the third party in the judicial process was the efforts of the states and the INGOs, as a result of which the European Court of Human Rights sets itself the task of resolving the issues of the third parties in the court in view of the future court cases [16].

In most cases, INGOs act as a third party in the courts and their information and arguments are important to the case. The requesting third party must show that the information can assist the court, that is, it must emphasize that the information will be useful "in the interests of justice." Applications are made in the case to participate as a third party on behalf of INGOs, the Court examines those applications in detail

and gives a concrete answer. The court does not always explain the reasons for denying a request to a third party, but the following main reasons can be: time limit when submitting material, late submission of a request for access to information by a third party, attempts to provide information about a country or situation unrelated to the legal process, repetition of previously presented material, etc.

As a result of the practical activity of the INGOs, it is necessary to highlight the publication and distribution of a large number of publications and textbooks, which serve as a source of theoretical and, above all, practical information about the principles of operation of international documents for the protection of human rights. The INGOs believe that decisions should not only be known to judges, lawyers or other legal professionals, but should also be made available to the general public. Education in the field of international human rights standards, including the European Convention, is a sphere of activity that needs to be carried out not only in the countries that have recently become members of the Council of Europe, but also in other states.

Unlike the activities of the European Court of Human Rights and the Human Rights Council, INGOs rarely participate in the hearings of the UN International Court of Justice, as the legal basis for participation depends on the nature of the proceedings.

Thus, it should be noted that non-governmental organizations contribute to the work of international judicial bodies within their powers. INGOs have the right to initiate and participate in court cases as a party, may be appointed by the court or invited by a party as an expert, testify as a witness or participate in court proceedings as a third party. The INGOs that help the work of international judicial institutions at their request, at the request of the parties to the process or on their own initiative, play an important role in terms of fair and legal resolution of the disputed issue. In problematic issues such as application of law by courts, review of legislation and judicial practices of different states and legal systems, comparative features, analyses, interpretations, overviews, comparative analysis of the application of international and national law in certain disputed cases, INGOs do effective work. INGOs provide significant assistance to international judicial institutions. So, they provide their assistance in cases where the state that is a participant in the process does not have the economic, technical, political, procedural capabilities to obtain the necessary information, documents, and opinions in the scientific, technical, economic field. In order to solve global problems such as the interests of the international community, human rights, and environmental problems, INGOs carry out important activities in the courts in the application of legal norms in relevant fields. As a whole, as can be

seen from the experience of international courts, the information provided by the INGOs plays an important role in making decisions by the courts and has a significant impact on the development of modern international law.

Thus, the analysis of issues related to the participation of international non-governmental organizations in the application of international law norms once again confirms the comprehensiveness, breadth, and importance of their activities in this sphere. Taking into account that today the spheres of international control are constantly increasing, at the same time, issues that have long been included in the sphere of influence of domestic law have already entered the regulatory object of international law, which has made it urgent to look at the role of international non-governmental organizations in this field from a new direction.

Used sources:

1. GEORGE, K. Non-Governmental Organizations in the Global System. Landham: Rowman & Littlefield, 2021, p. 143-150. 240 p.; HAMILTON, T.B. Nongovernmental Organization (NGO) Professionals: A Practical Career Guide. – New York: Rowman & Littlefield, 2021, p. 10-13. 110 p.; Yearbook of International Organizations 2019-2020, Volumes 1a & 1b (Set). Union of International Associations. Brill Academic Publication, 2020, 2944 p.
2. YANACOPULOS, H. International NGO Engagement, Advocacy, Activism: The Faces and Spaces of Change. New York: Springer, 2015, p. 28-34. 182 p.
3. AUST, A. Handbook of International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. p. 13.
4. LINDBLOM, A-K. Non-Governmental Organisations in International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. p. 36-46. 559 p.
5. NOORTMANN, M. Non-State Actors in International Law. New York: Bloomsbury Publishing, 2015, 424 p.
6. ROSSI, I. Should NGO Be More Accountable At the International Level? Bruxelles: Belgium: K.U. Leuven, 2008, p. 126.
7. PETER J. Spiro New global communities: NGO in international decision-making institutions. Washington Quarterly, Winter, 1995, p. 49.
8. Bloed, A. Monitoring Human Rights in Europe: Comparing International Procedures and Mechanisms. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1993, p. 121. 338 p.
9. Communication №163/1984: A group of Associations for the Defense of the Rights of Disabled and Handicapped Persons in Italy v. Italy, A/39/40, Report of Human Rights Committee, 1984, p. 197–198
10. BINDER, C. Research Handbook on International Law and Social Rights / C.Binder,

- J.A.Hofbauer, F.Piovesan, A.Torres. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2020, p. 113. 592 p.
11. DE SCHUTTER, O. International Human Rights Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2019, p. 879. 1146 p.
 12. Koptova v. Slovakia, CERD/C/57/D/13/1998, 01.11.2000, F.A. v. Norway, CERD/C/58/D/18/2000, 17.04.2001
 13. NOWAK, M. The United Nations Convention Against Torture and Its Optional Protocol: A Commentary / M.Nowak, M.Birk, G.Monina. Oxford: Oxford University Press, 2019, p. 1155-1173. 1306 p.
 14. UN Doc. A/56/38 (SUPP), HRI/GEN/3/Rev.1 Compilation of Rules of Procedure Adopted by Human Rights Treaty Bodies, 6 June 2001, p. 117.
 15. SHELTON, D. The participation of NGO in international judicial proceedings. In: The American Journal Of International Law, 1994, Vol, 88:611, p. 115.
 16. Council of Europe, Protocol № 11 to the European convention on human rights and explanatory report. Art.34. Doc. H(94)5, 1994.
-

CZU: 343.352:343.326:061.1

DOI: 10.5281/zenodo.8229407

EUROPEAN UNION AIMS TO INTENSIFY THE FIGHT MONEY LAUNDERING

NURIYEV Elnur

Baku State University

ORCID ID: 0000-0002-6985-6734

Keywords: *money laundering, European Union, AMLA, Action Plan*

Prevention the use of the European Union's financial system for the purposes of money laundering was always on top priorities for the European Parliament and the Council. Therefore, European Union has been developing its regulatory framework for over thirty years. All these were done in order to protect integrity and stability of internal market, and to protect society from crime. As European market is among the top three biggest economy in the world, the fight against money laundering in the EU level has also positive global effect. Moreover, geographical location of the Europe was always attractive for criminals to launder their illicit gains. Closing this gate for criminals can significantly diminish the volume of laundered illicit gains.

The story of anti-money laundering regulation in the European Union begins with the Council Directive of 10 June 1991. The legislation has been developed since then in order to mitigate the risks of money laundering. In 2015 4th anti-money laundering directive was adopted which set highest standards and also took account the recent FATF recommendations. These include central register of beneficial ownership (article 30), expansion of the criteria of politically-exposed persons (article 3(9), emphasis on a risk-based approach and including tax crimes relating to direct taxes and indirect taxes and as defined in the national law of the Member States as predicate offences of money laundering.

With the 5th Directive of 2018, policy and regulation on detection and investigation of money laundering and also prevention it from happening was deepened and strengthened. Some of the main features of the Directive are described below. List of the obliged entities was expanded, which broadened the application of the Directive. The increased rate of usage of exchange services between virtual currencies and fiat currencies made it attractive for criminals to transfer their money in the EU zone. The anonymity of virtual currencies and having no obligation to identify suspicious activity of custodian wallet providers and aforementioned exchange services was identified as risk for Union's anti-money laundering regulation. Therefore, with the new Directive anonymity related to virtual currencies and wallet providers and also for pre-paid cards was limited. The criteria

for the assessment of high risk third countries by the Commission was broadened, which covered legal and institutional framework, the powers and procedures of authorities and effectiveness of anti-money laundering system. With the new amendments enhanced customer due diligence measures, such as obtaining additional information, obtaining additional approval should be applied with respect to business relationships or transactions involving high-risk third countries. Anonymous safe-deposit boxes were prohibited to be kept by credit and financial institutions. Publicly available registers for companies, trusts and other legal arrangements was another amendment presented by the Directive. One of the crucial part of mitigating risks of money laundering is timely access to related information. Therefore, it was decided that establishment of a centralized register or data retrieval system is essential, in order to have immediate access to the data by national Financial Intelligence Units.

Another Directive was adopted in 2018 to combat money laundering by means of criminal law. The definition of criminal activity was specified, acts which constitute as predicate offence were listed in the Directive. Thus, 22 crimes, including newly added – cybercrimes, including any offence set out in Directive 2013/40/EU of the European Parliament and of the Council and environmental crimes, including any offence set out in Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council or in Directive 2009/123/EC of the European Parliament and of the Council were added to the scope of the Directive. Possibility of conviction for money laundering offences without conviction for predicate offences, including without establishment of perpetrator was step forward in tackling this problem and making investigation process effective. Self-laundering, when perpetrator of predicate offences and money laundering act is the same person, is also punishable by the Directive and obligation was put on Member States to take the necessary measures to ensure that. Money laundering offence was expanded and apart from previous acts, aiding and abetting, inciting and attempting are also punishable by the Directive. Criminal liability of legal persons was expanded, with strict criminal and non-criminal sanctions, such as exclusion from entitlement to public benefits or aid, temporary or permanent exclusion from access to public funding, including tender procedures, grants and concessions, temporary or permanent disqualification from the practice of commercial activities, placing under judicial supervision, a judicial winding-up order and temporary or permanent closure of establishments which have been used for committing the offence.

Even the developed AML framework of the EU, criminals always seek to find loopholes in the system in order to transfer their illicit gains. Therefore, European

Commission adopted Action Plan for a comprehensive Union policy on preventing money laundering and terrorist financing in 2020. Firstly, the process of implementation of existing framework by Member States was monitored. Special recommendations and support was given to individual Member States which has loopholes in the AML system. Moreover, development of EU legislative framework in this area was considered important in order to have more harmonized regulation throughout the Union. New areas which are not regulated by the EU legislation were determined, which played basis for proposing new Directive. One of the important suggestions was creation of EU level AML supervision, which is crucial in order to have proper cooperation between competent authorities and harmonized application of AML rules throughout the Union. Creation of European Economic and Financial Crimes Centre by the Europol was another institutional arrangement which took part in the Action Plan. One of the important downside of the Union AML system is limited information exchange between the Member States, as well as relevant authorities. Establishment of the EU coordination and support mechanism was proposed to tackle this problem.

Finally, in 2021 European Commission proposed legislative package. This package includes AMLA Regulation, New Regulation on AML/CFT, 6th AML Directive and Revised Regulation on Transfers of Funds. These documents consist of measures stipulated in the roadmap of the 2020 Action Plan. Mainly these are establishment of an EU single rulebook on AML, bringing about EU-level AML supervision and establishment of a support and cooperation mechanism for Financial Intelligence Units. The main objectives of the proposal are to tackle all the problems which 4th Directive could not address and to achieve more harmonized rules across the internal market. The estimated volume of suspicious financial volume (1% of the EU annual Gross Domestic Product) is a good example of seriousness of this problem. In 1996 International Monetary Fund estimation of amount of fund laundered was 2-5 % of world's gross domestic product. The lesser figure in the Europe can be explained with effective anti-money laundering and in general anti-crime policy of the EU.

Even the comprehensive rules across the Union on AML there were many money laundering cases and EU credit institutions were involved in some of them. Moreover, most of the cases had cross-border nature. Therefore, it was decided that reforms are necessary, especially in the area of supervision and cooperation between FIUs. New proposed AMLA Regulation will establish Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism in 2023, which will replace the competences of the European Banking Authority in the area of AML/CFT. To achieve the goals that were set in the Action Plan and the Regulation AMLA will host FIU.net

platform, draft regulations, adopt guidelines and recommendations and advice in the AML/CFT policy to the Commission. To tackle cross-border illegal transactions AMLA will also play a part in the Union’s policy on third countries related to ML/TF threats from outside the Union.

The Authority will assess risks of the selected entities from Member States and also will take part in group wide supervision. In order FIUs to have adequate recourses and powers necessary to perform their tasks the AMLA will provide assistance when there is a need and facilitate cooperation between FIUs of Member States, as well as conduction of joint analysis of cross border suspicious transactions. Evaluation of non-financial supervisors and possibility of requesting imposition of sanctions on entities are also considered in the regulation. If there are indication of breaches of AML/CFT rules which are not properly tackled by the relevant authority the AMLA will have power to supervise this particular entity directly. While supervising these entities AMLA can address binding decisions and impose sanctions up to 10% of turnover or €10 million.

The new proposed AML Directive should replace 4th Directive, as amended by 5th Directive. The proposed Directive contains provisions to be transposed into national law. The need for this Directive was raised from divergence of legislations of Member States. These divergent regulations led to weak cooperation between FIUs, which have different level of powers in this field and impossibility for interconnections of key tools for FIUs. Therefore, it was decided that it is crucial to set minimum information that FIUs should access. It will allow effective cooperation between counterparts, with a framework for joint analysis provided by the Directive. Moreover, mechanisms for supervisory cooperation and specific cases when it is obligatory to cooperate were set in the Directive. Clear rules for FIUs and for obliged entities, tasks and powers of supervisors will allow better risk assessment and clarified understanding policy. Information access for FIUs, content of yearly report by the FIUs are also listed in the Proposal.

Remedies for loopholes and shortcomings in regulation of registers of beneficial ownership and nominee arrangements and an interconnection of the bank account registers are also set in the Directive. These amendments will allow precise information in the register of beneficial ownership and timely, unrestricted and free access to the information by the competent authorities. Licensing or registration of currency exchange and cheque cashing offices, and trust or company service providers and regulation of gambling services are set as obligatory requirement. The draft Directive also consists of provisions related to senior management, namely requirements for them, prohibition for persons convicted of money laundering, its

predicate offences, or terrorist financing, to operate. Supervisors should have powers to remove such persons from management of obliged entities. Special points are drawn to the risk assessment within the Union by the Commission and national risk assessment by the Member States.

The new proposed Regulation on AML/CFT will contain directly applicable rules which aims to harmonize AML rules across the single market. The list of obliged entities is enlarged, with inclusion of crypto-asset service providers, also crowdfunding platforms and migration operators and etc. Customer due diligence measures are made more precise in order to have consistent application across the Union. Newly introduced internal policy controls and procedures for obliged entities will provide more clarity. Rules on beneficial ownership are more detailed in the proposal with new requirements on nominees and foreign entities. Traders in good are prohibited to accept cash more than 10.000 EURO. This will remove administrative burden for these entities to report cash transactions. The provision and custody of anonymous crypto-asset wallets are prohibited.

The aim of proposal for a Regulation on information accompanying transfers of funds and certain crypto-assets is to extended regulation covering crypto-asset service providers. This was also reflected in the FATF recommendations. Crypto-asset transfers will be treated as cross-border wire transfers, rather than domestic wire transfers. Therefore, information on originator and beneficial owner is required.

In conclusion, it is clear that the EU aims to have comprehensive regulation in this field, in order to have zero cases on money laundering within the single market. As mentioned above criminals will always seek to find ways to launder their illicit gains. Therefore, it is crucial to continue the policy on AML. Special attention should be paid to the new improvements in the field of technology. With the help of improved AI, the gates of EU can be closed for criminals, and detection and prevention of the money laundering cases can be easier and faster. This can also help legal transaction to be monitored in faster way and remove burdens for them to function in fair competition atmosphere.

Used sources:

1. Communication from the Commission on an Action Plan for a comprehensive Union policy on preventing money laundering and terrorist financing (2020/C 164/06)
2. Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and

- amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU
3. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC
 4. Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law
 5. Europol, ‘From suspicion to action: Converting financial intelligence into greater operational impact’, 2017.
 6. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, Financial Action Task Force
 7. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the Authority for Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism and amending Regulations (EU) No 1093/2010, (EU) 1094/2010, (EU) 1095/2010
 8. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the mechanisms to be put in place by the Member States for the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing and repealing Directive (EU) 2015/849
 9. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on information accompanying transfers of funds and certain crypto-assets (recast)
 10. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing
 11. TANZI, Vito. Money Laundering and the International Finance System. In: IMF Working Paper, No. 96/55 (May 1996), at 3 and 4.
-

CZU: 343.54:303.4/.7

DOI: 10.5281/zenodo.8239970

ATITUDINI ȘI PREJUDECĂȚI SOCIALE FAȚĂ DE VIOLENȚA DOMESTICĂ

RUS Mihaela

doctor habilitat, profesor universitar, Facultatea de Drept
și Științe Administrative, Universitatea Ovidius din Constanța
ORCID ID: 0009-0002-4741-2742

DAN-OPARIUC Cristian

doctor, lector universitar, Facultatea de Drept
și Științe Administrative, Universitatea Ovidius din Constanța
ORCID ID: 0000-0003-4079-0142

TASENȚE Tănase

doctor, lector universitar, Facultatea de Drept
și Științe Administrative, Universitatea Ovidius din Constanța
ORCID ID: 0000-0002-3164-5894

Context

Stark și Flitcraft (1996) definesc violența domestică drept „o amenințare sau o provocare, petrecută în prezent sau în trecut, a unei răniri fizice în cadrul relației dintre partenerii sociali, indiferent de statutul lor legal sau de domiciliu. Atacul fizic sau sexual poate fi însoțit de intimidare sau abuzuri verbale; distrugerea bunurilor care aparțin victimei; izolarea de prieteni, familie sau alte potențiale surse de sprijin; amenințări făcute la adresa altor persoane semnificative pentru victimă, inclusiv a copiilor; furturi; controlul asupra banilor, lucrurilor personale ale victimei, alimentelor, deplasărilor, telefonului și a altor surse de îngrijire și protecție”.

Gelles (1987) vorbește despre anumite caracteristici ale familiei care o fac susceptibilă la violență, în comparație cu alte grupuri: - interese diverse și activități diferite ale membrilor familiei; - implicare emoțională puternică; - datorită intereselor individuale ale fiecăruia ce nu corespund cu interesele celorlalți, apar situații de conflict; - diferențele dintre membrii familiei ca vârstă și sex; - neconcordanța dintre rolul ce îi revine fiecăruia și posibilitățile și interesele personale; - gradul crescut de intimitate; - sentimentul de apartenență involuntară a membrilor familiei; - apariția inerentă a stresului datorită ciclurile vieții pe care o străbate familia; - atitudinea tolerantă față de violență și concretizarea acesteia prin aplicarea de pedepse asupra generațiilor tinere ale familiei.

Literatura de specialitate delimitează în principal, următoarele forme ale violenței intrafamiliale: violența agresiune, violența pedeapsă, violența pedeapsă cu simetrie latentă, violența fizică, violența psihologică, violența emoțională, violența

economică, abuzul sexual și incestul. Cercetătorii Reznaldo Perrone și Martine Nannini (1995) sintetizează manifestările violenței din interiorul familiei în trei tipuri de violență domestică: violența agresiune, violența pedeapsă și violența pedeapsă cu simetrie latentă. Violența agresiune are loc între doi parteneri care se află într-o relație egală de forță, și se concretizează prin schimb de lovituri.

Teorii asupra violenței

Teoriile biologice despre agresiune și violență pun accentul pe factorii genetici, neuropatologici și iau în considerare schimbările în structura sau funcționarea creierului, ca urmare a unor traume sau acțiunii unor factori endocrini. Astfel, la sfârșitul anilor '80 și începutul anilor '90 ai sec. XX, Rosenbaum, Hoge și alți cercetători (1997) au publicat o serie de studii ce evidențiau faptul că mulți bărbați care abuzează fizic familia au suferit în antecedente traumatisme craniene și, mai târziu, au devenit violenți cu membrii de familie.

Teoriile psihologice vizează maltratarea, în marea lor majoritate au ca punct de plecare concepția lui Freud (1959), – masochismul feminin, potrivit căreia se considera că femeia dorea să fie bătută, asemenea unui copil neajutorat, dependent și rău. Acest comportament autodistructiv, în viziunea lui Freud, e rezultatul efectului de rezolvare a conflictului oedipian. Shainnes (1979) vede în masochism un proces ce implică trăsături socioculturale, și nu de instinct, ce se subordonează forțelor primare. O serie de teorii susțin că violența în familie este o deviere a comportamentului autodistructiv dinspre sine, spre o altă persoană.

Abordarea sociologică consideră că violența în familie rezidă în procesul de socializare, diferit al bărbaților de al femeilor, din diferența tipului de familie (obiceiuri, tradiții), stereotipurile vehiculate „scenariile” sociale contribuind și ele la conturarea acestei chestiuni. Teoriile sociologice despre violență consideră genul drept o variabilă cheie, datorită factorilor structurali ce permit accesul diferențiat la puterea politică și economică. Cauza comportamentului violent al individului se află în mediul în care trăiește, în comportamentul „altora” semnificativi. Un copil care trăiește într-o familie caracterizată prin violență riscă să devină agresiv la maturitate. Din perspectiva teoriei cognitiv-socială [Cunnigham, 1998], violența este considerată ca fiind un comportament dobândit

Factorii anticipativi evidențiați de cercetările efectuate de Levinson (1989) sunt următorii:

- inegalitatea economică dintre bărbați și femei (considerat a fi cel mai afluent);
- obișnuința de a folosi violența fizică pentru rezolvarea conflictelor;
- autoritatea și controlul bărbatului în luarea deciziilor în familie;
- un ideal masculin de dominație și duritate acceptat în plan social.

Obiectivele și scopul cercetării

- Analiza percepției cetățenilor asupra fenomenului de violență
- Identificarea atitudinilor și prejudecăților pe care cetățenii le au față de fenomenul de violență domestică

Instrument

Instrumentul de colectare a datelor conține un număr de 13 itemi, dintre care 4 cu scală de răspuns nominală și alegere multiplă (itemii 1, 6, 7 și 17), 6 cu răspuns dihotomic (itemii 2, 4, 5, 8, 9 și 10), unul cu răspuns liber (itemul 3) și unul cu spațiu de răspuns ordinal de tip Likert, cu 5 categorii (itemul 14). Itemii nu sunt sumativi, prin urmare nu se poate calcula un scor total, analiza urmând să trateze răspunsurile la fiecare în parte.

Colectarea datelor

Datele au fost colectate de la un număr de 157 de participanți, în perioada octombrie-decembrie 2022, folosind sistemul de colectare online, rezultând un lot de conveniență, prin urmare analiza va avea un caracter descriptiv, fără pretenții de inferență statistică. Lotul de conveniență conține un număr de 25 de bărbați (15.92%) și 132 de femei (84.08%), cu vârste cuprinse între 18 și 56 de ani ($m=25.88$ ani, $sd=9.60$ ani), 107 din mediul urban (68.15%) și 50 din mediul rural (31.85%).

Analiza datelor

Analiza datelor se va realiza la nivelul fiecărui item din chestionar, precizându-se distribuția de frecvențe, apoi tratându-se asocierile cu *mediul de proveniență* și *genul biologic* prin intermediul testului Fisher pentru frecvențe (Fisher's Exact Test for Count Data), deoarece diferențele de frecvențe din celulele tabelului de contingență sunt mari, iar cu vârsta vom utiliza coeficientul de corelație punct biserială.

Q.1 - Ce înțelegeți prin violența domestică?

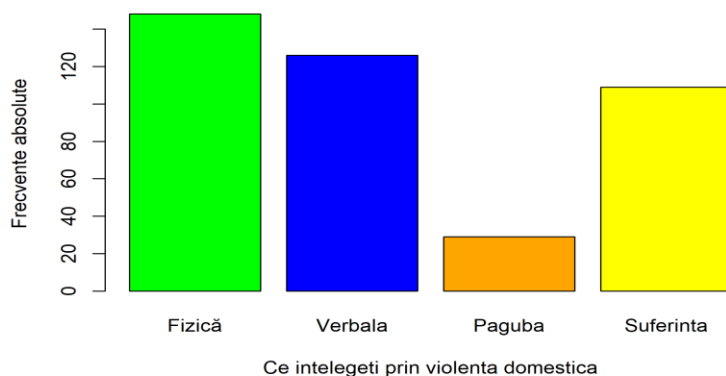

Fig.1

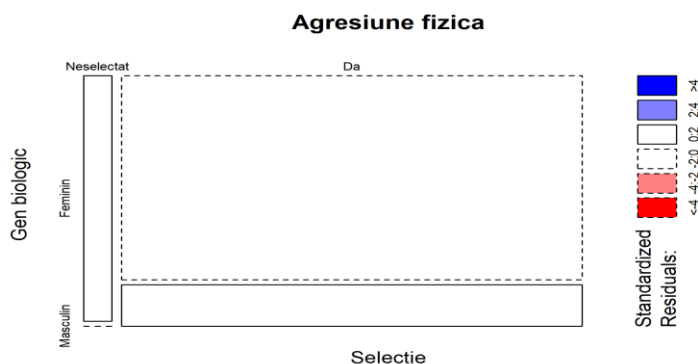

Fig.2

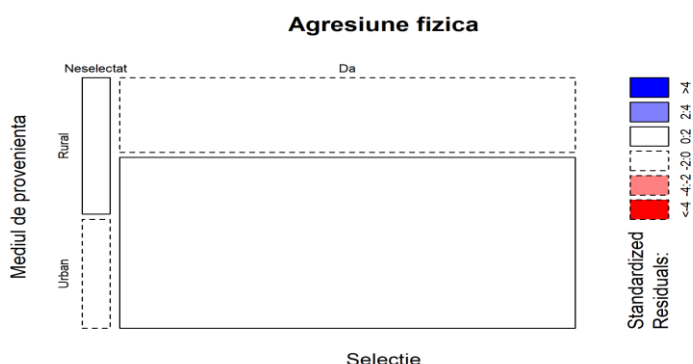

Fig.3

Se observă că prin violență domestică se înțelege predominant *violența fizică* (94.27%) și *agresiunea verbală* (80.25%), mai puțin suferința psihică (69.43%) (vezi figura 1). În cazul alegerilor pentru **violența fizică**, 93.18% dintre femei apreciază că agresiunea fizică reprezintă o violență domestică, față de 100% bărbați, fără a se putea vorbi despre existența vreunei diferențe de opinie determinată de genul biologic ($OR=Inf$, $p=0.36$, 95% CI [0.37. Inf]) (vezi figura 2). Sub aspectul mediului de proveniență, violența fizică este apreciată ca violență domestică de 96.26% dintre persoanele din mediul urban, față de 90% persoane din mediul rural și, din nou, nu putem vorbi despre diferențe de opinii ($OR=2.84$, $p=0.14$, 95% CI [0.58. 15.01]), observând că nici vârsta nu afectează acest punct de vedere ($p.bis=-0.08$, $t=-0.93$, $p=0.35$) (vezi figura 3).

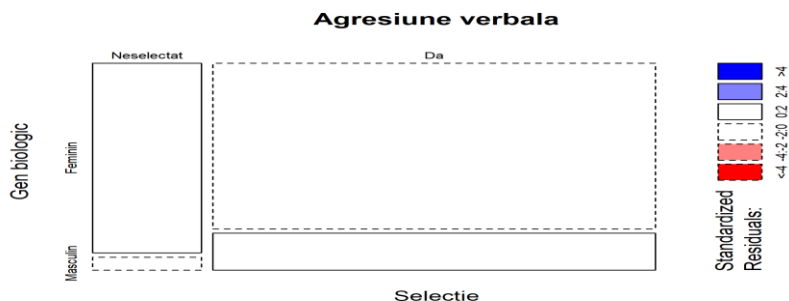

Fig.4 Relația agresivitate verbală vs gen biologic?

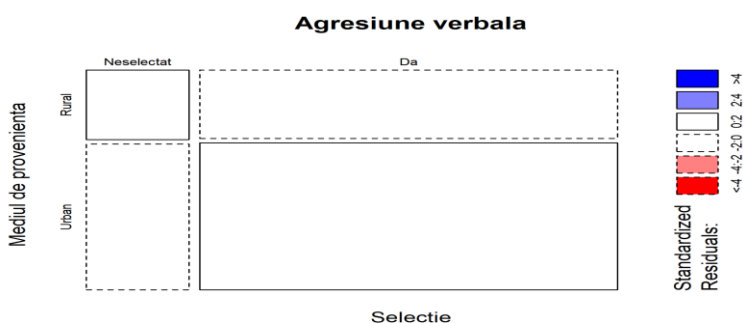

Fig.5

Situația este similară și în cazul analizei **agresiunii verbale**, 78.03% dintre femei considerând că agresiunea verbală este o formă de violență domestică, față de 92% dintre bărbați, fără a exista diferențe de opinii semnificative statistic ($OR=3.22$, $p=0.17$, 95% CI [0.72. 29.80]) (vezi figura 4). Lucrurile se prezintă mai echilibrat la analiza în funcție de mediul de proveniență, în acest caz 80.37% dintre participanții din mediul urban consideră că violența verbală este o formă de violență domestică, față de doar 80% participanți din mediul rural, diferențele nefiind statistic semnificative ($OR=1.02$, $p=1$, 95% CI [0.39. 2.53]), iar vârsta nu exercită niciun efect ($p.bis=0.07$, $t=0.90$, $p=0.37$) (vezi figura 5).

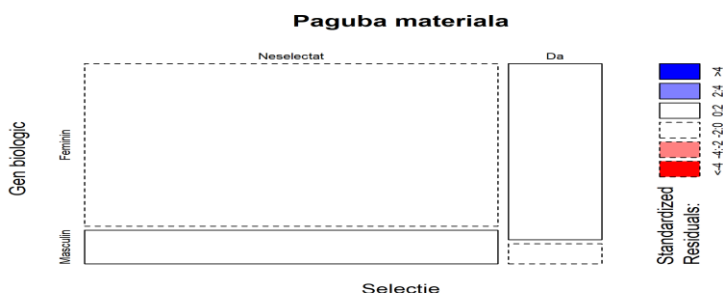

Fig.6

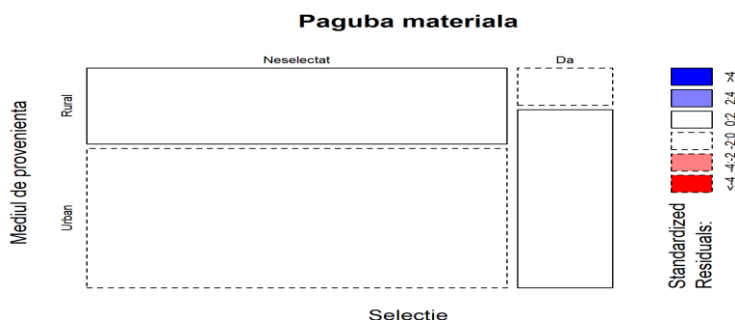

Fig.7

Sub aspectul **pagubei materiale**, lucrurile se prezintă în mod similar, vârsta participanților neexercitând vreun efect statistic semnificativ asupra opiniilor ($p.bis=-0.07$, $t=-0.89$, $p=0.38$), 19.70% dintre femei și 12% dintre bărbați considerând că pagubele materiale reprezintă o formă de violență domestică, fără a vorbi despre diferențe de opinii statistic semnificative ($OR=0.56$, $p=0.57$, 95% CI [0.10. 2.08]) (vezi figura 6). Din punct de vedere al mediului de proveniență față de 22.43% dintre participanții din mediul urban, doar 10% dintre cei din mediul rural consideră că paguba materială reprezintă o formă de violență domestică, fără însă a putea vorbi despre diferențe de opinii statistic semnificative ($OR=2.59$, $p=0.08$, 95% CI [0.89. 9.29]) (vezi figura 7).

Fig.8

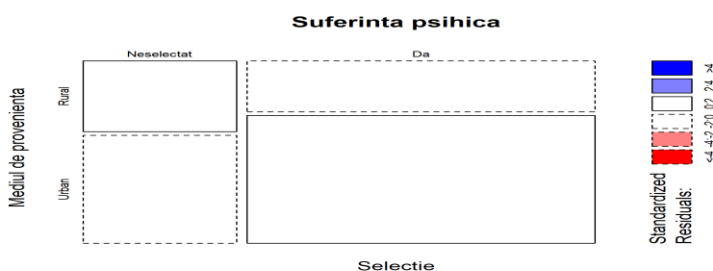
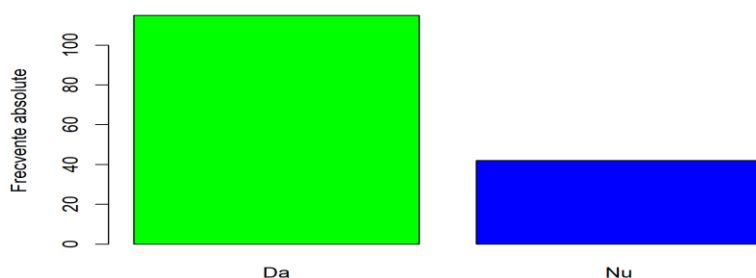

Fig.9

Ultimul aspect analizat, **suferința psihică**, nu indică vreun efect al vârstei ($p.bis=0.01$, $t=0.13$, $p=0.90$), 67.42% dintre femei considerând că suferința psihică reprezintă o formă de violență domestică, în comparație cu 80% dintre bărbați, fără însă a fi semnalate diferențe statistic semnificative ($OR=1.93$, $p=0.25$, 95% CI [0.64. 7.01]) (vezi figura 8). Din punct de vedere al mediului de proveniență față de 72.90% dintre participanții din mediul urban, doar 62% dintre cei din mediul rural consideră că suferința psihică reprezintă o formă de violență domestică, fără însă a putea vorbi despre diferențe de opinii statistic semnificative ($OR=1.64$, $p=0.19$, 95% CI [0.75. 3.55]) (vezi figura 9).

Q.2 - Considerați că violența în familie este un mod prin care agresorul își impune autoritatea?

Considerati ca violenta in familie este un mod prin care agresorul isi impune autoritatea

Fig.10

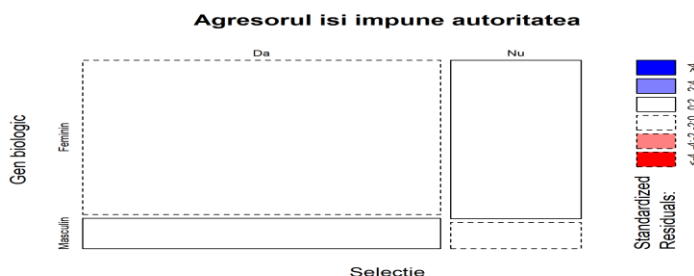

Fig.11

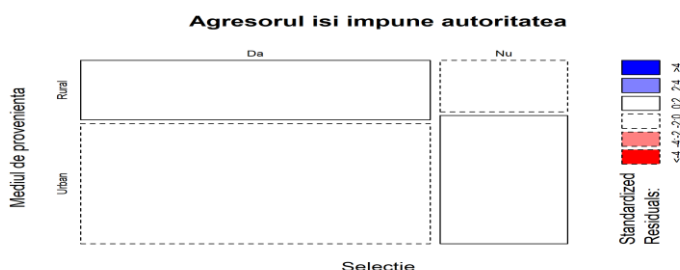

Fig.12

Întrebarea comportă un răspuns dihotomic, 73.25% dintre participanți răspunzând pozitiv (vezi figura 10), dintre care 72.73% femei și 76% bărbați, fără a se constata existența unor diferențe statistice semnificative determinate de gen ($OR=0.84$, $p=0.81$, $95\% CI [0.25. 2.43]$) (vezi figura 11). Vârsta exercită un efect statistic semnificativ ($p.bis=-0.22$, $t=-2.78$, $p=0.01$), în sensul că pe măsură ce crește vârsta, crește și tendința de a răspunde cu „Da” la această întrebare (valoarea numerică 1), corelația punct biserială fiind negativă. Din punct de vedere al mediului de proveniență (vezi figura 12), 71.96% dintre participanții din mediul urban și 76% dintre participanții din mediul rural răspund „Da” la această întrebare, însă nu se remarcă diferențe statistice semnificative de opinii între participanții din cele două zone ($OR=1.23$, $p=0.70$, $95\% CI [0.54. 2.95]$).

Q.4 - Cunoașteți persoane implicate într-o relație violentă?

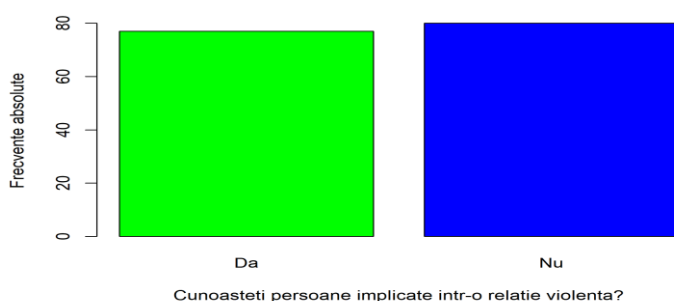

Fig.13

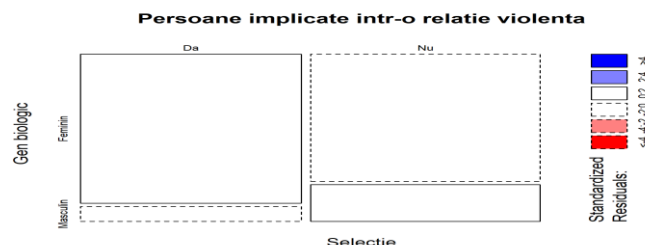

Fig.14

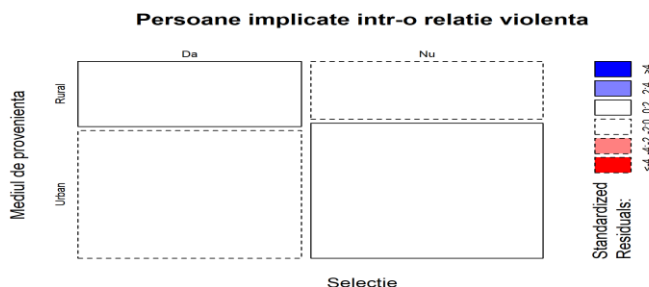

Fig.15

La această întrebare opiniile sunt echilibrate, 49.04% dintre participanți răspunzând pozitiv (vezi figura 13), dintre care 53.03% femei și 28% bărbați, fără a se constata existența unor diferențe statistic semnificative determinate de gen ($OR=2.88$, $p=0.03$, 95% CI [1.06. 8.74]) (vezi figura 14). În cazul mediului de proveniență (vezi figura 15), 47.66% dintre participanții din mediul urban și 52% dintre participanții din mediul rural răspund „Da” la această întrebare, însă nu se remarcă diferențe statistic semnificative de opinii între participanții din cele două zone ($OR=1.19$, $p=0.73$, 95% CI [0.58. 2.46]), iar vârsta nu exercită niciun efect statistic semnificativ ($p.bis=0.02$, $t=0.23$, $p=0.82$).

Q.5 - Dacă o persoana din grupul tău de prieteni ar fi victima unei agresiuni fizice, ai încuraja-o să apeleze la ajutor?

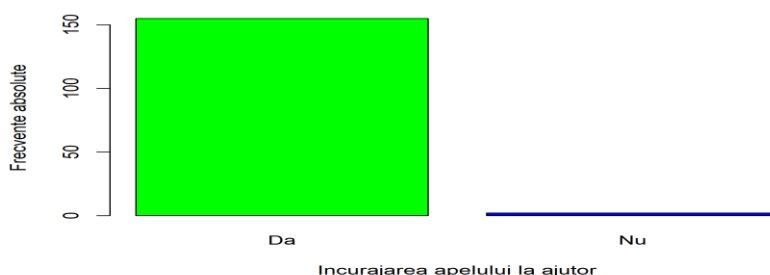

Fig.16

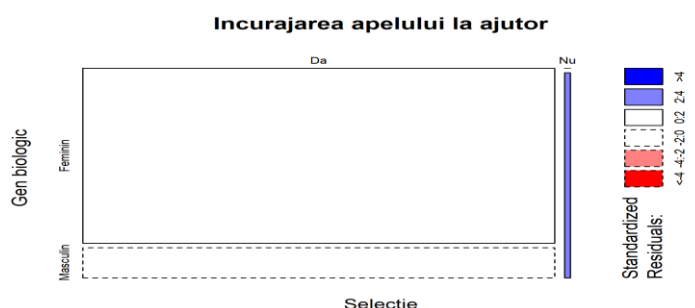

Fig.17

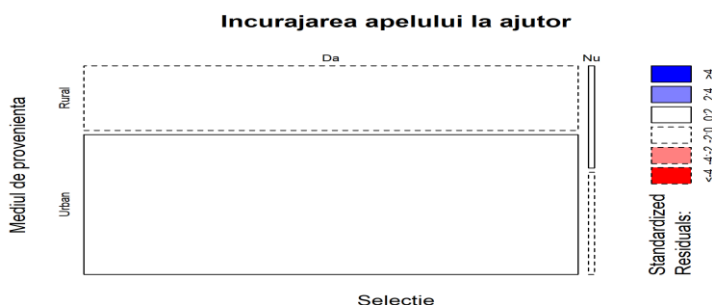

Fig.18

La această întrebare predomină răspunsurile afirmative, 98.73% (vezi figura 16), dintre care răspund „Da” 100% femei și 92% bărbați, constatându-se diferențe statistic semnificative ($OR=Inf$, $p=0.02$, 95% CI [1.01 , Inf]) (vezi figura 17), în sensul că, indiferent de gen, răspunsurile „Nu” sunt statistic semnificativ neglijabile. În cazul mediului de proveniență (vezi figura 18), 99.07% dintre participanții din mediul urban și 98% dintre participanții din mediul rural răspund „Da” la această întrebare, însă nu se remarcă diferențe statistic semnificative de opinii între participanții din cele două zone ($OR=0.46$, $p=0.54$, 95% CI [0.01 , 37.02]), iar vârsta nu exercită niciun efect statistic semnificativ ($p.bis=-0.05$, $t=-0.65$, $p=0.52$).

Q.6 - La cine ai apela în cazul în care ai fi victima violenței domestice?

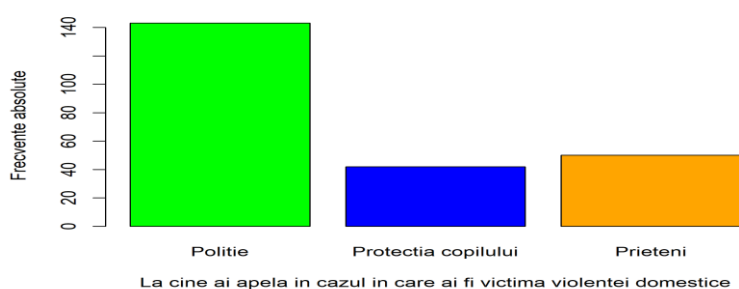

Fig.19

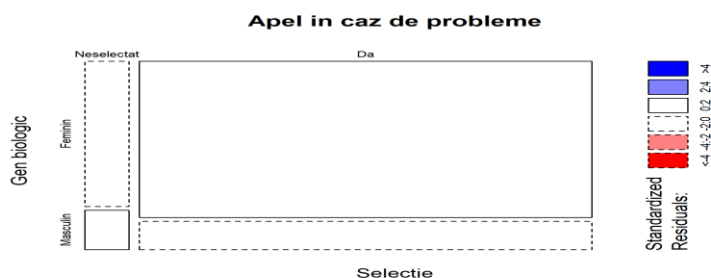

Fig.20

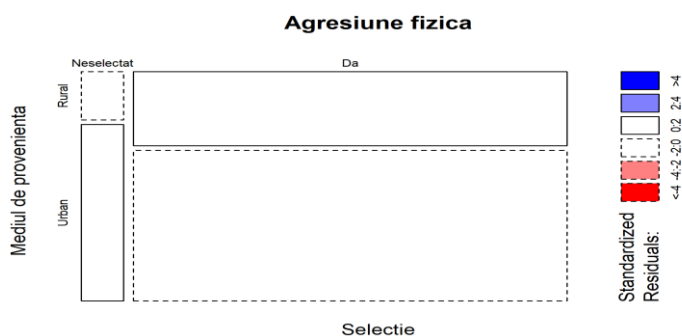

Fig.21

Analiza arată că predomină apelul la *poliție* (91.08%) în caz de violență domestică, mai rar la *prieteni* (31.85%) sau la protecția copilului (26.75%) (vezi figura 19). În cazul alegerii apelului la **poliție**, 91.67% dintre femei ar apela, față de 88% bărbați, fără a se putea vorbi despre existența vreunei diferențe de opinie determinată de genul biologic ($OR=0.67$, $p=0.47$, 95% CI [0.16. 4.03]) (vezi figura 20). Sub aspectul mediului de proveniență, apelul la poliție ar fi realizat de 89.72% dintre persoanele din mediul urban, față de 94% persoane din mediul rural și, din nou, nu putem vorbi despre diferențe de opinii ($OR=0.56$, $p=0.55$, 95% CI [0.10. 2.25]), observând că nici vârsta nu afectează acest punct de vedere ($p.bis=-0.14$, $t=-1.75$, $p=0.08$) (vezi figura 21).

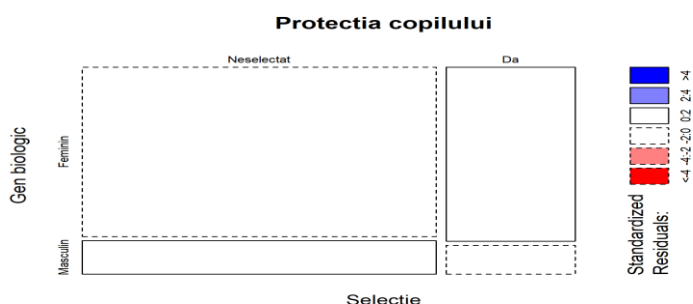

Fig.22

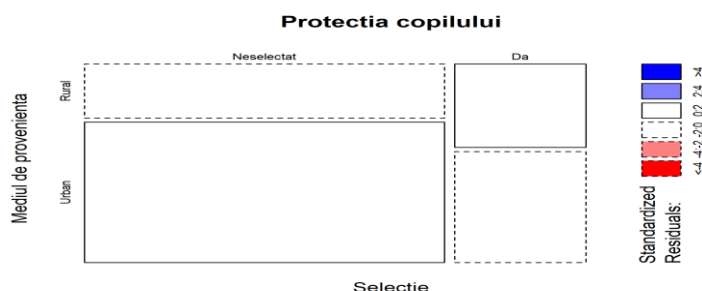

Fig.23

Situația este similară și în cazul apelului la **protecția copilului**, 27.27% dintre femei solicitând apelul, în comparație cu 24% dintre bărbați, vârsta neexercitând vreun efect statistic semnificativ ($p.bis=-0.14$, $t=-1.75$, $p=0.08$) și nici genul biologic (vezi figura 22) asupra opiniilor ($OR=0.84$, $p=0.81$, 95% CI [0.25. 2.43]). În privința mediului de proveniență, nu apar diferențe statistic semnificative între frecvențe ($OR=0.52$, $p=0.08$, 95% CI [0.23. 1.15]), apelul la protecția copilului fiind realizat de 22.43% dintre persoanele din mediul urban, față de 36% persoane din mediul rural.

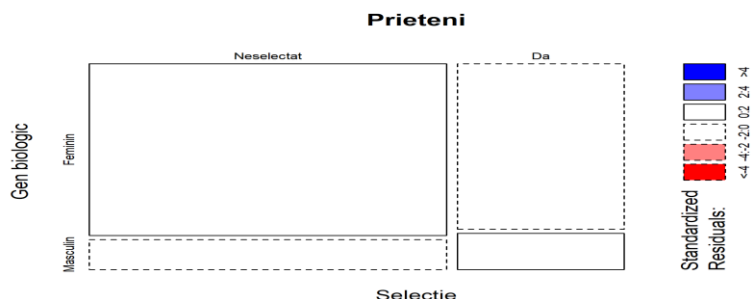

Fig.24

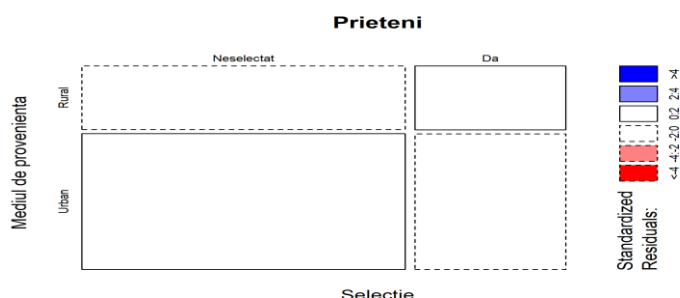

Fig.25

În cazul apelului la **prieteni**, 31.06% dintre femei ar solicita apelul, în comparație cu 36% dintre bărbați, vârsta exercitând vreun efect statistic semnificativ ($p.bis=0.19$, $t=2.35$, $p=0.02$), în sensul că pe măsură ce crește vârsta, crește și probabilitatea de a se apela la prietenii, însă nu există un efect al genului biologic (vezi figura 24) asupra opiniilor ($OR=1.25$, $p=0.64$, $95\% CI [0.45. 3.30]$). În privința mediului de proveniență, nu apar diferențe statistic semnificative între frecvențe ($OR=0.99$, $p=1$, $95\% CI [0.46. 2.19]$), apelul la prietenii fiind realizat de 31.78% dintre persoanele din mediul urban, față de 32% persoane din mediul rural.

Q.7 - Care consideri ca sunt motivele pentru care persoanele agresate nu apelează la ajutor?

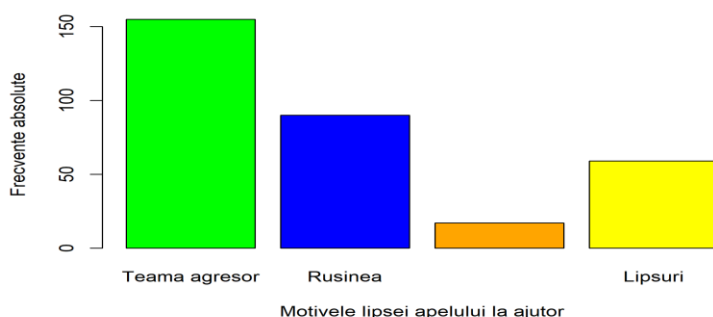

Fig.26

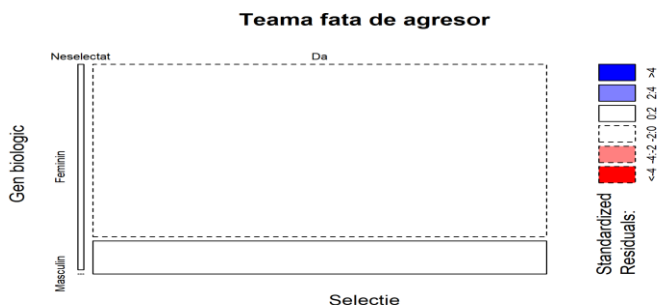

Fig.27

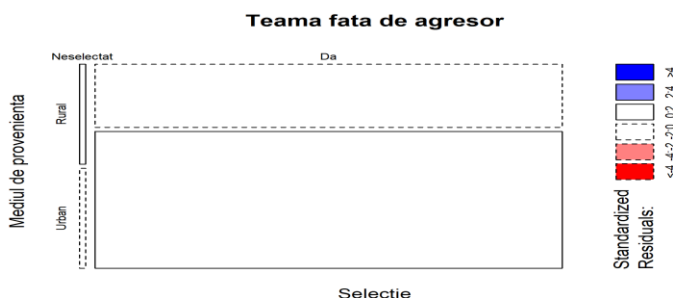

Fig.28

Analiza arată că predomină *teama față de agresor* (98.73%) ca motiv al lipsei solicitării ajutorului, urmată de *rușine* (10.83%), de *lipsurile financiare* (37.58%) și mai puțin de *teama de a nu pierde prieteni* (vezi figura 26). În cazul **temerilor față de agresor**, 98.48% dintre femei se justifică astfel, față de 100% bărbați, fără a se putea vorbi despre existența vreunei diferențe de opinie determinată de genul biologic ($OR=Inf$, $p=1$, 95% CI [0.04. Inf]) (vezi figura 27). Sub aspectul mediului de proveniență, *teama față de agresor* se manifestă la 99.07% dintre persoanele din mediul urban, față de 98% persoane din mediul rural și, din nou, nu putem vorbi despre diferențe de opinii ($OR=2.15$, $p=0.54$, 95% CI [0.03. 171.15]), observând că nici vârsta nu afectează acest punct de vedere ($p.bis=-0.18$, $t=-2.27$, $p=0.02$) (vezi figura 28).

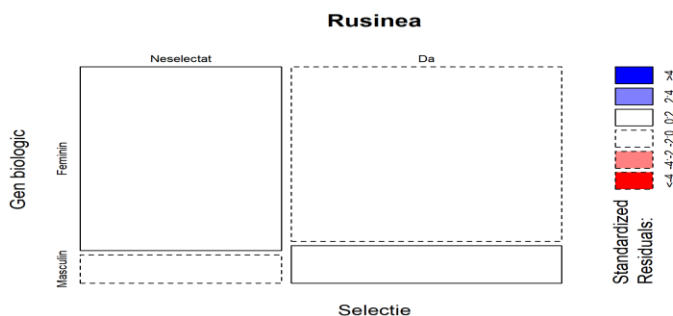

Fig.29

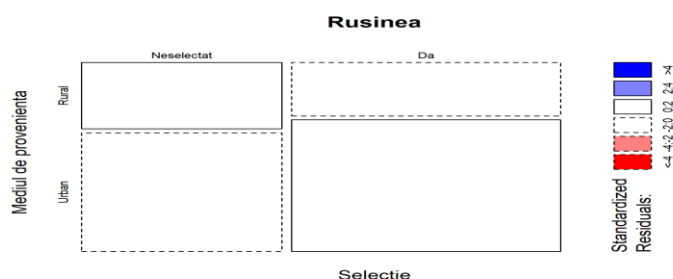

Fig.30

În cazul **ruşinii**, 56.06% dintre femei se justifică prin faptul că le este ruşine, față de 64% bărbați, fără a se putea vorbi despre existența vreunei diferențe de opinie determinată de genul biologic ($OR=1.39$, $p=0.51$, 95% CI [0.53. 3.84]) (vezi figura 29). Sub aspectul mediului de proveniență, ruşinea se manifestă la 59.81% dintre persoanele din mediul urban, față de 52% persoane din mediul rural și, din nou, nu putem vorbi despre diferențe de opinii ($OR=1.37$, $p=0.39$, 95% CI [0.66. 2.85]), observând că vârsta afectează acest punct de vedere ($p.bis=0.22$, $t=2.87$, $p=0.00$) (vezi figura 30), pe măsură ce crește vârsta, crescând și ruşinea ca motivație.

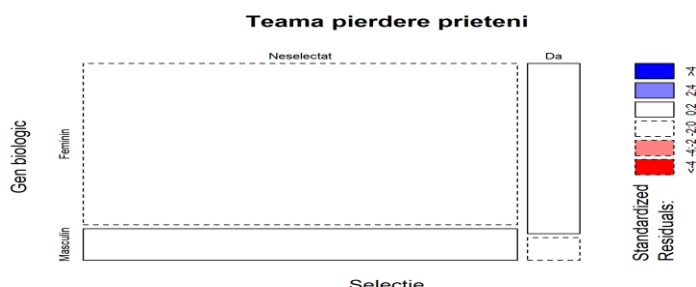

Fig.31

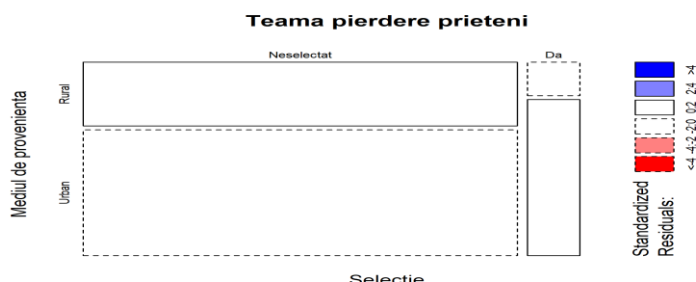

Fig.32

Chiar dacă **teama de a pierde prieteni** nu reprezintă un motiv important, totuși, 11.36% dintre femei se justifică prin faptul că le frică să nu-și piardă prietenii, față de 8%

bărbați, fără a se putea vorbi despre existența vreunei diferențe de opinie determinată de genul biologic ($OR=0.68$, $p=1$, $95\% \text{ CI } [0.07. 3.25]$) (vezi figura 31). Din punct de vedere al mediului de proveniență, teama de a nu pierde prieteni se manifestă la 13.08% dintre persoanele din mediul urban, față de 6% persoane din mediul rural și, din nou, nu putem vorbi despre diferențe de opinii ($OR=2.35$, $p=0.27$, $95\% \text{ CI } [0.61. 13.36]$), observând că vârsta nu afectează acest punct de vedere ($p.bis=-0.10$, $t=-1.23$, $p=0.22$) (vezi figura 32).

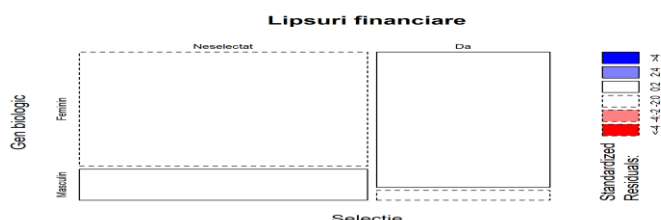

Fig.33

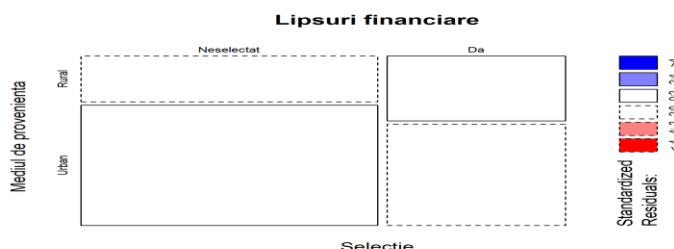

Fig.34

În fine, **lipsurile financiare** sunt invocate de către 41.67% dintre femei și 16% bărbați, existând diferențe de opinie statistic semnificative determinate de genul biologic ($OR=0.27$, $p=0.02$, $95\% \text{ CI } [0.06. 0.86]$) (vezi figura 33), în sensul că femeile par a invoca mai frecvent aceste lipsuri în comparație cu bărbații. Din punct de vedere al mediului de proveniență, lipsurile financiare se manifestă la 33.64% dintre persoanele din mediul urban, față de 46% persoane din mediul rural și, din nou, nu putem vorbi despre diferențe de opinii ($OR=0.60$, $p=0.16$, $95\% \text{ CI } [0.28. 1.26]$), observând însă că vârsta afectează acest punct de vedere ($p.bis=0.26$, $t=3.33$, $p=0.00$) (vezi figura 34), creșterea vârstei determinând invocarea statistic semnificativ mai probabilă a acestei probleme.

Q.8 - În familia ta au fost situații de violență domestică?

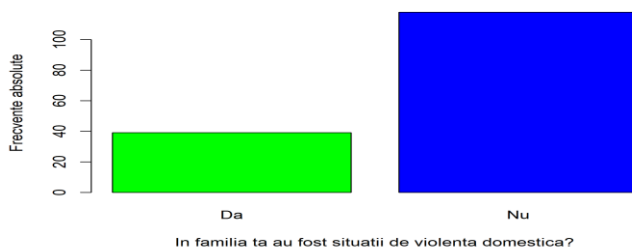

Fig.35

Fig.36

Fig.37

Și această întrebare comportă un răspuns dihotomic, doar 24.84% dintre participanți răspundând pozitiv (vezi figura 35), dintre care 26.52% femei și 16% bărbați, fără a se constata existența unor diferențe statistic semnificative determinate de gen ($OR=1.89$, $p=0.32$, $95\% CI [0.58. 8.09]$) (vezi figura 36). Vârsta nu exercită niciun efect statistic semnificativ ($p.bis=-0.03$, $t=-0.40$, $p=0.69$), iar din punct de vedere al mediului de proveniență (vezi figura 37), 24.30% dintre participanții din mediul urban și 26% dintre participanții din mediul rural răspund „Da” la această întrebare, însă nu se remarcă diferențe statistic semnificative de opinii între participanții din cele două zone ($OR=1.09$, $p=0.84$, $95\% CI [0.46. 2.50]$).

Q.9 - Aveți cunoștință de existența unui centru specializat de ajutorare a victimelor violenței domestice?

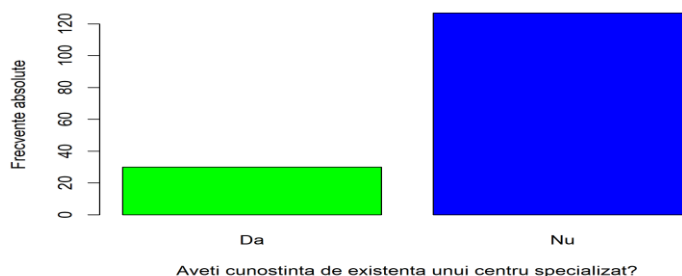

Fig.38

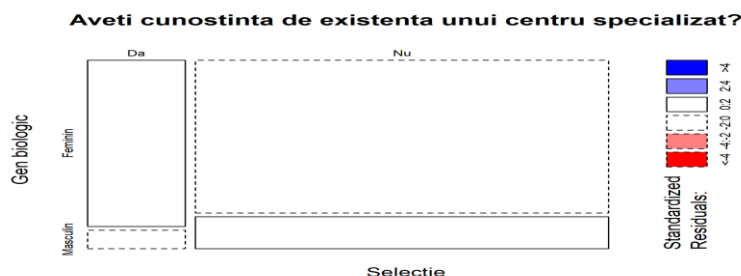

Fig.39

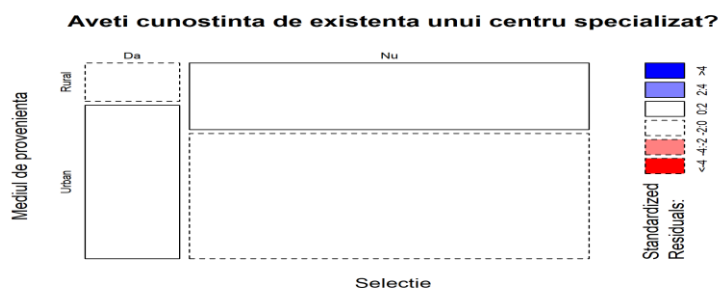

Fig.40

La această întrebare opiniile sunt predominant negative, doar 19.11% dintre participanți răspunzând pozitiv (vezi figura 38), dintre care 20.45% femei și 12% bărbați, fără a se constata existența unor diferențe statistic semnificative determinate de gen ($OR=1.88$, $p=0.41$, 95% CI [0.51. 10.52]) (vezi figura 39). În cazul mediului de proveniență (vezi figura 40), 22.43% dintre participanții din mediul urban și 12% dintre participanții din mediul rural răspund „Da” la această întrebare, însă nu se remarcă diferențe statistic semnificative de opinii între participanții din cele două zone ($OR=0.47$, $p=0.13$, 95% CI [0.15. 1.31]), iar vârsta exercită un efect statistic semnificativ ($p.bis=-0.22$, $t=-2.76$, $p=0.01$), în sensul că probabilitatea de a răspunde afirmativ (valoarea 1) crește statistic semnificativ pe măsură ce crește vârsta.

Q10 - Ai dori să participi ca voluntar la o campanie împotriva violenței domestice?

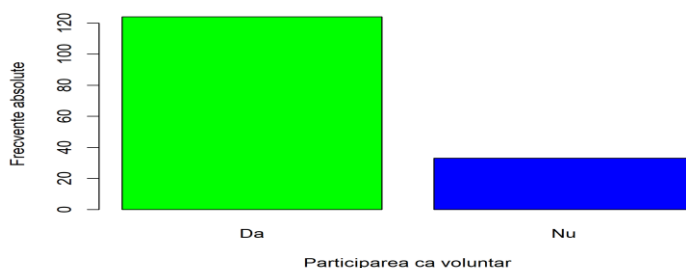

Fig.41

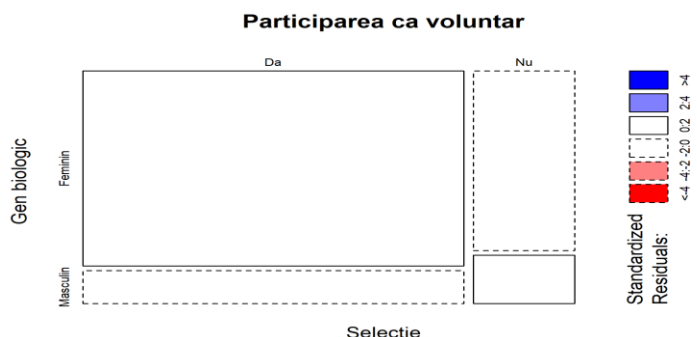

Fig.42

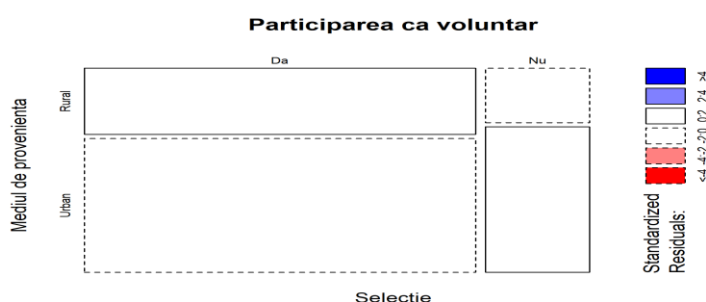

Fig.43

La această întrebare predomină răspunsurile afirmative, 78.98% (vezi figura 41), dintre care răspund „Da” 80.30% femei și 72% bărbați, neconstatându-se diferențe statistic semnificative ($OR=1.58$, $p=0.42$, 95% CI [0.50. 4.51]) (vezi figura 42). În cazul mediului de proveniență (vezi figura 43), 77.57% dintre participanții din mediul urban și 82% dintre participanții din mediul rural răspund „Da” la această întrebare, însă nu se remarcă diferențe statistic semnificative de opinii între participanții din cele două zone ($OR=1.32$, $p=0.67$, 95% CI [0.53. 3.52]), iar vârsta nu exercită niciun efect statistic semnificativ ($p.bis=0.05$, $t=0.59$, $p=0.56$).

Q15 - Care credeți că sunt principalii 3 factori care întrețin violența în familie?

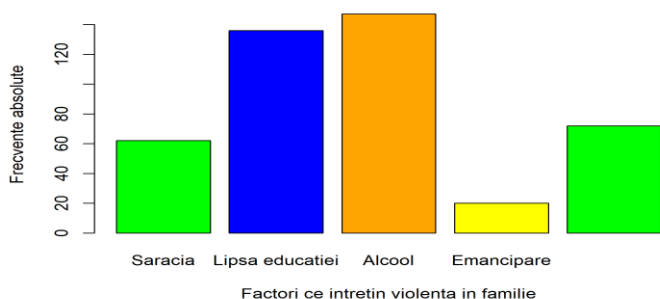

Fig.44

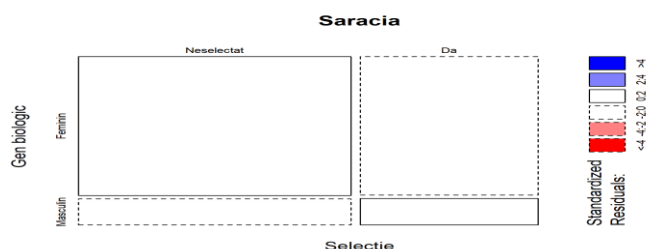

Fig.45

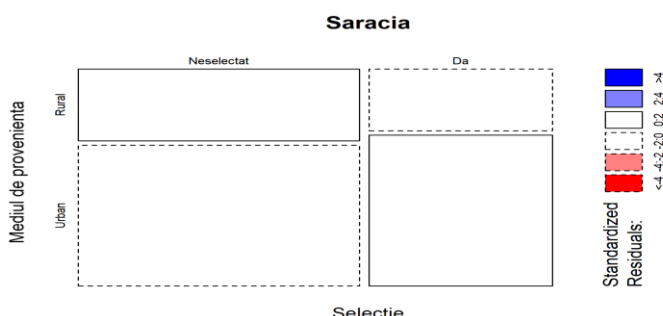

Fig.46

Cel mai important factor al violenței domestice pare a fi *consumul de alcool* (93.63%), urmat imediat de *lipsa educației* (86.62%) și, aproape la egalitate, de *modelul autoritar preluat din familie* (45.86%) și *sărăcia* (39.49%) (vezi figura 44). În cazul alegerilor pentru **sărăcie**, 39.39% dintre femei apreciază că sărăcia reprezintă un factor al violenței domestice, față de 40% bărbați, fără a se putea vorbi despre existența vreunei diferențe de opinie determinată de genul biologic ($OR=1.03$, $p=1$, 95% CI [0.38. 2.66]) (vezi figura 45). Sub aspectul mediului de proveniență, sărăcia este considerată ca fiind un factor al violenței domestice de 41.12% dintre persoanele din mediul urban, față de 36% persoane din mediul rural și, din nou, nu putem vorbi despre diferențe de opinii ($OR=1.24$, $p=0.60$, 95% CI [0.59. 2.66]), observând că vârsta afectează acest punct de vedere ($p.bis=0.16$, $t=2.09$, $p=0.04$) (vezi figura 46), în sensul că probabilitatea de a aprecia că sărăcia reprezintă un factor al violenței domestice crește pe măsură ce crește vârsta.

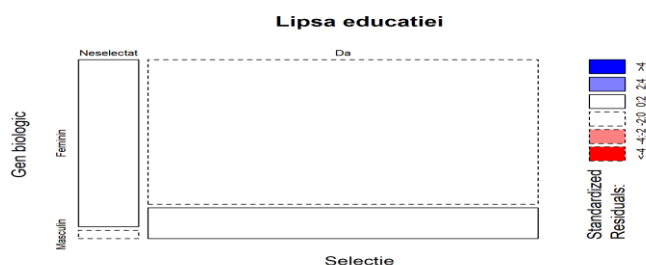

Fig.47

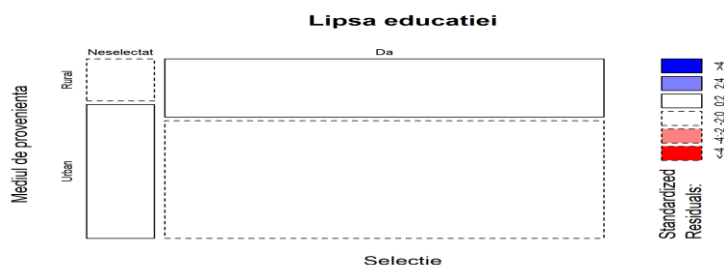

Fig.48

Situația este similară și în cazul analizei **lipsei educației** ca factor al violenței domestice, 84.85% dintre femei considerând că lipsa educației este un factor al violenței domestice, față de 96% dintre bărbați, fără a exista diferențe de opinii semnificative statistic ($OR=4.26$, $p=0.20$, 95% CI [0.62. 184.79]) (vezi figura 47). Lucrurile se prezintă la fel la analiza în funcție de mediul de proveniență, în acest caz 85.05% dintre participanții din mediul urban consideră că lipsa educației este un factor al violenței domestice, față de 90% participanți din mediul rural, diferențele nefiind statistic semnificative ($OR=0.63$, $p=0.46$, 95% CI [0.17. 1.96]), iar vârsta nu exercită niciun efect ($p.bis=0.11$, $t=1.43$, $p=0.15$) (vezi figura 48).

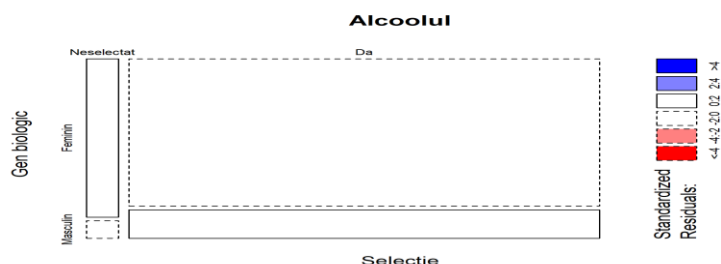

Fig.49

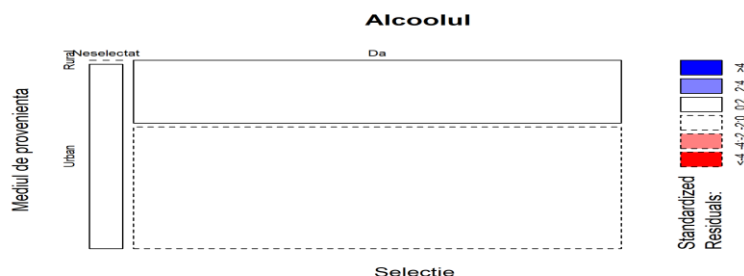

Fig.50

Sub aspectul **consumului de alcoolul**, ca factor principal, vârsta participanților nu exercită vreun efect statistic semnificativ asupra opiniilor ($p.bis=-0.03$, $t=-0.38$, $p=0.70$), 93.18% dintre femei și 96% dintre bărbați considerând că un consum exagerat de alcool reprezintă o factor ce determină violența domestică, fără a vorbi despre diferențe de

opinii statistic semnificative ($OR=1.75$, $p=1$, 95% CI [0.22. 80.11]) (vezi figura 49). Din punct de vedere al mediului de proveniență, față de 90.65% dintre participanții din mediul urban, 100% dintre cei din mediul rural consideră că alcoolul este un factor al violenței domestice, existând și diferențe statistic semnificative ($OR=0$, $p=0.03$, 95% CI [0. 0.91]) (vezi figura 50), în sensul că indiferent de mediul de proveniență, răspunsurile afirmative reprezintă o tendință clar dominantă.

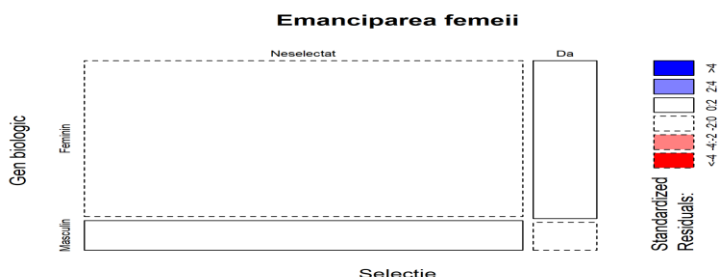

Fig.51

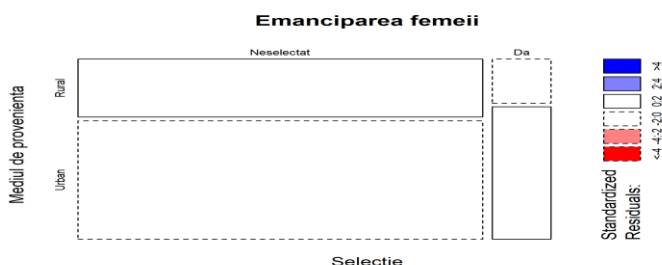

Fig.52

Penultimul aspect analizat, **emanciparea femeii**, nu indică vreun efect al vârstei ($p.bis=-0.02$, $t=-0.29$, $p=0.77$), 12.88% dintre femei considerând că emanciparea reprezintă un factor al violenței domestice, în comparație cu 12% dintre bărbați, fără însă a fi semnalate diferențe statistic semnificative ($OR=0.92$, $p=1$, 95% CI [0.16. 3.61]) (vezi figura 51). Din punct de vedere al mediului de proveniență, față de 14.02% dintre participanții din mediul urban, 10% dintre cei din mediul rural consideră că emanciparea femeii reprezintă o sursă de violență domestică, fără însă a putea vorbi despre diferențe de opinii statistic semnificative ($OR=1.46$, $p=0.61$, 95% CI [0.47. 5.48]) (vezi figura 51).

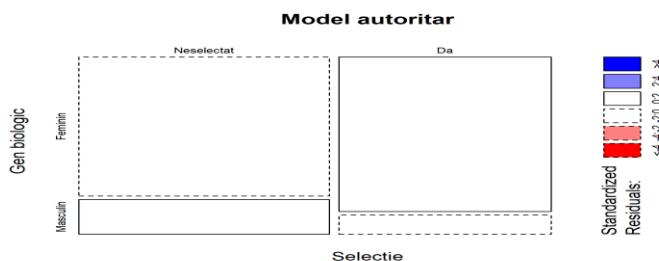

Fig.53

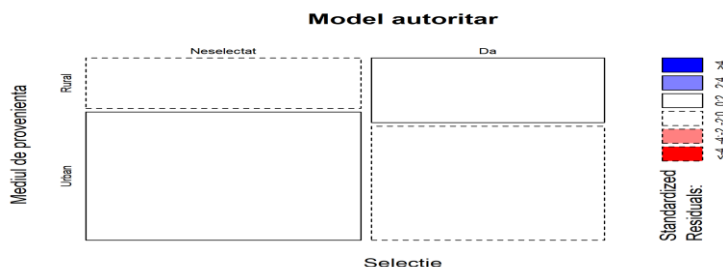

Fig.54

În fine, **modelul autoritar preluat din familie**, nu indică vreun efect al vârstei ($p.bis=-0.14$, $t=-1.77$, $p=0.08$), 48.48% dintre femeii considerând că modelul autoritar reprezintă un factor al violenței domestice, în comparație cu 32% dintre bărbați, fără însă a fi semnalate diferențe statistic semnificative ($OR=0.50$, $p=0.19$, 95% CI [0.17. 1.33]) (vezi figura 53). Din punct de vedere al mediului de proveniență, față de 42.99% dintre participanții din mediul urban, 52% dintre cei din mediul rural consideră că preluarea unui model autoritar reprezintă o sursă de violență domestică, fără însă a putea vorbi despre diferențe de opinii statistic semnificative ($OR=0.70$, $p=0.31$, 95% CI [0.34. 1.44]) (vezi figura 53).

Concluzii

Se observă că prin violență domestică se înțelege predominant *violența fizică* (94.27%) și *agresiunea verbală* (80.25%), mai puțin suferința psihică (69.43%) (vezi figura 1). În cazul alegerilor pentru violența fizică, 93.18% dintre femeii apreciază că agresiunea fizică reprezintă o violență domestică, față de 100% bărbați, fără a se putea vorbi despre existența vreunei diferențe de opinie determinată de genul biologic.

Întrebarea comportă un răspuns dihotomic, 73.25% dintre participanți răspunzând pozitiv (vezi figura 10), dintre care 72.73% femeii și 76% bărbați, fără a se constata existența unor diferențe statistic semnificative determinate de gen.

Analiza arată că predomină apelul la *poliție* (91.08%) în caz de violență domestică, mai rar la *prieteni* (31.85%) sau la protecția copilului (26.75%).

Analiza arată că predomină *teama față de agresor* (98.73%) ca motiv al lipsei solicitării ajutorului, urmată de *rușine* (10.83%), de *lipsurile financiare* (37.58%) și mai puțin de *teama de a nu pierde prieteni*.

Cel mai important factor al violenței domestice pare a fi *consumul de alcool* (93.63%), urmat imediat de *lipsa educației* (86.62%) și, aproape la egalitate, de *modelul autoritar preluat din familie* (45.86%) și *sărăcia* (39.49%).

Referințe:

1. AKSAKAL, F., DEMIREL, B., DURUKAN, E. și OZKAN, S. (2010). The prevalence of domestic violence against women in Ankara. *Journal of Family Violence*. 25, 449-460 □ Alexander, P.C. (2011). Childhood maltreatment, intimate partner violence, work interference and women's employment. *Journal of Family Violence*. 26, 4, 255-261.
2. BATTAGLIA, T.A., FINLEY, E. și LIEBSCHUTZ, J.M. (2003). Survivors of intimate partner violence speak out: Trust in the patient-provider relationship. *Journal of Internal Medicine*. 18, 617-623
3. BORȘ, M., CHITOȘCĂ, I., și TROPAN, Gh. (2005). Violența în familie și metodologia intervenției. În Neamțu, G. și Stan, D. (coord.). *Asistența socială. Studii și aplicații*. Iași: Editura Polirom. 129-182.
4. DOBRICĂ, P. (2011). Normalitate, conformare și devianță socială. În Vlăsceanu, L. (coord.). *Sociologie*. Iași: Editura Polirom. 353-528.
5. RUJOIU, V.I. (2010). Violența în relația de cuplu: aspecte psihosociale. În Buzducea, D. (coord.). *Asistența socială a grupurilor de risc*. Iași: Editura Polirom. 223-259.
6. SCOTT, S. și BABCOCK, J.C. (2010). Attachment as a moderator between intimate partner violence and Post-Traumatic Stress Disorder symptoms. *Journal of Family Violence*. 25, 1, 1-9.
7. SPÂNU, C. (2002). Principalele tipuri de violență și criminalitate în rândurile comunităților multiculturale din România. *Revista Română de Sociologie*. 5-6, 567-578.

CZU: 37.013.31:343.54(478)

DOI: 10.5281/zenodo.8240026

EDUCAȚIA FORMALĂ CA INSTRUMENT DE PREVENIRE VICTIMOLOGICĂ A INFRAȚIUNILOR DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE

SAMOILENCO Victoria

doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova
ofițer superior al Secției Reintegrare Socială, Penitenciarul nr. 3 Leova
ORCID: 0000-0002-5998-2622

In the Republic of Moldova, domestic violence, or family violence as it is also known, is a common phenomenon. Preventive measures are declarative, symbolic and less focused on concrete measures. It is also well known that the criminological paradigm of prevention predominates, the victimological paradigm being ignored. In the causal system of the crime, a special role is played by the victim from which we conclude that victimological prevention can no longer be ignored. In this article we will argue the importance of early victimological prevention, as an educational action that can be carried out in school by applying educational contents capable of preventing the formation of deviant personalities.

Keywords: *deviant personality, victimological prevention, formal education, family violence.*

Nimeni nu posedă cunoștințe înnăscute. În una din lucrările sale, „Eseu asupra intelectului omenesc”, John Locke spunea despre oameni că se nasc asemeni unei „tabula rasa”, adică o tăbliță ștersă, pe care o completează de-a lungul vieții cu diferite cunoștințe, unele utile, altele neimportante sau dimpotrivă, dăunătoare. Primele comunități umane erau societăți tribale de vânători-culegători, astfel oamenii achiziționau cunoștințe în contextul expunerii la diferite situații și experiențe de viață: la vânătoare, în lupta cu alți hominizi sau alte triburi, etc. Învățatul din experiență este numită azi educație informală sau învățământ informal. Odată cu dezvoltarea omenirii și cu transformările sociale, a apărut și învățământul instituționalizat care ține de educația non-formală și cea formală.

Astăzi, un rol deosebit îl joacă educația formală, definită în literatura de specialitate ca „educația oferită de școală” sau ca „educația ce se referă la ansamblul acțiunilor sistematice și organizate, elaborate și desfășurate în cadrul unor instituții de învățământ specializate (școală, universitate, etc.) în scopul formării personalității umane, iar în acest context educația și instruirea sunt explicite, desfășurate în virtutea atingerii unor obiective clar formulate și procesul educativ se caracterizează prin intensitate, concentrare a informațiilor și continuitate.” [1,pag.26] Se consideră că „fiind un produs complex, intenționat, conștient și organizat, care asigură predarea-învățarea-evaluarea cunoștințelor teoretice și practice,

educația formală are ponderea, importanța și eficiența cea mai mare în formarea personalității, în pregătirea și perfecționarea pregătirii profesionale.”[2,pag.89]

Un element esențial al educației formale îl reprezintă conținuturile educaționale. Când ne referim la conținuturi educaționale ne referim la „ce anume trebuie predat și învățat”. Anume prin intermediul conținuturilor educaționale învățământul își aduce aportul la reglarea structurii sociale per ansamblu. În unele societăți conținuturile educaționale sunt preponderent teoretice și axate pe formarea unor abilități concrete, într-un anumit domeniu, în altele sunt preferate conținuturi axate pe formarea de calități, abilități și competențe mai generale, precum calitățile morale, abilitățile de relaționare și comunicare, etc. Altfel spus, există conținuturi capabile să dezvolte competențe și abilități cognitive și conținuturi care caută să dezvolte abilitățile și competențele volitiv-emoționale. Ideal ar fi să existe un echilibru între aceste 2 categorii de conținuturi însă politica educațională a fiecărui stat în parte, trebuie să fie elaborată în funcție de dinamica socium-ului, în primul rând pentru că învățământul într-un stat trebuie să îndeplinească o funcție praxiologică.

O societate non-anomică, pacifistă, caracterizată de meritocrație, toleranță și moralitate înaltă poate prioritiza conținuturile educaționale axate pe dezvoltarea competențelor cognitive. Într-o astfel de societate știința devine o valoare în sine iar miza este pusă pe cunoașterea umană. Savantul este modelul ideal de personalitate iar oamenii enciclopedici și cărturari extrem de stimați. Astăzi dacă avem nevoie de o informație o accesăm datorită internetului cu o viteză colosală, astfel, nimeni nu își mai pierde timpul să se transforme într-o enciclopedie, din acest motiv, o societate ideală a cărturarilor este mai curând o utopie. Și totuși, există țări care investesc în cunoaștere și în știință sume colosale, deoarece în era atomului, postulatul lui Francis Bacon „cunoașterea este putere” reprezintă un adevăr tot atât de pur ca limpezimea apei. Oricine deține azi o cunoaștere capabilă să inoveze un anumit domeniu favorizând progresul, este milionar.

Nu este cazul Republicii Moldova, un stat slab dezvoltat și cultural, și social și politic și economic. În special o dinamică negativă o are socium-ul: exod de intelecte, îmbătrânire a populației, nivel înalt de criminalitate, familii disfuncționale, natalitate scăzută, alcoolism, agresivitate, nivel slab de educație,etc. Putem spune că societatea Republicii Moldova este una anomică, cu nivel scăzut de moralitate, în care predomină intoleranța, corupția, adicțiile legate de consum, și alți vectori negativi care favorizează un nivel destul de înalt de criminalitate. Majoritatea populației are cel puțin câte o nevroză, suntem „scufundați în prejudecăți” și mai avem și o doză mare de ipocrizie ca să nu recunoaștem că în fond „toți greșim și toți nu suntem patrioți deoarece avem un nivel scăzut de conștiință socială”.

În dorința de „a ne salva ca stat”, am crezut până acum că reformarea sectorului justiției este măsura corectă și necesară, atribuind justiției un rol central nemeritat în reglarea structurii sociale. De facto, totul ar fi trebuit să înceapă cu o reformă dură și extrem de bine elaborată a sistemului de învățământ. Selectarea și proiectarea noilor conținuturi educaționale, adaptate problemelor sociale cu care Republica Moldova se confruntă, ar fi trebuit să constituie elementele principale ale acestei reforme. Nu prea a fost vociferată ideea unei reforme serioase a sistemului de învățământ: nici în cadrul forurilor științifice, nici în diferite medii socio-profesionale și nici în presă.

Republica Moldova are nevoie de o reformă urgentă a sistemului de învățământ, reformă care trebuie să facă un upgrade vechilor conținuturi educaționale, conținuturi care furnizează un volum mare de cunoștințe teoretice, asimilate de un număr redus de subiecți, dintre care unii preferă să se dezvolte intelectual și profesional în străinătate deoarece acasă nu au oportunități. Noile conținuturi trebuie să se axeze pe dezvoltarea abilităților și competențelor volitiv-emoționale. Acest fapt ar avea un impact pozitiv asupra relațiilor interumane, atât cele de natură profesională cât și cele care țin de context familial, dar mai ales asupra comportamentului indivizilor în societate ca bază a acestor relații.

De ce am avea nevoie de relații interumane mai solide și mai sănătoase? Din simplul motiv că avem o conectare între noi foarte slabă. Această conectare slabă se resimte chiar și la nivelul unor microgrupuri, spre exemplu în interiorul unor familii, unde membrii își neglijează nevoile reciproc și se manifestă agresiv unii cu alții. Din cauza acestei conectări slabe, capacitatea noastră de a coopera, mai ales la nivel macrosocial este diminuată semnificativ iar unde este o cooperare slabă, nu există progres. Spre exemplu, ne confruntăm cu problema violenței în familie, avem copii abuzați de părinți și femei abuzate de partenerul intim. Vecinii, rudele, prietenii familiilor în care există această anomie, cel mai frecvent nu se implică pentru a ajuta persoanele victimizate pentru că au cu acestea o conectare foarte slabă care se traduce prin nepăsare și prin preocuparea pentru soluționarea propriilor probleme, pentru că ale altora, nu contează și nu este o problemă dacă devin martori tăcuți, dimpotrivă, se autoabsolvă de o problemă suplimentară.

Violența în familie, în situația când este o violență a partenerului intim, iarăși, ne vorbește despre o conectare slabă între partenerii care formează de fapt cuplul. Când soțul își vede soția ca pe o persoană care să-i nască copii, să-i mențină casa curată și să-i gătească fără a se conecta la nevoile acesteia (de a se odihni, de a avea timp cât de puțin exclusiv pentru sine – pentru dezvoltarea sa personală, pentru implementarea unor planuri legate de propria carieră, etc.), ultima, la nivel psihologic transmite un feed-back negativ și o respingere care generează la partener un comportament inconștient de acuzare pentru faptul că este dezaprobat și respins, apoi frustrare și într-un final agresivitate.

De asemenea părinții se conectează precar la nevoile copilului, iar copilul deprinde acest mod de relaționare și o folosește ca fundament pentru celelalte relații sociale în viața de adult. Acesta este modul în care creștem un adult rece și nepăsător, din acest motiv, părinții trebuie sfătuiți să prioritizeze nevoile emoționale ale copiilor și să le satisfacă într-o manieră sănătoasă și fără târăgănare. La moment, există din păcate un trend de a inhiba anumite nevoi emoționale ale copiilor oferindu-le gadget-uri electronice, care nu-i fac decât să trăiască într-o lume virtuală. Adevărul este că un copil are anumite nevoi emoționale și pentru a da de înțeles acest lucru, el este neastâmpărat și obraznic iar părintele nu are timp pentru a-l monitoriza, preferând să-i ofere un gadget. Nu neapărat că vom crește niște monștri, deoarece conținuturile la care au acces prin gadget-uri și jocurile electronice pot fi uneori chiar educative, însă cu siguranță acești copii vor avea incertitudini legate de emoțiile lor personale cât și ale altor persoane, atât în identificare, cât și în exprimare, gestionare și control, deoarece le-a lipsit experiența de comunicare în „anii marilor achiziții” (așa desemnăm anii copilăriei când este format un „ritm” al achizițiilor cognitive și o „orientare volitiv-afectivă” a personalității ce de regulă sunt conservate pe durata întregii vieți).

Una din problemele socium-ului din Republica Moldova este prezența unui număr mare de indivizi cu orientare deviantă a personalității. Orientarea deviantă a personalității este dăunătoare pentru că implică un comportament inadaptiv. Există 2 forme majore de devianță comportamentală a personalității: pe de o parte comportamentul delincvent și agresiv, pe de altă parte comportamentul victimal și recesiv. Ambele se formează ca atare prin expunere sistematică a individului la agresiune și alte forme de abuzuri în anii copilăriei și se prezintă ca un mecanism de compensare și alternativă eșuată de adaptare a individului la mediul social. Și iarăși, devianța comportamentală, indică o problemă de conectare.

Violența în familie este o consecință a numărului mare de indivizi care posedă una din aceste orientări deviante a personalității. Din păcate indivizii cu orientări diferite au tendința de a se atrage reciproc, astfel, aceștia se antrenează inconștient în situații victimo-criminogene. Frecvent astfel de indivizi ajung să formeze o relație romantică de cuplu în care femeia este victimă iar bărbatul agresor. Literatura de specialitate a consacrat pentru astfel de situații un termen destul de potrivit și anume „cuplu penal”. Totuși, nu sunt o noutate situațiile când un bărbat agresiv în prima relație de cuplu, fără a urma o terapie, se comportă perfect normal într-o a doua relație, sau când un bărbat adecvat din punct de vedere comportamental după căsătorie devine agresiv și consumă alcool. Aceasta se explică prin faptul că și comportamentul victimal este esențial în geneza actului de agresiune și în însăși construcția situației criminogene, iar o femeie cu orientare deviantă victimală a personalității își poate transforma inconștient partenerul

intim într-un agresor, elementar prin faptul că nu se respectă pe sine și nu știe să impună limite încă la etapa incipientă a relației (predomină dorința de conectare și este dispusă la orice „sacrificiu” pentru a „conserva” relația.

Ambele tipare comportamentale pot fi corectate, de regulă prin intermediul unor intervenții psihologice specializate. În Republica Moldova se lucrează foarte puțin cu persoanele predispuse să devină agresori. Acces la o gamă mai largă de intervenții specializate au numai persoanele private de libertate. Aceste intervenții reprezintă programe de terapie psihosocială care sunt incluse în oferta educațională a instituțiilor penitenciare și care în urma unei evaluări a condamnatului de către o echipă multidisciplinară alcătuită din educator, asistent social și psiholog, sunt incluse în planul individual de resocializare care are un caracter obligatoriu pentru condamnat și nerealizarea căruia atrage consecințe juridice precum imposibilitatea eliberării înainte de termen sau a comutării pedepsei.[3, art. 91-92]

Persoanele cu orientare victimală a personalității constituie un grup de risc și sunt susceptibile de a fi abuzate nu doar verbal și nu numai în sens psihologic ci chiar de a deveni victime ale unor infracțiuni de violență așa cum sunt infracțiunile împotriva vieții și sănătății, infracțiunea de violență în familie, infracțiunile contra inviolabilității sexuale, etc. Despre coloritul infracțional al comportamentului victimal au mai menționat și alți autori: „comportamentul victimal este unul din tipurile de comportamente sociale deviate, cu un anumit specific, deoarece multe din particularitățile acestui comportament servesc drept factori criminogeni, devin condiții specifice ale crimei.”[4, pag.71]

Persoanele cu o astfel de predispunere nu sunt identificate printr-un program național, astfel despre victimizarea lor autoritățile iau act de cunoaștere numai în situațiile escaladante, când are loc un denunț, autodenunț sau când organele de drept s-au autosesizat în urma unor bănueli întemeiate. Altminteri, ele pot fi victime anonime ani la rând. Așa cum nu există un program național de identificare și o bază de date pentru a monitoriza și ține evidența cazurilor, nu există nici un serviciu victimologic care să ofere asistență integrată, specializată, individualizată în cazurile respective. Nici chiar victimelor identificate sau care s-au autoidentificat nu le sunt create foarte multe facilități în scopul reabilitării.

Totuși, statul trebuie să întreprindă anumite acțiuni prin care să realizeze și o prevenție victimologică a infracțiunilor. Prevenția victimologică se realizează prin intervenții corecționale asupra indivizilor care au o orientare victimală a personalității. Revenind la ideea reformării sistemului de învățământ și la cea de upgradation a conținuturilor educaționale, considerăm că momentul cel mai oportun al prevenției victimologice este perioada școlarizării. Așadar în această perioadă poate fi stopată formarea unei personalități victimale dar totodată pot fi întreprinse acțiuni pentru a

corecta acele trăsături de personalitate și stări psihoemoționale ale elevilor care îi predispun la victimizare: imaginea de sine distorsionată, stima de sine scăzută, fobiile și anxietatea, fundamentul îngrijorării, incapacitatea de a gestiona emoțiile și de a realiza un control emoțional eficient, etc.

Existența unui psiholog școlar în fiecare instituție de învățământ general presupune din start un mecanism de identificare a indivizilor cu potențial de a dezvolta trăsături de personalitate ce-i predispun la victimizare. Psihologul școlar monitorizează în dinamică comportamentul elevilor, aplică tehnici psihometrice, evaluează unele aspecte relaționare: părinte-copil, profesor-elev, elev-elev, astfel își poate forma o concluzie cât de cât obiectivă privitor la trăsăturile instaurate și la cele potențiale de personalitate ale elevilor. De asemenea poate lua decizii privitoare la corecția unor probleme psihocomportamentale, monitorizând dinamica rezultatelor. Și pentru că consilierea individuală nu este suficientă pentru a corecta orientarea deviantă a personalității, în sistemul de învățământ trebuie incluse ore opționale în cadrul cărora conținuturile educaționale să vizeze exclusiv formarea abilităților și competențelor volitiv-emoționale. Modelul de lucru în astfel de cazuri este cognitiv-comportamental, model care în sine presupune o componentă educațională și se bazează pe „învățarea deprinderilor de care ai nevoie pentru a-ți rezolva propriile probleme și cu ajutorul cărora vei putea să ai grijă de propria sănătate mintală.[5,pag.12]”

Comportamentul victimal în minorat apare ca o dereglare a reglării spontane a comportamentului cauzat de particularitățile specifice acestei vârste, pe când la maturi această incapacitate nu este una spontană ci previzibilă, fiind originară în niște probleme psihocomportamentale destul de grave. Totuși, evitarea expunerii minorului la factori agresionali precum și creșterea capacității lui de a gestiona factorii agresionali cu care interacționează, determină într-un mod aproape esențial ca personalitatea sa să nu capete o orientare victimală pe viitor și implicit ca să nu formeze o familie în care să existe violență. Acest ultim aspect (creșterea capacității de gestionare a factorilor agresionali), se poate înfăptui cu succes numai într-un context formal, într-o formă dirijată și sub tutela exclusivă a unui specialist sau chiar a unui colectiv de specialiști, altfel spus, numai în școală (de fapt, într-o formă spontană și neorganizată poate avea loc și în familie, dar aceasta deseori constituie o sursă de factori agresionali iar unii părinți nu pot orienta formarea personalității copilului într-o direcție pozitivă).

Creșterea capacității de gestionare a factorilor agresionali la elevi este o acțiune în primul rând pedagogică, care trebuie să cuprindă intervenții pe 2 nivele: a) unul general, aplicabil tuturor formabililor, constituit din programe educaționale axate pe formarea și dezvoltarea de abilități emoționale și calități volitive ce nu se pot forma în contextul altor discipline; b) unul specific, aplicabil anumitor formabili, în funcție de rezultatele

testelor psihometrice, care ne pot indica anumiți „markeri” ai orientării victimale a personalității – stimă de sine scăzută, imagine de sine distorsionată, anxietate, agresivitate (deoarece agresorul poate deveni victimă și invers), toleranță scăzută la frustrări, etc., dar și în funcție de anamneza fiecărui elev, care poate conține date de referință extrem de relevante pentru necesitatea includerii într-un astfel de program educațional – unul sau ambii părinți cu antecedente penale, unul sau ambii părinți cu adicții legate de consum, părinte victimizat de către celălalt părinte sau de către alt membru al familiei, istoric de victimizare a minorului în cadrul familiei, istoric de bullying școlar, istoric de comportament suicidar (la copil sau unul/ambii părinți), tendință vizibilă a minorului de subculturalizare (ex. vestimentație și make up specific subculturii emo ori altor subculturi care conțin elemente agresive și autoagresive), etc.

Deși inclusiv testele psihometrice pot oferi date importante pentru a prognoza probabilitatea formării unei personalități deviante cu orientare victimală, în special trebuie monitorizați elevii care au în anamneza lor istoric legat de expunerea la abuzuri (inter și extra-familiale) și istoric legat de neglijarea lor de către factorul părintesc (inclusiv din cauza adicțiilor ori altor situații cu specific anomic). De asemenea o monitorizare mai deosebită trebuie să aibă loc asupra elevilor care înregistrează eșec școlar. Eșecul școlar desemnează conform literaturii de specialitate „acele situații didactice care consemnează imposibilitatea momentană a elevului de realizare a obiectivelor pedagogice propuse la diferite niveluri ale procesului de învățământ.” [6,pag.146] Cauzele lui sunt pe cât se poate de obiective și nu se originează numai în capacitatea înăscută de învățare a elevului dar și în climatul moral-psihologic în care acesta se formează ca și personalitate. Expunerea la abuzuri diminuează semnificativ capacitatea de învățare a elevului, prin urmare, eșecul școlar în contextul victimizării copilului în cadrul familiei poate fi abordat ca un „factor – probabilitate”.

Concluzionăm așadar, că educația formală are un rol important în prevenirea victimologică a infracțiunilor, mai ales a celor săvârșite în cadrul familiei, prin simplul fapt că asigură dezvoltarea armonioasă a personalității elevilor și preîntâmpină formarea orientărilor victimale. Acest rol incumbă factorilor decizionali obligația de a crea mai multe conținuturi educaționale axate pe profilaxie. Un rol deosebit în crearea, predarea și evaluarea acestor conținuturi trebuie să-l aibă indiscutabil psihologul școlar. Psihologul școlar este un specialist care în primul rând trebuie să existe în fiecare instituție de învățământ, iar în al doilea rând trebuie să-i fie oferită posibilitatea de a accesa diferite programe de perfecționare și dezvoltare profesională, astfel încât să devină capabil să elaboreze situativ și la necesitate programe de intervenție cât mai individualizate și specializate pentru elevi. Prevenirea formării unor personalități deviante trebuie proiectată ca și finalitate educațională la nivel de sistem. Nu în ultimul

rând, recomandăm dezvoltarea competenței de psihodiagnostic a psihologului școlar în măsura în care acesta trebuie să identifice prin aplicarea măsurilor psihometrice standardizate „markerii victimali” care persistă ca și tendință de formare la unii elevi. Anume prin aceste măsuri putem garanta identificarea elevilor cu potențialitate de a forma o orientare victimală a propriei personalități și psihocorecția acestora.

Nu în ultimul rând, concluzionăm faptul că violența în familie este și o eroare a sistemului de învățământ, care prin abordarea neechilibrată a conținuturilor educaționale, aproape totalmente neraportate la necesitățile educaționale ce derivă din problematica socium-ului, favorizează un număr tot mai mare de indivizi cu una din cele 2 forme majore de devianță comportamentală – victimală sau agresivă. În perspectivă, factorii de decizie în selectarea conținuturilor educaționale nu trebuie să facă abstracție de abilitățile și competențele strict cognitive, dar nici să ignore într-un mod atât de evident pe cele care au capacitatea de a dezvolta abilități, competențe și calități volitiv-afective. O parte din conținuturile ce dezvoltă competențe cognitive trebuie amânate pentru ciclul universitar iar în etapa învățământului primar, gimnazial și liceal să fie pus accentul pe sănătatea mintală a elevilor, pe construirea imaginii și încrederii lor în sine, precum și pe întărirea unor calități volitive, așa cum este și voința de a studia, îndeosebi voința de a dobândi studiile superioare într-un mod sânguincios și merituos. Urmând aceste recomandări, consider că șansele de a construi o societate mai prosperă vor crește considerabil, iar violența în familie ca și factor ce condiționează criminalitatea nu va mai avea o cotă atât de ridicată.

Referințe:

1. HAGĂU, G., ONOFREI, D., PĂDURE, M., Educație și formare. Perspective actuale. Argonaut&Limes, Cluj-Napoca: 2016, 409 pag. ISBN 978-973-109-661-2.
2. VÎRTOSU, V., Aspecte privind contribuția formelor de educație în dezvoltarea personalității. În: Revistă de Științe Socioumane, nr. 1(32) din 2016, pp.88-92. ISSN 1857-0119.
3. Codul Penal al Republicii Moldova
4. RAILEAN, D., GLADCHI, G., Comportamentul victimal al minorului în mecanismul infracțiunilor contra inviolabilității sexuale, săvârșite prin violență. În: Revista Națională de Drept, nr. 5(140) din 2012, pp. 71-75. ISSN 1811-0770.
5. BRIERS, S., Terapia Cognitiv-Comportamentală. Ed. All, București: 2015, 288 pag. ISBN. 978-606-587-273-8.
6. CRISTEA, S. Dicționar de termeni pedagogici. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1998, 479 pag. ISBN 978-973-30-5130-5.

CZU: 343.224.1:343.54:343.98(478)

DOI: 10.5281/zenodo.8240005

CRIMINALITATEA MINORILOR ȘI VIOLENȚA ÎN FAMILIE – RELAȚII DE CAUZALITATE ȘI RECOMANDĂRI AMELIORATIVE

SAMOILENCO Victor

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova,
ofițer principal al SLA, comisar de justiție, Penitenciarul nr. 3 Leova
ORCID: 0000-0002-9277-5983

The assumption from which we started this investigative approach is the fact that domestic violence implies a direct causality on juvenile delinquency. Something that at first is a barely perceptible deviant behavior, can turn into criminal behavior if certain measures are not taken in time. This fact happens because as a result of domestic abuse, the role of the family as an educational agent is diminished and in serious cases even abolished, the family becoming a harmful factor and essential cause of the distortion of the minor's personality. We propose in this approach to reveal the most important aspects of this causality and also to identify some ameliorative measures, possibly to be applied in the case of the Republic of Moldova.

Keywords: *juvenile delinquency, domestic violence, causation, amelioration.*

Discuțiile despre violența în familie, indiferent de contextul în care acestea au loc – în cadrul unui for științific, între reprezentanții diferitor profesii juridice, într-un demers victimoterapeutic, etc., limitează problema la suferința pe care aceasta o promovează victimelor, atât fizică cât și psihică. Agreez acest fapt, mi se pare logic, firesc și necesar. Cu mică excepție, nu doar despre trauma fizică ori psihică a victimei ar trebui să se vorbească ci despre însăși faptul bine știut că „familia este nucleul societății” iar de îndată ce acest fenomen are capacitatea de a degrada acest nucleu, și potențialul lui distructiv depășește cu mult granițele suferinței individuale, periclitând în sine, întreg sistemul social.

Reamintesc faptul că prima și cea mai importantă funcție a familiei în societate este procrearea, iar în legătură cu aceasta, creșterea și educarea copiilor. Este poate cea mai obiectivă și totodată necesară dintre funcțiile familiei, pentru că continuitatea nației este asigurată anume la nivelul acestei structuri sociale. Încă nu au fost amenajate nicăieri în lume „crescătorii umane” pentru a se demonstra că se poate și altfel. Chiar dacă s-ar crea, acest experiment ar eșua, pentru că elementul esențial care asigură creșterea și dezvoltarea armonioasă a copiilor, transformarea lor în adulți productivi și de folos societății, este pe lângă buna educație, cu certitudine dragostea, care poate fi asigurată numai în cadrul unei familii.

Anume capacitatea de a oferi copiilor o educație corectă și dragoste, reprezintă un criteriu prin care putem aprecia dacă o familie sau alta își desfășoară existența în condiții de normalitate. Dacă aceste 2 elemente esențiale lipsesc într-o familie, atunci cu siguranță respectiva familie este una patologică. Statul, pentru a-și asigura bunăstarea, trebuie în primul rând să se asigure că întreprinde toate măsurile necesare și suficiente ca astfel de familii patologice să nu predomine, în cel mai bun caz chiar să nu existe. Dacă analizăm acest fapt prin prisma relațiilor de cauzalitate, am înțelege că astfel de măsuri reprezintă în sine niște măsuri generale de profilaxie criminologică. Și pe bună dreptate, dacă ar fi să inventăm un indice de adecvare socială a familiei, am constata că familiile care pun accentul pe educația copiilor și oferă acestora dragoste necondiționată, au un asemenea indice foarte înalt. La stabilirea unui astfel de indice evident am corela mai mulți factori, precum veniturile familiei, relațiile dintre părinți, etc. Chiar și astfel, nu ne-ar uimi să aflăm că familiile unde predomină dragostea iar educația copilului este cea mai mare miză, este o familie care are inclusiv venituri suficiente și stabile, și sunt de asemenea familii cu o relație stabilă și în primul rând armonioasă între soți. Cum ar putea un copil crescut într-o astfel de familie să devină infractor?

În nici un fel. Un copil crescut în asemenea condiții devine încrezut, este absolut imun la influența străzii, ia decizii prosoziale și aceasta în primul rând pentru că preia modelul prosocial de comportament din familie. Din acest punct de vedere, idealul educațional al fiecărei familii trebuie să devină „neadmiterea nici unui tip de violență în relațiile dintre membrii ei”. Motivul este simplu: majoritatea comportamentelor umane, sunt învățate, iar capacitatea de stocare a informației este mai mare la creierul unui copil decât al unui adult, astfel, ceea ce ni se pare o ușoară răbufnire, un detaliu minor și absolut neesențial în comportamentul nostru, este de fapt, foarte important și va modela semnificativ conduita viitorului adult care stă lângă noi. Mai mult de atât, copiii gândesc egocentric, sunt axați pe propriile nevoi și mai curând vor prelua modelele agresive căci prin ele își satisfac mai rapid și eficient interesele. Studiile ne-au indicat că până și „aplicarea pedepselor fizice copiilor mai mici (care reprezintă o formă de violență în familie) nu a dus la scăderea ratei delincvenței ci mai degrabă la creșterea ei”, 1, pag.43] prin urmare, recurgerea la forță în cadrul unei familii în scop educativ este absolut neargumentată.

Bârgău și Nastas într-un tratat de criminologie afirma că „eficiența combaterii antrenării minorilor în activități infracționale și antisociale depinde în multe privințe de profilaxia generală și individuală, efectuată în privința persoanelor ce acționează demoralizator asupra minorilor”. [2, pag. 258] Dar oare în familiile unde există violență nu se acționează astfel? Putem avea certitudinea că da, iată de ce, consider

că între criminalitatea minorilor și violența în familie există o legătură de cauzalitate care se rezumă la faptul că ultima (violența în familie) poate deveni un facilitator pentru a doua (criminalitatea minorilor).

Cebotari O., afirmă că „familia are rolul de socializare, imprimând copilului un anumit standard valoric, precum și atitudini de aderare ori lipsă de cooperare față de anumite valori sociale”, tot ea considerând că „familia este cea care asigură copilului o siguranță indispensabilă atingerii maturității intelectuale, sociale și culturale, precum și o identitate proprie”. [3, pag. 57] Continuăm aceste afirmații prin a spune că această identitate are mari șanse să fie o identitate subculturală în cazul familiilor care au promovat violența până la nivel de cult. Un băiat crescut într-o astfel de familie dacă nu va cunoaște pe parcursul formării sale și exemple pozitive, va fi capabil să își identifice ca parteneră de viață numai acea persoană capabilă să-i tolereze exact acele comportamente antisociale tolerate de mama sa tatălui său. Prezumăm că se va antura numai de prieteni care împărtășesc aceleași convingeri legate de statutul diminuat al femeii în raport cu bărbatul, și în mod abuziv, va reaminti numai despre „obligațiile femeii” pe care aceasta trebuie să și le asume în familie, neglijându-le pe ale sale. Din păcate avem asemenea modele în societatea moldovenească care în esență, este construită pe un model patriarhal, dar unul destul de perimat și denaturat.

Nu am nimic împotriva societăților patriarhale, dimpotrivă, consider că stagnarea societăților care promovează egalitatea absolută de gen și revenirea ulterioară a acestora la modele patriarhale nu este un scenariu imposibil. Însă, contează foarte mult cum sunt organizate societățile patriarhale, și în acest sens, trebuie să delimităm între roluri și drepturi: există un rol al femeii, există un rol al bărbatului, ele sunt condiționate de diferențele biologice dintre genuri și abrogă orice idee de egalitate în sens general, dar drepturile sunt naturale, sunt aceleași, sunt inalienabile, astfel încât, nimic nu justifică violența față de femei și fete. Dimpotrivă, dacă analizăm rolul femeii net mult mai important la procreare, atunci am constata nu doar că nu trebuie să admitem violența față de genul feminin, dar dimpotrivă, că ar trebui să întreprindem mai multe măsuri ca să-l protejăm. De asemenea rolul femeii este cu mult mai important și în creșterea dar și în educarea copiilor în raport cu al bărbatului, din acest motiv, chiar avem nevoie să creem un climat moral psihologic favorabil femeilor în Republica Moldova, ca să ne poată crește și educa o generație sănătoasă. Inclusiv trebuiesc întreprinse măsuri ca acestea să poată combina eficient maternitatea cu activitatea profesională. Vorbim despre măsuri de ocrotire a genului feminin care în mod obiectiv nu pot fi apreciate ca fiind în favoarea femeilor ori în defavoarea bărbaților, ci numai în interesul superior al copiilor, cărora

trebuie să le oferim dragoste, educație și bune exemple.

Privitor la violența în familie și legătura acesteia cu criminalitatea minorilor, admitem că pentru situațiile neinfractionale dar în care aceasta există totuși, conflictul dintre soți este punctul de început al acesteia. Este deja demonstrat factologic acest aspect: „conflictul dintre părinți contribuie la dezorganizarea familiei și împiedică realizarea funcțiilor firești ale acesteia.” [4, pag. 23] În același timp, s-a constatat și faptul că „climatul familial este un factor esențial pentru controlul asupra delincvenței juvenile în Republica Moldova.” [4, pag. 24] În plus, „caracterul deficitar al funcției educative a familiei, care este responsabilă într-o mare măsură de fenomenul criminalității în rândul minorilor, se manifestă inclusiv prin forma conflictului familial”, [5, pag. 58-59] Ori, conflictul familial tinde să capete forme destul de brutale chiar și în familii aparent organizate dar acest fapt nu poate avea loc fără a se răsfărânge negativ asupra minorilor. Aceștia vor dezvolta un comportament deviant, agresiv sau dimpotrivă recesiv, ambele negative, unicul model de comportare general acceptat fiind cel asertiv.

Este bine știut că „devenirea morală, dezvoltarea și desăvârșirea personalității se desfășoară pe parcursul asimilării treptate a idealurilor, principiilor și normelor moralei sociale, transpunerii lor în convingeri personale iar un rol deosebit în acest proces îi revine educației în familie din copilărie și până la maturizare.” [6, pag. 386] Un părinte adecvat nu ar admite ca copilul lui să însușească o morală negativă, dar din păcate, în Republica Moldova alcoolismul, lipsa educației, sărăcia au șubrezit semnificativ instituția familiei, diminuându-i capacitatea de a forma copiilor moravuri pozitive. Tot mai mulți copii aderă odată cu debutul adolescenței la diferite subculturi în scopul de a obține în mediul subcultural dragostea, acceptarea și toleranța de care nu se bucură acasă. Cea mai mare parte a acestor subculturi sunt deviante și chiar criminale, reușind să-l absoarbă și să-l ancoreze pe minor într-o altă realitate decât cea care s-ar cuveni, astfel, apare în rândul minorilor vagabondajul, consumul de substanțe, fuga de acasă, abandonul școlar, sporindu-i șansa de a comite o infracțiune.

Nu influența străzii, nu prestigiul instituției de învățământ sau lipsa acestuia, nu mijloacele financiare cât instabilitatea și climatul moral psihologic nefavorabil din familie condiționează formarea unei personalități criminale la un minor. Este un fapt evident, demonstrat atât statistic cât și factologic. Prin urmare, nu suferința individuală a victimei reprezintă cel mai îngrijorător aspect al violenței în familie ci multiplele legături cauzale ale acesteia cu alte fenomene sociale, în special sporirea pericolului de hipercriminalizare a societății ce rezultă din această formă de violență. Acesta este motivul pentru care nu trebuie să devenim martori tăcuți atunci când

luăm cunoștință cu astfel de cazuri. Până la urmă, stabilitatea socială ne influențează bunăstarea individuală a fiecăruia dintre noi. A asigura o profilaxie a criminalității minorilor prin stoparea violenței în familie este în egală măsură un interes social cât și unul individual.

Violența în familie dezechilibrează sistemul social prin slăbirea potențialității instituției familiei ca agent educator, ea însăși fiind un indice al decăderii morale. Faigher și Țarlungă consideră că „o tendință nefavorabilă care mărturisește despre o decădere a moravurilor și devalorizării valorilor spirituale în societatea modernă o prezintă creșterea numărului bărbaților ce săvârșesc infracțiuni contra familiei și minorilor.” [7, pag. 178] Și alți autori agreează că violența în familie este mai curând o violență a bărbatului față de femeie și copii decât viceversa. De asemenea este agreată și demonstrată în doctrina criminologică ideea că răspândirea și amploarea fenomenului de violență în familie este direct proporțională cu cel al criminalității instaurate în rândul populației juvenile, prin urmare, dacă unii autori consideră „criminalitatea minorilor un indicator original al situației sociale din țară și un gen infracțional foarte sensibil față de starea societății” [8, pag. 31] atunci și violența în familie în egală măsură este un criteriu în baza căruia putem analiza gradul de stabilitate al socium-ului, cu mica diferență că criminalitatea minorilor nu condiționează și nu poate fi un factor modelator al violenței în familie, în schimb violența în familie este un factor-cheie care condiționează criminalitatea juvenilă.

Aceasta este de altfel o realitate socială specifică nu doar Republicii Moldova. Este o realitate conturată oriunde în lume. Chiar și în unele țări înalt dezvoltate. De fapt, la moment, amploarea fenomenului de violență domestică sperie lumea, pentru că cotele acesteia sunt colosale și acest fapt pare aberant, în disproporționalitate cu epoca în care trăim. Avem un număr mare de victime și în țările înalt dezvoltate. Însăși diferențele dintre state privitor la acest fenomen nu constă în număr ci în facilitățile create pentru victime și programele de asistență care sunt net mai bune în țările înalt dezvoltate.

Contează și formele pe care o capătă această violență dar și efectele asupra sistemului social, care posibil să difere de la un stat la altul, dar cu siguranță nu semnificativ. Privitor la forma pe care o îmbracă violența în familie, agreem că actele agresionale sunt de o mai mare brutalitate în societățile musulmane slab dezvoltate economic, în societățile slab dezvoltate economic în general, în societățile și comunitățile din America Latină, producătoare și consumatoare de droguri, precum și în oricare regiuni unde predomină alcoolismul, fanatismul ideologic și religios, sărăcia, șomajul, lipsa de educație, cutumele instigatoare la ură și discriminare, etc. În astfel de comunități minorii sunt mai ușor fascinați de ideea aderării la un grup subcultural

și își criminalizează personalitatea de la vârste fragede. Din păcate Republica Moldova se aliniază cu astfel de state în care violența în familie a căpătat dimensiunea de fenomen social, dar totuși, categoriile victimizate dispun de pârhii legale de apărare a drepturilor lor care sunt la moment funcționale, comparativ cu alte state în care violența în familie, dincolo de faptul că a căpătat dimensiunea unui fenomen, a rămas și un element important al îndoctrinării populației, fiind sprijinită și încurajată inclusiv prin norme de drept, mai ales norme ale dreptului cutumiar.

Cauzalitatea produsă de violența în familie asupra criminalității minorilor este totuși o axiomă valabilă oriunde: un studiu care abordează problema delincvenței juvenile în India constată faptul că aceasta ca printre altele, „se originează în variatele dispute matrimoniale care dezintegrează familia”. [9, pag. 49] Un studiu efectuat în Bangladesh a demonstrat că pentru societatea lor, violența în familie constituie un semnificativ factor predispozant al criminalității juvenile: „copiii care vin din familii cu părinți agresivi și cu relație conflictuală între ei, comit infracțiuni chiar mai des decât copiii care provin din familii monoparentale în care respectiv, controlul parental este mai scăzut”. [10, pag.111]

Pentru țări ca India și Bangladesh, violența în familie este corelată și cu nocivitatea unor cutume pe care nici cele mai noi prevederi legale nu le-au putut combate. Spre exemplu în India, violența în familie apare deseori în urma litigiilor legate de zestre, când soțul nu este de acord cu averea primită de soție de la familia acesteia în momentul contractării căsătoriei. Pare aberant, dar o astfel de violență a culminat cu un număr mare de victime, femei evident, care au decedat, fiind arse de vii sau în urma altor practici de linșaj din partea soțului ori a rudelor acestuia. Este de așteptat ca minorii care participă la astfel de evenimente în cadrul unei familii, să perceapă actul ca pe o simplă tradiție și să-l preia ca model comportamental. Acesta și este unul din motivele pentru care nici chiar normele legale interdictive nu au reușit să combată aceste fenomen cunoscut și ca “dowry death” sau altfel spus, „moartea de zestre”. Pentru prima dată plata miresei în India a fost abolită prin norme de drept civil în 1961. [11, pag. 155] De atunci și până azi, au fost adoptate o sumedenie de legi care să inhibe această tradiție, în scopul de a proteja femeile și de a pune capăt violenței domestice, însă, forța tradiției este mult mai puternică în raport cu cea a normelor de drept în această țară.

Observăm că deși violența în familie constituie un factor al criminalității juvenile în Republica Moldova, avem un cadru legal care nu poate fi inhibat de tradiții și cutume, așa cum se întâmplă în Sud-Estul Asiei. Avantajul unui cadru legal, deși un pic cam șubred, totuși cât de cât funcțional, este un mare avantaj pentru Republica Moldova. Am invocat exemplul țărilor asiatice tocmai pentru a ilustra faptul că

indiferent cât de săracă și lipsită de posibilități ne-ar părea Republica Moldova, sistemul social nu se află la acel nivel de degradare în care să putem spune că suntem o cauză pierdută. Merită să luptăm și să depunem toate eforturile pentru a crea legi mai bune prin care să reechilibrăm și să fortificăm sistemul social.

Una din măsurile care se impune este, pe lângă diminuarea violenței în familie, slăbirea efectelor pe care aceasta le are asupra criminalității minorilor, dar și a altor comportamente deviante pe care le determină la minori: comportamentul adictiv, vagabondajul, abandonul școlar, delăsarea pedagogică, etc. Soluțiile întotdeauna vor fi legate de perfecționarea cadrului instituțional și legal. Disfuncționalitatea familiilor trebuie să fie atenuată de influența pozitivă a unor instituții precum școala, diferitele structuri neguvernamentale, instituții ale învățământului non-formal, centre sportive, etc. Acestea, împreună cu un cadru legislativ mai bun și relativ ușor de implementat care să favorizeze o calitate înaltă a educației, pot realiza o parte din sarcinile educative ale familiilor disfuncționale.

Ar fi necesar ca învățământul obligatoriu să nu fie limitat la cele 9 clase gimnaziale deoarece o bună parte din tinerii care preferă să nu continue studiile, nu se încadrează ulterior nici în câmpul muncii, rămânând în lipsa unei activități ocupaționale, susceptibili de a fi atrași și antrenați în activități criminale. Prezența unei subculturi criminale în societate favorizează acest fapt. În plus, s-ar ameliora criza de studenți prin care trece învățământul universitar. Școala ca agent educator în acest caz, ar avea influență pentru o durată mai mare de timp asupra minorului și ar influența pe cât de cât posibil, în sens pozitiv comportamentul și sistemul valoric al acestuia în perioada adolescenței târzii.

Trebuie favorizat accesul copiilor la învățământul nonformal: școli muzicale, școli sportive, centre de creație, cenacluri literare, etc. precum și valorificarea talentelor și abilităților înnăscute în cadrul acestei forme de învățământ. Totodată, trebuie de întreprins măsuri pentru a controla mediile în care minorul socializează astfel încât, prin intermediul experienței proprii de viață care servește drept context al învățământului informal, acesta să nu dobândească o educație negativă. Din păcate, o bună experiență și educație pozitivă în cadrul învățământului formal și informal o capătă mai curând copiii din familiile care abitează în mediul urban și familiile înstărite. Familiile cu venituri mici și familiile din mediul rural nu pot asigura un învățământ informal și mai ales nonformal de calitate.

Un alt aspect ameliorativ pe care îl propun este introducerea unor noi conținuturi și finalități educaționale. Sunt importante în special acele conținuturi care au capacitatea de a spori inteligența emoțională a copiilor dar și capacitatea lor de a iniția și gestiona relații sociale avantajoase. Alte aspecte problematice care își pot

identifica soluția în schimbarea conținuturilor educaționale sunt: diminuarea anxietății și creșterea nivelului de toleranță la frustrări, extrem de importante în special în adolescență. Violența în familie determină la copii formarea unui fundament al îngrijorării care îi pot afecta pentru toată viața și îi transformă în indivizi anxioși. Anxietatea este o stare care trăită mult timp poate genera frustrare iar frustrarea se exteriorizează în comportament prin agresivitate. Acest amalgam de emoții, au în mod evident capacitatea de a se somatiza, provocând boli și chiar genera mecanisme inconștiente de recompensare care se manifestă prin comportamente la fel nesănătoase precum mâncatul compulsiv, consumul de alcool, fumatul, etc. Încă pretendem că starea de sănătate a moldovenilor este șubredă din cauza sărăciei și a lipsei de infrastructură medicală, când de facto, suntem un popor alcătuit din indivizi anxioși și traumatizați.

Din păcate sistemul de învățământ se axează preponderent pe acele finalități teoretice ale actului educațional – formarea abilităților de analiză, sinteză și aplicare a cunoștințelor, extrem de necesare pentru etapa studiului universitar. A fost supraestimat rolul cogniției și dimpotrivă, subestimat rolul unor competențe și abilități emoționale. Noile conținuturi educaționale trebuie să echilibreze această stare de lucruri, pentru că ambele aspecte sunt importante. Echilibrul emoțional este o condiție a conduitei prosociale. O persoană traumatizată psihic nu va putea manifesta toleranță și asertivitate în situațiile stresante de viață, conduita sa va fi cel mai probabil deviantă și cu semne vizibile de nevroză, astfel, printr-un concurs de circumstanțe nefavorabile, se poate transforma într-o conduită criminală.

În sens ameliorativ, se mai poate acționa prin creșterea rolului societății civile în eradicarea celor două fenomene negative: violența în familie și criminalitatea minorilor. Prin creșterea numărului de persoane care sesizează organele de urmărire penală privitor la săvârșirea unei infracțiuni ori tentative de infracțiune, săvârșită de un minor sau cu violență în familie, este de așteptat ca numărul agresorilor să scadă. Publicitatea datelor statistice referitoare la criminalitate, în special la crimele justițiate, este la fel un fapt dezirabil, deoarece crește gradul de încredere al societății civile în organele de drept, inhibă conduita infracțională și inspiră victimele să-și denunțe abuzatorii. Este foarte necesar ca organele de drept să-și publiciteze succesele legate de combaterea fenomenului criminalității, sistematic și transparent pentru a vizualiza dinamica fenomenului criminalității în cadrul sistemului social.

Printre alte măsuri cu sens general propunem: sporirea vigilenței și transparenței decizionale a organelor de drept, dezvoltarea facilităților pentru victimele violenței în familie și diminuarea gradului de vulnerabilitate victimală a persoanelor prin măsuri de prevenție victimologică cât și criminologică, generale cât și speciale, investirea în educație, etc.

Conchidem că violența în familie reprezintă un fenomen a cărui efecte nu se rezumă numai la suferința individuală a victimelor ci la periclitarea sistemului social per ansamblu, inclusiv prin faptul că favorizează formarea unui comportament deviant și în cele din urmă infracțional în rândul minorilor. Sunt necesare măsuri ameliorative în acest sens pentru a asigura diminuarea ambelor flageluri criminale menționate. Este extrem de important să promovăm și să cultivăm în familiile noastre numai moravuri pozitive, numai valori autentice și numai comportamente non-agresive pentru a ne asigura că generația în creștere va fi una „cu scaun la cap” și echilibrată. În același timp, este de o maximă importanță și de un maxim bun simț ca fiecare dintre noi când atestă o situație de violență în familie, mai ales una care pune în pericol siguranța și starea de bine a unui minor, să nu rămână un martor tăcut ci să denunțe abuzatorul organelor de drept, altminteri, înseamnă că și-a dat acordul tacit ca o astfel de situație să se întâmple.

Referințe:

1. DOLEA, I., ZAHARIA, V., ȚURCAN, A., Situația actuală privind prevenirea delincvenței juvenile în republica moldova. Chișinău: IRP, 2014, 235 pag. Accesat [25.11.2022] Disponibil: https://irp.md/uploads/files/2015-03/1426708292_studiu-prevenirea-delincvenței-jvenile-in-moldova-2015.pdf
2. BÎRGĂU, M., NASTAS, A., Criminologie. Tratat. Chișinău: Pontos, 2022, 340 pag. ISBN 978-9975-72-657-3.
3. CEBOTARI, O., Criminalitatea juvenilă: cauze și consecințe. În: Revista Națională de Drept, nr. 2(244) din 2021. pp. 53-60. ISSN 1811-0770.
4. DOLEA, I., ZAHARIA, V., PRIȚCAN, V., BUCIUCEANU-VRABIE, M., Fenomenul delincvenței juvenile în Republica Moldova. Chișinău: IRP/Cartea Juridică, 2012, 116 pag. ISBN 978-9975-80-579-7.
5. MUȚIU, F.O., Politica penală de prevenire a criminalității. Principii. În: Analele Universității de Vest din Timișoara – Seria Drept. nr.1 din 2013, pp. 51-70. ISSN 1843-0651.
6. SLISARENCO, I., Cauzalitatea delincvenței juvenile. În: materialele conferinței științifico-practice din 12-13 iunie 2012 – „Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente : evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere”, Chișinău, Republica Moldova, pp. 382-387. ISBN 978-9975-4407-2-1.
7. FAIGHER, A., ȚARĂLUNGĂ, V., Analiza criminologică a formelor criminalității după făptuitor în republica moldova. În: materialele conferinței științifice naționale cu participare internațională din 11 octombrie 2019 – „Tradiție și inovare în

- cercetarea științifică”, USARB, Bălți, Republica Moldova, pp 172-183. ISBN 978-9975-50-243-6.
8. GLADCHI, G., POPA, V., Conceptul și particularitățile criminologice al criminalității minorilor. În: Revista Națională de Drept, nr. 5(187) din 2016 pp. 31-36. ISSN 1811-0770.
 9. TARUN, G., SHARMA, U., Juvenile delinquency causes and pre--vention. În: International Research Journal Commerce Arts and Science. vol. 11, nr. 3 din 2020, pp. 47-54. e-ISSN 2319 - 9202 .
 10. KUDRAT, E., KHUDA, Juvenile Delinquency, Its Causes and Justice System in Bangladesh: A Critical Analysis. În: Journal of South Asian Studies, vol. 7, nr. 3 din 2019, pp. 109-118. ISSN 2308-7846.
 11. MARWAH, S. Mapping murder: homicide patterns and trends in india an analysis from 2000-2010, În: Journal of South Asian Studies, vol. 2, nr. 2 din 2014, pp. 145-163. ISSN 2308-7846.
-

CZU: 343.541:004.738.5

DOI: 10.5281/zenodo.8240091

TIPURI DE VIOLENȚĂ EXISTENTĂ ÎN SPAȚIUL ONLINE

SÎRBU Uliana

lector universitar, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

ORCID: 0000-0003-4159-3714

Digital violence being pesistent, with its harmful psychological, social and legal effects. The social danger is obvious, with attacks onon personal and public security. But the vulnerability of particular categories of victims is also clear. Digital crime is ongoing and new forms are emerging.

Keywords: *digital violence, fraud, security, digital crime.*

Este de apreciat și lăudabil faptul că, violența în lumea virtuală prezintă mare interes pentru cercetători, internauți, societatea civilă, mass-media, din întreaga lume și evident pentru toți acei la nivel național de mai mulți ani, mai cu seamă din anul 2016 și până în anul 2022 s-a evidențiat o abordare sporită. Precum și activitatea structurilor statale împuternicite cu atribuții de protecție, contracarare, sancționare, fiind cu rezultate bune, în urma implementării cadrului normativ, a programelor și cu eficientizarea lucrului agențiilor existente. Îmbucurător e și faptul că, violența cibernetică asupra femeilor și copiilor din anul 2022 e în descreștere. Deși, necătând la aceste rezultate bune, *simțul precauției, și dorinței de securizare trebuie să fie persistentă și continua.* Pornirile posterioare le-am observant de a fi în timpul apariției și exploarării internetului dar și ceva mai târziu a legii nr. 30/2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației, cu modificările Codului serviciilor media audiovizuale.

Însă **importanța cercetării** reiese și din urmărirea situativă, a realității existente în spațiul online; vizualizarea unor publicații atractive, analiza unor acte normativ europene, naționale aparente în vizerul nostru.

Scopul cercetării fiind de a cerceta realitatea existenței, manifestării acestor încălcări de lege, constatarea și prezentarea unor noi tipuri de violență în mediul online, revizuirea recomandărilor Comisiei Europene, a legii contravenționale și penale și elaborarea recomandărilor.

Din aprilie până în noiembrie 2017, European Women's Lobby (EWL) a condus **#HerNetHerRights**: proiect, care a efectuat analizarea stării actuale a violenței online împotriva femeilor și fetelor din Europa. EWL pentru a lua toată atenția necesară a atras diverși actori din întreaga Europă menit să aducă „soluții inovatoare și recomandări de politici pentru a lupta împotriva acestei încălcări omniprezente a

drepturilor femeilor ca drepturi ale omului și pentru a crea webul mai sigur și mai inclusiv pentru toate femeile și fetele”. Mișcarea femeilor în Europa, alcătuit pentru a influența publicul larg și instituțiile europene în sprijinul drepturilor omului ca drepturi ale femeilor și al egalității de gen. ”O rețea europeană de asociații de femei care reprezintă un număr de peste 2000 de organizații din toate statele membre ale UE și din țările candidate, precum și 19 organizații la nivel european care reprezintă diversitatea femeilor și fetelor din Europa”. Setul de instrumente a fost creat pentru securitatea internetului, pentru a le oferi femeilor siguranță pe internet și pentru a combate ciberviolența, în special cea masculină, și pentru a contribui la crearea internetului mai sigur, mai corect, și mai solidar pentru femei și fete.

În conținutul raportului #HerNetHerRights se regăsesc tipurile de violeță cibernetică, cercetate și expertizate de către grupul de lucru asupra proiectului nominalizat. Este prezentată și o listă a diferitelor forme de abuzuri cu care femeile se pot confrunta pe internet. Care înțelegem că, se pot produce nu numai femeilor și fetelor.

Astfel sunt arătate următoarele forme:

Trolul – postează, crează reacții provocatoare și indignate, umilitoare, de instigare, de rușinare, de implicare la unele încălcări. „Trolii acționează adesea în grup, implicându-și masiv victimele și făcând atacurile cu atât mai copleșitoare”. Trolling-ul URL poate însemna, de asemenea, pur și simplu încercarea de a duce frica.

În Real Life Attacks se descriu incidentele în care abuzul online se mută în lumea „reală” sau face deja parte dintr-o interacțiune continuă sau o interacțiune intimă a violenței.

Discursurile de ură sexiste sunt definite de Consiliul Europei drept „expresii care răspândesc, incită, promovează sau justifică ura bazată pe sex”. Acestea sunt amenințările cu viol, moarte și tortură pe care le pot primi femeile și fetele.

Cyberbullying-ul – „trimiterea de mesaje text media, pornirea zvonurilor sau postarea de imagini cu scopul de a înspăimânta și a submina respectul de sine sau reputația cuiva, ceea ce uneori împinge persoanele vulnerabile la depresie și suicid”. Acțiunile acestea au caracter repetat.

Hărțuirea cibernetică. Apare deoarece victima renunță la comunicare. Hărțuirea cibernetică apare cel mai mult între minori. Hărțuirea sexuală online poate lua forma de comentarii, videoclipuri, fotografii și imagini grafice de natură sexuală, destinate să înjosească femeile și să creeze condiții de umilire și sexualizare, pentru că sunt femei sau adolescenți. Se pot folosi cuvinte sexiste și insulte jignitoare, precum și comentarii despre caracteristicile fizice ale femeilor”.

Cyberstalking (sau urmărirea cibernetică) reprezintă acțiunea de spionare, fixare sau „de compilare a informațiilor despre cineva online și de a comunica cu ei

împotriva voinței sale”.

Doxxing se referă la cercetarea și publicarea online a informațiilor private pe internet pentru a expune public și de a umili, desconsidera persoanele urmărite. Această urmărire a victimei poate dura în timp.

Creepshots se mai numesc **voyeurism digital**. Abuzatorii fac fotografii sau videoclipuri din zonele private ale femeilor în scopul satisfacerii sexuale. Infractorul sustrage aceste imagini foto, video fără acordul victimei sau în urma dezacordului de a le folosi sau distribui.

Pornografie de răzbunare, sau „**abuz sexual bazat pe imagini**”, „considerată atunci când se folosește imagini private și videoclipuri cu caracter sexual, oferite sau schimbate, și le postează online pentru a rușina și umili victimei. Și în cazul atragerii partenerului intim în violența online. Imaginile pot fi obținute și prin hackingul pe computerul victimei, pe conturile de socializare sau pe telefon și pot avea ca obiectiv realizarea unor daune în viața „reală” a țintei (cum ar fi concedierea de la locul lor de muncă)”.

Hackingul, actul de interceptare a comunicațiilor și a datelor personale, „poate viza femeile și fetele, în special sub forma hacking-urilor camerelor web”.

Impersonarea online, se folosește numele sau identitatea cuiva „cu intenția de a dăuna, a înșela, a intimida sau a amenința pe orice persoană, sau atunci când de face impersonarea online”, poate fi folosită pentru a discredita victima în fața cuiva (colegi, rude) sau în scopuri similare cu furt de identitate offline.

Distribuirea rău intenționată - utilizarea unor instrumente tehnologice pentru distribuirea materialelor defăimătoare legate de victimă sau a organizației. Cu utilizarea noilor tehnologii ca instrument de propagandă pentru promovarea violenței împotriva femeilor, și a serviciilor rele, necalitative prestate, chiar dacă informația este calomnioasă.

Atacuri asupra telefoanelor mobile sau ciber mobile se comit asupra multor oameni concomitent, „uneori mii de oameni, hărțuind sistematic o țintă”.

Sexting abuziv – distribuirea electronică consensuală a fotografiilor nud sau sexuale. Aici nu este vorba de consimțământ sau furtul acestor imagini, deopotrivă persoanele distribuie unii altora. „Băieții și fetele adolescente utilizează sexting-ul la aceleași rate”.

Prostituție și traficare. „Unele forme de violența împotriva femeilor online sunt direct legate de și trafic de sex. Din cauza anonimatului oferit de internet și, deoarece internetul are caracteristicile unei piețe transnaționale opace, victimele pot fi vândute de mai multe ori mai multor cumpărători zilnic. Profilele de social media și alte tehnologii noi permit clienților să „cumpere” femei și fete online”.

Recrutarea „reprezintă utilizarea tehnologiei pentru atragerea potențialelor victime în trafic și prostituție. Social media este folosită de traficanți pentru a vinde persoane ale căror fotografii le distribuie, fără consimțământul lor, incluzând adesea fotografii ale abuzului lor asupra femeilor ca un exemplu pentru alții”.

Grooming online - construirea relației abuzive online cu un copil, pentru a-l atrage în abuzuri sexuale, la trafic de copii, prostituție sau viol. „Termenul „îngrijire/grooming” este criticat pe scară largă de către supraviețuitori, întrucât nu reușește să numească în mod explicit dimensiunea abuzului sexual asupra copilului”.

Abuzul de noile tehnologii. Tehnologii care pot fi folosite abuziv pentru a înfăptui violența și aducând după sine violența reală, faptică (offline) „de exemplu, instalarea de aplicații de spionaj; utilizarea abuzivă de conturi private / familiale pentru servicii online; schimbarea parolelor”. Precum și în contextul violenței în familie.

Acest raport în tot conținutul său prezintă diverse sfaturi practice prețioase și prin trimitere de accesare a linkurilor dar și imaginilor propriu zise, la fela mai include instrumente ”pentru abilitarea femeilor de pe internet și combaterea ciberviolenței masculine, pentru a cunoaște drepturile” și pentru a se opune, a combate abuzurile online și de a aduce schimbări structurale. Dintre acestea: recomandări cu privire la încetarea violenței împotriva femeii, recomandări cu privire la stoparea violenței cibernetice, comisă în privința femeilor (despre atragere la răspundere, instruirea funcționarilor justiției, etc.), alte politici UE de reglementare digitală, recomandări pentru domeniul TIC și de difuzare a internetului, recomandări pentru domeniul media și publicitate, recomandări cu privire la pornografie, cea mai esențială recomandare la acest capitol fiind: ” pornografia trebuie recunoscută ca o formă de violență masculină împotriva femeilor și a fetelor”, alte recomandări. Toate detaliile este indicat că sunt afișate pe pagina web: www.womenlobby.org.

Altă informație despre securitatea Internet feminist se regăsește:

- <https://gendersec.tacticaltech.org/>,
- <https://iheartmob.org/>, <https://securityinabox.org/en/>, <https://hackblossom.org>, <http://chayn.co/> (în limbile Rusă, Italiană, engleză și franceză Ghiduri către securitatea Internet),
- <https://www.feministfrequency.com>, <https://troll-busters.com/>,
- <https://yoursosteam.wordpress.com/what-to-domobilegraphic/>,
- <https://www.hackharassment.com>, <http://www.crashoverridenetwork.com>. [6].

În anul 2020, 2021 la nivel European, la nivelul autorităților pe larg se cerceta și se discuta despre infracțiunile cibernetice (digitale). Apoi în anul 2022 au fost constatate aceste fapte ilegale – contravenții, infracțiuni electronice, în mare măsură

aceste forme de violență repetabile cu cele din anii precedenți. Care aveau o amploare și impact destul de mare asupra societății statelor, chiar și la nivel global, dar și asupra securității personale a oamenilor, a securității statului. Cu riscuri sporite și iminente. Fiind atribuite la tipul infracțiunilor grave, comise asupra femeilor, copiilor, la general persoanelor fizice sau chiar și celor juridice. Aceste acțiuni criminale se observau prin: **violență psihică; violență verbală; pornografiile infantile; recrutarea sau impunerea la prostituare; expunerea pozelor, foto intime pe internet sau pe platforme informaționale** (aparentă în anul 2022); **hărțuială sexuală; plasarea pozelor pornografice pe pagina electronică a altei persoane cu scop de răzbunare** (aparentă în anul 2022); **furtul de date personale, de date bancare, de date comerciale; atacuri cibernetice; instigarea la ură rasială, de gen, etnie, limitarea libertii exprimării opiniei personale, alte forme de discriminare și ură legate de nerespectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului** (aparentă în anul 2022); **propagandă politică agresivă; influență agresivă și manipulare** (aparentă în anul 2022); **fraude la plățile electronice; fraude bancare.**

Instigarea la ură, limitarea în drepturi, propaganda agresivă, influența agresivă și manipularea nu se atribuie la violență, dar aceste încălcări au efect extrem de negativ asupra psihicului uman, asupra moralității umane. Ceea ce mai denotă existența pericolului social, cu atentate la securitatea personală și publică. Totodată vulnerabilitatea copiilor, adolescenților, femeilor este alarmantă.

Concluzii și recomandări

În mod prioritar și perpetuu, în urma efectuării analizei și a unor acte normative europene și naționale, care ne-a permis să facem și să sintetizăm constatările relatate mai sus, precum și anumite concluzii și recomandări.

Legiuitorii contrinuă să facă eforturi și să contribuie la crearea mecanismului juridic, normativ, a unor instrumente viale și eficiente pentru combaterea violenței, de orice formă, de ademenire la intoleranță față acest fenomen nociv și ilegal. Printre aceste acte se enumeră:

- Rezoluția Parlamentului European din 21.01.2021 referitoare la eliminarea dăclajului digital dintre femei și bărbați: participarea femeilor la economia digitală. Comisia Europeană și statele membre au menirea să promoveze digitalizarea la obiectivele Uniunii privind egalitatea de gen, fapt care se poate realiza și trebuie cu ajutorul domeniului educației [5].
- Legea nr. 30/2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației. În articolele 3, 4, 5 se conțin prevederi cu privire la „informația cu impact negativ asupra copiilor, interdicția difuzării informației ce conține date

personale cu impact negativ asupra copiilor, limitarea răspândirii informației cu impact negativ asupra copiilor” [3].

- Legea nr. 316 din 17.11.2022 pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie), arată modificările, inclusiv unele minuscule în domeniul vizat la Codul familiei, la Codul contravențional, altele mai speciale la Codul penal („Art. 220¹. Îndemnul, determinarea sau înlesnirea la prestarea serviciilor sexuale online”), Codul de procedură civilă, Codul de procedură penală [4].

Toate formele de violență exprimate prin amenințări online merită atenție, deoarece reprezintă o încălcare gravă a drepturilor omului, periclitează orânduirea socială, ordinea publică și securitatea. Digitalizarea merită atenție deosebită deoarece a schimbat radical multe aspecte ale vieții sociale.

Infraționalitatea digitală influențează negativ societatea în întregime. Mediul online a fost predestinat de a fi locul unde toți sunt egali, unde există respect, unde se cunoaște și se respectă legea, este libertate de exprimare, este siguranță și se menține pacea. Provocările lumii cotidiene sunt în permanentă mișcare și schimbare, iar noi-societatea trebuie să știm să opunem rezistența la fără de legi pentru viitorul nostru luminos și al urmașilor noștri.

La final se propun cele mai selectiv și **principalele recomandări**:

- Respectarea prevederilor Convenției Consiliului Europei de prevenire și combatere a Violenței împotriva femeii și a violenței în familie.
- Asistența socială, psihologică, medicală, juridică real acordată victimelor, cu finanțare durabilă, inclusiv electronic.
- Ajustarea cadrului legislativ la introducerea normelor juridice corespunzătoare și de sancționare a violenței digitale.
- Realizarea continuă a educației digitale, media, de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.
- Atribuirea unei structuri polițienești, dotată tehnic, responsabilă de cercetarea cazurilor de violență online, de investigare operativă, cu ajutorul metodei de aplicare a tehnologiilor criminologice, și atragerea la răspundere juridică a făptuitorilor.
- Agresorii și cei ce re-transmit postările interzise trebuie să fie trași la răspundere.
- Impunerea pentru furnizorii de internet de a instala filtre de tip Opt-out, care să blocheze resursele pornografice.

- Atragerea la răspundere intermediarii internetului, dacă nu asigură că platformele lor să nu fie folosite pentru asigurarea sau promovarea violenței online.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74
2. Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 78- 84
3. Legea nr. 30 din 07.03.2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 69-74
4. Legea nr. 316 din 17.11.2022 pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 394-400
5. Jurnal Oficial al Uniunii Europene C 456/232, 10.11. 2021. Rezoluția Parlamentului European din 21.01.2021 referitoare la eliminarea dăcălajului digital dintre femei și bărbați: participarea femeilor la economia digitală (2019/2168(INI)). (Accesat 8.11.2022). Disponibil: <http://aka.ms/officesa1>
6. #HerNetHerRights. Pachet de resurse pentru încetarea violenței online împotriva femeilor și fetelor din Europa. European Women`s Looby, noiembrie 2017. (Accesat 8.11.2022). Disponibil: <http://aka.ms/officesa1>
7. Imagini. (Accesat 8.11.2022)Disponibil: <https://www.unicef.org/romania/sites/unicef.org.romania/files/styles/>

CZU: 343.54:336:343.435

DOI: 10.5281/zenodo.8240039

FORMA CUMULATIV ILEGALĂ A VIOLENȚEI – VIOLENȚA FINANCIARĂ REALIZATĂ ÎN FAMILIE

SÎRBU Uliana

lector universitar, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

ORCID: 0000-0003-4159-3714

Financial violence is under-research. However it is often committed, along with psychological, economic, physical violence. In the generalized way, it manifests itself through abuse in the financial sphere, material limitation, excessive power, control over financial resources, personal materials, that belong to someone else. Consequences and social danger being imminent, high. Not being provided for by the national legislative, this illegal and cumulative act cannot attract the sanction.

Keywords: *violence, limitation, financial violence, aggressor, victim, law, deviation from the law.*

Actualitatea și însemnătatea abordării rezumă din observația că, violența rămâne a fi persistentă, înaltă, indiferent de forma sa. Orice formă își are factorii săi de declanșare și motivele comiterii. Deși, în legislație în special cea penală a fost lărgită paleta acestor infracțiuni, precum și răspunderea pentru abaterile de lege comise, numărul cazurilor de comitere și al victimelor nu este în scădere esențială.

În cadrul acestei cercetări ne-am propus prin aplicarea metodelor să studiem, constatăm, analizăm, sintetizăm, nu doar fenomenul infracțional al violenței, dar și să distingem, elaborăm o categorie aparte.

Scopul fiind de a prezenta existența acestei forme de violență, de a face deosebirea și separarea structural-sistemică, trasare multidisciplinară a violenței, de a determina factorii, caracteristicile și tipurile violenței financiare, de a efectua analiza actelor juridice în domeniu, și de a înainta propuneri.

Potrivit datelor statistice din perioada actuală cea mai des comisă formă de violență este cea psihologică, verbală. Însotită concomitent cu violența economică sau financiară, fiind produsă în fiecare a doua familie sau cuplu, iar psihologii spun că orice persoană a simțit sau a suportat această violență în familia parentală, sau în cea personală, cel puțin odată în viața sa.

Factorii sunt în mare parte asemănători, însă diferența există între violența economică și cea financiară. Argumentul principal este că, **violența economică** ține de limitarea victimei în resurse economice, în gestionarea bunurilor patrimoniale, a obiectelor prețioase, a proprietății private, aflată în devălmășie, etc. Dar **violența**

financiară ține de aplicarea puterii abuzive prin limitarea în sfera financiară, în special a banilor, prin lipsirea, deposedarea de bunuri materiale, financiare. Anume cauza comiterii violenței și efectele sunt legate de bani. O altă deosebire specifică constă în faptul că violența financiară se produce nu numai în cadrul familiei, între membrii familiei, partenerii conjugali, concubini, dar și asupra copiilor sau față de alte rude, precum poate fi comisă și de copii în privința părinților săi. Dar se mai produce și în cadrul raportului juridic de muncă, între alți subiecți: angajator și salariat sau șef și subaltern.

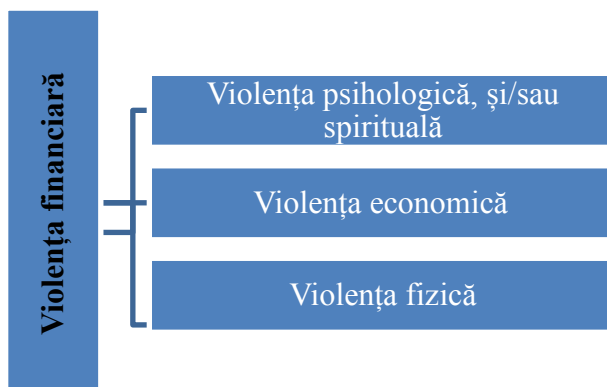
Diversele forme a definițiilor violenței sunt date de mulți legiuitori, autori din majoritatea țărilor lumii. Mai puțin este cercetată și practic fiind necunoscută violența financiară. Tipurile sunt date tipizat și asemănător, conform reprezentării în figura 1.

Figura 1. *Tipologia violenței*

Nu putem nega faptul că, această formă de violență mai poate fi comisă concomitent și prin violența psihică sau fizică. Reprezentare faptică arătată în figura 2. Fie comisă în forma economică sau financiară sau în ambele, oricum aceste fapte abuzive de drept provoacă victimei sentimente neplăcute, anxietate, stres, durere și suferințe psihologice imense, cauzează probleme de sănătate fizică și mentală. Însă efectele sunt nu doar acestea. Sunt și cele economice, sociale, juridice.

Figura 2. *Ierarhia actelor violenței, cumulativ pasibile de comitere*

Forma cumulativă a violenței se întâmplă nu numai bărbaților sau femeilor dar și copiilor sau vârstnicilor. Copiii sunt cea mai vulnerabilă categorie. Deoarece copilul care a suportat această formă va suporta în viitor și altă formă de violență și nu va ști să fie independent, liber, va fi dependent financiar, nu va ști cum să cheltuiască, să gestioneze banii. Mai mult ca atât poate manifesta comportament violent, cel deviant prin comitere de furturi sau poate dobândi boala psihică cleptomanie. Altă precizare importantă este că, în copilărie sau adolescență, băiatul limitat, lipsit de bani, de o întreținere, îngrijire cuvenită, în devenire, la maturitate va deveni un bărbat profitor, gigolo.

Factorii declanșatorii a violenței financiare:

1. Veniturile reduse, starea materială scăzută
2. Nivelul redus al educației și culturii personale a agresorului precum și a victimei
3. Problemele sociale, cele personale, financiare, materiale, spirituale
4. Probleme de sănătate fizică sau mentală
5. Influența negativă
6. Preluarea sau imitarea comportamentului negativ
7. Consumul sistematic de alcool sau narcotice, dependența vicioasă
8. Modul de viață și comportamentul amoral

Principalele caracteristici a violenței financiare: 1. Violența este repetabilă și are caracter continuu. 2. Limitarea în resurse financiare. 3. Refuzul sau neachitarea la timp a angajamentelor, obligațiilor financiare. 4. Refuzul de ași onora obligația de întreținere a familiei, copiilor, părinților, fostului soț, altei rude, etc., 5. Interzicerea de a se angaja la muncă, impunerea, forțarea de a se angaja la locul de muncă indicat de agresor. 6. Neadmiterea la luarea deciziilor financiare. 7. Tăinuirea informației financiare sau despre bani. 8. Sustragerea, redirecționarea, distrugerea, banilor victimei de către agresor. 9. Transmiterea banilor victimei altei persoane. 10. Folosirea banilor victimei dobândite prin abuz de încredere. 11. Controlul total asupra câștigului și cheltuielilor victimei. 12. Luarea cu forță a banilor personali. 13. Neachitarea la timp a salariului. 14. Micșorarea venitului brut și net a salariatului. 15. Agresorul comite violența financiară pentru că desconsideră victima sau o discriminează în bază de gen, vârstă, etnie, religie, nivelul de studii, ocupație profesională, etc. 16. Violența se comite cu intenție și/sau prin comportament preluat. 17. Agresorul comite concomitent câteva sau diferite forme de violență. 18. Estorcare, șantajare psihologică a victimei. 19. Impunere la muncă forțată, silnică. 19. Dependența financiară totală a victimei față de agresor.

Tipurile violenței financiare: control financiar, manipularea, deficiențe comportamentale.

1. Control financiar.

- 1) Atunci când un partener, bărbat sau femeie, controlează toate cheltuielile, cere explicații, face reproșuri, scandal, pretenții sau chiar amenințări. Sau dă indicații cum și unde trebuie cheltuiți banii și câți. Dă indicații despre ce să cumperi și la care preț, în ce limite. Dar o face în mod excesiv, imperios, autoritar. Și partenerul său fiind supus, îi este frică să cumpere și să nu asculte, și să nu-i iasă din cuvânt. În acest sens, totul este decis de un singur partener, deținând banii de unul singur, ținând banii separat, ascunși, pentru că nu are încredere în partenerul său care depinde de el. Care, în opinia sa, nu știe să mențină un buget comun, cheltuiește banii și nu ar trebui să aibă acces la aceste resurse financiare.
 - 2) Controlează veniturile unui partener sau a unui lucrător subordonat de al său. Nu permite cheltuirea sau să dețină venituri personale, nu permite munca sau indică unde să meargă la muncă sau impune forțat la muncă silnică sau grea. Un alt exemplu este atunci când părinții nu alocă copilului bani de buzunar sau pentru cheltuielile necesare. Când au fost câștigați banii, i se iau banii personali, îi ia pensia părintelui sau soțului și dă cât crede de cuviință sau dă niște foarte puțin, din acești bani, umilindu-l, chiar și fără să lucreze, stând acasă, nefăcând treburile casnice. Sau invers, soțul lucrător, exercită control total și îl terorizează pe celălalt ca și cum nu lucrează, îi este dator, face puțin, căci stă acasă, are grijă de gospodărie și copii. Deși asta, conform Codului familiei, este considerată ca muncă, și este echivalentul timpului și efortului depus, ca și la muncă, doar că acasă pentru familie. Alt exemplu aici, în care un soț are venit mai mare decât celălalt, iar acesta îi reproșează și exercită control asupra lui, îl limitează în bani, în treburile financiare ale familiei.
 - 3) A treia formă de control este atunci când victima violenței financiare este nevoită să ceară bani, pentru că trebuie ceva să cumpere sau să achite, însă agresorul poate să-i dea bani sau nu. Mai mult ca atât, victima va trebui să explice pe ce să cheltuiască, de ce vrea să cumpere sau de ce vrea să cheltuiască, și de ce o astfel de sumă, adică victima este în completă dependență financiară.
 - 4) Luarea deciziei de unul singur, complet personal. Apoi face cumpărături singur, fără a se consulta. Ia decizii personal cu privire la procurări mari, depuneri sau retrageri din cont. Partenerul său nu are control asupra acțiunilor și deciziilor acestuia privind veniturile și cheltuielile. Sau o altă variantă, când se dau bani, apoi apar reproșuri unde s-au cheltuit, de ce așa, și că s-au cheltuit mulți bani.
- 2. Manipularea.** Următorul tip. Când se dau bani, se dau cadouri, se face o favoare, dar apoi se cere ceva în schimb. Și cumva nu direct, ci exigent, manipulator.

Victima în acest caz se simte obligată pentru asta.

3. Deficiențe comportamentale.

- 1) *Tăinuirea informațiilor despre bani, venituri.* De exemplu, un partener care stăpânește asupra altuia, adică are control asupra lui și nu-i spune cât câștigă, unde cheltuiește sau amăgește. Și partenerul lui nu știe nimic despre asta. Ca și cum preocupat, cheltuie pentru familie și este serios în cheltuieli, nu risipitor.
- 2) *Sustragerea deschisă a banilor sau altor bunuri financiare.* A banilor, a bunurilor mobiliare (acțiuni, cecul bancar), a bunurilor imobiliare, în mod deschis sau ascuns. Agresorul face cumpărături, vânzare, schimb, fără a spune nimic partenerului său. Investește în nevoi dubioase, intrând în aventuri sau probleme cu legea, ia împrumuturi și apoi nu vrea să plătească. Și neputând plăti, este forțat și va trebui să plătească pentru partenerul sau va trebui să o facă părintele său, în locul datornicului. Următorul exemplu este aici, când face cumpărături online și plătește din contul partenerului său, are acces la semnătura electronică, respectiv, la un cont bancar electronic sau falsifică documente, semnează pentru a obține aceste fonduri. Mai este aici și un alt exemplu atunci când, după divorț, nu dorește, să eschivează de la plata pensiei de întreținere a copiilor săi și nu doar bărbații sunt în stare de astfel de acțiuni ilegale, dar și femeile. Sau neonorarea obligației de întreținere a rudei sale, a copiilor față de părinții lor în vârstă, din rea voință nu vor să-i ajute, să-i îngrijească, nici să le acorde sprijin material.
- 3) *Parazitare*, trai pe cheltuiala, pe seama altcuiva. Similară cu manipularea descrisă mai sus, însă există o diferență. Când un partener, soț, copil adult apt de muncă jefuiește în mod ascuns, și anume, trăiește pe cheltuiala celuilalt care este bucuros să-i dea banii sau să-l ajute financiar și se pare că ambii lucrează, dar unul plătește totul și facturile și acoperă toate cheltuielile pentru familie, dar el cheltuie doar pentru sine sau nu este clar cât, unde și cum își cheltuie banii. Sau stă acasă fără să muncească, nu vrea să se stabilească sau să meargă la muncă, fără să facă nimic prin casă și mai și consumă alcool sau droguri. Totodată, reproșând, face scandal partenerului-soț sau părintelui său, la întreținerea completă a căruia se află. Parazitarea și sustragerea deschisă a banilor, a altor bunuri în cadrul violenței financiare merg adesea împreună.

În urma studierii și analizei efectuate a actelor normative în domeniul de cercetare, precum și asupra lucrărilor autorilor, a identificării, selectării definițiilor privind violența în toată tipologia sa, s-au produs careva constatări.

Convenția Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței în familie a intrat în vigoare în RM la data de 1 mai 2022. Are conținut practic și juridic.

Legea 45/2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, în art. 2 prevede violența în familie ca ”acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepția actelor de autoapărare sau apărare a altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie către alt membru, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral”. În continuare este prezentată ”violența economică – priver de mijloace economice, inclusiv lipsire de mijloace de existență primară, cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate, abuz... pentru a sustrage bunurile persoanei, interdicere a dreptului de a posedea, folosi și dispune bunurile comun, control inechitabil asupra bunurilor și resurselor comune, refuz de a susține familia, impunere la munci grele și nocive în detrimentul sănătății, inclusiv a unui membru minor”. ”Prejudiciu moral – cauzare a suferințelor fizice și/sau psihice, care conduce la umilire, frică, înjosire, incapacitate de apărare de violență...” [6]. Este de regret, dar norma nu este funcțională. Mai mult ca atât denumirea în sine poartă eroare și confuzie. Legea 140/2013 în art. 3 la înțelesul de violență asupra copilului legea face trimitere la toate tipurile de violență descrise în art. 2 a legii 45, descrisă mai sus [7].

În reglementările Codului Penal al RM, capitolul VII, art. 201¹ vedem violența în familie, ca acțiune sau inacțiune, intenționat comisă de membrul familiei asupra altui membru al familiei. Fapta săvârșită prin:

- a) Maltratare, oricare acțiuni violente, care au provocat vătămări ușoare a integrității corporale sau a sănătății;
- b) Impunerea voinței victimei, intimidare, umilire, control;
- c) „Privarea de mijloace economice”, de surse de existență, ”neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale”. Vătămări corporale medii, grave, sau acțiuni care au condus la suicid, au provocat moartea victimei, toate aceste fapte constituie circumstanțe agravante [2].

Codul de Procedură Penală al RM, prevede în art. 215^{1,2)}. Măsuri de protecție aplicate victimelor violenței în familie. În alin. (1) observăm formularea generală asupra actului de violență, cu referire la cea fizică însoțită de cea psihică. Estimăm protecția drepturilor fundamentale, a bunurilor materiale, a proprietății victimei. Deci, puține specificații în termenii dreptului civil dar se regăsesc, nu și cele din dreptul financiar: mijloace bănești, cont, card bancar, cheltuieli, obligațiuni financiare, creditare. Prin urmare constatăm că, pe deoparte victima este protejată, iar altfel nu, dacă toate bunurile financiare se află în gestiunea agresorului. Victima poate rămâne fără de o sursă de existență, sau venit. Mai mult ca atât poate avea sau primi angajamentul de achitare a datoriilor agresorului, poate avea incapacitatea de plată, în special după emiterea sentinței de condamnare privind violența. În continuare, prin

citarea normei: dacă în cadrul procesului penal, în cazul în care „victima violenței în familie” se află „în pericol de a fi supusă violenței sau altor acte ilegale, inclusiv de distrugere a bunurilor sale, organul de urmărire penală sau procurorul este obligat să intervină imediat”. În alin. (3), instanța de judecată în decurs de 24 de ore emite ordonanța de protecție, cu aplicarea bănuitalui sau învinuitului măsurilor: lit. a) „obligarea de a părăsi temporar locuința comună, ori de a sta departe de locuința victimei, indiferent de dreptul de proprietate asupra bunurilor”, lit. c) „interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în alt mod...”, lit. e) „limitarea dispunerii unilaterale de bunuri comune”. Tot în conținutul acestui articol găsim interpretarea despre monitorizarea electronică în privința măsurilor aplicate conform alin. 3, lit. a) – d. Măsurile de protecție se aplică până la 3 luni. Victima sau membrii familiei acesteia pot purta un suport electronic pentru a putea fi verificată obligația de respectare a agresorului [3].

Codul Contravențional, ne arată o normă de generalizare cu privire la violența în familie, art. 78¹. Care prevede ”maltratarea sau acțiuni violente, comise de un membru în privința altui membru” cu pricinuirea vătămării corporale ușoare, sancțiunea în urma comiterii exprimată prin munca în folosul comunității sau arest contravențional [4]. La fel, ca și în alte acte normative, conținut cu privire la obiectul cercetării noastre nu este.

Reglementările Codului Familiei al RM cu privire la formele de violență înfăptuite în familie sau între, asupra membrilor sau altor rude nu se găsesc. Doar unele prevederi generalizate în normele cu privire la exercitarea drepturilor și obligațiilor părintești. Astfel, în art. 62. Exercitarea drepturilor părintești, alin. 2, în aplicarea metodelor educative, părinții nu sunt în drept să aplice comportament abuziv asupra copiilor săi, insulte și maltratări, discriminarea, violența psihică sau fizică, pedepse corporale, este interzis antrenarea copiilor săi în orice acțiune, faptă ilegală. În alin. 3 problemele legate de educația copilului se soluționează de către părinți în comun, dar în interesul copilului și având în vedere părerea acestuia. În alin. 4 norma indică că, părinții poartă răspundere pentru realizarea drepturilor părintești fără de respectarea intereselor copilului. Aici la alin. 3, 4 normele sunt în concordanță cu art. 5. Egalitatea în relațiile familiale, art. 6. Realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor familiale, art. 16. Egalitatea soților în relațiile familiale, alin. 4 și cu prevederile art. 60. Drepturile și obligațiile părintești, alin. 2 „părinții poartă răspundere pentru dezvoltarea fizică, intelectuală și spirituală a copiilor”. Cu revenire la specificații despre violență, observăm în art. 67. Decăderea din drepturi părintești, lit. c) „fac abuz de drepturile părintești”, lit. d) „se comportă cu cruzime față de copil, aplicând violența fizică sau psihică, atentează la inviolabilitatea sexuală a copilului, lit.

g) ”au săvârșit infracțiuni premeditate contra vieții și sănătății copiilor sau a soțului”. Sunt și prevederi cu privire la protecția drepturilor familiale, a copiilor care se află în pericol legat de viață și sănătate, care sunt în mod de urgență luați din familie de către autoritatea tutelară locală. Sau copii aflați în alte situații de risc, norme existente în legea 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți. Codul Familiei mai prevede, ca temei a desfacerii căsătoriei prin divorț, survine violența fizică sau psihică comisă de soț/soție, precum și asupra copiilor. Art. 74. Obligația părinților de a-și întreține copiii. Prin care legea obligă părinții de a întreține copiii și atunci când sunt inapți de muncă. Art. 75. Cuantumul pensiei de întreținere încasate pentru copilul minor. Art. 76. Încasarea pensiei de întreținere pentru copilul minor într-o sumă bănească fixă. Art. 78. Dreptul copiilor majori inapți de muncă la pensie de întreținere. Art. 79. Participarea părinților la cheltuielile suplimentare în favoarea copiilor. Art. 80. Obligația copiilor majori de a-și întreține părinții. Art. 81. Participarea copiilor majori la cheltuielile suplimentare în favoarea părinților. Art. 82. Obligația soților de a se întreține reciproc. Art. 83. Dreptul fostului soț la întreținere după divorț. Art. 84. Cuantumul pensiei de întreținere încasate de la soț (fostul soț). Art. 85. Scutirea soțului (fostului soț) de obligația de întreținere sau limitarea în termen a acestei obligații. Art. 86. Obligația de întreținere dintre frați și surori. Art. 87. Obligația bunicilor de a-și întreține nepoții. Art. 88. Obligația nepoților de a-și întreține bunicii. Art. 89. Obligația copiilor vitregi de a-și întreține părinții vitregi. Art. 90. Obligația copiilor de a-și întreține educatorii. Art. 91. Cuantumul și modul de încasare a pensiei de întreținere pentru alți membri ai familiei [5]. Deci, înțelegem că legiuitorul prin aceste norme face o distincție clară între bunuri, relațiile economice, civile și relațiile financiare, în special asupra comportamentului atitudinal al acestora. Înțelegem că, în cazurile neîndeplinirii acestor obligațiuni survine răspunderea juridică civilă. Însă complexitatea, imposibilitatea rezolvării este destul de mare. Dar mai cu seamă dacă neîndeplinirea obligației de întreținere este însoțită de violența financiară, psihică, comisă sistematic sau de mai mulți ani. Ca exemplu: copii apți de muncă nu vor să-și întrețină părintele său, aflat în dificultate de sănătate și financiară. Intenționat îl neglijează. În schimbul întreținerii și îngrijirii cer insistent, îl ceartă și îl persecută ca să transcrie sau să le doneze apartamentul precum și terenul agricol sau să-l vândă, banii în urma vânzării să le transmită lor, ca să fie asigurată toată cheltuiala necesară de întreținere. Bătrânul nu cunoaște bine legea, nici cea civilă, apoi, fiind limitat în puteri, nu va putea înainta acțiunea în judecată. Ca rezultat în asemenea cazuri vârstnicii rămân abandonați, decedază în singurătate și neputință totală. Dacă nu nimerește pe seama escrocilor, rămâne în stradă, deposedat de către copii săi de bunul imobil aflat

în proprietate privată, apoi după deces vor pretinde la moștenire succesorală. Moldova în ultimii ani a „îmbătrânit” enorm de mult, asta se mai datorează și fluctuației de migrare masivă, dar și din cauza anume abandonării, lăsării, nepăsării față de părinții săi în etate, lăsând-ui pe seama statului de către odraslele sale.

În Ghidul practic privind intervenția eficientă a poliției în cazurile de violență în familie, sunt arătate următoarele „exemple de acte de violență”: violența fizică, violența sexuală, violența psihologică, violența psihologică, și violența economică specificată în felul următor: „este aplicată femeilor pentru a limita și controla accesul la resurse de transport, la baie, alimentație, îmbrăcăminte. Inclusiv: interzicerea femeii de a se angaja în câmpul muncii, interzicerea de a lua decizii financiare în familie, ascunderea banilor sau informației financiare, refuzul de a achita facturile”. [8].

În concluzie, totalizând cele constatate și expuse, subliniem faptul că, atât în legislație, cât și în diverse lucrări nu este dată o definiție, o normă cu privire la violența financiară. În actele normative lipsesc norme separate, clare despre toate tipurile de violență, precum și răspunderea juridică, pedeapsa pentru fapta ilegală comisă de făptuitor. Pedeapsa trebuie să corespundă cu gravitatea faptei săvârșite și efectele produse. În cazurile de violență psihică, violență financiară, răspunderea contravențională sau civilă ar fi necorespunzătoare. Se mai cere introducerea răspunderii penale în cazul nerespectării obligației de întreținere, contrar legii, cu rea voință. În teorie și practică există confuzie totală a cuvântului “economică” cu “financiară”. Tot în cadrul cercetării respective am încercat să stabilim numărul cauzelor examinate în instanțele de judecată și a hotărârilor sau sentințelor de condamnare în privința actelor de violență economică sau financiară, în anii 2020-2022, însă pe paginile electronice a instanțelor nu a fost identificată nici o cauză, respectiv nici o decizie nu a fost luată în acest sens.

La finalul cercetării se propun anumite **recomandări** esențiale:

De ordin educațional. Promovarea și realizarea educației financiare în instituțiile de învățământ. Despre venituri, cheltuieli, angajamente/obligațiuni financiare, gestionarea banilor, riscul financiar, efectele. Cu conținuturi îmbinate de norme constituționale despre drepturi și libertăți fundamentale, proprietate, alte conținuturi corespunzătoare din teoria dreptului despre lege, responsabilități/obligațiuni, abatere de la lege, abuz de drept, consecințe, pedeapsă/sancțiune.

De ordin social. Continuarea proiectelor și programelor elaborate și/sau implementate privind combaterea violenței. Organizarea informării periodice a populației prin mass-media și rețelele de socializare.

De ordin juridic. De a face funcțională Instrucțiunea inter-structurală de colaborare între autoritățile publice din 2021 în materia juridică. Introducere în

legislație a diversității violenței, a unei norme aparte privind violența financiară, precum și a răspunderii cu sancțiunea contravențională, penală. Atenție sporită prevenirii. Modificări la Codul penal: la art. 103, măsurile de siguranță să devină obligatorii, în locul celor cu caracter de recomandare; în cazul neîndeplinirii obligației de întreținere, contrar legii, cu rea voință față de părinți, copii, surori și frați - răspunderea trebuie să fie penală. Acordarea ajutorului victimelor: de sănătate, psihologic, social, juridic. Eficientizarea justiției întru examinarea cazurilor de violență, respectarea prevederilor Convenției nominalizate și de emitere a sentințelor de către instanțele judecătorești.

Referințe:

1. Convenția Consiliului Europei pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței în familie din 14.05.2011.
2. Codul Penal al Republicii Moldova, nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74.
3. Codul de Procedură Penală al RM, nr. 122 – XV din 14.03.2003, legea republicată. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 248-251/699.
4. Codul Contravențional al Republicii Moldova, nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 78-84.
5. Codul Familiei al Republicii Moldova, nr. 1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr. 47-48.
6. Legea nr. 45 din 01.03. 2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 55-56.
7. Legea 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 167-172.
8. Ghid practic privind intervenția eficientă a poliției în cazurile de violență în familie. Centrul de Drept al Femeilor, Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Inspectoratul General al Poliției; elaborat: Vladimir Cazacov. Chișinău, 2015. Tipografia „Bons Offices”. - 144 p. ISBN978-9975-87-000-9, p. 8-11.
9. Instrucțiuni metodice privind intervenția Poliției în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie. Centrul de Drept al Femeilor și Inspectoratul General al Poliției. Chișinău, 2017, p. 7.

CZU: 343.54:343.9(477)

DOI: 10.5281/zenodo.8240116

КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ КАРТИНА ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ

ПРОДАН Татьяна

кандидат юридических наук, доцент
ассистент кафедры уголовного права

Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича

In this article, the author examines the criminological picture of domestic violence. Attention the focused on the fact that domestic violence is one of the most latent criminal offenses.

The noted that the number of criminal offenses in the form of domestic violence is quite significant, but over the past year, this figure the characterized by a decrease in the total number of criminal offenses of this type. It was also note that in most cases the perpetrators in cases of domestic violence are men. The author concludes that domestic violence is not a problem of an individual family, but it is a problematic phenomenon of society around the world. Domestic violence has no borders, and therefore the exchange of positive experience between countries in combating this negative phenomenon will help develop effective measures to reduce the level of domestic violence.

Keywords: *victim, domestic violence, criminality.*

Насилие является неотъемлемой частью жизни общества. Оно проявляется в различных видах и формах и может совершаться по отношению к любым людям независимо от их уровня и качества жизни. Одним из видов насилия является домашнее насилие, существующее во всех уголках нашего мира.

Домашнее насилие – это одно из самых латентных уголовных правонарушений, о котором на первый взгляд известно всем, однако в конечном итоге оно остается за «закрытыми дверями». Так, многие случаи домашнего насилия перестают быть латентными только тогда, когда это скрыть уже невозможно, поскольку жертвы домашнего насилия нуждаются в квалифицированной медицинской помощи. Поэтому латентность такого вида уголовного правонарушения приводит к тому, что жертвам не оказывают никакой социально-психологической помощи, что порождает в будущем ряд последствий как для жертвы, так и для социума в целом [1]. Поэтому домашнее насилие не является проблемой отдельной семьи, а это является проблемным явлением общества всего мира.

Нужно отметить, что насилие в семье – это повторяющиеся циклы физического, сексуального, психологического, экономического насилия по отношению к своим близким с целью обретения над ними власти и контроля. Домашнее насилие может принимать различные формы, а именно: жестокое обращение с

ребенком; жестокое обращение с пожилыми людьми; все формы жестокого обращения со стороны супруга или бывшего супруга, включая психологическое насилие и преследование.

Одна из главных особенностей домашнего насилия состоит в том, что оно не является случайностью, оно имеет системный характер и проявляется в повторяющихся циклах разных видов насилия. Домашнее насилие не является конфликтом или случайным эпизодом, который можно разрешить при помощи компромиссов, переговоров и взаимных уступок. В ситуации насилия в семье поводом для агрессии является не проблема, а интересы только одной стороны – обидчика, целью которого является желание контролировать и управлять поведением и чувствами другого. Еще одной особенностью которая отличает этот вид криминального правонарушения от других агрессивных актов является, что оно происходит по отношению к близким людям: детям, родителям, супругам.

Ввиду статистических данных Генеральной прокуратуры Украины следует, что общее количество уголовных правонарушений в виде домашнего насилия достаточно значительное. За последний год этот показатель характеризуется уменьшением общего количества уголовных правонарушений данного вида. Данный показатель в 2022 году уменьшился более чем в 1,5 раза по сравнению с 2021 годом. Если к 2022 году мы наблюдали быстрые темпы роста данного вида уголовного правонарушения, а именно: в 2020 году количество зарегистрированных уголовных правонарушений данного вида составило 2213, то в 2021 году – 2432 соответственно [2]. Чего не можем сказать о данном учетном периоде, в котором по состоянию на 1 декабря 2022 года зарегистрировано только 1468 уголовных правонарушений [2]. По нашему мнению, первым фактором столь быстрой тенденции к уменьшению данного показателя является то, что данный вид уголовного правонарушения по существу снова переходит в высокий уровень латентности, другим фактором, существенно повлиявшим на снижение данного показателя, являются события, происходящие в нашей стране (выезд многих женщин за границу, вынужденное внутреннее перемещение лиц, мобилизация лиц мужского пола).

Также анализируя личность преступника следует отметить, что в большинстве случаев обидчиками в делах о домашнем насилии выступают мужчины – 98%, на женщин приходится только 2%. В свою очередь потерпевшими от домашнего насилия в большинстве случаев – это женщины (96%), мужчины становятся жертвами только в 4% [3].

Нужно отметить, что в большинстве случаев домашнее насилие совершается по отношению к женщинам (94%), а женщины совершают данный вид престу-

пления по отношению к мужчинам только в 1% случаев. В тоже время мужчины относительно мужчин, а женщины относительно женщин совершают домашнее насилие только в 3% и в 2% соответственно [3].

Если учитывать социальные роли обидчика и жертвы, то домашнее насилие совершается мужчинами относительно своих жен/сожительниц/бывших жен в 54,5% случаев, совершеннолетними детьми по отношению к своим родителям, как правило пожилого возраста, – в 32% случаев, родителями по отношению к своим детям (как совершеннолетних, так и несовершеннолетних) – в 2% случаев. Меньше есть фактов домашнего насилия, когда оно совершалось супругой/сожительницей в отношении супруга/сожителя – 0,5% случаев [3].

Если характеризовать личность обидчика, то в 24% случаях домашнее насилие совершали ранее судимые лица, в том числе и ранее совершавшие правонарушение, предусмотренное ст. 126-1 УК Украины. В состоянии алкогольного опьянения обидчики находились в 43% всех случаев [3].

Рассматривая криминологическую картину домашнего насилия, стоит задаться следующим вопросом: «Почему домашнее насилие становится нормой для обидчика?». Следует отметить, что большинство домашних обидчиков выросли свидетелями домашнего жестокого обращения и насилия в собственных домах. Они научились рассматривать физическое и эмоциональное насилие как действительный способ выплеснуть гнев и справиться со своими внутренними страхами и проблемами самовосприятия. Следует отметить, что дети, ставшие свидетелями домашнего насилия, могут вырасти, думая, что физическое или психологическое насилие являются приемлемыми способами разрешения конфликта. Точно так же воспитание детей с убеждением в том, что представители другого пола являются низшими, может привести к проявлению контролирующего поведения в более позднем возрасте. Отсюда следует, что в большинстве случаев обидчики перенесли модель поведения, в которой они росли и начали использовать тактику насилия, тактику жестокого обращения во взрослой жизни, которое срабатывало в решении их психоэмоциональных проблем.

Нужно также сделать акцент на том, что необходимость в контроле, который может привести к домашнему насилию, может быть связан с несколькими отдельными факторами, в том числе: меньший доступ к образованию; употребление психоактивных веществ; расстройство личности; гендерная идеология; низкая самооценка. Однако, наличие некоторых из этих качеств не означает автоматически, что у кого-то будет неудовлетворенная потребность в контроле, которая перерастет в насилие в семье. Наличие у близкого человека низкой

самооценки не обязательно означает, что у него будут склонности к насилию [4].

Основными причинами совершения домашнего насилия являются: патологическая ревность; хронический алкоголизм, наркомания; нереализованные мечты и желания с детства; модель поведения, усвоенная в родительской семье; собственное самоутверждение через других людей; психические отклонения и болезни; заниженная или завышенная самооценка; потребность в признании; разные религиозные и политические взгляды.

Стресс, алкоголь, раздражительность к близкому человеку обычно только поверхностные, а не истинные причины жестокости. Однако именно они могут стать индикаторами, которые сигнализируют об некой опасности.

Исследуя домашнее насилие нужно не забывать о путях противодействия этому негативному явлению. Если говорить об Украине, то стоит отметить, что 28 октября 2020 был утвержден Национальный план действий по выполнению резолюции Совета Безопасности ООН 1325: «Женщины, мир, безопасность» на период до 2025 года, включающий шаги, призванные создать условия для обеспечения равного участия мужчин и женщин в преодолении конфликтов, установлении мира, противодействии вызовам безопасности, в процессах восстановления и системной борьбе с насилием по признаку половой принадлежности и насилию, которое связано с конфликтом [5].

Однако разработка и внедрение только программ защиты не решит данной проблемы, поскольку жертвы находятся под «колпаком» у своих обидчиков. Решающее значение для защиты жертв домашнего насилия должно стать обеспечение эффективного доступа к услугам поддержки в режиме онлайн, в том числе обеспечение психологической помощи.

Жертвы домашнего насилия должны иметь возможность сообщать о совершенных противоправных действиях в отношении них простым и легким способом. А именно это должны быть, например, текстовые сообщения или онлайн-чаты, а также использование кодовых слов во время посещения больниц, магазинов, аптек и т.д. Поэтому государство должно обеспечивать надлежащее финансирование и вкладывать инвестиции в онлайн-услуги и услуги поддержки. Именно цифровой контакт с жертвами может стать возможностью создания устойчивых структур, которые будут защищать женщин, детей, пожилых людей от насилия, которые чаще всего страдают от агрессии со стороны лиц, с которыми они связаны общим бытом.

Еще одним важным шагом стало то, что стали создавать приюты для жертв домашнего насилия. В Украине в 18 областях (г. Харьков, г. Ровно, г. Кривой Рог, г. Винница, г. Ивано-Франковск) и столице действуют 37 приютов для жертв домаш-

него насилия. Также в стране действуют 298 мобильных бригад социально-психологической помощи, пострадавшим от домашнего насилия и насилия по признаку половой принадлежности [6].

Таким образом, проблема домашнего насилия – это не личное дело каждой семьи, а проблема всей страны. Именно семья – это первичный институт развития человека и благополучия, и если первое звено уже работает плохо, то и в дальнейшем девиации будут возникать и на последующих этапах становления человека. Следует заметить, что домашнее насилие не имеет границ, а поэтому обмен позитивным опытом между странами в борьбе с этим негативным явлением поможет разработать действенные меры, позволяющие снизить уровень проявления домашнего насилия.

Ссылки:

1. Domestic Violence/Intimate Partner Violence: Applying Best Practice Guidelines. [Посещение: 29.11.2022] Доступно: <https://www.accesscontinuingeducation.com/ACE4000LP-11/c5/index.htm>
2. Генеральная прокуратура Украины. [Посещение: 02.12.2022] Доступно: <https://www.gp.gov.ua/>
3. Домашнее насилие в Украине: реагирование в условиях войны. [Посещение: 27.11.2022] Доступно: <https://jurfem.com.ua/domashne-nasyilstvo-reahuvannya-v-umovakh-viyny/>
4. Что такое насилие в семье? [Посещение: 28.11.2022] Доступно: <https://www.government.nl/topics/domestic-violence/what-is-domestic-violence>
5. Распоряжение: «Об утверждении Национального плана действий по выполнению резолюции Совета Безопасности ООН 1325 «Женщины, мир, безопасность» на период до 2025 года». [Посещение: 29.11.2022] Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>
6. Мультимедийная платформа иновещания Украины «Укринформ». [Посещение: 27.11.2022] Доступно: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3246049-v-ukraini-diut-37-pritulviv-dla-zertv-domasnogo-nasilstva.html>

CZU: 343.54:343.22:343.9

DOI: 10.5281/zenodo.8240133

ЛИЧНОСТЬ ПРЕСТУПНИКА КАК ЭЛЕМЕНТ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ

ТОМА Мариана

кандидат юридических наук, доцент,
ассистент кафедры Криминального Права,
Черновицкий Национальный Университет имени Юрия Федьковича, Украина

The purpose of the study is scientific substantiation of the structure of the criminal's personality as a forensic element characteristics of domestic violence. Scientific novelty of the publication is that, for the first time, attempts have been made to determine the characteristics of the criminal's identity as an element forensic characteristics of the prescribed crime Criminal Code of Ukraine. Typical signs in the structure of a person who commits domestic violence are identified, namely biological (gender, age), social (place of residence, education, marital status, type of activity, general level of culture, upbringing), psychological (intelligence, temperament, emotional state, volitional sphere, presence or absence of mental deviations). Based on the analysis of court practice, a general description of the criminal was formed, which commits domestic violence. The subjects of this type of crime have common features. These are mostly individuals male, of legal age, with secondary education, who do not work, officially unmarried (but are in a family relationship with the victim).

Keywords: domestic violence; forensic characteristics; forensic portrait; criminal offense; the identity of the criminal; judicial practice.

Одним из ключевых элементов криминалистической характеристики любого преступления является личность преступника. Она может быть установлена путем познания отдельных свойств и качеств, что отражено в следах преступления. Полученные знания используют как средства воздействия на эту личность при проведении следственных (розыскных) мероприятий.

Большинство исследователей выделяют три группы свойств личности преступника: биологические, социальные и психологические. В частности, М.В. Салтевский отмечал, что криминалистическая характеристика личности преступника должна представлять человека как социально-биологическую систему присущими ей свойствами, среди которых есть физические, биологические и социальные [1, с. 271]. К высшим указанным признакам личности преступника В.Ю. Шепитько выделяет еще демографические данные, некоторые моральные и психологические особенности [2, с. 278].

Ученый Р.Л. Ахмедшин рассматривает криминалистическую характерис-

тику личности преступника с позиций системного подхода выделяя в ней две базовые подсистемы: физическую и психическую характеристики [3, с.110]. Ахмедшин разделяет взгляды М.Т. Ведерникова о том, что криминалистически значимая информация о личности преступника должно содержать не какие-либо признаки, а только индивидуализирующие личность [3, с.105]. Поэтому среди психических характеристик он выделяет три личностных уровни преступника: ценностей, отношений и притязаний. Сущностью личностного уровня ценностей преступника является то, что представляет интерес для человека в внешнем мире. Личностный уровень отношений состоит в том, чем руководствуется человек для достижения своего интереса/ цели, а личностный уровень притязаний – как реализует человек свой интерес/ цель [3, с. 113]. Таким образом, ученый выделяет три элемента, которые соотносятся с образом, мотивом и действием.

Разделяя научные взгляды Р.Л. Ахмедшина, отметим, что анализ криминалистической значимости уровня ценностей будет способствовать исследованию в следах преступления отражение сущностных характеристик личности (тип мышления, личностная значимость разнообразных объектов, степень несоответствия истинной ценности объекта и его субъективной оценки преступником), определяющих его личное отношение к окружающей среде и непосредственно себя [3, с.114]. Изучение уровня отношений позволит идентифицировать и в дальнейшем использовать во время расследование преступлений ряд личных свойств, имеющих криминалистическое значение (опосредованная характеристика возраста, социальной группы, пола, общая характеристика ролевой установки индивида) [3, с.115]. Исследование уровня притязаний поможет выяснить сущность таких криминалистических важных элементов, как способ совершения преступления, выбор орудий и средств достижения преступного умысла [3, с. 116].

Психологические особенности преступников, которые совершают домашнее насилие, в своих научных исследованиях также описывали Хекер и Смок, утверждающие, что таким преступникам присущи навязчивость, ревность, подозрительность, эмоциональная зависимость и низкая самооценка [4].

А.В. Варданян считает, что криминалистические значимые особенности личности, которая совершила преступление (субъекта преступления), является неотъемлемым элементом криминалистической характеристики определенной группы преступлений и одновременно указывает, что их рассматривают как совокупность качеств, воплощающих в себе криминалистический портрет именно типичного преступника, образующего коррелятивные взаимосвязи с другими элементами криминалистической характеристики преступлений [5, с. 247]. Итак, по мнению исследователя, криминалистика составляет обобщенный портрет

потенциального преступника, а не персонализированный по отношению конкретного человека, и при конструировании такого портрета обязательно используют эмпирические источники информации – материалы уголовных производств, по которым будет решено основные вопросы расследования, данные официальной статистики и т.д. [5, с. 248].

Проведенный анализ исследований привлекает внимание к тому, что в криминалистической литературе при характеристике личности преступника используют такие понятия, как «свойства», «признаки», «качества», «особенности». Эти понятия трактованы неоднозначно не только в словарях, но и исследователями криминалистами.

Для необходимости уточнения понятий «свойства» и «признаки» акцентирует исследователь Н.И. Малыхина. Ее мнению, склоняется к тому что с целью предотвращения излишней путаницы целесообразно говорить не о признаках человека, а о признаках свойств и состояний человека. В то же время автор отмечает, что свойства, состояния и их признаки являются качествами, характеризующими человека [6, с. 105-106]. Н.И. Малыхина также предлагает систему качеств личности, совершившего преступление основывается на трех уровнях изучения этой личности преступника (биологического, психологического и социального). К этой системы исследователь относит: свойства личности (биологические, психические и социальные); состояния личности (биологические, психические и социальные); признаки свойств и состояний личности (биологических, психических и социальных свойств и состояний) [6, с. 390].

Криминалистическая модель личности преступника, совершившего преступление, как утверждает Н.И. Малыхина, – это искусственно создана система биологических, психических, социальных свойств и состояний человека, придающего возможность установить преступника во время расследования совершенного преступления [6, с. 295].

Учитывая позиции ученых а также на результаты изучения материалов судебной практики в Украине, а именно – 87 приговоров судов первой инстанции по судебным делам за домашнее насилие, внесенных в Единый государственного реестра судебных решений, считаем возможным обобщить некоторые криминалистические значимые свойства личности преступника, совершающего домашнее насилие. Прежде всего для криминалистической характеристики этого вида преступления существенное значение имеют следующие свойства личности преступника: биологические (пол, возраст), социальные (место жительства, образование, семейное положение, вид деятельности, общее уровень культуры, воспитания), психологические (интеллект, темперамент, эмоциональное состояние,

волевая сфера, наличие или отсутствие психических отклонений).

Научные исследования и практика показывает, что динамика преступлений, связанных с домашним насилием, по гендерному признаку не одинакова. По половому распределению среди преступников преобладают преступники мужского пола. В частности, мужчины составляют 96,1%, женщины – 3,9%. Важное значение имеет возраст преступника, который также относится к ступени социального развития человека. Анализ судебной практики свидетельствует о том, что люди, совершившие домашнее насилие, были совершеннолетними.

Ученые в сфере уголовного права, криминологи и криминалисты доказали, что для участников криминальных конфликтов, разрешающих их путем насилия, присущий низкий культурный и образовательный уровни.

Следует заметить, что большинство преступников трудоспособного возраста (79,2%) на момент совершения преступлений не работали, 5,2% имели работу, 3,9 % составили пенсионеры, по отношению к 11,7 % человек информация о видах деятельности в приговорах отсутствует. На основании проведенного исследования выяснено, что люди, совершавшие домашнее насилие, имели склонность к злоупотреблению спиртными напитками, некоторые из них находились на учета у нарколога. Согласно приговорам судов, 75,3% преступников, привлеченных к уголовной ответственности за домашнее насилие, совершили преступление в состоянии алкогольного опьянения.

О.В. Радзевилова отмечает, что состояние алкогольного опьянения повышает эмоциональность восприятие и импульсивность реагирования, облегчает реализацию асоциальных поведенческих реакций. Именно такие особенности алкогольного опьянения часто реализуют при импульсивном выборе орудия правонарушения («то, что было под рукой») [7, с. 146].

Результаты исследования судебных приговоров дало возможность нам установить, что домашнее насилие в большинстве случаев совершено преступником единолично. Однако, соответственно официальной статистике Генеральной прокуратуры Украины, выявлено несколько уголовных правонарушений за 2019-2021 годы, совершенное группой лиц, и по которому завершено досудебное расследование.

Важным для определения криминалистической характеристики данного преступления решение вопроса о законопослушании лиц совершивших домашнее насилие, его правового поведения. Установлено, что большинство лиц (79,2%) совершили преступление, не имея судимость, 19,5% лиц совершили преступление, имея не снятую и непогашенную судимость, относительно 1,3% лиц информацию о судимости в приговоре не указано. Таким образом, значительное

количество лиц (41,6%) имели опыт преступной деятельности и ранее привлекались к уголовной ответственности. Анализ судебной практики показал, что только 1,4% людей повторно было привлечено к уголовной ответственности за совершение домашнего насилия.

Не менее важно решение вопроса относительно совершения лицом административных правонарушений, в том числе за совершение домашнего насилия, насилия по признаку пола, невыполнение срочного запретительного предписания или несообщение о месте своего временного пребывания. На основании анализа судебной практики установлено, что к административной ответственности были привлечены 72,7% человек.

Большинство человек 90,9% имели постоянное место жительства, где совершали домашнее насилие относительно супругов, бывших супругов, лиц, с которыми находились в семейных или близких отношениях.

Для выяснения механизма преступного поведения личности важное значение имеют социально-ролевые признаки, характеризующие социальные позиции личности в разных сферах общественной жизни. За семейными ролями преступники распределились следующим образом: сын – 29,9 % (по матери – 27,3 %, отца – 2,6 %), сожитель – 23,4%, бывший муж – 15,6%, мужчина – 14,3%, родной брат – 7,8%, дочь – 2,6 %, лицо, находящееся на попечении – 1,3%, зять – 1,3%, внук – 1,3%, свекор – 1,3%, не определено – 1,3%.

Осуществленное исследование позволяет сформулировать следующие выводы:

1. Большинство ученых определяют три группы свойств личности преступника: биологические, социальные и психологические. Также они являются базовыми для структуры лиц, совершающего домашнее насилие, и предоставляют возможность выделить его типичные признаки: биологические (пол, возраст), социальные (место проживания, образование, семейное положение, вид деятельности, общий уровень культуры, воспитания), психологические (интеллект, темперамент, эмоциональный состояние, волевая сфера, наличие или отсутствие психических отклонений).

2. Результаты анализа судебной практики с проблем домашнего насилия, в частности, приговоров по судебным делам УК Украины, что внесен в Единый государственный реестр судебных решений, было сформировано общую характеристику личности преступника, совершающего домашнее насилие. Мы пришли к выводу, что субъекты такого вида преступления имеют общие черты. Это в основном лица мужского пола, совершеннолетние, со средним образованием, официально холостые (однако же находятся в семейных отношениях с жертвой).

Получены в процессе исследования знания помогут не только составить среднестатистический портрет преступника, но и осветить коррелятивные связи его личностных качеств с внешними факторами, способствующими совершению этого вида преступлений. Структурированный подход к изучению свойств личности преступника в контексте криминалистической характеристики преступления позволит разработать оптимальный алгоритм расследование преступлений, связанных с домашним насилием.

Ссылки:

1. САЛТЕВСКИЙ, М.В. Криминалистика: учебник: у 2 ч. Харьков: Консум, 2001. 528 с.
2. Криминалистика: учебник./ В.Ю. Шэпотько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель. Харьков: Право, 2008. 464 с.
3. АХМЕДИШИН, Р.Л. Криминалистическая характеристика личности преступника: монография. Томск: Томск. ун-т, 2005. 210 с.
4. Huecker M. R., Smock W. Kentucky Domestic Violence: [site]. [Посещение: 12.11.2022] Доступно: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK499924>
5. ВАРДАНЯН, А.В. Субъект преступления и личность преступника как междисциплинарные категории уголовноправовых наук: вопросы соотношения и интеграции. Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. 2016. № 2. Т. 10. С. 244–251. doi: 10.17150/1996- 7756.2016.10(2).244-251.
6. МАЛЫХИНА Н. И. Криминалистическое учение о лице, совершившем преступление: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Саратов, 2017. 403 с.
7. РАДЗЕВИЛОВА, О.В. Психосоциальные особенности женщин, совершивших насильственные преступления в состоянии алкогольного опьянения. Психологический журнал. 2017, №5(9). с. 139–149. doi:<https://doi.org/10.31108/1.2017.5.9.12>.

Secțiunea III

VIOLENȚA BAZATĂ PE GEN. FEMICIDUL

CZU: 343.615-055.2:343.435-053.2

DOI: 10.5281/zenodo.82235

COPIII – VICTIME ALE FEMICIDULUI

BOTNARENCO Mihaela

doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0003-3243-4834

GUREV Dorina

doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-4191-8075

This article presents statistical data on violence against women perpetrated within the family environment and cases of death resulting from domestic violence. It also examines the national legal framework regarding the protection of children orphaned because of femicide. Opinions of experts on the consequences of children witnessing/experiencing femicide are discussed. Furthermore, examples of good practices from other countries regarding the regulation of femicide and the protection of children orphaned by femicide are provided. In conclusion, it is appreciated that eradicating violence against women does not necessarily require the criminalization of femicide as a separate legal concept, as the acts in question fall under the scope of the Penal Code in the context of homicide in general. Finally, recommendations are made to improve the legal framework in this matter.

Keywords: *femicide, violence against women, gender-based violence, legal protection, orphaned children; victims.*

Cuvântul „femicid”, folosit încă din secolul XIX în sistemul de drept anglo-saxon, pentru a defini generic acțiunile deosebit de violente, săvârșite împotriva unei femei, a dobândit în ultimele decenii un sens mult mai specific și mai precis. Este un cuvânt nou pentru a desemna un fenomen vechi, adânc înrădăcinat în istorie, și adesea legitimat la nivel cultural; un fenomen care a existat dintotdeauna, în toate culturile, în special în sfera familiei, ignorat sau subestimat, și abia relativ recent, perceput ca intolerabil și obiect al denunțului social. În sensul său etimologic (termenul derivă din cele două cuvinte latine: *femina* și *caedere* „a ucide”), femicidul descrie uciderea unei femei atât de către un bărbat, cât și de către o femeie. Totuși, restrângând câmpul semantic al termenului, femicidul este asociat, cel mai frecvent, cu omuciderea în care bărbatul este făptuitorul și femeia victima (majoritatea femeilor victime ale violenței de gen sunt „la mâinile bărbaților”). Astfel înțeles, femicidul nu mai

desemnează violență împotriva femeilor în toate formele sale (un set de conduite eterogene unificate ideologic sau teleologic printr-o prejudecată anti-feminină), ci doar una dintre consecințele sale extreme: uciderea unei femei comisă de un bărbat [A se vedea 1, p.447, 452-453].

Născut din contracția cuvintelor „feminin” și „omucidere”, femicidul a fost conceptualizat în 1976 de Diana E. H. Russell în cadrul Tribunalului internațional pentru crime împotriva femeilor din Bruxelles, cu scopul de a defini și evidenția nu uciderea generică a oricărei persoane de sex feminin, ci uciderea unei femei anumite de către un bărbat din diverse motive (ură, dispreț, plăcere sau sentiment de posesie a femeii).

Ulterior, termenul a fost preluat la nivel internațional și a fost inclus în limbajul curent din mai multe state. În 2013, Declarația de la Viena [2] a reunit în cadrul noțiunii de femicid mai multe forme de omor comise asupra femeilor: omorul dintre partenerii intimi; omorul comis asupra unei femei; „crimele de onoare”; omorurile motivate de lipsa zestrei; omorurile comise asupra femeilor de altă orientare sexuală; omorul asupra femeilor aborigene; uciderea fetelor și a feteșilor de sex feminin; omorurile comise asupra femeilor în timpul războaielor sau a activităților de crimă organizată”. Clasificări similare, le regăsim formulate și de către Organizația Mondială a Sănătății (în continuare – OMS). Concomitent, OMS precizează că „femicidul se distinge de omuciderile bărbaților prin particularități proprii. De exemplu, majoritatea cazurilor de femicid sunt comise de parteneri sau foști parteneri și implică violență continuă în casă, amenințări sau intimidare, violență sexuală sau situații în care femeile au mai puțină putere sau mai puține resurse decât partenerul lor [3].

În ultimii ani, femicidul este consecvent subiectul cercetărilor, publicațiilor, declarațiilor autorităților ONU și Consiliului Europei. În acest sens, Adunarea Generală a Națiunilor Unite a adoptat mai multe rezoluții, prin care solicită statelor membre „(...) să ia măsuri pentru a preveni actele de violență împotriva femeilor și fetelor, în special a crimelor bazate pe gen, să investigheze aceste fapte, să urmărească și să pedepsească făptuitorii, în conformitate cu legislația lor internă, precum și să acționeze la toate nivelurile pentru a pune capăt acestor infracțiuni odioase împotriva femeilor și fetelor (...)” [4; 5]. În noiembrie 2015, Raportorul Special pentru violența împotriva femeilor, cauzele și consecințele acesteia, Dubravka Simonovic, a îndemnat toți șefii de stat să se concentreze pe prevenirea femicidelor și a infracțiunilor legate de gen. La 23 septembrie 2016, aceasta a prezentat un raport în fața Adunării Generale referitor la „Modalitățile de instituire a observatoarelor pentru femicid/uciderea legată de gen” și a recomandat înființarea de „Observatoare pentru Femicid” la nivel global. Raportul propunea dezagregarea datelor privind femicidul de datele

generale privind omuciderea și includerea femicidelor comise de partenerii intimi sau membrii de familie, precum și a altor forme de femicid. În mai 2017, un prototip al unei astfel de „Observator” a fost prezentat în cadrul celei de-a 26-a sesiuni a Comisiei ONU pentru Prevenirea Criminalității și Justiție Penală, la Viena, Austria.

Și în cadrul organelor Consiliului Europei sau ale Uniunii Europene, folosirea termenului de femicid (sau feminicid)¹ este în progres. Bunăoară, într-un Raport, publicat în 2014, Comisia pentru Drepturile Femeii și Egalitatea de Gen a Parlamentului European solicită *„statelor membre să califice din punct de vedere juridic drept „femicid” orice omor a femeilor pe criterii de gen și să dezvolte un cadru legal care să vizeze eradicarea acestui fenomen”* [6].

În Europa, Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul) [7], al cărei obiectiv este „protecția femeilor împotriva tuturor formelor de violență”, stabilește un tratament diferențiat *vis-a-vis* de infracțiunile împotriva femeilor. Convenția definește și incriminează diferite forme de violență împotriva femeilor (inclusiv violența domestică), precum și invită statele să introducă, după caz, noi infracțiuni. Cu toate acestea, este cazul de specificat, că Convenția de la Istanbul nu tratează în mod particular problema femicidului, iar termenul nici nu este menționat în document.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a folosit conceptul femicid în 2017, într-o hotărâre prin care a condamnat Italia într-un caz de violență „domestică” [8]. Curtea a considerat că reclamanta a prezentat probe *prima facie*, susținute de date statistice incontestabile care demonstrează, pe de o parte, că violența domestică afectează în principal femeile și că, în pofida reformelor întreprinse, un număr mare de femei mor ucise de partenerul lor sau de către fostul lor partener (femicid – n.a. sublinierea ne aparține) și, în al doilea rând, că persistă atitudini socio-culturale de toleranță față de violența domestică”.

În ceea ce privește legile interne ale statelor, trebuie de specificat că, doar statele din America Latină au încorporat, până în prezent, femicidul în legislația lor penală (a se vedea, de exemplu, art. 325 din Codul penal al Mexic [9]; art. 252 bis din Codul penal al Boliviei [10], art. 80 alin. (11) din Codul penal al Argentinei [11], art. 390 bis., art. 390 ter., art. 390 quat. din Codul penal al Chile [12] ș.a

În statele europene, deși există incriminări menite să asigure protecția femeii împotriva violenței domestice și pe bază de gen, aceste reglementări nu vizează în mod

¹ În diverse state/acte/studii se operează cu termenul femicid ori feminicid. În acest articol, vom opera cu noțiunea „femicid”, așa cum a fost utilizată în 1976 de către Diana E. H. Russell în cadrul Tribunalului internațional pentru crime împotriva femeilor din Bruxelles.

explicit femicidul. De regulă, este vorba, despre ipoteze agravate ale omuciderilor, cum ar fi „vulnerabilitatea victimei din cauza stării de graviditate, aparentă sau cunoscută de către făptuitor” (art. 221-4 al.3 Cod penal al Franței [13]) ori când omorul este săvârșit de „soțul sau partenerul victimei” (art. 221-4 al.3 Cod penal al Franței). În plus, în unele state, chiar dacă nu se atestă o referire explicită la femicid în legislația penală, există legi speciale menite să asigure protecția persoanei împotriva violenței bazate pe gen. De exemplu, în Spania funcționează Legea nr.1/2004 din 28 decembrie 2004 privind măsurile cuprinzătoare de protecție împotriva violenței de gen [14], prin care a fost introdusă noțiunea de „violență pe bază de gen”, definită ca „cea mai brutală expresie a inegalităților de gen”. Respectiva Lege este considerată un act pionier pentru Europa. În Italia, prima lege în domeniul protecției contra femicidului a fost adoptată în 2013 (Legea pentru prevenirea violenței de gen nr.119/2013) [15]. În Franța, de asemenea se atestă o serie de acte normative în domeniu [16; 17; 18].

În Republica Moldova, femicidul nu este reglementat în Codul penal, ci numai omucideri (cu titlu general), inclusiv agravate în câteva situații ce privesc femeile/genul sau relația acestora cu un membru de familie, de exemplu: art.145 alin.(2) lit.e) CP RM – omorul săvârșit cu bună știință asupra unei femei gravide; art.145 alin.(2) lit. e¹) CP RM – omorul săvârșit asupra unui membru de familie; art.145 alin.(2) lit.l) CP RM – omorul săvârșit din motiv de prejudecată; art.151 alin.(2) lit.b) lit.i) alin.(4) – vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății soldată cu decesul victimei, săvârșită cu bună știință asupra unei femei gravide sau/și din motiv de prejudecată; art.171 alin.(2) lit.b) lit.c) alin.(3) lit.e) – actul sexual neconsimțit soldat cu decesul victimei, săvârșit asupra unui membru de familie sau/și cu bună știință asupra unei femei gravide; art.172 alin.(2) lit.b) lit.c) alin.(3) lit.d) – acțiunile cu caracter sexual neconsimțite soldate cu decesul victimei, săvârșit asupra unui membru de familie sau/și cu bună știință asupra unei femei gravide; art.201¹ alin. (4) – violența în familie (...) soldată cu decesul victimei.

Relevantă este și circumstanța agravantă specificată la art.77 lit. d) CP RM – săvârșirea infracțiunii din motive de prejudecată. *In concreto*, potrivit art.134²¹ CP RM prin motive de prejudecată, se înțelege: „Idei preconcepute ale făptuitorului bazate pe considerente de rasă, culoare, origine etnică, națională sau socială, cetățenie, sex, gen, limbă, religie sau convingeri religioase, opinii politice, dizabilitate, orientare sexuală, identitate de gen, stare de sănătate, vârstă, stare civilă, indiferent dacă fapta este comisă în privința persoanei care posedă astfel de caracteristici protejate, în privința bunurilor acesteia ori asociate cu aceasta sau în privința persoanei care acordă suport persoanelor ce posedă astfel de caracteristici protejate ori se asociază cu acestea, această asociere fiind una reală sau percepută ca fiind reală”.

Bineînțeles, în reglementarea circumstanței agravante „motive de prejudecată”, putem reține „considerentele bazate pe sex/gen”, ca ipoteze ale femicidului. Totuși, respectiva circumstanță agravantă nu desemnează o recunoaștere explicită a acestor fapte, femicidul nefiind nici nominalizat și nici calificat în contextul unei infracțiuni autonome.

Tindem să credem că reticența statelor europene de a incrimina distinct femicidul are la bază exigențe care derivă din principiile universalității și egalității tuturor în fața legii. În această privință, este demonstrativ Avizul emis de Comisia Națională Consultativă pentru Drepturile Omului (a Franței) în 2016 [19] privind violența împotriva femeilor și femicidele. *In concreto*, potrivit respectivului Aviz: „Introducerea termenului de „feminicid” în Codul penal al Franței nu pare a fi potrivită, în măsura în care ar implica riscul subminării universalismului legii și ar putea să nesocotească principiul egalității tuturor în fața legii, avându-se în vedere că vizează doar identitatea feminină a victimei”. Comisia a considerat, totuși, că utilizarea termenului „feminicid” ar trebui încurajată, atât în ceea ce privește arena internațională, dar și în mass-media. Dincolo de aceste observații, nu putem contesta că materializarea urii față de femei este cea care se urmărește să caracterizeze femicidul și nu doar „identitatea feminină a victimei”. Or, acolo unde realitatea este distinctă, legea poate de asemenea să distingă fără a încălca principiul egalității.

În mod îngrijorător, realitatea ne demonstrează că femeile continuă să fie supuse violenței și chiar să fie ucise de către partenerii lor intimi sau de către alți membri ai familiei. În cele mai frecvente cazuri, femicidul constituie un ultim act în cadrul unui *continuum* de violență care se manifestă fizic, psihologic, economic și social.

Potrivit Amnesty International [20] și Organizația Mondială a Sănătății [21], una din trei femei de-a lungul vieții se confruntă cu violență fizică sau sexuală din partea unui partener intim sau violență sexuală din partea altcuiva decât partenerul său.

Conform Raportului Global privind cazurile de omucidere, 2019 UNODC [22], aproximativ 87.000 de femei și fete au fost ucise intenționat în 2017, numărul fiind în descreștere față de 2012. Cu toate acestea, ponderea femeilor ucise de parteneri intimi sau de alți membri ai familiei, în totalul cazurilor de femicid a crescut de la 47%, în anul 2012, la 58%, în anul 2017 (de la 48 000 la 50 000 victime). Casa rămâne cel mai periculos loc pentru femeile, care continuă să suporte cea mai grea povară a victimizării letale ca urmare a inegalității și stereotipuri de gen. Altfel spus, femeile, dar și copiii lor sunt expuși unor pericole grave acolo unde ar trebui să se afle în cea mai mare siguranță, în cadrul familiei.

Un studiu din 2019 realizat de Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) arată că, în Republica Moldova: 73% de femei au fost supuse cel puțin

unei forme de violență din partea partenerului intim la un moment dat în viață, violența psihologică constituind cea mai răspândită formă de violență – 71%, urmată de cea fizică – 33%, ceea ce este mult peste media UE [23]. Această violență este exercitată de soți sau foști soți indiferent de configurația conjugală (cupluri concubinate sau nu, căsătorite sau nu, iubiți, relații episodice etc.), în timpul relației, la momentul despărțirii sau după încetarea acestei relații. Cele mai tinere femei (cele mai multe în vârstă fertilă) și cele mai vulnerabile (însărcinate, invalide, bolnave, în situații foarte precare) sunt cele mai expuse violenței în familie.

Datele statistice, înregistrate în ultimii ani în Republica Moldova, sunt elocvente în privința faptului că în cazurile de violență în familie, de regulă, femeile evoluează pe post de victimă:

	2018 [24]		2019 [25]		2020 [26]		2021 [27]		2022 [28]	
	femei	bărbați	femei	bărbați	femei	bărbați	femei	bărbați	femei	bărbați
Infr.	778	220	761	208	766	86	509	35	656	87
Contr.	1561	96	1495	42	1411	64	1444	82	1353	69

În conformitate cu Studiul Violența față de femei în Uniunea Europeană [29], anual în Uniunea Europeană sunt înregistrate circa 3500 de decese asociate cu violența în familie, iar zilnic sunt înregistrate 9 victime, dintre care – 7 femei. Și în Republica Moldova, anual se atestă cazuri semnificative de violență în familie, care s-a soldat cu decesul victimelor, urmare a vătămarilor corporale incompatibile cu viața. *Infra*, sunt prezentate date statistice demonstrative:

2018 [24]	2019 [25]	2020 [26]	2021 [27]	2022 [28]
Violența în familie, soldată cu decesul victimei				
24	21	15	11	22
Omor asupra unui membru de familie				
30	29	23	11	13

În aceste cazuri alarmate de omor al femeii, copiii expuși la infracțiune, rămân a fi „victime invizibile” sau „victime tăcute”, în raport cu atenția limitată care li se acordă. În același timp, observațiile specialiștilor converg în același sens: violența suferită sau expunerea la violență în copilărie creează suferințe fizice și psiho-traumatice extreme și de durată.

Studiile și sondajele de victimizare arată că consecințele femicidului asupra copilului sunt devastatoare pentru copil. Uciderea unui părinte de către celălalt îi face pe copii să experimenteze o traumă agravată de pierderea a două figuri fundamentale de referință: părintele victimă și părintele făptuitor. La durerea pierderii se adaugă și

dificultăți de altă natură: materiale, emoționale, sociale și judiciare. Condiția dramatică cu care se confruntă orfanii din cauza femicidului necesită o atenție specială, ce implică desfășurarea de instrumente adecvate și eficiente, apte să ofere un răspuns rapid la numeroasele lor nevoi, inclusiv cu referire la noul context familial.

Chiar dacă copilul nu este o victimă directă a violenței, ci pur și simplu un martor, faptul de a fi confruntat cu un mediu familial în care domină frica, vinovăția sau orice formă de violență poate genera copilului dificultăți de dezvoltare și îi poate provoca probleme interiorizate precum tulburări de anxietate, depresie, retragere socială sau stima de sine scăzută. Poate exista și un conflict de loialitate, care destabilizează copilul, acesta din urmă neștiind, în caz de violență intrafamilială, pe cine trebuie să apere și să protejeze, ceea ce provoacă instabilitate emoțională copilului. Drept urmare, 60% dintre copiii care se află în situații de violență domestică suferă de tulburare de stres post-traumatic complex, specifică unor traume severe și repetitive precum abuzul sau expunerea la conflicte armate [A se vedea: 30].

Potrivit OMS „copiii expuși la violență și la alte circumstanțe adverse sunt mai predispuși să abandoneze școala, să aibă dificultăți în a găsi și a-și păstra un loc de muncă și au un risc crescut de a deveni mai târziu victime sau subiecți ai violențelor interpersonale sau de acte auto-vătămătoare” [31]. De asemenea, OMS clasifică expunerea la violență printre formele grave de rele tratamente. A fi martor la violență este un tip de violență indirectă, în care victima este spectatorul abuzurilor izolate sau repetate comise împotriva unei persoane dragi sau a unui animal de companie.

Pentru Karen Sadlier [32], doctor în psihologie clinică: „Faptul de a avea o figură de atașament, bunăstare și protecție ucisă de o altă figură presupusă a fi și o figură de protecție, este printre situațiile cele mai traumatizante pentru un copil. Pentru violența domestică, constatăm că 60% dintre copii au tulburare de stres posttraumatic. Aceasta este de 10 până la 17 ori mai multe tulburări de comportament și anxietate-depresie decât pentru populația de copii în general. Iar în cazul feminicidului, rata ajunge la 100%”.

În Republica Moldova, datele statistice vizând copii rămași orfani ca urmare a femicidului sunt puțin evocatoare, iar instrumentele de protecție sunt insuficiente. Pe de o parte, din punct de vedere legal, copii nu sunt considerați victime directe ale femicidului, majoritatea nefiind uciși sau vătămați fizic prin infracțiune, iar pe de altă parte, este dificil de cunoscut în ce măsură a fost expus copilul la violența în familie înainte de femicid, precum și efectele pe care le-a avut asupra acestuia și modul lui de a se proteja sau de a-i face față.

Concomitent și sistemul juridic de protecție a copilului rămas orfan ca urmare a femicidului pare a fi extrem de sumar. *In concreto*, actul normativ de referință în domeniu este Legea Republicii Moldova nr.140 din 14.06.2013 privind protecția

specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți [33]. *Inter alia*, legea nominalizată atribuie la categoria copiilor aflați în situații de risc acei copii în privința cărora, ca urmare a evaluării, s-a constatat una sau mai multe dintre următoarele situații: a) copiii care sunt supuși violenței; j) copiii care sunt victime ale infracțiunilor, dacă se află în una sau mai multe situații indicate la lit. a)–i)². Totuși, trebuie să remarcăm că noțiunea de „supunere la violență” nu este echipolentă cu noțiunea de „expunere la violență”. Concomitent, înțelegem că semnificația „copiii care sunt victime ale infracțiunilor, dacă se află în una sau mai multe situații indicate la lit. a)–i)” este destul de vagă și restrictivă.

În aceeași ordine de idei, menționăm că potrivit Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie [34] prin *victimă-copil*, se are în vedere persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani, care a fost supusă sau a fost martoră la acte de violență în familie, în concubinaj. Așadar, în temeiul acestei legi, copilul martor la violență în familie este un copil-victimă. În context, specificăm că noțiunea de „martor la violență” trebuie distinsă și de noțiunea „expunere la violență”. *In concreto*, pentru a desemna copilul care asistă vizual sau auditiv la violență, în studiile de specialitate se operează cu noțiunea de martor. În mod diferit, noțiunea de expunere la violență este mai cuprinzătoare, referindu-se și la ipotezele în care, copilul, fără să fi participat neaparat în postura de martor la violență, a aflat, camuflat sau nu, despre infracțiune și suportă repercursiunile acestei fapte. [35]

Dincolo de această recunoaștere legislativă a posturii de victimă a copilului confruntat martor la violența domestică, considerăm că respectiva normă este una declarativă, mecanismele reale de protecție a acestor copii fiind precare.

În plan comparativ, remarcăm că situația juridică în acest domeniu este mai bună. Italia este una dintre cele mai inovatoare țări în materia protecției copiilor

² Articolul 8. Identificarea copiilor aflați în situație de risc

Autoritatea tutelară locală este obligată să se autosesizeze și/sau să asigure recepționarea și înregistrarea sesizărilor cu privire la copiii aflați în următoarele situații:

- a) copiii sunt supuși violenței;
- b) copiii sunt neglijați;
- c) copiii practică vagabondajul, cerșitul, prostituția;
- d) copiii sunt lipsiți de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora de la domiciliu din motive necunoscute;
- e) părinții copiilor au decedat;
- f) copiii trăiesc în stradă, au fugit ori au fost alungați de acasă;
- g) părinții copiilor refuză să-și exercite obligațiile părintești privind creșterea și îngrijirea copilului;
- h) copiii au fost abandonați de părinți;
- i) în privința unuia dintre părinții copilului este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă);
- j) copiii sînt victime ale infracțiunilor, dacă se află în una sau mai multe situații indicate la lit. a)–i).

rămași orfani ca urmare a femicidului. În acest plan, Legea nr.4 din 2018 [36] poate servi ca model pentru statele europene. *In concreto*, respectivul document normativ stabilește oferirea de burse educaționale, asistență juridică și sprijin financiar pentru servicii medicale și psihologice orfanilor speciali. Legea ia în considerare aproape fiecare aspect al vieții orfanilor: proceduri civile, terapie gratuită și mijloacele de a se educa și de a intra pe piața muncii. De asemenea, legea le facilitează schimbarea numelui de familie (în cazul în care nu doresc să mai poarte numele tatălui).

Merită atenție particulară progresul Franței în domeniu. Elocvente în acest sens sunt Legea nr.2018-703 din 3 august 2018 de întărire a luptei împotriva violenței sexuale și de gen [16]; Legea nr.2019-1480 din 28 decembrie 2019 care vizează luarea de măsuri împotriva violenței în familie [17]; Legea nr. 2020-936 din 30 iulie 2020 care vizează protejarea victimelor violenței domestice [18]. Printre altele, în temeiul Legii nr.2018-703, în Codul penal al Franței au fost inserate circumstanțe agravante legată de prezența minorilor în timpul violenței domestice. Un exemplu în acest sens este art.222-8 alin.11 lit.a) care prevede o răspundere agravată pentru violența soldată cu deces fără intenție, aplicată în timp ce un minor este prezent la fapte și acestea sunt săvârșite de soțul sau partenerul victimei sau de partenerul legat de victimă printr-un pact civil de solidaritate sau, în cazul în care victima este minoră, de către un ascendent legitim, natural sau adoptiv ori de către oricare altă persoană care are autoritate asupra victimei minore. Atât Legea nr.2019-1480 cât și Legea nr.2020-936 au făcut posibilă promovarea protecției copiilor prin introducerea:

- suspendării automate a autorității părintești și a dreptului de vizită și conviețuire al părintelui urmărit penal pentru infracțiune împotriva celuilalt părinte;
- posibilității retragerii autorității părintești sau exercitării acesteia cu privire la părintele condamnat pentru o infracțiune (și nu doar pentru o infracțiune), săvârșită asupra copilului său ori asupra celuilalt părinte.

Comportă interes și Decretul nr.2021-1516 din 23 noiembrie 2021 pentru consolidarea eficienței drepturilor victimelor infracțiunilor săvârșite în cadrul cuplului sau familiei [37], în conformitate cu care copilul supus violenței este considerat victimă și nu martor al acestor fapte. Acest decret a creat un nou articol în Codul de procedură penală al Franței [38], art. D.1-11-1 care prevede *inter alia* că în cazul violenței în familie săvârșite în prezența unui minor, procurorul se asigură că minorul poate deveni parte civilă în cursul procesului, inclusiv înainte de ședința de judecată, astfel încât să poată fi citat ca parte civilă și nu ca martor. Având același obiectiv de a se ține seama de interesele copilului co-victimă, procurorul se asigură, de asemenea, că există în dosarul procedurii în fața instanței de fond toate elementele care îi permit să aprecieze

întinderea prejudiciul suferit de minor și hotărăște, în temeiul prevederilor Codului penal și Codului civil, retragerea totală sau parțială a autorității părintești sau exercitarea acesteia ori precum și suspendarea drepturilor de vizitare și cazare, dacă este cazul prin adăugarea la dosar actele din procedurile urmate în fața instanței de judecată, a judecătorului de familie sau a judecătorului pentru minori, ori prin solicitarea, dacă este cazul, a unei examinări sau a unei expertize psihologice a minorului”.

În domeniul protecției copilului rămas orfan ca rezultat al femicidului, Ministerul Sănătății și Ministerul Justiției al Franței au elaborat Instrucțiunea privind protocolul standard pentru îngrijirea copiilor prezenți în timpul unui feminicid sau omucidere în cuplu, din 12 aprilie 2022 [39]. Actul respectiv stabilește pașii de urmat clari și oficializați privind acțiunile imediate care urmează să fie implementate în interesul copilului, prezent în timpul femicidului sau omuciderii în cadrul familiei. Potrivit, Instrucțiunii „Copilul prezent în timpul unui femicid trebuie considerat în calitate de „co-victimă a crimei” și trebuie inițiate măsuri de protecție imediată pentru evaluare somatică și psihiatrică infantilă.

La etapa curentă, Senatul Franței a adoptat în primă lectură Proiectul de lege privind protecția copiilor victime ale violenței domestice [40], care propune *inter alia* un mecanism de extindere a cazurilor de suspendare a exercitării autorității părintești și a dreptului la vizită și conviețuire cu copilul în caz de urmărire penală sau condamnare, chiar dacă nu este definitivă, pentru o infracțiune săvârșită împotriva celui alt părinte.

La nivel internațional, problema copiilor – victime a violenței în familie se încadrează în prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului [41]. Astfel:

- articolul 19 prevede că statele trebuie să adopte toate măsurile legislative, administrative, sociale și educative corespunzătoare, în vederea protejării copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare sau abuz, fizic sau mental, de abandon sau neglijență, de rele tratamente sau de exploatare, inclusiv abuz sexual, în timpul cât se află în îngrijirea părinților sau a unuia dintre ei, a reprezentantului ori reprezentanților legali sau a oricărei persoane căreia i-a fost încredințat;

- articolul 20 prevede că orice copil lipsit temporar sau definitiv de mediul familial are dreptul la protecție și ajutor special din partea statului. Statele trebuie să le ofere protecție alternativă în conformitate cu legislația lor națională. Această protecție substitutivă poate include, în special, plasamentul familial, „kafalah” din dreptul islamic, adopția sau, în caz de necesitate, plasarea în instituții corespunzătoare de îngrijire a copiilor. În alegerea uneia dintre aceste soluții este necesar să se țină seama în mod corespunzător de necesitatea unei anumite continuități în educarea copilului, precum și de originea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică.

- în articolul 39 din Convenție se prevede că statele părți trebuie să adopte

toate măsurile pentru a facilita reabilitarea fizică și psihică și reintegrarea socială a fiecăruia. copil care este victima oricărei forme de neglijare, exploatare sau rele tratamente. O astfel de reabilitare și reintegrare trebuie să aibă loc în condiții propice sănătății, respectul de sine și demnitatea copilului.

De asemenea, Convenția de la Istanbul (2011) „recunoaște faptul că copiii sunt victime ale violenței domestice, inclusiv în calitate de martori ai violenței în familie”. În particular, Convenția prevede:

– la articolul 26 că părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a asigura faptul că în oferirea serviciilor de protecție și asistență victimelor se ține cont în mod corespunzător de drepturile și nevoile copiilor martori ai tuturor formelor de violență acoperite de sfera de aplicare a prezentei Convenții. Măsurile luate vor include consilierea psihosocială adecvată vârstei pentru copiii martori ai tuturor formelor de violență și vor acorda atenția cuvenită celor mai bune interese ale copilului.

– *inter alia*, la articolul 46 (circumstanțe agravante), că statele vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a se asigura ca „săvârșirea unei infracțiuni împotriva sau în prezența unui copil”, în măsura în care nu face parte deja din elementele constitutive ale infracțiunii, să poată fi luată în considerare, în conformitate cu dispozițiile relevante ale legislației interne, în determinarea sentinței în legătură cu infracțiunile stabilite în conformitate cu Convenția.

Pe lângă Convenție la nivel european au fost adoptate și alte măsuri, cum ar fi: Rezoluția nr.1714 [42] din 12 martie 2010 și Recomandarea nr.1905 (2010) [43] „Copiii care sunt martori la violență domestică”; Recomandarea privind strategiile naționale integrate de protejare a copiilor de violență, adoptată la 18 noiembrie 2009 [44]; Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului adoptată la 17 noiembrie 2010 [45]; ș.a.

Aceste documente ilustrează o creștere a nivelului de conștientizare în ceea ce privește dimensiunile și gravitatea fenomenului. Câteva idei esențiale merită a fi citate din aceste rezoluții:

– Ori de câte ori o mamă este victima violenței domestice, există o mare probabilitate ca un copil să fie martor. Fiecare copil expus violenței domestice reacționează diferit. Totuși, atunci când violența este săvârșită împotriva mamei sale, această expunere constituie, în orice caz, pentru copil o formă de abuz psihologic, ale cărei potențiale consecințe pot fi foarte grave;

– Statele membre trebuie să promoveze căutarea unor abordări și metode de lucru inovatoare când vine vorba despre situații în care sunt implicați copii martori ai violenței domestice;

– Statele membre trebuie să depună eforturi pentru a continua să sensibilizeze publicul cu privire la situația copiilor care sunt martori ai violenței domestice și să țină cont de situația respectivă în contextul legislației și politicilor naționale, pentru o abordare interdisciplinară care să includă integrarea dimensiunii de gen, centrată în mod special pe protejarea copiilor, pedepsirea infracțiunilor incluzând acte de violență domestică sau oferirea unor compensații financiare pentru martorii violenței ca victime ale consecințelor psihologice ale acestora;

– Statele membre trebuie să întărească ideea că procedurile juridice administrative urmează să țină cont în mod special de copiii martori ai violenței domestice.

Bineînțeles, trebuie avută în vedere și necesitatea de a dezvolta programe educaționale pentru familii care vizează prevenirea și întreruperea efectului *de domino* al violenței domestice.

În ce ne privește, subscriem în totalitate exigențelor internaționale vizând eradicarea violenței bazate pe gen. Este deopotrivă încurajabilă, utilizarea noțiunii de „femicid”, atât de către mass-media, cât și de către instituții, organizații neguvernamentale și publicul larg, deoarece contribuie la creșterea vizibilității acestui fenomen, precum și la sensibilizarea împotriva violenței asupra femeilor. Dezbateră în societate a flagelului denumit „femicid” constituie cu adevărat un imperativ. În același timp, suntem de părere că eradicarea violenței asupra femeilor, nu trebuie să urmărească neapărat incriminarea femicidului cu titlu de *nomen juris* în legislația penală. Integrarea unei astfel de infracțiuni în legea penală a Republicii Moldova apare a fi superfluă și simbolică. În primul rând, fiindcă diferite forme ale femicidului intră deja sub incidența legislației penale în contextul unor norme generale sau/și speciale. Drept urmare, reconfigurarea acestei fapte cu titlu de *nomen juris* în Codul penal, ar face ilizibile textele existente și ar genera paralelisme. În al doilea rând, respectiva incriminare riscă să eclipseze necesitatea adoptării de către autorități a unor măsuri cu adevărat necesare vizând prevenirea violenței bazată pe gen și sprijinirea victimelor acestora. Altfel spus, victimele violenței asupra femeilor au nevoie de acțiuni concrete, fără a se rezuma la măsuri cu caracter simbolic într-un „liniștirea opiniei publice”.

În altă privință, susținem că protecția juridică a victimelor violenței în familie și pe bază de gen trebuie să se extindă, inclusiv asupra copiilor martori/expuși la violență și, mai ales, rămași orfani, în rezultatul femicidului. Este ușor să uiți de ei atunci când preocuparea de bază a autorităților rămâne îndreptată spre faptele primare. Cu toate acestea, acești copii trebuie priviți ca victime co-laterale a violenței ori co-victime ale violenței în familie. În acest plan, întru fortificarea cadrului juridic de prevenire și combaterea violenței în familie și pe bază de gen, precum și de protecție

a copiilor contra violențelor, cu titlu *de lege ferenda*, propunem inserarea la alin.(2) art.201¹ CP RM a unei circumstanței agravante suplimentare, cu următorul conținut: *săvârșită cu bună știință în prezența unui minor*. Reiterăm, în context, că o asemenea circumstanță agravantă, este nominalizată și în prevederile înscrise la art.46 din Convenția de la Istanbul, precum și că este prevăzută deja în legislația penală a altor state. Corespunzător, se impune o circumstanță agravantă similară și în cazul art.145 CP RM, în special, în condițiile omorului comis asupra unui membru de familie.

Totodată, apreciem că Codul familiei al Republicii Moldova [46], nu ține cont suficient de situațiile de violență în familie. Dreptul familial pare prea determinat de modelul de *co-parenting*, conform căruia părintele – în special tatăl – trebuie să fie recunoscut în statutul său de părinte indiferent de circumstanțe, de parcă soțul violent ar putea fi un părinte „bun”. Ne întrebăm, însă, dacă această cultură a menținerii legăturii cu orice preț este în concordanță cu interesul superior al copilului, așa cum este afirmat în Convenția ONU cu privire la drepturile copilului la art.3 alin.(1)³ și art.9 alin.(3)⁴. Or, după cum a menționat dr. Jean-Marc Ben Kemoun, pedopsihiatru, „autoritatea parentală vizează o responsabilitate pentru copil. Este un drept/datorie, nu în beneficiul titularului acestui drept, ci un drept în beneficiul unui terț – copilul” [47, p.13].

Deși Codul familiei al Republicii Moldova cuprinde deja dispoziții privind decăderea din drepturile părintești atunci când o persoană a săvârșit infracțiuni premeditate contra vieții și sănătății copiilor sau a soțului; precum și în alte cazuri când aceasta o cer interesele copilului, atare reglementări, în viziunea noastră, nu sunt suficiente. În context, avându-se în vedere experiența avansată a altor state, considerăm necesarmente reglementarea suspendării parțiale sau totale a autorității părintești din momentul urmăririi penale a faptei de violență în familie⁵. Or, este cazul să fie luat în calcul impactul oricărei forme de violență în familie asupra copilului și să avansăm în acest domeniu. Prea mult timp, statutul de victimă a copilului expus la violență a fost ignorat.

³ Articolul 3 alineat (1) prevede: „În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de către tribunale, autorități administrative sau de organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate.”

⁴ Articolul 9 alineat (3) prevede: „Statele părți vor respecta dreptul copilului, separat de cei doi părinți ai săi sau de unul din ei, de a întreține relații personale și contacte directe cu cei doi părinți ai săi, afară de cazul că acest lucru este contrar interesului superior al copilului.”

⁵ Spania, de exemplu, a prevăzut din 2021 retragerea autorității părintești din momentul aplicării ordonanței de protecție asupra victimei.

Referințe:

1. MERLI, Antonella. Violenza di genere e femminicidio. În: Diritto penale contemporaneo, nr.1, 2015 [Accesat 20.12.2022] Disponibil: https://dpc-rivista-trimestrale.criminaljusticenetwork.eu/pdf/merli_1_15.pdf
2. Declarația de la Viena privind feminicidul. [Accesat 20.12.2022] Disponibil: <https://www.femicideincanada.ca/sites/default/files/2017-12/VIENNA%20%282012%29%20DECLARATION%20ON%20FEMICIDE.pdf>
3. Comprendre et lutter contre la violence à l'égard des femmes: conséquences sur la santé. [Accesat 20.12.2022] Disponibil: <https://www.who.int/fr/publications-detail/WHO-RHR-12.43>
4. Rezoluție adoptată de Adunarea Generală la 17 decembrie 2015 „Adoptarea măsurilor împotriva uciderii femeilor și fetelor pe criterii de gen. [Accesat 21.12.2022] Disponibil: <https://undocs.org/en/A/RES/70/176>
5. Rezoluția adoptată de Adunarea Generală la 18 decembrie 2013 „Adoptarea măsurilor împotriva uciderii femeilor și fetelor pe criterii de gen”. [Accesat 21.12.2022] Disponibil: <https://undocs.org/en/A/RES/68/191>.
6. Raport al Comisiei pentru drepturile femeii și egalitatea de gen a Parlamentului European cu recomandări către Comisie privind combaterea violenței împotriva femeilor, 31 ianuarie 2014, A7-0075/2014. [Accesat 20.12.2022] Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2014-0075_EN.html
7. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. [Accesat 22.12.2022] Disponibil: <https://rm.coe.int/168046253e>
8. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Talpis c. Italia din 02.03.2017. [Accesat 22.12.2022] Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-171508>
9. Codul penal al Mexic. [Accesat 22.12.2022] Disponibil: https://www.gob.mx/cms/uploads/attachment/file/235549/Co_digo_Penal_Federal_22_06_2017.pdf
10. Codul penal al Boliviei. [Accesat 22.12.2022] Disponibil: http://www.silep.gob.bo/norma/4368/ley_actualizada
11. Codul penal al Argentinei. [Accesat 22.12.2022] Disponibil: <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/15000-19999/16546/texact.htm>
12. Codul penal al Chile. [Accesat 22.12.2022] Disponibil: <https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1984&idParte=9672666&idVersion=2020-03-04>
13. Codul penal al Franței. [Accesat 22.12.2022] Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/
14. Legea organică a Spaniei nr. 1/2004 din 28 decembrie 2004 privind măsurile de protecție integrală împotriva violenței pe criterii de gen. [Accesat 22.12.2022]

- Disponibil: <https://www.boe.es/eli/es/lo/2004/12/28/1/con>
15. Legea Italiei nr. 119 din 15 octombrie 2013. [Accesat 22.12.2022] Disponibil: <https://www.lexitalia.it/leggi/2013-119.htm>
 16. Legea Franței nr. 2018-703 din 03 august 2018 pentru întărirea luptei împotriva violenței sexuale și de gen. [Accesat 22.12.2022] Disponibil: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000037284450>
 17. Legea Franței nr. 2019-1480 din 28 decembrie 2019 pentru luarea de măsuri împotriva violenței în familie. [Accesat 22.12.2022] Disponibil: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000039684243>
 18. Legea Franței nr. 2020-936 din 30 iulie 2020 pentru protejarea victimelor violenței domestice. [Accesat 22.12.2022] Disponibil: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000042176652>
 19. Opinie despre violența împotriva femeilor și feminicid. [Accesat 23.12.2022] Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/article_jo/JORFARTI000032644414
 20. Amnesty International. Cifre privind violența domestică. [Accesat 23.12.2022] Disponibil: <https://www.amnesty.be/campagne/droits-femmes/les-violences-conjugales/article/chiffres-violence-conjugale>.
 21. Organizația Mondială a Sănătății. O răspândire devastatoare: una din trei femei din întreaga lume se confruntă cu violența. [Accesat 23.12.2022] Disponibil: <https://www.who.int/fr/news/item/09-03-2021-devastatingly-pervasive-1-in-3-women-globally-experience-violence>.
 22. Studiu global privind omuciderea. [Accesat 23.12.2022] Disponibil: <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/Booklet1.pdf>
 23. Studiul realizat de OSCE privind violența împotriva femeilor: Bunăstarea și Siguranța Femeilor. [Accesat 23.12.2022] Disponibil: https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/425867_0.pdf
 24. Notă Informativă privind starea infracționalității în domeniul infracțiunilor ce atentează la viața și sănătatea persoanei, precum și celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a 12 luni ale anului 2018. [Accesat 23.12.2022] Disponibil: https://www.igp.gov.md/sites/default/files/ni_violenta_in_familie_12_luni_2018_pagina_web_a_igp.pdf
 25. Notă Informativă privind starea infracționalității în domeniul infracțiunilor ce atentează la viața și sănătatea persoanei, precum și celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a 12 luni ale anului 2019. [Accesat 23.12.2022] Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/ni_violenta_in_familie_12_luni_2019_pagina_web_a_igp.pdf
 26. Notă Informativă privind starea infracționalității în domeniul infracțiunilor ce atentează la viața și sănătatea persoanei, precum și celor comise în sfera

- relațiilor familiale pe parcursul a XII luni ale anului 2020. [Accesat 23.12.2022] Disponibil: https://www.igp.gov.md/sites/default/files/ni_privind_infrafractiunile_ce_atenteaza_la_viata_persoanei_si_cele_de_violenta_in_familie_pentru_2020_pagina_web_a_igp_0.pdf
27. Notă Informativă privind starea infraționalității în domeniul infracțiunilor ce atentează la viața și sănătatea persoanei, precum și celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a XII luni ale anului 2021. [Accesat 23.12.2022] Disponibil: https://www.igp.gov.md/sites/default/files/ni_privind_infrafractiunile_ce_atenteaza_la_viata_persoanei_si_cele_5.pdf
28. Notă Informativă privind starea infraționalității în domeniul infracțiunilor ce atentează la viața și sănătatea persoanei, precum și celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a VI luni ale anului 2022. [Accesat 23.12.2022] Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_infrafractiunilor_ce_atenteaza_la_viata_si_sanatatea_persoanei_si_celor_comise_in_sfera_relatiilor_familiale_pe_parcursul_6_luni_2022.pdf
29. Raport științific: Estimarea mortalității legate de violența domestică în Europa. [Accesat 23.12.2022] Disponibil: http://www.psytel.eu/en/inc/download.php?file=2;IPV%20EU_Mortality/IPV_EU_Mortality_RS_100623.pdf
30. Raport de informare făcut în numele delegației pentru drepturile copilului, privind proiectul de Lege care vizează o mai bună protecție și sprijinire a copiilor victime și co-victime ale violenței domestice (nr. 658-2 rectificat) către de Nicole Dubré-Chirat, înregistrat la Președinția Adunării Naționale la 31 ianuarie 2023. [Accesat 23.12.2022] Disponibil: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/16/rapports/dde/l16b0806_rapport-information
31. Violența împotriva copiilor. [Accesat 27.12.2022] Disponibil: <https://www.who.int/fr/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-children>
32. Valérie BOYER ș.a. Raportul nr. 396 (2021-2022) către Senatul Franței. [Accesat 27.12.2022] Disponibil: <https://www.senat.fr/leg/exposes-des-motifs/ppl21-396-expose.html>
33. Legea Republicii Moldova nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți. Publicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 167-172 din 02.08.2013.
34. Legea Republicii Moldova nr. 45/2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Publicat: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.55-56 din 18.03.2008.
35. Enfants exposés à l'homicide conjugal. Quelques éléments de réflexion. [Accesat 27.12.2022] Disponibil: <https://www.cairn.info/revue-la-revue-internationale-de-l-education-familiale-2011-1-page-107.htm>
36. Legea Italiei nr. 4 din 11 ianuarie 2018 de modificare a codului civil, codului

- penal, codului de procedură penală și alte prevederi în favoarea orfanilor pentru infracțiuni domestice. [Accesat 27.12.2022] Disponibil: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2018/02/01/18G00020/sg>
37. Decretul nr.2021-1516 din 23 noiembrie 2021 pentru consolidarea eficienței drepturilor victimelor infracțiunilor săvârșite în cadrul cuplului sau familiei. [Accesat 27.12.2022] Disponibil: <https://www.legifrance.gouv.fr/jorf/id/JORFTEXT000044359473>
38. Codul de procedură penală al Franței. [Accesat 27.12.2022] Disponibil: <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGIARTI000044360387/2023-06-17/>
39. Instrucțiunea nr. DGOS/R4/DGCS/PEA/2022/103 din 12 aprilie 2022 privind protocolul standard pentru îngrijirea copiilor prezenți în timpul unui feminicid sau omucidere în cuplu. [Accesat 27.12.2022] Disponibil: <https://sante.gouv.fr/fichiers/bo/2022/2022.10.sante.pdf>
40. Proiect de lege privind protecția copiilor victime ale violenței domestice. [Accesat 27.12.2022] Disponibil: <https://www.senat.fr/leg/ppl22-314.html>
41. Convenția cu privire la drepturile copilului, Adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989. Publicat: Tratatе internaționale nr. 1 din 30.12.1998.
42. Rezoluția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei nr. 1714 din 12 martie 2010: Copii care sunt martori ai violenței domestice. [Accesat 28.12.2022] Disponibil: <https://pace.coe.int/en/files/17826/html>
43. Recomandarea Adunării Parlamentare a Consiliului Europei nr. 1905 din 12 martie 2010: Copii care sunt martori ai violenței domestice. [Accesat 28.12.2022] Disponibil: <https://pace.coe.int/en/files/17825/html>
44. Recomandarea CM/REC (2009)10 al Comitetului de Miniștri către statele membre privind strategiile naționale integrate de protejare a copiilor de violență, adoptată la 18 noiembrie 2009. [Accesat 28.12.2022] Disponibil: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d023d
45. Orientările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind justiția în interesul copilului adoptată la 17 noiembrie 2010. [Accesat 28.12.2022] Disponibil: <https://rm.coe.int/16806b7ecb>
46. Codul Familiei al Republicii Moldova, nr.1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr. 47-48
47. Rapport fait au nom de la commission des lois constitutionnelles, de législation, du suffrage universel, du Règlement et d'administration générale (1) sur la proposition de loi, adoptée par l'Assemblée nationale, visant à mieux protéger et accompagner les enfants victimes et covictimes de violences intrafamiliales. [Accesat 28.12.2022] Disponibil: <https://www.senat.fr/rap/l22-400/l22-4001.pdf>

CZU: 343.615-055.2:343(478)(094.4)

DOI: 10.5281/zenodo.82236

FEMICIDUL PRIVIT PRIN PRISMA LEGII PENALE A REPUBLICII MOLDOVA

BRÎNZA Serghei

doctor habilitat în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-5937-3926

STATI Vitalie

doctor în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-1371-4961

The purpose of this article is to establish both the content of the notion of femicide and the opportunity to criminalize the act of femicide in the legislation of the Republic of Moldova. It is concluded that the commission of femicide is conditioned by the gender of the victim. Which means that the perpetrator deprives the victim of her life precisely because she is a woman or a girl. In the Republic of Moldova there are no conditions for the distinct criminalization of femicide. Based on the provision from letter l) paragraph (2) art. 145 of the Criminal Code of the Republic of Moldova states the concept that: 1) women and men are equal before the law; 2) the type and size of the penalty for murder does not depend on the sex/gender/gender identity of the victim. Currently, in the Republic of Moldova, we do not see “very important” reasons for gender inequality, embodied in the distinct criminalization of femicide, to be considered compatible with the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Keywords: femicide; murder; violence; equality; discrimination; sex; gender; gender identity.

Violența împotriva femeilor reprezintă un fenomen global prezent într-o măsură mai mare sau mai mică în toate culturile și sistemele sociale. În anumite perioade istorice, violența împotriva femeilor a fost chiar permisă de lege în anumite împrejurări. În acest sens, de exemplu, în Capitolul 8 din Pravila lui Vasile Lupu atrag atenția următoarele prevederi: „Cel ce-și va ucide fiica în ceasul ce o va afla curvind cu cineva, nu se va certa ca un ucigător” [1, p. 89]; „Cel ce-și va ucide soția în vremea când o va găsi curvind cu altul, nu se va certa ca un ucigător” [1, p. 89]. Într-o societate patriarhală, în care onoarea bărbatului avea o valoare mult mai mare decât viața femeii, nu puteau exista prevederi care l-ar fi sancționat pe tatăl victimei sau pe soțul acesteia pentru omorul așa-zis „de onoare”.

Desigur, odată cu trecerea timpului, atitudinea societății față de violența împotriva femeilor s-a schimbat. Drept dovadă, în Declarația privind eliminarea

violenței împotriva femeilor, adoptată de către Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția nr. 48/104 din 20.12.1993, se menționează că „violența împotriva femeilor este o manifestare a relațiilor de putere inegale din punct de vedere istoric între bărbați și femei, care au dus la dominarea femeilor și discriminarea acestora de către bărbați și au împiedicat progresul deplin al femeii” [2].

Femicidul se numără printre formele cele mai extreme de violență împotriva femeilor. Cu toate acestea, deocamdată nu există o definiție universal acceptată a noțiunii de femicid.

Cea mai largă definiție a acestei noțiuni a fost formulată de Jacquelyn Campbell și Carol W. Runyan, care înțeleg prin „femicid” „oricare omor săvârșit asupra femeii, indiferent de motivul făptuitorului și de relația acestuia cu victima” [3]. Totuși, așa cum constată Alonso Moreno Nerea, „nu în toate cazurile omorul unei femei poate fi considerat femicid” [4]. Diana E.H. Russell consideră că noțiunea de femicid trebuie interpretată îngust, și anume ca „omor săvârșit de către bărbați asupra femeilor doar pentru că sunt femei” [5, p. 74].

După ce fenomenul femicidului a devenit o preocupare a comunității internaționale, s-a încercat definirea noțiunii de femicid în anumite acte cu vocație internațională. De exemplu, conform Rezoluției 1654 (2009) a Consiliului Europei cu privire la femicid, „femicid sau ginecid constituie uciderea unei femei pentru că este femeie” [6]. În Clasificarea internațională a infracțiunilor pentru scopuri statistice, propusă de Biroul ONU pentru Droguri și Criminalitate, se menționează că „femicid este uciderea intenționată a unei femei din motive misogine sau bazate pe gen” [7]. În Declarația ONU de la Viena privind femicidul, se relevă că „femicidul se exprimă în omorul săvârșit asupra femeilor sau fetelor din cauza genului lor” [8].

Din aceste definiții oficiale rezultă că săvârșirea femicidului este condiționată de genul victimei. Ceea ce înseamnă că făptuitorul lipsește victima de viață tocmai pentru că aceasta este femeie sau fată. *Per a contrario* se poate susține că dacă victima nu ar fi femeie sau fată, atunci făptuitorul nu ar comite omorul.

În pofida acestui fapt, în studiile dedicate analizei fenomenului de femicid, este pronunțată tendința de a folosi noțiunea de femicid în raport cu oricare infracțiuni care au ca rezultat decesul unei persoane de gen feminin, indiferent de forma de vinovăție manifestată de făptuitor și de motivele care l-au ghidat.¹ O astfel de abordare extensivă, care deviază substanțial de la definițiile oficiale ale noțiunii de femicid consemnate mai sus, nu face decât să complice înțelegerea naturii juridice a femicidului.

¹ A se vedea, de exemplu: Țurcan-Donțu A., Cheianu-Andrei D. Studiul național de analiză a cazurilor de femicid. <https://cdf.md/category/publicatii/>

În context, menționăm că am analizat jurisprudența din anul curent a Curții Supreme de Justiție, privitoare la infracțiunea de omor (art. 145 CP RM). Dintre cele 38 de decizii de condamnare în baza acestui articol, care au fost pronunțate în această perioadă de Colegiul penal [9] și de Plenul Colegiului penal [10] ale Curții Supreme de Justiție, șase decizii se referă la cazurile în care victimă a fost o femeie sau o fată. Astfel, interesul material a constituit motivul infracțiunii în două dintre aceste cazuri. Răzbunarea a constituit motivul infracțiunii în alte două dintre aceste cazuri. Gelozia a reprezentat motivul infracțiunii în unul dintre aceste cazuri. În fine, într-un singur caz, în care victima infracțiunii era soția făptuitorului, motivul omorului nu a fost identificat. În niciunul dintre cele șase cazuri, în care victimă a omorului a fost o femeie sau o fată, nu s-a stabilit că săvârșirea infracțiunii a fost condiționată de genul victimei. Deci, nu putem vorbi despre femicid în niciunul dintre cazurile analizate, în care victimă a fost o femeie sau o fată.

Cineva ar putea afirma că analiza, pe care am efectuat-o, nu poate fi nici reprezentativă, nici concludentă. Dacă este așa, atunci ar trebui să fie prezentate statistici care ar confirma că, în Republica Moldova, femicidul reprezintă un fenomen acut și larg răspândit. Nu excludem cu totul că femicidul se caracterizează printr-un anumit grad de latență. Există probabilitatea ca, în unele cazuri în care victimă a omorului a fost o femeie sau o fată, să nu se ia în considerare că săvârșirea acestuia a fost condiționată de genul victimei. Totuși, o astfel de probabilitate nu poate fi echivalată cu o certitudine. Nu avem temei să afirmăm că Republica Moldova ar fi afectată de o „pandemie globală de femicid” [11].

În Codul penal al Republicii Moldova nu există nicio dispoziție de incriminare care s-ar referi în mod expres la femicid. Cu toate acestea, se poate afirma că legea penală autohtonă asigură implicit prevenirea și combaterea acestui fenomen. În această ordine de idei, consemnăm că, prin Legea nr. 111 din 21.04.2022 pentru modificarea unor acte normative [12], prevederea de la lit. l) alin. (2) art. 145 CP RM a fost modificată. Înainte de intrarea în vigoare a acestei legi, prevederea în cauză stabilea răspunderea pentru omorul săvârșit din motive de ură socială, națională, rasială sau religioasă. În condițiile legii în vigoare, lit. l) alin. (2) art. 145 CP RM prevede răspunderea pentru omorul săvârșit din motive de prejudecată.

Noțiunea „motive de prejudecată” este definită în alin. (1) art. 134²¹ CP RM. Din această normă aflăm că, prin „motive de prejudecată” se înțeleg ideile preconceptuate ale făptuitorului bazate, printre altele, pe considerente de sex, gen sau identitate de gen. Conform alin. (2) art. 134²¹ CP RM, „prezența în profilul victimei a anumitor caracteristici protejate nu va constitui în sine o bază suficientă pentru a conchide că s-a comis o infracțiune motivată de prejudecată”. Ceea ce înseamnă că nu oricare

omor, în care victimă este o femeie sau o fată, poate fi calificat în baza lit. l) alin. (2) art. 145 CP RM. O asemenea circumstanță nu este suficientă pentru a considera că omorul a fost săvârșit din considerente de sex, gen sau identitate de gen. Totodată, potrivit alin. (3) art. 134²¹ CP RM, „se consideră că infracțiunea s-a comis din motive de prejudecată indiferent de faptul dacă făptuitorul s-a condus integral sau doar parțial de astfel de motive, fiind prezente și alte motive”. Ceea ce înseamnă că prezența răzbunării, a geloziei, a interesului material sau a altor asemenea motive, nu exclude prezența în contextul aceleiași fapte de omor a motivelor de prejudecată. Într-un asemenea caz, atestăm nu concurența de motive, ci cumulul de motive în prezența aceleiași intenții infracționale.

Nu doar din acest punct de vedere, considerăm reușită concepția implementată în art. 134²¹ CP RM. Or, această concepție permite a lua în calcul în contextul aceleiași infracțiuni de omor a mai multor caracteristici protejate specificate în alin. (1) art. 134²¹ CP RM. De exemplu, Alicia Deus și Diana Gonzalez disting următoarele varietăți de femicid: femicidul transfobic; femicidul lesbofob; femicid rasist, etc. [13] În aceste cazuri, prejudecata făptuitorului este condiționată de identitatea de gen a victimei și de: transsexualitatea acesteia (în cazul femicidului transfobic); orientarea sexuală a victimei (în cazul femicidului lesbofob); rasa acesteia (în cazul femicidului rasist). Numărul de caracteristici protejate, atestate în ipoteza omorului săvârșit din motive de prejudecată, poate fi luat în considerare la individualizarea pedepsei stabilite în alin. (2) art. 145 CP RM.

La individualizarea acestei pedepse se poate lua în considerare, de asemenea, faptul că agravanta de la lit. l) alin. (2) art. 145 CP RM poate fi însoțită de alte agravante specificate în același alineat: cu bună știință asupra unei femei gravide (lit. e); asupra unui membru de familie (lit. e¹), etc.

Cu cât este mai mare numărul de caracteristici protejate și/sau de circumstanțe agravante ale omorului, cu atât mai severă trebuie să fie pedeapsa aplicată pentru această infracțiune.

Am menționat mai sus că, în acord cu alin. (1) art. 134²¹ CP RM, prin „motive de prejudecată” se înțeleg ideile preconceptuate ale făptuitorului bazate, printre altele, pe considerente de sex, gen sau identitate de gen. Care este deosebirea dintre aceste trei caracteristici protejate?

În art. 2 al Legii nr. 5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, sunt definite distinct noțiunile „sex” și „gender”: „sex – totalitate a caracteristicilor anatomo-fiziologice care diferențiază ființele umane în femei și bărbați” [14]; „gender – aspectul social al relațiilor dintre femei și bărbați, care se manifestă în toate sferele vieții” [14]. Pentru comparație, definițiile propuse

de legiuitorul român ne permit să distingem mai clar cele două noțiuni. Astfel, conform art. 4 al Legii României nr. 202 din 19.04.2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, „prin sex desemnăm ansamblul trăsăturilor biologice și fiziologice prin care se definesc femeile și bărbații” (lit. d²); „prin gen desemnăm ansamblul format din rolurile, comportamentele, trăsăturile și activitățile pe care societatea le consideră potrivite pentru femei și, respectiv, pentru bărbați” (lit. d³) [15]. În mod similar, în pct. 32 din Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 1 din 18.02.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 219a/2021 pentru controlul constituționalității Legii nr. 144 din 14 octombrie 2021 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, se menționează că „în timp ce [termenul „sex”] se referă la o realitate biologică, [termenul „gen”] se referă [...] la așteptările sociale legate de această realitate” [16].

Din Decizia Curții Constituționale a României nr. 907 din 16.12.2020 asupra obiecției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 7 alin. (1) lit. e), introduse prin articolul unic al Legii pentru modificarea art. 7 din Legea educației naționale nr. 1/2011, putem afla înțelesul noțiunii „identitate de gen”: „[Noțiunea de „gen”] cuprinde elemente de identitate socială a individului, evolutive în corelație cu evoluția societății și reevaluarea continuă a interpretării principiului egalității și nediscriminării pe criteriul sexului. Identitatea de gen implica și rolurile sociale asigurate cutumiar și discriminările bazate pe criteriul sexului/genului. Conștientizarea apartenenței sexuale a individului apare astfel ca o componentă în cadrul identificării de gen, însă factorii biologici sunt completați de cei sociali, identitatea de gen incluzând-o pe cea sexuală și adaptând-o solicitărilor sociale. [...] Identitatea de gen [...] reprezintă mai mult decât sexul biologic/diferențele biologice, combătând, din această perspectivă, stereotipurile de gen atașate abordării tradiționale a rolurilor femeii și bărbatului în societate” [17].

Așadar, noțiunea „gen” are la bază evaluarea socială, în timp ce noțiunea „identitatea de gen” se întemeiază pe opinia unei persoane despre sine.

În dispoziția de la lit. l) alin. (2) art. 145 CP RM nu se face diferențierea dintre victimele de sex/gen feminin și victimele de sex/gen masculin. De asemenea, potrivit acestei dispoziții, nu este relevant dacă subiectul infracțiunii este bărbat sau femeie.

O abordare calitativ diferită este răspândită în statele din America Latină. Această abordare presupune incriminarea distinctă a femicidului. În context, în Rezoluția nr. 68/191 din 18.12.2013, Adunarea Generală a ONU a menționat că „uciderea femeilor și fetelor în funcție de gen a fost incriminată în unele țări ca „femicid” și a fost încorporată ca atare în legislația națională din statele respective”

[18]. Ana Batričević relevă: „Acest tip de reacție a statului la femicid a rezultat din particularitățile economice, sociale și politice ale statelor din America Latină și din eforturile intense ale feministelor locale, sectorului civil și mass-media de a identifica femicidul ca o problemă socială importantă, cu orientarea spre soluționarea acesteia prin reforme de drept penal” [19].

Într-adevăr, din cauza numărului mare de femei omorâte și ca răspuns la presiunile interne și externe, în a doua jumătate a anilor 1990 mai multe țări din America Latină au început să adopte măsuri punitive menite să contribuie la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor.

În unele dintre aceste state, legea penală cuprinde un compartiment aparte dedicat infracțiunii de femicid. De exemplu, în Codul penal al Republicii Chile, Titlul opt „Crime și delictе contra persoanelor” conține §1 bis „Femicidul”. În acest paragraf atrag atenția următoarele trei articole: art. 390 bis („Bărbatul care omoară o femeie cu care este sau a fost într-un raport de căsătorie ori de concubinaj, sau cu care are sau a avut în comun un copil, va fi pedepsit cu detențiune pe viață. Aceeași pedeapsă se va aplica unui bărbat care omoară o femeie pentru că are sau a avut o relație sentimentală sau sexuală cu ea fără a trăi împreună” [20]); art. 390 ter („Bărbatul care omoară o femeie din cauza genului ei va fi pedepsit cu detențiune pe viață. Se va considera că există un motiv de gen atunci când decesul survine în oricare dintre următoarele împrejurări: 1. ca urmare a refuzului de a stabili o relație sentimentală sau sexuală cu făptuitorul; 2. ca efect al practicării de către victimă a prostituției sau a unei alte ocupații ori meserii de natură sexuală; 3. după ce victima a fost supusă violenței sexuale de orice formă [...]; 4. din cauza orientării sexuale, identității de gen sau exprimării de gen a victimei; 5. în împrejurări de subordonare vădită datorată raporturilor de putere inegale dintre făptuitor și victimă, sau dintr-un motiv evident de discriminare” [20]); art. 390 quater („Circumstanțe agravante ale infracțiunii de femicid se consideră: 1. faptul că victima era însărcinată; 2. victimă fie nu a atins vârsta de optsprezece ani, fie are o vârstă înaintată, fie suferă de o dizabilitate [...]; 3. săvârșirea infracțiunii în prezența ascendenților sau descendenților victimei; 4. săvârșirea infracțiunii în contextul violenței fizice sau psihice pe care făptuitorul o aplică în mod obișnuit împotriva victimei” [20].

În alte cazuri, infracțiunii de femicid îi este consacrat un articol distinct în cadrul legii penale.

Bunăoară, art. 252 bis din Codul penal al Statului Plurinațional al Boliviei prevede: „Oricine omoară o femeie în oricare dintre următoarele circumstanțe va fi pedepsit cu treizeci de ani de închisoare fără drept de grațiere: 1. făptuitorul este sau a fost soțul ori partenerul victimei, este sau a fost legat de ea printr-o relație similară

de afecțiune sau de intimitate, chiar și fără a trăi împreună; 2. pentru că victima a refuzat să stabilească cu făptuitorul o relație de căsătorie, de parteneriat, de afecțiune sau de intimitate; 3. pentru că victima este însărcinată; 4. victima se află într-o situație sau relație de subordonare sau dependență față de făptuitor, ori se află cu acesta într-un raport de muncă sau într-o relație corporativă; 5. victima se află într-o situație de vulnerabilitate; 6. înainte de a fi omorâtă, femeia a fost supusă de către același făptuitor violenței fizice, psihice, sexuale sau economice; 7. anterior a fost săvârșită o infracțiune contra libertății fizice sau a libertății sexuale; 8. decesul victimei are legătură cu traficul de persoane sau cu traficul de migranți; 9. decesul victimei constituie rezultatul unor ritualuri, provocări de grup sau practici culturale” [21]. În același context, art. 108-B din Codul penal al Republicii Peru prevede: „Oricine omoră o femeie pentru calitatea acesteia ca atare, în oricare dintre următoarele circumstanțe, va fi pedepsit cu închisoare de cel puțin douăzeci de ani: 1. violența în familie; 2. constrângere, hărțuire [non-sexuală] sau hărțuire sexuală; 3. abuzul de putere ori de încredere sau orice altă poziție sau relație care conferă autoritate făptuitorului; 4. orice formă de discriminare a femeii, indiferent dacă există sau a existat o relație conjugală sau de concubinaj cu făptuitorul. Pedepsa privativă de libertate nu poate fi mai mică de treizeci de ani atunci când este prezentă oricare dintre următoarele circumstanțe agravante: 1. dacă victima a fost un minor sau o persoană de vârstă înaintată; 2. dacă victima era însărcinată; 3. dacă victima se afla în grija sau în responsabilitatea făptuitorului; 4. dacă victima a fost supusă în prealabil unui viol sau unor acte de mutilare; 5. dacă la momentul săvârșirii infracțiunii, victima suferea de dizabilitate de orice tip; 6. dacă victima a fost traficată sau exploatată în orice formă; 7. dacă a fost prezentă oricare dintre circumstanțele agravante stabilite la articolul 108²; 8. dacă, în momentul săvârșirii infracțiunii, era prezent un copil sau un adolescent” [22]. De asemenea, art. 325 din Codul penal federal al Statelor Unite Mexicane prevede: „Oricine lipsește o femeie de viață din motive de gen săvârșește infracțiunea de femicid. Se consideră că există motive de gen atunci când este prezentă oricare dintre următoarele circumstanțe: I. victima prezintă semne de violență sexuală de orice fel; II. victimei i-au fost cauzate leziuni sau mutilări inumane ori degradante înainte sau după lipsirea de viață, ori au fost săvârșite acte de necrofiliu asupra cadavrului victimei; III. există antecedente de violență de orice tip în mediul familial, de muncă sau școlar, aplicată de făptuitor împotriva victimei; IV. a existat o relație sentimentală, afectivă sau de încredere între făptuitor și victimă; V. există date care denotă că au existat amenințări, hărțuiri sau vătămări legate de fapta

² Acest articol stabilește răspunderea pentru omorul calificat.

penală, comise de făptuitor împotriva victimei; VI. victima a fost lipsită de libertate înainte de a fi lipsită de viață, indiferent de durata lipirii de libertate; VII. cadavru victimei este expus într-un loc public. Oricine săvârșește infracțiunea de femicid va fi pedepsit cu închisoare de la patruzeci la șaizeci de ani și va trebui să achite o sumă care corespunde cu 500-1000 de zile-amendă. Pe lângă pedepsele descrise în acest articol, făptuitorul își va pierde toate drepturile în raport cu victima, inclusiv cele cu caracter de moștenire. [...]” [23]. Nu în ultimul rând, art. 104A din Codul penal al Republicii Columbia prevede: „Oricine provoacă moartea unei femei tocmai datorită faptului că aceasta este femeie, sau din motive de identitate de gen, sau în cazul în care există ori au existat oricare dintre următoarele circumstanțe, va fi pedepsit cu închisoare de la două sute cincizeci de luni până la cinci sute de luni: a) are sau a avut cu victima o relație de familie, intimă sau de concubinaj, de prietenie, de natură corporativă sau de muncă, și a săvârșit numeroase acte de violență fizică, sexuală, psihică sau patrimonială care au precedat infracțiunea împotriva acesteia; b) aplică violența sexuală asupra victimei sau comite acțiuni de oprimare și control asupra deciziilor vitale și a sexualității victimei; c) săvârșește infracțiunea profitând de autoritatea pe care o exercită asupra femeilor, exprimată în ierarhia personală, economică, sexuală, militară, politică sau socio-culturală; d) săvârșește infracțiunea pentru a genera teroare sau umilire oricui este considerat ostil; e) există antecedente sau dovezi fie de violență sau amenințare de orice tip în mediul casnic, familial, de muncă sau școlar, aplicată de făptuitor împotriva victimei, fie de violență de gen săvârșită de făptuitor împotriva victimei, indiferent dacă fapta a fost denunțată sau nu; f) victima a fost lipsită de libertate înainte de a fi lipsită de viață, indiferent de durata lipirii de libertate” [24].

În cazuri de altă natură, femicidul este privit ca circumstanță agravantă a omorului.

De exemplu, pct. 8 art. 312 din Codul penal al Republicii Orientale a Uruguayului prevede: „Pedepsa închisorii de la cincisprezece la treizeci de ani se aplică atunci când omorul este săvârșit: [...] împotriva unei femei din motive de ură sau dispreț, datorită calității acesteia ca atare” [25]. În același context, pct. 11 art. 80 din Codul penal al Republicii Argentina prevede: „Se vor pedepsi cu detențiunea pe viață [...] cei care omoară: [...] o femeie atunci când fapta este săvârșită de un bărbat, dacă există violență de gen” [26].

În fine, în unele state se aplică legi speciale care conțin norme de incriminare a femicidului (de exemplu: art. 6 al Legii Republicii Guatemala împotriva femicidului și a altor forme de violență împotriva femeilor [27]; art. 21 al Legii Republicii Costa Rica privind incriminarea violenței împotriva femeilor [28], etc.).

Considerăm că modelele legislative, prezentate mai sus, nu trebuie implementate de către legiuitorul moldav. În Republica Moldova nu există condiții pentru incriminarea distinctă a femicidului. La baza dispoziției de la lit. l) alin. (2) art. 145 CP RM este pusă concepția, conform căreia: 1) femeile și bărbații sunt egali în fața legii; 2) tipul și mărimea pedepsei aplicate pentru omor nu depind de sexul/ genul/identitatea de gen a victimei.

O asemenea concepție își are suportul în actele fundamentale privind drepturile omului. Astfel, art. 2 din Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede: „Fiecare om se poate prevala de toate drepturile și libertățile proclamate în prezenta Declarație fără nici un fel de deosebire ca, de pildă, [...] sex [...] sau orice alte împrejurări” [29]. În parag. 1 art. 1 din Protocolul nr. 12 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale se stabilește: „Exercitarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nicio discriminare bazată, în special, pe sex [...] sau oricare altă situație” [30]. Alin. (1) art. 21 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene prevede: „Se interzice discriminarea de orice fel, bazată pe motive precum sexul [...]” [31]. În art. 23 din această Cartă se stabilește: „Egalitatea între femei și bărbați trebuie asigurată în toate domeniile [...]” [31].

Aceeași concepție trece ca un fir roșu printr-o serie de acte care au fost adoptate de legiuitorul moldav. De exemplu, alin. (1) art. 24 din Constituția Republicii Moldova prevede: „Statul garantează fiecărui om dreptul la viață [...]” [32]. În alin. (2) art. 16 din Legea Fundamentală se stabilește: „Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii [...] fără deosebire de [...] sex [...]” [32]. În același registru, în art. 2 al Legii nr. 5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, prin „discriminare după criteriul de sex” se înțelege „orice deosebire, excepție, limitare ori preferință având drept scop ori consecință limitarea sau intimidarea recunoașterii, exercitării și implementării pe bază de egalitate între femei și bărbați a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului” [14].

Potrivit jurisprudenței Curții Constituționale a României, „locul pe care principiul egalității îl ocupă în ansamblul dispozițiilor constituționale îi conferă o importanță particulară”; „principiul egalității caracterizează drepturile și libertățile fundamentale, fiind, în același timp, o garanție a fiecărui drept fundamental în parte”; „egalitatea este într-o strânsă corelare cu ansamblul drepturilor și libertăților fundamentale, astfel încât analiza suprimării drepturilor și libertăților fundamentale trebuie să aibă drept premisă principiul egalității, principiu care se află la baza drepturilor și libertăților fundamentale”; „întrucât principiul egalității ține de esența și funcția demnității umane, rezultă că egalitatea este un element caracterizant și intrinsec al demnității umane” [33]. În aceeași ordine de idei, Curtea Europeană a

Drepturilor Omului a afirmat că egalitatea de gen este un obiectiv major în statele membre ale Consiliului Europei, reținând, de exemplu, în Hotărârea sa din 22.03.2012 pronunțată în Cauza Konstantin Markin împotriva Rusiei, în pct. 127, că „avansarea/dezvoltarea egalității de gen este astăzi un obiectiv major în statele membre ale Consiliului Europei și ar trebui prezentate motive foarte importante înainte ca o [...] diferență de tratament să fie considerată compatibilă cu Convenția [pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale]” [34].

Actualmente în Republica Moldova nu atestăm motive „foarte importante” ca inegalitatea de gen, concretizată în incriminarea distinctă a femicidului, să fie considerată compatibilă cu Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale. Sub acest aspect, femeile și bărbații trebuie să răspundă fără deosebire pentru lipsirea de viață a altor femei sau bărbați. În același timp, viața oricărei persoane trebuie apărută cu aceeași determinare, indiferent de genul acesteia. În concluzie, accentul ar trebui pus nu pe incriminarea distinctă a femicidului, ci pe continua perfecționare a mecanismelor extrapenale de prevenire și combatere a violenței de orice specie. Este necesară dezvoltarea unui sistem eficient în care victimele, care se confruntă cu violența chiar într-o formă germinală, să poată conta în siguranță pe o reacție promptă și adecvată a autorităților competente.

Referințe:

1. Carte românească de învățătură. Ediție critică. București: Editura Academiei, 1961. 428 p.
2. Declaration on the Elimination of Violence against Women. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women>
3. CAMPBELL, J., RUNYAN, C.W. Femicide: Guest editors' introduction. În: Homicide Studies, 1998, Vol. 2, No. 4. p. 347-352.
4. NEREA, A.M. Femicide: thorough approach to its criminal and international protection. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: <https://addi.ehu.es/handle/10810/28864>
5. RUSSELL, D.E.H., HARMES, R.A. Femicidio: Una Perspectiva Global. Mexico City: Centro de Investigaciones Interdisciplinarias en Ciencias y Humanidades of the National Autonomous University of Mexico, 2006. 402 p.
6. Resolution 1654 (2009). [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: <https://pace.coe.int/en/files/17716/html>
7. International Classification of Crime for Statistical Purposes (ICCS). Version 1.0. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/ICCS/ICCS_English_2016_web.pdf

8. Vienna Declaration on Femicide. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/CCPCJ_Sessions/CCPCJ_22/_E-CN15-2013-NGO1/E-CN15-2013-NGO1_E.pdf
9. Baza de date a hotărârilor Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: jurisprudenta.csj.md/db_col_penal.php
10. Baza de date a hotărârilor Plenului Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: jurisprudenta.csj.md/db_plen_penal.php
11. As the UK publishes its first census of women killed by men, here's a global look at the problem. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: <https://www.weforum.org/agenda/2020/11/violence-against-women-femicide-census/>
12. Legea nr. 111 din 21.04.2022 pentru modificarea unor acte normative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 164-169.
13. DEUS, A., GONZALEZ, D. Analysis of Femicide/ Feminicide Legislation in Latin America and the Caribbean and a Proposal for a Model Law. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: <https://lac.unwomen.org/en/digiteca/publicaciones/2018/12/analisis-legislacion-feminicidio-femicidio-modelo-de-ley>
14. Legea nr. 5 din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 47-50.
15. Legea României nr. 202 din 19.04.2002 privind egalitatea de șanse între femei și bărbați. În: Monitorul Oficial al României, 2002, nr. 301.
16. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 1 din 18.02.2022 de inadmisibilitate a sesizării nr. 219a/2021 pentru controlul constituționalității Legii nr. 144 din 14 octombrie 2021 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2022, nr. 53-59.
17. Decizia Curții Constituționale a României nr. 907 din 16.12.2020 asupra obiecției de neconstituționalitate a dispozițiilor art.7 alin.(1) lit.e), introduse prin articolul unic al Legii pentru modificarea art.7 din Legea educației naționale nr.1/2011. În: Monitorul Oficial al României, 2021, nr. 68.
18. Resolution 68/191 adopted by the General Assembly on 18 December 2013. Taking action against gender-related killing of women and girls. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/Crime_Resolutions/2010-2019/2013/General_Assembly/A-RES-68-191.pdf
19. BATRIČEVIĆ, A. Krivičnopravna reakcija na femicid. În: Temida, 2016, Vol. 19, nr. 3-4, p. 431-451.
20. Código Penal de la República de Chile. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: <https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1984>
21. Código Penal Boliviano. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: <https://bolivia.infoleyes.com/articulo/69474>

22. Código Penal peruano. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil:
<https://lpderecho.pe/codigo-penal-peruano-actualizado/>
23. Código Penal Federal de México. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil:
https://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf_mov/Codigo_Penal_Federal.pdf
24. Código Penal de Colombia. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil:
https://leyes.co/codigo_penal.htm
25. Código Penal Uruguayo. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil:
https://parlamento.gub.uy/sites/default/files/codigopenal_0.pdf
26. Código Penal de la Nación Argentina. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil:
<https://www.argentina.gob.ar/normativa/nacional/ley-11179-16546/texto>
27. Ley contra el Femicidio y otras Formas de Violencia Contra la Mujer. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: https://www.oas.org/dil/esp/ley_contra_el_femicidio_y_otras_formas_de_violencia_contra_la_mujer_guatemala.pdf
28. Ley de Penalización de la Violencia Contra las Mujeres. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: www.pgrweb.go.cr/scij/Busqueda/Normativa/Normas/nrm_texto_completo.aspx?param1=NRTC&nValor1=1&nValor2=60183&nValor3=98550&strTipM=
29. Declarația universală a drepturilor omului. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil:
https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf
30. Protocolul nr. 12 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
31. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF>
32. Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1.
33. Decizia Curții Constituționale a României nr. 464 din 18.07.2019 asupra propunerii legislative de revizuire a Constituției României. În: Monitorul Oficial al României, 2019, nr. 646.
34. Case of Konstantin Markin v. Russia. [Accesat: 30.09.2022] Disponibil:
<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109868>

CZU: 343.54:311.3(478)

DOI: 10.5281/zenodo.8228817

VIOLENȚA ÎN FAMILIE – STAREA, STRUCTURA ȘI DINAMICA FENOMENULUI

CIOBANU Igor

doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: 0000-0002-2569-5991

COTRUȚĂ Artur

magistru în drept penal, avocat
ORCID ID: 0000-0003-4082-0356

Domestic violence is one of the most common forms of violence, but also one of violence, but also one of the most worrying, because it is hardly visible. In most cases the acts of violence take place behind closed doors and the hidden by victim, due to the feeling of fear of the aggressor, and the shame to the society.

Keywords: *violence, penal code, criminal offense, family, victim.*

În lucrarea de față, analizăm aspectul „Violenței în Familie”, examinând datele oferite de Ministerul Afacerilor Interne, și a infracțiunilor și contravențiilor prevăzute de legislația națională penală și contravențională. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a Violenței în familie, definitivează la art. (4), lit. b) violența domestică ca - toate acțiunile de violență fizică, psihologică sau economic, care survin în familie sau în unitatea domestică sau între foștii sau actualii soți sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărțit același domiciliu cu victima [4].

Violența în familie este un fenomen care există de când a apărut societatea umană, în special când a fost definită și percepută familia și relațiile familiale ca o instituție socială și juridică a comunităților de oameni. În aceste sens, și Republica Moldova s-a raliat la normele internaționale completând, Codul Penal al Republicii Moldova cu art. 201¹ „Violența în familie”, la data de 09.07.2010. Violența în familie este una dintre formele de violență cel mai des întâlnite, dar și una dintre cele mai îngrijorătoare pentru că este puțin vizibilă [2, p.3].

În majoritatea cazurilor actele de violență au loc în spatele ușilor închise și sunt ascunse de către victimă, din cauza sentimentului de teamă față de agresor și de jenă de societate. Actele de violență săvârșite între membrii aceleiași familii pot afecta grav însăși existența acesteia, determinând frecvent destrămarea ei. Expresată în corecții aplicate minorilor, în limitarea independenței soției (soțului), în nerespectarea drepturilor, sentimentelor, opiniilor, expectanților soției (soțului), în violența dintre frați, în abuzul asupra membrilor familiei. Violența în familie reprezintă o problemă

socială, și în același timp o încălcare gravă a drepturilor omului [2, p.3].

În Republica Moldova statisticile oficiale oferite de către instituțiile statului diferă, totuși vom utiliza și face referire la cifrele oferite de către Ministerul Afacerilor Interne. Nu toate infracțiunile violenței în familie sunt depistate, deseori complici la mușamalizarea cazurilor de violență în familie sunt rude, apropiați, prieteni, reprezentanți ai autorităților statului, victima însăși poate ascunde faptele agresorului. Prin urmare datele reprezentate nu cuprind totalitatea infracțiunile comise în cercul familiei și asupra membrilor ei.

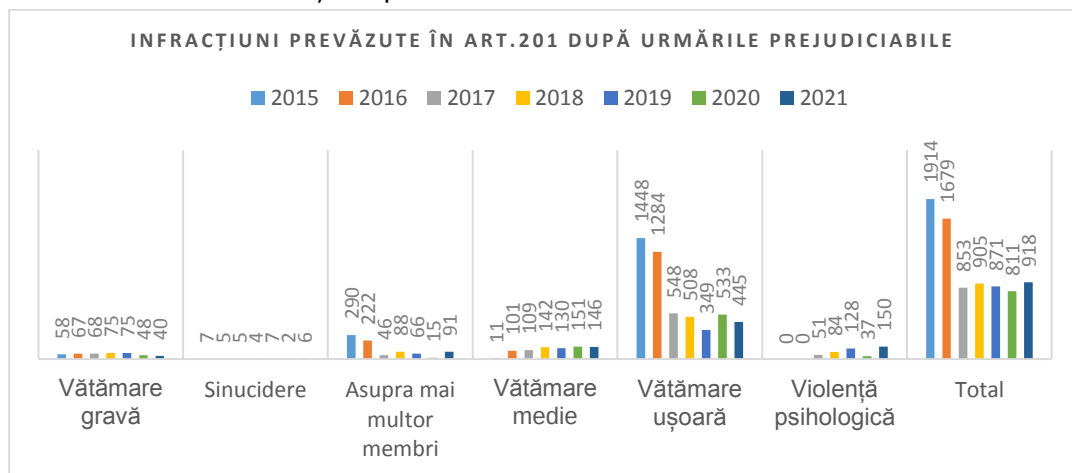

Fig. 1 Infracțiunile prevăzute în art. 201 CP, după urmările prejudiciabile.

Analizând diagrama din fig. 1, se poate observa că conform urmărilor prejudiciabile, domină în special vătămarea ușoară unde sunt cele mai multe cazuri înregistrate. Raportat la ani observăm o creștere considerabilă în ultima perioadă.

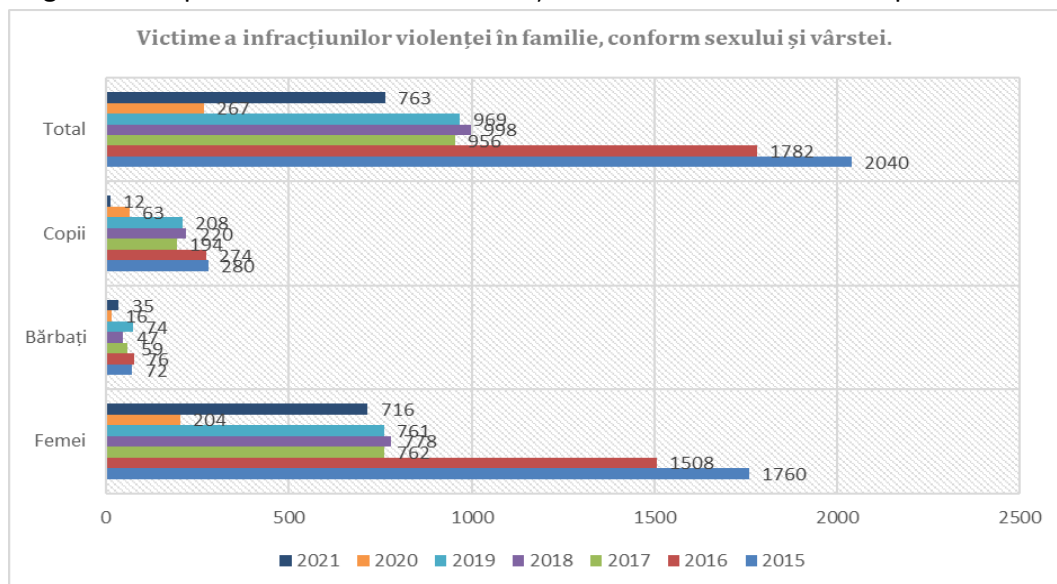

Fig. 2. Victime a infracțiunilor în familie, conform sexului și vârstei.

Examinând diagrama din fig. 2, atragem atenția că reprezentantele sexului feminin, se impun ca număr al victimelor infracțiunii violenței în familie. Numărul victimelor este în descreștere pe ani, indiferent de sex și vârstă.

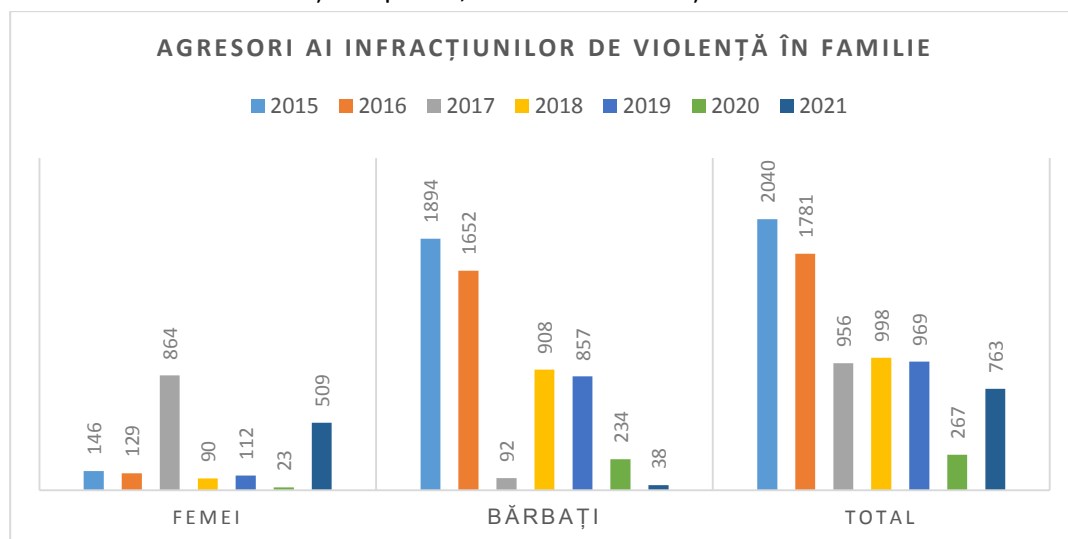

Fig. 3 Agresori ai infracțiunilor de violență în familie.

La polul opus cu siguranță, bărbații au întâietate în comiterea infracțiunilor violenței în familie, ceea ce se observă lejer din diagramele din fig. 2 și fig. 3. Totalurile din cele două diagrame sunt diferite din cauza că victime ale infracțiunii violenței în familie pot fi mai multe, exprimate prin crima comisă de un făptaș.

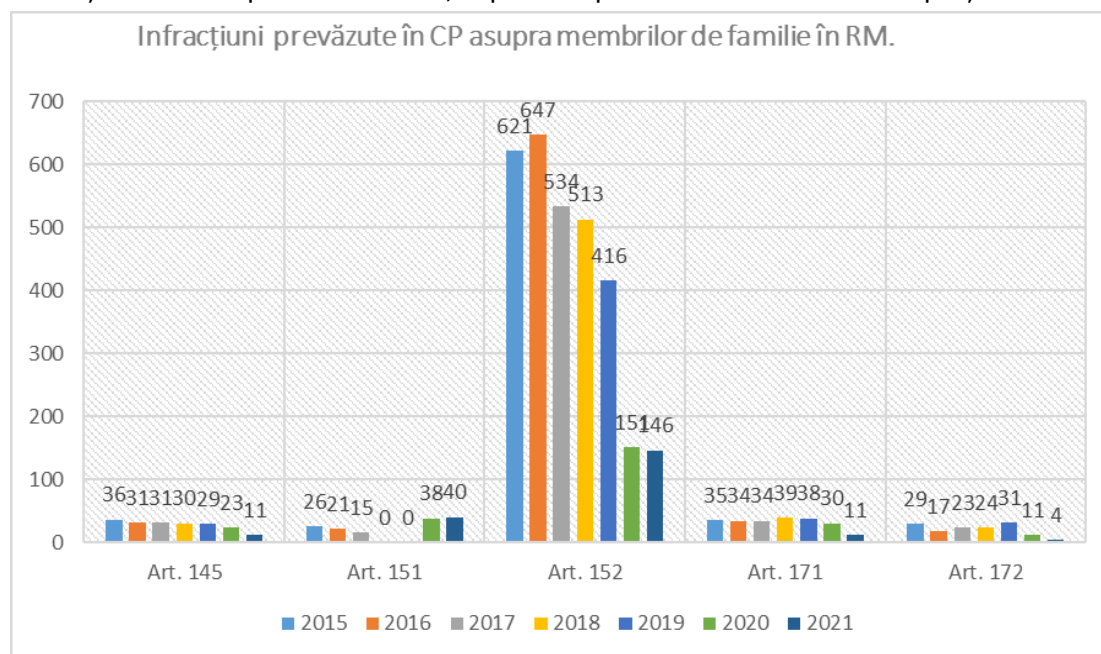

Fig. 4 Infrațiuni prevăzute în CP asupra membrilor de familie în RM.

Diagrama din fig. 4 reprezintă și alte infracțiuni prevăzute în CP al RM, asupra membrilor de familie, unde observăm cu ușurință și infracțiunea prevăzută la art. 152 CP a RM „Vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății” care domină. Nu avem o oarecare explicație asupra cărora din membrii de familie s-au produs aceste infracțiuni. Cu siguranță vătămarea medie a integrității corporale este prevăzută și în art. 201¹ „Violența în familie”. Membri de familie, conform legislației și a doctrinei juridice sunt persoanele care au locuit au domiciliat în trecut s-au domiciliat în prezent. Asemeni putem remarca și urmările prejudiciabile prevăzute la art. 201¹ alin. (3) lit. a), unde faptele prevăzute au cauzat vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății. Reprezintă o certitudine că infracțiunile prevăzute la art. 201¹ în alin. (2). lit. c) și alin. (3) lit. a) nu necesită o calificare suplimentară potrivit art. 151 și 152 CP a RM.[1, p.1019].

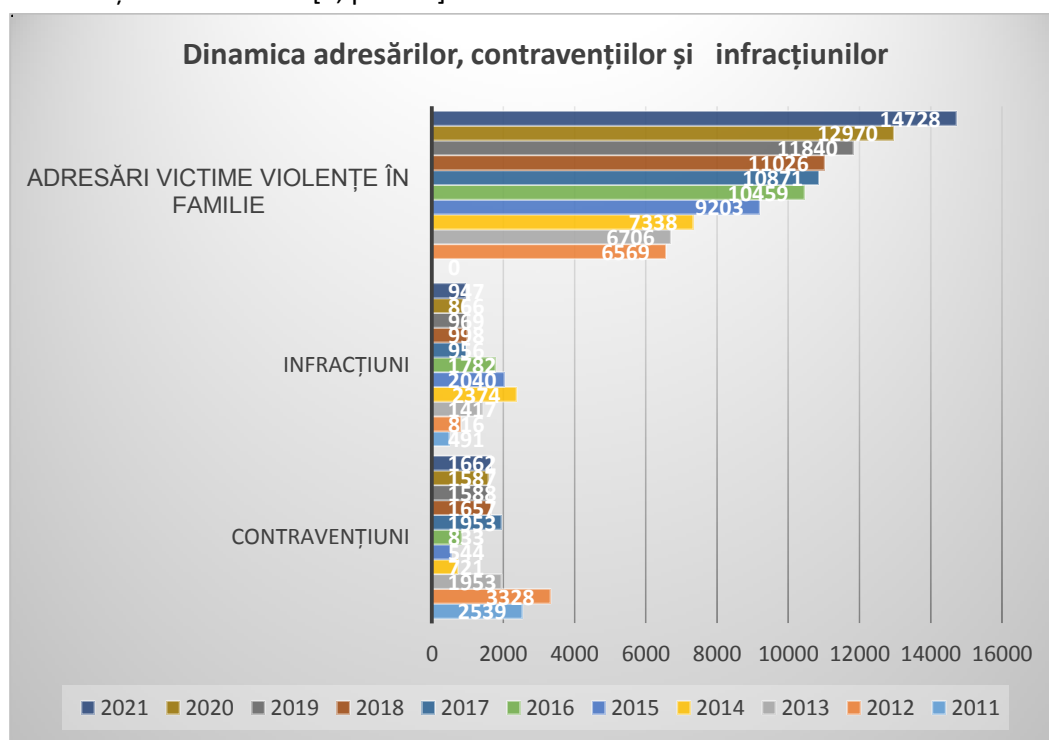

Fig. 5 Dinamica adresărilor, contravențiilor și infracțiunilor.

Diagrama din fig. 5 demonstrează că autoritățile statului nu fac față, și nu reacționează prompt la plângerile și solicitările victimelor, care în unii ani se ridică peste cifra de zece mii sau sunt cu multe unități peste. În aceeași ordine de idei numărul infracțiunilor depășesc cifra de o mie doar pe parcursul anilor 2013-2016. Contravențiile în raport cu adresările, numărul acestora contravențiilor înregistrate este cu mult mai mic decât al adresărilor victimelor violenței în familie. Anul 2012 reprezintă protejarea victimelor violenței de facto, s-a ridicat la cifra de 3328 de

contravenții, infracțiuni fiind 816, pe când adresări în acel an au fost 6569. Un număr mare de circa 2425 de victime nu au fost asigurate cu protecție, cu certitudine această cifră nu reprezintă falsitatea denunțurilor.

Deși acest gen sunt în descreștere infracțional și contravențional avem o imagine tristă a victimelor violenței în familie, care sunt în special femeile. Acestea nu sunt protejate, nu își cunosc drepturile, sunt abuzate psihologic, violate, hărțuite, omorâte. Reprezentanții Ministerului Afacerilor Interne reacționează nu întotdeauna prompt, sunt puține centre ce asigură protejarea victimelor violenței în familie, le-ar oferi cazare într-un spațiu amenajat și păzit pe un termen de la o lună până la trei luni. Victimele au sentimente de reținere, pentru a depune o plângere, și chiar dacă o fac, devin subiecte de bârfe ale vecinilor, rudelor și comunității. Cel mai grav fapt este că infracțiunile și contravențiile comise în familie, au și niște persoane ce asistă la crimele familiale, care sunt de regulă copii. Drept rezultat, unii cresc și percep ca o normalitate să fie comise acțiuni violente asupra unui membru de familie, în viitor ei devin subiecți ce comit crime, alții sesizează ca o stare firească să fie victime a unei infracțiuni, contravenții, abuz comisă de un membru de familie. Sunt necesare de întreprins încă multe eforturi colective, pe mai multe planuri (familial, economic, social, etc.), pentru diminuarea acestui fenomen nociv.

Referințe:

1. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de Drept Penal. Partea specială, vol. I. Chișinău: "Tipografia Centrală". p. 1326.
2. BRÎNZA, S., STATI, V. Răspunderea penală pentru infracțiunea de violență în familie (art. 201¹). În: Revista Națională de Drept, nr.10-11. Chișinău: USM, 201. p 3-11.
3. Notă informativă privind starea infracționalității ce atentează la viața și sănătatea persoanei și celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a XII luni ale anului 2021. [Accesat: 20.11.2022] Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/ni_privind_infracțiunile_ce_atenteaza_la_viata_persoanei_si_cele_5.pdf
4. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. [Accesat: 20.11.2022] Disponibil: <https://rm.coe.int/168046253e>

CZU: 343.54-055.2

DOI: 10.5281/zenodo.8228864

FEMEIA – VICTIMA VIOLENȚEI PSIHOLOGICE ȘI EMOȚIONALE ÎN FAMILIE

DOBĂ Olga

master în drept, asistent-universitar, Catedra
„Drept public și securitate a frontierei, migrație și azil”,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
Inspector principal de poliție
ORCID: 0000-0002-6138-2087

Violence against women and family violence prevails all over the world and the Republic of Moldova is unfortunately not an exception. Violence against women and girls is one of the most systematic and widespread human rights violations worldwide. Both in the Republic of Moldova and in other countries, it affects women regardless of context, culture or socio-economic status, with serious consequences for women, their families and society.

Violence is any harmful, physical or emotional act that takes place between family members and happens when the husband, wife, partner tries to control and impose their power over the woman. He can do it through physical, sexual, emotional or economic abuse. Violence is used to intimidate, humiliate or frighten the victim. This can include a single episode or multiple acts of violence, forming a pattern of abusive behavior through the exercise of control. But it is still necessary to realize that there is a big difference between violence in public spaces, which happens between two strangers, and violence that happens in the private space of the family only between family members. However, Women are part of the category of people who present a high degree of vulnerability, due to their bio- constitutional and psychobehavioral characteristics. Thus women are most often victims of domestic violence.

Keywords: *women, domestic violence, psychological violence, emotional violence, the victim of violence.*

Violența în familie este una dintre cele mai grave probleme cu care se confruntă societatea contemporană, atât la nivel internațional cât și național. Impactul social al violenței în familie este extins, deoarece aceasta afectează nu numai victimele, dar și persoanele care sunt martori sau au cunoștință cu situații de violență în familia sa.

Așa deci, violența în familie înseamnă orice inacțiune sau acțiune intenționată de violență fizică, sexuală, psihologică, economică, socială sau spirituală care se produce în mediul familial sau domestic ori între soți sau foști soți, precum și între actuali sau foști parteneri, indiferent dacă agresorul locuiește sau a locuit împreună cu victima.

Motivele violenței sunt multiple și greu de precizat pentru fiecare caz în parte, un singur lucru este cert, și anume că, în mare parte, violența în familie este o problemă de putere, dominație și control. În ultimul timp însăși condițiile în care se află societatea - declinul economic, șomajul, foametea, marginalizarea femeilor, incapacitatea bărbaților de a-și întreține familiile surpă temeinicia relațiilor dintre soț și soție, ce îi face pe bărbați mai agresivi și violenți.

Întrucât violența în familie poate fi vizualizată în contextul mai multor aspecte, totuși cel mai adesea violența în familie este manifestată prin *violența psihologică* și *violența emoțională*.

Doar pentru ca nu ești bătută sau nu ai vântăți, nu înseamnă ca nu ești victima unui abuz. Multe persoane suferă pe urma abuzului psihologic, care nu este cu nimic mai puțin distructiv decât cel fizic. Din păcate, abuzul emoțional este foarte des minimalizat și trecut cu vederea – chiar și de către victimă în sine sa.

Cu toate acestea se poate crede că abuzul fizic este mai grav decât cel emoțional, dat fiind faptul că violența fizică te poate duce la spital și te poate lăsa cu cicatrici pe viață. Dar, totuși, cicatricile abuzului emoțional sunt foarte reale și mult mai adânci. De fapt, abuzul emoțional poate fi la fel de traumatizant sau chiar și mai dăunător decât cel fizic. [1]

Violența psihică se materializează sub forma unor comportamente menite să supere, să facă rău și să aibă un efect negativ asupra stimei de sine a persoanei lezate. După un timp, această persoană începe să dezvolte probleme de identitate, îi scade stima față de sine și ajunge să depindă emoțional de persoana care îi aplică acest tratament.

Abuzul mintal este o formă de violență psihică, care afectează mintea, făcând subiectul abuzului să simtă că nu are nici o valoare și că este neputincios în orice situație. Potrivit specialiștilor, violența psihică include atât abuzul verbal, cât și abuzul de natură psihologică, mai subtil. Abuzul psihologic poate să ia forma manipulării, a intimidării ori a refuzului de a face pe plac victimei. Învinovățirea este, de asemenea, o formă de violență psihologică.

Semnele violenței psihologice sunt: Persoana maltratată este, de cele mai multe ori, ridiculizată în public, criticată, umilită. Ideile sale nu sunt recunoscute, nu este lăsată să ia o decizie, este frecvent manipulată și amenințată cu o posibilă despărțire. Însă violența poate lua și forma unei griji absolute, bolnăvicioase, paternale, în care victima este ferită de orice aspect natural și cotidian, izolată ca într-un glob de sticlă.

Formele violenței psihice și emoționale din familie duc la diverse efecte negative asupra victimei. Aceste efecte pot fi pe termen scurt sau pe termen lung.

Efectele pe termen scurt sunt:

- S-ar putea să fii în negare la început. Poate fi șocant să te găsești într-o astfel de situație. Este firesc să speri că te înșeli;
- Este posibil, de asemenea, să existe sentimente de:
 - Confuzie;
 - Frică;
 - Deznădejde;
 - Rușine.
- Această traumă emoțională poate duce și la efecte secundare comportamentale și fizice. Este posibil să experimentezi:
 - Dificultate de concentrare;
 - Nervozitate;
 - Tensiunea musculară;
 - Coșmaruri;
 - Bătăi rapide ale inimii;
 - Diverse dureri.

Efectele pe termen lung sunt:

- Conform diferitor studii se arată că abuzul emoțional sever poate fi la fel de puternic ca și abuzul fizic. În timp, ambele pot contribui la scăderea stimei de sine și duce la depresie.
- De asemenea, poți dezvolta:
 - Anxietate;
 - Dureri cronice;
 - Vinovăție;
 - Insomnii;
 - Retrageră socială sau singurătate.

În consecința acestor efecte sunt și factori de risc pentru violența psihologică.

Există persoane care sunt predispuse abuzului mental, cel mai adesea devin victime:

- Consumatorii de alcool sau droguri;
- Femeile cu vârste cuprinse între 17-34 ani;
- Femeile însărcinate;
- Persoanele în primii 5 ani de căsnicie;
- Persoanele șomere;
- Persoanele cu probleme financiare;
- Persoanele care își schimbă des domiciliul sau locul de muncă.

Există câteva situații clare în care abuzul emoțional este evident. Unele exemple de abuz emoțional sunt:

- Amenințarea cu abandonul;
- Inducerea senzației de teamă a victimei abuzului;
- Discurs defăimător;
- Înjosirea unei persoane pentru că vorbește o anumită limbă ori din cauza originilor sale;
- Interpretarea greșită a spuselor victimei, în mod intenționat;
- Lipsa de respect față de un individ;
- Tratarea unui individ ca și cum acesta ar fi majordom sau copil;
- Criticile constante la adresa unei persoane;
- Pedepsirea unei persoane.

Chiar de impactul psihologic nu lasă vânătăi și abraziuni asupra unei persoane, cu siguranță în urma lor rămân traume psihice grave pe viață. Victima cade și nu poate face față singură, deoarece presiunea constantă duce la tulburări psihice dar abuzul emoțional lasă o amprentă gravă asupra persoanei sale.

Însă, **Violența emoțională** include: **sperierea, terorizarea, amenințarea, exploatarea, respingerea, izolarea, ignorarea, insultarea, umilirea sau ridiculizarea victimei**. Spre deosebire de abuzul fizic, ce lasă urme pe corpul victimei, violența emoțională este mai subtilă și este mai greu de identificat, atât de victimă, cât și de alte persoane. Cu toate acestea, consecințele sale sunt la fel de devastatoare. Acestea includ printre altele: **depresie, anxietate, stres post-traumatic, stima de sine redusă, izolare înstrăinare de alte persoane, dificultăți de atașament și de relaționare**. [2]

Totuși este foarte important de menționat că mai există câteva forme de manifestare ale violenței în familie, cum ar fi:

▪ **Violența fizică** este cea mai recunoscută formă de abuz prin maltratare, acțiuni violente sau vătămări corporale. Acest gen de violență poate provoca răni fizice prin vânătăi, traume, plăgi etc., și în unele cazuri, poate fi fatală. Însă totuși această formă de violență nu întotdeauna lasă semne vizibile. Chiar și atunci când femeia este trasă de păr, sau în ea se aruncă cu diferite obiecte, sau este îmbrâncită, la fel, este considerată o violență în familie.

▪ **Violența sexuală** este atunci când partenerul sau partenera de viață cere insistent sau te impune să îi satisfaci dorințele sexuale, împotriva voinței liber exprimate prin consimțământ. Abuzul sexual poate fi verbal, vizual sau orice formă care presupune o interacțiune cu caracter sexual. Sau în cazurile în care critică sexualitatea și utilizează apelative denigratoare sexuale la adresa victimei.

▪ **Violența economică** în familie este atunci când abuzatorul utilizează banii pentru a-și controla partenerul sau partenera. Este o tactică pentru a exercita puterea și pentru a domina, prin izolarea partenerei, partenerului într-o stare de dependență

financiară. Astfel, agresorul se asigură că victima nu-l va părăsi din frica unei sărăcii extreme, deține controlul asupra finanțelor familiei și împiedică să aibă un venit independent.

- **Violența socială** constă în izolarea partenerei, partenerului de prieteni și familie, limitează vizitele rudelor și a prietenilor, cât și prin acțiuni și comportamente ale agresorului care duc la întreruperea sau insuficiența relațiilor sociale ale victimei, precum și restrângerea accesului la informație sau asistență.

- **Violența psihologică sau emoțională**, chiar dacă nu lasă urme pe corp, poate fi una dintre cele mai dureroase și mai greu de înțeles moduri de a răni și de a impune puterea într-o relație. De multe ori, abuzul nu este văzut cu ochiul liber, iar persoana agresată nu conștientizează, sau poate să nu conștientizeze că este supusă violenței emoționale. Este la fel de dăunătoare și periculoasă ca și violența fizică. Adesea, violența psihologică implică abuz sexual și fizic, insultare, subapreciere, umilință, șantaj, intimidări și amenințări verbale.[3]

Cu părere de rău violența petrecută în sânul familiei, are ca efect principal distrugerea sentimentului de securitate personală. Consecințele psihologice și comportamentale sunt multiple, granița dintre normal și patologic fiind foarte adesea dificil de trasat. Tabloul complex al femeii abuzate de soț prezintă o femeie cu o stimă de sine care scade treptat, pe măsură ce ciclul violenței se derulează, cu un simț autocritic exagerat și cu un sentiment de neajutorare acut. Neajutorarea este percepută din perspectiva rolului parental și a celui conjugal, ceea ce duce la accentuarea sentimentului de vinovăție pentru eșecul relației de cuplu și din viața familială pe care o are.

Cu regret, efectele pe termen lung ale violenței psihologice sau emoționale împotriva femeilor în familii, asupra sănătății mintale pot include:

- Tulburarea de stres posttraumatic ce rezultă din interacțiunea complexă între felul de a fi al persoanei dinainte de eveniment, experiențele similare din trecut, severitatea traumei și alte evenimente care au avut loc pe parcursul procesului de recuperare. Trauma este un lucru extrem de personal. Tulburarea se caracterizează prin intruziuni repetate ale amintirilor dureroase în conștiință, însoțite de o excitabilitate crescută, precum și de încercări constante de a preveni reapariția amintirilor, prin intermediul unor strategii active și pasive de evitare. Acest model al intruziunii și evitării are drept efect acumularea progresivă a simptomelor și a unor dizabilități în perioada care urmează expunerii la traumă.

- Depresia care rezultă din sentimentul profund de autoculpabilizare al victimei, care o determină pe aceasta să se critice intensiv și să fie incapabilă să întrevadă în viitor fericire sau plăcere. Cercul vicios al depresiei se caracterizează prin energie și

motivație scăzută, oboseală, ceea ce determină reducerea activităților și neglijarea care mențin sentimentele de culpabilizare și lipsă de speranță.

- Anxietate este stresul psihologic la care sunt supuse victimele abuzurilor variabil, totuși unele simptome pot fi explicate prin contextul care provoacă teamă și anxietate și prin suferințele psihice consecutive expunerii la factorii de stres traumatic: pericolul de deces, leziune severă sau violență sexuală.

- Suicid – riscul suicidar sau de autoagresivitate este extrem de crescut în cazul victimelor violenței domestice și este asociat cu sentimentul exagerat de vinovăție, al lipsei de speranță și a suportului social scăzut asupra vieții sale.[4]

Despre violența în familie se mai spune că apare doar în mediile defavorizate social și material, că este cauzată de stresul vieții cotidiene și de lipsa mijloacelor necesare pentru un trai decent sau că este exercitată doar de indivizi cu probleme psihice sau dependenți de alcool și droguri. În realitate, situațiile sunt mult mai complexe și, atât cunoașterea în detaliu a ceea ce înseamnă violență în familie, cât și conștientizarea tuturor formelor ei de manifestare, sunt un prim pas spre soluționarea acestor probleme, care nu sunt doar o problemă a familiei, cuplului, victimelor sau agresorilor, ci chiar un fenomen social complex.

Violența împotriva femeilor este puțin raportată către autorități, instituții și alte organizații, deoarece există o lipsă de încredere, o frică în instituțiile care ar trebui să ofere sprijin și servicii victimelor. Rușinea, teama de agresor, precum și lipsa unui sprijin pe termen lung și practic, cum ar fi ajutorul pentru locuințe și ajutorul financiar, sunt obstacole care împiedică ca femeile victime să raporteze cazurile de violență în familie.[5]

Violența în familie, discriminarea și inegalitatea de gen sunt doar unele dintre actualele probleme sociale cu care se confruntă Republica Moldova. Drept răspuns la aceste provocări au fost adoptate legi și alte acte normative naționale și internaționale ce vizează prevenirea și combaterea acestor violențe din familii.

– *Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr 45 din 2007*, definește violența în familie ca – acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral [6];

– Dacă să analizăm *Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985/2002, art. 201¹ alin. (1)*, prevede infracțiunea de violență în familie care deduce că infracțiunea de violență în familie poate fi comisă prin: maltratare , izolare, privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare

sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică, soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, suferință psihică ori prejudiciu material sau moral a victimei [7];

– *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*, semnată la Roma din 4 noiembrie 1950 și la care Republica Moldova este parte începând cu 12 septembrie 1997 este principalul instrument elaborat în cadrul Consiliului Europei pentru garantarea drepturilor fundamentale ale omului. Anume această Convenție garantează drepturi și libertăți care necesită a fi respectate de către fiecare stat membru. Statele semnatare ale Convenției au obligația să nu încalce drepturile și libertățile garantate și să asigure o protecție judiciară adecvată în special la cea referitoare în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie [8]

– *Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice*, Istanbul 11.V.2011, a fost adoptată în 2011 cu scopul de protejare a femeilor împotriva tuturor formelor de violență, cât și prevenirea, încredințarea și eliminarea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, contribuția la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, promovarea egalității între femei și bărbați și emanciparea femeilor, protejarea și sprijinirea tuturor victimelor violenței împotriva femeilor și a violenței domestice la general [9];

– *Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW)* adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite din 18 decembrie 1979, conform dispozițiilor art. 27 (1.) este una dintre cele mai importante documente ale ONU referitoare la drepturile femeii. Prin acest document statele-părți condamnă discriminarea față de femei sub orice formă și își asumă responsabilitatea de a adopta măsurile necesare pentru eliminarea acestei discriminări sub toate formele și manifestările ei. [10]

Odată intrate în vigoare, Convențiile internaționale obligă autoritățile să ia măsuri pentru a sprijini eficient victimele violenței. De exemplu, să-și asume instruirea judecătorilor, polițiștilor sau asistenților sociali să aplice corect legea și să nu țină parte agresorului, să susțină inclusiv financiar organizațiile care apără victimele sau să educe din școală fetele și băieții să comunice fără violență.

Într-un final efectele și consecințele violenței domestice se regăsesc pe mai multe planuri, afectând calitatea vieții și securitatea victimelor. Astfel, consecințele sunt negative, grave pe termen scurt sau lung ce se referă la afectarea stării de sănătate fizică și mintală, vieții profesionale, vieții sociale și statutului economic.[11]

În Republica Moldova, 73 la sută dintre femei suferă pe parcursul vieții de

violență psihologică, fizică sau sexuală. Apărătorii drepturilor omului ne atrag atenția că cifrele sunt peste media europeană, iar pandemia de COVID-19 a mărit și mai mult presiunile la care sunt supuse femeile, inclusiv prin carantina forțată sau pierderea locurilor de muncă și inegalitatea remunerării.

Potrivit datelor prezentate de către Inspectoratul General al Poliției, în 2021 numărul cazurilor de violență în familie a ajuns la 2609, cu 156 cazuri mai multe comparativ cu anul 2020. La fel, Poliția relevă faptul că în anul 2021, a eliberat 5851 ordine de restricție de urgență în privința agresorilor familiari. Cu aproximativ 12% mai mult comparativ cu 2020. Pe parcursul anului 2021, au fost înregistrate 46 de cazuri cu provocarea vătămarilor grave a integrității corporale/sănătății și care au determinat sinuciderea sau încercarea de sinucidere a victimelor violenței. Astfel, 11 cazuri de violență în familie s-au soldat cu decesul victimelor, urmare a vătămarilor corporale incompatibile cu viața.

În urma acestor date a cazurilor de violență, în perioada mai – iulie 2022, 40 de judecători, procurori, asistenți juridici, grefieri, consilieri ai procurorilor, avocați (inclusiv care acordă asistență juridică de stat) și studenți la drept au participat la cursul de Educație pentru Drepturile Omului pentru Profesioniștii din Domeniul Juridic (HELP) privind violența împotriva femeilor și violența domestică. [12]

În Republica Moldova victimele violenței în familie, atât cât și femeile cât și fetele sunt susținute de către Coaliția Națională “Viața fără Violență”, această coaliție este o rețea națională constituită din 27 organizații non-guvernamentale și instituții publice care activează în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și care are misiunea de a promova drepturile femeilor și copiilor, victime ale violenței în familie și de a reduce violența în familie și societate. Serviciile prestate de membrii Coaliției sunt gratuite, cu asigurarea dreptului la confidențialitate. Membrii Coaliției acordă consiliere telefonică, consiliere psihologică de urgență și de durată, asistență juridică, primară și calificată, asistență socială, suport financiar, material și plasament.

Unii dintre cei mai activi și susținători membri din cadrul coaliției sunt:

- *Asociația Împotriva violenței în Familie Casa Mărioarei* - care oferă adăpost temporar, asistență psihologică, juridică, socială, medicală femeilor și copiilor săi;
- *Asociația Obștească Centrul Internațional La Strada* - acordă asistență juridică, psihologică. Instruiri în domeniu, advocacy și sensibilizare;
- *Asociația Obștească Gender-Centru* cu programe de educație și de prevenire a violenței gender, instruiri, biblioteci, advocacy, studii de gen;
- *Asociația Obștească Centrul de Drept al Femeilor* ce acordă asistență juridică și psihologică. Programe de reabilitare. Instruiri în domeniu, advocacy, sensibilizare, cercetare;

6. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, nr 45 din 2007, Publicat: 18-03-2008 în Monitorul Oficial Nr. 55-56, art. 178.
 7. Codul penal al Republicii Moldova Nr. 985 din 18.04.2002 Publicat : 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195 *modificat* LP245 din 15.11.18 MO462-466 din 12.12.18, art. 774.
 8. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, în vigoare 3 septembrie 1953, Republica Moldova a ratificat 12 septembrie 1997.
 9. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, Istanbul 11.V.2011, a fost adoptată în 2011.
 10. Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW) adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite din 18 decembrie 1979.
 11. Prevenirea și combaterea violenței față de femei și fete. [Accesat: 05.12.2022] Disponibil: <https://www.coe.int/ro/web/chisinau/-/september-interview-focus-preventing-and-combating-violence-against-women-and-girls>
 12. Date prezentate de către IGP în cazul infracțiunilor de violență în familie, [Accesat:14.12.2022] Disponibil:<https://mai.gov.md/ro/activitatea-comisiei-de-monitorizare-cazurilor-de-violenta-familie-soldate-cu-consecinte>
 13. Coaliția Națională Viața fără Violență. [Accesat:10.12.2022] Disponibil: <https://stopviolenta.md/26-structura-coaliei.html>
-

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

TOADER Tudorel, doctor în drept, profesor universitar, Rector Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

BRÎNZĂ Serghei, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova

КОЛОМОЕЦ Татьяна, доктор юридических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии правовых наук Украины, Заслуженный юрист Украины, декан юридического факультета Запорожского национального университета

GIARO Tomasz, Hab.Ph.D. in Law, Professor, Dean of the Faculty of Law and Administration, University of Warsaw, Poland

STOICA Adrian, doctor habilitat, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept și Științe Administrative, Universitatea OVIDIUS din Constanța, România

MIHEȘ Cristian, doctor, conferențiar universitar, Decanul Facultății de Drept, Universitatea din Oradea, România

КИВАЛОВ Сергей, доктор юридических наук, профессор, Президент Национального университета "Одесская юридическая академия", Украина

ВДОВИЧЕН Виталий, доктор юридических наук, доцент, Декан Юридического Факультета Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича, Украина

АЛИЕВ Амир Ибрагим оглы, доктор юридических наук, профессор, Декан Юридического Факультета Бакинского Государственного Университета, Азербайджан

BOTNARU Stela, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

GRAMA Mariana, doctor în drept, conferențiar universitar, Șefa Departamentului Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

STATI Vitalie, doctor în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

GUREV Dorina, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

BOTNARENCO Mihaela, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

DUMNEANU Ludmila, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

MANEA Vladislav, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

GROSU Vladimir, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

COPEȚCHI Stanislav, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

VIDAICU Mihaela, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CARA-RUSNAC Aliona, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

COMITETUL ORGANIZATORIC

BRÎNZA Serghei, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova – **Președinte**

ОРЛОВСКИЙ Олег, кандидат юридических наук, доцент, Заместитель Декана Юридического Факультета Черновицкого Национального Университета имени Юрия Федьковича

САМЕДОВА Шахла Тофик кызы, доктор юридических наук, профессор, Заведующая Кафедры Уголовного Права и Криминологии, Юридический Факультет, Бакинский Государственный Университет

TURLUKOVSKY Jarosław, Ph.D in Law, professor, Head of the Center for Eastern European and Central Asian Law Studies, Faculty of Law and Administration, University of Warsaw, Poland

BOTNARU Stela, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

PANTEA Oleg, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

RUS Mihaela, doctor habilitat, profesor universitar, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea OVIDIUS din Constanța, România

GRAMA Mariana, doctor în drept, conferențiar universitar, Șefa Departamentului Drept penal, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

STATI Vitalie, doctor în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

GUREV Dorina, doctor în drept, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

BOTNARENCO Mihaela, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

MANEA Vladislav, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

GROSU Vladimir, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

COPEȚCHI Stanislav, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

DUMNEANU Ludmila, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

VIDAICU Mihaela, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CARA-RUSNAC Aliona, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

COLȚENIUC Anatolie, lector universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

STRATAN Andrei, lector universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova

CUPRINS

PREAMBUL.....	3
CUVÂNT DE SALUT.....	6

Secțiunea I VIOLENȚA ÎN FAMILIE: ABORDĂRI JURIDICE

ANECHITOAE Constantin PROTECȚIA IMAGINII FAMILIEI PRIN ELEMENTE DE DREPT DE AUTOR.....	10
BOGDAN Manole Decebal, CORDOȘ Ana Maria TIPOLOGIA VIOLENȚEI ȘI MĂSURI DE COMBATERE PRIN NORMA DE DREPT.....	19
BOLDESCU Anastasia CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE PRIVIND OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART. 233 DIN CODUL PENAL.....	30
BOLDESCU Anastasia OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART. 233 DIN CODUL PENAL.....	40
BOTNARU Stela, POZNEACOVA Veronica ANALIZA HOTĂRĂRII CtEDO DE CONSTATARE A ÎNCĂLCĂRII ART.3 DE CĂTRE REPUBLICA MOLDOVA PRIN NEINTERVENȚIA ÎN CAZUL VIOLENȚEI ÎN FAMILIE.....	51
BRAȘOVEANU Florica CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND PREVENIREA ȘI COMBATEREA VIOLENȚEI DOMESTICE. REGLEMENTĂRI INTERNAȚIONALE ȘI INTERNE.....	59
COLȚENIUC Anatolie DETERMINAREA SINUCIDERII SAU A ÎNCERCĂRII DE SINUCIDERE ÎN CONTEXTUL VIOLENȚEI ÎN FAMILIE.....	69
COPEȚCHI Stanislav VIOLENȚA ÎN FAMILIE ÎN LEGISLAȚIA ALTOR STATE.....	78
DONI Valentina EXCEPȚIA DE RISC GRAV CONFORM CONVENȚIEI DE LA HAGA PRIVIND ASPECTELE CIVILE ALE RĂPIRII INTERNAȚIONALE DE COPII, ÎN CAZURILE DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE.....	86
DONICĂ Ina VIOLENȚA ÎN FAMILIE – MOTIV DE ÎNCEPERE A URMĂRIRII PENALE.....	95
DUMNEANU-SPÎNU Ludmila IMPEDIMENTE DE FAPT ȘI DE DREPT ÎN PREVENIREA ȘI COMBATEREA FENOMENULUI DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....	101

FRUMUSACHI Victor

PREMISE CARE VIZEAZĂ JUSTIFICAREA INCRIMINĂRII INFRACTIUNII DE ORGANIZARE A MIGRAȚIEI ILEGALE.....	109

GHEORGHE Teodor-Viorel

NORME DE DREPT PROCESUAL PENAL SPECIFICE COMBATERII INFRACTIUNILOR SĂVÂRȘITE ÎN CADRUL FAMILIEI. DREPT COMPARAT.....	121

MAHU Iurie

EVOLUȚIA ȘI DEZVOLTAREA SISTEMULUI DE PROBAȚIUNE ÎN REPUBLICA MOLDOVA. ASPECTE EXECUȚIONAL-PENALE.....	130

MIRON Adriana

CONSIDERAȚII JURIDICE PRIVIND VIOLENȚA ÎN FAMILIE.....	141

MOSCALCIUC Vitalie

GARANȚIILE PROCESUAL-CIVILE ALE VICTIMEI VIOLENȚEI ÎN FAMILIE.....	152

RAMAZAN Alper

CÂTEVA ASPECTE PRIVIND MĂSURILE ADOPTATE LA NIVEL EUROPEAN PENTRU COMBATEREA VIOLENȚEI PE INTERNET.....	160

RENIȚĂ Gheorghe

JURISPRUDENȚA CURȚII CONSTITUȚIONALE PRIVIND VIOLENȚA ÎN FAMILIE.....	169

ROMAN Dumitru

ÎNCETAREA DISCREȚIONARĂ A URMĂRIRII PENALE DE CĂTRE PROCUROR.....	181

SOROCEANU Igor

PREVENIREA VIOLENȚEI ÎN FAMILIE – CA FORMĂ DE PREVENIRE A PRACTICĂRII ACTIVITĂȚII MERCENARILOR.....	193

STRATAN Andrei

UNELE ASPECTE JURIDICE PRIVIND VIOLENȚA ECONOMICĂ ÎN FAMILIE PRIN PRISMA LEGISLAȚIEI RM ȘI SUA.....	204

STRÎMBEANU Alexandru

INFORMAȚIA COMPUTERIZATĂ – OBIECT IMATERIAL AL INFRACTIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 259 CP RM.....	213

ГЫРЛА Лилия

НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИЙ В СЕМЕЙНОМ НАСИЛИИ.....	223

КОЛОМОЕЦ Татьяна, КРЕМОВА Дарья

ВОИНСКИЙ УЧЕТ ЖЕНЩИН В УКРАИНЕ: ГЕНДЕРНО-ЧУВСТВИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ НОВАЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО ЗАКРЕПЛЕНИЯ.....	236

САМЕДОВА Шахла

УГОЛОВНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ И СТАМБУЛЬСКАЯ КОНВЕНЦИЯ О ПРЕДОТВРАЩЕНИИ И БОРЬБЕ С НАСИЛИЕМ В ОТНОШЕНИИ ЖЕНЩИН И ДОМАШНИМ НАСИЛИЕМ.....	242

Secțiunea II
VIOLENȚA ÎN FAMILIE: ASPECTE CRIMINOLOGICE,
SOCIOLOGICE ȘI PSIHOLOGICE

BÎTCA Lucia

ABORDAREA PSIHOLOGICĂ A RELAȚIEI VIOLENȚA DOMESTICĂ ȘI TULBURĂRI DE PERSONALITATE.....	252

BUGA Larisa

VIOLENȚA PSIHICĂ ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR PRIVIND VIAȚA SEXUALĂ (VIOLUL).....	262

BUCUR Mihaela-Corina

IMPACTUL VIOLENȚEI ÎN CUPLU ASUPRA COPIILOR.....	269

MAGHERESCU Delia

VIOLENȚA ÎN FAMILIE ASUPRA MINORULUI ȘI IMPACTUL ACESTEIA ÎN DIVERSE MEDII INFRAȚIONALE.....	281

MIRZAYEVA Elnara

PARTICIPATION OF INTERNATIONAL NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN THE APPLICATION OF INTERNATIONAL LEGAL NORMS.....	292

NURIYEV Elnur

EUROPEAN UNION AIMS TO INTENSIFY THE FIGHT MONEY LAUNDERING.....	301

RUS Mihaela, DAN-OPARIUC Cristian, TASENȚE Tănase

ATITUDINI ȘI PREJUDECĂȚI SOCIALE FAȚĂ DE VIOLENȚA DOMESTICĂ.....	307

SAMOILENCO Victoria

EDUCAȚIA FORMALĂ CA INSTRUMENT DE PREVENIRE VICTIMOLOGICĂ A INFRAȚIUNILOR DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE.....	330

SAMOILENCO Victor

CRIMINALITATEA MINORILOR ȘI VIOLENȚA ÎN FAMILIE – RELAȚII DE CAUZALITATE ȘI RECOMANDĂRI AMELIORATIVE	338

SÎRBU Uliana

TIPURI DE VIOLENȚĂ EXISTENTĂ ÎN SPAȚIUL ONLINE.....	348

SÎRBU Uliana

FORMA CUMULATIV ILEGALĂ A VIOLENȚEI – VIOLENȚA FINANCIARĂ REALIZATĂ ÎN FAMILIE	355

ПРОДАН Татьяна

КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ КАРТИНА ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ.....	365

ТОМА Мариана

ЛИЧНОСТЬ ПРЕСТУПНИКА КАК ЭЛЕМЕНТ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ.....	370

Secțiunea III
VIOLENȚA BAZATĂ PE GEN. FEMICIDUL

BOTNARENCO Mihaela, GUREV Dorina	
COPIII – VICTIME ALE FEMICIDULUI	377
BRÎNZA Serghei, STATI Vitalie	
FEMICIDUL PRIVIT PRIN PRISMA LEGII PENALE A REPUBLICII MOLDOVA.....	394
CIOBANU Igor, COTRUȚĂ Artur	
VIOLENȚA ÎN FAMILIE – STAREA, STRUCTURA ȘI DINAMICA FENOMENULUI.....	406
DOBĂ Olga	
FEMEIA – VICTIMA VIOLENȚEI PSIHOLOGICE ȘI EMOȚIONALE ÎN FAMILIE.....	411
COMITETUL ȘTIINȚIFIC.....	521
COMITETUL ORGANIZATORIC.....	422

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
„ PREVENIREA ȘI COMBATEREA VIOLENȚEI ÎN FAMILIE”

Coperta – *Maria Budan*

Bun de tipar 2023 Formatul 70x100 ¹/₁₂.

Coli de tipar 35,6. Coli editoriale 31,3.

Comanda SP. Tirajul 80 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009